(رجسٹری شدہ)

وَالَّذِيْنَ جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا

مکتوبات

عارف باللہ جامع الکمالات

حضرت شاہ فقیر اللہ علوی قدس سرہ

حسب فرمایش

مولوی کریم بخش مالک و مہتمم مطبع اسلامی لاہور

باہتمام کارپردازان

در مطبع اسلامیہ پریس لاہور طبع گردید

(بار اوّل) (تعداد جلد ۲۰۰۰)

Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

Marfat.com

۱۱۱۹۱

شکریہ

این کتاب مستطاب از جامع علوم معقول و منقول حامی فروع و اصول مولوی سید میر علی نواز شاہ ابن قدوۃ السالکین مولانا میر فخر الدین احمد ابن مسیح العارفین مولانا حفظ اللہ شاہ ابن قطب زمان مرکز دائرۃ العرفان الحاج حضرت شاہ فقیر اللہ آروی شکارپوری قدس اللہ تعالیٰ سرہ صاحب این مکتوبات و مؤلف این کلمات فیض انتساب اعنا بہت شدہ و ہم میر صاحب ممدوح بہ تصحیح این کتاب کرامت مآب از نسخ متعددہ سعی جمیل بکار بردہ باعث اشاعتش شدہ انذا برائے این ہمہ توجہ و سعی و لطف کہ ایشان در باب اشاعت این کتاب مبارک فرمودند ما بدل شکریہ آنجناب بجا۔ ے آرم۔

کرم بخش

Marfat.com

(دیباچہ طبع ہشتم)

انوار جمال و ابتہال تنویر مشکلات

مکتوبات

عارف باللہ جامع الکمالات

جناب حضرت شاہ فقیر اللہ علوی قدس سرہ

حسب فرمائش

مولوی کرم بخش مالک و مہتمم کتب خانہ اسلامی پنجاب لاہور

باہتمام کارپردازان

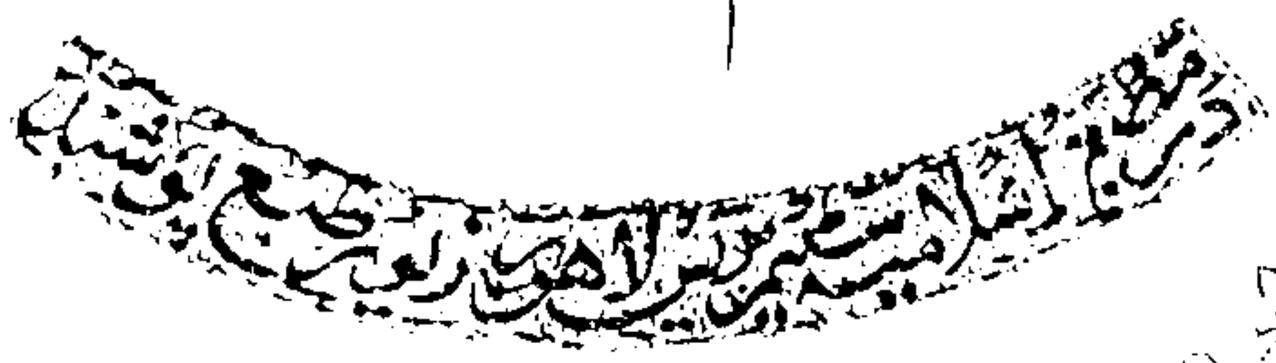
در مطبع اسلامیہ مستیم بوتیس لاہور زیب طبع پوشید

Marfat.com

مکتوبات

عارف باللہ حضرت شاہ فقیر اللہ عاوی

قدس سرہٗ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ط

الحمد للہ الذی جعل العارفین مظاہر تجلیات ذاتہ وافاض علیہم من انوار اسمائہ وصفاتہ فمحی اینا نہم بجلال سراوقاتہ فصحوا بعد المحو بجمال سطواتہ وخصہم بالمعرفۃ الخاصۃ درموزاتہ وشرفہم باحوالہ ومقاماتہ ووفقہم لعلم الحقایق وانصبہم بمقالاتہ وانطقہم بحکمات کلامہ ومتشابہاتہ فہم الکائنون البائنون الحاضرون الغائبون القریبون العرشیون الفرشیون والصلوٰۃ والسلام علی سرالاحدیۃ محمد اشرف الرسل ودعواتہ وعلے آلہ واصحابہ الفایزین بعلومہ ودرجاتہ اما بعد مقیم زاویہ خاکساری ومحاڈایرۂ بے اعتباری فقیر محمد فاضل بن پیر محمد بن ملا الیاس انصاری غفرذنوبہم الباری واضح رائے دقایق آرائے طالبان صادق وحالی ضمائر حقایق مظاہر سالکان واثق مے گرداند کہ چون مدتے درخدمت فیض وکرامت موہبت غوث المحققین قطب العارفین برہان الولایۃ المحمدیۃ حجۃ الشریعۃ المصطفویۃ ملاذ اصحاب القلوب ملہم اسرار الغیوب صاحب المقامات العلیۃ مظہر الکرامات الجلیۃ کشاف المشکلات العقلیۃ حلال المعضلات النقلیۃ المطلع علے اسرار القدسیۃ آیۃ الاولیاء ومعجزۃ الانبیاء سلطان ملک الولایۃ مالک سریر النہایۃ فارس مضمار الکمال حارس اسرار الجلال والجمال نجم سماء الہدایۃ شمس افق النہایۃ باسط الایدی بافاضۃ الاذواق وناشر الایادی من الوجد والاستغراق عارف کنوز مقطعات واقف رموز مشتبہات الجوہر من بین الاعراض والذات للعالم الذی ہو ظل الصفات شیخ الاسلام والمسلمین حجۃ اللہ فی الارضین مرباعی اے آنکہ چو ذات خود سراپا آنی ✤ بر سر خلافت بشر برہانی ✤ عالم عرض وذات تو آنرا جوہر ✤ اے جوہر والا از کدامین کانی ✤ قوام العالمین وارث الانبیاء والمرسلین نایب مناب رسول اللہ والمہدی بہدی حبیب اللہ کمال الشیخین وتربۃ الختنین حنفی النسب محمدی المشرب صاحب

Marfat.com

تصانیف عالیہ مثل فتح الجمیل فی مدارج التکمیل و براہین النجات من مصائب الدنیا والعرصات وفیوضات الہیہ وطریق الارشاد فی تکمیل المؤمنین والاولاد ومنتخب الاصول ورفقۂ وثیقۃ الاکابر وقطب الارشاد کہ آنرا مدارج عالیہ نیز گویند وفتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ وجواہر الاوراد وقصیدہ مبرورہ کہ در مدینہ منورہ در مواجہہ حضرت سراللہ الاعظم علیہ الصلوۃ والسلام خواندہ اند وآثار قبولیت آن ظاہر گردیدہ الی غیر ذلک حاجی الحرمین الشریفین قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان مالحاج شاہ فقیر اللہ بن عبد الرحمن الحنفی الرتاسی الجلال آبادی ثم الشکارپوری کسب علوم ومعارف رقوم نمودہ وازاذواق ومواجید ایشان بہرہ ورگردیدہ ونسبت حضور وشہود حضرات نقشبندیہ مع اخذ فیوضات وکمالات سائر طرق العلیہ از اصول وفروع حاصل کردہ واجازات طرق مسطورہ فراچنگ آوردہ در اثناء تعلم فتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ بعضے طلبہ استدعاء جمع مکاتیب عرفان اسالیب ظاہر کردند دران میان اشارت باحقر رفت قدم از سر ساختہ قیام بامتثال آن نمود پس مخفی ومحتجب نماند کہ این لالی است منثورہ وجواہر منشورہ کہ شناوران بحر عرفان از قعر غیب ہویت بغواصی جذبات احدیت آوردہ وکوہکنان غوامض امکان از سراوقات واحدیت بتیشہ ریاضت بل بسابقہ موہبت کشیدہ مکنون در صدف جوامع الکلم ومرموز در ثمین مجامع الحکم متضمن اسرار خفیہ وعلوم بدیعہ ومشتمل بر شواہد عجیبہ ومعارف غریبہ گلزار انوار کمال وبستان ازہار وصال شگوفہ گلستان علی ونوبادہ باغستان ہدی حاوی حقایق تشبیہ ومفتاح دقایق تنزیہ شرح مراتب ولایت وتبیین کمالات نبوت توضیح شریعت وتنقیح حقیقت تفسیر بنیات محکمات وتاویل آیات متشابہات اطوار علماء از مبادی او پیدا واحوال صوفیہ کبرا از مقدمات او ہویدا منازل متاخرین عروج او را زینہ ومدارج متقدمین را یک نکتہ ازان نگینہ دائرہ نقطہ اصول ونقطہ دائرہ وصول تفصیل مقامات قیومیت وخلت واجمال مراتب محبت ومحبوبیت ؎

ففی کل لفظ منہ روض من المنی وفی کل سطر منہ عقد من الدرر

وچون متخلقان باخلاق الٰہی وممتثلان امر فاتبعونی کماہی بروفق کلام حق وطبق سنن رسول مطلق متکلم اند ودر صفۃ کلام ربانی یضل بہ کثیرا ویہدی بہ کثیرا واقع شدہ الاجرم در حدیث نبوی ہمچنان ضلال وہدی ظہور فرمودہ ودر کلام اولیا کبار کہ متابعان آن خواجہ اخیار اند نیز بران نسق کلمات برمنصہ ظہور جلوہ گر شدہ بلکہ این برگزیدہا بحکم وجاہدوا فی سبیلہ وجود بشریت خود را باختہ بوجود موہوب حقانی بقا یافتہ اند زبان شان ترجمان وحی وارد وصراع نبانی زما بود وگوینده او الحق ینطق علی لسان عمر گواہ اوست پس بر اولی الابصار لازم کہ شنوندگان این قوم را بسمع قبول اصغا نمایند وآنچہ در فہم نہ در آید در رنگ متشابہات تاویل جویند یا علم آنرا بقائل محصور دانند ونتائج آن بہرہ یابند وبعضے از مشائخ بیکے از مریدان خود فرمودہ کہ اے فرزند ہر گاہ [illegible] قبول پیش آید ازو دعا بخواہ کہ او مستجاب الدعوۃ است این اشارت است [illegible]

Marfat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مکتوب اوّل

از مکتوبات قدسی سمات قدوۃ العلماء الراسخین زبدۃ العرفاء الکاملین المکملین قبلۂ طالبانِ خدا حضرت ایشان کہ بنام عمدۃ الاحباب واسوۃ الاصحاب خلیفہ امجد میان گل محمد سلمہ اللہ تعالیٰ صدور یافتہ در بیان شرائط طلب و ارادہ و تحصیل نسبت و بیانِ انتساب اہل طلب المشائخ طریقت و بیان اصل نسبت تلقین و آداب شیخیت و تصرف و توجہ و بیان انتساب بسلسلۂ طریقت و اذکار جہر و خفی از اسم ذات و نفی و اثبات و اربعینات مع مراعات التزام سنت و ابتداء سیر و سلوک و انتہا آن و بیان لطایف و فنا و بقاء و درجہ کمال و تکمیل و تصرفات و خرق عادات

وغیر ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ الذی وفقنا لتحل طریقۃ الوصول الیٰ ذروۃ القبول والصلوٰۃ والسلام علیٰ مرسلہ قدوۃ المقبول بعد از ابراز سلام کہ سنت سید الانام است مشہود بخدمت محب مکرم گل محمد آنکہ حصولِ قرب حضرت الٰہی و وصول بدرجہ کماہی جز مطابعت خیر البشر علیہ افضل الصلوٰۃ واکمل التحیات صورت نمے گیرد قال اللہ عز اسمہ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ زیرا کہ محبوب محبوب محبوب است پس واجب آمد متابعت آنحضرت رسالت منزلت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ چہ محبت او نخواہد مربوط بمتابعت آنحضرت است صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم قولاً وفعلاً وخلقاً واعتقاداً وہا لازم بود چون مناسبۃ صوری کما حقہا صورت گرفت و متحقق گشت مناسبت معنوی روے می آرد و مظہر محبت الٰہی

Marfat.com

میگردد علی التفاوت بقدر العمل من المتابعت وصفۂ محبوبیۃ بشرف متابعت حاصل گردد از ینجا ظاہر گشت چنانچہ متابعت حضرت رسالت منزلت موجب قرب حضرت حق است عدم متابعت او صلے اللہ علیہ وسلم موجب بعد او تعالےٰ است ومصداق این در حدیث جابر نیز آمدہ فمن اطاع محمدا فقد اطاع اللہ ومن عصی محمدا فقد عصی اللہ ومحمد فرق بین الناس رواہ البخاری ببینید۔

محمد عربی کابروئے ہر دو سرا است ۔۔۔ کسے کہ خاک درش نیست خاک بر سر او ست

پس طالب صادق را باید کہ از جمیع ما نہی عنہ النبی علیہ من الصلوات اتمہا من التحیات اعمہا حتی المکروہات عازف گشتہ واعراض نمودہ در اثر خیر البشر صلے اللہ علیہ وسلم دائم سائر باشد وہیچ دقیقہ شرعی فروگذار نکردہ سنن رواتب وزوائد را فوت نسازد تا فنا فی الرسول حاصل شود وبعد از فنا فی الرسول فیضے از جناب حق بتوسط روحانیت آنحضرت سرور اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم مرورا فراخواہد رسید وسوئے قرب بساط محمل خواہد کشید ودر حقیقت فجملہ کہ حقیقۃ الخلائق است فانی خواہد ساخت ودریں ہنگام معرفت اللہ تعالےٰ دست خواہد داد زیرا کہ او را فنا در حقیقت محمدی علیہ افضل الصلوات واکمل التسلیمات حاصل آمدہ ومربی حقیقۃ محمدی اسم جلالہ است واو را معرفت مربی حقیقت خود حاصل است مرکے را کہ بر قدم او است نیز حاصل میگردد چونکہ او بر قدم او است ودریں شرف جز محمدی المشرب را نباشد دریں پیشہ نرود مربی جمیع خلائق است از اسماء حضرت حق باشد مگر حقیقۃ محمدی را تابعان او کہ مربی او اسم جلالہ است صلوۃ اللہ وسلامہ علیہ وعلے آلہ پس معرفت ہر یک تا مربی حقیقت خود باشد وبریں شعر است قول سیدنا علے رضی اللہ عنہ من عرف نفسہ فقد عرف ربہ ہر کہ شناخت نفس خود را اے ذات وحقیقت خود پس بدرستی کہ شناخت رب خود را اے مربی حقیقت خود را اسم جامع باشد یا غیر او چوں قرب حضرت الٰہی مربوط بمتابعت حضرت رسالت منزلت است صلی اللہ علیہ وسلم ہندی از ان رقمزدہ کلک بیان میگردد فصل طالب قرب الٰہی را دو جویان گوش آگاہی را مقدم داشتن بر ہیچ واجبات اول صحیح عقاید بر موافقت سلف صالح از اثبات واجب الوجود با جمیع صفات کمال ... یعنے ہمیشہ بودہ است وباقی است یعنے ہمیشہ خواہد بود واورا مثل نیست لیس کمثلہ شیء وہو السمیع البصیر وذات پاک حضرت حق از صفات کمال ہرگز خالی نبودہ نیست ونخواہد بود وصفات حق تعالےٰ حیات وعلم وقدرت وارادہ وسمع وبصر وکلام وتکوین است ہفت صفات اولیہ اند وصفات ثبوتیہ ذاتیہ داشتہ اند وبعضے صفتہا را نیز ازاں شمردہ اند ... حیات وعلم وقدرت وارادہ وکلام وبصر وسمع مع البقا الخ ظاہر آنست کہ ... چہ مراد از نفی عدم سابق است وفناء لاحق الخ ... آنچہ در متن عقاید مولانا عمر نسفی رحمۃ اللہ واقع شدہ است ... پس تحقیق تو ہم مے آرد کہ مشیت وارادہ متغائر باشند وحال آنکہ چنین نیست ... در کتب دیگر علماء مسطور است

Marfat.com

که ارادہ ومشیت یکے اند وہذا ہو المذہب عندنا فی حق اللہ تعالٰے اما در جانب بندہ ہر یک جداگانہ اند
پس اگر گفت زید مر زوجہ خود را اردت طلاقک طلاق نشود اگر گفت شیئت طلاقک طلاقی واقع
شود زیرا کہ ارادہ مشتق است ازرودودۃ وآن بمعنے طلب است ومشیت عبارت از ایجاد است
پس گویا کہ گفت اوجد طلاقک وباین لفظ طلاق واقع میشود حاصل آنکہ مشیت عبارت از ارادہ
تامہ کہ فعل از وے ہرگز تخلف نمے کند وارادہ مطلق مے شود بر تامہ وغیر تامہ پس در جانب حق
جل مجدہ ارادہ اولٰی مراد است وجانب عبد ثانیہ واعتقاد کردن کہ جمیع صفات کمال قدیم اند وکلام
اللہ اے کلام نفسے قدیم است قائم بذات اللہ تعالٰے ومدلول کلام نفسے است واطلاق کلام بر لفظی
بطریق مجاز است تسمیہ مدلول باسم دال نزد بعضے ونزد جمہور کلام مشترک است میان کلام لفظی ونفسی وروایت
است از عمر رضی اللہ عنہ کہ گفتم در نفس خود کلامے را پس سبقت کرد بر من بآن کلام ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ و
گفتہ میشود در عرف فلان در نفس وے سخنے است قال الشاعر ان الکلام لفی الفواد وانما جعل اللسان علی
الفواد دلیلا از مما ذکر ظاہر میشود کہ کلام نفسے قائم بذات است نہ حروف واصوات ودلیل بر ثبوت کلام
نفسے اجماع ائمہ اعلام است وتواتر نقل از انبیاء علیہم السلام کہ بر ایشان وحی نازل شدہ در بیان احکام
دین وکلام او از جنس حروف واصوات نیست وجمیع صفات فعلیہ کالتخلیق والترزیق والانشاء
والابداع تحت صفت تکوین داخل اند وتکوین قدیم است متعلق بہ کہ کون است حادث است چنانچہ
علم قدیم است وبعضے معلومات علمیہ حادث گفتہ اند وصفات ذاتیہ آن است کہ وصف کردہ نشود
بضد آنہا کالحیوۃ والعلم والارادۃ والقدرۃ والسمع والبصر والکلام وبنا بر این اسلوب اشکالی لازم مے آید باسم
المغنی وصفات فعلیہ آن است کہ وصف کردہ نشود بضد آنہا چنانکہ تخلیق واحیا وامانت وارزاق وغیر
اینہا کہ تعبیر از آنہا بصفت تکوین مے رود کہ عبارت از اخراج فعل است بر تقدیرے کہ ارادۃ فاعل
است نہ مطلق فعل واز ہمین جہت اضافت خلق سوے عبد کردہ نمے شود ولانہ لا یعرف قدرہ من نحو الزمان
والمکان وجمیع صفات ذاتیہ وفعلیہ حضرت حق جل جلالہ قدیم اند وہذا ہو المذہب عندنا ودر مذہب اشاعرہ
صفات فعلیہ حادث اند والا لازم مے آید قدم حوادث ورد کردہ مے شود باینکہ سودے می شود بسوئے آنگہ
قبل از حدوث آنہا ناقص بودہ واین کفر صریح است ومولنا علی القاری در شرح فقہ اکبر فرمودہ کہ نزاع
لفظی است نزد ارباب تدقیق وصفات او تعالٰے لاہو ولا غیرہ اند یعنے نہ عین اند بالبدیہۃ ونہ غیر ذات اند
چہ ہر یک از آنہا منفک از آخر نیستند چنانکہ صفت از صفت منفک نیست واین است جز این نیست
کہ قائل شدہ اند باین تکلف از روئے جوابے از انچہ گفتہ اند معتزلہ از استغنائے ذات بنفسہا از کثرت قدما چہ
ایشان گفتہ اند قدیم ذات است وغیر ذات تقدمت وتعالت قدیم نیست بنا بر آنکہ اگر صفات او قدیم
گفتہ شوند لازم مے آید تعدد قدما واین فساد ظاہر است ودر جواب شان گفتہ شود کہ ممنوع کثرت ذوات

Marfat.com

قدیمہ است وصفات او واجب لذات الواجب اند فلا محظور دوم اثبات نبوت انبیا است علیہم الصلوٰۃ والسلام عمومًا واثبات رسالت محمدی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات خصوصًا در حصر نیا در دن انبیا را تا در حساب کمی وزیادتی نیفتد ولازم نمودن متابعت والا منزلت رسالت پناہے صلوات اللہ وسلامہ علیہ وعلے آلہ کماہی اوامر ونواہی حتے المباحات والمکروہات وتصدیق آنچہ محب صادق بآن خبر کردہ از صفات حق وعذاب قبر وآن حق است مر کافران را وبعضے عصاۃ مومنان را آنا نیک اللہ تعالےٰ ارادہ تعذیب ایشان دارد وسوال منکر ونکیر آن ہر دو فرشتہ اند در قبر مے آیند وسوال میکنند از بندہ نبی باشد یا ولی مومن باشد یا کافر صغیر باشد یا کبیر میگویند من ربک یعنی کیست پروردگار تو وما دینک وچیست دین تو ومن نبیک کیست نبی تو پس میگوید بندہ مومن ربی اللہ اے پروردگار من اللہ است ودینی الاسلام اے دین من اسلام است ونبیی محمد ونبئ من محمد است صلے اللہ علیہ وسلم وبعث در قیامت اے برانگیختہ شدن از قبور با جمیع اجزا اصلیہ واعادہ روح بسوئے بدنہائے ایشان ووزن اعمال میزان وآن عبارت از چیزے ست کہ بآن مقادیر دانستہ شود واز ادراک کیفیت او عقل قاصر است ومعتزلہ از وزن اعمال منکر اند بنا بر آنکہ اعمال اعراض اند ووزن کردن اعراض ممکن نیست وایضًا گفتہ اند کہ اعمال نزد خدائے تعالےٰ معلوم اند پس وزن کردن آن عبث است وجواب مقتبس از حدیث است ان کتب الاعمال التی تو وزن پس اشکالی واقع نیست وحوض کوثر لقولہ تعالےٰ انا اعطیناک الکوثر ودر حدیث آمدہ است حوضے سیر وشہر وزوایاہ سواء وماءہ ابیض من اللبن وریحہ اطیب من المسک وکیزانہ اکثر من نجوم السماء من یشرب منہا فلا یظما ابدا اے حوض من سیرہ یک ماہ است وجانبہائے او برابر است وآب او سفید است از شیر وبوئے او خوشتر از مشک است وکوزہ ہاء او اکثر از ستارہ ہا آسمان است ہر کہ بنوشد از آب آن پس ہرگز تشنہ نشود واحادیث درین باب بسیار واقع شدہ اند وصراط وآن پلیست دراز کشیدہ شدہ بر متن جہنم باریک تر است از موئے وتیز تر است از شمشیر اہل جنت بر آن گذشتہ بجنت مے پیوندند وپا ہا کفار فجار واہل نار مے لغزند واکثر معتزلہ ازان منکر اند حوض وجنت ونار وآن ہر دو الحال موجود اند ودلیل بر وجود آنہا قصہ حضرت آدم وحوا است صلوٰۃ اللہ وسلامہ علے نبینا وعلیہ وغیر آن آیات بسیار است قال اللہ تعالےٰ اعدت للمتقین واعدت للکافرین باقی اند ونار روز آخرت باقی باشند باہل خود ولحظہ ہلاک آنہا جائز داشتہ اند برائے تحقق قول خدائے تعالےٰ کل شئ ہالک الا وجہہ ومومنان ہمیشہ بشوم گناہ داخل در دوزخ نباشند ورویۃ اللہ تعالےٰ در آخرت [illegible] کشف شدن ذات حق است در جنت بر ہر مومن از انس وملک وجن مے بینند ہمہ [illegible] بچشمان ظاہری بے کیف وجہت وغیر این چیز ہائے مذکورہ کہ بنقل صحیح ثابت [illegible] واجتناب از کبائر وندامت از صغائر بعضے گفتہ اند کہ کبائر نہ اند وآن بروایت ابن عمر رضی اللہ تعالےٰ عنہما یکے شرک باللہ دوم قتل نفس بغیر حق کہ واجب شدہ قصاص نباشد سیوم بہتان گفتن مر زن محصنہ را سے عفیفہ از فعل ناچہارم زنا پنجم گریز

Marfat.com

از جنگ کفار ششم سحر هفتم خوردن مال یتیم هشتم رنجانیدن مادر و پدر را نهم الحاد در حرم اے میل کردن از حق بسوئے باطل وزیادہ کردہ است حضرت علی رضی اللہ عنہ سرقت و شرب خمر را و زیادہ کردہ است ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ خوردن ربا را و در قوت القلوب آوردہ است کہ کبائر ہفدہ اند چہار در دل بوجودے آید شرک باللہ و در او مست بر گناہ و ناامیدی از رحمت حضرت حق و نا ترسیدن از غضب او تعالے و چہار در زبان بوجودے آیند شہادت زور و بد گفتن مر زن عفیفہ را فعل زنا و سوگند کردن بدروغ و سحر و سہ در شکم بوجودے آیند آشامیدن شراب و خوردن مال یتیم ظلما و خوردن ربا و حال آنکہ او میداند و دو در فرج بوجودے آیند زنا و لواطہ و دو از دست بوجودے آیند آن قتل و سرقت است و یکے در پا ہا بوجودے آید و آن گریختن است از جنگ کفار یکے از دو در از بیست و یکے از تمام بدن بوجودے آید و آن رنجانیدن مادر و پدر است و حق آنست کہ کبیرہ ہر آن گناہے است کہ مرتکب آن ترسانیدہ شدہ باشد بدوزخ و عذاب شدید در قرآن و حدیث صحیح معروف نزد ائمہ حدیث یا نامبردہ شدہ باشد مرتکب او کافر چنانچہ در حدیث آمدہ من ترک الصلوٰۃ متعمدا فقد کفر و در حدیث دیگر آمدہ فرق بیننا و بینہم الصلوٰۃ فمن ترکہا فقد کفر یا ہر مرتکب آن حد جائز داشتہ باشد چنانچہ زنا و سرقہ و قطع طریق و شرب خمر یا شرا و استہزا کردہ باشد یا اکثر از شر ذکورات در بدیہیۃ عقل پس از جملہ آنہا اشراک باللہ است در عبادت باشد یا در اعتقاد نفع و ضرر و شفا و غیر آنہا و ازین ہر دو اشارہ کردہ در قول خدائے تعالے ایاک نعبد و ایاک نستعین و از جملہ آنہا تصدیق کاہن است کہ خبر کند از کوائن و در غابر و از جملہ آنہا سب پیغمبران است علیہم الصلوٰۃ والسلام و سب قرآن و ملائکہ و امثال آنہا و استہزا کردن است بر آنہا و ہمچنین کبیرہ است از کبائر انکار ضروریات دین و از جملہ آنہا ترک نماز و روزہ و زکوٰۃ و حج است و از جملہ آنہا بقتل آوردن شخصے است بے موجب حق شرعی و کشتن اولاد و کشتن آدمی نفس خود را و از جملہ آنہا است زنا و لواطہ و آشامیدن شراب و سرقت و قطع طریق و غصب و غلول و شہادت زور و سوگند بدروغ و بدگفتن عفیفہ و خوردن مال یتیم و رنجانیدن مادر و پدر و قطع رحم و تخلف از جہاد و فرار از جنگ و گریختن از جنگ کفار و دروغ گفتن بر رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم و زشت ستدن و در حکم در نکاح محارم و قیادہ ما بین مردان و زنان و سعایت نزد سلطان تا مال شخصے بظلم ستاند یا او را بقتل رساند و ترک ہجرت از دار کفر بدار اسلام و دوستی داشتن با کفار و قمار بازی و سحر این مذکورات و آنچہ مثل آنہا یافتہ شود ہمہ گناہان کبائر اند و گناہ صغیرہ آنست کہ مخالف شرع امرے از امور بوجود آید یا نہی از شارع دران بوجود آمدہ باشد یا طریقہ ماثورہ را در دین فرو گذارد و از ارتکاب کبیرہ غیر از اشراک باللہ و مانند آن مومن را از ایمان بیرون نمیکند جہت بقاء تصدیق کہ حقیقت ایمانست و درین خلاف است معتزلہ را و حق تعالے بکرمہ العمیم و لطفہ الجسیم غیر از شرک جمیع گناہان صغیرہ و کبیرہ خواہد آمرزید و بعضے را کہ خواستہ باشد ہلاکت شان بعذاب بسبب گناہ صغیرہ خواہد داد و چہارم ارکان اسلام را بجا آوردن و آن طہارت است بار عایۃ فرائض و سنن و آداب و صلوٰۃ گذاردن بار عایت فرائض و سنن و مستحبات و روزہ ماہ رمضان داشتن کذلک و زکوٰۃ مال ادا کردن و حج خانہ کعبہ کردن بار عایت آنچہ فعلا و قولا از ان سالار انبیا علیہ افضل الصلوٰت و اکمل التحیات صادر شدہ پنجم در معاش نظر کردن چنانچہ

Marfat.com

اکل حلال وشرب ولباس وجہ حلال وکلام بوجہ صواب وصحبت وغیر آن ودر عقد منزل از نکاح ملک وولاد ومعاملات از بیع وشراء وہبہ واجارہ ششم اذکار ماموریہا فی جمیع الاوقات من الصبح والمساء ودر وقت خواب وتہذیب اخلاق واجتناب از ریا وعجب وحسد وحقد ومواظبت بر تلاوۃ قرآن وذکر آخرت ومداومت بر مجالس علم وعلماء ذکر ومساجد وغیر ذلک از آداب چون بین آداب مؤدب گشت وجوارح را مشغول ساخت برائے شغل باطنی آمادہ شد وہیا گشت بیت حافظا علم وادب ورز کہ در مجلس شاہ ہر کرا نیست ادب لائق صحبت نبود پس جائز است مشغول گشتن بہ شغل باطنی وتحصیل تجلیات ذاتیہ وصفاتیہ وبصیرت بسوئے ذات بحت متوجہ گشتن فصل غرض از اشتغال باطنی تحصیل نسبتہا است ومواظبت ومداومت بر آن واشتغراق دران نسبت تا نفس ملکہ راسخہ کسب کردہ نقد وقت خود سازد باید دانست کہ تحصیل نسبتہا حصر بریں اشغال باطنہ نیست لہذا مشائخ کرام فرمودہ اند الطرق الی اللہ بعدد انفاس المخلوقات صحابہ وتابعین را رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین تحصیل نسبت وسیکنہ ووقار بطریق اخری نیز دست دادہ است بعضے را بمواظبت صلوۃ وتسبیحات در خلوت وجلوت بخشوع وخشوع وحضور وبعضے را مداومت بر طہارت وذکر کردن ودیدن نمودن ہا دم اللذات وبعضے را بمواظبت بر تلاوۃ قرآن وتدبر دران واستماع سخنان واعظان وبعضے را بمواظبت بر ذکر وفکر ہمین معنے متوارث است از سید ما ومولانا افضل الصلوات واکمل التحیات پس بعضے را نسبت محبت وعشق دست میدہد وبعضے را نسبت کسر نفس وزہد وتبرے از خلوظ نفسانی وغیبہ وشک چون مشاہدہ بیخ توجہ بسوئے ذات مجرد از نعوت واوراد اطوار والوان بسیار است بطوریکہ در خور طالبان باشد روئے نماید پس این طریقہ از جملہ آن طرق است کہ حصول نسبت دران صورت میگیرد وبنے این طریقہ اقرب است برائے حصول نسبت از ینجا معلوم شد کہ فضلہا مشائخ کرام این طریقہ علیہ را برائے حصول نسبت بسرعت در اندک مدت است ہر چند در طرق دیگر نیز دست میدہد اما بتحصیل نزول طریق انتساب مریدان بمشائخ بسہ طریق است یکے بخرقہ دوم تلقین سیوم بصحبت معنے انتساب بخرقہ آنست چنانکہ صفات اعراض وزائلہ واعراض لباسہائے اجسام اند صور تہا نیز کسوتہائے معانی اند چنانکہ ظہور ذوات جز بلباسہا واعراض صور تہا نیز ظہور معانی جز در کسوت تمام نمے شود پس چون رابطہ ارادت میان شیخ ومرید ثابت می افتد حینئذ قابل آن میگردد کہ صفات ومعانی از شیخ بسوئے مرید سرایت کردن گیرند پس در حالتے کہ شیخ بمعنے وصفتے پسندیدہ متلبس باشد ومرید متابعت او در آن معنے مشاہدہ کند جامہ کہ درین ہنگام بر تن شیخ است واثاث تبرک وتیمن آن حال وصفت وشیخ بآن جامہ پیوستہ است در مرید میپوشد تا آن معنے وصفت وحالت بواسطہ آن صورت تمام وکمال بمرید نقل وسرایت کند چہ ظہور ہر معنے تمام بواسطہ صورت تمام سے باشد ومعنے انتساب مرید تلقین ذکر آنست کہ حکم نفس وطبیعت وظلمت وکدورت ایشان در صباء ارادت زائلہ باطن مستولی میباشد بسبب غلبہ ظلمت طبیعت اورا میل بعالم انوار دست نمے دہد پاک از آن عالم لامع میباشد ودر حالت تلقین شیخ غالب است وجمیع اجزاء او جالب است بواسطہ تلقین شیخ انوار تیہ وصفاتی سرایت میکند موجب تنویر باطن وصفائی او میگردد واثر انوار تیہ تمام بدن او سرایت میکند بحیثیکہ از مرید کہ بصحبت صاحب دولتے مشرف گردد ودر خدمت او سرگرم باشد وشرف صحبت آن بزرگوار نورے کہ در باطن پیر باشد در باطن مرید سرایت میکند وحلاوت نور باطنی مے یابد ودر صحبت مردان تا یک تمام است نہ بیند آدمی را بصحبت او اب باوجود عدم مجالست

Marfat.com

متاثر میگردد پس آدمی بصحبت آدمی بالبداهه و مجانست چگونه متاثر نگردد **فصل** در انتساب مشائخ اکثر علماء محدثین باتردد است اکثر ایشان رفته اند
که نسبت تلقین که متعارف است مابین صوفیه اصلی ندارد چه نسبت تلقین ایشان از راه حسن بصری است رحمه الله تعالی بحدیثی
که باو نسبت میکنند و او بعلی رضی الله عنه و ملاقات او به امیر المومنین علی کرم الله وجهه نزد ایشان ثابت نگشته و همچنین نسبت مسانید
متصله و نسبت خرقه بدست اویس قرنی که بوحی حضرت رسالت منزلت علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات بداون خرقه مکرر و عمر
عمر رضی الله عنهما باویس پیوند یا نسبت خرقه تعلق کنند که حسن بصری پوشانیده است چه استماع حسن از علی نزد ایشان ثابت نیست
پس پوشیدن خرقه کجا متحقق گردد بعضی از ایشان چون حافظ السیوطی و حافظ ضیاء الدین مقدسی آخر فرموده اند که استماع حسن البصری
رحمة الله علیه از علی کرم الله وجهه ثابت گشته در نفی خرقه کرده اند و بعضی در تحقیق این سخن فرموده اند که حسن بصری رحمة الله علیه در سال
دوم از خلافت حضرت عمر رضی الله تعالی عنه بیقین متولد گشته و مرتبی ذکر کرده که حسن بصری در ایام وارکه حاضر شده بود چهار ساله
بود و هفت ساله بود که نماز گذاردن مامور گشته بود و پس حضرت عثمان رضی الله عنه نماز میگذارد تا که حضرت امیر المومنین شهید شد
و حضرت علی رضی الله عنه تا این زمان طرف کوفه خارج نشد مگر بعد از شهید شدن حضرت عثمان رضی الله عنه پس چگونه از سماع حسن
از علی منکر میشوند در حال آنکه او در صلوات خمسه از حسین نمیز تا زمان بلوغ چهارده سال بعلی کرم الله وجهه جمع میشد و به تحقیق علی رضی الله
عنه بزیارت امهات المومنین می آمد و از جمله آنها ام سلمه است رضی الله تعالی عنهن و حسن بصری مادر او در خانه حضرت ام سلمه بود و
و از حسن بصری چیزی وارد شده است پنج دلالت دارد بسماع او از حضرت علی رضی الله عنه روایت کرده شده است از منزلی از
طریق ابو نعیم بحدیثی از یونس بن عبید گفت مرحسن را بدرستی که تو میگوئی چنان و چنانکه گفت رسول خدا صلے الله علیه وسلم و تو او را دریافته
و نه دیده گفت در جواب او یا برادر زاده مرا پرسیده از چیزی که کسی نپرسیده بود مرا از ان چیز پیش از تو اگر تراز دمن منزلتی و عزتی
نبودی خبر نمیکردمت من بنده ام چنانچه میبینی هر چیزی که بشنوی از من که میگویم گفت رسول خدا صلے الله علیه وسلم پس آن
روایت من از علی باشد مگر آنکه نمیتوانم که علی را کرم الله وجهه بر زبان رانم نام او بگیرم و در شرح مواهب محمد الزرقانی از حافظ السیوطی رحمه الله
تعالی آورده که حفاظ از روایت حسن از علی کرم الله تعالی وجهه وه احادیث آورده اند و ذکر کرده است که گفته است ابو زرعه که بود حسن یوم
بویع چهارده ساله دوید علی را در مدینه منوره و گفت که دیدم زبیر را بیعت کرد علی را کرم الله وجهه بعد از آن برآمد سوئے کوفه و بصره بعد ازان
حسن با علی جمع نشد انتهی کلامه از کلمات مذکوره مبین میگردد که ثبوت انتساب خرقه صورت پذیر نمیگردد چه جمع شدن او بعلی رضی الله
عنه محتمل است نزد بعضے و در انتساب خرقه چیزے نیافته شده است پس ثبوت معنعنه صحیح نیست همچنین نسبت تلقین ذکر مگر حدیثے
نزد مشائخ یافته شده است و گفته اند جاء علی رضی الله تعالی عنه الی النبی صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله دلنی الی
اقرب الطرق الی الله تعالی و افضلها عند الله و اسهلها لعباده فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم علیك بملازمة
الذکر فی الخلوة فقال علی کیف اذکر الله یا رسول الله فقال غمض عینك و استمع منی ثلث مرات فالنبی صلی الله علیه
وسلم قال لا اله الا الله ثلث مرة و علی یسمع ثم قال علی کرم الله وجهه لا اله الا الله ثلث مرات والنبی یسمع ثم لقن
علی کرم الله وجهه الحسن البصری وهکذا وصل الینا این حدیث نزد علماء محدثین بنا بر قوانین ایشان حدیث غریب است و در غایة
غربت و منقطع شده به نهایت انقطاع و حق آنست که انتساب صحبت بلاشک و ریب باجماع ائمه دین از علماء محدثین و مشائخ

Marfat.com

راہ یقین برمنصہ ثبوت آمدہ است چون دستگیر غوث الثقلین رضی اللہ عنہ ابوبکر صدیق رضی اللہ بطریق امام جعفر صادق از جد ماوری
او قاسم بن محمد بن ابوبکر الصدیق بطریق سلمان فارسی رضی اللہ عنہ بطریق روحانیت از راہ ابوالوفاء الکردی عن ابی محمد الشبلی
وبعلی کرم اللہ وجہہ از طریق ائمہ اثنا عشر الیٰ ابیہ جہت لفافت بسلسلۃ الذہب مسمی است واز راہ حسن بصری از طریق حافظ امت
انس خادم رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم بلا ریب وشبہ وبعمرو بن عباس از طریق ابی الخطاب محفوظ الکوزانی از قاضی ابی یعلی از عبدالغنی
حسن بن حامد الخ وبعبداللہ بن مسعود از راہ فضیل بن عیاض وبعمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ از طریق اویس قرنی رضی اللہ عنہ
غیر از مخلف درصحت او میان ائمہ جرح وتعدیل وطرق مذکورہ مابین مشائخ وبین زمانہ وغیر از ایشان دیگر بسیار اند رضوان اللہ تعالیٰ
علیہم اجمعین اما ملقبین وذکر متعارف والباس خرقہ متعارفہ بزعم این فقیر ہلاک بغالب فراست استحسان مشائخ کرام است رضی اللہ
تعالیٰ اجمعین وخالی از مقصد صحیح ونیت صالح نیست وگفتہ نشود کہ بدعت است وکل بدعۃ ضلالۃ چہ بدعت گاہے مباح میباشد
مثل استعمال مناخل ومواظبت برخوردن لب گندم وسیرے از دو تک اولی است وگاہے مستحب میباشد چون بنا کردن منارہا
ومدارس وتصنیف کتابہا ہلاک واجب می باشد مثل نظم دلایل برائے رد شبہ ملاحدہ ومانند آن پس این قسم آخیر امور بہا اند و
افعال شائع در آنہا دلالۃ واشارۃ یافتہ شدہ است چہ این ہمہ برائے مدد گار سے دین بوجود آوردہ شدہ اند پس اذکار واشغال
متعارفہ مابین صوفیہ کرام نیز ازین قبیل اند چہ ادا طاعات بحضور دل وانکسار نفس وتخلق باخلاق حمیدہ وانزجار از افعال خسیسہ
رذیلہ مطلوب است اذکار واشغال موجب حصول نسبت حضور وانکسار اند ہر چند بطرق دیگر این نسبت نیز صورت میگیرد ولما
ازین راہ بسہولیت بوجہ احسن دست میدہد واللہ تعالیٰ اعلم بحقیقۃ الحال **فصل** صاحب دولتے کہ صحبت او کافی در نظر او شافی
است آنست کہ نسبت توجہ او علی الدوام بجذب قوی صورت گرفتہ باشد وظاہر او باطن او را شاغل نباشد ولانعامہ چہ
اول سالک نیست وثانی مغلوب الحال است وصاحب کمال مرتبہ تکمیل مفوض بثالث است کہ در مقام عدالت نزول فرموده
باشد ہمین مرتبہ دعوت خلق است ونازل ودرین مرتبہ کامل مکمل است ودرین حدیث ان ھذا العلم دین فانظروا عمن
تاخذون دین کند اشارت است بانچہ گفتہ آمدیم واین مرتبہ در اصلاح ایشان مسمی بمرتبہ قلب است استفادہ وافادہ باین مرتبہ
مربوط است وتاثیر وتاثر بان رتبہ منوط ایشان احکام شرعیہ وانزجار از امور مذہبہ در ینجا صورت میگیرد اگر اینچنین صاحب دولت
بمرسد صحبت او کبریت احمر است **بیت** صحبت روشن ضمیران کور را بینا کند ۔۔۔ اختلاط چشم عینک را حروف آموز کرد
فصل چون این چنین صاحب دولتے کہ صحبت را شاید دارشاد را باید بدست آید مرد را باید کہ رشتہ اختیار باو سپارد
وخود را مابین یدی او مثل پسرے بے اختیار شمارد ومثل معاملہ صحابہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین با رسول اکرم علیہ وعلیٰ آلہ افضل
الصلوات واکمل التحیات باو در کار وارد چہ او بہ صحبت معنعنہ نائب مناب برحق وخلیفہ مطلق سرور انبیا
وعلیہم الصلوات والتسلیمات پس باید کہ شیوہ صدیقان پیش گیرد وخرق عادات از وطلب نکند
او باء در از نکند ودر امر اسبق در جانب او مشغول نشود وکمال خود در رضاء او وانقیاد
دعوات بشیخ دیگر نکند مگر بشرط عدم حصول نسبت توجہ یا موت او یا غیبت منقطعہ از [illegible]
کند ودر غیبت وحضور فدائے او باشد ودر ہر حال رابطہ قلبی کہ راہ انفاذ فیوضات است پیوستہ دارد وخلاص از [illegible]

Marfat.com

مشغول نگردد و مگر باذن او و نام او باو ادب بر زبان راند و در جمیع احوال از و هراسان باشد و هر واقعه که بر وے روئے نماید از
پوشیدہ و هر چه در واقعات و بشارات به بیند اگرچه از شیخ دیگر باشد از پیر خود داند چه برائے تجربه مریدان لطیفه پیر آن بقدرت ایزدی
بصورت شخصے برایشان ظاهر میگردد و برائے امتحان شان چیزے میگوید از نفع و ضرر باید که باعتقاد جازم از پیر خود داند
و غیر و نالک در امور دیگر فصل در نسبت صحبت و تادب و تعلم فقیر آداب طریقه و سلوک متصل تا حضرت رسول کریم علیه افضل الصلوات
و اکمل التحیات بسند صحیح مشهور متصل هر چند آن آداب و اشغال باذن تعیین نیافته و طریقه علیه قادریه بحضرت قطب الاقطاب
محی مسعود پیشاوری قدس الله سره می پیوندد و صلاحی یابد و ایشان را بغوث اکمل محمد سعید اللاهوری و ایشانرا بعالم ربانی سید
محمود بن السید علی الشیخانی الشافعی و ایشان را بشیخ عبد الرزاق و ایشان را بوالد خود سید شرف الدین و ایشان را بشیخ جلال الدین
و ایشان را بعم خود شیخ شهاب الدین احمد و ایشان را ببرادر و شقیق خود شیخ جمال الدین عبد الله و ایشان را بعم خود شیخ شمس الدین
ابو الوفا و ایشان را ببرادر و شقیق خود شیخ شهاب الدین و ایشان را بوالد خود شیخ قاسم و ایشان را بعم خود شیخ عبد الباسط و ایشانرا
بوالد خود شیخ شهاب الدین ابی العباس احمد و ایشان را بوالد خود شیخ بدر الدین حسن و ایشان را بوالد خود شیخ علاء الدین و ایشانرا
بوالد خود شیخ شرف الدین یحیی و ایشان را بوالد خود قاضی القضاة عمام الدین ابی صالح نصر و ایشان را بوالد خود شیخ عبد الرزاق
و ایشان را بواسطه الی الله سیدنا و امامنا و ولینا الی جناب الله والد خود حجة الحق علی الخلائق ابی محمد محی السنة والدین شیخ عبد القادر
جیلانی قدس الله روحه و نور ضریحه ثم البغدادی تاریخ تولد ایشان چهار صد و هفتاد و یک بود و تاریخ وفات ایشان پانصد و شصت
و یک بود و ایشان را بابی الخطاب محفوظ الکوذانی و ایشان را بقاضی ابی یعلی و ایشان را بمولینا حسن بن حامد و ایشان را بمولینا
ابو بکر عبد العزیز و ایشان را بابی بکر محمد بن محمد الخلال و ایشان را بابی بکر المروزی و ایشان را بامام ابی عبد الله احمد بن محمد بن حنبل و ایشان
را بسفیان بن عیینه و ایشان را بعمرو بن دینار و ایشان را بعمرو بن عباس و ایشان را بحبر الامة الاعظم سیدنا و مولانا محمد علیه و علی آله
افضل الصلوات و اکمل التحیات و حضرت غوث الثقلین را و صله آخری است اصالة برسول کریم صلی الله علیه وسلم بطریق روحانیت
و حضرت غوث را و صله آخری است بابی بکر الصدیق رضی الله عنه بطریق روحانیت و حضرت غوث را قدس الله روحه بابی الوفاء
الکردی و ایشان را بابی محمد الشبلی و ایشان را بابی بکر بن هواری السروحی و ایشان را بروحانیت ابی بکر الصدیق این نسبت ایشان
بابو بکر صدیق رضی الله عنه چون نسبت اویس قرنی است برسول اکرم علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها و حضرت غوث الثقلین
را و صله آخری است بطریق جنید البغدادی قدس الله سره حضرت غوث را بشیخ ابو سعید المبارک بن علی بن الحسین بن بندار البغدادی
المخرمی بکسر را مهمله مشدده منسوب است سوئے مخرم و آن محله است در بغداد نازل شده بودند دران بعضے از اولاد مخرم پس نسبت
محله بایشان کرده شد کذا ذکره المنذری کما فی طبقات الحافظ بن رجب الحنبلی و ایشان را بشیخ الاسلام ابی الحسن علی بن احمد
بن یوسف النهکاری القریشی و ایشان را بابی الفرج محمد بن عبد الله الطرسوسی و ایشان را بابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز بن الحارث
التمیمی و ایشان را بوالد خود عبد العزیز بن الحارث التمیمی و ایشان را بابی بکر محمد بن خلف بن محمد بن مجد الشبلی و وفات ایشان در سنة اربع
و تسعین و ثلاثمائة بود و عمر ایشان را هشتاد و هفت سال بود و ایشان را بسید طائفه ابی القاسم جنید بن محمد بن الجنید القواریری
النهاوندی البغدادی الزجاج لقب او بزجاج ازان سبب است که اباء او زجاج فروش بودند و قواریری نیز ازان سبب می گفتند

Marfat.com

اصل او از نہاوند است و مولد و منشاء او عراق است وفات او در بغداد بود در سنہ ثمان وتسعین و مائتین و ایشان را بخال خود
شیخ ابی الحسن السیری بن المغلس السقطی المتوفی ببغداد سنۃ احدی وتسعین و مائتین خال سید الطائفہ را وصلہ ایست بعمر بن الخطاب
و علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالے عنہما از طریق اویس قرنی و وصلہ آخری است بعبد اللہ بن مسعود از طریق فضیل بن عیاض
رضی اللہ تعالے عنہم از اینجہت طریقہ قادریہ متصل بطریقہ اویسیہ و فضیلیہ نیز است و خال سید طائفہ را شیخ ابی المحفوظ معروف بن
فیروز کرخی است وفات ایشان در بغداد در سنہ مائتین بود و ایشان را بسیدنا علی الرضا بن موسے الکاظم تولد ایشان در مدینہ بود در
سنہ یکصد و چہل و ہشت و بعضے پنجاہ و یک بعد المائۃ گفتہ اند و وفات او در طوس بود در سنہ دویست و سہ و ایشان را بپدر خود
سیدنا موسی الکاظم و ایشان را بہ پدر خود سیدنا امام جعفر الصادق رضی اللہ عنہ و ایشان را بہ پدر خود سیدنا محمد الباقر و ایشان را بہ پدر خود
سیدنا زین العابدین علی بن الحسین و ایشان را بہ پدر خود سیدنا امام حسین بن علی رضی اللہ تعالے عنہما و ایشان را بپدر خود سیدنا
علی کرم اللہ وجہہ و ایشان را بسید المرسلین و خاتم النبیین قاید رکب الانبیاء و المرسلین سیدنا و مولینا محمد علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات
و شیخ معروف کرخی را وصلہ آخری است بشیخ ابی سلیمان داؤد بن نصیر الطائی الکوفی و او از تلامذہ حضرت امام ابو حنیفہ بود و ایشان را
بحبیب محمد العجمی و او زاہد و عابد و ثقہ از طبقہ سادسہ است و از کبار اتباع تابعین است و ایشان را بسید التابعین حسن بن ابی الحسن
الیسار البصری است و ایشان را بعلی بن ابی طالب رضی اللہ عنہ و ایشان را بحضرت رسالت منزلت سیدنا و مولنا محمد صلوات اللہ
و سلامہ علیہ و علے آلہ و حضرت امام جعفر صادق را رضی اللہ عنہ وصلہ اخری است بجد مادرے خود قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق
رضی اللہ تعالیٰ عنہ او از کبار فقہاء سبعہ است از تابعین کہ در مدینہ منورہ بود ند آنحضرت اکمل ایشان بود رضی اللہ عنہ علم ظاہر
و باطن و ایشان را بسلمان فارسی و ایشان را باویس قرنی صحبت باخاتم النبیین نسبت تادب و تعلم بابی بکر الصدیق است رضی اللہ
تعالی عنہ و ایشان را بحبیب رب العالمین صلوات اللہ و سلامہ علیہ و علے آلہ الی یوم الدین و نسبت تلقین ذکر و خرقہ فقیر نیز بدین
طرق بمشائخ است افاض اللہ علینا من برکاتہم آمین یا رب العالمین **فصل** چون خواہد کہ در صحبت صاحب ولایتے در آید پرد تش
یا بدو نسبت توجہ حاصل نماید اول استخارہ کند و تکرار کند تا ہفت کرت بدین ترتیب اول دو رکعت نماز گذارد در رکعت اول بعد از
فاتحہ بخواند وربك یخلق ما یشاء ویختار ما کان لہم الخیرۃ سبحان اللہ وتعالی عما یشرکون و ربك یعلم ما تکن
صدورہم وما یعلنون وہو اللہ لا الہ الا ہو لہ الحمد فی الاولی والاخرۃ ولہ الحکم والیہ ترجعون و در رکعت دوم بعد
از فاتحہ وما کان لمؤمن ولا مؤمنۃ اذا قضی اللہ ورسولہ امرا ان یکون لہم الخیرۃ من امرہم ومن یعص اللہ ورسولہ
فقد ضل ضلالا مبینا و در روایتے در رکعت اولی بعد از فاتحہ قل یا ایہا الکافرون و در رکعت دوم بعد از فاتحہ قل ہو اللہ احد
و بعد از سلام این دعا بخواند اللہم انی استخیرك بعلمك واستقدرك بقدرتك واسالك من فضلك العظیم
تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغیوب اللہم ان کنت تعلم ان ہذا الامر [illegible]
وعاقبۃ امری فاقدرہ لی ویسرہ لی ثم بارك لی فیہ وان کنت تعلم ان ہذا الامر [illegible] وعاقبۃ امری
فاصرفہ عنی واصرفنی عنہ واقدر لی الخیر حیث کان ثم ارضنی بہ یعنی ان ہذا الامر [illegible] قصد خود را آشکار کند و مستحب
است افتتاح دعاء و ختم او بالحمد للہ و درود بر نبی علیہ الصلوۃ والسلام بعد ازان ہر چہ در دل او قرار یابد بمقتضائے آن عمل کند

Marfat.com

فصل چون بصدق ارادت صحبت صاحب دولت اختیار نماید آن صاحب دولت را باید که بر مریدیعت کند و لفظ ماثور از سلف در بیعت اینست اول خطبه مسنونه بخواند و آن اینست الحمد لله نحمده و نستعینه ونستغفره ونؤمن به ونتوکل علیه ونعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سیئات اعمالنا من یهدی الله فلا مضل له ومن یضلل فلا هادی له واشهد ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله صلی الله علیه وعلی اله وصحبه وبارك وسلم بعد ازان اورا ایمان اجمالی تحقیق کند واو بگوید امنت بالله وبما جاء من عند الله علی مراد الله وامنت برسول الله وبما جاء من عند رسول الله علی مراد رسول الله صلی الله علیه وسلم وتبراءت من جمیع الادیان وجمیع العصیان واسلمت الآن واقول اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله بعد ازان بگوید بگو بایعت رسول الله صلی الله علیه وسلم بواسطة خلفائه علی خمس شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله واقام الصلوة وایتاء الزکوة وصوم رمضان وحج البیت ان استطعت الیه سبیلا بعد ازان بگوید بگو بایعت رسول الله بواسطة خلفائه علی ان لا اشرك بالله شیئا ولا اسرق ولا ازنی ولا اقتل ولا اتی ببهتان افتریه بین یدی ورجلی ولا اعصیه فی معروف بعد ازین شیخ این دو آیة بخواند یا ایها الذین امنوا اتقوا الله وابتغوا الیه الوسیلة وجاهدوا فی سبیله لعلکم تفلحون ان الذین یبایعونك انما یبایعون الله ید الله فوق ایدیهم فمن نکث فانما ینکث علی نفسه ومن اوفی بما عاهد علیه الله فسیؤتیه اجرا عظیما بعد ازان برائے نفس خود ومسترشدان وحاضران مجلس دعا کند وبگوید بارك الله لنا ولکم ونفعنا وایاکم و باکے ندارد اگر بر تلقین بگوید فلانه طریقه اختیار نمودی مرید بگوید اختیار نمودم والحمد لله رب العالمین فصل چون خواهد مرید را تلقین کند در طریقه عالیه قادریه اورا مربع سازد وچهار زانو بنشاند ونشستن بدین هیئت نیز سنت است در سنن ابی داود بروایت جابر بن سمرة رضی الله عنه آورده است وے گفت که بود پیغمبر خدائے صلی الله علیه وسلم چون میگذارد نماز فجر را و فارغ میشد ازان چهار زانو مے نشست تا آنگه برمی آمد آفتاب روشن وسفید وپاکیزه پس امر کند مریدرا بگرفتن بند کیماس پائے چپ با نگشت سبابهٔ راست ونهادن هر دو دست بر هر دو رانها وانگشتهائے هر دو دست کشاده داشتن تا نفس لفظ الله اسم جلاله ظاهر آید واصل این مسئله قول رسول کریم است صلی الله علیه وسلم مرانس رضی الله عنه وفرج بین اصابعك وفی روایة فرق بین اصابعك یعنی کشاده دار در نماز انگشتان دست را پس شیخ سه بار ذکر گوید ومرید بشنود وبعد ازان مرید بگوید وشیخ بشنود وبدل متوجه دل مرید گردد ونوجه نماید وتصرف کند وبیان تصرف خواهد آمد انشاء الله تعالے فصل شارع علیه من الصلوات انمها ومن التحیات افضلها بر ذکر وفکر تحریض فرموده وتحبیب نموده مراد از ذکر بالتلفظ به است ومراد از فکر مراقبه است ومشائخ کرام رضوان الله تعالے علیهم اجمعین او کار لسانی مقدم داشته اند بعد ازان جهة ترقی ازان سوئے مراقبه ذکر خفی مقرر نموده اند تا بآسانی از ذکر بفکر ترقی نماید واذکار اشغال در طریقه قادریه بسیار انواع اند لیکن بعضے ازان رقمزده کلکان بیان میگردد نوع اول اینست جلسه معهوده را رعایت داشته سر خود را نزدیک زانوئے چپ برده از انجا لا اله گویان بر زانوئے راست گذانیده بکتف راست رساند واز انجا الا الله گویان بر زانوئے چپ ضرب نماید وبهر گذشتن از زانوئے چپ نفی خطرهٔ شیطانی کند ودر وقت راست نفی خطرهٔ نفسانی وبر کتف راست نفی خطره ملکے کند ودر اثبات ثبوت خطره رحمانی بر دل نماید ودر گفتن نفی واثبات انگشتان دست وپائے را موافق وارد یعنے در گفتن نفی انگشتان دست وپا بر وارد ودر اثبات بنهد تا به

Marfat.com

بیست و یک زبان ذکر گفته باشد چه اصابع رئوس انامل پس گرد آنچه استعمال ذکر افتاده است و در حین گفتن نفی چشم کشاده دارد و آنچه محسوس شود منتفی سازد و در حین اثبات چشم به هندو دانه بجمیع صفا از کمال این طریقه مذکوره را و در جمیع اذکار چهره مرعی دارد و باین ذکر همیشه مشغول باشد چه در خفتن و نشستن و چه در رفتن و ایستادن و گفته اند در شب و روز دوازده هزار بار گفته باشد و مشایخ کرام رحمهم الله تعالی فرموده اند چون شتاب روان شود در هر قدم نماد لا الله الا الله گوید و در آهسته رفتن در نماد نفی پائے راست لا گوید و در نماد اثبات پائے چپ الله گوید یاد در هر قدم الله الله گوید بر تو پوشیده نزد اهل و در تحریک سر مبتدی و پیشتر رو باید انگشتان دست و پائے تحقیقا لمعنی النفی و الاثبات در لا الله از اثر رفع انگشت سبابه است و در نماز تشهد نزد شهدان لا الله الا الله و رفع سبابه نزد امام اعظم ابو حنیفه رضی الله عنه سنت است چنانچه امام محمد بن حسن الشیبانی در موطا آورده است قال محمد رحمه الله تعالی و بقول رسول الله ناخذ و هو قول ابی حنیفه رحمه الله تعالی و در الهدایه محمدیه آورده است که لفظ نماب جواز ذکر است بحرکت سر بلکه استحباب او است چون باشد نیت حمایه و خارج باشد از مذاهب و هبت اینها باشد این فعل فعل دال علی التوحید مقارن بقول دال بر توحید پس یک کلمه بمنزله دو کلمه است انتهی حاصلها ترجمة و در قول او که بل آورده است اشارت است باینکه مستحب است چه جواز باکراهیت جمع میگردد و در این شبه کراهیت نیست چنین دریافته می شود و بنا بر اصول فقه چه بل برائے تدارک غلط است زیرا که موضوع برائے اضراب است از اول منفی باشد یا موجب پس بسبیل تدارک غلط باقامة ثانی در مقام اول چنانکه گوید جاءنی بل عمرو قصد او اخبار باشد بمجیئ عمرو پس ظاهر شود او را که غلط کردم و ان پس اضراب میکند از ان و میگوید بل عمرو پس معنی او این باشد که جاءنی عمرو علی هذا اینما نحن فیه معنی او این است که ذکر بدین طریق مستحب است فافهم و چون از ذکر فارغ شود سه بار سبحان الله الی آخره بگوید بعده این دعا بخواند اللهم انک قلت فاذکروني اذکرکم و قد ذکرناک الهی قد قلت عقلنا و علمنا و فهمنا فاذکرنا علی قدر سعة رحمتک و فضلک و مغفرتک اللهم افتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین و یا ارحم الراحمین و نوع ثانی اینکه ابتدا کند لفظ لا الله از قلب صنوبری الشکل که موضع است در جانب چپ از انسان و ان منصه قلب حقیقی است که آن عالم امری است و جامع است میان عالم خلق و عالم امر و از هر دو جانب نفی و اثر دارد بحرکت یک سر از کشیده تا بازوئے راست رسانده این ضرب کند سر را بکلمه لا الله از قلب بالا کشیده نوع ثالث از لا الله الا الله گفتن بحالت تلفظ است رسانده و از انجا بند دست و سر گفت الا الله بر تلفظ چپ ضرب کند بحیثیتے که زیر ذنخ به دو تلفظ رسانده و این را مشایخ کرام ناسوتی نامند چون از ذکر نفی اثبات فارغ شود در اثبات خالص شروع نماید چنانچه گذشته سر خود را از زانوئے چپ یا از موضع دل برداشته بتلفظ راست رسانده بسرعت الا الله گوید ان بر قلب صنوبری بحضور حقیقی رسانده از زانوئے چپ ضرب کند هر بار که کلمه مذکوره بگوید هر بار ملاحظه این کلمات خمسه میکرده باشد لا معبود لا مطلوب الا موجود هذا عند البعض و بعضے گفته اند مبتدی ملاحظه لا معبود کند و متوسط ملاحظه لا مقصود و منتهی ملاحظه لا موجود و در اثبات را ملکوتی گوئیند باید دانست که واجب است این کلمه را از جائے بجائے در رعایة آن و صنعت [illegible] الی الجهات والنغمات و در دل وے احادیث پراگنده و خطرات [illegible] بنابرین مشایخ کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین برائے سد توجه بغیر و بند شدن مجاری خواطر این هیئة وضع نموده اند تا از خواطر و احادیث خارجه خلاص یافته متوجه بذات حق

Marfat.com

گردد و از حالہ وحدیت و تنہائے اگر ذکر بجمعیت در تسبیح الی الاشراق و در عصر الی المغرب دست دہد نتائج سکران و ثمرات بے بیان بوجود آیند بعد ازاں باسم مجرد مشغول گردد و بارعایت جلسہ معہودہ سر خود از زیر پستان چپ برداشتہ بکتف راست رساند و از انجا اللہ گویاں بر پستان چپ ضرب نماید بنوعی کہ نالہ سہ پلوئے چپ بصورت گیرد و ہر بار کہ اسم مذکور گوید یکے از امہات صفات کہ سبعہ اند کہ عبارت از سمیع بصیر علیم کلیم قدیر مریدی است متصف سازد بر خلق آدم علے صورت الرحمن ناظر باشد و این صفات را در مرایت عدم منعکس بیند تا حقیقت وجود و عدم و امکان بر و ظاہر گردد و ذکر اسم ذات را ذکر جہر وقتی گویند چون از ذکر اسم ذات حلاوت توجہ و حضور دریابد و ملکہ راسخہ دست دہد بذکر ہو مشغول گردد تا در احدیت مطلقہ محو گردد طریق او آنست کہ بجلسہ صلوٰۃ نشیند و ہر دو دست بر ہر دو زانو نہد سر را بنزدیک دو زانو برد ہو را از تحت ناف بآواز ظاہری بقبض دم بالا کشد تا ام الدماغ و آنجا لمحہ قرار دہد و باز از سر آغاز کند ہکذا ادام مشغولی نماید و ہویت مطلقہ را لعدم العین دارد تا موجود مطلق جلوہ گر گردد و دید بصیر بصیرت جز او نماند و حیرت در حیرت افزاید و فنا در ذات بحت حاصل آید و حصول حیرت ازاں رو است کہ درین مرتبہ لذت گرفتہ نمیشود چہ گرفتن لذت مر ہر شئے را از نفس خود نیست مگر باعتبار غیریت و چون غیر شہود اضمحلال شد خود را جز وجود مطلق نمے یابد پس حیرت روے می آرد بر تو مخفی نزد حضرت سید الطائفہ جنید بغدادی قدس اللہ سرہ الاقدس فرمودہ اند و بعضے دیگر کہ مختار لا الہ الا اللہ است و احادیث برین نیز وارد اند و امام محمد غزالی رحمہ اللہ تعالےٰ فرمودہ اند کہ مختار اسم ذات است یعنے اللہ و برین نیز آیات و احادیث دلالت دارند و شیخ ابو عبد اللہ شمس الدین محمد ہمشیرہ زادہ سید مدین در کتاب الخلاصۃ المرضیۃ التحقیق فرمودہ اند کہ این امر راجع بذاکر است اگر تاثیر در قلب اکثر بذکر لا الہ الا اللہ یابد آن را لازم گیرد و اگر باسم ذات اکثر یابد پس او را لازم گیرد لیکن نزد فقیر احق آنست کہ متوجہ الیہ مرتبہ وجوب بلک بحت است و این مرتبہ چنانکہ در نفی اثبات مشہود است در اسم جلالہ نیز مشہود است ہیچ فرقے دران نیست و سالک را بنا بر عدم علم بر آن جز شیوہ تقلید راہ نیست تا کہ از دائرہ تقلید بدر آید و ذکر ہو را مشائخ کرام لاہوتے خوانند و نیز بر تو پوشیدہ نزود و لاہوت عبارت از لا ہو انت است ہو و انت مضمر اسم اللہ اند و از جملہ اسماء اشارۃ اند معنے ہو او ست اشارۃ است باو و معنی انت تو است اشارۃ است بتو چون آن حضرت در مرتبہ اطلاق و بحت اشارۃ پذیر نیست لاہوت نام نہادہ اند یعنے آنجا عبارت او و تو نے گنجد و حرف تا در لاہوت عوض از انت است چون از ذکر جہر انبعاث شوق و اطمینان قلب و انتفاء احادیث نفس و ایثار حق تعالےٰ بر غیر صورت گرفت بذکر خفی مشغولی نماید و وجہ تاخر ذکر خفی از جہر از برائے ترقی سالک است بآسانی از ذکر بر اقبہ و این دو طریق دارد یکے بدم و آن را پاس انفاس گویند طریق او آنست چون نفس بطبیعت غیر از قصد و ارادت خارج شود و بخروج نفس بزبان دل لا الہ گوید و چون داخل شود الا اللہ گوید یا در دخول نفس صدر را اسم ذات گوید و در خروج آن تمام اسم ذات یا چون بیرون رود ہو گوید و چون در دن رود نیز ہو گوید تا در ہویۃ مطلقہ عاریہ از قید اطلاق محو گردد و بر تو مخفی نزود انفاس ضروریہ حیوانات بلک جریان عنصریات باین حرف اشارۃ است اگر داند یا نہ مشغول بہو است و متوجہ الیہ بتوجہ حقیقی غیب ہویۃ مطلقہ عاریہ است چون باین ذکر مشغول گردد آن توجہ حقیقی در یاد او گردد و ازاں راہ در ذات بحت عاریہ از قید و اجمالیہ و تفصیلہ او را فناء دست دہد در شہود خود بخود و موجود ماند و تجلے دائمی نقد وقت یک حال او شود این حرفہا ہمان حرف ہاء اسم جلالہ است کہ کلام تعریف بران داخلہ ساختہ اند دوم طریق خفیہ یعنی دم کہ آن را ذکر قلبی گویند طریق او انیست زبان را بکام چسپانیدہ و چشم و گوش را از ماسوے

Marfat.com

اللہ بستہ تحت پستانِ چپ متوجہ گشتہ بتحریک اعضاء متلفظ باسم ذات باشد ہر قدر کہ تواند مشغول شود چون بے طاقت گردد بتدریج دم بہوا گذارد و باز ارسر گیرد ھکذا ثم وثم وثم فی جمیع الاوقات والاذات تا کہ شوق وغلبہ حب وصرف عنان عزیمت سوئے فکر وایثار حضرت حق واجتماع ہمت بر طلب او ودریافت حلاوت در سکوت ونفرۃ از کلام مطلقا و از اشتغال بامرِ دنیا صورت گیرند بعد ازان باشغال دیگر پیوندد ومشغول گردد ومراقبہ لازم گیرد واشغال ومراقبات نیز بسیار انواع اند لیکن باختصار اکتفائے افتد شغل اول خلوۃ در انجمن وآن عبارت از حاضر وناظر وشاہد است یعنے موجود او ست رابطہ قلب باو باین معنے باشد وخود را درین معنے مستغرق نماید وظاہر او ز جمیع احوال خوردن واشامیدن ورفتن ونشستن ودرس وکلام مشابہ باخلق باشد این معنی را خلوت در انجمن گویند والشیخ ہو الکائن البائن ہمین معنی دارد شغل دوم بصفات سبعہ کہ عبارت از حیات وعلم وقدرت وارادت وسمع وبصر وکلام واسماء این صفات حی علیم قدیر مرید سمیع بصیر کلیم اند این شغل بسہ طریق است اول بطریق عوام کہ ہمہ از حق مے دانند واز برائے ملاحظہ این صفات از ناشائستہ بازمے مانند دوم بطریق خواص کہ حق در جمیع احوال آلہ وبندہ فاعل است واین را قرب نوافل گویند چنانچہ در حدیث قدسی آمدہ واز اشعار برآن مے فرماید لایزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احبہ فاذا احببتہ فکنت سمعہ الذی یسمع بہ وبصرہ الذی یبصر بہ ویدہ التی یبطش بہا ورجلہ التی یمشی بہا سیوم طریق اخص خواص کہ حق فاعل وبندہ آلہ است چنانچہ قول عزمن قائل وما رمیت اذ رمیت ولکن اللہ رمی ونص است بران حدیث نبوی نطق الحق علی لسان عمر وبنجا حقیقت قضاو قدر ظاہر گردد شغل وحدت کہ عبارت از ربط دادن ذات باصفات است باید چون بہ شئے نظر کند ودل تصور آرد کہ این ذات ہمان ذات است بطریق ظہور واین صفات ہمان صفات اند کذلک واین اسماء ہمان اسماء اند کما مر واین افعال ہمان افعال اند باچنان ملاحظہ نماید کہ آن ذات این ذات است بطریق ظہور وآن صفات این صفات اند وآن اسماء این اسماء اند وآن افعال این افعال اند تا نتیجہ کل شئے ہالک الا وجہ حاصل آید چہارم شغل دو عین وآن عبارت از چشم ظاہری و باطنی است باید کہ چشم بہ بندد وکل شئی ہالک الا وجہ کہ عین مرتبہ ذات است دریابد تا مادام کہ خطرہ دیگر در خاطر نگردد ودر ہر لحظہ حاضر وقت باشد حجاب العلم الاکبر درین مقام فرمودہ اند وچون چشم بکشاید فاینما تولوا فثم وجہ اللہ مطالعہ نماید یعنے ہمان ذات است کہ در باطن بود با صفاتِ خویش ظاہر وہویدا است پنجم شغل مبداء ومعاد اول خود را در خاک فانی سازد وخود را ہمین خاک یابد وخاک را در آب فانی سازد وخود را ہمین آب بیند وآب را در ہوا وہوا را در نار ونار را در نور ونور را در روح وروح را در حق این را عروج گویند بعد العروج بدین ترتیب نزول نماید این چنین نزول وعروج کردہ باشد ششم شغل معیت باید کہ طرف آسمان نظر کند ہمہ حاضر ے تصور نماید تا کہ چشمش خیرہ گردد بعد آن بہر چہ بینی ناظر گشتہ اللہ ناظر ے تصور کند تا کہ چشمش خیرہ گردد ودل اللہ مے گوید ہو معکم اینما کنتم تصور نمودہ بتصور رسید منتہی شود ہذا من مشائخ نا وآنچہ ما دیدیم

تصور معے آید کریمہ بدین وجہ تصور نماید کہ وجود مطلق خاص چون از اطلاق وعدم [illegible]
او در مقابل خود وجود حقیقت مجازی صورت گرفتہ وہمان حقیقت در تعین شانی تفصیلی یا در تعلق بمظاہر شئون [illegible]
خلائق باقتضاء وجود وصفات کہ وجود خارجی اند در خارج در عالم ملکوت کہ عبارت از عالم ارواح [illegible]

Marfat.com

عبارت از عالم شہادت و اجسام است ظاہر گشتہ اند پس این ہستی ممکنات و این صفات ممکنات از انعکاس وجود و صفات حضرت حق است کہ در مرآت عدم کہ اصل ممکن است تافتہ و معیت صورت گرفتہ ازین بیان لائح گشتہ کہ معیت ذاتی با اشیاء گفتن بطریق مسامحہ است چہ این معیت معیت عین ذات نیست با اشیاء جز این نیست کہ معیت معیت ظلیست کما لا یخفی علی المحایض و الغایض فی لجۃ بحر الحقایق ایا نمے بینند کہ صورت منعکسہ زید در مرآت کہ موجہ او است عین زید نیست تا گفتہ شود کہ این صورت کہ در مرآت دیدہ شود عین او است ہر چند وجود او بوجود زید صورت گرفتہ ثبت و ربط در مابین شان واقعہ مگر از روے مسامحہ پس بذوق فقیر معیت ظلی است با اشیاء واللہ تعالے اعلم بحقایق الامور باید کہ معنی ہمین آیۂ کریمہ چنانچہ در تحریر آمدہ ملاحظہ نمودہ مشغول گردد ہفتم شغل معرفت باید کہ بداند کہ وجود جمیع اشیاء بانعکاس وجود و صفات است کہ در مرتبہ خیال و وہم پرتو آنہا نمودے پیدا کردہ و ظہورے حاصل نمودہ پس وراء الوراء شدہ ہو العالم ہو المعلوم ہو الاول ہو الآخر ہو الظاہر ہو الباطن ہو الازل ہو الابد تصور نمودہ باشد ہشتم شغل قطع العلایق و تجرد تام و سکر و محو این شغل را از جمیع اشغال مقدم دارد بعد ازان بدیگر اشغال روئے آرد و طریق او این است باید کہ ملاحظہ نماید این آیۂ کریمہ کل من علیہا فان و یبقی وجہ ربک ذو الجلال و الاکرام بدین صفت کہ خود را چون میت تصور نماید کہ وجود او بوسیدہ و خاک گشتہ و باو را ہر جانب می رباید و حال اشیا از ملک حضرت حق کہ باقی ست این تصور را در جمیع اوقات لازم گیرد تا محو و سکر و قطع علایق متحقق گردد و صورت گیرد و فصل طریق تصرف در باطن مریدان و نفس ناطقہ ایشان باید کہ ذکر یا فکر ہر چہ در خود مرید باشد در خود جاری کردہ رعایت نسبت نمودہ در وے فانی گردد و بریں حالت باشد کہ در وے تاثیر پیدا آید یا ملاحظہ ذکر یا فکر در مرید نمودہ باشد یا در دل مرید ضرب کند و طریق دفع مرض آنست کہ اسم یا شافی در خود جاری نمودہ خود را در مریض فانی گرداند تا مرض او بصحت مبدل گردد و یا بطریق عروج و فنا در صفت تکوین بروے افاضہ شفا کند بفضل اللہ و عونہ شفا یابد ہذا ما الہمنی ربی و بعضے مشایخ کرام برائے دفع امراض و اسقام و جوع و توسع رزق و قہر اعدا فرمودہ اند مناسب بحاجت اسمی از اسماء الحسنی معین نمودہ ذکر کند ذکر چہار ضرب بے ضرب بزانوے راست و ضرب بر زانوے چپ و ضرب بر دل و ضرب بر پیش پس بگوید یا شافی یا جواد یا رزاق یا مذل یا غیر آن موافق مقصد خویش مقصود بسر آید انتہی کلامہ و نزد فقیر جہت دفع اعداء و قہوریت او امیت مکنون تصور نماید و خود را بریں حالت دارد زود ہلاک شود و یا بعد از عروج بروئے افاضہ موت کند و طریق اطلاع بر نسبت عجز زندہ باشد یا مردہ و طریق اشراف بر خواطر باید کہ حقیقۃ جامعہ خود را از جمیع نسب و خواطر پاک و صاف ساختہ متوجہ طرف حقیقت او سازد تا کہ خطرہ غیر او در وے خطور نکند و بر آن ثابت شود اگر خطرہ در وے سر زد یا نسبتے در ان پیدا آمد از صاحب حقیقت جامعہ مقابلہ است کہ در مرآت حقیقت جامعہ این متوجہ ریختہ اند انشاء اللہ تعالے خطا در ان واقع نخواہد شد **فصل** در انتساب طریقہ نقشبندیہ کہ منسوب بحضرت بہاء الدین نقشبند است انتساب صحبت فقیر معنعنہ الی خاتم الرسالۃ سید الاولین و الآخرین محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم و ذکر و مراقبہ و خرقہ بقدوۂ اولیاء قطب الاقطاب محمد مسعود پشاوری است و انتساب ایشان بغوث اکمل مکمل النورین جامع البحرین نسخہ جامعہ طرق الہیہ محمد سعید اللاہوری و ایشان بحضرت سعد اللہ و ایشان بحضرت شیخ آدم بنوری و ایشان بحضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد کابلی و ایشان بنا شہ طریقہ علیہ در بلدۂ ہند حضرت

Marfat.com

خواجہ باقی باللہ وایشان بحضرت خواجہ اسکنکی و ایشان بمولینا درویش محمد وایشان بقدوۃ الابرار خواجہ عبید اللہ احرار وایشان بشیخ الشیوخ صاحب العلم والعمل مولینا یعقوب چرخی وایشان بقطب الاقطاب صاحب الطریقۃ حضرت خواجہ بہاء الحق والدین المعروف بنقشبند وایشان را در طریق نظر قبول بفرزندے از شیخ طریقہ خواجہ محمد سماسی است اما بنسبت تربیت حضرت خواجہ بحقیقت از روحانیت حضرت خواجہ بزرگ خواجہ عبد الخالق غجدوانی است و بنسبت ارادہ و صحبت و تعلم باداب سلوک و تلقین ذکر خواجہ را از حضرت سید امیر کلال است و ایشان بخواجہ محمد بابا سماسی و ایشان بخواجہ علی رامیتنے و ایشان بخواجہ محمد انجیر فغنوی و ایشان بخواجہ عارف ریوگری و ایشان بخواجہ عبد الخالق غجدوانی کہ سرحلقہ خواجگان اند و ایشان بخواجہ امام ربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب ہمدانی و ایشان بخواجہ علی فارمدی طوسی کہ از کبار مشائخ خراسان اند و حجۃ الاسلام محمد غزالی را تربیت در علم باطن از ایشان است و ایشان بشیخ ابو القاسم گرگانی و شیخ ابو القاسم را انتساب بدو جانب است یکے بشیخ ابو الحسن خرقانی و ایشان بابو یزید بسطامی ولادت شیخ ابو الحسن بعد از وفات ابو یزید است بمدتے و تربیت شیخ ابو یزید وے را بجذب باطن و روحانیۃ بودہ است نہ بظاہر و نسبت ارادہ شیخ ابو یزید بحضرت امام جعفر صادق است رضی اللہ عنہ و بنقل صحیح ثابت شدہ است کہ ولادت شیخ ابو یزید نیز بعد از وفات حضرت امام است و تربیت حضرت امام وے را بجذب معنی و روحانیت بودہ است نہ بجذب ظاہر و صورت و حضرت امام جعفر صادق را رضی اللہ عنہ چنانچہ ابو طالب مکی رضی اللہ عنہ در کتاب قوت القلوب آوردہ است دو نسبت ثابت است یکے بوالد بزرگوار خود امام باقر و انتساب ایشان بوالد بزرگوار خود امام زین العابدین علی بن الحسین رضی اللہ تعالے عنہم و ایشان بوالد بزرگوار خود امام حسین و ایشان بوالد بزرگوار خود امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ و رضی اللہ عنہم اجمعین و ایشان بحضرت رسالت منزلت صلے اللہ علیہ وسلم و مشائخ طریقہ قدس اللہ سرہم الاقدس انتساب آئمہ اہل بیت را از جہت شرفے و عزتے کہ دارند سلسلۃ الذہب نام کردہ و نسبت دیگر کہ حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ دارد بقول ابو طالب مکی رضی اللہ عنہ بقاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی اللہ تعالے عنہم کہ پدر مادر حضرت امام است و او از فقہاء سبعہ است کہ در مدینہ منورہ بودند و بے نظیر در زمان خود است در علم ظاہر و باطن و انتساب ارادہ باطن او بسلمان فارسی است رضی اللہ عنہ و ایشان را باو جود شرف صحبت حضرت رسالت پناہے صلی اللہ علیہ وسلم با امیر المومنین ابی بکر صدیق است رضی اللہ عنہ و حضرت خواجہ محمد پارسا قدس اللہ سرہ در کلام قدسیہ خود نوشتہ اند کہ اہل تحقیق بر انند کہ امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ بعد از حضرت رسالت صلے اللہ علیہ وسلم از خلفاء راشدین کہ از امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ مقدم بودند ہم بنسبت باطن تربیت یافتہ اند در شیخ ابو طالب مکی قدس اللہ سرہ در قوت القلوب فرمودہ اند کہ قطب در ہر عصر الی الیوم القیامۃ در مرتبہ و مقام نائب مناب امیر المومنین ابو بکر الصدیق است رضی اللہ عنہ و آن سہ دیگر اوتاد کہ فروتر از قطب اند نائب مناب آن سہ خلفاء دیگر از امیر المومنین عثمان و امیر المومنین علی رضی اللہ تعالے عنہم و شش دیگر از صدیقان نائب مناب شش دیگر [illegible] جملہ اربعین و نسبت دیگر شیخ ابو القاسم گرگانی را باو از باطن شیخ ابو عثمان [illegible] ایشان بابو علی رودباری و ایشان بجنید بغدادی و ایشان بسری سقطی و ایشان بمعروف کرخی و ایشان بداؤد طائی و ایشان بحبیب عجمی و ایشان بحسن بصری و ایشان بامیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ و ایشان

Marfat.com

بحضرت خاتم النبوت صلی اللہ علیہ وسلم دوم انتساب ارادہ ایشان بحضرت امام علی موسیٰ رضا است وایشان بوالد بزرگوار خود
امام موسیٰ کاظم وایشان بوالد بزرگوار خود امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ الی آخر النسبۃ چنانکہ گذشت ودر جانب الغربی فی
حل مشکلات الفصوص للشیخ محی الدین ابن العربی قدس اللہ سرہ فرمودہ اند کہ امیر المومنین حسین از جد خود محمد رسول اللہ صلے اللہ
علیہ وسلم بے واسطہ نیز گرفتہ اند از بیان سلسلہ این مشایخ قدس اللہ اسرارہم معلوم مے گردد واکثر مشایخ این طریقہ علیہ اویسی بودہ اند
ومعنے اویسی آنست کہ حضرت خواجہ فرید الدین عطار فرمودہ اند کہ قوم از اولیاء اللہ باشند کہ ایشان را مشایخ طریقت اویسیہ
خوانند ایشان را در ظاہر حاجت بہ پیر نیست زیرا کہ ایشان را حضرت نبوت صلے اللہ علیہ وسلم یا روح ولی از اولیاء حق در حجر
عنایت خود پرورش میدہد بے واسطہ غیرے چنانچہ اویس را در حجر عنایت رسالت پناہے صلی اللہ علیہ وسلم واین مرتبہ
عالی است تا کرا دہند ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء وبسیارے از مشایخ اند کہ در آوان سلوک توجہ شان باین مقام بودہ
است چنانچہ شیخ ابو القاسم کرکانی طوسی کہ سلسلہ ابو الجناب شیخ نجم الدین کبریٰ بایشان مے پیوندد وشیخ ابو سعید ابو الخیر و
شیخ ابو الحسن خرقانی وغیرہم واویسی را در سلوک ووصول بفیض ربانی وتجلیات رحمانی ارواح مقدسہ واسطہ می باشند
اما در طریق جذبہ کہ طریق وجہ خاص است ہیچ واسطہ درمیان نباشد فصل انسان ازدہ لطائف مرکب است پنج ازان عالم
امر ست اند قلب وروح وسر وخفی واخفی وپنج عالم خلقی اند نفس وعناصر اربعہ نفس عبارت از مبداء لذات حیہ است وبعضے
گفتہ اند آن بخار لطیف است کہ از جوف قلب بتصاعد حرارت غریزیہ متصاعد میگردد واز راہ مجاری عروق در جمیع اعضاء بدن
سارے میشود وحس وحرکت بارادت وکر سنگے وسیرے وحرص وہوا وجملہ صفات ذمیمہ رزیلہ نفسانی بدو قائم اند وواسطہ تعلق
روح بابدن ہمین نفس است برائے مناسبت او بہر دو جانب کثافۃً ولطافۃً وآن مدرک محسوسات است فقط ومدرک
مدرک معقولات واز تعلق روح بانفس لطیفہ ناشی گشتہ مسمی بقلب است برائے مناسبت او بہر دو جانب کثافۃ ولطافۃ
وآن مدرک اشیاء مرکبہ است از محسوس ومعقول ومدرک چیزے کہ نہ محسوس است ونہ معقول کہ ذات وصفات حضرت
حق است سر است ومدرک ذات من حیث التجرد والتنزہ لطیفہ خفی است ومدرک ذات مطلق معرے از قید اطلاق وتجرد و
تنزہ لطیفہ اخفی است از اینجا معلوم میگردد کہ فناء وبقاء این لطائف از راہ اتصال آنہا است وفناء لطائف نزد حضرت
ایشان قدس اللہ سرہ الاقدس کہ در رسائل مبین است بدین طریق رقم زدہ کلک بیان گشتہ اند فناء لطیفہ قلبیہ تجلی افعال
است وفناء لطیفہ روحی متجلی صفات است وفناء لطیفہ سر بے ظہور شیونات واعتبارات مندمجہ ذاتیہ است وفناء لطیفہ
خفی تجلی صفات تنزیہی است وفناء لطیفہ اخفی بتجلی ذات است تعالیٰ وتقدس فناء آن راہ واین راہ غایت فرق ورقیب
دارد ومن لم یذق لم یدر مثل مشہور است بہر طریق کہ دست دہد از راہ ہمان اتصال بقا باللہ نیز دست میدہد مشایخ گفتہ
اند کہ این لطائف احتمال دارند کہ ہمراہ روح علوی در ہر فرد انسانی مودع باشند وبسبب حجب ظلمانی نفس وصفات وے مستور
باشند وبعد از تزکیہ نفس وتصفیہ قلب وتجلیہ روح بظہور مے آیند واحتمال دارند کہ بعد از تجلیہ روح مجدد فائض میشوند بہر حال
ہر لطیفہ را از بنا طے است بعضوی از بدن لطیفہ قلب دو انگشت تحت پستان چپ واقع است ولطیفہ نفسے تحت ناف ولطیفہ
روحی تحت پستان راست وسر بر ابر از پستان راست مایل بوسط سینہ واقع است وخفی فوق پیشانی واخفی فوق دماغ در فرق

Marfat.com

Marfat.com

زیر قدم حضرت آدم است چون درین لطیفه ملک حاصل شد در نفی و اثبات مشغول گردد و طریق او این چنین است رعایت هیئة
اولی کرده نفس را از زیر ناف حبس کند لا را از ناف کشیده بفرق سر رساند و الٰه را از انجا بمنکب راست و الا الله را بر قلب رساند و یا
ضرب کند در حین نفی جمیع محدثات را تحت لا کشده و بنظر فنا مطالعه باین معنی که وجودشان ظلی است قیام بذاته ندارد و نماید و در حین
اثبات اثبات واجب الوجود نماید باین معنی که قائم بذاته و مقوم هر متوهم است بعضے فرموده اند که مبتدی ملاحظه لا معبود کند و متوسط ملاحظه
لا مقصود و منتهی ملاحظه لا موجود همین مناسب است چه ملاحظه لا موجود در ابتداء سوائے سکر و محو موجب کفر است هذا حاصل ما قالوا لیکن
نزد فقیر اگر معنے که مذکور شد در نفی اثبات مشغول گردد کفرے لازم نمے آید چنانچه بر اولوالابصار ظاهر است چون در ذکر نفی و اثبات ملکه
حاصل شود در لطیفه نفسے مشغول گردد و طریق او آنست پایان تر از ناف اسم مبارک الله تصور نماید چون دران ملکه شود بلطیفه روحے
مشغول گردد و طریق او آن است که تحت پستان راست که محل اوست و بعضے بالا پستان راست فرموده اند با سم ذات بنسبت اول
که در قلب و نفس مشغول بود مشغول گردد و این لطیفه تحت قدم حضرت ابراهیم است چون دران ملکه شود در لطیفه سری مشغول گردد
و آن در فوق پستان راست مایل بوسط سینه واقع است و بعضے گفته اند میان سینه دران موضع تصور اسم ذات کرده باشد
تا که ملکه شود و این لطیفه زیر قدم حضرت موسیٰ کلیم الله است صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه بعد ازان در لطیفه خفی مشغول شود
و آن متصل پیشانی است در جانب فوق در انجا ملاحظه اسم ذات نماید تا که ملکه راسخه دست دهد و این لطیفه زیر قدم حضرت عیسے
است صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه بعد ازان در لطیفه اخفی مشغول گردد و محل او در فرق سر است دران موضع تصور اسم
ذات کند تا ملکه شود این لطیفه زیر قدم حضرت رسالت پناهے است صلوات الله و سلامه علی سیدنا محمد و علی آله و صحبه وسلم مکرر است
بعد ازان در تمام بدن خود تصور اسم ذات کند تا غلبه نماید و این ذکر را سلطان ذکر خوانند این ذکر چه نفی و چه اثبات یا ذکر داشت
بر تو پوشیده نرود که حقیقت محمدی علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات مظهر اتم است بآن معنے که اصول جمیع صفات در حقیقت
وے بطریق عدالت ظهور نموده اند نه آنکه ظهور بعضے غالب است دون بعضے پس چنانچه در حقیقت وے صلے الله علیه وسلم
ظهور بطریق عدالت است در حقایق او کذلک بهمین مناسبت وارث خصوصیت اند که مر آن حضرت راست صلے الله
علیه وسلم ازین جهت محمد المشرب گفته میشوند و تابعان پیغمبران دیگر را بنا بر مناسبت حقیقی نیز چنین حال است پس هر خصوصیتے که
متبوع را است تابع را بحسب متابعت نیز دست میدهد کمالات ولایت و تجلیات و حالاتے که آنصاحب دولت را است
تابع بتوسط او بهره یاب است و سر دفتر منبوعان سید ما است علیه الصلوة والسلام این است معنے آنچه قوم فرموده اند که فلان بر
قدم فلان پیغمبر است و فلان بر قدم فلان پس هر که زیر قدم حضرت آدم است صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه محمدی آدمی است
و هر که زیر قدم حضرت ابراهیم است او محمدی ابراهیمی است و بر ین قیاس باقی چون یاد کرد بکمال رسید در یادداشت مشغول گردد
یادداشت بهم دو قسم است یادداشت اسمے و یادداشت مسمی و طریق یادداشت اسمے آنست که اسم جلاله را از قلب شروع نموده بجانب
دماغ برود و متدفق نگهدارد تا که باز هر گه نگذارد یا بد پس دران آگاهی باخدا باشد بعد از ملکه دران بیادداشت مسمی مشغول گردد و چون این حالت
از وقوف قلبی بر حق سبحانه و تعالے بعلم بدیهی همیشه در باطن معلوم دارد که ذات حق موجود است تا باطن را با حق آرامی و التذاذی پیدا شود
که گاهے غفلت نرسد یا در بین وقت سلوک یادداشت کامل شود این یادداشت مقدمه حضور است بعد ازان باین شغل مشغول

39174

Marfat.com

گردد کہ اللہ تعالےٰ برمن و برتمامہ حالات ظاہری و باطنی من عالم و علیم ست مطلق چون درین ملکہ شود بعدہ بداند کہ برمن و برتمامہ حالات من باصر و بصیر ست مطلق بے کیف بعد ازین ملکہ بداند کہ خود بخود ظاہر است مطلق بے کیف بعدہ در باطن خود بداند کہ گویا حق تعالےٰ را مے بیند مطلق بے کیف نہ باین چشم بعد ازان بداند ہر چہ ہست ہمہ اوست مطلق بلک ہمراز و است مطلق بعد ازان شروع در صور متخیلہ نماید چون درین مراتب مذکورہ ملکہ کاملہ دست دہد تجلیاتے و واقعاتے روئے خواہند آورد این ہمہ در مراتب ظلال است نہ اصل در اینجا تزکیہ و تصفیہ و تنقیہ و تجلیہ حاصل است نہ تخلیہ بسیارے از سالکان درین مراتب فریفتہ مے مانند بزعم وصول بأصل و تخلیہ موقوف بتخلیہ سر است و تخلیہ سر عبارت از خلو متخیلہ است از حصول مطلوب و غیر مطلوب و آن عزل کردن قوۂ خیال است از متخیلہ خود و بیرون آمدن از مدرکات عشرہ چون کسے را باین نعمت عظمیٰ کہ خاصۂ انبیا است بطفیل و توسط سرور انبیا صلی اللہ علیہ وسلم بنوازند زمان حضور مطلق حضرت حق و وصال او بالصدق نصیب گردد شرح این مدرکات اندکے رقم زدہ کلک بیان میگردد و استماع باید فرمود در انسان مدرکات دہ اند پنج ازان ظاہرہ اند سامعہ باصرہ شامعہ ذائقہ لامسہ پنج باطنہ اند حس مشترک خیال واہمہ حافظہ متصرفہ محل حس مشترک در مقدم دہلیز قصر دماغ است و آن تجویف اول است از دماغ قبول کنندہ سایر صور منطبعہ حواس ظاہرہ است حواس ظاہر جوا سیس او یند و او شریک آنہا است در ادراک و ازین جہت او را حس مشترک خوانند حس مشترک صور منطبعہ را از حواس ظاہرہ قبول کردہ بخزانۂ خیال افاضہ می نماید و خیال قوۃ مرتبہ است در مؤخر تجویف اول نگاہدارندہ جمیع صور محسوسات و مثل آنہا را بعد الغیبوبۃ این خزانہ حس مشترک است و ہر چہ واہمہ است پس قوۃ مرتبہ است در آخر تجویف اوسط از دماغ کہ مدرک معانی جزئیۂ موجودہ است در محسوسات چنانچہ قوۃ حاکمہ در گوسفند کہ گرگ مہروس عنہ است و ولد معطوف علیہ و ہر چہ حافظہ است پس آن قوۃ مرتبہ است در تجویف آخر از دماغ کہ نگاہدارندۂ مدرکات قوۃ واہمہ است و متصرفہ قوۃ مرتبہ است در بطن اوسط ایضاً از دماغ و شان او ترکیب بعض معانی الخیال مع البعض و تفریق بعض عن البعض پس سالک را باید کہ قوۃ خیال و تصرف او را از متخیلہ دور گرداند تا در وے حصول طالب مطلوب صورت پذیر گردد و حواس ظاہرہ و باطنہ بدین سبب معطل مانند **فصل** تصرفات در طریقۂ نقشبندیہ بر انواع است و شرط این تصرفات و آنچہ جاری مجری اینہا است اتصال نفس مؤثر بنفس متاثر فیہ است و المام بآن نفس است پس از اصحاب تجرید از غوغائی بدن کسے برین قادر نباشد اول در مرید و طریق او آنست کہ شیخ متوجہ شود بنفس ناطقۂ خود بہمت تامہ قویہ و در نسبت خود بجمعیت مستغرق گشتہ این نسبت را بطالب نقل کند و بعضے باین توجہ ذکر دفعہ ب دل طالب نیز ہمراہ کنند و در حالت غیبت طالب صورت او را تصور نمودہ توجہ نماید قوم ہمت بر مراد و طریق او آنست کہ جمع سازد ہمت خود را بر امر واحد و محکم سازد عزیمت را بصورت تفنی و طلب بحیثیکہ در دل سوائے مراد خطرہ دیگر نماند چنانچہ تشنہ بیان آب کہ ہرگز در دل وے در حالت خواب و بیداری جز آب [illegible] دل طالب گردد سیوم رفع مرض و طریق او آنست کہ خود را مریض تصور نماید کہ باین مرض مبتلا است [illegible] نماید مرض سئے او نقل کند بعدہ از حضرت حق شفا طلبد چہارم افاضۂ توجہ و طریق او آنست [illegible] ہمہ نفس انتعالی واقف شود پس رجوع نمودہ و بندامت آید و استغفار کند آن را نہی و عقد بہ باید بنفس بہ خواہد آمد پنجم تصرف در [illegible] مردم تا او را دوست دارند یا در ادراک ایشان تا کہ واقعات در ادراک شان متمثل گردند طریق او آنست کہ بہمت نامہ [illegible] نفس [illegible]

Marfat.com

شخص گردد تا اتصال بنفس او پیدا آید پس صورت محبت یا واقعه را در وقت تصور نموده متوجه گردد در روے حبس تاثیر خواهد گردد واقعه او را متمثل خواهد گشت ششم اطلاع بر نسب اہل اللہ و طریق او آنست روبرے او بنشیند اگر در قید حیات است در قبر او اگر مرده است پس خود را از جمیع نسب فارغ ساخته افاضه روح جز در روح دے کند تا کہ اتصال و اختلاط شهودے در وے حاصل آید بعد ازان بنفس خود رجوع فرماید هر چه در خود از نسب و کیفیات یابد البته ازان شخص است هفتم اشراف بر خواطر و طرق او آنست نفس خود را از جمیع خواطر و احادیث فارغ ساخته از نفس خود افاضه بر نفس وے کند تا کہ اتصال رئے آرد پس هر چه قبل از انعکاس خلجان خاطر گردد ازان دست هشتم کشف وقائع مستقبله و طریق او آنست خود را از جمیع آرزوها و چیزها پاک ساخته منتظر معرفت این امر باشد و خود را در نظر بیاید و پرورش دهد تا کہ بملا اعلی و سافل برسد پس خود را بایشان مجرد سازد زود بر دے واقعه بهتف هاتفی یا در واقعه یا در مبشره کشف گردد نهم دفعه بلیات و نوازل هایله و طریق او آنست بصورت مثالیه صورت آن بلیه را تصور نموده بدفع او بقوة مصادم گردد همت خود را برین داشته بیاید تا ملاء اعلے و سافل بایشان مجرد شود در اقرب اوقات آن بلیات دفع شوند **فصل** بعضے از کار طریقه چشتیه کہ متلقین و اجازت از حضرت قطب الاقطاب مولانا محمد مسعود پشاوری باین فقیر رسیده اند نیز رقم زده می آید چون شیخ اراده تلقین تلمیذ داشته باشد او را بصوم امر فرماید و بهتر برائے روزه داشتن روز پنجشنبه است پس امر کند باستغفار و درود وده کان بعد ازان بگوید اللہ تعالیٰ در کلام قدیم خود فرموده است فاذکروا اللہ قیاما و قعودا و علی جنوبکم پس باید کہ در همه اوقات و آنات باید حق باید بود و بعد ازان او را تلقین کند و ذکر در طریقه چشتیه بدو وجه است ذکر جلی و باین فتح باب فوقانی میشود و آن باطیبت نزدیک بحار و ذکر خفی و باین فتح باب تحتانی میشود و آن باب نزدیک بروح است طریق ذکر جلی این است جالسه تلقین کہ در طریقه علیه قادریه معلوم گشت یا جلسه صلوة رعایة داشته لا الہ الا اللہ بشد و مد و قوة قلب لفظ لا را از ناف کشیده بمنکب رساند و الہ را بدماغ و در حین گفتن این کلمه اشارة کند بمگه محبت ماسوئے اللہ از دل بیرون کرده پس پشت انداخته پس نفس دیگر برگرفته بقوت و شدت الا اللہ بر دل زند مبتدی در نفی ملاحظه لا معبود کند و متوسط ملاحظه لا مقصود و منتهی ملاحظه لا موجود و فهم در معنے بحد جهد کند و همت را بران جمع نماید و هذا هو الشرط و باید کہ طعام بغایت کم نخورد تا زیان نیارد و این در جمیع طرق است در اذکار جهریه و چیزے چرب خورده باشد تا دماغ او خلل پذیر نگردد و حضرت مولانا متلقین باین سه اسما سمیع بصیر علیم کرده بودند کہ بطریق عروج و نزول مشغول باشند ذکر اسما بطریق مسطور عروج است و نزول بدین طریق است علیم بصیر سمیع باز عروج کند همچنین عروج و نزول کرده باشند بعد ازان بپاس انفاس مشغول گردد و طریق آنست چون نفس خارج شود با خروج نفس لا الہ گوید و چون داخل شود با دخول آن الا اللہ گوید در حالت نفی محبت غیر حق از دل خود بیرون و در حالت اثبات ثبوت محبت حق تعالیٰ در دل نماید و در جمیع احوال البته قلبی بشیخ دارد و محبت او از دل خارج نکند و صورت او را نصب العین دارد **فصل** مشایخ کرام علی سیدنا و آله علیهم الصلوة والسلام فرموده اند هر کہ اراده دخول اربعین دارد بروئے مراعات چند چیز لازم صوم علی الدوام و قیام کذلک قلة طعام و کلام و منام و صحبة مع الانام و مواظبت بر وضو در جمیع حالات در خواب و بیداری و ترک الغفلة را سا و ربط بشیخ بارعایت این آداب چون در خلوة در آید در حالت در آمدن پائے راست اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم گوید و قل اعوذ برب الناس سه مرتبه و چون بپائے چپ در آرد اللهم انت ولیي في الدنیا والاخرة تن لی کما کنت لمحمد صلے اللہ علیه وسلم و رزقنی محبته

Marfat.com

اللھم ارزقنی حبک واشغلنی بحبک واجعلنی من المخلصین اللھم امح نفسی بجذبات ذاتک یا انیس من لا انیس لہ رب لا تذرنی فرد اوانت خیر الوارثین بعد ازان بر مصلے بایستد یازدہ بار بگوید انی وجھت وجھی للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین و دو رکعت نماز بگذارد در رکعت اولی بعد از فاتحہ آیۃ الکرسی یکبار و در ثانیہ بعد از فاتحہ آمن الرسول بعد از سلام بسجدہ رود و درد عا کوشش نماید و پانصد مرتبہ بگوید یا فتاح بعد ازان باذکار مذکورہ مشغول گردد و روزے از حضرت مولنا پرسیدم کہ بچہ لباس در خلوت نشینند فرمودند کہ جامۂ پاک غیر مخیط چنانچہ ازار و ردا پوشیدہ بخلوت رود و باقی اداب نیز بطریق فرمودند **فصل** برائے دریافتن حال صاحب قبر فرمودند چون در مقبرہ در آید دو رکعت نماز بگذارد در ہر دو رکعت سورۃ انا فتحنا خواند بعد ازان روبروئے میت نشستہ سورۃ ملک خواند و تکبیر و تہلیل گوید و یازدہ مرتبہ سورۃ فاتحہ خواند و بہ بیت نزدیک شود و یازدہ بار بگوید یارب یارب بعد ازان یا روح گویان ضرب بر آسمان کند و یا روح الروح گویان ضرب بر دل زند تا کہ انشراح صدر و نور باطنی در و تابد پس منتظر باشد ہر چہ از صاحب قبر بروے فایض گردد و بجہت حصول مرادات و حل مشکلات صلوٰۃ بر پا می نمایند کہ مسمی بصلوٰۃ کن فیکون است طریق گذاردن او اینست در شب چہار شنبہ یا پنجشنبہ یا جمعہ دو رکعت نماز بگذارد در رکعت اول بعد از فاتحہ سورۃ اخلاص صد بار و در رکعت ثانی فاتحہ صد بار و صورت اخلاص یکبار و صد بار بگوید اے آسان کنندہ و شواری ہا و اے روشن کنندہ تاریکہا و استغفر اللہ صد بار و درود نبی صلی اللہ علیہ وسلم صد بار پس بخواند خدائے تعالی را بحضور دل و شب ثالث شود این عمل کردہ سر برہنہ کند و آستین خود را در کردن اندازد و اللہ تعالے را بنجاہ بار بحاجت خواند انشاء اللہ تعالے دعاء او مستجاب خواہد شد **فصل** حضرت مولنا قدس سرہٗ در طریقہ سہروردیہ اذکارے کہ باین فقیر تلقین فرمودہ اند پاس انفاس است بطریقے کہ در طریقہ علیہ قادریہ رقم زدہ گشت و در طریقہ کبرویہ ذکر جہر بطرزے کہ در طریقہ علیہ مذکورہ رقم یافتہ است رعایت آداب مذکورہ نمودہ مشغول شوند۔

فصل آنچہ از حضرت مولانا اذکار در طریقہ شطاریہ تلقین و اجازت بفقیر رسیدہ اند نیز بعضے ازان بقلم آوردہ میشود باید شنید طریق ذکر آنہا بانواع است نوع اول جلسہ معہودہ طریقہ قادریہ با رعایت آداب آن سر بزانوئے چپ بردہ بلا آغاز و از انجا بزانوئے راست گذرانیدہ الی بکتف راست رسانیدہ بر زانوئے چپ ضرب نماید و از انجا الا اللہ گویان بر اعضاء مذکورہ گذرانیدہ از مابین ہر دو زانو گذرانیدہ بر ناف ضرب نماید و از ناف ہو را بر ماغ کشیدہ سر کوب در سینہ وہد باز از سر آغاز و ہکذا ثم و ثم ملاحظہ معنے چنانچہ مذکور گشتہ است نمودہ باشد مولنا قدس سرہ در وقت تلقین عنایت فرمودند کہ در حالت نفی وجود خود را و دو نگشت فنا ساختہ باشد نوع دوم ذکر چہار ضربے و طریق او آن است کہ کلمہ لا الہ از جانب چپ کشیدہ و بجانب راست رساند و مدوران چنان کشد کہ ضربات ثلثہ در یکدم در آیند و بکلمہ الا اللہ ضرب چہارم بر [illegible] کند و ضربات ثلثہ در کلمہ نفی اشارۃ است بر نفی سہ خطرات شیطانی و نفسانی و ملکی و ضرب [illegible] بر اثبات خطرہ رحمانی ضرب اول بزانوئے چپ اشارۃ است بر نفی خطرہ شیطانی [illegible] بیان الف چپ است ضرب دوم بر زانوئے راست اشارۃ است بر نفی خطرہ نفسانی کہ بیان نفس شیطان مقابل است ضرب سیوم بر کتف راست اشارت است بر نفی خطرہ ملکی کہ بر کتف راست محل فرشتہ کاتب خیر است ضرب چہارم بر دل اشارت است

Marfat.com

بر ثبوت خطرہ رحمانی و باید کہ ہر یک خطرہ علاحدہ نفی نکند چون کہ خاطر شتت میگردد بلفظ کہ جمیع را شامل باشد نفی سازد چون لا معبود
بالا مقصود یا لا موجود و ہمین آخر ملاحظہ اہل وحدت است چون دران ملکہ شود و ذکر اسم ذات مشغول گردد با ملاحظہ این سہ صفات
سمیع بصیر علیم این صفات را صفات امہات گویند بدین ترتیب اللہ سمیع اللہ بصیر اللہ علیم این ترتیب را نزول گویند باز عروج
کنند بدین ترتیب اللہ علیم اللہ بصیر اللہ سمیع باز نزول فرماید ہکذا ثم وثم ہمین طریق در خاطر خود ملاحظہ نمودہ باشد تا کہ ملکہ حاصل گردد
و خیال بملاحظہ کمارد و ہیچ خطرہ را نیابد و نظر دل دائم بر واسطہ دارد باید دانست عروج و نزول بدان معنے کہ از سمیع بصیر علیم می آید
و از علیم سمیع بصیر مے رود سر آنست کہ طالب اول در مرتبہ عالم عقل و شہادت می باشد و این مقام نزول است پس ازان
بمقام غیبت ترقی مینماید و در ہمون حال می افتد این مقام عروج است پس نزول نموده در مقام شہادت می آید این مقام صحو
است مکرر در این مرتبہ کجائے نیست و شطحیات را جائے نے چہ این مقام مقام انبیا است و خواص اولیا و مقام عدالت است
بعد ازان ملکہ دران باسم ذات بے ملاحظہ صفات بحبس دم مشغول شود بعد ازان بپاس انفاس مشغول گردد و طریق او در طریقہ علیہ قادریہ
معلوم گشت باید دانست تشغل باطنی بر انواع است بعضے بدین صورت خود در آئینہ امر میکنند تا صورت خود را در آئینہ دیدہ در
دل نگاہدارد و نظر دل بران کمارد و بعضے بنگاہداشتن صورت مرشد در دل و بعضے بنگاہداشتن نقش لفظ اسم جلالہ و غرض ازان
جمعیت خاطر است تا نشتت پذیر نگردند تعلق بمرشد دارد ہر چہ فرماید بران مصر باید بود **فصل** چون طالب صادق از ذکر جلی
بملال آید بخفی مشغول شود چون ازین ہم ملال گیرد بمراقبہ مشغول گردد طریق قعود مراقبہ مشایخ بچند نوع فرمانداول ہیئت قاعدہ
صلوتے و آداب آن دوم بر دوسرین نشستن و ہر دو زانو ایستادہ کردن سیوم ہر دو دست سوے کردن پس پشت بر ہر دو
کتف قریب کردن بر صلیب جمع کند ہمچون مصیبت زدہ کان حیاء من اللہ بنشیند و سر فرود انداختہ و ہر دو چشم بستہ و دل کرد آورد
و ضمیر بر دل گماشتہ توجہ بحق آرد و بداند کہ حق تعالیٰ حاضر است و ناظر است و معی یعنے با من است در ملاحظہ چنان خوض
نماید و مستغرق گردد کہ کلے از شعور بے شعور گردد گفتہ اند اگر این علم طرفۃ العین بود مراقبہ نباشد **رباعی** تا بخودی اے نگار سرمست
ہرگز نتوان بدوست پیوست ✦ بیخود چو شوی ز خود بروئی ✦ بوے رسدت ز آشنائی ✦ این مراقبہ را یعنے چون اللہ را
قریب شانہ حاضر و ناظر باخود داند مراقبہ صفا گویند و چون فنا رمحویۃ روئے آرد مراقبہ فنا و مراقبہ توحید خوانند باید دانست در ذکر
معنوی و حقیقی گاہ جمیع حواس خمسہ باطنی معطل مے ماند باین معنے کہ ہرگز مدرک چیزے نشود کمالۃ النوم و این خلو متخیلہ است
و گاہ مدرک چیزے شود کہ نسبت ذاتی و صفاتی است بحکم وہو معکم اینما کنتم و در ہر چیز تجلے جمالی حق بیند من غیر استدلال این
مقام مشاہدہ است باید دانست بعد از سیر سلوک چون معرفت دست دہد اول نظر معرفت درین راہ از صنع بصانع خواہد بود تا
ہیچ صنعے بصانع نخواہد یافت ما رایت شیئا الا و رایت اللہ بعدہ او معہ او فیہ و در مرتبہ دوم نظر معرفت از صانع بصنع خواہد آمد ما رایت شیئا الا و رایت
اللہ بل ہو ہو در مرتبہ سیوم ہمہ صانع بود و ہیچ صنع درمیان نیاید درین سوطن من عرف نفسہ فقد عرف ربہ ظاہر گردد **فصل** و منتہا
و مقصود ہمہ طرق حال صوفی از دو کار خالی نخواہد بود یا استغراق در شہود جمال و دود و حضور مطلوب ما و را است
علی الدوام یا رجوع بجبوۃ خلق سوے حق جل مجدہ یعنے کہ ظاہر او بخلق باشد و باطن او بحق طائفہ اولی اصحاب سکر اند و طائفہ ثانیہ اصحاب صحو گفتہ شود
کہ او را در شہود مطلوب نسبر توجہ بعالم می باشد و علم بریشان بلک اختلاط بایشان پس معنے استہلاک بالکلیہ در شہود مطلوب علی الدوام چہ باشد و فرق بین السلکین

Marfat.com

بالکلیہ مرجوعین چہ بود اینہا ک توجہ علی الدوام عبارت از توجہ روح و نفس است معاد شعور بعالم اختلاط با ایشان بحواس قوی است کہ از تفاصیل لطیفہ خلقی اند بلطیفہ نفسی من حیث اجمالہا و ضمن انوار لطیفہ روحی در شہود مطلوب علی الدوام مستہلک است و تفصیل ادراکی بر شہود سابق غیر از روآور فتور و حال مرجوع لدعوۃ الخلق برجوع نفس است بتوجہ سوئے خلق بعد کونہا مطمئنۃ تا مناسبت صورت گرفتہ استفادہ و افادہ بوجود آید پوشیدہ نرود نفس را با قلب مجازی تعلق است و روح را با نفس بتوسط فیوضات واردہ بر روح بقلب حقیقی می رسند و از و بنفس و از و بقلب مجازی و از و بقوی و جوارح **فصل** تلون احوال از عدم فناء لطائف است و ایقاء حق ہر لطیفہ بترقی است از ان بلطیفہ اعلے پس تلوین در مقام قلب بظہور نفسی است و در مقام روح بوجود قلب است و در سر بوجود روح و بقائے کہ اہل تمکین را حاصل است بقدر فناء ایشان است و رجوع شان بخلق بقدر عروج پس فنائے تام و عروج کامل نیست مگر قطب را کہ صاحب استعداد تام است کہ ہیچ رتبہ عروج را فروگذاشتہ است رجوع تام شامل بر جمیع تفاصیل صفات را نزد بقا نیز مراد را باشد و حق عبادت جز از مرجوع بمقام استقامت بعد از رجوع کامل متصور نباشد چہ حق عبادت مربوط بفناء بالکلیہ است کہ از عین و اثر نامے و نشانے نماند از اینجا است کہ در مقام صحو لذۃ بعبادت گرفتہ میشود و بے تطرق فتور خطور کہ ہرگز منقش حضور او نقوش کونیہ نمیشود و السلام علیکم و علی من لدیکم ٭

مکتوب دوم

از مکتوبات قدسی سمات حضرت قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام اخوند ملا صاحبداد صمد در یافتہ در بیان تحقیق معنے وجود و اطلاق آن بر ذات حق سبحانہ و تعالیٰ بنا بر اصطلاح صوفیہ صافیہ و بیان اختلاف سہ طائفہ متکلمین و صوفیہ و حکماء و ان و بیان حضرات خمسہ مصور بصورت دایرہ و مواطن ظہور عالم و معنے شہود نزد صوفیہ و تحقیق عینیت صفات با ذات و غیریت آنہا و فائدہ ارسال رسل کرام علی نبینا و علیہم الصلوٰۃ و السلام و ما ینا سب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیہ کلما ذکرہ الذاکرون و کلما غفل عن ذکرہ الغافلون و الصلوٰۃ و السلام علی سید الکائنات اشرف الموجودات فی جمیع الدہور و الشہور و علی آلہ و صحبہ من الخلفاء الراشدین و المہدیین و اہل بیتہ و من تبعہم و تبع تابعیہم الی یوم الدین اما بعد یا ویدہ اتقیاء عباد اللہ خادم الفقراء الفقیر اللہ دین عبد المتین الحنفی حدد ورناس المولود و موطن حصار ک خانس از حمد و جمال لایزال واجب الوجود بر خدائے تعالیٰ جاشانہ نزد صوفیہ بنا بر معنے مصطلح جایز است باین معنی کہ وجود واجب الوجود عین ذات او است کہ قائم بنفس خود است کہ نفس ذات است و قیوم ہر قیوم است و کلام ما در وجود خاص [illegible]

وجود عام است کہ عبارت از کون و ثبوت [illegible]

موجود فی الخارج [illegible]

Marfat.com

رکن الدین واند کے از طائفہ صوفیہ و اکثر متکلمین برانند کہ آن صفتے است از صفاتِ حق سبحانہ کہ افاضہ وجود کرد بر موجودات
و سمی است بفیضِ وجودے و وجود عام و نفس الرحمٰن و حضرت شیخ محی الدین ابن العربی و تابعان او و اکثر صوفیہ اولین
و آخرین صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و علیہم و اند کے از حکماء و متکلمین برانند کہ وجود یکہ مبداء آثار شدہ ہمان وجود حق سبحانہ
و تعالیٰ است کہ عین حقیقت خود اوست الا نیز پس چون حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ خواہد کہ ماہیتے را از ماہیات کہ در
علم او معلوم و حاضر است موجود فی الخارج گرداند آن ماہیتہ را بذاتِ خود کہ وجود است بنسبتے خاص مے دہد بواسطہ آن
نسبت آثار و احکام آن ماہیتہ در خارج ظاہر میشوند و ہمین وجود کہ عین ذات است مبداء آثار و احکام آن ماہیت
شدہ است معدوم خارجی مبداء نمیشود پس معلوم شد کہ وجود عارض ماہیت نشد بلکہ مبدا اثار شد مر حصول تحقق ماہیت
را در خارج ازین بیان لازم میگردد نزد کسانے کہ وجود صفتے است از صفاتِ حق سبحانہ و تعالیٰ و زاید ذات اوست
معیت او با شا معیت صفاتیست چہ ایشان قائلند کہ صفات زائد بر ذات اند نزد ایشان معیت ذاتے مبین نخواہد
گشت و نزد کسانے کہ وجود عین ذات میگویند و زاید بر آن نمی شمرند و یا میگویند کہ وجود صفتے است از صفات اما صفات
لاغیر و بحسب الحقیقۃ اند معیت ذاتی ثابت است حاصل آنکہ صفات لا ہو و لا غیرہ اند و زاید بر ذات باعتبار عقل و لا غیرہ
و عین ذات اند بحسب حقیقۃ باعتبار عقل چون صفات بر زاید ذات در نظر مے آیند و غیر او می نمایند و وجود از جملہ
صفات باشد معیت ذاتی ثابت نمیگردد و چون بحسب حقیقۃ عین ذات در نظر مے آیند و زاید بر ان نیستند معیت ذاتی
ثابت است و آیۃ کریمہ وھو معکم اینما کنتم مویّد این معنی است چہ ہو عبارت است از حقیقۃ احدیت صرفہ یعنی ذات
من حیث ہی ہی بے اعتبار صفات و این آیۃ کریمہ قُلْ ہُوَ اللّٰہُ اَحَدٌ درین باب نیز متمسک است چون ہو عبارت است
از ذات من حیث ھی ھی بلا اعتبار صفت و اللہ کہ اسم ذات است بمع جمیع صفات بدل ازان واقع شدہ و لا الٰہ
میکند بر اینکہ صفات او تعالیٰ زاید بر ذات نیستند بلکہ عین ذات اند و فرق باعتبار عقل است از اینجا است کہ لفظ اللہ را مشایخ
کرام صلوات اللہ و سلامہ علیٰ نبینا و علیہم الصلوٰۃ و السلام بر دو مرتبہ اطلاق میکنند یکے بر مرتبہ لاتعین کہ عین وجود مطلق خاص
است بے ملاحظہ مفہوم و دیم بر مرتبہ تعین اول کہ عبارت است از ظہور جمیع صفات اجمالا الحمد للہ الذی ھدانا
لہذا و ما کنا لنھتدی لولا ان ھدانا اللہ و آن وجود من حیث الکنہ بر ہیچ احدی منکشف نمیگردد و نہ در عقل می آید چہ
عقل مدرک معقول است نہ غیر معقول و حادث مدرک حادث است نہ مدرک قدیم تعالیٰ ذاتہ و صفاتہ عن الحدوث علوا
کبیرا بیت بر و این دام بر مرغ و گرنہ * کہ عنقا را بلند است آشیانہ * ہر کہ ارادہ معرفت بدین وجہ کند وقت را ضائع خواہد کرد
پس چون مقرر شد کہ وجود واجب الوجود عین ذات او ست زائد بر آن نیست باید دانست کہ مر آن وجود را مراتب کثیرہ است
چون آن وجود از مرتبہ اطلاق و عدم انحصار کہ آنرا لاتعین و ذات بحت و احدیت گویند کہ منزہ است از اضافت نعوت و
صفات و پاک است از ہر قید حتیٰ کہ از اطلاق ہم منزہ است کہ کنہ حق است و فوق آن مرتبہ نیست توجہ بعالم نمود و ظہور کرد آن را
تعین اول گویند کہ آن عبارت از علم ذات است بذاتہ و صفاتہ و ہر چہ در و است از موجودات علی الاجمال غیر از امتیاز بعضے
از بعضے و این مرتبہ را حضرت محمدی و حقیقت انسانی نیز گویند جمیع اعیان ثابتہ در حضرت این علم بصورت عقل اجمالا

Marfat.com

بوید اشدند و چون در مرتبه ثالث ظهور کرد آن را تعین ثانی گویند و آن عبارت از علم ذات است بذاته و صفاته و هر چه در اوست از جمع موجودات بطریق تفصیل و امتیاز بعضے از بعضے یعنے آنچه در حضرت آن علم بودند بطریق اجمال بودند و از یکدیگر متمیز نبودند در حضرت این علم از یک دیگر متمیز گشتند و تفصیل یافتند کالشجرة و اغصانها و اوراقها و ازهارها و اثمارها فی النواة تتفصل و این مرتبه را وحدیة گویند و بعالم جبروت نام می برند و مقام جمع نیز گویند و تعین اول را جمع الجمع نیز نامند بعضے مشائخ کرام صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم الصلوة و السلام فرموده اند که این هر سه مراتب قدیم اند و تقدم و تاخر که می نماید عقلی است نه زمانی پس در مرتبه رابع ظهور کرد که آن را ارواح گویند و آن عبارت است از اشیاء کونیه مجرده بسیطه و این عالم را عالم ملکوت گویند لوح محفوظ که نفس ناطقه و عالم امر عبارت ازان است همین مرتبه را نامند بعد ازان در عالم مثال که مرتبه پنجم است ظهور کرد و عالم مثال عبارت از اشیاء کونیه مرکبه لطیفه است یعنے چون نفوس جزئیه منطبعه را مجرد از نفس ناطقه اعتبار کنند آن را عالم مثال نامند که قابل تجزی و تبعض و خرق و التیام نیست و درین عالم هر موجودے را از موجودات مجرده ارواح و معانی و غیر مجرده اشباح و اجسام مثالے هست که بحواس باطن ادراک آن توان کرد و کشف همدرین عالم میسر باشد و نسبت حال و استقبال و ماضی درین موطن مفقود است و این عالم را برزخ نیز گویند چه واقع است مابین اجسام کثیفه و ارواح مجرده بسیطه اول فیض فیاض بعالم ارواح میرسد از و بعالم مثال و از و بعالم حس مرتبه ششم عالم اجسام و شهادت است و آن عبارت است از اشیاء کونیه مرکبه کثیفه که قابل تبعض و تجزی و خرق و التیام است از عرش و محدب آن تا مرکز خاک عالم شهادت است بدین تفصیل عرش کرسی فلک الزحل فلک المشتری فلک المریخ فلک الشمس فلک الزهرة فلک العطارد فلک القمر کرهٔ هوا کرهٔ آب کرهٔ خاک موالید ثلثه معدن نبات حیوان این انتها عالم است و ظهور او از عالم ملکوت بعالم ملک در مظاهر صور خلقیه است مرتبه هفتم مرتبه جامعیت جمیع مراتب مذکوره را وحدت و واحدیت نورانی و ظلمانی این تجلے و ظهور اخیر است این مرتبه را انسان مے نامند چون انسان عروج کند بر جمیع مراتب مذکوره در و ظاهر گردند او را انسان کامل گویند ظهور مراتب و عروج کامل مرتبه انسان را دست نداده است مگر حضرت رسول اکرم صلے الله علیه و آله و سلم ازین جهت است او را خاتم النبیین گفته اند و این است کمالیت کمالات متابعت او دریافته اند ذیل این مرجع ایشان را خواهد بود آیه کریمه قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله و بیان این معنے هست و این فقیر جهت توضیح دایره خواهد نوشت تا دریافت آن بسهولیت میسر شود و مدد بمقصود برود و من الله الملک العلام التوفیق و منه الهدایة الطریق چون وجود مطلق ظهور نماید و تجلی کند این ظهور اول مرتبه تعین اول است که عبارت از علم ذات است بر ذات و صفات جمیع اشیاء مجملا بطلال اصول صفات اند و صفات شیونات را گویند و بعه مقابل آنها که عدم محض است حقیقت محمدیست صلے الله علیه و آله و سلم و چون وجود مطلق [illegible] کند این ظهور دویم معتبر تعین ثانی است که عبارت از علم ذات است بر ذات و صفات و جمیع اشیاء [illegible] بطلال اسماء اند که در مرایا و عدمیه متقابله آنها ظاهر شده اند این ظلال مع مقابلات [illegible] حقایق الاشیاء اند که آنها را ماهیات و اعیان ثابته نیز گویند و چون حضرت حق جل مجده خواهد که ماهیتی را از ماهیات بوجود خارجی ظلی متصف گرداند پرتو حضرت وجود بر آنها اندازد پس آثار آن ماهیت را در خارج مترتب است علی ارواح در عالم مثال و عالم شهادت اولا آنچه از علم در

Marfat.com

خارج بوجود خارجی ظلے متصف گشتہ نور محمدیست صلی اللہ علیہ وسلم وازین نور جمیع ارواح بوجود آمدہ اند و جمیع ارواح ظلال او یند وچون آن نور صفت حرارت پیدا کردہ نار گردیدہ و چون نار کثیف شد ہوا گردید و چون حرکت کرد باد شد و ہمان ہوا چون کثیف گردید آب شد و چون آب کثیف شد خاک گردید واز خاک موالید ثلثہ شد معدن نبات حیوان و آخر حیوان انسان است و چون انسان کامل شود عروج کند و خواہد کہ بحقیقت خود برسد طریق عروج او اینست اول خود را در خاک فانی کند و داند کہ موجود کرۂ خاک است پس خاک را در آب فانی کند و داند کہ موجود کرہ آب است بعد آب را در ہوا فانی کند و داند کہ موجود کرہ ہوا است و ہوا را در نار فانی کند و داند کہ موجود کرہ نار است بعد نار را در نور خاص کہ نور محمدیست صلے اللہ علیہ وسلم واین نور مجمل حقیقۃ جمیع اشیاء خارجیہ است در خارج و نور خاص را فانی کند در احدیت صفاتیہ واین نظر بر سیر اجمالی است و اگر سیر تفصیلی باشد پس نور خاص را فانی کند در واحدیت کہ مرتبہ حقایق است وآن حقایق را فانی کند در اصول آنہا کہ صفات اند

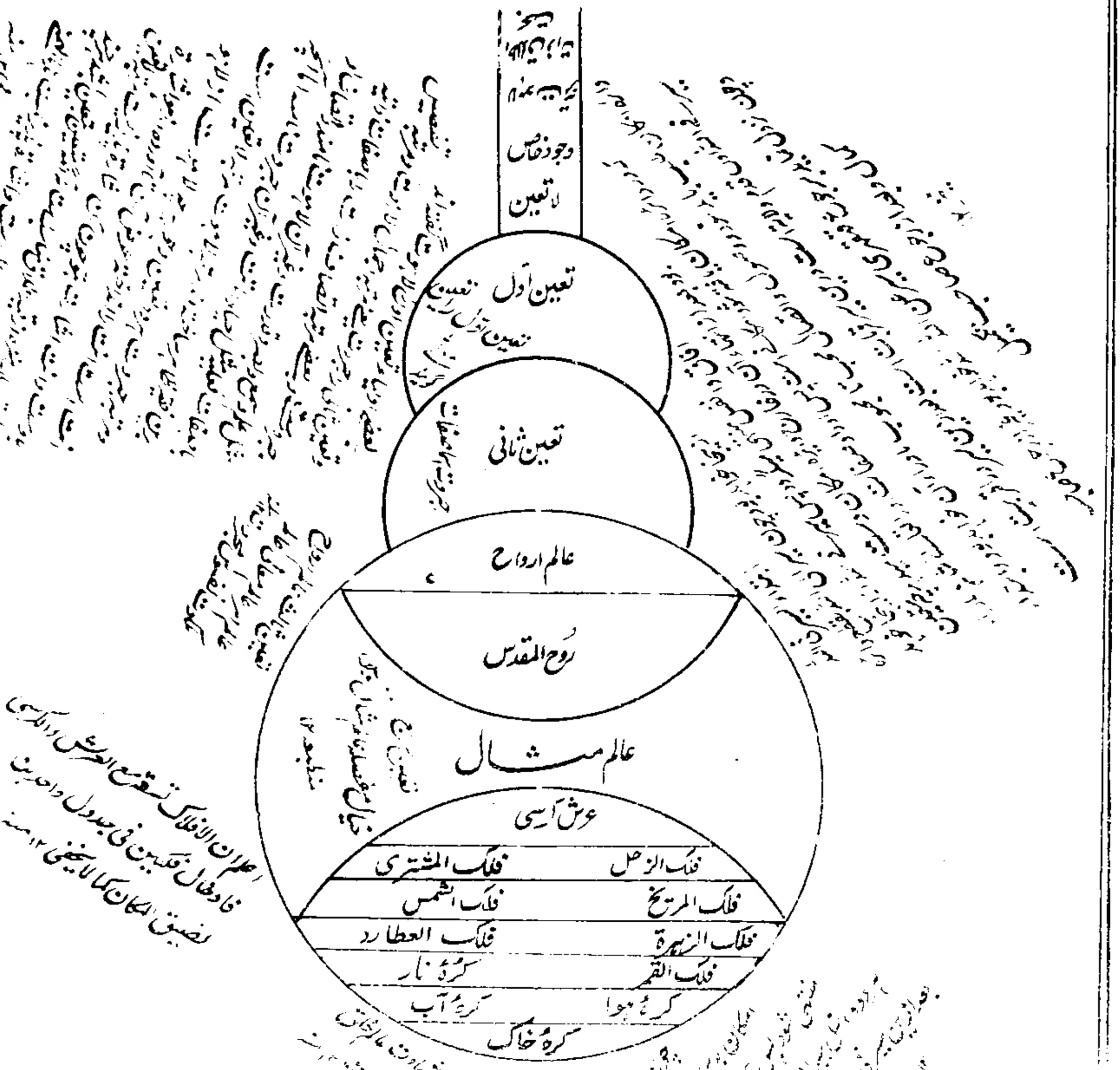

Marfat.com

پوشیدہ نماند عالم را در سہ موطن وجود است در تعین اول و تعین ثانی و خارج در تعین اول مسمی بشیونات است و در تعین ثانی مسمی باعیان ثابتہ و در خارج باعیان خارجیہ این اعیان ثابت کہ عبارت از صور علمیہ اند در خارج وجودے ندارند ان الاعیان ما شمت رائحۃ الوجود فی الخارج و ظاہر احکام و آثار آنہا است اسما و صفات حضرت واجب الوجود بسبب وجود خارجے مقتضی بودند کہ اعیان ثابتہ مرایا و مظاہر آنہا در خارج گردند پس اللہ تعالے جلشانہ انعکاس صفات و ظل آنہا بر صور علمیہ انداخت الم تر الی ربک کیف مد الظل ای ظل صفاتہ علی الصور العلمیۃ بسبب انعکاس صفات احکام و آثار آنہا در خارج ظاہر گشتند بعضے مظہر ہادی و بعضے مظہر مضل و بعضے مظہر کریم و بعضے مظہر حلیم و بعضے مظہر جبار و بعضے مظہر قہار و بعضے مظہر جمال و بعضے مظہر جلال و ہمچنین است حال صفات دیگر حقیقت انسانیہ کہ ہر قوم بران باصطلاح خاص خود نام نہادہ اند بعضے لطیفہ الٰہیہ گویند و بعضے سر وحدت و بعضے سر ربوبیت و از تجلے ذات فیض گشتہ کہ آنرا فیض اقدس نامند بمراتب صفات پیوستہ و فیض صفات کہ آن را فیض مقدس گویند آن را دریافتہ از ہر صفتے خاصیتے در وظاہر گشت ہر صفتے کہ بیشتر او را تربیت کردہ خاصیت او بیشتر در وپیدا و ظاہر آمد امروز درین دایرہ امکان آن صفت در و بیشتر ظاہر میگردد اگر صفت ہادی او را بسیار تربیت کردہ است امروز آن شخص سبب ہدایت است اگر صفت مضل بسیار تربیت کردہ آن شخص سبب ضلالت است و اگر صفت علم تربیت بسیار کردہ درین موطن آن شخص سبب آفادہ علم گردد و اگر صفت رزاق حقیقت او را بسیار تربیت کردہ درینجا سبب رزق چندین ہزار خلق گردد انسانِ ناقص از ہر اسمے کہ رب حقیقت او است واقف نیست مگر انسان کامل کہ بآن اسم متحقق شدہ است چہ متحقق شدن بآن اسم وقتے دست دہد کہ حقیقت سالک آئینہ شود تا آن اسم با لوازم خود بتمام تجلے کند و آن مظہر در وے بوجہ کمال ظاہر میگردد و وے در ظہور آثار و احکام آن تجلے مستغرق و مستہلک شود فاین انت وہذہ المرتبۃ **بیت** نہ ہر کہ سر بتراشد قلندرے داند ۔ نہ ہر کہ چہرہ برافروخت دلبرے داند **مصراع** ہر گدائے مرد میدان کے بود **تکملہ** تجلے بر سہ گونہ است تجلے ذاتی و صفاتی و افعالی و ہر موجودے کہ ظاہر و موجود میگردد و ادامی باید کہ اللہ تعالے بر و بر سبیل ذات توجہ و تجلے نماید تا آن چیز در خارج بوجود ظلے یا وہمے یا خیالے موجود گردد و بعد ازان بران تجلے صفاتی بعد ازان افعالی کند چہ ہمہ اشیاء مظہر ذات و صفات و افعال اند صفات را بے ذات وجودے نباشد و افعال را بے ثبات وجودے نے در بعضے اشیا ظہور اسما غالب و در بعضے ظہور صفات فعلیہ و در بعضے ظہور ہمہ آن **تنبیہ** بعضے صوفیہ بر توحید وجودے قایل و معتقد اند کہ وجود واحد است باین معنے کہ صدور عالم بسبب انعکاس صفات است بر صور علمیہ کہ اعیان ثابتہ اند ذات او تعالے مقتضی علم است و علم نزد ایشان عین ذات است [illegible] میشود از و تعالیٰ در مرتبہ اعیان ثابتہ بفیض اقدس و اعیان ثابتہ عین علم اند و آنہا را یعنے اعیان ثابتہ را [illegible] صور علمیہ و ظلال صفات مادۂ دیگر نیست و صور علمیہ عین علم اند و ظلال صفات عین صفات [illegible] **رباعی** در مذہب من چو سایہ و نور یکے ہست ۔ خاک رہ فقر و تاج فغفور یکے ہست [illegible] پاک بازان جہان ہست دانی بیقین کہ دار و منصور یکی است ۔ وفق باطلاق و تقیید است و صفات عین ذات پس وجود نیست مگر او نیز است کہ بہمہ اوست قایل اند و انا الحق و سبحانی ما اعظم شانی و لیس فی جبتی سوی اللہ گفتہ اند غایت

Marfat.com

مافی الباب انیست کہ حقایق ممکنات عبارت از صور علمیہ اند بمعنے انعکاسات صفات و ایشان صور علمیہ را عین علم میدانند وعلم را عین ذات ازان قایل اند بوحدت وجود و این قول ایشان اگرچہ از روے مسامحہ است چونکہ فرق میان اصل و ظل لائح است اما چون تعمق نظر در حقایق اشیا نموده اند غیر از صور علمیہ وظلال صفات چیزے دیگر نیافتہ اند و در بحر مشاہدہ تجلیات صفات افعالیہ کہ واقع برین صور است غرق گشتہ اند از ازو این سخنان از ایشان بوجود آمدہ اند و بعضے صوفیہ بر توحید شہودے قایل اند باین معنے کہ سالک راہ یقین چون ریاضات سلوک پیش گیرد بعد از سیر سلوک بجاے میرسد کہ غیر او را تعالے شانہ نمے بیند و در بصر بصیرت او جز حق تعالے ہمہ اشیا محو میگردند کانما الکواکب عند طلوع الشمس انوار تجلیات حضرت الٰہی در محسوسات ظاہرہ و باطنہ در نظر او می آیند در غلبہ حال او را مشاہدہ غیر حق او را دست نمے دہد پس اعتقاد میکند کہ غیر خدائے تعالے جل شانہ ہیچ چیز موجود نیست درین حال نعرہ لا موجود الا اللہ وسبحانی ما اعظم شانی و انا اللہ الذے تکلم بموسیٰ فی طورہ میزند اشیا ہمہ موجود اند اما چون غلبہ تجلیات او تعالیٰ شانہ بسیار گردد و نزد تجلیات ہمہ چیزہا در شہود او گم گردند کمعاملۃ الشمس و الکواکب چہ کواکب و شمس ہر دو در روز موجود اند اما در جنب نور آفتاب نور آنہا گم گشتہ و ہرگز در نظر نمے آیند این معاملہ نیز نسبت شہود سالک است نزد بعضے صوفیہ توحید شہودے واقعی نیست بلکہ واقعی توحید وجودیست تنبلیہ شہود نزد صوفیہ بر دو نوع است یکے شہود ذات مقدس معرا از ظہور در لباس مظاہر و دیگر آنکہ آن ذات مقدس را در پردہ مظاہر مشاہدہ کند بے وصف ہمگے بلکہ بنعت یکے و یگانگی و آن شہود را صوفیہ قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم شہود احدیت در کثرت نامند و گفتہ اند کہ حضرت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم بعد از بعثت درین شہود بودند تحقیق ما نحن فیہ یافتہ آنچہ از بعض عرائض کہ فقیر پر تقصیر بخدمت حضرت غوث اکمل محمد مسعود السعید اللاہوری قدسنا اللہ تعالے باسرارہم الاقدس نوشتہ و آنحضرت درین معنے تحسین فرمودہ اند لائح و واضح میگردد و آن این است کہ جملہ تعینات بتعین وحدت محجوب میگردند چون رجوع قہقری دست دہد درین ہنگام وحدت حاجب کثرت نمیباشد نہ کثرت حاجب وحدت از اینجا معلوم گشت کہ معاملہ طریق برسہ گونہ است در حق ناقص کثرت حاجب وحدت است و در حق کامل وحدت حاجب کثرت و در حق کامل مکمل نہ کثرت حاجب وحدت و نہ وحدت حاجب کثرت این شخص ثالث را توانند کہ بر جادہ افادہ نصب کردہ شود و این شخص ثالث را مقام نقد وقتے حاصل شود و آن وقتے متحقق گردد کہ از صفات ہم نظر بپوشد و بے تعین و قید اطلاق معاملہ او با ذات افتد والا نہ اگرچہ ہر چند عزیز الوجود و گرامی قدر در نظر مے آید اما از مرتبہ صفات او را خلاصی دست ندادہ است چہ در حضرت جمع و جمع الجمع ذات متعین بتعین صفات خواہد یافت اگرچہ صفات زاید بر ذات نیستند بلکہ عین ذات اند فرق باعتبار عقل است یعنے لا ہو باعتبار عقل اند و لا غیرہ بحسب الحقیقۃ اند اما چون ذات فی حد ذاتہ منزہ است از ہر قید و تعین خواہ آن تعین زاید باشد بر ذات یا عین ذات باشد و از قید اطلاق ہم منزہ است پس البتہ در ہر دو موطن متعین بتعین خواہد یافت خواہ آن تعین زاید بر ذات یا بد خواہ عین ذات این معرفت وراء طور عقلست بعنایت ازلی خادم آن آستانہ علیہ را باین مہتدی ساختہ اند الحمد للہ علے ما انعم علیّ ازین بیان ظاہر گشت کہ شہود اول مر کامل را باشد و شہود ثانی مر کامل

Marfat.com

کمل را ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذوالفضل العظیم سوال قبل ازین گفتے کہ اعیان ثابتہ نزد صوفیہ عین علم اند و علم عین ذات پس امر و نہی شرعی و جمیع احکام آن برچہ مرتب خواہند شد و تنعیم و تعذیب کرا باشد جواب ترتب این امور در مظاہر گویند در مرتبہ ظل جائز است زیرا کہ عینیت اینہا با ذات نہ باین معنی است کہ اعیان بعینہ عین ذات الٰہی اند و حکم ذات حکم اعیان است بلکہ باین معنے است کہ اعیان فایض از صفات اند مثل فیضانِ صفات از ذات و مادہ دیگر آنہا را در خارج نیست بجز انعکاس صفاتِ الٰہی در خارج موجودے نمایند پس احکام کاینہ در مظاہر کونیہ ظلیہ ہر کہ در اصل جاری نے شود چنانکہ احکام اصل بالکلیہ در ظل نمے باشند و این بمثالے روشن تواند شد شمس مرتفع است از اتصال عنبر و قار دور است و مع ذلک ظل او بر آنہا واقعہ میشود از وقوع ظل بر قار در ات مثلوث نمیگردد و از عنبر خوش بوئے نمیشود پس معلوم شد کہ حکم ظل حکم اصل نیست مثالِ دیگر بعضے اولیاء کرام صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و علیہم الصلوٰۃ و السلام در اماکن مختلفہ بصور مثالیہ متمثل میشوند و در معان شتے ظاہر میشوند برائے نماز و طواف کعبہ شریفہ زادہا اللہ شرافۃ و کرامۃ و دران حاضر می آیند صورت اصلی شان در جائے خود شان مے باشد پس آنچہ از قتل قتول و چیزہائے دیگر بر صور مثالیہ شان واقع میشود از ان چیزہا چیزے بر صورت اصلی شخصے شان ظاہر نمیگردد و آن صور ظلال اند مر صور اصلیہ را تابع و مامور و منقاد و نامر آن صور را حکم ان صور در اصل ظاہر نمیگردد و ہمچنین حق تعالیٰ جلشانہ منزہ است ازین امور باین امور صور عالم متصف است و ہو تعالیٰ الآن کما کان لا یتغیر فی ذاتہ ولا فی اسمایہ ولا فی صفاتہ بحدوث الاکوان سوال چون ہدایت و ضلالت از انعکاس صفات او است تعالیٰ شانہ پس ارسال رسل از برائے چہ باشد جواب ہدایت و ضلالت ظاہر نے شود بدون ارسال رسل چہ ہدایت در متابعت رسل و انبیا است و ضلالت در مخالفت آنہا صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و علیہم اجمعین و علینا معہم پس مخالفت و متابعت ہر دو بر وجود آنہا متفرع گشت تنبیہ صفاتِ اجسامہ کہ در مظاہر کونیہ ظاہر میشوند کالاکل والشرب والنوم والغفلۃ والجہل و دیگر صفات از ظلال صفات حضرت حق جل شانہ نیستند باکسا مقتضیات طبایع آنہا اند تامل ولا تغفل الحمد للہ والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین +

مکتوب سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام بعض اعزہ مجاز صادر یافتہ و بیان اثبات اشارہ بمسبحہ در تشہد بتحقیق احادیث وارد ہ دران و بیان عدد آن کہ قرینہ بکنیم صد سبحہ اند مویدہ بروایات فقیر و اقوال علماء محققین و دلائل

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ الذی ہدانا لل اسلام والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد و علی آلہ و صحبہ الکرام اما بعد قال

خادم الفقراء فقیر اللہ بن عبد الرحمن الحنفی القریشی الہاشمی الرمانسی الجلالابادی عاملہ اللہ

ارادہ الحق ورثۃ اتباعہ ان العلماء قد اختلفوا فی اثبات الاشارۃ بالمسبحۃ وقد ذہب الی اثباتہا فی التشہد بعض ذہب کثیر منہم الی انہ لا بشیر اصلا علماء ذلک بالادلۃ الدالۃ علی الترک وذہب آخرون منہم الی انہا مستحب بحسن روایۃ وغیر ذلک من الالفاظ الی انہ

Marfat.com

علے الرجحان فلما رایت بعض علماء الزمان واحباب الدوران منحرفا عن طریق الانصاف وسالکا مسالک الاعتساف غیر متمیز بین
الغث والسمین وطریق الشمال والیمین اردت مستعینا باللہ الہادی المتین ان اکشف الغطاء عما ہو الحق الحقیق فشرعت فیہ
وباللہ التوفیق وسمیتہ بذل الرسالت بکشف غطاء العین لرویۃ الاشارۃ فی التشہدین اعلم ان الاحادیث الواردۃ فی اثبات
الاشارۃ بالمسبحۃ فی التشہدین کثیرۃ جدا عن خمس وعشرین او ست وعشرین صحابیا رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین باسانید کثیرۃ
کادت من تواترہا وخمسین سندا بعضہا مذکورۃ فی صحیح مسلم وبعضہا صحیحۃ علے شرطہ وبعضہا علے غیرہ وبعضہا حسن سوی ما روی
فیہ من آثار الصحابۃ والتابعین واتباعہم رضوان اللہ تعالےٰ علیہم اجمعین عن عبد اللہ بن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما وحدیثہ عند
مالک فی الموطا ومحمد بن حسن والشافعی وسعید بن منصور ومسلم بن ابی داؤد والترمذی والنسائی وابن ماجۃ والدارمی والطبرانی
والبیہقی وابن البخار رحمہم اللہ تعالیٰ وعبد اللہ بن الزبیر رضی اللہ تعالےٰ عنہ وحدیثہ عند مسلم وابی داؤد والنسائی والدارمی وابی
نعیم رحمہم اللہ تعالےٰ ووائل بن حجر رضی اللہ تعالیٰ عنہ وحدیثہ عند ابی داؤد والنسائی وابن ماجۃ وابن خزیمۃ والبیہقی رحمہم اللہ
تعالیٰ ونمیر الخزاعی رضی اللہ تعالےٰ عنہ وحدیثہ عند ابی داؤد والنسائی وابن ماجۃ وابی نعیم رحمہم اللہ تعالیٰ وابی ہریرۃ وسعد رضی اللہ
تعالےٰ عنہما وحدیثہما عند النسائی واشار الیہ الترمذی وحدیث سعد وحدہ عند سعید بن منصور رحمہم اللہ تعالےٰ وابی حمید الساعدی و
ابی اسید وسہل بن سعد ومحمد بن مسلمۃ وابی قتادۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہم وحدیثہم عند الترمذی واشار الیہ ابو داؤد رحمہما اللہ تعالےٰ و
جناب الغفاری رضی اللہ تعالےٰ عنہ وحدیثہ عند الطبرانی رحمہ اللہ تعالیٰ وشہاب بن المجنون الحرمی رضی اللہ تعالےٰ عنہ وحدیثہ
عند الترمذی وابی یعلی والبغوی والمطین والباوردی والطبرانی وآخرین رحمہم اللہ تعالیٰ وخفاف رضی اللہ تعالےٰ عنہ وحدیثہ
عند احمد وابی یعلی والطبرانی رحمہم اللہ تعالیٰ وانس رضی اللہ عنہ وحدیثہ عند احمد وابی داود رحمہما اللہ تعالےٰ وعقبۃ بن عامر
رضی اللہ تعالیٰ عنہ وحدیثہ عند اباب بن مؤمل فی جزیہ والحاکم فی تاریخہ رحمہما اللہ تعالےٰ وابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما
وحدیثہ عند عبد الرزاق وعبد الرحمان بن ابزی رضی اللہ تعالےٰ عنہ وحدیثہ عند عبد الرزاق وسعید بن منصور والطبرانی رحمہم
اسامۃ بن حاشۃ رضی اللہ تعالےٰ عنہ وحدیثہ عند الطبرانی رحمہ اللہ تعالےٰ وام المؤمنین عائشۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہا وعن ابیہا
وحدیثہا عند سعید بن منصور موقوفا فہؤلاء الذین رووا احادیث الاشارۃ وغیرہم رووا ایضا وکل ہؤلاء مذکورۃ فی کتب الاحادیث
وفی الرسالۃ المسماۃ بالاغارۃ المصبحۃ علی مافی الاشارۃ بالمسبحۃ للعلامۃ السید البرزنجی رحمہ اللہ تعالیٰ وتزیین العبارۃ فی تحسین
الاشارۃ وغیرہا للشیخ علی القاری رحمہ اللہ تعالیٰ ولم یرد حدیث واحد مصرح بنفی الاشارۃ الا ما یخیل مصرحا ولیس فیہ
بذلک تصریح وقد صرح الامام الہمام بانی مذہب الحنفیۃ محمد بن الحسن الشیبانی فی موطاہ ان ثبوت الاشارۃ قول ابی حنیفۃ رحمہ اللہ
تعالیٰ مع انہ اعرف من عادتہ فی کتابۃ المذکور انہ لا ینقل من امام الاعظم ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالےٰ الا قولا ہو المذہب المنصور المعتمد
وصرح الحافظ المغلطائی الحنفی فی شرحہ علی سنن ابن ماجۃ ان المعتمد من قول ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالیٰ ثبوت الاشارۃ وقال فی
المحیط البرہانی اکثر المشائخ علی انہا اسے ان الاشارۃ تستحب وفی التحفۃ الاشارۃ مستحبۃ وہی الاصح علی ما ثبت فی الحدیث وفی
النوازل ومختار النوازل لصاحب الہدایۃ والخانیۃ والملتقط وفتاوی الصوفیۃ والتبیین والایضاح شرح الاصلاح
والناصری نافلا عن الطحاوی وشرح منیۃ المصلی لابن امیر الحاج ان للاشارۃ حسن وفی الزاہدی اتفقت الروایات من

Marfat.com

اصحابنا جمیعا انہا سنۃ فکان العمل بہا اولی وفی البحر الرائق عن المجتبی اتفقت الروایات عن اصحابنا جمیعا فی کونہا سنۃ وکذا
عن الذہبیین والکوفیین وکثرت الآثار فکان العمل بہا اولی ونقل السروجی عن صاحب الہدایۃ ومنیۃ المفتی والاجناس
والواقعات عن اصحابنا ان یعقد الخنصر والبنصر ویحلق الوسطی والابہام وہذا ہو الذی ذکرہ محمد فی الموطا وقال وہو قول ابی حنیفۃ
وبہ ناخذ وفی المجتبی ذکر محمد رحمہ اللہ تعالیٰ ہذا قولی وقول ابی حنیفۃ وفی شرح العینی علی الکنز ناقلا عن التحفۃ انہا سنۃ وہو الاصح
وفی بعض شروح النقایۃ وعن اصحابنا جمیعا انہا سنۃ وفی مواہب الرحمن ونور الایضاح متن امداد الفتاح الصحیح انہ یشیر
فی شرعۃ الاسلام للشیخ رکن الاسلام ویرفع مسبحۃ الیمنی عند قولہ اشہد ان لا الہ الا اللہ یشیر بہا انتہی قولہ یشیر بہا الخ الی وحدانیۃ اللہ تعالیٰ
وفی فتح المبین حاشیۃ المسکین انہ یشیر وانہا سنۃ وفی شرح الوقایۃ عن الشافعی رحمہ اللہ انہ یشیر قال ومثل ہذا جاء عن علمائنا ایضا
وفی العصام حاشیۃ شرح الوقایۃ لکن اختلفوا فی الاشارۃ والصحیح انہ یشیر برفع السبابۃ عند قولہ لا الی النفی ویضعہ عند قولہ الا اللہ الی
الاثبات واختار قولہ ویشیر علی رفع السبابۃ عند النفی ووضعہ عند الاثبات اشارۃ الی ان المصلی ینبغی ان یقصد الاشارۃ وانما
سمی ہذا الاصبع بالسبابۃ لانہ کان اہل الجاہلیۃ یشیرون بہا ویسبون بہا وقت السب فاذا جاء الاسلام سمیت مسبحۃ ویکرہ اطلاق
السبابۃ وفی الذخیرہ انہ یشیر بالسبابۃ عند الشہادۃ وفی النہایۃ شرح الہدایۃ وقد نص محمد بن الحسن فی کتاب الشیخۃ حدثنا عن رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم بانہ یشیر بالمسبحۃ وناخذ بفعلہ وہذا قول ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالیٰ وقولنا ثم کیف یشیر قال یقبض اصبعہ الخنصر والتی
تلیہا ویحلق الوسطی مع الابہام ویشیر بسبابۃ ہکذا روی الفقیہ ابو جعفر الہندوانی وقال کان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کذا یشیر
فی وظائف النبی ویشیر باصبعہ السبابۃ من یدہ الیمنی عند شہادۃ تلاحظ ابو حنیفۃ الی وحدۃ اللہ تعالیٰ وتقدس ففیہا فضائل کثیرۃ وانہا
سنۃ عنہ صلی اللہ علیہ وسلم وہو کذلک عند الحنیفۃ فی بعض الروایات المعتبرۃ المنقولۃ عنہم وذکر فیہا وفی عزالذکار شرح در
المختار ونحن لا نشیر عند التہلیل والمفتی بہ عندنا خلافہ اے اشتہر عند الحنیفۃ عدم الاشارۃ والمفتی بہ عندہم ہو الاشارۃ کذا فی
المحیط وغیرہ وقال الشیخ العلامۃ ابن الہمام فی فتح القدیر شرح الہدایۃ عن محمد رحمہ اللہ تعالیٰ فی کیفیۃ الاشارۃ یقبض خنصرہ
والتی تلیہا بحلق الوسطی والابہام ویقیم المسبحۃ وکذا عن ابی یوسف رحمہ اللہ فی الامالی وقال الشیخ رحمہ اللہ تعالیٰ ہذا فرع تصحیح الاشارۃ
وعن کثیر من المشائخ لا یشیر اصلا وہو خلاف الروایۃ والدرایۃ وعن محمد رحمہ اللہ ان ما ذکرہ فی کیفیۃ الاشارۃ قول ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالیٰ
قال المولوی فتح محمد رحمہ اللہ تعالیٰ فی مفتاح الصلوۃ فقول الشیخ خلاف الروایۃ دلیل علی ان الروایۃ الصحیحۃ عن علمائنا
ہی الاشارۃ کما نقلہ وقولہ خلاف الدرایۃ ایما رای ما جاء فی الاحادیث الصحیحۃ من صحیح مسلم وغیرہ فی التصریح علیہ الاشارۃ فی انہا
کثیرۃ منہا فی مشکوۃ المصابیح سبحۃ انتہی السنۃ کما فی الجنبی عن الامام الزاہدی وقال الشرنبلالی فی نور الایضاح رحمہ اللہ تعالیٰ
علی ہذا یعنی الاشارۃ بالمسبحۃ فی کتاب الشیخۃ وروی فیہ حدیثا عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ کان یفعل ذلک ثم
بفعل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ونا خذ بفعلہ وہو قول ابی حنیفۃ وقولنا ثم ذکر کیفیۃ الاشارۃ کما
الہدایۃ عن محمد رحمہ اللہ تعالیٰ واسندہا ایضا الی ابی جعفر الہندوانی وقال المولوی
وقت الشہادۃ قال شمس الائمۃ الحلوانی یقیم الاصبع عند الالہ ویضعہا عند الا الا یشیر الی النفی للنفی والاثبات
الدہلوی فی شرح المشکوۃ وسفر السعادۃ قالوا الحق ان مذہب الامام ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالیٰ ومعاصریہ

Marfat.com

للشیخ علی القاری ولانعرف فی المسئلۃ اختلافا للسلف من العلماء وانما خالف فیہا بعض الخلف من مذہبنا من العلماء وفی الملتقط عن ابی نصر بن سلام لیس فی الاشارۃ اختلاف العلماء وذکر المولوی فی المفتاح ولعلہ اراد اختلاف المحققین من العلماء المتاخرین وذکر العلامۃ الدہلوی ان الاختلاف انما نشاء من المتاخرین الی غیر ذلک من عبارات کتب الفقہ فعلی ہذا لایکون القول بنفی الاشارۃ مرویا عن صاحب المذہب بل عن المتاخرین فلا یعارض ثبوت الاشارۃ المروی عنہ نصا ولو سلم انہما مرویان عنہ کلاہما فقد ذکرہ فی البحر الرائق فی کتاب الرضاع وغیرہ انہ اذا اختلف الروایتان فی مسئلۃ اسے عن صاحب المذہب فالاصح ان العبرۃ لقوۃ الدلیل علی انہ قد علم من الاحادیث واجماع السلف والخلف تسمیتہ ہذا الاصبع بالمسبحۃ وبالسباحۃ واصبع الشہادۃ وشاع ذلک فی کتب الحنیفۃ ولا وجہ لتسمیتہا الا ہذا واما ما ذکرہ فی منیۃ المفتی والواقعات والتجنیس والمضمرات والوالجیۃ والفتاوی کبیری انہ لا یشیر وعلیہ الفتوی وفی الخلاصۃ وخزانۃ المفتین وہو المختار والغیاثیۃ ہو المختار وعلیہ الفتوی و فی الذخیرۃ ہو ظاہر الروایۃ وعللوا ذلک بان فیہا زیادہ رفع لا یحتاج الیہا فیکون الترک اولی لان مبنی الصلوۃ علی الوقار والسکینۃ وبان فیہا وافقۃ فرقۃ الرفضۃ فکان ترکہا اولی تحقیقا للمخالفۃ وفی الکفایۃ وجامع الرموز ان ظاہر اصول اصحابنا انہ لا یشیر فہذا الظہور ممنوع اذ لیس فی شئ من کتب ظاہر الروایۃ کلہا ذکر نفی الاشارۃ اصلا وانما فیہا عدم ذکر حکمہا والسکوت لا یافی قول محمد رحمہ اللہ تعالی انہ قال نحن نضع بصنع رسول اللہ ونا خذ بفعلہ وانہ قول ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالی اذ کم من مسایل لم تذکر فی ظاہر الروایۃ اصلا کبسط اصابع الیدین فی وقت التشہد وتوجیہہا نحو القبلۃ وغیر ذلک مما یصل الی عدد الآت بل الا لوف فالحکم ببطلانہا علی کونہا خلاف ظاہر الروایۃ تحکم اذ خلافہا ما ثبت نفیہ فیہا وہذا لیس کذلک ومخالفۃ الرفضۃ فیما لم یثبت بفعل الشارع عندنا وزیادۃ الرفع لا یحتاج الیہا فیما مر وہذا لیس کذلک وما ذکر فی البحر الرائق وغیرہ ان الفتوی اذا اختلف کان الترجیح بظاہر الروایۃ محلہ اذا وجدت روایۃ خلاف روایۃ کتب ظاہر الروایۃ والعمل بصریح النص اولی من العمل بالقیاس کذا ذکر فی الکفایۃ فی آخر کتاب الذبائح وتقدیم القیاس علی الخبر فیما لم یعرف الراوی بالفقہ ذکر فی الصمامی والشاشی وغیرہما من کتب اصول الفقہ حاصلہا انہ اذا ثبت ان خبر الواحد حجۃ کالقیاس الشرعی فاذا تعارضا بقی تقدیمہ علی القیاس تفضیلا فاہذا قلنا ان الراوی معروفا بالفقہ والتقدم فی الاجتہاد کالخلفاء الراشدین والعبادلۃ الثلثۃ وزید بن ثابت ومعاذ بن جبل وابی موسی الاشعری وعائشۃ رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین وغیر ذلک ممن اشتہر بالفقہ والفضل کان حجۃ یترک بہ القیاس انتہی ومن رواۃ احادیث الباب من الفقہاء عبد اللہ بن عمر وعبد اللہ بن عباس ومعاذ بن جبل وعایشۃ الصدیقۃ رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین وفی التحقیق شرح الحسامی ان اصول الشرع علی ما لا یخفی علی المتبعین ثلثۃ اشیاء الکتاب والسنۃ واجماع الامۃ والاصل الرابع القیاس المستنبط من ہذہ الاصول وصلیۃ نظرا الینا لانا نضیف الحکم فی الفرع الیہ ولیس باصل حقیقۃ اذ لا مدخل للرائے فی اثبات الاحکام وہو مفوض الی الشارع وانما القیاس مظہر لما خفی ثبوتہ علینا بالآیۃ او السنۃ او بالاجماع ولذا لم یعدہ امام الحرمین والغزالی من الاصول فہو فرع لاثلثۃ وفی فصول الحواشی شرح الشاشی وجہ الحصار الاصول فی الاربعۃ ان الحکم اما ان یثبت بالوحی او بغیرہ والاول اما جلی وہو الکتاب او خفی وہو السنۃ والثانی اما اجتہاد او غیرہ فالاول اما اجتہاد جمیع المجتہدین وہو الاجماع او اجتہاد البعض وہو القیاس واما غیر الاجتہاد فلیس بحجۃ لانہ مقول من عند نفسہ بما یبدلہ فی القلب وانہ یحتمل ان یکون

Marfat.com

من اللہ تعالیٰ اولایکون منہ والمحتمل لایکون حجۃ واما قول من غیرہ وہو التقلید وہو قبول قول الغیر بلا دلیل فلا یکون حجۃ فی الشرع انتہی
قولہ اجتہاد جمیع المجتہدین اراد بہ الاجتہاد المطلق من العلماء وذلک انقطع من زمان طویل لضعف الہمم فی جمیع شروط الاجتہاد
واما الاجتہاد المقید وہو تخریج المسایل وتصحیحہا الذی ہو اجتہاد القضاء والفتوی موجود انشاء اللہ تعالیٰ الی یوم القیمۃ
کذا ذکر الشیخ عبد الغنی بن اسمعیل الحنفی الدمشقی فی شرح الطریقۃ المحمدیۃ وہذا الامام الاعظم والامام الاقدم ابو حنیفۃ رحمۃ اللہ تعالیٰ
کان یفتی ویقول ہذا ما قدرنا علیہ فی العلم فمن وجد اوضح منہ فہو اولیٰ بالصواب کذا فی تنبیہ المفترین وعنہ انہ قال لایحل لاحد
ان یاخذ بقولنا مالم یعرف ماخذہ من الکتاب والسنۃ واجماع الامۃ والقیاس الجلی فی المسئلۃ فعلی ہذا لو لم یکن لغی من الامام
علی المرام لکان من المتیقن علی اتباعہ من العلماء فضلا عن العوام ان یعلموا بما صح عنہ علیہ من الصلوۃ اتمہا ومن التحیات اعمہا
وکذا لو صح عن امامنا الاعظم نفی الاشارۃ وصح اتباعہا عن صاحب البشارۃ فلا شک فی ترجیح المثبت المسند الیہ صلی اللہ
علیہ وسلم بالاسناد الصحیح لانہ اذا تعارض دلیلان احدہما علی الاثبات والاخری علی النفی فالمثبت مقدم علی الثانی اذا کان
معہ دلیل وذکرنا فی کتب اصول الفقہ ان افعال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من قسم السنۃ ذکر فی التنقیح والصحیح ما قالہ الخصاص
وہو ان ما علمنا من فعالہ واقعا علی جہۃ یقتدی بہا علی تلک الجہۃ کما ہو رأی الجمہور ومختار الکرخی ومالم نعلم علی اے
جہۃ فعلہ قلنا فعلہ علی ادنی منازل افعالہ وہو الاباحۃ ولنا اتباعہ فیہ لان الاتباع اصل فوجب التمسک بہ حتی یقوم
دلیل خصوصہ وہذا ہو مختار القاضی الامام والشیخین والحنفی قال اللہ تعالیٰ لقد کان لکم فی رسول اللہ اسوۃ حسنۃ ففیہ دلیل
علی انہ یؤتی بہ فی افعالہ واقوالہ فیعمل بہذا النص حتی یقوم الدلیل المانع وہو ما یوجب اختصاصہ بذلک ولان الرسل ائمۃ
یقتدی بہم کما قال اللہ فی ابراہیم انی جاعلک للناس اماما والامام اسم من یؤتم بہ اے یقتدی بہ فالاصل فی کل فعل صدر
من ہم جواز الاقتداء بہم فیہ الا ما ثبت فیہ دلیل الخصوص لشرفہم وعلو حالہم انتہی وفی فصول الحواشی فی بحث الامر ومعنی الاختصاص
یظہر فی ان فعل الرسول صلی اللہ علیہ وسلم لایکون موجبا عندنا خلافا لبعض اصحاب الشافعی ومالک رحمہما اللہ تعالیٰ لما روی
ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال صلوا کما رایتمونی اصلی وہذا تصریح بالمتابعۃ فی فعلہ صلی اللہ علیہ وسلم ولنا انہ خلع نعلیہ فی
الصلوۃ فخلع الناس نعالہم فقال منکرا علیہم مالکم خلعتم نعالکم فقالوا رأینا ک خلعت فقال اتانی جبرئیل واخبرنی ان فی نعلیک
اذی فلو کانت المتابعۃ فی فعلہ واجبۃ علیہم لما انکر علیہم وقولہ علیہ السلام لولا ان اشق علی امتی لامرتہم بالسواک نفی المشقۃ
وہی بالوجوب ولزومہ بالایتمار لخوف العقاب تترک الامر فلو کان الفعل موجبا لما انتفی المشقۃ بانتفاء الامر لانہ علیہ الصلوۃ
والسلام کان یستاک اما قولہ علیہ الصلوۃ والسلام صلوا کما رایتمونی اصلی فالمتابعۃ بلفظ الامر لا بالفعل لہذا لا یلزمنا اعتقاد ما اعتقدہ
بہ والمتابعۃ فی افعالہ صلی اللہ علیہ وسلم انما تجب عند المواظبت وانتفاء الدلیل المخصوص اے انما تجب فی
اللہ علیہ وسلم من غیر ترک فی وقت ولم یکن ذلک من خصائصہ کنکاح الاربع ووجوب التہجد
والمواظبۃ من غیر ترک لایکون دلیلا علی الوجوب لانہ مارؤی صلی اللہ علیہ وسلم
بہا او انکر علی تارکہا کذا فہم من السغناقی والسنۃ علی ما عرف فی اصول الفقہ ہی الطریقۃ المسلوکۃ فی الدین الا علی سبیل الوجوب
والافتراض سواء سلکہا النبی صلی اللہ علیہ وسلم او غیرہ ممن ہو علم فی الدین وحکمہا ان یطالب الراء باقامتہا ویعاتب علی ترکہا من

Marfat.com

غیر افتراض ولا وجوب لانها امرنا باحیایها فی قوله تعالٰے وما اٰتیکم الرسول فخذوه ونهینا عن اماتتها فی قوله تعالٰے وما نهیکم عنه فانتهوا وفی قوله تعالٰے لقد کان لکم فی رسول اللہ اسوة حسنة وفی قوله صلے اللہ علیه وسلم من ترک سنتی لم ینل شفاعتی واحیائها فی فعلها ویستحق الملامة فی الدنیا وحرمان الشفاعة فی العقبی بترکها وفی التنمیق وذکر ابو الیسر کل فعل واظب النبی صلے اللہ علیه وسلم مثل التشهد فی الصلوٰة والسنن الروات یندب الی تحصیله ویلام علے ترکه مع لحوق اثم یسیر وقال النسفی لو ترکها استخفافا فانه یکفر لان ذلک یصرف الی واضعها انتهی هذا وفی الباب ادلة کثیرة غیر ذلک فقد اکتفیت علے هذا التنقیح القول الصحیح فمن انصف ولم یتعسف ویلاحظه قوة الادلة ویمیز الصحیح من السقیم البین عرف ان هذا سبیل اهل التدین من السلف والخلف ومن عدل عن ذلک فهو هالک بوصف المعاند والمکابر وان کان عند الناس من الاکابر شعر اذا لم تکن للمرء عین صحیحة ✤ فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر ✤ هذا ما سنح لی فی الباب واللہ تعالٰے اعلم بحقیقة الصواب الحمد للہ علی نعمایه والصلوٰة والسلام علی اشرف سفرایه محمد وعلی آله وصحبه فی کل لمحة ولحظة بدوام بقایه ومجیبه وعلینا فی جمیع اجرایه ✤

مکتوب چہارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان کہ بنام اخوند ملا صبا حبداد صدور یافتہ در بیان معانی مذکورہ در مکتوبات ثانی واین مکتوب معرب آنست ودر بعضے معانی زایدہ ومانیاسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه کلما ذکره الذاکرون وکلما غفل عن ذکره الغافلون وصلوات اللہ وسلامه علی سید الکاینات واشرف الموجودات فی جمیع الدهور والشهور وعلی من صحبه من الخلفاء الراشدین المهدیین واهل بیته ومن تبعهم وتبع تابعیهم الی یوم الدین اما بعد ان اطلاق الوجود علیه تعالٰے شانه عند الطایفة العلیة الصوفیة بالمعنی المصطلح جایز بمعنی ان وجوده واجب الوجود عین ذاته الذی هو قایم بنفسه وموجود بوجوده الذی هو نفس ذاته وقیوم کل متوهم وکلامنا فی الوجود الخاص الذی هو موجود فی الخارج الا الوجود المطلق العام الذی هو الکون والثبوت والتحقق والحصول لان الوجود بهذا المعنی من قبیل المعقولات الثانیة التی لا وجود لها فی الخارج فلا یصح اطلاقه علیه تعالٰے فانه موجود فی الخارج اعلم ان الحکما والصوفیة اختلفوا فی ان الوجود الذی صار مبداء آثار الموجودات ای وجود هو فالشیخ علاء الدولة رکن الدین وبندمن الطایفة العلیة الصوفیة واکثر المتکلمین علے انه صفة من صفاته تعالٰے افاضته الوجود علے الموجودات وتسمی بالفیض الوجودی والوجود العام والنفس الرحمانی والشیخ محی الدین ابن العربی ومن تبعه واکثر الصوفیة من السلف والخلف صلوات اللہ وسلامه علے نبینا وعلیهم وبندمن الحکماء والمتکلمین علے ان الوجود الذی هو مبدا الآثار وجود الحق وهو عین حقیقته لا غیر فاذا اراد اللہ تعالٰے ان یجعل ماهیة من الماهیات الحاضرة فی علمه موجودة فی الخارج اعطیها بذاته بنسبة خاصة بها یظهر آثار تلک الماهیة فی الخارج وهذا الوجود الذی هو عین ذاته هو مبدا الآثار والمعدوم الخارجی لا یصلح ان یکون مبدا فعلم ان الوجود لیس بعارض للماهیة بل هو مبدا لحصول تحقق الماهیة فی الخارج ویظهر من هذا البیان ان الذین عندهم الوجود صفة من صفاته تعالٰی

Marfat.com

وزاید علے ذاتہ جل شانہ ان معیتہ تعالے بالاشیاء صفاتیۃ لمان القائلین بزیادۃ الصفات لایثبت عندہم المعیۃ الذاتیۃ کما یبنین
والذین عندہم الوجود عین الذات ولیس زائدا علیہ والقائلون بکون الوجود صفۃ ولکن الصفات عندہم فی الحقیقۃ لاغیرہ یثبت
عندہم المعیۃ الذاتیۃ والحاصل ان صفاتہ تعالے لاہو ولاغیرہ وزایدۃ باعتبار العقل ولاغیرہ وعینہ بحسب الحقیقۃ فاذا کانت
الصفات زایدۃ علے الذات فی الظاہر والوجود ایضا منہا لایثبت المعیۃ الذاتیۃ واذا کانت عینہا فی الحقیقۃ یثبت المعیۃ
الذاتیۃ ویؤیدہ قولہ تعالے وہو معکم اینما کنتم فان ہو عبارۃ عن الاحدیۃ الصرفۃ اعنی الذات من حیث ہی ہی بلا اعتبار الصفات
وایضا قولہ قل اللہ احد فان ہو عبارۃ عن الذات من حیث ہی ہی بلا اعتبار صفۃ فاذا ابدل اسم اللہ الذی معناہ الذات
بجمیع الصفات دل علے ان الصفات غیر زایدۃ علے الذات بل عینہا ولہذا اطلق المشایخ لفظ اللہ علے المرتبتین الا
تعین الذی ہو وجود مطلق لایلاحظ فیہ صفۃ والالوہیۃ المجملۃ التی ہی عبارۃ عن ظہور جمیع الصفات اجمالا الحمد للہ الذی
ہدانا لہذا وما کنا لنہتدی لولا ان ہدانا اللہ وذلک الوجود لاینکشف علے احد من حیث الکنہ ولا یتعقل لان العقل انما یدرک
المعقول والحادث انما یدرک الحادث تعالے ذاتہ وصفاتہ عن الحدوث علوا کبیرا کما اشار الیہ حافظ ادب المعرفۃ متراع
عنقا شکار کس نشود دام باز چین ۞ ومن اراد المعرفۃ من ہذا الوجہ فقد ضیع وقتہ واذا تقرر ان الوجود عین الذات وغیر زایدۃ
علیہ فاعلم ان لہ مراتب کثیرۃ فاذا جاوزت من مرتبۃ الاطلاق وعدم الانحصار المسماۃ باللاتعین والذات البحت والاحدیۃ الصرفۃ
المنزہۃ من اضافۃ النعوت والصفات المبراۃ عن کل قید حتی الاطلاق وہی کنہ الحق لیس فوقہا مرتبۃ وتوجہ نحو عالم الظہور یسمی
بالتعین الاول المعبر عن علم الذات بذاتہ وصفاتہ وجمیع الموجودات علی الاجمال من غیر امتیاز بعضہا عن بعض ویسمی ایضا بالوحدۃ الحقیقۃ
المحمدیۃ والحقیقۃ الانسانیۃ وجمیع الاعیان الثابتۃ فی حضرت ہذا العلم مصور بصور عقلیۃ واذا برز فی المرتبۃ الثانیۃ یسمی
بالتعین الثانی المعبر عن علم الذات بذاتہ وصفاتہ وما فیہ من الموجودات بالتفصیل والامتیاز اے ما لم یتمیز فی ذاک تمیزت
فی ہذا کالشجرۃ واعضائہا واوراقہا وازہارہا واثمارہا فی النواۃ تنفصل ویسمی ایضا بالواحدیۃ وعالم الجبروت وایضا بالجمع کما یسمی
الاول بالجمع قال بعض المشایخ الکرام صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام ان کلوا حدۃ من ہذہ المراتب الثلاثۃ
قدیمۃ والتقدم والتاخر المتراءی عقلی لازمانی ثم ظہر فی المرتبۃ الرابعۃ المسمی بالارواح المعبر عن الاشیاء الکونیۃ المجردۃ البسیطۃ والمسمی
عندہم بعالم الملکوت واللوح المحفوظ والنفس الناطقۃ وعالم الامر ثم ظہر فی الخامس المسمی بعالم المثال المعبر عن الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ
اللطیفۃ اعنی النفوس الجزئیۃ المنطبعۃ اذا اعتبرت مجردۃ عن النفس الناطقۃ یسمی بعالم المثال التی لاتقبل التجزی والتبعض والخرق
والالتیام وفی ہذا العالم لکل موجود مجرد عن المادۃ اعنی الارواح والمعانی او غیر مجرد اعنی الاجسام مثال یدرک بالحواس الباطنۃ
والکشف ایضا فی ہذا العالم ولیس فی ہذا الموطن اختلاف الامۃ ویسمی بالبرزخ لوقوعہ بین الاجسام الکثیفۃ [illegible]
فیض الفیاض یصیل اولا الی عالم الارواح ومنہ الی عالم المثال ومنہ الی عالم الحس والمرتبۃ السا[illegible]
عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ الکثیفۃ القابلۃ للتبعض والتجزی والخرق والالتیام [illegible] عالم الشہادۃ
بہذا التفصیل العرش والکرسی فلک الرجل فلک المشتری فلک المریخ فلک الشمس فلک الزہرۃ فلک العطارد فلک القمر کرۃ النار
کرۃ الہواء کرۃ الماء کرۃ التراب الموالید الثلاثۃ اعنی المعدن والنبات والحیوان وبہذا انتہاء العالم وظہورہ من عالم الملکوت الی عالم

Marfat.com

عالم الملک فی مظاہر صور خلقیۃ والمرتبۃ السابعۃ جامعۃ لجمیع المراتب المذکورۃ الوحدۃ والواحدیۃ والذراریۃ والظلمانیۃ وہذا التجلی الاخیر یسمی بالانسان واذا ترقی الانسان وظہر فیہ جمیع المراتب المذکورۃ یسمی بالانسان الکامل والظہور والارتقاء الکامل لم تیسر الا لحضرت سید المرسلین صلے اللہ علیہ وعلیہم وعلی آلہ وآلہم اجمعین ولذا یسمے خاتم النبیین ولعل الکاملین فی متابعۃ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم ینالون ہذا النیل العظیم ویؤیدہ کریمۃ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ وہذا الفقیر لتوضیح ہذا المراتب سیکتب دائرۃ یسہل فہمہا ومن اللہ الملک العلام التوفیق ومنہ الہدایۃ الی الطریق وہذہ ہی الدائرۃ +

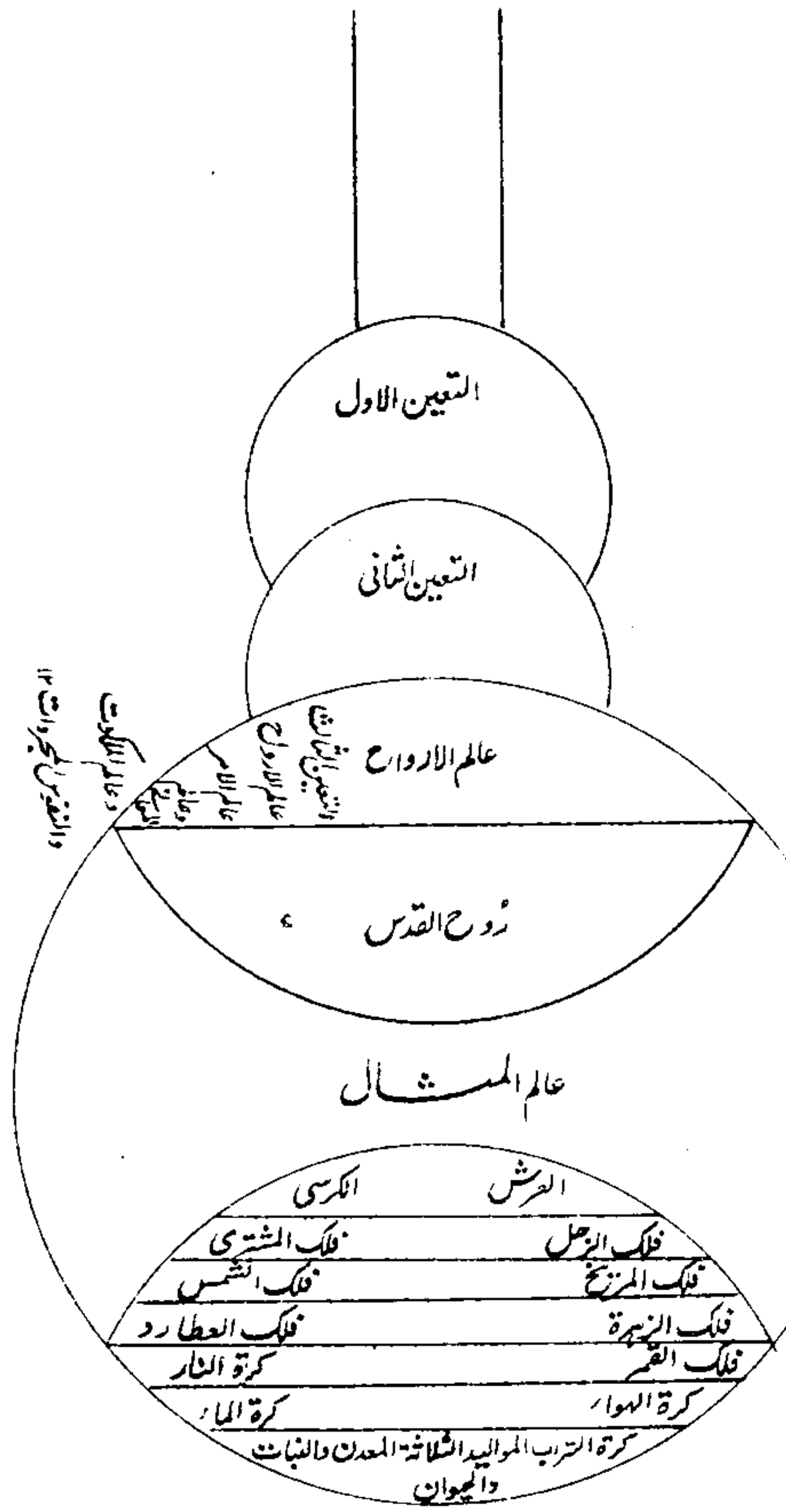

واعلم ان للعالم رتبۃ باطن فی الوجود فی التعین الاول وفی التعین الثانی وفی الخارج ففی التعین الاول یسمی بالشیونات وفی التعین

Marfat.com

الثانی بالاعیان الثابتة وفی الخارج بالاعیان الخارجیة وہذہ الاعیان العبرة بہا عن الصور العلمیة لیس لہا وجود فی الخارج ان الاعیان باشعشعت رایحة الوجود فی الخارج وفی الخارج انما ہی احکامہا وآثارہا اسمائہ تعالیٰ وصفاتہ اقتضت ان تکون الاعیان مرایا ومظاہرلہ مافی الخارج فاللہ جلشانہ القی ظلالہا علیہا الم تر الی ربک کیف مد الظل ای ظل صفاتہ علی الصور العلمیة بسبب انعکاسہا ظہرت احکامہا فی الخارج بعضہا مظہر لہادی ولبعضہا مظہر المضل ولبعضہا مظہر الکریم ولبعضہا مظہر الحلیم ولبعضہا مظہر الجبار ولبعضہا مظہر القہار ولبعضہا مظہر الجلال ولبعضہا مظہر الجمال الی آخر الصفات وحقیقة الانسان المسمی فی کل قوم باسم خاص مصطلح فعند بعضہم ہی اللطیفة الالہیة وعند آخر سر الوحدة وآخر سر الربوبیة وفائض من التجلی الذاتی المسمی بالفیض الاقدس فوصل الی مراتب الصفات وفیضہا المسمی بالفیض المقدس ووجدہا وظہر فیہ من کل صفة خاصة کل صفة کثر تربیتہا لہ کثر بروز خواصہا فیہ الیوم فی دائرة الامکان ایضا کیثر بروزہا فیہ فاذا کثر تربیتہ من الہادی فالیوم ذلک الشخص سبب الہدایة وان من المضل متسبب للضلالة وبالعلم یفید العلم وبالرزق یفیض الرزق علی کافة الانام والانسان الناقص لایعرف الاسم المربی لماہیتہ والکامل المتحقق بہ یقف علیہ اذا تحقق الماہیة متی ماثبت اذا تجلی ذلک بتمام لوازمہ فیہ ویظہر فیہ بالکمال ویستغرق ذلک الشخص فی ظہور آثار ذلک الاسم واحکامہ ویستہلک فیہ فاین انت وہذہ المرتبة ونعم ماقال بالفارسیة۔ **بیت** نہ ہر کہ سر بتراشد قلندری داند ✤ نہ ہر کہ چہرہ برافروخت دلبری داند ✤ وقال آخر مصراع ہر گدائے مرد میدان کے بود ✤ التجلی علی ثلثة انواع ذاتی وصفاتی وافعالی کل موجود یظہر ویوجد ینبغی لہ ان یتجلی اللہ تعالیٰ علیہ یتوجہ الیہ بحسب الذات فیوجد فی الخارج بالوجود الظلی والوہمی والخیالی ثم یتجلی بالتجلی الصفاتی ثم یتجلی بالتجلی الافعالی فان جمیع الاشیاء مظہر الذات والصفات والافعال لیس للصفات وجود سوی الذات ولا افعال بدون الصفات ففی بعض الاشیاء ظہور الاسماء غالب فی بعضہا ظہور الصفات وفی اخری ظہر جمیعہا تنبیہ بعض الصوفیة قالوا بالتوحید الوجودی واعتقد بان الوجود واحد لاغیر وہذا المعنی ان صدور العالم بسبب انعکاس الصفات علی الصور العلمیة التی ہی الاعیان الثابتة فاذا (ای) یقتضی العلم والعلم عندہم عین الذات ویستفیض منہ تعالیٰ فی مرتبة العلم الاعیان الثابتة بالفیض الاقدس والاعیان بین العلم ولیس للاعیان بعد الوجود سوی الصور العلمیة وظلال الصفات مادة والصور العلمیة بین العلم وظلال الصفات بین الصفات وعلی ہذا قال بعض العرفاء بالفارسیة **رباعی** در مذہب ماچو سایہ ونور یکے است ✤ خاکش فتد وتاج فغفور یکے است ✤ آنجا کہ مقام بایزیدان جہان است وہم ہیچیان کہ وارد منصور یکے است ✤ والفرق بالاطلاق والتقیید والصفات عین الذات فلا موجود سواہ ولہذا قالوا بہمہ اوست ودر ماعظم شانی وانا الحق ولیس فی جبتی سوی اللہ غایة مافی الباب ان حقایق الممکنات ہی الصور العلمیة مع انعکاسات صفاتہ وہم یرون الصور عین العلم والعلم عین الذات واذا قالوا بوحدة الوجود وقولہم ہذا وان کان مسامحة فان الفرق بین الظل والاصل لایخفی اما اذا عمق النظر فی حقایق الممکنات لایوجد سوی الصور العلمیة وظلال الصفات [illegible] مشاہدة تجلیات صفاتہ تعالیٰ فی ہذہ الصور غرقوا ہذا صدر منہم ہذہ الکلمات وبعض الصوفیة قالوا بالتوحید [illegible] سالک اذا سلک طریق الیقین والریاضة وتعمل بعد طیات حال لایری غیر وتعالیٰ [illegible] عند طلوع الشمس ینظر انوار التجلیات الالہیة فی المحسوسات الظاہرة والباطنة فلا یبقی لہ فی غایة الحال مشاہدة غیر الحق سبحانہ ویعتقد ان غیرہ تعالیٰ لیس شیئا موجودا ففی ہذہ الحال یقول لا موجود الا اللہ وسبحانی ما اعظم شانی وانا الحق کلمة یوحی فی طورہ

Marfat.com

والاشیاء جمیعہا موجودۃ اما اذا غلبت تجلیاتہ تعالی علیہ بمحو کل شئی فیہا عندہ کمعاملۃ الشمس والکواکب فان الکواکب والشمس کلاہما فی النہار موجودان لکنہا فی جنب شعاع الشمس استترت بتمامہا حتی لاتری قط وہذہ المعاملۃ ایضا بالنسبۃ الی شہود السالک وعند بعض الصوفیۃ التوحید الشہودی غیر واقعی والواقعی ہو التوحید الوجودی **تنبیہ** الشہود عند الصوفیۃ علی نوعین احدہما شہود الذات المقدسۃ المعراۃ من الظہور فی لباس المظاہر والثانی ان یری فی لباس المظاہر بلا وصف الجمعیۃ بل منبعث الوحدۃ وعدم الشرکت ویسمون ہذا الشہود بشہود الاحدیۃ فی الکثرۃ وقالوا ان الرسول صلے اللہ علیہ وسلم کان فی ہذا الشہود بعد البعثۃ ونیظہر تحقیق ما نحن فیہ مما کتب ہذا الفقیر کثیر التقصیر فی بعض العرائض فی حضرت الغوث الاکمل محمد مسعود السعید اللاہوری قدسنا اللہ باسرارہما وہو ایضا حسنۃ وہو ہذا ان جمیع التعینات تحجب بتعین الوحدۃ واذا یتسر الوجوع القہقری لاتحجب الوحدۃ الکثرۃ ولا الکثرۃ الوحدۃ فعلم من ہذا ان معاملۃ الطریق علی ثلثۃ انواع فی حق الناقص تحجب الکثرۃ الوحدۃ وفی حق الکامل تحجب الوحدۃ الکثرۃ وفی حق الکامل المکمل لاتحجب الکثرۃ الوحدۃ ولا الوحدۃ الکثرۃ وہذا الشخص الثالث یصلح ان یزین مسند الافادۃ ولہذا الشخص یحصل المقام فی وقت یغمض عینہ عن الصفات ویعامل بالذات بغیر تعین وقید الاطلاق والا فہو وان کان یتراے عزیز الوجود شریف القدر لکنہ لاینجلص من مرتبۃ الصفات فان فی حضرت الجمع وجمع الجمع یجد الذات متعینا بالتعین الصفاتی وان کانت الصفات غیر زائدۃ علی الذات بل عینہا والفرق عقلی یعنی لاہو باعتبار العقل ولاغیرہ بحسب الحقیقۃ لکن اذا کانت الذات فی حد ذاتہا منزہۃ من کل قید وتعین سواء کان ذلک التعین زائدا علی الذات او عینہا حتی من قید الاطلاق لامحالۃ یجد فی کل موطن متعینا زائدا او عینا وہذہ المعرفۃ لاتتیسر بالطور العقلی واہتدی الیہا ہذا الفقیر خادم تلک العتبۃ العلیۃ اعنی عتبۃ حضرۃ ارشد الحمد للہ علی ما انعم علی ظہر من ہذا البیان ان الشہود الاول للکامل والثانی للکامل المکمل وذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم سوال قلت قبل ہذا ان الاعیان الثابتۃ عین العلم والعلم عین الذات فالامر والنہی الشرعیان وجمیع احکام الشرع علی ما یترتب والتعذیب والتنعیم لمن یثبت جواب ترتب ہذہ الامور فی المظاہر الکونیۃ فی مرتبۃ الظل جایز لان عینہا بالذات لیس بہذا المعنی ان الاعیان لعینہا عین الذات الالہی وحکم الذات حکم الاعیان بل بہذا المعنی ان الاعیان فاضت من الذات بالفیض الاقدس مثل فیضان الصفات من الذات ولیس لہا مادۃ فی الخارج سواہا بانعکاس ہا یترائے موجودۃ فی الخارج فالاحکام الکائنۃ فی المظاہر الکونیۃ الظلیۃ لاتجری فی الاصل اصلا کاحکام الاصل لاتجری فی الظل اصلا ویظہر ہذا بمثال وہو ان الشمس مرتفعۃ من اتصال العنبر والقاذورات ومع ذلک یقع ظلہا علیہا ومن وقوع الظل لایتلوث من القاذورات کما لاینطیب من العنبر فعلم ان حکم الظل غیر حکم الاصل ومثال اخر ان بعض الاولیاء الکرام صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام فی اماکن مختلفۃ متمثلون بالصور المختلفۃ ویظہرون فی مواضع شتی ویاتون للصلوۃ وطواف الکعبۃ الشریفۃ زادہا اللہ تعالی شرفا وتعظیما وتکریما والصور الاصلیۃ ثابتۃ فی مکانہا فما یقع شئی علی صورہم المثالیۃ من القتل وغیرہ لایظہر شئی منہا علی الصور الاصلیۃ وتلک الصور ظلال للصور الاصلیۃ وتوابع ومامورۃ فتلک الصور حکمہا لایظہر علی الاصل کذلک الحق تعالی شانہ منزہ من ہذہ الامور وبہذہ الامور صور العالم متصفۃ وہو الان کما کان لاتغیر فی ذاتہ ولا فی صفاتہ بحدوث الاکوان سوال اذا کانت الہدایۃ والضلالۃ من انعکاس الصفات تعالت فلماذا ارسال الرسل جواب لایظہر الہدایۃ والضلالۃ بدون ارسال

Marfat.com

الرسل لان الهدایۃ متابعۃ الرسل والانبیاء صلوات اللہ وسلامہ علیٰ نبینا وعلیہم وآلہ وآلہم اجمعین والضلالۃ مخالفتہم صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم وآلہ وآلہم ومتابعیہم +

مکتوب پنجم (۵)

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضیلت پناہ محمد عثمان صید و یافتہ در ترغیب بر متابعت سنت و ترہیب از ارتکاب بدعت در اقوال و افعال و احوال و انقسام متابعت بصوری و معنوی و درجات آن و اقسام محبت و اصحاب آن و بیان آنکہ عبادت بقدر معرفت است و بیان حصول معرفت حقیقی و بیان آنکہ صدور جمیع ظہورات علمی و عینی از حب است و مناسب ذلک من الاسرار انعامہ وغیر ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ بجمالہ وجلالہ والصلوۃ والسلام والتحیات اتمہا واکملہا علی محمد وآلہ بعد از اوائل سنت سید الانام نجدمست میان محمد عثمان تحقیق متابعت صوری و معنوی از قولی و فعلی و حالی و اسرار نامضہ کہ تعبیر از ان بشریعت و طریقت و حقیقت و معرفت یا ظاہر شرع و باطن آن و علم و عمل و حال و مقام کردہ میشود کہ کریمہ قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ و یغفر لکم ذنوبکم واللہ غفور رحیم احتوا آنہا کردہ و اشتمال بر آنہا نمودہ رقم زدہ کلک بیان کردہ مے آید بگوش ہوش بایاشنید و جام غفلت از ان نباید نوشید بعضے گفتہ اند آیۃ کریمہ در حق یہود و نصاری نازل است ایشان نحن ابناء اللہ واحباؤہ میگفتند حضرت حق عز من قایل بر محبوب خود امر کرد کہ بگو مر ایشان را اگر ہستید شما ایں یہود و نصاری کہ خلاف نحن ابناء اللہ واحباؤہ در عالم انداختہ اید دعوے میکنید کہ دوست میداریم خدا سے را اگر در دعوے خود صادق آید پس بپردی کند مرا تا خدائے عز ہمہ شما را دوست دارد و بیامرزد خدائے گناہان شما را و خدائے آمرزندہ است آن کسانے را کہ بر اثر من واثق بر قدم من صادق و در متابعت راسخ اند مہربان است بر ایشان برحمۃ خاص و بعضے گفتہ اند خطاب از جناب حضرت وہاب بزبان سید السفرا فداعلیہ وعلیہا وآلہ افضل الصلوۃ واکمل التحیات متوجہ قریش گشتہ است ایشان میگفتند ما تبتغی را دوست میداریم و بشفاعت ایشان نزدیک خدائے آسمان میرویم ایشان را گفتند اگر حق جل مجدہ را متابعت میکنید محبوب او را از دست ندہید شانِ نزول این آیۃ کریمہ اگرچہ بریں منوال است اما در عمل بران ہمہ بنی آدم برابر اند حقیقت خطاب از عالی جناب متوجہ جمیع نسمات در ہمہ جہانست میفرماید کہ در یافت رتبۂ محبت در شریعت و طریقت و چہ در حقیقت و معرفت مربوط و منوط بمتابعت محبوب من است [illegible] محبت لند و خواہد کہ این صولجان مودت را ازین میدان و چوگان بدست آرد بروے لازم [illegible] متابعت و محبت او صلی اللہ علیہ وسلم در قول و فعل و خلق و حال و سیر و عقید و چہ صحت محبت و ظہور بصدق این منزلت جز بر گفتن بر اثر خیر البشر صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ الی یوم الحشر والنشر صورت نمے بندد ہر کرا در دل نیک خصلے حب حضرت حق جل فی جلالہ موجود باشد

Marfat.com

اختیار مخالفت از اوامر وے تعالیٰ نخواہد کرد و ایثار نواہی نخواہد نمود و جز در ے متابعت بر دوے خود نخواہد کشود چہ محبوب محبوب است شنیدہ باشند بلکہ دیدہ کہ ہر کہ علاقۂ محبت بشخصے بہوا نفسانی داشتہ باشد چندان در حب او فرو رفتہ و انہماک یافتہ مے باشد کہ ہر چہ محبوب او فرماید سعادتِ خود دانستہ بانیان آن مبادرت می نماید و امتثال امر او کردہ بر روئے خود در محنت و مشقت میکشاید و از ارتکاب دل آزارے او اجتناب میفرماید در دعوے محبت صادق می آید ہر چند این معاملہ بہوائے نفس بد کیش سوء اندیش است طرفۃ العین غلین نام حنیات بر صورت صدق ارادت او ظاہر نمے گردد پس مخالفت اوامر و ارتکاب نواہی حضرت الٰہی از محب صادق او چگونہ بر خواہد زد و مصدق در امتثال اوامر و اجتناب از نواہی متابعت آنحضرت رسالت مرتبت است کہ مامور بہا است قال عز من قایل جل جلالہ اطیعوا اللہ و اطیعوا الرسول و محک سنجر بہ در شناختن مسلم و کافر محق و مبطل در منزلت شریعت و طریقت و حقیقت ہمین متابعت سعادت در جبت او است صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ ہر کہ بر محک تجربہ درست نیاید در دعوے خود کذاب است اگر دعوی اسلام دارد حقیقی و معنوی باشد یا شرعی صوری جز بمتابعت رسالت منزلت و ما جاء بہ درست نمیشود قال صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم لا یومن احدکم حتی یکون ہواہ تبعا لما جئت بہ ہر گز مسلمان نمے شود و بدرجہ اسلام و حقیقت آن نمیرسد و مومن بایمان ظاہر شرع و باطن آن نمیگردد یکے از شما تا کہ خواہش و ارادت او تابع نشود مر آن چیزے را کہ آوردہ ام از نزد خدا جل فی جلالہ او صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ از نزدیک حضرت ذو الجلال الافضال اوامر و نواہی آوردہ است و مربوط بمتابعت حضرت رسالت منزلت علیہ و آلہ افضل الصلوات و اکمل التحیات گردانیدہ تا عاصی و مطیع ہر درجہ شریعت در پیدا و ملا اقتدا کرد بمتابعت شریعت علے صاحبہا الصلوات و التحیۃ با نقیاد باطنی کہ متصل باقرار باشد سر بر کرد و دعوت الخضرۃ صاحب رسالت علیہ من الصلوات و التحیات اکملہا و اجملہا قبول ناکردہ از طریق سداد کہ موجب وداد است منحرف گشت در ورطہ کفر صریح افتاد و اصل ایمان و ایقان را از زمین قلب او مستاصل نمودند دلیل حال بر مقال او است کہ اعز من قال جل مجدہ فرمودہ است فان تولوا فان اللہ لا یحب الکافرین بگو اے محمد صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم فرمان برید حضرت حق جل جلالہ را در اوامر و نواہی و پیغمبر او را صلے اللہ علیہ وسلم در احکام ظاہر شرع و باطن آن پس اگر بر گردید و منحرف شوید از اطاعت خدا جل جلالہ و رسول خدا صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم پس بدرستی کہ خدائے دوست نمیدارد کافران را وضع مظہر در موضع مضمر در کلام حضرت علام دلالت میکند بر آنکہ تبرا از اطاعت خدا جل جلالہ و رسول او صلے اللہ علیہ وسلم کفر است و نفی در حدیث نفی اصل ایمان است نہ کمال آن پس چون اصل ایمان از زمین بد آئین او بنا بر عدم متابعت از پنج برکندہ شد محبت سعادت منزلت کہ متفرع بر ایمان است در حق وے کجا صورت بندد و از پائے در آمدن در جبت ایمان از جہتہ عدم متابعت است اما چون در انقیاد بر اثر افضل البشر علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اعمہا رود و بما جاء بہ من عند اللہ ایمان آورد سعادت نفس ایمان ظاہر شرع او را حاصل شد و از ورطہ اصل ہلاکت کہ کفر است و موجب صد فلاکت است برآمد لیکن متابعت سعادت در جبت تمام در کار او وقتے خواہد شد کہ متابعت صوری و معنوی قولا و فعلا خلقا و حالا عقیدۃً و طویۃً صورت بندد درین ہنگام رتبہ محبوبیت کہ کریمہ و یحببکم اللہ مصرح آن منزلت است کہ منوط و مربوط

Marfat.com

بمتابعت کاملہ بود صورت میگیرد و محبت ذات حضرت الٰہی در حق وے در کار میگردد و بخلعت محبوبیت چون متبوع اورا مے نوازند محبت عبد مقتضی فنا است و محبت ذات موجب بقا و اجتبار رزقنا اللہ سبحانہ ہذہ المرتبۃ العلیا والدرجۃ الاسنی بمنہ وکرمہ و بر تو پوشیدہ نرود محبت بندہ را بر خدائے تعالے درجات است محبت او در شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت محبت مذکور و در ہر مرتبہ از مراتب شریعت مربوط و منوط بمتابعت آن رسالت منزلت است صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ این محبت را در ہر درجہ از درجات مذکورات کمال و نقصان است کمال بر رفع حجب و نقصان بکثرت آن کما سیظہر الحال علیک عن قریب انشاء اللہ تعالے و رفع حجب جز بمتابعت رسالت مرتبۃ نیست و کمال تا آخر درجات غیر از متابعت صورت نمیگیرد و متابعت در اول وہلت در حق مبتدی تبکلف است و در آخر منزلت در حق منتہی متبکلف است محبت او بر او تعالیٰ در شریعت علی صاحبہا الصلوات والتحیات متابعت رسالت مرتبت است علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات در اتیان فرائض و واجبات و مستحبات و نوافل خیرات و امتثال اوامر و اجتناب از نواہی و رضا و موافقت بقضا و قدر و اگر در ارتکاب معاصی کوشد و از شبہات رو نپوشد و در اتیان فرائض و امتثال اوامر تہاونی ورزد بسبب تقصیر سے بود کہ در محبت است و در مرآت عدم متابعت ظاہر گشتہ ہر چند در متابعت سست تر درجۂ محبت در نبہ مودت فروتر و کشودن در سے طریقت بر دے کمتر چہ احوال نتائج اعمال اند پے وجود اعمال صالحہ مامورہ و زائدہ مدعی محبت وصال و کمال فرو رفتہ در ورطہ وبال است چہ متابعت آنحضرت رسالت مرتبت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در جمیع احکام و ما جاء بہ من عند اللہ مامور او تعالے است و مامور محبوب محبوب است پس مکذب او درین باب عدم متابعت آمد نعم ما قالت الرابعۃ العدویۃ رحمہا اللہ تعالے شعر تعصی اللہ وانت تظہر حبہ ہذا لعمری من الفعال بدیع + لو کان حبک صادقا لاطعتہ ان المحب لمن یحب مطیع + وفی ہذا الزمان کثیر من یدعی المحبۃ والتوحید وتری فی طریق مکۃ کثیرا منہم یدعون الحال ومع ہذا یصدر منہم المحال کل المحال وکیف لا لان الدہر ما ترک فی زماننا ہذا من شراب المحبۃ وآثارہا الا اشیاء قلیلا وہی البقیۃ التی بہا بقاء حیوۃ العارفین المستورین عن اعین الاغیار بہا بقیہا انکتمت واخفی عن البصائر والابصار حتی کان اخفاءہا ایضا مختفیا اے صارت بحیث لا یشعر بہا و باختفائہا ایضا نعم ما قال الشیخ المحقق المدقق قدوۃ عرفاء العالمین ورئیس اکابر المکاشفین ابو حفص عمر بن علے السفدی المعروف بابن الفارض المصری قدس اللہ سرہ العزیز شعر ولم یبق منہا الدہر غیر حشاشۃ کان خفائہا فی صدور النہی کتم فلم یبق منہا بین ایدی الناس فی ہذا الزمان فی الحقیقۃ الا اسم ورسم فظہر الناقصون فی صور الکاملین والمبعدون فی شان المقربین وذلک لان النبوۃ قد انختمت والاولیاء قد اختفی [illegible] المذکور رحمہ اللہ تعالے شعر ومن بین احشاء الزمان تصاعدت ولم یبق منہا فی الحقیقۃ الا اسم فاحترز ثم [illegible] من اللہ جل مجدہ ان اللہ ہو الہادی الی سبیل الرشاد والمبلغ الی طریق السداد عصمنا اللہ [illegible] ما قال العارف الجامی قدس اللہ سرہ السامی شعر حریفان باد پا خوردند و رفتند + تہی خم خانہا کردند و رفتند + شبے بینم درین ایام خامی + کہ باشد بر کفش از بادہ جامی + ومحبت او بر و تعالیٰ در ورطہ ضلالت و در متابعت سید السفداء صلوات اللہ وسلامہ علیہ و الی یوم الجزاء نفی ماسوئے اللہ و پوشیدن غیر اللہ از چشم شہود است تا وجود موہوم از بصیرت مرتفع گشتہ وجود معلوم

Marfat.com

درنظر ماندچه در طریقت نفی ماسوی اللہ مطلوب است وکمال ونقصان محبت درین موطن بفنا وفناء فناء ظاہر گردد وفناء
آنکہ وجود اشیاء در بصر بصیرت او مضمحل گردد وشعور برین فناء وا ضمحلال داشتہ باشد وفنا رفنا آنکہ شعور کہ برفناء داشتہ بود برود
کحالۃ النوم فنا راول ناقص و فنا ثانی کامل واتم بآن فنا سیر الی اللہ بتمام وانجام مے یابد ودائرہ امکان زیر قدم استفساد
محبت وے می آید ومحبت او برو تعالی درحقیقت بر قدم ومتابعت او صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم متخلق باخلاق سبحانی و
موصوف باوصاف رحمانی جل مجدہ شدن است ودینجا سیر فی اللہ کہ عبارۃ از بقا باللہ است متحقق میگردد وباقی باللہ
درمرتبہ حقیقت البتہ متصف بصفات اللہ می باشد زیرا کہ ذات درین موطن جز صفات ظہور سے ندارد پس از گرفتاری
بصفات تفصیلا باشد یا اجمالا کز رسے نیست نقصان وکمال این موطن بحصول سیر اجمالی وتفصیلی ظاہر میگردد وبسیر
اجمالے در نہایت مقام میرسد وبسیر تفصیلے بنہایۃ نمیرسد وکمال محبت آنست کہ تا آخر نقطۂ وحدت رساند ومحبت او برو
تعالے درمعرفت بمتابعت رسالت منزلت علیہ من الصلوات انمہا ومن التحیات اعمہا فانی شدن است در ذات
پے ملاحظہ صفات ودرمرتبہ حقیقت فنا در ذات بملاحظہ صفاتست ودرین موطن در بحث قبل ازین سیر فی اللہ بود وبسیر
این موطن سیر در اقربیت است وپیدا آمدن کمال ونقصان محبت درمرتبۂ اقربیت بدریافت معرفت ذات است بے عبار
صفات وعدم دریافت آن باخر نقطۂ معرفت رسیدن وعدم رسیدن است واگر کمال معرفت ذات دست ندہد نقصان
تمام در محبت نیست کسرے نقصان در محبت دارد واگر ہیچ معرفت ذات دست نداد کمال نقصان در محبت دارد
ہمبرین قیاس ست ہر مرتبۂ از مراتب مذکورہ وعدم کمال استعداد محبت درین موطن بنا بر عدم کمال متابعت است ہرچند
کمال درمتابعت آید استعداد محبت افزاید چہ ازدیاد محبت ومودت مربوط بمتابعت صاحب شریعت است علیہ من
الصلوات انمہا ومن التحیات اعمہا وکریمہ ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی مبین این سراست پس مبنا رجمیع مراتب محبت شریعت
آمد او اصل دویگر فرع وجود خلل در اصل موجب خلل در فرع است رخنہ در سفل پیدا آمد در علو لاچار ظاہر آید قوت اساس وضعف
او در فرع تاثیر تمام است نعم ما قال العارف النبریزی رحمہ اللہ للادرّ قولہ ؎ شریعت را مقدم دار اکنون بطریقت از
شریعت نیست بیرون ؎ کسے کو در شریعت راسخ آید طریقت راہ بردے خود کشاید وبرتو مخفی نماند ہر مجتبے در ہر مرتبہ کہ یافتہ
شود ودر ہر مظہرے کہ دیدہ شود ظل بعید یا قریب محبت حقیقیہ است کہ آن عین حقیقت الہیہ در حضرت احدیۃ است
بحسب حقیقت نہ عقل چہ بحسب عقل چون سایر صفات ذات زاید بران در نظر می آید واز ینجا است کہ نظر بر زیادتی صفات
کردہ بعضے اولیاء کرام صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وآلہ وعلیہم الصلوۃ والسلام تعین حبی را ماورا تعین اجمالے ثابت نمودہ اند
ومقدم بر تعین علمے دانستہ اند ونیز متمسک ایشان درین باب حدیث قدسی است کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف
فخلقت الخلق لاعرف واین حدیثے مقتضی صدور جمیع ظہورات علمی وعینی از حب است پس تعین حبی نزد ایشان مقدم از
تعین علمے آمد شاید کہ معلوم شان نساختہ اند کہ صدور جمیع ظہورات علمی وعینی ہے از حب بعد از علم است نہ قبل العلم از اینجا باید
دانست کہ جمیع تعینات در تعین اجمالے داخل اند وتعین اجمالے جمیع را شامل تحقیق این مقام وحل اشکال این مرام این است
کہ صفات لاہو ولاغیرہ اند یعنے دو جہتہ دارند جہتہ عینیت وجہتہ غیریت بحسب حقیقت عین ذات اند وزاید بر ذات نیستند

Marfat.com

وباعتبار عقل غیر وزاید بر ذات حسب عینیت حقیقۃ احدیۃ صرفہ است یعنی ذات من حیث ہی ہی بلا اعتبار صفۃ وباعتبار عقل کہ غیریت صفات منظور نظر عقل است آن در تعین تفصیلے است نظر بر زیادتی صفات کہ اعتبار عقلے است ہر چند صفات متعین بتعین زاید یافتہ شوند وحجاب ذات در نظر آیند وہر صفۃ ظاہر گردد وحاجب ذات آید تعین حبی از تعین علمے مقدم نیست مؤخر از تعین بعلم است حب شیٔ قبل العلم بشیٔ نیست کما قلنا بلکہ بعد از علم بشیٔ است وبحسب حقیقۃ وعینیت صفات چنانکہ شیخ محی الدین ابو عبداللہ بن محمد بن علی بن العربی الطائی الحاتمی رحمہ اللہ تعالے بران قائل است ودیگر مشایخ متقدمین تا ذات متعین بعلم نشود ہیچ صفۃ ولو صفۃ الحیوۃ والحب وغیر ہما دران حضرت در نظر نہ آید ولحوظ نگردد وبعد از حیوۃ اول از بطون کہ بعرصہ ظہور می آید علم است وبرین حضرت جملہ اعیان ثابتہ بحضور اسم علمی حاضر وظاہر آمدند چون حضرت حق اقتضاء ترجیح وجود اعیان ثابتہ بر عدم کرد ومقتضی این امر گشت این معنی صفۃ ارادۃ است اسم مرید از اینجا ظاہر گشت وچون علم حق ارادت باستواء واستیلا قرین شد برائے ایجاد اعیان بر حال عدم این صفت قدرت است اسم قدیر ظاہر آمد این صفت را با صفت حیوۃ ارکان ایجاد گویند وقبل از وجود خارجی اعیان ثابتہ چون حضرت حق ایشان را مشاہدہ می نمود این صفت بصر است اسم بصیر ظاہر شد وچون اعیان ثابتہ بزبان استعداد التماس نمودند کہ ما از بہر چہ مظہر و مظہور رسان اطلاع حق بلتماسات او وقبول حق ملتمسات ایشان را صفت سمع است اسم سمیع از اینجا ظاہر آمدہ وچون ارادۃ وقدرت باین حال منضم گشت ومتعلق بامور ایجاد اعیان شد وبامر کن ظہور اعیان خواست این صفت کلام است واسم متکلم ازین حال ظاہر آمدہ است این شش صفات مذکورہ چون مترتب بر حیات است صفۃ حیوۃ مقدم بر صفات آمدہ و اسم حی مقدم اسماء حیوۃ صفت است وہی اسم علم صفت است وعلیم اسم ارادت صفت است ومرید اسم قدرت صفت است وقدیر اسم بصر صفت است وبصیر اسم سمع صفت است وسمیع اسم کلام صفت است ومتکلم اسم این ہا را بہ ائمہ اسما خوانند وامام این اسما بعضے حیی گویند وبعضے علیم این صفات واسما چون منفک از ذات نیستند اسما بصفات ذات شمرند وباقی صفات را صفات فعل حاصل آنکہ بہر تقدیر صفت حیی مؤخر از علم آمدہ است وصفۃ حیوۃ مقدم از علم لانہا صفۃ مصححۃ للعلم وآنچنانکہ گفتہ آمدیم کہ تعین بعلم مقدم از تعین حبی است ازین جہت است کہ صدور جمیع ظہورات بعلم است تا علم نبود حب از چہ باشد اینجا کہ حب حقیقت است اصل صفت علم مقدم است ظہور آن نیز مقدم است وتعین اول اساس بہر تقدیر تقدم صفت علم را آمد وبعد از ان ہر چہ صدور یافت بحب است وصفت حبی بر خود وتعالے جل مجدہ ثابت کردہ است قال عز من قائل یحبکم اللہ وقال ایضا فسوف یاتی اللہ بقوم یحبہم ویحبونہ الآیۃ وفی الحدیث القدسی کنت کنزا لا اعرف فاحببت الحدیث مشایخ گفتہ اند وہو الحب ومنہ احب الیہ الحب فمنہ ظہر ما ظہر افراط محبت را عشق گویند ہر چند حب زیادہ باشد افراط نیست پس اطلاق عشق بر ونکند تعالے اللہ عما لا یلیق بشانہ [illegible] است وقتے کہ در نظر بندہ جزا وتعالی مضمحل گردد وغیر حق در [illegible] الٰہی کہ بدرجہ کمال رسد آنرا عشق گویند حضرت حق تعالے چون بہ [illegible] جمیع اشیاء آمدہ باین محبت ذاتیہ است ظہور کائنات صفاتیہ کہ بسبب ظہور جمیع وجودات است شیء است اصل محبت صفاتیہ

Marfat.com

ہمین محبت ذاتیہ است واصل الفت ومحبت کہ در مابین ارواح یا اشباح کہ واقع است ہمین است در حضرت احدیہ کہ در آن موطن
کثرت ہرگز منظور نیست و نہ تعدد ملحوظ نہ بصفت موصوف و نہ بنعت منعوت محبت عین ذات است وچون از احدیہ
در مرتبۂ وحدت کہ تعین اول است ظہور نماید وظاہر گردد درین موطن متعین حب چون دیگر صفات اجمالا نیز متعین گردد
درینجا بحسب عقل نشان غیریت محبت از ذات ظاہر و باہر می آید نظر باعتبار عقل درین موطن گفتہ نشود کہ بحسب اجمال
وعدم تمیز محبت عین ذات است چہ تعین ومرتبۂ ظل باعتبار عقل حاکم برین نیست کما لا یخفی علی الذائقین وچون از
وحدت در مرتبۂ واحدیت ظہور گردد درین حضرت محبت با مظہر خود تمیز مے یابد ورنگ صفات دیگر و بنا بر تفصیل
پذیرفتن مرایا ظلال صفات نیز تمیز و تفصیل پیدا میکنند ہمین ظلال صفات با مرایائے خود بطریق اجمال در حضرت تعین
اول کہ وحدت است وحقیقت محمدیست علیہ من الصلوات انمہا ومن التحیات اعمہا ہمین حقیقت محمدی علیہ وآلہ
افضل الصلوات واکمل التحیات حقیقت انسانی است چون در تعین اول مجمل بود درین موطن تفصیل مے یابد وہر فرد از افراد
انسانی یکے از دیگرے متمیز میگردد ومثل درخت وشاخ و پنج و برگ درخت حقیقت محمدی اصل آمد وحقایق دیگر ظلال آن و فائض
ازان آن حقیقت الحقائق آمد حقیقت این حقایق علمیہ وعینیہ چنانکہ مرآت صفات واجبہ گشتہ است مرآت محبت نیز
ہمست والا مظہر اتم نباشد پس محبت مربی ذاتی حقیقت محمدی کہ حقیقۃ الحقایق است اصالۃ آمد و دیگر حقایق چون ظلال
آن حقیقت جامعہ اند بطفیل و توسط ایشان را از محبت حظے رسیدہ است وبحسب ظلیت نصیبے فراچنگ خود آوردہ اند پس
خط محبت او از دیگران وافر آمد پس او صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم قطرۂ محبت آمد دیگران قطرۂ ازان دریا بدست دارند مصراع
آنچہ خوبان ہمہ دارند تو تنہا داری ✤ حقیقت محمدی کہ ذکر یافت حقیقت جملی است کہ جامع جمیع حقایق مخلوقات است
نہ آنکہ حقیقت نوعی است قول او صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ انا من نور اللہ وکل شئ من نوری موید این معنی است در
جمیع خلایق کہ محبت دیدہ شود بطفیل او است چہ ایشان ظلال آن حقیقت جامعہ اند حقیقۃ محمدی علی صاحبہا صلوات اللہ
وسلامہ کہ حقیقۃ الحقائق است مظہر اسم جلالہ است کہ جامع جمیع صفات است چہ وداد و محبت وچہ لطف ورحمۃ وچہ عظمت
وجلالت ومربی دیگر حقایق اسم جامع نیست چہ ایشان ظلال حقیقت جملہ اند بلے بقدر متابعت و مناسبت بتوسط حقیقۃ
حضرت رسالت منزلت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ حقیقت ایشان را اسما وصفات تربیت میکنند حقیقت ہر کرا
یک صفت تربیت کند امروز ہمان اسم ظہور خواہد کردہ اگر زیادہ از یک تربیت کند امروز درین نشاء انسانی مظہر ہمان اسماء
خواہد بود مثلاً حقیقت او را علیم تربیت کردہ امروز مظہر علم باشد مردم ازین منبوع علم سیراب خواہند شد واگر حقیقت او را اسم
رزاق تربیت کردہ درین موطن بتوسط او رزق بمردم خواہد رسید واگر بسیار صفات واسما مربی حقیقت او اند مظہر جمیع آنہا
خواہد بود ہمچنین اگر مربی حقیقت او وداد و محبت است امروز مظہر محبت است غیر حقیقت او صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ
حقیقت ہر کرا کہ بسیار اسما وصفات تربیت کردہ اند از دیگر مظہر تمام است واگر صفت محبت حقیقت او را بسیار تربیت کردہ
است چون از دیگرے حقیقت او از محبت تربیت بسیار یافتہ است نسبت بدیگر مظہر اعلا محبت است وہمین اسم رب
حقیقت او است ومبدا فیض در ہر مرتبہ کہ نظر کنی اصل لطف ومحبت وجلالت وعظمت در ہر موطن درجۃ بعد درجۃ جز

Marfat.com

ظل وظل الظل اسماء وصفات واجب جلت عظمته نخواهی یافت وہرچہ بتو رسیدہ است غیراز وساطت حضرت رسالت مرتبت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ نخواہد بود اگر بوجود علمے کہ حقیقت نشت یافتہ بتوسط حقیقت آنحضرت است علیہ وآلہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا واگر بوجود خارجی روحی یا مثالی۔ یا شہادتی یافتہ ہمہ بتوسط شریف اوست علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات اگر ظلال حقایق در اول مرتبہ خارج کہ آنرا عالم ملکوت وعالم ارواح خوانند ظاہر کردند بطریق اجمال ظاہر خواہند گشت یا علے التفصیل علے الاجمال روح محمدی است ہمین اول مخلوقات است وعلی التفصیل ارواح ونفوس دیگر مخلوقات روح محمدی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات ظل حقیقت محمدیہ چنانکہ حقایق ظلال حقیقت مجملا انداز ارواح ونفوس نیز ظلال روح محمدی اند صلوات اللہ وسلامہ علیہ درین موطن ورنگ آن اجمال وتفصیل است روح محمدی علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا حقیقۃ جامعۃ جملیہ روحیہ است وافراد ارواح تفصیل او اند ومن ہذا قال الشاعر رحمہ اللہ تعالی ؎ محمد کافرینش پایۂ اوست ✤ وجودش شخص وعالم سایۂ اوست ✤ چو بود از نور پاک حضرت حق ✤ ہمہ ارواح ازو کردند مشتق ودر رنگ اجمال وتفصیل مذکور در مرتبۂ مثال نیز ثابت است واین چنین در مرتبۂ شہادت نیز واقع است وتفصیل او عرش وکرسی وسموات سبعہ وعناصر اربعہ وموالید ثلاثہ معادن ونبات وحیوان وآخران انسان در مرایائے مجملہ ومفصلہ درین موطن محبت نیز ظہورے دارد وہرچہ در مرایائے مواطن مذکورہ محبت دیدہ شود ہمہ ظل آن حقیقۃ است کہ اصل آن محبت است کہ ظل ذات بحت است در نفوس حیوانی وحیوانات وحقائق آنہا محبت ظاہر است ودر جمادات ونفوس کانی وحقائق آنہا مختفی اصل این محبت ہمان محبت است کہ در مرایائے مختلفہ ظاہر آمدہ است ہرچہ مرات دارد از خود ندارد از جانب دیگر دارد وہمہ ازان جناب فیاض بایشان رسیدہ است اگر حسن وملاحت است از حسن وجمال او فائض واگر محبت والفت ہست ظل آن وداد ومحبت است واگر لطف وکرم است عکس ہمان لطف وکرم است ہمہ اشیا آئینہ دار حسن وجمال او بیند ومرات کار جمیع صفات کمال او علموا بذلک اولم یعلموا شعر کل الجہات لشمس حسنک مشرق ✤ کل الی ذاک الجناب یشوق ✤ یا واہب الحسن البدیع لاہلہ ✤ کل لحسنک فی الحقیقۃ یعشق ✤ حاشا یسترک الحجاب وبہذا اذا حسنک فی العوالم تشرق ✤ ہذا الوجود وما حواہ توہم ✤ ووجودک المتعین المتحقق ✤ من کان یشہد غیر حسنک فی الوری ✤ ہذا ولہ بالکائنات معلق ✤ اصل مرتبۂ معبودیت است وظل مرتبۂ عبودیت اصل الاصل محبت خدا جل مجدہ وظل الظل محبت بندہ ہر مرتبہ از مراتب حکمی علیحدہ وارد ونسبت اخری اطلاق اسم از اسماء مرتبہ وجوب چون اللہ رحمن رحیم مالک قدوس سلام الخ بر مرتبۂ امکان ثانی است قبیح وکفر یست صریح وکذا العکس نعم ما قال العارف الحاجی [illegible]

باعی اے بردہ گمان کہ صاحب تحقیقی ✤ واندر صفت صدق یقین صدیقی ✤ [illegible]

حق زمد یقے از انچہ مذکور شد معنے تحقیق کریمہ قل ان کنتم تحبون اللہ الخ باید دریافت [illegible]

وسر در امر حق کہ متوجہ بنفس مشرف رسول برحق علیہ وآلہ من الصلوات والتحیات انمہا واعمہا واکملہا واجمعہا گشتہ است فرمودہ کہ بگو محمد مردم را اگر دوست میدارید خدائے را تعالی شانہ پس متابعت کنید مرا آنست کہ جملہ خلد قاست ظلال [illegible]

Marfat.com

او ہیچ در مرتبہ وجود علمی و چہ در مرتبہ وجود خارجی و ظل را از متابعت اصل چارہ نیست فرع تابع اصل است فروع را از حد اصل تخلف نیست والا نہ سوری اعتراض گردد و فرمود حضرت حق جلت عظمتہ اگر مرا دوست میدارید راہ این دوست داشتن شما مرا جز راہ اصل شما نیست از اصل بہ اصل و اصل الاصل پیوستن و تسلم و اصل بہ اصل مطلق کہ موجب اضمحلال جمیع رسوم خلقیہ است ہمین اصل شما است کہ بہ متابعت در وے فانی شوید لاغیر و موجب محبت ہمین راہ اصل شما است محبت مرا جز بہ متابعت اصل خود نخواہید یافت از برائے ہمین سر ان آورد و قل ان کنتم الخ فرمودہ و چون جزاء شرط کہ متابعت است بوجود نیاید رتبہ محبوبیت کہ مربوط و منوط بآن است کجا صورت گیرد و چون در متابعت وے صورت و معنے درست آمد پس محبت وے عز اسمہ در بارہ وے در کار می آید چون او صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم از جمیع عالم مختار نمودہ و تاج لولاک لما خلقت الافلاک بر سر وے نہادہ و خلعت اصطفا و اجتبا بر وے پوشانیدہ تابع را کہ جامع ظاہر شرع و باطن باشد و بر قدم وے رود و در متابعت صوری و معنوی درست آید او را از موہبات نیز حظے خواہد رسید و از جام محبوبیت خواہد چشید و این است او را تمام از لیکہ بصیرتش خواہند پوشید و درین حالت معرفت رب حقیقت مجملہ او را دست خواہد داد و رب حقیقۃ خود را یافتہ متابعت کامل رب حقیقۃ مجملہ را مے یابد و در ذات بحت فانی میگردد و فنا در ذات بحت دائمی مے باشد و آن فنا مطلق است کہ عین واقع ہیچ شے ماند آن تجلے دائمی است و اگر مستمر نباشد بلک لمحۃ کالبرق الخاطف روئے آرد آن تجلے بر قیست و الیہ یشیر قول الشاعر رحمہ اللہ ؎ جلوہ در کعبہ اگر دو پنہان گشت یار ✦ صبح بر شاہد زیبان یک نفس خندید و رفت ✦ فناء اول اتم است از ثانی فنا ثانی تجلے ذات بحت است در بندہ و آنچہ شیخ محی الدین ابو عبد اللہ بن محمد بن علی بن العربی الطائی الحاتمی رحمۃ اللہ علیہ گفتہ است التجلی من الذات لا یکون الا بصورۃ المتجلی لہ تجلی بحت در عبد است کہ تجلے بر قیست و غیر و در التصوف در کفایہ مصرح است قال رحمہ اللہ تعالے و اعلم ان العبد اذا کان فی البحت و ہو عبارۃ عن فنا العبد فہذا حالۃ قد تستمر علی العبد حتی تمام العمر و قد لا تستمر و اذا تمت ذلک فلا تستمر لہ کالبرق الخاطف و ہو عبارۃ عن تجلی الحق فی العبد انتہی بمتابعت کامل بر تابع خلعت محبوبیت نیز مے پوشانند و قدم محمدی او را از زانی میفرمایند و گفتہ نشود کہ آنچہ اولیاء امم سابقہ اند بمتابعت پیغمبر خود رسیدہ اند سلم وصول ایشان را حقیقۃ علی العینی پیغمبر ایشان است زیرا کہ حقایق جمیع پیغمبران ظلال حقیقۃ محمد اند علی نبینا و علیہم الصلوۃ والسلام چون حقیقۃ ایشان ظل آن حقیقۃ علمیہ عینیہ روحیہ باشد ایشان را سلم تمام کہ بہ اصل مطلق رسند جز راہ حقیقت سید الانام علیہ و آلہ الصلوۃ والسلام نباشد از اینجا است کہ فرمود علیہ افضل الصلوۃ واکمل التحیات کنت نبیا و آدم بین الماء والطین و موید ہمین معنے است حدیث انا من نور اللہ الخ و ازین جہت است کہ ذمود حضرت رسالت منزلت علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات لو کان موسی حیا لما وسعہ الا اتباعی ہمین راہ مذکور راہ ظہور و وصول است و مصحح ایمان ہمین نزد بان است ایمان شرعی صوری و معنوی حقیقی جز این راہ صورت نہ بندد ہمان مراتب ظہور و وجود است کہ بر رتبہ اصل و ظل نام مے برند و زبان زد ظاہر شرع در صحت ایمان بامنت باللہ وملائکتہ وکتبہ ورسلہ والیوم الآخر والقدر خیرہ وشرہ من اللہ تعالی والبعث بعد الموت اگر ایمان باللہ است مرتبہ اطلاق و تعین وجوبی است و اگر ایمان بملائکہ است تعین ثالث است کہ عبارت از اشیاء کونیہ مجردہ بسیطہ است تا الی آخرہا در حق اہل ظاہر ہمان مقدار آگاہی و اوند و

Marfat.com

درحق اہل معرفت بعد از آگاہی پردہ از رخ حقیقت معنے برکشادند و ایشان را حقیقۃ معاملہ ایمان نشان دادند الحمد للہ الذی ہدانا لحقایق المعانی صحراء بیا ببرزگلستان من ورقہا چند + قبل ازین گذشتہ است کہ محبت بندہ را بر خدائے تعالیٰ درجات است چنانکہ زبان زد قلم گشتہ است محبت حضرت حق جل مجدہ نیز منقسم است بنا بر اعتبارات وظہورات و تعینات بسوئے محبت ذاتیہ وصفاتیہ وافعالیہ ہرچہ محبت ذاتیہ است ظاہر شے گردد و پیدا مے آید از ادراک ذات مر ذات خود را بذاتِ خود و از طلب ظہور خود بصفاتِ خود کہ در مرتبہ احدیۃ بحسب حقیقۃ عین ذات احدیۃ اند کہ اصل محبت صفاتیہ و اسمائیہ وغیر آنہا است و ہرچہ محبت صفاتیہ است ظاہر میگردد و از طلب ہر صفت از صفات از ذات ظہور خود را در مظاہر خود ہا و ہرچہ محبت اسمائیہ است ظاہر میگردد و از طلب ظہور خود ہا در ولایۃ و سلطنت و دول خود آنہا و ہرچہ محبت افعالی است آنست کہ طلب کنند شیون الٰہیہ ظہور خود را بر ایدی بمظاہر اسماء جمالیہ و جلالیہ او تعالیٰ مجدہ ہمین محبت صفاتیہ و اسمائیہ اقتضاء وجود عالم کردہ است ہمین محبت اسماء و صفاتست کہ در مرایائے مختلفہ اکوان ظاہر میگردد و جمیع انواع محبت آثار و نتیجہ محبت اسماء و صفات است بحسب تناسب و تنافر و توافق و تضاد آنہا اول در عالم امر کہ عالم ارواح گویند ظاہر میگردد و بعد در عالم مثال پس در عالم شہادت چہ وجودات عالم بجمع لوازم آنہا ظلال وجودات اسماء و مقتضیات اند کہ کامنہ در غیب مطلق اند ظاہر میشوند و قوۃ و ضعف محبت جہتہ غلبہ احکام وحدت و کثرت است کثرت بحکم مابہ الامتیاز میباشد و وحدت بحکم مابہ الاشتراک و مابہ الامتیاز مقوی حکم تنافر و تضاد است قوی میگرداند بغض و عداوۃ قباحت و شماتت را و مابہ الاشتراک قوۃ بخش است مر توافق و تحاد را پس مقوی محبت و مودت و لطف و رحمۃ ہدایۃ و حمایت است لہذا ہرچند حجب بسیار بوند تضاد اکثر و چون حجب مرتفع شوند و احکام کثرت رو بقلت نہند محبت قوی گردد و ہرچند در ظہور قریب حجب قلیل و احکام وحدت غالب ہر قدر در ظہور قریب افتد بحکم قرب احکام وحدت و واحدیت بروے غالب باشد لہذا جماد کہ نزدیکتر از حیوان و نبات در مرتبہ ظہور افتادہ است پردہائے مشاعر جزئیۃ حسیہ و قوائے نباتیہ و حیوانیہ برگردد و جمود ذات ایشان نہ تنہا ذات ایشان ہرچہ مے یابند و درک میکنند بجہتہ عدم تقیید بظہورات بود بتقید بظہور بعیدہ ہرچند ظہور قریب تر کشف تمامتر علے اختلاف المراتب فی الظہور و کشف تام آنست کہ مدرک بذات غیر مفید بود بعد از رفع تمام اغطیہ نہ آنکہ قوی و آلات را دران دخلے بود پس این چنین درک تمام و کشف تمام در حق آنہا کہ بعد از جماد مظہر گشتہ اند از زانی نفرمودہ اند و این از جہتہ کثرت حجب و کثافت تام است و عارف چون از اسفل مرتبہ ظہور عروج کند و ہستی موہوم از بصر بصیرت دور گردد در ذات بحت فانی گردد اگر او را کشف دہند ہرچہ درک کند بذات خود درک کند و آنچہ می یابد بذاتِ خود مے یابد [illegible] بصر گردد یعنے تمامی وجود او چشم گردد و تمام او سمع گردد مسموع بچشم خواہد دید و مبصر بسمع خواہد [illegible] دیگر صفات و یکے از حواس مانع حاسۂ دیگر نشود و از اینجا است کہ مولوی جلال [illegible]

است **مثنوی** وارہی از ننگ و از نام + عشق اندر عشق بی [illegible] چون کند زیرک گوش و بینی چشم می بایدشان + راست گفتہ آن شہ شیرین زبان + چشم گردد ہوشہا [illegible]

Marfat.com

کہ یکے از حواس مانع حاسۂ دیگر نمیشود در مرتبہ صفات وقید است الا نظر بر کمال ذاتی تمام وجود سالک مدرک گردد بنا بر فناء
ذاتی چہ کمال ذاتی آنست کہ تنہا ذات بے قید صفات مدرک است پس فانی را در ذات احتیاج بقید صفات نیست
چنانکہ تمام وجود واجب بے صفات درمے یابد وجود سالک فانی را در ذات بحت نیز این حالت بے قید صفات حاصل
میشود آنچہ بر صفات مرتب میشد بر خالص ذات وے مرتب میشود فناء صفاتے دیگر است وفناء ذاتی دیگر بر ہر یک از ان
بحسب فناء وان مرتب مے شود در فناء ذاتی بے حواس وجود سالک مدرک است وقطع نظر از حواس او را این معاملہ حاصل
وجود را از حواس استغنائی ست بخلاف فناء در مرتبۂ صفات بلے درین موطن اگر وجود ہم مدرک گردد بعید نیست نظر
بعینیت صفات باذات بحسب حقیقۃ چہ فناء ذاتی بحسب حقیقہ در مرتبہ صفات نیز صورت میگیرد اما این معاملہ فناء
ذاتی مستقلا مر او را حاصل نیست و در فنا ، ذاتی مستقلاشتان مابینہما استتر اللہ ہذا العبد بہذہ المعرفت البدیعۃ وارجو
انہ ما تکلم بہا احد من قبلی ہو اللہ تعالیٰ اعلم بحقایق الامور قلت وکثرت حجب موجب قلت وکثرت محبت است ایضا
پس محبت کاملان از جمیع ناقصان قوی تر است ومودت ایشان در خدا جل مجدہ از دیگران سخت تر اگر ذات او تعالے
را کہ منبع جمیع کمالات است دوست میدارد توقف نزد آثار ومبادی آنہا نمے نماید وجمیع حجب از پیش بصر بصیرتش مرتفع
میگرداند او را کامل مکمل توان گفت اعلے رتبہ از ہر کاملے چہ این رتبہ حضرت مصطفی است صلواۃ اللہ وسلامہ علیہ وآلہ
المزکی وفیہ قال جل جلالہ ما زاغ البصر وما طغی ورتبہ محبت ذات باصفات اعلے است از دیگران بجہت اجمال وتفصیل نیز
در رتبہ می آرد پیش محبت اسماء اعلی درجہ ست بعد ازاں رتبہ محبت افعال وآثار ست واین محبت صفات واسماء وافعال وآثار کہ موجب علو گردد نہ از حیثیت نفس آنہا ست بلکہ
از ین حیثیت است کہ آنہا اسماء وصفات وافعال ذات واجب اند وآثار آن پس معلوم گشت کہ کمال محبت برفع حجب
مربوط است ورفع حجب بمتابعت منوط پس متابعت حضرت رسالت منزلت علیہ وآلہ افضل الصلوات واکمل التحیات
شرط محبت آمد وراہ وصول جز متابعت نیامد ہر چند طرق وصول بسیار اند اما جمیع آن مربوط بمتابعت حضرت خیر البشر
اند علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا بعد از اجتناب از منہیات واتیان فرائض وواجبات وسنن برعملے از
اعمال خیرات کہ نوافل ومستحبات اند متمسک گردد ومدام بر آن اعتصام نماید ولازم گیرد قرب حق دست خواہد داد چہ
ہر عمل موصل بقرب است ملتزم آن البتہ بمقصد خواہد پیوست واستیعاب جمیع طرق خیرات واقسام آن ہم شرط وصول
نیست در مشکوۃ المصابیح در باب ذکر از سنن ترمذی وابن ماجہ آوردہ است عن عبد اللہ بن بسر ان رجلا قال یا رسول اللہ
ان شرایع الاسلام قد کثرت علی فاخبرنی بشیء اتشبث بہ قال لا یزال لسانک رطبا من ذکر اللہ روایت از عبد اللہ
بن بسر رضی اللہ عنہ کہ مردے گفت یا رسول اللہ بدرستی کہ شرایع اسلام یعنے فضایل اعمال بسیار اند وہمہ را بجا نمیتوانم
آورد پس آگاہ کن مرا بعمل اندک کہ بزرگ وبسیار باشد ثواب او کہ چنگ زنم باو وبان عمل کردہ باشم تا بسبب آن ثواب
جزیل وجزاء جمیل ورتبۂ اعلے ودرجہ اسنی یابم رسول خدا علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات گفت آن عمل اینست کہ زبان
تو ہمیشہ تر باشد از ذکر خدائے تعالیٰ یعنی بذکر خدائے تعالیٰ ہمیشہ زبان خود را مشغول دار چہ رطب لسان درین ہنگام عبارت
از مداومت ذکر است از اینجا معلوم شد کہ استیعاب اقسام خیرات واحاطۂ جمیع مستحبات شرط وصول بجناب حق نیست

Marfat.com

واین بتقریر رسالت منزلت آنحضرت علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات ثابت شد رئیس المحدثین وقدوۃ العارفین شیخ عبدالحق دہلوی قدس اللہ سرہ در شرح فتوح الغیب در مقالہ سی وششم بعدم احاطہ واستیعاب اقسام طرق خیرات جہۃ وصول تصریح فرمودہ گفتہ کہ ہر عمل خیر کہ آن را نوافل خوانند بعد از ایتان واجبات واجتناب منہیات طریقی است موصل بقرب و وصول ہر کہ التزام آن کند ودوام بران نماید البتہ بمقصد برسد زود یا دیر باستیعاب واحاطۂ اقسام آن شرط نیست انتہی قولہ بلے ہر عملے کہ کند بوفق شریعت ومتابعت سنت آنحضرت رسالت مرتبت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ درست باید وآنچہ گفتہ اند الطرق الی اللہ بعدد انفاس المخلوقات این معنی دارد کہ طرق وصول بطبق ظروف بینہ شرعیہ بسیار اند وہر یک موصل بحق باستیعاب جمیع طرق سعادت تارب شرط وصول نیست واختلافات کہ در اقوال مشائخ واقع اند وہر یکے ازان صاحب دولتان چیزے فرمودہ است واختلاف کہ در سیر وسلوک رو آوردہ است بنا بر کثرت طرق خیرات است ہر طریقہ ازین طرق داخل دایرۂ شریعت است علے صاحبہا الصلوات والتحیات جمیع اہل طرق اہتمام در تبیان احکام شریعت دارند علی صاحبہا الصلوات والتحیات من رودۃ الشریعۃ فہو زندیق خصوصًا طریقہ قویمہ علیہ قادریہ کہ دایرۂ بر کتاب وسنت است حضرت غوثیت خافقین منزلت کہ دریافت فیض فیاض مر خواص وعوام را تا انتہا وانجام ایام بتوسط شریف او است رضی اللہ عنہ در فتوح الغیب فرمودہ اند قال النبی صلے اللہ علیہ وسلم من عمل عملا لیس علیہ امرنا فہو رد وہذا یعم الرزق والاعمال والاقوال لیس بنی غیرہ فتبعہ ولا کتاب غیر القرآن فعمل بہ فلا تخرج عنہا فتہلک فیضلک ہواک والشیطان قال اللہ تعالیٰ ولا تتبع الہوی فیضلک عن سبیل اللہ والسلامۃ مع الکتاب والسنۃ والہلاک مع غیرہما وبہما یرتقی العبد الی حالۃ الولایۃ والبدلیۃ والغوثیۃ ہر کہ عمل کند عملے را کہ نیست بر صحت وے حکم من کہ شارع ام پس آن عمل مردود است وباطل موجب بعد از جناب قرب این حکم کہ از قول رسالت مرتبت علیہ وآلہ من الصلوات انمہا ومن التحیات اتمہا بر تو معلوم شد فرا گیرندہ است رزق را وکردار ہا را وگفتار ہا را چہ حکم سنت وبدعت در ہمہ جا جاریست ودر جمیع چیزہا ساری تحصیل رزق بوفق شرع باید وخوردن آن نیز مطابق آن چہ بسا است کہ تحصیل رزق بوفق شرع باشد وخوردن بدعت وہمچنین در اقوال واعمال در کردن وناکردن رعایت شرع باید نمود وہیچ راہ متابعت کتاب وسنت نباید پیمود زیرا کہ نیست مارا پیغمبر جز حضرت مصطفےٰ صلوات اللہ وسلامہ علیہ والہ المزکی تا متابعت او را اختیار ننمائیم ونہ کتابے جز قرآن مجید و فرقان حمید تا عمل کنیم بدان کتاب چون حال برین منوال است ناچار متابعت کتاب وسنت باید پس خارج مشو و بیرون میا اے سالک مسلک وصول از راہ راست کتاب خدائے جل جلالہ وسنت رسول مقبول علیہ وآلہ افضل الصلوات واکمل التحیات پس اگر بیرون آمدی از راہ کتاب وسنت ہلاک شوی ودر ورطہ ضلالت فرو روی [illegible] نفس وشیطان گفتہ است خدائے جل مجدہ پیروی کمن ہوا را پس گمراہ گرداند ترا از راہ خدا [illegible] سلامت جاہل از آفات وصدمات نفس بدکیش وشیطان سوء اندیش ورہائی از گمراہی [illegible] صمامہ دانستہ کردن وعمل نمودن بکتاب وسنت سید الانام است وہلاکت وآفت رسیدن وافتادن در آمدن در چاہ ضلالت معتقدین باخذ غیر کتاب وسنت سید الانام صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ وبسبب عمل کردن بکتاب وسنت برسے رہ ورقی میخواہد

Marfat.com

بندہ سوئے حالت ولایۃ وان مجتنب ومحترز شدن است از اتباع ہوا وحالت بدایت وآن فانی گشتن است وخالی شدن است از فعل خود بارادت مولی جلت عظمتہ وحالت غوثیت وآن حاکم ومتصرف بودن است در خلق خدائے جل شانہ وعم احسانہ بامرو ے انتہی ترجمۃ کلامہ رضی اللہ تعالے عنہ وعمن علے اثرہ ورین طریقہ علیہ در اتباع کتاب وسنت حضرت رسالت منزلت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ واجتناب از وقوع در مہاوی بدعت تاکید تمام است وظاہر شرع وباطن آن در ہمہ جا جاری است اکل حرام منہی عنہ است چون مستقیم بر ظاہر شرع از اکل آن بتکلف باز استند شریعت است وچون از باطن بمجاہدہ داعیہ آنرا دور کنند طریقت است وچون باختیار وبے اختیار داعیہ آن در دل نماند حقیقت است نفی آلہہ باطلہ کہ لایق عبادت نیستند واقرار بواحدانیۃ حضرت حق باتصدیق شریعت است ونفی غیر واثبات واحد بدل وموجود حقیقی او را دیدن چونکہ ظلال را خود بخود وجودے نیست بوجود اصل موجود می نمایند چون بمجاہدہ برین قرار یابد طریقت است وچون در باطن باختیار وبے اختیار برین حالت مستمر باشد حقیقت است پس ظاہر شرع بر باطن مقدم آمد وکمال کار باطن شرع بر ظاہر شرع موقوف گشت ازین بیان ظاہر میگردد سبب کم ظاہر شدن حقایق ومعارف درین زمانہ بنا برین است کہ ظہور معارف موقوف بر تصفیہ باطن است وتصفیہ باطن موقوف باکل ولباس حلال است چون مشائخ این زمان در اکل شبہات تہاونے ورزند در اکل حرام افتند ومعلوم است کہ حلال درین زمانہ کم است پس ازین رو است کہ معارف الٰہی وحقایق از ایشان اندک سر می زنند وقلیل بوجود می آیند سر رشتہ قربت وباب شہر ولایۃ شریعت است بعد از اجتناب از نواہی شرعیہ در متابعت رسالت منزلت علیہ وآلہ الصلوات والتحیات تاکید در اتیان فرائض است وموجب قرب حق در اعمال ما فوق از فرائض علم نیست عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ تعالی قال مایقرب الی عبدی بشیٔ احب الی مما افترضت علیہ الحدیث بتحقیق خدائے تعالیٰ فرمودہ است نمیشود نزدیک بسوے من بندہ من ہیچ چیزے دوست تر بسوئے من از آنچہ فرض گردانیدہ ام بروے تا اتیان بآن کند وسر امر در اتیان فرائض چنانچہ صلوا وذکوا وصوموا وغیر ذلک کہ واقع است جہت نفاست آنہا کہ دوست ترین در طریق وصول اند بسبب عمل بر آنہا زود قرب حاصل میگردد حضرت ایزد تعالے چون خلق را جہت معرفت پیدا کردہ است وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون گفتہ وعبادۃ بقدر معرفت میباشد وخلقت الخلق لاعرف فرمودہ است لزوم این طریقہ سعادت قدوم را کہ جز آن مستقلا ہمہ اعمال موجب قرب نیستند بر ایشان امر کردہ تا امر را کہ تقاضائے وجوب دارد از ان جناب حضرت وہاب بر خود لازم دانستہ بامور دفا نمایند تا براہ راست بسرعت بمنزلت معرفت رسند این امر بآن می ماند کہ معشوقہ عاشق را براہ وصول نماید ومرضی او جز بران راہ نباشد این راہ در دانست او کما ہو از دیگر راہہا صحیح وسالم باشد واز عوجاجات خالی واز مزاحمت اغیار پاک قلادہ امر در گردن وے کردہ عاشق را باین راہ سوئے بساط وصل میکشد تا بے اطلاع اغیار وعدم لحوق دشوار رسیدہ ہر یک از دیگرے کامیاب گردد ونیز بدان مے ماند کہ معشوقہ من گیر عاشق بود کشان کشان او را بجائے وصل مے برد **بیت** دوش معشوقہ گفت مرد فقیر + مشتہی زکوٰۃ حسن بگیر در اتیان فرائض کہ شارح تاکید فرمودہ است در ترک آن عقل را مساغ نے پس در اتیان فرائض اہتمام

Marfat.com

Marfat.com

وآله الزکی فرموده است ان الحق ینطق لسان عمر ومولوی درسلسلهٔ نیز فرموده وگفته ؎ واگر آن رتبه است شود حاصل ٭ که تو آلت شوی وحق فاعل ٭ هرکه عرف مقربان داند اهل قرب فرائضت خواند ٭ مقام سیوم را در قرب رافع وبلند ازان که جامع میان آن هر دو مرتبه است که مرتبه جمع الجمع گویند ومادیست از رمیت ولکن الله رمی اشارة باین مرتبه است واین مرتبه را مقام قاب قوسین نیز گویند درین موطن فنا ذات وصفات هر دو حاصل میگردد ومولوی رحمة الله گفته ؎ وکینی این دو قرب را باهم جمع باشی یگانه عالم ٭ نقد قربین حاصل تو بود ٭ قاب قوسین منزل تو بود ٭ ومرتبهٔ چهارم ارفع واعلی مقامات ودرجات است آن را مرتبه اطلاق وبحت ولاتعین وجمع الجمع احدیة ومقام اوادنی خوانند ودر آنجا ولی از اولیا حضرت الٰه وعبد مقرب بحت درگاه بهیچ یکے از قسمه فاعلیت وآلیت مقید نیست ونهایة کمال جمال این مقام مخصوص بسید الانام صلوات الله وسلامه علیه وآله واصحابه الکرام گشته است این مقام مقام خلافت است وکریمه ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله ید الله فوق ایدیهم وکریمه ومن یطع الرسول فقد اطاع الله مشیر باین است وبعض متابعان اورا صلے الله علیه وآله وسلم بقدر متابعت ازین مشرب بهره ایست مولوی رح فرموده ؎ ورز همت کنی بلند روی ٭ که مقید بجمع هم نشوی ٭ ودران باشدت درین سه مقام بے تقید بقید هیچ کدام باز عالی منی شوی اعلے سرفرازی بادرج اوادنی این مقام نبی است وآنکه قوی باشد اندر وراثت نبوی چون تحقیق اقسام مذکوره از قربات ظاهر گشت آنچه بر فقیر در قرب سنن وقرب نوافل ظاهر ساخته اند دلے نماید قبل ازین مضمون این معنی رقم زده گشت که سنن هدی موجب قربے است برابر وسنن زوائد برابر چه هریک شانے علیحده وارد ودر متن حدیث قدسی هر دو را قرب نوافل گفتن جهة درگرفتن نوافل سنن هدی راست لانها اعم واشمل از اینجا توهم نیاید کرد که حاصل از هر دو قرب واحد است یا مراد از نوافل خیرات ومستحبات وفضایل اعمال است فقط که سبب حصول قرب گشته اند چه این توهم انداز نده سنن است از ما بین فرائض وسنن زوائد ونیز دور انداز نده از عمل بر سنن است بسبب ظهور محبت خدائے تعالیٰ مجده بر بنده ودریافت صدق محبت بنده بر خدائے تعالے شانه همین سنن هدی است وکریمه فاتبعونی مویداین معنی است ودر تارک آنها ایلام متوجه بدان است این هرگز معقول صاحب عقلے نگردد که نوافل موجب قرب باشد وسنن هدی را این رتبه نه فضل بر آن صاحب حق الیقین را که هرگز شائبه گمان بکرد سراو فات حق الیقین نمیگردد ونمیدانند که هرگاه بسنن زواید قرب حاصل شود سنن هدی بطریق اولی رتبه اعلے حاصل خواهد شد پس دریجا چگونه در وهم افتد در تحقیق اقسام قربات گفته شد که در قرب نوافل فنا صفات است واین قرب را از حدیث مذکور اخذ کرده اند وحال آنکه حدیث در ذکر افعال وصفات نص است افعال بطش ومشی وصفات سمع وبصر ذکر هر دو دلالت دارند بر فناء افعال وصفات متقرب در افعال وصفات اوتعالے پس قرب نوافل را ازین حدیث اخذ کرده ومربوط بفنا صفات گفتن مقتضائے این حدیث نیست مگر بطریق اعم وچون معلوم شد که قرب نوافل اعم است وقرب سنن هدی را شامل یقین که هریک قرب را درجات است حصول اول قدم در قرب فنا افعال است وهمین قرب موجب توکل است واین فنا بوجود بقا صفات نفس متصور نیست چه بقا آن مستدعی افعال خود است لهذا گفته اند که ممکن نیست وفا بحق مقام بدون تصحیح او واحکام او مگر بعد از ترقی او بما فوق آن مقام پس فناء افعال بترقی بمقام صفات متحقق میگردد وتحقق فناء افعال توکل نیز صحیح وسالم می ماند چون بحکے که در ربیع مراسجه نزد حضرت امام ما ابو حنیفه رحمه الله تعالے

Marfat.com

درحق وے درکار دارند علی حسب التفاوت فی الدرجات والمراتب ازینجا فرق مابین نبوت وولایت ظاہر گشت ونہایت ولایت بدایت نبوت پیدا شد سر ولی در زیر قدم نبی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات آرے چہ ظل ہمیشہ در پیش قدم واقع است ازین بیان حقیقت نبوت وولایت باید دریافت وتجلیات ذاتیہ چون در حق وے صلے اللہ علیہ وسلم معروف اند وحقیقت وے صلے اللہ علیہ وسلم بادہم جامع است کہ آن اسم جلالہ است ہرکہ بر قدم وے باشد اورا از تجلیات ذاتیہ ومعرفت اسم جلالہ نصیب است اینہا چنین شخصے از اقل قلیل است در وہر یک را ازین دولت مند مے سازند این رتبہ اعلے ومرتبہ اسنے مرمحمدی المشرب را دست میدہد کہ نہایت پیر وسلوک او تا حقیقت محمدی مقرر است وہر کہ غیر از محمدی المشرب است او را معرفت آنچہ از اسماء دست میدہد چونکہ معرفت ہر کسے از رب ماہیت او دنیگذرد ومر بے ماہیت او ہمے ہست از اسمائیہ اسم جامع و چنانکہ در فنا فی الرسول کہ نہایت او صورت بستہ مستحق محبت حق میگردد در وے در فنا فی الشیخ آن شیخ کہ محمدی المشرب است نیز دست میدہد وبنہایت محبوبیت او را می نوازند چہ شیخ خود فانی است چہ شیخ وے در شیخ خود فانی است از طریق وے بدولت فنا او را ارشاد شدہ است وشیخ شیخ وے در شیخ خود وعلی ہذا القیاس ہمہ مشائخ سلسلہ فانی در حضرت علی کرم اللہ وجہہ اند وہمچنین مشائخ سلاسل دیگر نظر بر انتہا طریق بوے رضی اللہ عنہ او در حضرت رسالت منزلت نبینا المصطفے وسیدنا المجتبے علیہ وآلہ من الصلوات انتہا ومن التحیات اعلہا فانی است واو صلے اللہ علیہ وسلم در حق تعالے فانی است وباقی است باو تعالی لان الفناء مستلزم للبقا پس ہمہ مشائخ از ابتداء سلسلہ تا انتہا آن یکے در دیگرے فانی اند وباقی باللہ فانی الشیخ فانی فی اللہ وفی باللہ است ازینجا است کہ فنا فی الشیخ مقدمہ فنا فی اللہ گفتہ اند فلہذا بعد از اتیان فرائض وسنن ہدی ہیچ شے از نفل نباید واوراد از دست ندہد ودقیقہ ازین باب فرو نگذارد وما امکن در اتیان نوافل خیرات ومستحبات واوراد متعاونی نورزد وہمین مناسبت حضرت رسالت منزلت صلے اللہ علیہ وسلم موجب فنا است ودولت خدا دادی بقا است از ما ذکر معلوم گشت کہ بے التزام ظواہر احکام نوامیہ الہیہ چہ مندوب ومستحب حصول معرفت ورسیدن باین منزلت از محالات است نعض علیہ ما بالنواجذ لیحصل لک بہا البقاء علی التابید ہرچند ادب ظاہری زیادہ بود ادب باطنی افزون تر کرد پس ادب ظاہری چون امتثال باوامر وانتہا از نواہی شرعیہ واحتیاط در جمیع امور حتی متابعت آثار سلف نیک نگاہ باید داشت وآداب باطنی انگہ حفظ باطنی کند از حضور اغیار خیر باشد یا شر چہ ہر دو در حجاب برابر انداز انچہ مذکور شد معلوم توان کرد کہ اصل جمیع خیرات وینبوع حسنات ومحصل سعادات بعد از علم ایمان علم فقہ است واول قدم صوفی را در راہ وصول بحق جز در شرع نیست چہ پشتہ رطریقت وحقیقت ومعرفت شریعت است تعریف فقہ معرفت نفس است چیزے را کہ او را باشد از نفع وچیزے کہ بروے باشد از ضرر وغرض فقہ امتیاز حق از باطل است وموضوع فقہ بیان احوال مکلفان است چون صوفی از مکلفان است کہ تمسک بحق نماید واز باطل پرہیزد ونفع وضرر خود را بداند کہ نفع در تمسک بحق است وضرر در ارتکاب باطل چون امتیاز حق از باطل ومالہا وما علیہا واحوال مکلفین را بین فقہ است پس بعد از ایمان فضل او را ثابت باشد چہ امتثال اوامر واجتناب از مناہی وعمل بعزائم جز فقہ صورت نمیگیرد ومعرفت جز امتثال اوامر واجتناب از نواہی واتیان نوافل پس فضل فقہ بر علوم دیگر ظاہر گشت وازین جہت اشرف علوم آمد وشرف ایمہ مجتہدین رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین ازین جا باید

Marfat.com

دریافت قبل ازین اشارۃ بمحبت بندہ بخدا بتعالی کردہ شدہ است و درجات او بیان افتادہ است و علامت صدق
محبت او ہمین متابعت بوفق شریعت آنحضرت رسالت مرتبت است صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ ہمین متابعت
موجب فنا و بقا است بہمین سبب محبت محبت بندہ کہ مکروہ او را و شوق و قلق و تلذذ و وجد و فقد و قبض و بسط است
بصدق صورت میگیرد و اگر غیر از متابعت چیزہائے مذکورات از وے سر میزند چون او بدبخت موافق شرع
نباشد از وے سر زدن چیزہا از جملہ آزمایشہائے حضرت حق است و مظہر صحت و سقم محبت و حال او شہ نعمت
است این علامت شامل است جمیع علامات را کہ مشائخ کرام صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہم الی یوم القیامہ گفتہ
اند چنانکہ رجوع بجانب حق تعالی بکلیہ ہمت از انچہ حرام گردانیدہ است بروے و مکروہ ساختہ مراد را چنانکہ او را
دمواظبت بر ذکر در شب و روز چنانکہ آنحضرت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ فرمودہ علامت حب اللہ حب ذکر اللہ
وعلامت بغض اللہ بغض ذکر اللہ و چنانکہ حذف علائق و عوایق را اختیار نمودن تبتل و انقطاع بسوئے محبوب و چنانکہ
عدم استیناسی بغیر وے تعالی و عدم استیحاشی از وے اگرچہ بانواع بلایا و محن او را مبتلا سازند و چنانکہ طمانینت قلب
و جمع سر للقریب المجیب و دوام النظر بالقلب فی المراقبات الی الملک القریب و چنانکہ قلیل الکلام و الاکل و الشرب
باشد و شب زندہ دار و بیدار و از آنچہ نہ بر سزیدن چیزے از خطوظ دنیا و زینہ شاد و نہ بر فتن آن اندوہگین نہ از وے ملول
خوف و رجا و چنانکہ تکلم بر نہج طریقت و نطق بعلم و حقیقت کہ موروث محبت است و مثل این علامات کہ گفتہ اند ہمہ داخل
متابعت آن حضرت رسالت منزلت اند صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم چون در متابعت صوری و معنوی درست آمد در حق او
محبت حضرت حق جل جلالہ در کار میگردد و محبت حضرت حق جل مجدہ بر بندہ مزید کرامت و نعمت و تخصیص و تقریب
و اختیار و اجتبا و اصطفا است از و تعالی و بروے بذات و صفات تجلی کردہ و علامت این محبت این است کہ اشیاء
وے را ذات خود تا بستہ باشد او را تعالی بمعرفت حقیقیہ و شک و شبہ از وے کنار گیرد و خالص متوجہ جناب حضرت حق گردد و علامت
محبت است کہ الہام بروے رسد در جمیع امور و اختیار کند برائے وے بفضل خود اصلح و علامت محبت است کہ با یمان
و احسان بر وے منت نہادہ است و ایمان نزد وے دوست گردانیدہ است و دل او را بنور ایمان منور گردانیدہ
است و علامت محبت است کہ درست گردانیدہ است سوئے وے قرآن را و او را بقرآن انس و الفت دادہ و
اسرار قرآنے بروے کشف گردانیدہ و فہم بیان آن او را عطا فرمودہ و علامت محبت است کہ از بصر بصیرت او
حجب رفع کردہ بر حقائق اشیا کماہی او را اطلاع بخشیدہ و از اسرار کامنہ و چیزہائے خود واقف گردانیدہ و او را امین
خزانہ غیب خود ساختہ است تا بکس فاش نکند رباعی ہر سادہ دلی محرم اسرار نباشد تا بستہ زبان باشد
منصور صفت راز درون ہر بروں زد ہ جولانگہ او جز بسر دار نباشد باید کہ زبان بستہ دا
باشد چنان کند کہ زبان زد مردم نگردد و از دائرہ سلامت پیرون نیفتد چون صدق
و امر مشائخ منقول است بر آنکہ شفت و اوتاد و صفت نقباء و نجباء و صفت ابدال سالکان کہ
است کہ او را بسوسۂ بندگان مومنان خود درست گردانیدہ

Marfat.com

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ اذا احب عبدا دعا جبرئیل فقال انی احب فلانہ فاحبہ ثم ینادی فی السماء فیقول ان اللہ یحب فلانا فاحبوہ فیحبہ اہل السماء ثم توضع لہ القبول فی الارض واذا البغض عبدا دعا جبرئیل فیقول انی ابغض فلانا فابغضہ قال فیبغضہ جبرئیل ثم ینادی فی السماء ان اللہ یبغض فلانا فابغضوہ قال ثم توضع لہ البغضاء فی الارض چون خدائے تعالیٰ دوست میدارد بندہ را از بندگانِ خود راضی میگردد از وے میخواند جبرئیل را علیہ السلام پس میگوید حضرت حق جل جلالہ بتحقیق من دوست میدارم فلانِ بندہ را پس دوست میدارد آن بندہ را جبرئیل علیہ السلام و بروے ثنا میگوید و لقاء او را دوست میدارد و برائے او استغفار میکند پستر ندا میکند جبرئیل بامرِ الٰہی در آسمانہا برائے شنوانیدن فرشتگان تا بشنوند و او را دوست دارند پس میگوید بفرشتگان حضرت حق جل فی مجدہ دوست میدارد فلان بندہ را پس شما دوست دارید او را و پس دوست میدارند آن بندہ را پستر مہادہ میشود مر آن بندہ را قبول و محبت در دلہا اہل زمین چہ جن و چہ انس و چون دشمن میدارد اللہ تعالیٰ بندہ را و از وے ناراضی میگردد و ارادہ شر و ضلال او دارد میخواند جبرئیل را میگوید بتحقیق دشمن میدارم فلان بندہ را پس دشمن دارید او را گفت آنحضرت دشمن میدارد او را جبرئیل بازم و نفرین کردن و بکراہت دیدن پستر ندا میکند جبرئیل در آسمانہا کہ خدائے تعالیٰ دشمن میدارد فلان بندہ را پس دشمن دارید شما او را گفت آنحضرت پس دشمن میدارند آسمانیان آن بندہ را پستر انداختہ میشود مر آن بندہ را دشمنی در دلہا مردم تا ہمہ مردم او را دشمن دارند و در حدیث آمدہ اذا احب اللہ عبدا القی محبتہ فی اما فکل من شرب من ذلک الماء احبہ رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم گفت چون دوست دارد خدائے تعالیٰ بندہ را می افگند اللہ تعالیٰ محبت او را در آب پس ہر کہ بنوشد از آن آب دوست میدارد او را و در حدیث قدسی آمدہ قال اللہ تعالیٰ یا ابن آدم خلقت الاشیاء لاجلک وخلقتک لاجلی فکن انت لی تکن الاشیاء لک اے پسر آدم آفریدم ہمہ اشیاء را برائے تو و آفریدم ترا برائے خود پس تو باش مرا و نخیر مرا از بصیرت خود محو کردان و در دل جز مرا جا مدہ چون مرا کشتی و در من فانی شدی ہمہ اشیاء را مشوند این نتیجہ فنائی اللہ و بقا باللہ است حضرت قدوۃ عارفین و سرور اہل یقین غوث الثقلین قدس اللہ سرہ و افاض علینا برکاتہ در ہمین مقام بعد سیاق کلام گفتہ است فجعلت محبوب الخلیقۃ اجمع الثقلین وما سواہما دنیا واخری او محبوب الحق والخلق تابع للحق ومحبتہم مندرجۃ فی محبتہ کما ان بغضہم مندرج فی بغضہ اے پسر گردانید و میشوے دوست داشتہ خلق ہمہ جن و انس و جز آن کہ فرشتگانند در دنیا و آخرت زیرا کہ کشتی محبوب حق و خلق ہمہ تابع حق اند جل و علا و در دوستی خلق داخل است در دوستی حق چنانکہ دشمنی ایشان داخل است در دشمنی او تعالیٰ یعنی چون دوست داشتہ خدا شد ہمہ خلق او را دوست میدارند و چون دشمن داشتہ او تعالیٰ شد ہمہ خلق خدا جل مجدہ او را دشمن میدارند دوستی و دشمنی خلق ظل محبت و مقت حق است اگر یکے را دوست دارد بیکباره قریبہ خود او را نزدیک گرداند بقدر محبت وے تعالیٰ در حق وے ظل و عکس آن محبت در مرآت ظاہر گردد و ہمچنین است حال مقت ہر چہ برابر آئینہ دارند عکس وے در آن ظاہر شود بیت

ندانی کہ شہر یار آئینہ میتوان بود ۔ کہ با سیاہ سیاہ است و با سفید سفید چون عداوت و محبت خلق اثر و نتیجہ محبت و مقت حق است لہذا بعض مشائخ گفتہ اند کہ ہمہ مردم را ہمین رجوع افتد تا مر اولیاء گردد بر صحت و سقم حال خود چہ حق تعالیٰ بعد از کشیدن [illegible]

Marfat.com

Marfat.com

علم ظاہری و باطنی کہ زبان زد خواص و عوام ہست این معنی دارد نسبت یکے بدیگرے نسبت جان و تن است و مغز و استخوان و گوشت و پوست آیات و احادیث کہ در فضیلت و علم رتبۂ علم وارد اند علم ظاہر و باطن را شامل اند قبل ازین در حدیث ابی ہریرۃ کہ از صحیحین گذشتہ ان اللہ تعالیٰ یحب فلانا فاحبوہ فیحبہ اہل السماء ثم توضع لہ القبول فی الارض ازین حدیث ظاہر میگردد و کہ بعد از وریافت قرب ہمہ مخلوقات کہ مرایاء محبت اند او را دوست میدارند نہ آنکہ در بعضے انواع مخلوق دوستے و محبت او قصر یافتہ ہست پس ہر چہ موجود باشد از عالم ملکوت و ناسوت ارواح و معانی اشباح و اجسام از معادن و نبات و حیوان کہ مرایاء محبت اند او را دوست میدارند در حدیث آمدہ است جبل الاحد یحبنا و نحبہ و در حدیث دیگر آمدہ است ان الجبل ینادی الجبل باسمائے فلان ہل مر بک احد ذکر اللہ فاذا قال نعم استبشر الحدیث و سلام و رحمتان و اطاعت ایشان مر آنحضرت را صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ و بسیاری احادیث اند کہ بر محبت ایشان دلیل اند حصر بجاء و دلالہ و گفتہ شود کہ بعضے مردم دوست نمیدارند اولیاء را بلکہ دشمن اولیاء اند چہ دشمنان پیغمبران اند پس رجوع بعضے مردم دوشمنے بعض علامت محبت نباشد چہ این دشمنان دشمنان مرایاء اہم مضل گشتہ اند و محبان مرایاء محبت دو دادہ ہادی اند ہر یکے از صفات لطیفہ و قہریہ مقتضی ظہور مرایاء خود است ہر حرکتے کہ در اصل باشد در آئینہ ہمان ظاہر گردد و ما نحن فیہ چندین سلسلہ مودت از اصل است چون اصل محبت و حق دوست در کار گردد و در ظل این معاملہ لاچار ظاہر شود و در مرآت پیدا آید و اگر مظہر ہادی مظہر محبت باشد در مسلم ظاہر خواہد شد و اگر مظہر مضل مظہر محبت است از کفار نیز سر خواہد زد چون ابو طالب کہ رسول خدا را صلے اللہ علیہ و آلہ وسلم دوست میداشت و در اکثر امور حامی وے بود و اگر مظہر ہادی مظہر محبت نباشد این معاملہ از وے سر نمی زند و ہمچنین مظہر مضل و مراد از ظہور محبت در مرایا مطلق محبت نیست چہ مطلق محبت البتہ ظہوری دارد مراد در ینجا محبت است کہ در بارۂ این شخص از اصل در کار گشتہ است و در مرات ظہور نمودہ چنانکہ متن حدیث توضع لہ القبول فی الارض بر این معنی شعر است و ہر چہ کفار دشمن انبیاء و اولیا اند بنا بر ابتلاء و آزمایش اصل است مر ایشان را نہ آنکہ اصل در بارۂ ایشان کہ صفات قہریہ اند در کار گشتہ انا نظر بر ضلالت ایشان باشد نعوذ باللہ من ذلک از مایش محبان کہ محبان و مردان اند بانواع بلاہا می باشد و گلہائے مراد ان و محبوبان را نیز بلاہائے صعب و محن ابتلاہا می نمایند و می آزمایند حضرت سید السفراء قدار علیہ و آلہ الہا تنا و الآبا صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ کہ سرد فتر مراد آن و سید محبوبان ست معلوم است کہ او را چہ مقدار بچیزہائے دشوار آزمودہ اند آزمودن محبان و مردان در رنگ آزمودن محبوبان است محبان و عاشقان خود را آزمودن محبوبان و مرادان در رنگ آزمودن عاشق است معشوقہ خود را و آن آزمایش نیز گاہے در میان می آید و اما دشمن داشتن اہل اسلام کفار را بنا بر اصل و حقیقت نیست بلکہ اصل این مقت و عداوۃ است حق جل جلالہ بر ایشان بنا بر سرکشی ایشان از فرمان او امر او تعالیٰ و ارتکاب منہیات خشم گرفتہ است و صفات قہریہ او تعالیٰ بنا بر طغیان ایشان در حق ایشان در کار گشتہ اند و در مرایائے ہادی این صفات قہریہ نیز ظہور نمودہ اند در ظل این معاملہ مقت نیز ظاہر گشتہ است للہ الحمد علے ما الہم الی ما از ین بیان معلوم گشت کہ اولیاء ہر چند بحکم اولیائے تحت قبائے لا یعرفہم غیری پوشیدہ باشد و چون محبت ایشان در میان محبان و آسمانیان نہادہ است آن حضرت خود در ہر قرنے در طرف اولیاء حضرت حق تعالیٰ مجدہ میکند معرفت این بزرگواران خود

Marfat.com

بخود بے دانائیدن حضرت متعال محال است واین رہنمونی بطرف اولیا روے تعالے ازوے تعالی است ودر آوردن این کمالات وحصول این درجات بسبب متابعت آنحضرت رسالت منزلت است صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ لان الطرق کلہا مسدودۃ الا طریق متابعتہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم چون بمتابعت او صورۃً ومعنیً درست آمد اورا حاصل شد وفق رابتقالازم حضرت واجب الوجود اورا وجود موہوب داد وہر چہ از بخشندگی دور افتادگان را بساحت قرب دلالت فرماید وزنگ غیر از آئینہ دلشان بزداید درین وقت مجاہدہ ومشقت کلفت وشدت ازوے برداشتہ شود وگرد وکسالت وملالت از سینہ اورفتہ شود باین معنی کہ ہر چہ از عبادات موجب سعادات کہ قبل ازین در ابتدا ازوے جز بتکلف بوجودے آمدے وہمہ عبادات بود اوار آنہا بکسالت می بود ودر انتہا جمیع عبادات بے تکلف بنشاط ازوے بوجود می آید ہمہ تکلف وکسالت وعدم نشاط را گرد پیرامن سرادقات کمال او نمے گذارند وبریں محمول است قول بعض مشائخ رحمۃ اللہ علیہم کہ گفتہ اند السالک اذا بلغ مقام المعرفۃ سقط عنہ تکلیف العبادۃ نہ آنکہ تکلیف ازوے برخیزد چہ این مخالف مذہب اہل سنت وجماعت است لقولہ واعبد ربک حتی یاتیک الیقین واقرار برفع تکلیف کفر صریح است مگر رفع تکلیف براین معنی محمول گردد ومتبعت بگفتہ از مشائخ رحمہ اللہ تعالی کہ گفتہ اند اذا حصلت المشاہدۃ رفعت المجاہدۃ نیز ہمان معنی دارد نہ آنکہ مجاہدہ وکوشش در اتیان احکام اسلام نمے کند وماموراتِ اسلام را فرو میگذارد وحکم بسقوط احکام میکند نعوذ باللہ من ذلک معنی او این است کہ زوال حال مجاہدہ می باشد وہر حکمے از احکام شرع جز مجاہدہ صورت نمے گرفت چون منتہی شد ونفس او مطمئن گشت ومشاہدہ حاصل شد مجاہدہ ومشقت کہ در ابتدا بود رفع میگردد وبے مشقت ومجاہدہ وروآوردن کلفت عبادات ازوے بوجود می آید آنچہ در ابتدا بمشقت حاصل مے شد در یخانت بسہولت دست میدہد ہر چہ میکند از سر حضور میکند وہر چہ میگوید از سر حضور دیدان ہیچ چیز در مشاہدہ ومعائنہ او فتور رہے نے آرد ہر چہ کند برائے خدا کند وہر چہ دہد برائے او دہد ہر چہ خورد وبخورد او چنانکہ درین حالت ہر چہ میکند بامر حق وبرائے حق میکند نفس را دران حظے ودخلے نیست تحقیق این مقام اینست بعد از فنا وبقا کہ عبارت از سیر الی اللہ وسیر فی اللہ است ظلمت طبایع ضرر نے رساند ہر چند صبائع باقی ماند وبرائے جانبین آن مقام علو شہادت است در آدمی گذاشتہ اند وہر چہ نفس است ہوا وآرزوئے کہ داشت برخاستہ است وظلمت شدہ است بحال برحفظ حدود اورا قیامی بخشیدہ اند ہر چہ میکند بامر حق میکند مرادے باشد یا نباشد یعنی بہ ہر تقدیر منقاد اوست در ہر چہ میکند بحکم طبیعت وشہوت نفس بود ودر بقا بعد الفنا موافق حق چہ او پاک وصاف از ارادہ وخواہش برخاستہ وشائبۂ مشیت او از میان برداشتہ اند وجود موہوم از نظاش در انداختہ اند ووجود موہوب بدست آنہا دادہ اند پس آرزو وخواہش نفس در ایشان نماند است اولیا ہر چہ خواہند وہر چہ

نیست چنانکہ در حق حضرت رسالت منزلت صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ حبب الی الطیب والنساء وجعلت قرۃ عینی فی الصلوۃ رواہ النسائی روایت

رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم دوست گردانیدہ شد بسوئے من از دنیا شما خوش داشتن زنان وگردانیدہ شدہ است مرا نماز ودر نماز دیدہ خوش نمے شود تا مرا از محبوب خود مشغول گرداند بخلاف نماز کہ خوش داشتہ شدہ است مرا

Marfat.com

که مانع و شاغل از یاد حضرت حق و حضور بحق مطلق نمیشنند و در نماز همه چیزها که حرام گردانیدن و جمیع عالم گسستن متوجه بحق گشتن مطلوب است این اشیاء مذکوره و غیره مخل نمیشنند بصر بصیرت باوجود اینها در کار خود ثابت و قرار است و قوله صلے اللہ علیه وسلم حبب الی که بصیغه مجهول آورده است بنا بر آن است که خود این چیزها بهوائے نفس خود اختیار نکرده ام چون حضرت حق جل مجده سوئے من دوست گردانیده است ممتثلا لامره دوست میدارم مناسبت این مقام در سیاق این مرام خوش حکایتے از اولیاء کرام یاد آمد آورده اند شیخے در کنارهٔ دریائے فرود آمد و نزول فرمود و آن شیخ یاری مخلصی کامل در ان نواحی در گذاره و ماورائے دریا داشت آن مخلص و اخلاص مندوی بدست اهلیهٔ خود طعامے بخدمت شیخ فرستاد و آن دریا بزرگ بود غیر از کشتی عبور ازان مشکل اهلیه شیخ بموقف بیارمندان استاده بخدمت والا منزلت صاحب ولایة عرض نمود که غیر سفینه از دریا چگونه گذر کنم شیخ مراورا گفت بردنام مرا گفته بگو مرد دریا را لعزة فلانکس که هرگز در عمر خود با زن خود جماع نکرده مرا راه دهد و آن زن را از نزدیک شدن و جماع کردن شیخ اولاد متولد شده بود آن زن بکنارهٔ دریا شد و آنچه شیخ گفته بود نزد دریا ظاهر ساخت دریا او را راه داد اهلیه شیخ ازان دریا گذشته برفیق شیخ پیوست و طعامے که همراه آورده بود نزد وے نهاد آن بزرگوار طعام خورد چون از خدمت شیخ او را برگشتن کرده از خدمت شیخ مرخص میشد عرض کرد که از دریا چگونه عبور کنم و بگذرم آن بزرگوار فرمود چون نزد دریا برسی نام مرا نزد دریا گرفته بگو مرد دریا را بنام فلانکس که در عمر خود طعامے نخورده است مرا راه ده نزد دریا آمد و آنچه آن بزرگوار گفته بود ظاهر ساخت پس آن دریا او را راه داد گذشته نزد شوهر خود آمد و ازین کار بسیار در تعجب ماند و در ورطهٔ تعجب میگشت از شوهر خود ازین کار دشوار نما پرسید و سوال کرد که این چگونه معامله است شوهرش گفت سالک هر فعلے که کند چون هوائے نفس را در وے نگذاشته اند گویا که وے فعل نکرده است هر چه منعم بهوائے نفس و یافتن لذت همراه تو جماع نکرده ام آنچه کرده ام برائے فرحت تو کرده ام و آن بزرگوار بهوائے نفس خود در عمر خود چیزے نخورده است و آنچه خورده است بنیت قوة در عبادة خورده است انتهی الحکایت این حال اولیاء صاحب کمال است هر چه کنند برائے شهوت و آرزوئے نفس نکنند وعن عائشة رضی اللہ عنها قالت کان رسول اللہ صلے اللہ علیه وسلم یعجبه من الدنیا ثلثة الطعام والطیب والنساء اصاب النساء والطیب ولم یصب الطعام رواه احمد یعنے عوام کالانعام که ازین احوال واقف نیستند دل نشین ایشان گشته است که از اولیاء بعد از وصول آنچه حظوظ نفسانی اند سرے نزنند و کسانیکه از ایشان آن چیزها سر میزنند در ورطهٔ هلاکت فرو رفته اند از اولیا نیستند نفس بد اندیش ایشان را از کمین اولیاء کرام در مطرح انداخته است نمیدانند که ایشان آنچه میکنند بامر اولی یا تشریعی میکنند بهوائے آرزوئے نفس هیچ چیز از ایشان بوجود نمے آید اکل و شرب و نکاح و لباس که در ابتدا بهوائے نفسانی بود در انتها بامر تشریعی و اولی میباشد و در حدیث آمده است عن انس قال جاء ثلثة رهط الی ازواج النبی صلے اللہ علیه وسلم یسئلون عن عبادة النبی صلی اللہ علیه وسلم فلما اخبروا کانهم تقالوها فقالوا این نحن من النبی صلی اللہ علیه وسلم وقد غفر اللہ له ما تقدم من ذنبه وما تاخر فقال احدهم اما انا فاصلی اللیل ابدا وقال الآخر انا اصوم النهار ولا افطر ابدا وقال الآخر انا اعتزل النساء فلا اتزوج ابدا فجاء النبی صلے اللہ علیه وسلم فقال انتم الذین قلتم کذا وکذا اما واللہ انی لاخشاکم للہ واتقیکم له ولکنی اصوم وافطر واصلی وارقد واتزوج النساء فمن رغب عن سنتی فلیس منی رواه علی بن ابی طالب وعثمان بن مظعون وعبد اللہ بن رواحة فی الصحیحین این

Marfat.com

متعصبانہ چرا احوال نیک مآل این بزرگواران را بر محک تجربہ کتاب وسنت عرض نمیکنند تا حقیقت حال برایشان ظاہر گردد و بے باکی نیست اگر کورے را آئینہ دہند و گویند این آئینہ در مقابل خود داشتہ در وے روے دیدہ میشود چون در مقابل دارد روئے خود نادیدہ منکر صفائی آئینہ گردد شعر اذا لم تکن للمرء عین صحیحۃ ✽ فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر ✽ شپرہ گر وصل آفتاب نخواہد ✽ رونق بازار آفتاب نکاہد ✽ بعضے احوالات ایشان در رنگ متشابہات دانستہ از اعتراض پرہیزند و بسوئے عالم السر والخفیات واگذارند و جز راہ تسلیم پیش نیارند و تصاریف ایشان دیدہ بر ایشان معترض نباشند و اگر بر روئے مشکلے آید و دشوار نماید قصہ حضرت موسے و حضرت خضر علی نبینا وعلیہا الصلوۃ والسلام یاد کنند کہ چون حضرت موسے از حضرت خضر سوراخ کردن کشتی و کشتن غلام و از پائے افگندن دیوار بموجب شرع دید بروے اعتراض کردہ بود و چون حقیقت کار کہ مصلحت پروردگار دران بود بر موسی علیہ الصلوۃ والسلام کشف گشت وجہ صواب این تصاریف او را ظاہر شد دران چیزہائے دیدہ انقیاد آورد و برین منوال است احوال خیر مآل اہل اللہ کہ جز امر واجب الوجود کار منکر نما اختیار نمیکنند اگر امر تشریعی باشد یا ارادی باید کہ بطبق ظروف مبینہ شرعیہ بر محل نیک حمل سازند و وجہ صواب در کتاب وسنت طلب نمایند چون از مستقیم این چنین معاملہ سرزد مہما امکن بر محل نیک حمل سازند و اگر محل نیک یافتہ نشود در رنگ متشابہات جز بتوقف لب نکشایند و اعتراض را درین مابین کنجائے ندہند مثلاً از مستقیم سخنے سرزد کہ آن را در ظاہر غیبت توان گفت ہر چند این صورت غیبت است کہ ممنوع است و در شرع در حق وے وعید وارد است اما چون اولیاء کرام علے نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام از ارتکاب مخالف شرع محفوظ اند خصوصاً از ارتکاب کبائر پس محمل نیک باید جست و آن امر دینی است شاید کہ مخالف شرع از وے دیدہ در غیبت وے مذاکرۂ حال وے میکند تا وے شنیدہ از مخالف شرع باز ایستد و جرح و تعدیل امر دینی است و از صحابہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین واقع شدہ است در توضیح آنچہ ہست در بحث سنت و اما المجہول فان روی عنہ السلف وشہد دالہ بصحۃ الحدیث صار مثل المعروف بالروایۃ وان سکتوا عن الطعن بعد النقل فکذالان السکوت عن الحاجۃ الی البیان بیان وان قبل البعض ورد البعض مع نقل الثقات عنہ یعقل ان وافق قیاسا کحدیث معقل بن یسار فی بروع مات عنہا زوجہا ہلالا بن مرۃ ولم یکن لہا مہر او ما دخل بہا فقضے علیہ السلام مہر نسائہا نظیر ابن مسعود وروہ علی رضی اللہ عنہما وقال ما نصنع بقول اعرابی بوال علے عقبیہ قال شمس الائمۃ الکردری رحمہ اللہ ان من عادۃ العرب الجلوس مجتمعا فاذا بال یقع البول علے عقبیہ وہذا البیان قلۃ احتیاط الاعراب حیث لم یستنزہوا البول وہذا طعن من علی رضی اللہ عنہ انتہی للہ الحمد اولا واخرا والصلوۃ والسلام علے سیدنا محمد سید المرسلین وآلہ واصحابہ کذلک الی یوم الدین ✽

مکتوب ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضایل پناہ [illegible] صدور یافتہ در بیان توحید شہودی و وجودی و شرح بیت این فارض مصری قدس سرہ الا لم تکن للمرء عین صحیحۃ بمشرب ارباب توحید شہودی و

Marfat.com

انتہا سیر الی اللہ وحصول فنا وبقا و سیر فی اللہ وبیان انکہ صدور عالم بانعکاس صفات ووجود حق تعالے است بالتحقیق الانیق والفوایدالجلیلۃ المتعلقۃ بکل مقام وغیر ذلک ومایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ الذی وفقنا لمشاہدۃ جمالہ وجلالہ والصلوٰۃ والسلام الاتمان الاکملان علے اشرف الانسان وآلہ وبعد فاعلم یا ایہا الاخ الصدیق الشفیق الطیب المطیب اطیبک اللہ تعالے بطیب التوحید ورزقک اللہ تعالے بمدرج التفرید ان التوحید الوجودی اے اعتقاد ان الوجود واحد لاغیر عند بعض المشائخ من الاولیاء شہودی لاوجودی یعنے ان السالک اذا سلک مسلک الوصول وسار علے اثر الرسول الذی ہو خیر الانبیاء فداء علیہ امہاتی والآباء صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ الی یوم الجزاء یحصل لہ حال لایشاہد فی حالہ غیر الحق اصلا ویری انوار التجلیات الالہیۃ فی المحسوسات الظاہرۃ والباطنۃ ویسقط عن بصیرتہ غیر الحق جلشانہ بالکلیۃ بان یخسف المظہر فی الظاہر فیمحی فیہ کما تمحاء الکواکب عند طلوع الشمس وہذا بمعونۃ بالفناء فلا یری ولا یشاہد غیر الحق تعالی ویعتقد ان لاموجود الا اللہ ویتکلم ویقول بالمقال فی غلبۃ الحال بمایدل علے ذلک والحق بالعالم وعلیہ فی مثل ہذا الحال قال افضل البشر متمسکنا فی الدنیا ویوم الحشر والنشر صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم من رآنی فقد رأی الحق وامثال ہذہ الکلمۃ کثیرۃ فی کلام المحققین من الصحابۃ والصوفیۃ من ہذہ الامۃ مثل ما نقل عن برہان العارفین الموحدین وامام المتقین امیر المؤمنین علی بن ابی طالب کرم اللہ وجہہ فی بعض خطبتہ انا اللہ الذی تکلم موسے فی طورہ وکما نقل عن سلطان العارفین ابی یزید البسطامی قدس اللہ بسرہ الاقدس لیس فی جبتی سوے اللہ وسبحانی ما اعظم شانی کما نقل عن المنصور انا الحق وامثالہا کثیرۃ ویقال لہذا التوحید توحید شہودی ان یشاہد الواحد فی جمیع الکائنات نعم ما قال العارف للہ در قولہ شعر

کل الجہات لشمس حسنک مشرق + وکل ذی قلب الیک یشوق + یا واہب الحسن البدیع لاہلہ + کل لحسنک فی الحقیقۃ عشق
حاشا ان یسترک الحجاب وہذہ + انوار حسنک فی العوالم تشرق + ہذا الوجود وما حواہ توہم + ووجودک المتعین المتحقق + من کان یشہد غیر حسنک فی الوری + فحقوا وہ بالکائنات تحقق + وعند البعض التوحید الوجودی واقعی لاالشہودی فقط یعنے ان الوجود واحد فی نفس الامر لامتعدد وہو الحق تعالے وتقدس ولیس حال مایطلق علیہ السوے والغیر الا کحال الامواج علے البحر الزخار فان الموجود ولاشک انہ غیر الماء عند العقل من حیث انہ عرض قایم بالماء واما من حیث الوجود فلیس شیء فی الخارج الا الماء فسبحان من وقف عند الامواج التی ہی وجود الحوادث وصورہا وغفل عن البحر الزخار الذی یتموجہ نظرہ من غیبہا الی شہادتہ ومن باطنہ الی ظاہرہ ہذہ الامواج یقول بالامتیاز ویثبت الغیر والسوی ومن نظر الی البحر الزخار وعرف انہا امواجہ والامواج لاتحقق لہا بانفسہا قال بانہا اعدام ظہرت بالوجود فلیس عنده موجود الا الحق سبحانہ وما سواہ عدم تخیل انہ موجود متحقق فوجودہ خیال محض والمتحقق ہو الحق لاغیر لذلک قال الجنید قدس اللہ تعالے سرہ الآن کما کان عند سماعہ حدیث رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کان اللہ ولم یکن معہ شیء وقال الشیخ الکامل والعلامۃ العامل مؤید الدین الجندی **شعر** البحر بحر علے ما کان فی قدم + ان الحوادث امواج وانہار + لایجنبک اشکال تشاکلہا + عمن تشکل فیہا فہی استار + اذا عرفت ہذا فاعلم ان السالک اذا حصل لہ الفناء فی اللہ والبقاء باللہ جل مجدہ وصار من الواصلین الی اللہ تعالے والسالک الواصل والعارف الکامل لایمکن

Marfat.com

شئے حجابانی حقہ فی مشاہدۃ الحق ولایری بعین الباطن الا اللہ یری الوحدۃ فی الکثرۃ والکثرۃ فی الوحدۃ کالنواۃ فی الشجرۃ والشجرۃ فی النواۃ
لذالک قال العارف رحمہ اللہ تعالے شعر اذا لم تمکن للمرءین صحیحۃ ✻ فلا غروان یرتاب والصبح مسفر ✻ اے اذا لم تمکن للمرءین باطنہ
صحیحۃ سلیمۃ عن رویۃ الاغیار لعدم فنائہ فی اللہ وبقائہ باللہ فلا غرو وعجب ان یرتاب ولغیب الموحد الحق فی توحیدہ والصبح اے
صبح التوحید مسفر لان الانکار منہ علے العارف باللہ والغانی فی اللہ لیس الا بجہلہ عن حقیقۃ الحال من ظہور اللہ الکبیر المتعال واضمحلال
عقیلۃ الجہل بسطے دائرۃ الامکان المشتملۃ علے الآفاق والانفس کما صورناہا فی بعض رسائلنا المسمی بتجوید العارفین ان وجدتہا فذالک
ومن لم یلتفت دائرۃ الامکان لم تکن عینہ صحیحۃ لان السیر الی اللہ لا یتم الا باضمحلال دائرۃ الآفاق والانفس وبدون ہذا السیر لا یحصل
الفنا وہذا الفنا لیس تاما انما ہو فنا عبر عنہ بالعدم ویعنی بالفناء التام فنا الفناء وہو ان لا یبقی لہ الشعور علے فنا نفسہ وانما قلنا ہذا لمنتہی
النفس وتابعیۃ الاشیاء لہا فمن لم یبق لہ الشعور علے نفسہ طلعت شمس معارفہ وذہب الدیجور فی مثل ہذہ الحالۃ بالجملۃ قال العارف
باللہ جل مجدہ شعر نسیت الیوم من عشقی صلوتی فلا اوری عشائی من غدائی وبعد ہذا السیر الذی یحصل بہ الفناء اے فنا النفس
یحصل لہ البقاء باللہ فان سمع سمع بہ وان تکلم تکلم بہ کما یدل علیہ الحدیث القدسی لا یزال العبد یتقرب الی بالنوافل حتے احببتہ
فاذا احببتہ کنت سمعہ وبصرہ ولسانہ ویدہ ورجلہ الحدیث والشروع فی السیر فی اللہ اول قدم فی الولایۃ وبعد انتہاء ہذا السیر بطریق
الاجمال سیر فی الاقربیۃ ومن ہنا یحصل لہ الرجوع لتکمیل الناقصین وانما قلت بانتہاء السیر فی اللہ بطریق الاجمال لا بطریق التفصیل
لان السیر التفصیلی لا یحصل الخلاص للسالک منہ ابدا لکثرۃ الشیونات تحت کل صفۃ من صفات اللہ تعالی واسم من اسماء اللہ تعالی
لذالک قال المحققون الذین لم یحصل لہم الخلاص السفر سفران سفر الی اللہ وہو منتہاہ لانہ عبارۃ عن العبور علے ماسوی اللہ واذا کان
ماسوی اللہ متناہیا فالعبور متناہ وسفر فی اللہ وہو غیر متناہ لان نعوت جلالہ وجمالہ غیر متناہیۃ لا یزال العبد یترقی من بعضہا الی بعض الیہ الاشارۃ بقولہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یزال
العبد یتقرب الی بالنوافل الحدیث فمن لم یحصل لہ السیر فی اللہ ولم یصر باقیا باللہ فعسی ان یرتاب ویشک فی ہذا الباب ولا عجب وغرو فی ذلک
فہذا لیست اشارۃ الی ان العارف اذا غمض عینہ یری کل شئے ہالکا الا وجہہ وہو عین مرتبۃ الذات الباری عن جمیع الاضافات
ولا یبقی فی شہودہ الا اللہ ویکون حاضرا ومراقبا دائما وان فتح عینہ یری فی کل مرتبۃ تجلی الذات کان فی سراوقات المعرفۃ
ظہور وتجلی بجمیع الصفات فی الظاہر علے الظاہر کما قال اللہ تعالے فاینما تولوا فثم وجہ اللہ لہذا قال العارف شعر ما من ہوی الا لیس فی لذات شئے غیرنا ✻ ولا یری ظاہرا وباطنا الا اللہ وتوضیح ہذا المقام وحل اشکال مسئلۃ الوجود ان الحق سبحانہ
موجود والوجود طلق الوجود عند المشائخ الکرام صلوات اللہ وسلامہ علے نبینا علیہم الی یوم القیام علے اللہ تعالی جائز بالنسبۃ
المصطلح عندہم وہو ان الذات المقدسۃ بنفسہا موجودۃ وجودہا ہو نفسہا لا بوجود زائد علیہا القدیم لکل ما یتوہم غیرہ والمخلوق
والمخلوق والمجعول الذی ہو من المعقولات الثانویۃ کما ہو مقرر عند العلماء ان الوجود بہذا المعنی لیس بوجود فی الخارج
علے الحق الموجود فی الخارج تعالی اللہ تعالی لائق بجنابہ علوا کبیرا ولا عدم والعدم قبائح فی نظر [illegible]
التی یسمونہا بالاعیان الثابتۃ فقد یسمونہا بالحروف البسیطۃ والحروف العالیات [illegible] والمعانی
الازلیۃ والکلمات العلمیۃ والاسماء والصفات العلمیۃ فتسمیتہا بالاعیان الثابتۃ کما ہو فی العلم الاجمالی وتسمیتہا بالحروف
البسیطۃ کما ہو فی العلم التفصیلی وتسمیتہا بالحروف العالیات لما فیہا من الجمع والتفصیل [illegible]

Marfat.com

قال الشیخ الاکبر شعر کنا حروفا عالیات لم تقل متعلقات فی زرا علی التعلل انا انت فیه ونحن انت وانت هو فالکل فی هو هو فسل عمن وصل
قال الکاشی فی اصطلاحاتہ الحروف العالیات هی الشیون الذاتیة الکائنة فی غیب الغیب کالشجرة فی النواة انتهی والمراد
بالشیونات الذاتیة التی یقال لها حروف عالیات هی نسب واعتبارات مندرجة فی الذات اندراج اللوازم فی ملزوماتها لا
اندراج الاجزاء فی الکل سواء کانت الاجزاء عقلیة او خارجیة ولا اندراج المظروف فی الظرف والمراد باندراجها فی الذات
کونه بالذات بحیثیة ما جائت من القوة الی الفعل کاندراج النصفیة والثلثیة والربعیة فی الواحد العددی قبل ان تقع اجزاء
الاثنینة والثلثیة والربعیة وهذه النسب والاعتبارات التی یقال لها شیونات ذاتیة هی بعینها نسب واعتبارات بعد الظهور
فی المراتب ظهرت اجزیاتها کالنصفیة والثلثیة والربعیة للواحد العددی قبل ان یقع فلک الواحد اجزاء هذا الاعداد وتجلی هذه
النسب من القوة الی الفعل یقال لها شیونات ذاتیة ولما وقع اجزاء هذه الاعداد تلک النسب تجئ من القوة الی الفعل
یقال لها الآثار والاحکام الخارجیة ویقال لظلال الحروف الاصلیة وآثارها المرکبة حروف سافلات عالیة لذلک المعنی کتب
الشیخ احمد بن علوان الیمنی الی الشیخ ابی الغیث بن جمیل نفعنا الله تعالی بهما آمین اما بعد فانی اجزک شعرانی جزئت الصفوف
من الحروف الی الهجا حتی بلغت مراتب الابداع لا باسم لیلی استعین علی السر اکلا ولا لبنی تقل شراع وتسمیتها بالحقائق العلمیة
لکون الآثار والارواح والصور التی ظهرت فی الوجود العینی تستند الیها وتسمیتها بالماهیات لکونها اصلا ومادة لما ظهر فی الوجود العینی
وتسمیتها بالمعلومات لکونها معلومة ازلا وتسمیتها بالاستعدادات العلمیة لکونها قابلة لاحکام الاسماء والآثار فاذا اراد الله تعالی
ان یظهر آثارها وصارت موجودة فی الخارج فمد علیها ظل الم تر الی ربک کیف مد الظل ای ظل وجوده وصفاته فان ذاته تعالی
یقتضی علمه وهو عین الذات ویستفیض منه فی مرتبة العلم الاعیان الثابتة بالفیض الاقدس وهی عین العلم عند المحققین ثم الاسماء والصفات
الالهیة بسبب اقتضائها الظهور الخارجی اقتضت ان تصیر تلک الاعیان الثابتة مظاهر ومرایا لها فالقی الله تعالی مجده الظل
علی تلک الاعیان الثابتة فصارت موجودة بالوجود الظلی لا بالوجود الاصلی فان الاعیان ما شمت رایحة الوجود فی الخارج
فبعضها صار مظهر الهادی وبعضها مظهر المضل الی آخر الصفات ولیست لتلک الاعیان الثابتة فی العلم اذا صارت موجودة
مادة سوی الصور العلمیة وظلال الصفات الالهیة والصور العلمیة عندهم عین العلم وظلال الصفات عین الصفات والفرق
بالاطلاق والتقیید والصفات عندهم عین الذات فلم یبق الا الواحد الاحد ومن هذا قال الشیخ الاکبر رضی الله عنه کنا حروفا
عالیات لم تقل الخ وحاصل ما اتفق علیه المحققون العارفون کلهم هو ان جمیع الممکنات هالکة لا وجود لها حقیقة قال الله تعالی
کل شیء هالک الا وجهه فی الحال بناء علی ان اسم الفاعل للحال لان یصیر هالک فی وقت من الاوقات فلا وجود بل الوجود هو الله
تعالی تجلی فی کما تجلی الشخص فی المرایا المتعددة فالعارف الکامل قال فی حق من سرت الوحدة فی عینه بالکثرة شعر اذا لم
تکن للمرء عین صحیحة * فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر ولا یذهب علیک ان عالم الارواح عبارة عن الاشیاء الکونیة
المجردة البسیطة وعالم المثال ای البرزخ الذی وقع بین الارواح وعالم الملک عبارة عن الاشیاء الکونیة المرکبة
اللطیفة القابلة للتجزی والتبعض والانخرق والالتیام وعالم الملک عبارة عن الاشیاء الکونیة الکثیفة تقبل التجزی والتبعض والخرق
والالتیام فاصل الاشیاء البسیطة ای حقیقتها بسیطة واصل الاشیاء المرکبة مرکبة والاجمال والتفصیل فیها بناء علی الاصل

Marfat.com

لان الفرع لابد له من متابعة الاصل فاذا عرفت هذا فاعلم ان مراد الشيخ احمد بن علوان رحمه الله تعالى والله اعلم من قوله حزت الصفوف من الحروف الى الهجا اے حزت الحروف العينية الخارجية اے الحقايق البسيطة من الاعيان او ظلال الصور المركبات العلمية عبر عنها بالصفوف من الحروف اے حزت المركبات من الحروف السافلات الى الهجا اے الى البسائط من ظلال الصور البسيطة العلمية وهى النفوس حتى بلغت مراتب الابداع اے المبدا وهو اصل الحقيقة ومربيها لان السير الى الله ينتهى بانتهاء دائرة الآفاق والانفس والملك والملكوت مع اصولها فاذا تم السير الى الله وصل اے حقيقة وفنى فيها فاذا يعرف رب حقيقة وهو المبداء والمعاد ورب حقيقة كل واحد من السالكين عليه ورب حقيقة كل واحد منهم من اسمار الله تعالى وصفة من صفات الله الا من كان محمدى المشرب وكان على قدمه فكان مربى حقيقته مربى الحقيقة المحمدية وهو اسم الجلالة اے اسم الذات الجامع لجميع صفات الكمال ويحصل له الفنا فى هذه الحقيقة المجملة الجامعة لجميع الحقايق ومن فنى فيها يعرف رب حقيقة وهو الله تعالى والى هذا اشار سيدنا على كرم الله وجهه بقوله من عرف نفسه فقد عرف ربه فاذا فنى السالك فى حقيقة لا يرى شيئا الا الله فان سار سار بالله وان فعل فعل به وان تكلم فبه فى غايته الحال لا يرى نفسه الا الله فى مثل هذه الحالة قال الشيخ احمد بن علوان اليمنى رحمه الله تعالى لا باسم ليلى استعين على السرا كلا ولا لبنى تقل شراع اے ان اسير نفس ليس لى احتياج الى الاستعانة الى الغير لعدم كونه موجودا واقل شراعى بنفسى قائل هذا القول ونحوه فى الحقيقة هو الله تعالى لا العبد لان العبد اعراض مجتمعة والعرض مستقلا لا يقبل الا اشارة فكيف يقول انا افعل كذا فلا جرم الا اشارة والضمير الراجع اليه يرجع الى مقومه والعبد باق على هذه المشاهدة وفى مثل هذه الحالة كتب الشيخ ابو الغيث بن جميل اليمنى الجواب الى الشيخ احمد بن علوان نفعنا الله تعالى بهما وجزاه عن حاله ورتبته اما بعد فانى اخبرك شعرانى حالانى المهاب القديم باسمه * فاشتقت الاسماء من اسمائى * وجبانى الملك المهيمن واجبى * والارض ارضى والسماء سمائى * وليس يعيب من الفانى فى الله والباقى بالله ان يقول مثل هذه الكلمات لانه لا يرى نفسه وغيرها فى غلبة الحال بل لا يرى نفسه وغيرها الا الله فلا اعتراض على الشيخ فى ان قال اشتقت الاسماء من اسمائى فى ان قال فالارض ارضى والسماء سمائى لانه راى نفسه فى غلبة الحال الله وراى الاشياء كلها ظلاله والاسماء ظلال الاسمايه ولا راى موجودا الا الله فقال ما قال وفى مثل هذه الحالة قال النبى صلى الله عليه وسلم سبحان الله وبحمده عدد خلقه ورضا نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته ودون هذه الحالة لا يصح هذا المقال خذ هذا البيان ان هو الا من سوانح الزمان وغنايم الآن بيانا لانوا الله تعالى ان شاء واعطانا فان قلت ان القول الذى يدل على التوحيد والاتحاد والحلول كقول ابى يزيد البسطامى ليس فى جبتى سوى الله وسبحانى ما اعظم شانى وكقول المنصور انا الحق مكابرة لبداهة العقل ومخالف لظاهر الشرع وكذا مع هذه الكلمات وامثالها كان يظهر من الاولياء وكيف من ابى يزيد لانه يقال لسلطان الاولياء وقال الشيخ قدس سره فى الباب [illegible] ذكر من انتمى اے الصوفية وليس منهم ومن جملة اولئك قوم يقولون بالحلول ويزعمون ان [illegible] ويسبق اے فهومهم معنى من قول النصارى فى اللاهوت والناسوت [illegible] اشارة الى ما الوهم ويتخيل لان من قال كلمات فى بعض غلباته كان مضمر الشرك [illegible] حالانى ما اعلم شانى حتى ان نعتقد فى ابى يزيد انه يقول وليس الا الله فى [illegible] سبحانى ما اعظم شانى ان نعتقد فى ابى يزيد انه يقول وليس الا الله فى [illegible] وما افتى ان نعتقد

Marfat.com

فی الحلاج قولہ ذلک ولو علمنا انہ ذکر ذلک القول مضمرا لشیء من الحلول رددناہ کما نردہم وقد اتانا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم بشریعۃ بیضاء نقیۃ یستقیم بہا کل معوج انتہی کلامہ قلنا معنی الحکایۃ عن اللہ تعالے وتخصیص ارباب السکر من المشائخ بہذا القول نعم ان القایل اذا کان ہو العبد کما ہو المتبادر عند الاکثر فلا بد ان یکون حکایۃ عن الرب لان العبد لا یصیر ربا فالقایل فی الحقیقۃ ہو اللہ تعالے ومظہر ہذا القول کالشجرۃ الموسویۃ ہو العبد ولا یفہم من ہذہ الاقوال الحلول والاتحاد الا الظہور وہو المتبادر لان الحلول کینونۃ نفس شیء فی شیء مثل کینونۃ الماء فی الاناء وزید فی البیت والاتحاد ان یتحد جسم بجسم آخر وانظہور لیس کذلک لانہ کینونۃ عکس شیء فی شیء مثل کینونۃ عکسک فی المرآت انت ما حلت فی المرات ولا اتحدت بہا ففی ظہور الکمالات الوجوبیۃ فی مرایا الاعدام الامکانیۃ لا یلزم الحلول والاتحاد المذکور ولا یلزم النقص وصدور ہذہ الکلمات منہم رضی اللہ تعالے عنہم عند غلبات التوحید واستتار ما سوے الواحد فاین الحلول والاتحاد فمعنے قول الشیخ ابی یزید لیس فی جبتی سوے اللہ عند اختفاء قیام نفسہ عن نظرہ لیس فی جبتی وہیکلی قیام ما سوی قیام من اللہ ومعنی قول المنصور لست انا بشیء وانما الموجود الحق لانی متحد معہ او حال فیہ او ہو فی تعالے اللہ عما لا یلیق بجنابہ لان ہذا القول کفر صریح فاذا عرفت ہذا فلا اعتراض لک علے المشائخ رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہم ان استطعت احمل اقوالہم علے الصلاح والا فامسک اللسان عن الاعتراض والاقتداح فانقلبت الکائنات الاعیان الثابتۃ عندہم عین العلم والعلم عین الذات فما بال الامر والنہی والتنعیم والتعذیب وغیرہا من احکام الشریعۃ علے صاحبہا الصلوۃ والتحیۃ قلنا ہذا فی المظاہر الکونیۃ فی مرتبۃ الظل جایز لان عینیتہا بالذات لیست بمعنی ان الذات الالہی ہو بعینہا ہذہ الاعیان وحکمہ حکمہا بل بمعنے ان ہذہ الاعیان الثابتۃ فایضۃ من الذات بالفیض الاقدس کفیض ان الصفات منہ ولا مادۃ لہا فی الخارج بل یصیر بانعکاس الوجود والصفات الالہیۃ موجودۃ فالاحکام الکائنۃ فی المظاہر الکونیۃ الظلیۃ لا تجری فی الاصل کما ان احکام الاصل لا یکون فی الظل بالکلیۃ فان الاولیاء یتمثلون بالصور المثالیۃ فی الاماکن المختلفۃ مع بقاء صورہم الشخصیۃ فی مکانہم ویایقع علے تلک الصور من الامور الشاقۃ کالقتل والضرب لا یقع علے صورہم الاصلیۃ وہذہ الصور ظلال الصور الاصلیۃ وتابعۃ لہا مورقۃ متفاوتۃ لہا کذلک الحق تعالے منزہ عن ہذا الامور وہو الان کما کان لا تغیر فی ذاتہ وصفاتہ بحدوث الاکوان فان قلت انک قد ذکرت ان بعضہا صار مظہر المضل وبعضہا مظہر الہادی الی آخر الصفات فلما کانت الضلالۃ والہدایۃ من انعکاس الصفات تعالیٰ فای فایدۃ فی ارسال الرسل والعبادۃ والامر والنہی قلنا ان الضلالۃ والہدایۃ لا تظہر بدون ارسال الرسل لان الضلالۃ فی مخالفۃ والہدایۃ فی مطابعۃ کما وقع فی الحدیث عن جابر رضی اللہ تعالیٰ عنہ فمن اطاع محمدا فقد اطاع اللہ ومن عصے محمدا فقد عصے اللہ ومحمد فرق بین الناس رواہ البخاری ولان المخالفۃ والمتابعۃ متفرعتان علے وجودہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم الحمد للہ اولا والآخرۃ الصلوۃ والسلام علے رسولہ وآلہ وصحبہ کذلک اللہم اغفر لنا وتوفنا مسلمین والحقنا بالصالحین لنسئال منک فضلک یا ارحم الراحمین یا خیر الغافرین ۞

Marfat.com

مکتوب ہفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان ضد حضرت ایشان کہ بنام سیادت ونقابت پناہ مرحوم سید میر مرتضی ستایش صدور یافتہ در بیان یادداشت اسمی یادداشت مسمی بعضے اذکار واشغال طریقہ نقشبندیہ احمدیہ وبیان ولایات ثلثہ ودرجات آنہا وبیان حصول نہایت مطلوب وشہود او وبیان نایافت حقیقی وشہود بالغیب تحقیقی وعلم حضوری وحضور در حضور وبیان وصول متنبوس وصل عرفان وتحقیق حق الیقین وعین الیقین مرتبہ خواص واخص خواص وبیان آنکہ نسبت صفات باذات نسبت بے کیف بہ بے کیف است وبیان حصول علم لدنی حقیقی وغیر ذلک وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ بجمالہ وجلالہ والصلوۃ والسلام الاتمان الاکملان علی خاتم فصل الرسالۃ وعلی آلہ اما بعد از بارگاہ حضرت رب العزت کہ فیض جناب قدس علاء او بے سابقہ علتے است صلاح ذات صداقت آیات خلاصہ دودمان عبد مناف وآل کعبہ قدسی مطاف محب صادق میر مرتضے سلمہ اللہ تعالیٰ وابقاہ مطلوب است مفاوضہ ارادت آگین کہ نام زد درویش دعاگوئے ساختہ بودند چہرہ وصول افروخت چون مشتمل بر صحت مزاج خلت امتزاج بود سراسر بہجت افزا گردید قلمی نمودہ بودند کہ بفضل الٰہی از مشایخ قادریہ ونقشبندیہ چیزے حسب گنجایش ظرف دریوزہ نمودہ وعلاوہ آن بر طبق خلفاء حضرت شیخ المشائخ والمسلمین حضرت شیخ آدم بنوری قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ واسرارہم بخوئے کہ در رسالہ شریفہ لہ بجانب فضایل پناہ شیخ تاج محمد تتوی ست نسبت یافتہ اتفاقا آن رسالت بدست فقیر رسیدہ مدتے حفظ صورت آنجناب فیض مآب وشغل لطایف در زاویہ نتیجہ نظرہا، و شغلہا باوجود انکہ از ضعف بدن وپیری محنت ورزش این طریقہ تمام کم است اعلاء عطیتہ کبری حفظ یادداشت کہ اہم مقاصد واجل مارب روندگان راہ است بخوبی بحکم الٰہی ملکہ شدہ کہ اکثر اوقات بے اختیار در عین گرفتاری باوفی تحریکی بجانب جنبہ بخود میکشدہ باز گرفتار علایق عیال واختلاط این وآن میگردد ومیدانم کہ این امر وجدانی است بگفتن ونوشتن راست نمی آید می باید کہ خود را در خدمت پیر کامل ومکمل رسانم تا او درین باب چہ فرماید وبکدام شغل مشغول سازد لیکن چہ کنم کہ از ضعف بدن وپیری وقید عیال وقلت زاد وراحلہ نمے توانم رسید اگر تا حصول این سعادت عظمی غائبانہ متوجہ احوال این سائل شدہ این افتادہ خاک نامرادی را بذروہ حصول مرام عارسانند ممکن است غیر محال کہ تمام عالم در نظر عارفان ہمہ واضح گردید للہ الحمد والمنۃ کہ بحسب حفظ رابطہ معاملہ یادداشت صورت بستہ جناب مجمع [illegible] لازم گیرند کہ طرق وصول الی اللہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ سہ اند یکے از ان رابطہ است بشیخ [illegible] بمقام شہادت وتحقق تجلیات ذاتیہ او نے از شروط ارشاد ملکہ یادداشت است ودر غیبت شیخ صورت شیخ او وخیال او ودر وصف تعظیم ومحبت متوجہ بودن فائدہ صحبت می بخشد وکیفیت غیبت ونیاز از نفس حجاب میدارد ودین را بہیت اقرب اگر کسے شود او آن دانستہ باشد وبجا

Marfat.com

آرد و ازین طریق فنا فی الرسول و فنا فی اللہ حاصل می شود چہ شیخ او در شیخ خود فانی میباشد و شیخ شیخ او در شیخ خود و ہکذا الا شباخ کلہم یفیضون علی حسب استعدادہم فی الصحابۃ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین و ہم فی سیدنا محمد صلے اللہ علیہ وسلم و ہو فان فی اللہ سبحانہ و طریق دوم از طرق وصول ذکر است کہ ماخوذ از کاملی مکمل یا ذوقی بودہ باشد سیوم از طرق وصول مراقبہ است کہ مشتق از ترقب است کہ بمعنے انتظار بودن بمطلوب ست یا از رقیب کہ بمعنے محافظت قلب است از تطرق غیر و بیقولا ایشان اگر باوجود عیبت رعایت طریقہ رابطہ نمودہ در ورزش طریقہ سرگرم باشند و باذکار و اشغال استغراق اوقات نمایند بحکم المرء مع من احب نتیجہ صحبت چنانچہ یافتہ اند زیادہ تر ازان خواہند یافت روحانیت مشائخ طریقت باوجود صورت تحیز و اماکن شتے و مواطن مختلفہ حاضر و ممد و معاون و از قطب الارشاد کہ قیوم وقت باشد و در ہر عصر خبر یکے نمیباشد ہیچ کس از اہل طریق فیض مے یابند علم بود اشتہ باشند یا نہ چہ جائے کہ باو ارادہ صادقہ آوردہ باشند خصوصاً کسے کہ نسبت از و حاصل نمودہ باشند بہر حال سررشتہ طریقہ علیہ حضرت قطب الاقطاب سید آدم البنوری قدس سرہ الموسومۃ بالطریقۃ الاحسینۃ نگہداشتہ متوجہ باشند و بہمہ وجوہ مطمئن خاطر بودہ باشند باید دانست یاد داشت اسمے کہ ابتدار آن از لطیفہ قلبی است چون استیلا تام نمود و در جمیع لطائف نورانیت او غالب آمد اذکار لطائف کہ بتوسط عبارت بود باتمام میرسد من بعد وقت آن میرسد کہ لطائف بذکر مسمی بے واسطہ الفاظ میگرایند و بر بینولا برسوئید اقلب کہ محل امر نورانی است نظر داشتہ بایقان محض و ایمان خالص حضرت حق را جل مجدہ بے کیف و جہات حاضر و انستہ در جمیع اوقات دانات باین دانش متوجہ باشند تا نور مشاہدہ جمیع اجزاء بدن را فرا گیرد و استغراق دراین معنی صورت یاب گردد و نسبت توجہ کہ بذات مسمی بے کیف و بے جہت و بے مکان حاصل گردد و آنرا یاد داشت مسمی گویند و ہر گاہ بکثرت شغل این نسبت قوت گیرد و چون نور آفتاب نور مسمی ظہور نماید آنرا شہود مسمی گویند و ہر گاہ نفس مسمی بوجہ بے کیفی ظاہر و حاضر گردد و اینحالت را حضور مسمی گویند و برائے تقویت این نسبت و استحکام آن صور متخیلہ مقرر فرمودہ اند و از اینجا شغل صور متخیلہ کمال اشتغال نمایند و از صور خیالیہ بحقائق علمیہ کہ علما آنرا صور علمیہ و مشائخ اعیان ثابتہ گویند انتقال نمایند و خود را در مرتبہ حقایق اندازند تا خود را با جمیع کمالات و جمیع اشیا جزء پر توحق و نور آن نیابند مثل صور متخیلہ کہ در خیال ثابت اند ہر چہ دارند از مبدء فیض خود کہ آن شخص است دارند ثبوت و قیام آن صور بکمالات آن شخص است کمالات ذاتی و صفاتی آن شخص اقرب است بآن صور ازینجا باحاطہ و معیت و قرب قیومیت راہ توان برد و طریق شغل صور متخیلہ آنست کہ صور مختلفہ متعددہ را در خیال آرد و فانی سازد و نیست گرداند و یقین نماید کہ جمیع ذرات کائنات صور علمیہ حق اند تعالیٰ شانہ ہمہ فانی مطلق اند و ذات حق تعالیٰ باقی مطلق است و ایضا بداند صور خیالیہ مرا باقوت متخیلہ من اقربیت و معیت مجہول الکیفی است و باوجود فنا آن صور و انعدام آن از متخیلہ قوت متخیلہ بذات خود باقی و ثابت است کذلک ذات حضرت حق کہ جامع جمیع کمالات است بہر ذرہ از ذرات کائنات حاضر و قریب بے کیف محض است و باوجود اقربیت و معیت بے کیفی ہمہ فانی و حق باقی است چون برین نسبت مداومت نمودند نسبت فنا ظہور خواہد نمود و خواہند دید کہ وجود جمیع ذرات کون در جنب وجود مطلق حق غیر نمود بود پیش ندارد و درین حالت اگر اشیاء بسبب غلبہ شہود احاطہ و معیت او تعالیٰ عین حق یابند آن را توحید وجودی گویند و درین حالت از سر عارف لیس فی جبتی سوئے اللہ و انا الحق بے اختیار ظاہر خواہد شد اگر اشیا در نظر شہود مختفی گردیدند و جمال حضرت

Marfat.com

حق تعالیٰ مشاہدہ نمودند کرویۃ الشمس فی النہار آنرا توحید شہودی خوانند و درین وقت از سر عارف شطح سبحانی ما اعظم شانی سر خواہد زد
وچون توجہات مشائخ طریقہ علیہ نقشبندیہ در حق مریدان علی الدوام در کار اند این چنین شطحیات از اہل این طریق کمتر سر
میزنند وچون فضل اخص در کار گردد خواہد دریافت کہ اگرچہ مرتبہ شہود بس بلند است اما فوق مطلق از لباس شہود وراء الورا است درین
وقت خبر یقین و ایمان بالغیب نقد وقت او نباشد و آن ہر دو حالت مذکورہ تعلق بولایت خاصہ کہ ولایت اویسیہ است
است و مرتبہ بدلا و اقطاب و غوث است و اما حضرت جدنا المجدد الثانی قدس سرہ این ولایت را
ولایت صغریٰ خواندہ اند و آنچہ در عبارات اکابر حضرات نقشبندیہ واقع است کہ نسبت ما فوق جمیع نسب است مراد ایشان
ازین نسبت نسبت حضور است و حضور معتبر نزد ایشان حضور با غیبت است کہ تعبیر از آن بیاد داشت میکنند و آن عبارت
است برین تفصیل تجلی ذات عبارت است از ظہور ذات او تعالیٰ و تقدس و حضور او سبحانہ بے ملاحظہ صفات و
شیونات و اعتبارات اگر ارتفاع صفات و شیونات و اعتبارات یک لمحہ اتفاق افتد چنانچہ حافظ آداب معرفت
بآن اشارت میفرماید بیت جلوہ بر کارہ کرد و پنہان گشت بار دیگر صبح رستاخیز چنان کہ نقطہ خط پرگار رفت بعد ازان
چون صفات و شیونات سایہ کردند پس بنا بریں [illegible]
غیبت و این چنین نسبت نزد این اکابر معتبر نیست و این [illegible]
و ذات تجلی نمود غیر از حجب صفات و شیون و اعتبارات این تجلی باین صفت در ہم فوق جمیع نسب است و این نسبت
چون کامل شد بولایت کبریٰ می پیوندد کہ حضرت سید آدم بنوری قدس اللہ سرہ تعبیر ازان بولایۃ خاص الخاص نمودہ اند
و ازین بیان دانستہ باشی کہ تجلی ذات چنانچہ در حق و اصلان دایرہ ولایت کبریٰ ارزانی میدارند در حق و اصلان
دایرہ ولایت صغریٰ کہ بنہایت کار خود رسیدہ باشد ایضاً ارزانی میدارند اما این تجلی ذاتی در حق ایشان بر قلب بسبب
آن یک لمحہ و لحظہ از قید آفاق و انفس خلاصی می یابند و کسانیکہ از دایرہ ظلال گذشتہ اند و ہنوز بہ تجلی برقی در
حق آنہا دائمی است چونکہ مسکن ایشان دایرہ اصل است کہ تجلی برقی ماشی ازان است بلکہ جمیع دوایر ہر گردان فوق تجلیات
و ظہورات است زیرا کہ تجلی و ظہور بہر مرتبہ کہ تعلق گیرد از شائبہ غیبت بیرون نتواند شد و صفات و شیونات و اعتبارات
اگرچہ ظلال ذات اند تعالیٰ و تقدس اما نظر بدایرہ ولایت صغریٰ کہ دایرہ ظلال صفات و صفات واجب است بولی اصالت
دارند و لہذا و اصلان این دائرہ کہ از ظل بہ اصل رسیدہ اند از ترقی بصر خاصی بمنتہا [illegible] و اصلان دایرہ اولی فہم
و واصل بدایرہ ولایت صغریٰ صاحب ولایت قلب است اگر بنقطہ انیہ آن دایرہ برسد با حرف ولایت قلبی رسیدہ باشد
و واصل بدایرہ ولایت کبریٰ چون بہ اصل رسیدہ است از انقلاب برآمدہ است صاحب [illegible]
بر صاحب قلب فوقیت دارد و این فرق وقتے تواند بود کہ ہر دو بنہایت دایرہ ولایت [illegible]
قلب کہ بنہایت ولایت قلبی رسیدہ باشد بر صاحب روح و سر و خفی بایں معنی [illegible] فوقیت
دارد چہ تفاضل اقدام ولایت باعتبار تقدم و تاخر درجات نیست [illegible] اصل باشد از نقطہ او بایں باعتبار قرب
و بعد از اصل است و سبب طی منازل ظلال است [illegible] باید دانست کہ طریقہ علیہ نقشبندیہ [illegible] اول ولایت عامہ

Marfat.com

است کہ نصیب عامہ مومنان است کہ بدان اولیاء عام باشند بسبب متابعت وعلم تقلیدی وظہور ایمانی ویقینی واہل ولایت خاصہ با اولیاء عام شریک اند بعد ازان ولایت خاصہ است کہ نصیب مومنان خاص است کہ اولیاء امت اند بعد از حصول علم قلبی ومعرفت خاص ذات وصفات واین اول مرتبہ است از علم لدنی ظلے باین علم حصول ووصول بمرتبہ ظلال است بعد ازان ولایت اخص است کہ ولایت ملاء الاعلے است کہ ہر چہار ملائک مقرب اند وکمالات این مرتبہ نصیب ملاء الاعلے است بعد ازان ولایت خاص الخواص است کہ ولایت انبیاء است کمالات آن اصالۃً مخصوص بانبیا است و بمتابعت ایشان دیگران را ایضاً نصیب است این مرتبہ علم لدنی اصلے است در اینجا وصول باصول است بامتیاز ظلال از اصول ومراد از وصول نزد ایشان جمعیت دل است بحق سبحانہ بسبیل ذوق بتجلے ذاتی وچون بسبیل دوام بود وصل وائمی گویند وہمین است نہایتے کہ در ہدایت درج کردہ اند وولایت عامہ ظل ولایت اخص است علے حسب استعداد ہا ہر کرا ایمان بالغیب بصرف جہل است ہر چند عالم علم کسبی یا جاہل ازین علم باشد از ظل ولایت ملاء الاعلے نشان مند است و ہر کرا ایمان بالغیب بپایہ امیری مستقر نظر قیاسی یا وہمی ہم باشد از ظل ولایت اولیاء امت خاصہ نشان مند است ہر چند کہ جاہل یا عالم علم کسبی باشد اما ازین ہر دو گروہ عامہ مومنین ایمان کردہ او بے پاک تر است اگرچہ مقبول است وولایۃ اخص ظل نبوت انبیا است وولایۃ خاصہ ظل ولایۃ خاص الخواص است کہ ولایۃ انبیا است وکمال اہل ولایۃ کہ اولیاء امت اند تا غوثیت است واکملیت درین مرتبہ غوثیت جن وانس است واین نصیب خاصہ حضرت سیدنا محی الدین عبد القادر جیلانی قدس سرہ الوارث غوث الثقلین است وکمال اہل ولایت خاص الخواص در اولیاء امت تا امامت است وکمال اہل کمالات نبوت را کہ غیر نبی است تا خلافت است چون این دانستہ شد پس باید دانست ہر چہ در دایرۂ ولایت خاصہ کہ از حضرت قبلہ روحانی سیدنا المجدد الالف الثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الاقدس ولایۃ صغری مقرر نمودہ اند حاصل گردد ونسبت شاہد ومشہود وطالب مطلوب وعارف ومعروف یافتہ شود ہر چند بعض کسان آنرا مجہول الکیفیۃ یابند ووراء الوراء گویند وخارج از حیطۂ کشف وشہود وفہم ودانش فہمند ہمہ در مراتب ظلال اند چہ ہر چہ در فہم آید ولو مجہول الکیفیۃ در مرتبہ ظلال است واو خارج از حیطۂ کیفیۃ وشہود ووراء الوراء بود ودرین موطن سالک بیافت تجلیات ومشاہدات فریفتہ می ماند حافظ آداب معرفت ازاین جامی فرماید ؎ دواست سر آب درین بادیہ ہوش دار ۔ تا غول بیابان نفریبد بسرابت ووصول بمطلوب حقیقی وراء الوراء است واین یافت او نایافت است پس آنچہ در ذہن او از یافت حق ووصول وشہود قرار گرفتہ باشد اگرچہ مجہول الکیف والطف در نظر آید دفع کند ومرآت سر خود را از ظلمت آن نقش خالی سازد وہمت تمام بمفقدان توجہ سابقہ گمارد تا توجہ بمطلوب وغیر مطلوب نماند تا معلوم ومشہود بے تکلف در نظر ہیچ نماند ونسبان طالب مطلوب وشاہد ومشہود وکذلک صورت بندد وفی الحقیقۃ این فنا بخلو متخیلہ تعلق دارد وآن اگرچہ تنجلیہ سر حاصل میگردد اما کمال آن تنجلیہ خفی است کہ در ولایت کبریٰ صورت گیرد وچون خلو متخیلہ حاصل گشت وصول بماوراء الورا کہ مبرا از حصول است بنور یقین صورت خواہد بست ومعارف اولیاء کرام ہر چند بلند باشند چون معلومات ومحصولات اند نسبت بولایۃ خاص الخواص کہ ولایت انبیاء است صلوات اللہ وسلامہ علے نبینا وعلیہم کہ حضرت جدنا الروحانی المجدد للالف الثانی آنرا ولایۃ کبریٰ گفتہ اند در راہ می مانند پس تمام تر سعی سالک در خلو متخیلہ باید تا

Marfat.com

بعرفان ایقانی حضوری بغیر معلوم باید پیوست و اکابر مشائخ صوفیہ مثل ابن عربی و خواجہ علاء الدین عطار رحمہم اللہ تعالیٰ فرمودہ اند کہ خلو متخیلہ اگرچہ در تمام عمر ساعتے میسر گردد غنیمت باید شمرد کہ سعادت عظمیٰ است و از ما ذکر دانستہ باشند کہ یاد حق سبحانہ و تعالیٰ قبل از خلو متخیلہ حصولی است نہ حضوری چونکہ موصوف بخیال است و ایضاً دانستہ باشند کہ کمال در ولایت خاصہ بوجدان و وصل و مشاہدہ مطلوب است و کمال در مرتبہ ولایت اخص کہ ولایت ملاء الاعلیٰ است کہ حضرت قبلتنا المجدد للالف الثانی آنرا ولایت علیا گفتہ اند و ولایت خاص الخواص کہ ولایت انبیاء است علیہم الصلوٰۃ والسلام بفضل و یاس و فقدان و نایافت است و تفاوت درین ہر دو ولایت آنست کہ در ولایت اخص محض نایافت مطلوب است و در ولایت خاص الخواص معرفت حقیقت آن نایافت و مقصود و عدم یافت و عجز از معرفت او تعالیٰ بعلم حضوری بے حصول معلوم معرفت است کما قال راس الصدیقین رضی اللہ تعالیٰ عنہ العجز عن درک الادراک و این معنی بالاصالۃ در معرفت ولایۃ انبیا واقع است فافہم و ہرگاہ نسبت نایافت قوت گیرد باین معنی کہ بجائے شہود یقین صاف بغیب حقیقی متحقق گردد و ایمان بذات مسمی بواسطہ ظہور شہودی میسر و از توجہ بمتوجہ الیہ ہیچ در بصیرت او نماند از کمالات ولایۃ اخص بہرہ ور گردد و ازین نسبت ترقی نماید و جہت ترقی از ان شغل جزو لایتجزی ذکر کردہ اند و طریق او آنست از مرتبہ جسمانیہ خود نظر برداشتہ بر اصل او کہ عناصر اند کمارودہ خود را عین آن داند و ازان نظر برداشتہ بر اصل او کہ مرتبہ روحانیت است دارد و خود را عین آن روحانیہ داند و ازان نظر برداشتہ بر اصل او کہ نور اول است ناظر گردد و خود را دران مرتبہ انگارد و ہمین مرتبہ آخر مراتب مخلوقہ است و نہایۃ سلسلہ ممکنات و ورای این مظاہر شہود و نفس شہود را قدم گاہی نیست و مقصود از شغل این نسبت این است در مرتبہ نایافت و عدم و عجز ہر چہ مایافت را از مرتبہ وصل کہ آن در نہایت ولایت خاصہ بود کہ در اول آن شہود مطلوب بود در وسط و نہایت آن تحقق شہود و وصول بمشہود و علم عرفانی است و آن را وصل متلبس گویند دوری و مہجوری دست داده بود و بجائے شہود و اطمینان بغیب حقیقی متحقق گشتہ و وصل عریانی روئے نمودہ بود و درین مرتبہ از حق و غیر حق کہ در مرتبہ تجلیات و شہود حاصل بود خلو حاصل گردید اما توجہ خفی باقی بود و خلو متخیلہ از ماسوائے حق سبحانہ حقیقۃ حاصل نگشتہ لہذا الفی جہتہ توجہ خفی و حصول خلو متخیلہ این شغل مقرر فرمودہ اند و حاصل این شغل اینست کہ اصل ہر شئے غیر حق است تا آنگہ مرتبہ شہود را [illegible] رسد بسیر نظری ہمین مقرر شود و ناظر بغیب گردد و درین ہنگام مکشوف او خواہد گردید کہ [illegible] و نماندہ است چہ آخر مرتبہ شہادۃ کہ تعین ہر شئے مندرج در نور اول است ظہور مرتبہ غیب حقیقی است [illegible] آن معلوم است الٰہی اند پس اینجا غیر نماند کہ واسطہ گردد و حینئذ از توجہ خفی ایضاً خلو متخیلہ [illegible] این قدر در نظر داشتہ باشند کہ وجود اصلی و تعین اولی من در ضمن نور اول منتہائے [illegible] لایتجزی است و این مرتبہ ظہور امر تقدیریست کہ مرتبہ معاد است [illegible] کہ در مرتبہ ولایۃ اخص حاصل بود نفس حضور و علم حضوری بجناب حق تعالیٰ [illegible] علم عارف کہ از خصوصیات خیالی حضور فارغ گشتہ [illegible]

Marfat.com

خیال وتصرف علم حصولی اصلا نخواهد ماند چه قبل ازین هرچند خلو متخیله حاصل بود اما بفناء سر وتعلق خفی بظل مخفی صورت داشت وچون سلسلهٔ ظلال منتهی شد وصول بمرتبهٔ اصل واجب تعالی گشت من غیر توسط شیئے منهاورا اینجا عارف از دایرهٔ ظلال تمام خلاصی یافته ودر دایرهٔ اصل که اول مراتب ثلثه وجوب است که مرتبهٔ کمالات است داخل گردد وعلم حضوری بحق سبحانه بتوسط مرتبهٔ کمالات پیدا نماید ودر این مرتبه نفس حضور بحضرت ذات تعالی وتقدس خواهد یافت اما بواسطهٔ کمالات وصفات او سبحانه وبسوائے این صرف حضور بحضرت حق تعالی امرے دیگر مکشوف او نگردد وهرگاه فضل خواص الخواص که از مرتبهٔ ولایت انبیاء است علیهم الصلوة والتسلیمات ظهور فرماید دریابد که این علم حضور مرا بعلم عادی خیالی من که علم حصولی است حاصل نیست بلکه بعلم حضوری حق است که ظاهر شده است ودریابد که حق تعالی حی بحیوة است وقدیر بقدرة است ومرید بارادت است وعلیم بعلم است وسمیع بسمع الی غیر ذلک من الصفات والافعال وایضا بنظر کشفی معلوم خواهد نمود که هرجا که علم است ظهور علم الهی است وهرکجا که سمع است ظهور سمع الهی است وقس علیها غیر ذلک من الصفات در این مرتبه جمله صفات وافعال خود را از خود ومنتفی ومتلاشی یافته حق سبحانه وتعالی منسوب وباقی خواهد یافت این مرتبه را حضور علم ووصول [illegible] الخواص ظهور فرماید مکشوف او سازند که درین مرتبه هرچند حضور علم ووصول مرتبهٔ صفات بالذات لله است لا بالظلیة [illegible] سمع الی آخر الصفات بوئے زایدیت صفات باذات می آید پس در خواهد یافت که [illegible] بصفهٔ علم علیم است بذاته غیر از صفهٔ علم ایضا علیم است وچنانچه بصفهٔ سمع سمیع است غیر از صفهٔ سمع [illegible] بالذات لله است لا بالظلیة [illegible] بصفتے وشانی بلکه بوجدان محض که مظهر است شان العلم را که مظهر حضرت [illegible] این حالت را حضور خوانند وهمین حضور صرف بے علم حضور و حضور علم صرف [illegible] وحضور است بالذات لله مرتبه وحصول بکمالات نبوت است وهمین است حق الیقین مرتبهٔ کمالات قرب نبوت انبیاء علیهم الصلوات والتسلیمات که بحضور صرف تعلق دارد وحق الیقین مرتبهٔ ولایت انبیاء علیهم الصلوات والتسلیمات والتحیات بحضور علم وعلم حضور است وحق الیقین مرتبهٔ اولیا بحصول مجهول الکیفیة تعلق دارد وهرچند آنرا بنابر جهالت کیفیتش غیر معلوم دانند اما معلوم است که معلوم است ودر هر مرتبه که سالک را وصول بحصول وعلم حصولی است بنابر ظلال معلومی ومحصولی سالک آن مرتبه مسمی بمرتبهٔ علم لدنی ظلی است وچون فوق ازان ترقی نماید وبعلم حضوری وحضور علمی برسد بمرتبهٔ علم لدنی اصلی [illegible] وصول بغیر معلوم وغیر محصول است واین مرتبه مسمی بعلم لدنی اصلی است سوال در نسبت حضور در حضور رفع شائبهٔ زایدیت صفات برذات صورت میگردد ومنع زایدیت موهم اثبات عینیت صفات است باذات وآن قول معتزله است جواب در نسبت صفات باذات سه اقوال است قول علماء ومعتزله ومشائخ طریقت علماء سلف رضوان الله تعالی علیهم اجمعین اکتفا بر قول لاهو ولاغیره است باین معنی که نیست ذات عین صفات چنانچه معتزله وهم دارند وهم غیر صفات است ومنفک ازان چنانچه منع عینیت وهم آن دارد بلکه ذات واجب تعالی موجود است بذاته ومتصف بصفات [illegible] وقائم بذاته تعالی وهمچنین قدیم است وچون علماء متاخرین شکر الله تعالی سعیهم [illegible] بین دیدند که در خارج [illegible] ظاهر [illegible] بمتاخرین [illegible] تعلق ضمنین لازم می آید لهذا برائے دفع وهم مذکور راه

Marfat.com

توسط اختیار نموده فرموده اند که معنے لا ہو ولا غیرہ زاید غیر منفک است دوئم مذہب معتزلہ و حکما است کہ صفات عین ذات اند بمعنے آنکہ آنچہ بر صفات مترتب می شود از ثمرات آن بر نفس ذات مترتب است و صفات محض اعتبارات ذات واجب تعالیٰ اند و این قول از روئے تحقیق بنفی صفات راجع و فقیر آن را در فتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ بوجہ احسن بیان فرمودہ است سیوم قول صوفیہ وجودیہ است کہ بعینیت صفات با ذات قائل اند و این امر کشفی است استدلال را دران مدخلی نیست و محققین ایشان بر انند کہ صفات حضرت حق تعالیٰ موجود حقیقی خارجی اند و قدیم اند و قائم بذات حق تعالیٰ اند و معرفت این معنی از راہ کشف و درین طریقہ احسنیہ بالوریہ بسیط است کہ یقین نماید کہ ذات حضرت حق تعالیٰ علیم است بصفۃ علم و سمیع است بصفۃ سمع و بصیر است بصفۃ بصر و قدیر است بصفۃ قدرت الی غیر ذلک و در ہر مظہری کہ علم و سمع و بصر و قدرت و ارادت کہ ظاہر است ہمہ ظہور صفات او است تا کہ فعل خود را ظہور فعل حق تعالیٰ یابد این مرتبہ تجلی و ظہور علم است عارف در این مرتبہ واصل بذات است اما بواسطہ صفات و واسطہ صفات درمیان است بوحدت کہ بواسطہ صفات حاصل گردد متحقق و بوحدت حقیقی کہ در مرتبہ ذات حاصل گردد متحقق نشود و ہمین معنے مشعر است بر زایدیت صفات بر ذات و بنا بر آن ترقی ازان لازم است و چون فضل مرتبہ اخص بخواص در کار گردد و شمائل حال این عارف شود معلوم او سازند کہ صفات بذوانتہا موجود اند بذات الواجب موجود اند و ذات حق تعالیٰ بذاتہ موجود است پس نظر او بوحدت خالص بدون توسط صفات بر ذات حق تعالیٰ قرار گیرد و در ہر مظہرے کہ مشاہدہ نماید و نظارہ کند نظر او بر تجلی ذات تعالیٰ و تقدس افتد درین مرتبہ از تفصیل بہ جمال آید و از صفات صفاتے ترقی نمودہ بوحدت ذاتی انس گیرد و باین وحدت حقیقی اطمینان او حاصل گردد درین حالت شاید زایدیت صفات بر ذات از نظر او مرتفع گردد و بحضور و حضور ظاہر گردد و بنظر کشفی مشاہدہ نماید کہ ذات حق تعالیٰ بذاتہ علیم است نہ بعلم و قادر است بذات او است نہ بقدرت و بذاتہ سمیع است نہ بسمع و قابلیت ذات او است و ہمچنین صفات دیگر و این مرتبہ ذات است بے کیف بے کیفی محض است و نسبت عینیت و غیریت مفہوم الکیف است از نظر مرتفع گردد و ایضاً و ہم اجتماع ضدین مرتفع گشت زیرا کہ ہر دو امر مذکور در مرتبہ محسوس الکیف و معلوم الکیف لازم می آید و مرتبہ ذات و صفات معدوم الکیف است شمائل او ران بجائے ثبت پس صفت زایدیت موجب انتفاء عینیت نباشد و درینجا طریق معرفت لطیف تر ازان است و آن آنست کہ ذات حق سبحانہ و تعالیٰ چنانچہ بصفات کامل است قطع نظر از صفات ایضاً کامل است و النقص لازم آید چون مشاہدہ نظر کشفی عارف بران حیثیت بر ذات قرار گیرد و بر مرتبہ حضور در حضور رسیدہ باشد عینیت صفات با ذات و ذات با صفات در وہم نیاید فافہم و باللہ التوفیق و از ما ذکر داشتہ باشند کہ نفی علم حصولی نہ نماید نفی [illegible]

خصوصیت و کیفیت علم عادی حیثی حصولی است فائدہ در [illegible]

حصول بآن درجہ تعلق دارد حضور در حضور است بے علم حضوری [illegible]

وت دارند از کلام و معرفت بحضور از مرتبہ حضور صرف [illegible]

دیگران اعلم حصولی و علم حضوری اخذ می نمایند ہر چند آن [illegible]

Marfat.com

این است هرچه اہل ولایۃ اخص اند دراخذ کلام و معرفت غیب الغیب بتعا مناسبت باہل نبوت دارند ہرچند مناسبت قلیل بل اقل قلیل باشد و اہل ولایۃ خاص بخواص بعلم حضوری از مرتبہ حضور علم بالاصالۃ می یابند و اہل ولایۃ خاصہ بعلم حصولی از مرتبہ علم حضوری تبعا اخذ مینمایند و اہل ظل ولایت اولیاء بکشف و الہام حصولی بہرہ ور میگردند و متلذذ میشوند و باللہ التوفیق لازم کہ مدتے بصور متخیلہ کہ برائے تکمیل حضور مقرر نمودہ اند مشغول گردند تا شہود کامل صورت یاب گردد بعد ازان در خلوت متخیلہ در چیند بعد از ملاء دران بشغل جزء لایتجزی تا بنسبت حضور در حضور ترقی نمایند و بکمالات نبوت فایز گردند و دعا گوئی زادگان را در اوقات خاصہ بدعوات حسنہ و بحسن خاتمہ یاد آور باشند و احقر الفقرا را بہر حال متوجہ خود دانستہ فروگذار ندانند و بر خود اطلاع می داده باشند و السلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ الحمد للہ رب العالمین اولا و آخرا ظاہرا و باطنا و الصلوۃ و السلام علے رسولہ محمد و علے آلہ الی یوم الدین +

مکتوب ہشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضیلت پناہ میان فرح الدین عرب ساکن قندہار صدور یافت در بیان درجات نبوت و ولایت و کمالات آنہا و بیان اسرار عجیبہ و معارف غریبہ و بیان علم لدنی و حق الیقین و ما یتعلق بہا و غیر ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ حامدا للہ و مصلیا و مسلما علی حبیبہ و علی آلہ و صحبہ الی یوم الدین برخوردار عزیز دل میان فرح الدین بدعوات و توجہات مخصوص است حضرت حق تعالی بکمالات ظاہری و باطنی طریقہ علیہ نقشبندیہ احسنیہ بنوریہ محظوظ و ممتاز داشتہ فایض الجود و اراد بدانند کہ درجات نبوت چہار اند و ہمچنین درجات ولایۃ و علم لدنی بر دو نوع است اما درجات نبوت اول مرتبہ عام نبوت مطلق است کہ بآن نبی باشد دویم مرتبہ خاص رسالت است کہ بآن مرسل باشد سیوم مرتبہ اخص عزم مطلق است کہ بدان اولوالعزم باشد و عزم مطلق ازان گفتہ شد کہ عزم این صاحب دولتان در امور مامورہ و غیر مامورہ بر حسب رضا و امر ایزدی واقع میشود بخلاف عزم ایشان کہ از خصلت طرف عزیمت خواہد بود چہارم مرتبہ خلافت است و این مرتبہ جامعہ است مر مراتب ثلثہ مذکورہ را و این مرتبہ اخص خواص است در مراتب نبوت و اصالۃ مخصوص است بحضرت خاتم الانبیا کہ اخص الخواص ممکنات است و حقیقت این خلافت بحقیقت خلت محبوبی است کہ خاصہ حضرت حبیب رب العالمین آمدہ است صلے اللہ علیہ وسلم نہ خلت محبی و در اولیاء صحابہ بحسب اولیت ازین مرتبہ شریفہ نصیب حضرت صدیق اکبر است و اولیاء دیگر ازین امت مرحومہ از مرتبہ قطبیت و غوثیت و امامت عبور نمودہ بمرتبہ خلافت ملحق میشوند و از کمالات آن بہرہ می یابند اما بطریق خفی نہ بطریق جلی بعد از خلفا اربعہ تا مہدی موعود الحاق بطریق جلی میسر خواہد شد و مرتبہ خلافت از جہۃ عموم ظاہر بادشاہان دنیا را شامل است اما درجات ولایۃ اول مرتبہ ولایۃ عامہ است کہ ظل ولایۃ اخص است کہ ولایۃ ملاء الاعلے است کہ حضرت قبلہ روحانی ما آنرا بولایۃ علیا می نامند

Marfat.com

نصیب عامہ مومنان است کہ بدان اولیاء عام باشند بسبب متابعت و علم تقلیدی و علم کسبی و ظہور نور ایمانی و یقینی دویم مرتبہ ولایت خاصہ کہ ظل ولایۃ خاص الخواص است کہ ولایۃ انبیاء است علیہم صلوٰۃ اللہ وسلامہ کہ نصیب مومنان خاص است کہ اولیاء امتہ اند بعد از حصول علم قلبی مطلق در معرفت ذات و صفات عبد و رب تعالیٰ و این اول مرتبہ است از علم لدنی ظلے باین علم حصولی و وصول بمراتب ظلال است سیوم مرتبہ ولایۃ اخص است کہ ولایۃ ملاء الاعلےٰ است کہ چہار ملک مقرب اند کہ ظل نبوت انبیاء است و این مرتبہ نصیب ملاء الاعلےٰ است چہارم مرتبہ ولایۃ خاص الخواص است کہ ولایۃ انبیاء است کمالات این ولایۃ اصالۃ مخصوص بانبیا اند و بالمتابعۃ دیگران را ایضا بہرہ ایست این مرتبہ علم لدنی اصلی است و در این مرتبہ وصول با صول است بامتیاز ظلال از اصول و کمال ولایۃ اولیاء تا غوثیت است و اکملیت آن بغوثیت جن و انس است و این نصیب خاصہ حضرت محبوب سبحانی غوث الثقلین محی الدین عبد القادر جیلانی است کہ خود اہل کمالات ولایۃ انبیا بودہ اند کہ فوق آن مرتبہ در ولایۃ نیست و کمال اہل ولایۃ انبیاء در اولیاء امتہ تا امامت است اہل کمالات این ولایۃ امام است اگرچہ خفی باشد و داخل ائمہ اثنی عشر نباشد اما در جمیع اولیاء امت تحت آئمہ اثنی عشر ہمین امام است در ہر عصرے کہ باشد و جمیع اولیاء امتہ تحت قدم او باشند و ازینجاست کہ حضرت غوث الثقلین فرمودہ اند قدمی ہذہ علےٰ رقبۃ کل ولی اللہ و کمال در کمالات نبوت مرغیر نبی را تا خلافت است و بدانند ہر مرتبہ ولایۃ مطلق را ظاہر است و باطن ثمرہ ظاہر تصرف بر خلق است و ظہور صفت جلالیت در آن بیشتر و غالب تر و ثمرہ باطن قرب و علم بحق است سبحانہ و ظہور صفت جمالے در آن زیادہ تر حصول ظاہر ولایۃ عامہ منوط بعبادات ظاہر است بی شرط جمعیت قلبی و حصول ولایۃ عامہ مربوط بعلم کسبی است بے حصول بہرہ از علم لدنی و حصول ظاہر ولایۃ خاصہ منوط بعبادات و ریاضت ظاہر است بصورت تجرید اگرچہ این تجرید در باطن ہم باشد اما بشرط جمعیت قلبی و حصول باطن ولایۃ خاصہ منوط بعلم لدنی است اگرچہ آن علم لدنی ظلے بود بعبادۃ و ریاضت باطن است کہ آن خلوص اخلاص و ترک ہوا است بصورت تفرید اگرچہ این تفرید باطن از جمیع خواستہا متفرد باشد خواہ خواست دنیوی و خواہ اخروی و حصول ظاہر ولایۃ خواص الخواص منوط بعبادۃ و ریاضت و مجاہدہ با شرائط کاملہ است بحقیقت تجرید و حصول باطن این ولایت مربوط است بحاضر بودن بحضرت غیر معلوم بعلم معدوم الکیفیۃ کہ فوق علم معلوم الکیفیۃ و مجہول الکیفیۃ است بعلم لدنی اصلی است بحقیقت بقرب عبدیت بخلوص متجلہ کہ خالص و افضل منتہی حقیقی ہمان است کہ بعلم باللہ سبحانہ اکمل باشد اگرچہ در مراتب دیگر مثل قطبیت کامل و غوثیت اکمل دیگرے بروے تفریق داشتہ باشد چہ در جمیع علوم و مراتب مرتبہ علم باللہ و کمال خلت اصلی باو تعالیٰ افضل و اقرب است چرا کہ اسم حبیب بغیر اہل خلت محجوبے کہ باین اعتبار حضرت محمد رسول اللہ حبیب اللہ شدہ است غایۃ افضل الصلوات و اکمل التحیات اطلاق نیافتہ و این مرتبہ کمالات باطن ولایۃ [illegible]
نہایۃ علم باللہ و کمال علم بحقایق عمیق اشیاء در اولیاء امت میسر میگردد پس فضیلت حقیقی [illegible] ولایۃ راست
بشرف شہودی مراہل ظاہر آن ولایۃ را در ہمو طن فقط حقیقتے تبعاً و طفیلاً میسر گردد [illegible] در تو در
حجاب نماند آنگاہ در مرتبہ علم و معرفت کہ بوصول باعلیٰ درجہ کمالات نبوت انبیا تعلق دارد [illegible] است بے علم [illegible] ربی انعقدر
ہست کہ اہل کمالات نبوت از حیثیت نصیبی کہ از کمالات نبوت وارد [illegible] علم از مرتبہ [illegible] بالاتر

Marfat.com

تبعیت نبی خود اخذ میکند اما مورد آن علم حضوریست و دیگران بعلم حصولی و علم حضوری هرچند آنرا حضور علم دانند و مجهول الکیفیة دانند و تفاوت در سالکان دیگر این است اهل کمالات ولایة اخص یعنی ملاء الاعلے که ظل مرتبه نبوت انبیاء است در اخذ کلام و معرفت مرتبه غیب الغیب تبعا مناسبت با اهل نبوت دارد هرچند مناسبت قلیل بل اقل قلیل باشد و اهل کمالات ولایة خاص الخواص که ولایت حضرات انبیاست صلوات الله وسلامه علے نبینا وعلیهم اجمعین بعلم حضوری از مرتبه حضور علم بالاحمالة می یابد و اهل کمالات ولایة خاصه که ولایة اولیاء خواص امت است و ظل ولایة حضرات انبیاست بعلم حصولی از مرتبه علم حضوری تبعا اخذ می نمایند و اهل ظل ولایة اولیاء بکشف و الهام حصولی بهره یاب میگردد و لذت می یابند و دانند که علم لدنی علمی است که اهل قرب را بتعلیم الهی و تفهیم ربانی معلوم و مفهوم میشود نه بدلایل عقلی و شواهد نقلی و حضرت حق تعالی در کلام قدیم در حق حضرت خضر علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام فرموده است وعلمناه من لدنا علما و فرق فیما بین علم الیقین و علم لدنی آنست که علم الیقین عبارت از ادراک نور ذات و صفات حضرت حق است جل مجده و علم لدنی کنایت است از ادراک معانی و فهم کلمات از حق سبحانه بطریق الهام و فیض نه بکسب و فهم حقیقت و دقایق و جهات اطلاقات که بر علم مطلق از حصول و حضور مطلق میکرد و نه چنانست که هرگاه از استعداد طالب مطلوب حقیقی حجاب ظلمت که وجود و توابع وجود را تمام گرفته است برخواست بقدر رفع ان ظلمت و زنگ از صفحه مرآت استعدادش ظهور کمالات علم لدنی بر حسب تقاضائے قابلیت هر مرتبه ظاهر خواهد فرمود و بر حسب معلومات و دریافت یافت این طالب صفة العلم که نقطه واحده و میم الست از جمیع نسب و اطلاقات مطلق خواهد گشت چنانچه اگر چیزے از علم معلوم دے است علم حصولی است معلوم الکیفیة باشد یا مجهول الکیفیة اگرچه نزد شائع معلوم مجهول الکیفیة منتسب بعلم حضوری است اما من حیث الحقیقة آن معلوم منتسب بعلم حصولی است زیرا که در معلوم مجهول الکیفیة کیفیت آن معلوم غیر معلوم است نه نفس نفس معلوم معلوم غیر معلوم است که این معلوم است پس هر قدر آنچه معلوم باشد از ادنے یا اعلے از مراتب ممکن یا واجب از تشبیه یا تنزیه هرچند تنزیهی که در فهم زعم این طالب اقدس بود فی الحقیقة منتسب بعلم حصولی بود فعلی هذا لایح گردید که موجبات اطلاق مرتبه حصول بر صفة العلم معلومات محصولی اند فلا جرم باین حیثیت آن صفت واحد که نقطه الست صرف و قابلیتی است محض مسمی و بمرتبه علم حصولی بود که آن صفت مطلق را بر حسب افهام خلایق علم حصولی گویند که ادنے و اکشف مرتبه از مراتب مفیده است اما موجب اطلاق مرتبه علم حضوری و حضور علم بر ان صفت العلم المطلق الواحد آن حقیقت است که بهره از دریافت این هر دو مرتبه خاصه اهل ولایت انبیاست علیهم الصلوة والسلام چنانچه بهره یافتن از مرتبه حصولی نصیب صاحب مرتبه اولیا بوده است و آن حقیقت چنانست که وجود و توابع وجود از غیر حق برخواست بحضرت واجب تعالی بالتحقیق بیقین صادق بے تردد قرار گرفت اما بحدی که محض کشفی باطنی نباشد بلکه بیقینی که در آن خواهش ظاهری و باطنی بیافت عقلی و علمی همه یک حکم گرفته باشد چنانکه در یقین و ایمان سماعی تقلیدی همه برابر بے شک بودند اکنون در بین یقین و ایمان وجدانی موهبی بے شبهه همه برابر بے شک و شبهه بے تردد باشند و هیچ معلوم نبود که چه معلوم است پس این معلوم است که ایمان و یقین بنور موهبی ایمانی باعتراف حقیقی بیاند پس همان حضور سری در ذهن حاصل مے نماید و مومن به ذاتا و صفاتا

Marfat.com

چون اقدس محض است ومعدوم الکیفیۃ پس نفس ایمان نسبت بمومن بہ کہ خالق بحضور محض است ونسبت باین مومن کہ مخلوق اوست بحضور علم وعلم حضوری است معدوم الکیفیۃ است ودر امر اطلاق معدوم الکیفیۃ ومجہول الکیفیۃ فرقے است واضح و تفاوتے است لایح وچون یقین بے معلوم محال است پس باید دانست این یقین بمومن معنوی اصلے بفضل رب اوالمؤمن المہیمن از حیثیت حقیقت انسانیۃ خود است بحضور علم اصلی کہ نقطہ واحدہ است واز تعلق معلومات محصولی منزہ است یعنے نہ از ذات آن معلوم معدوم الکیفیۃ چیزے محصول وارد ونہ از صفات او تعالیٰ وتقدس کہ اطلاق مراتب تنزلات نماید سوئے خبر قطعی بلک بحکم سبحان ربنا رب العزۃ عما یصفون وقولہ یحذرکم اللہ نفسہ واللہ رؤف بالعباد از اطلاق زوائد حضر لازم می داند وہر چند در موقن بحث وغور میکند کہ ایا ہیچ معلوم شود غیر از وصول یقینی بانمعانی عالیہ ہیچ بہرہ حصولی ازان نصیب ایمانی خود در نمی یابد وچون می داند کہ یقین بے علم محال است درمی یابد کہ آن علم علم یقین است واین است علم الیقین اہل کمالات مرتبہ ولایۃ انبیا علے نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام کہ کشف محصولی ومعلومی دران مساغی ندارد وہزاران مرحلہ از مرتبہ ادراک وکشف وحصول وحضور ومعلوم عین الیقین وحق الیقین بمصطلحہ مشہورہ وراست وآن علم الیقین اہل مرتبہ اولیا بودہ است علیہم الرحمۃ والغفران کہ پایان تر ازان کشف عین الیقین وحق الیقین بودہ است پس این علم حضوری باشد وچون از راہ تحقیق دریافت کہ ذات وصفات حضرت حق تعالیٰ در حیطہ ادراک نمی آید ومعلومہ ومدرک نمیگردد پس دانستہ باشد کہ این حضور بآن مرتبہ منزہ مرنفس علم را کہ از صفات واجبی است سبحانہ واین ظہور وثبوت علم حضوری باین دریافت حضور علم حقیقی اصلی در سالک نبابران است کہ مرآت استعداد او بعد از ظہور صفائی قابلیت از کدورات ظلمانیہ کثافت وجہالت کہ حجب حقیقیہ اند بفضل حضرت حق سبحانہ قبول ظہور این قدر کمالات صفت علم واجب تعالیٰ نمودہ است وبسبب این مظہریت ومرآتیت کہ بظہور حقیقت انسانی مربوط است این بہرہ یقینی یافتہ وتحقیق معلوم کردہ ودریافتہ کہ این حضور علم اوست باوذاتا وصفاتا وبوجہ احسن دریافت کہ بہمین صفۃ العلم واحدہ صرف از حیثیت ظہور در مظہر مستعد او سالک بواسطہ آن یقین کہ بدان سبب ما را نصیب گشت بے نظر دریافت این حقیقت مسمی است بعلم حضوری واز حیثیت دریافت این حقیقت موصوف است بحضور العلم واینکہ بنفس صفۃ العلم مطلق تعلق دارد عین الیقین اہل کمالات مرتبہ ولایۃ انبیا است علیہم الصلوۃ والسلام وآنچہ بمکشوف وحصول باطنی سالک تعلق دارد عین الیقین اہل کمالات مرتبہ ولایۃ اولیا است ودریافت وقائق حضور در حضور آنست کہ ہرگاہ محقق گشت کہ ذات حضرت حق تعالیٰ پاک است بصفۃ العلم علیم است بذاتہ نہ غیر از صفۃ العلم لیکن علیم است پس ذات باکمالات خود خود بخود حاضر است نہ بصفتے وہمین حضور صرف وعلم حضور بے حضور وعلم حضور در حضور است وہمین است حق الیقین اہل کمالات مرتبہ ولایت انبیا علیہم الصلوۃ والسلام کہ بحضور صرف تعلق [illegible] حق الیقین اہل کمالات مرتبہ ولایۃ اولیا کہ بحصول مجہول الکیفیۃ تعلق دارد [illegible] داند معلوم است کہ معلوم بود ودر ہر مرتبہ کہ سالک را وصول بحصول علم حضوری [illegible] سالک آن مرتبہ مسمی بمرتبہ علم لدنی ظلے است وچون فوق ازان ترقی نماید بعد حضوری [illegible] شود کہ ایجاد وصول بغیر معلوم وغیر محصول است بنابر حضور غیر معلوم وغیر محصول آن مرتبہ علم لدنی اصلی است وواضح باد آنکہ وصول

Marfat.com

باین ہر سہ مرتبہ فرد کامل اکمل را در آن واحد میسر است بانات متعددہ تعلق ندارد و انند یا نہ دانند بلے در یافت این حقائق
در عروج من حیث الترتیب باز منہ تعلق دارد اما ظہور این جمیع معانی مذکورہ در آن واحد نصیب قلب فرد کامل ترزمانہ
است و آن نادر العصر است و مما تقدم دانستہ باشے وراہ باین بردہ کہ چون انبیاء علیہم الصلوات والتسلیمات اہل خبر
و قطع اند اولیاء کرام اہل اشارت باشند و حقیقت او آنست کہ اشارت در اصل ادراک خود بے عین و حجاب نبود زیرا کہ
ستر و اخفا کہ لازم اشارۃ دایما است نتیجہ حجابے است کہ مشیر را سبب اشارۃ شدہ و از خبر و قطع باز داشتہ و جز از بے پردگی
و بے حجابی خبر میدہد و از رفع حجب انبا می نماید و اینجا لطیفہ عالی است و نسبتی دقیقہ است نفیس فہمیدنی و آن این است
کہ چون حضرات انبیاء علیہم الصلوات والتسلیمات اہل خبر اند سخن ایشان در اسرار غامضہ کہ واجب الاستتار ہست
کمتر واقع میگردد چونکہ منصب ایشان خبر است کہ کشف کلی است و چون کشف آن اسرار در این عالم حجاب مراد حضرت
حق تعالیٰ نباشد اہل نبوت ازان تکلم نفرمایند تا دنیا عین آخرت نگردد و غیب بشہادۃ مبدل نگردد بخلاف ارباب
ولایت و مشاہدۃ کہ چون سخن ایشان جز باشارۃ و ایما نباشد و ایشان را در مقام جزو قطع و کشف ستر و افصاح خلایق
قدمگاہ نیست سخن ایشان در ان اسرار گرامی افتد چون خالی از استتار و اختفا نباشد سبب ظہور غیب و بروز بطون
قبل الاوان نمی گردد و از اینجا قاصری فہم نکند کہ در کلام انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام بریں تقدیر باید کہ ہرگز اشارتے نباشد
و رموزے باسرار محبت و عشق و توحید یافت نشود و ہو خلاف الواقع کیف و کلام سید السفیر الاعظم الذی ہو سلطان اولی العزم
علیہ الصلوٰۃ والتسلیمات بل کلام اللہ المنزل علیہ طافح من تلک الاشارات طافحا لا یخفی علی من فی عین باطنہ یقظۃ زیرا کہ
مراد ما آنست کہ نبی من حیث النبوۃ منصب او خبر و کشف کلی است نہ مطلقا پس جایز است کہ من حیث الولایۃ کلم باشارت
ازان اسرار کند و در حدیث آمدہ لو دلیتم بحبل لوقعتم علی اللہ و ہم در حدیث آمدہ لی مع اللہ وقت لا یسعنی فیہ ملک مقرب و لا نبی
مرسل و ہر چہ ازین قبیل بودہ ہمہ اشارۃ بود نہ خبر و قرآن کریم کہ جامع معارف نبوت و ولایۃ است و خطاب دران از ہر دو جہۃ
با حضرت سید الکل فی الکل در میان آمدہ ہر آیۃ مشتملہ خبر و اشارۃ است خبر مخصوص بجہت نبوت است تا ازان جہت
بدان خبر دعوت عموم خلایق نماید و اشارہ مخصوص بجہت ولایت است تا من حیث تلک الحیثیۃ بدان زبان نکتہ فہمان منطق
طیور قدسی را کرم تاز معرکہ جانبازی نماید اما باید دانست کہ فرق در میان اشارۃ نبی و ولی آنست کہ نبی بے عین آن علم را
دریافتہ اما بر مراد حق خبر ازان نمی دہد و اشارۃ میکند و ولی بے عین دریافتہ خبر خارج از وسع و طاقت او باشد و این
میان از غرایب نادر عصر است بندرت یافتہ خواہد شد فافہم و از مما ذکر دانستہ باشی کہ ائمہ مجتہدین و تابعان ایشان رضوان اللہ
تعالیٰ علیہم اجمعین کہ از نصوص و اشارات حظ وافر فراچنگ آوردہ اند بدرجہ گرانمایہ از کمالات نبوت و ولایۃ سرافراز گشتہ اند
قاصر نہی باشد کہ این کمالات را مختص بطریقہ صوفیہ داند و طریقہ ائمہ مجتہدین را ازان خالی انگارد و بعضے فقرا را نسبت طریقہ
صحبت بائمہ مجتہدین مسلسل است کہ فیض حسنات کمالات نبوت و ولایۃ را باین طریقہ بحظ اوفی یافتہ اند و باید دانست کہ غوثیت
فوق قطبیت ارشاد و قطبیت مدار است فوق قطبیت افراد است و بالاتر قطبیت اوتاد و تحت امامت است و فروتر خلافت است
ہر چند مناسب است با مامت و در امامت ظہور کمالات احمدیہ است و در خلافت ظہور کمالات محمدیہ علی صاحبہا الصلوات

Marfat.com

والتسلیمات وفرق وراہل کمالات غوثیت وسلطان خلافت درعلم باللہ آنست درمرتبہ غوثیت توجہ ومتوجہ بعالم معرفت حضرت حق تعالیٰ ومدنگ متوجہ الیہ بچون مینماید ودرمرتبہ خلافت نفس توجہ معدوم است بعلم باللہ وبجائے توجہ بعلم ازلی حاضر است پس درین مرتبہ عالم حق است خود بخود ومعلوم ہیچ نیست نہ محصول ونہ مجہول حضور صرف است چہ حق تعالےٰ خود بخود علیم است وازین علم زیادہ از صفۃ حضور صرف است چہ حق تعالےٰ خود بخود علیم است وازین علم زیادہ از صفۃ حضور صرف بیان نتوان کرد چہ آنحضرت مطلق بے کیف است ذاتاً وصفۃً این قدر توان گفت کہ بکمال بکیفی باجمیع کمالات خود بخود حاضر است ودراینجا نسبت معلوم مجہول الکیفیۃ وغیر مجہول الکیفیۃ راسماغ نیست وفرق درغوثیت وقطبیت آنست کہ درغوثیت علی الدوام باخدائیتعالیٰ بودن است بحمل بار شفاعت احوال دینی ودنیوی خلائق ودرقطبیت ایضاً علی الدوام باخدائے تعالیٰ بودن است اما بحمل بار مہام دینی ودنیوی خلایق دآنہا کہ اہل امامت وقطبیت اند گویا برائے خلائق اند وآنہا کہ اہل خلافت وغوثیت اند باخلایق اند ومعلوم می شود کہ چنانکہ وجود قطب الارشاد برجمیع ازمنہ واقع نیست ہمچنین ازوقوع غوث ہم بعض ازمنہ خالی باشند وبقطب افراد ہم ہیچ مہم زمانہ تعلق ندارد واما درہر زمانہ کہ باشد از برکات اوافاضہ خفیہ برعالمیان واقع است واز قطب اوتاد وقطب مدار ہیچ عصرے وزمانے خالی نباشد واہل کمالات این مراتب ناظر وعارف این مراتب است ومع ذالک اگر منصب این مراتب ہم داشتہ باشد کہ از کاملیت وتکمیل رسیدہ باشد کہ آن غوث زمان یا قطب الاقطاب دوران است ہم حامل ما براین مراتب است وہم ناظر وعارف کمالات این مراتب وبسا است کہ عارف کمالات این مراتب خود را صاحب این مراتب ندانند وگمان برد کہ ہنوز بکمالات این مراتب مشرف نشدہ ام ومنصب آن ممتاز نگردیدہ ام وباید دانست کہ ظہور ولایۃ انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام بہ وجہ اتم درحضرت علی کرم اللہ وجہہ معلوم میگردد وبعد ازان درحضرت فاطمۃ الزہراء وحضرات حسنین ودراصحاب دیگر ایضاً علےٰ حسب مراتبہم واختلاف درجاتہم رضوان اللہ علیہم اجمعین وبعد ازان در بقیہ ائمہ اثنی عشر رضوان اللہ تعالےٰ علیہم اجمعین وبعد ازان درحضرت غوث الثقلین محی الدین عبد القادر رضی اللہ تعالیٰ عنہ وبعد ازان در دیگرے اگرچہ ظہور نمودہ است بتوسط او است اما باوجود آن مرتبہ درکمال غوثیت نماندہ بلکہ بامامت رسیدہ باشد یا بخلافت یا بکمالات این ہر دو مرتبہ وجناب حضرت غوث الثقلین باوجود مرتبہ ولایۃ انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام غوثیت برثقلین دارند واین معاملہ دیگرے را میسر نیست واز ینجاست کہ فرمودہ اند افلت شموس الاولین وشمسنا ابداً علےٰ افق العلےٰ لاتغرب وقطب الاقطاب مدار کہ کار بار زمانہ باو تعلق دارد درہر عصر بمطلق ولایۃ خاصہ وبظاہر ولایۃ خاص الخواص نائب مناب حضرت غوث الثقلین است رضی اللہ تعالیٰ عنہ بلکہ ہر دو قطب الاقطاب دیگر ہم کہ قطب الاقطاب اوتاد وقطب [illegible] افراد باشند نائب مناب حضرت غوث اند ودیگر ہمہ اقطاب ارشاد ومدار واوتاد وافراد کہ [illegible] زمانہ نائب مناب حضرت غوث اند ودیگر ہمہ اقطاب ارشاد ومدار واوتاد وافراد کہ [illegible] زمانہ نائب مناب آن ہر چہار قطب الاقطاب اند علےٰ حسب اختلاف درجاتہم وغوث ازین ہر چہار فائق است واوگویا وزیر است ومدار الملہام ودر انجاح مرام گویا مطلق التوسط است وآن ہر چہار گویا ارکان دولت اند وگویا ایشان نیز

Marfat.com

مطلق العنان اند امور دینیه و دنیویه بتصرف و برکات ایشان جاریست و ہر چہار قطب اقطاب اوتاد و مدار وارشاد
وافراد را چنانکہ واسطہ نیابت حضرت غوث الثقلین قدس سرہ ثابت است نسبت زیر قدمی اصحاب کرام رضوان اللہ
تعالے علیہم اجمعین ایضاً ثابت است و متعلم ما سنذکرہ ان شاء اللہ علے بصیرۃ و جمیع اقطاب را خصوصاً قطب اقطاب اوتاد و
خواص تر قطب اقطاب افراد را مناسبت صفات بکمالات امام پیشتر معلوم میشود چنانکہ مناسبت قطب اقطاب ارشاد و
مدار با ثالث خلیفہ پیشتر است و قطب اقطاب ارشاد و مدار زیر قدم حضرت علی اند و ہم زیر قدم حضرت فاروق اند رضوان اللہ
تعالیٰ علیہما و بہرہ از علم قلب نبی علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات در قطب اقطاب ارشاد پیشتر است و بہرہ از حکمت
او صلی اللہ علیہ وسلم در قطب مدار زیادہ تر است و قطب الاقطاب اوتاد زیر قدم حضرت عثمان است رضی اللہ تعالیٰ عنہ
و قطب الاقطاب افراد زیر قدم حضرت صدیق اکبر است و آن شش دیگر از اقطاب اوتاد ستہ کہ پایانتر ازان ہر چہار
اند و فایق تر از ہمہ اقطاب دیگر اند زیر قدم آن ستہ از عشرہ مبشرہ اند و امام در اولیاء امت نائب مناب حضرت امیر المومنین
علی اند کرم اللہ تعالیٰ وجہہ و خلیفہ نائب مناب ہم زیر قدم حضرت فاروق اند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و قطبیت ظل امامت است
و غوثیت ظل خلافت و امامت ظل ولایت احمدی است و خلافت ظل نبوت محمدی است علیہ الصلوۃ والسلام و صاحب
منصب امامت برائے استفادہ خلق امام خلق است سوئے حضرت حق جل مجدہ و صاحب منصب خلافت خلیفہ
خالق است سوئے خلق برائے افادہ و اکثر اقطاب را تعلق بحضرت امیر پیشتر است تعلق زیر قدمے و ہمچنین غوث را
بحضرت فاروق است و بحضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما ایضاً باشد چہ او بے کمالات قطبیت نمی باشد اما در شخصے
واحد اگر ہر دو جانب غوثیت و قطبیت برابر باشند زیر قدمے حضرت علی کرم اللہ وجہہ پیشتر است و اگر جانب غوثیت غالب
بود زیر قدمی حضرت فاروق زیادہ تر و آن عزیز اکمل نادر العصر سلطان خلیفہ است کہ قطب الاقطاب افراد نائب مناب
اوست و او خود از کمالات قطبیت و غوثیت گذشتہ بفردیت و قطبیت اصلی رسیدہ است و از کمالات حضرت اویس
قرنی مستفید است و فوق جمیع اقطاب اوتاد و مدار وارشاد و افراد کہ قطب الاقطاب گفتہ اند ہمین سلطان خلیفہ را تواند
گفت و آن عزیز اکمل است کہ منتہائے ہمتش قطع نظر از کمالات قطبیت و غوثیت مرتبہ خاص فردیت و قطبیت و خلت
اصلی حقیقی بود با صالت تبعی نہ بظلیت ظلے و چون بعد از نصیب امامت و خلافت بمرتبہ خلت رسد اگر طفیلے بود
این زمان عزیز کامل تر نادر العصر در مرتبہ کمال سلوک بسرے خاص حضرت اویس قرنی بود از حیثیت انکہ او را بخلوص سرے
قطع ہمت از تمامی علایق جسمانی و روحانی حاصل گردیدہ است و در مرتبہ کمال منصب نائب مناب حضرت صدیق اکبر
بود و زیر قدم حضرت حبیب حق احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم بودہ باشد و ہر کدام اقطاب را بر حسب قطبیت کارے و خدمتے
و شانے است مثلاً قطبیت مدار است بعضے را قطبیت بر یک قریہ است و بعض را بر دو قریہ و بعضے را بر سہ قریہ و بعضے را بر یک شہر و بالائے
شہر و بعضے را بر سہ شہر و بعضے را بر یک اقلیم و بعض را بر زیادہ و قطبیت قطب الاقطاب این مرتبہ مذکورہ کہ فوق جمیع مراتب
است کہ سلطان خلیفہ گفتہ شد بر ہفت اقلیم است و لازم نیست کہ جمیع اقطاب را علم بر کمالات و منصب خود باشد بخلاف
چہار اقطاب مذکورہ را کہ البتہ لازم و در نظر می آید و بعضے کسان کہ از کمالات این مراتب بہرہ یاب شدہ باشند و بمنصب

Marfat.com

آن مخصوص نشده باشند وگمان برده باشند که بآن منصب مخصوص گشته ایم وحقیقت قطب ارشاد وقطب اقطاب
ارشاد برین وجه است که ارشاد بر دو نوع است یکے عام ودیم خاص ارشاد عام بر ظل ولایۃ اولیاء واقع میشود وبر اکثر کمالات
نفس ولایۃ اولیا ایضا واقع است وصاحب این مرتبہ قطب ارشاد است وارشاد خاص بر بعض کمالات کاملہ ولایۃ اولیاء
واقع میشود اما خاص بکمالات ولایۃ انبیا است وصاحب این مرتبہ قطب اقطاب ارشاد است وحاجی این مرتبہ فی الحقیقۃ
بحکم حضرت سر اللہ الاعظم علیہ افضل صلواۃ اللہ وتسلیمانہ وطفیل زیر قدمے حضرت علی کرم اللہ وجہہ مفوض باین قطب اقطاب
ارشاد است واو مامور است بآنکہ ہر کرا مستقیم بر شریعت محمدی علے صاحبہا الصلوات والتحیات یابد بزیارت دہد فعلی ہذا
احدی را بے وساطت این عزیز از دولت اندرونی نصیبے نہ وجائے بجائے اقطاب دیگر کہ تابع این قطب اقطاب
ارشاد اند برحسب قطبیت خود بر سالکان ہر قریہ ویا ہر شہر ویا ہر اقلیم علے ہذا القیاس حکم این دریابی دارند وآن عزیز
سر حلقہ شان وداخل مجلس اندرونی آن درجہ است بفرق اصالۃ وتبعیت ومجلس اندرونی عبارت از مرتبہ ولایۃ انبیا
است علیہم الصلوۃ والسلام واین خدمت کہ قطب اقطاب ارشاد از صاحب مجلس علیہ الصلوۃ والسلام بالاصالۃ بآن
مخصوص است از تابعان او از راہ تبعیت وتبعیۃ التبعیت ایضا بسیار جاری است واین کار از ارواح این اشخاص
می آید در معنی وسیلہ بر روح ارشاد وبعض را علم ازین حقیقت خود باشد وبعض را نہ وحضرت قبلہ روحانی المجد وللاف
الثانی قدس سرہ فرمودہ اند کہ صاحب منصب البتہ صاحب علم است وآنکہ کمال آن منصب دارد ومنصب ندارد لازم
نیست کہ از ارباب علم بودہ باشد واز خدمات خود مطلع وایضا فرمودہ اند کہ چون تبعیت کمالات مقام نبوت را تمام کنند
بعضے از ایشان را بمنصب امامت سرافراز مینمایند وبعض را بمجرد حصول آن کمالات اکتفا میفرمایند این ہر دو بزرگ
در نفس حصول آن کمالات برابر اند تفاوت در منصب وعدم منصب است ومدار امورے کہ تعلق بآن منصب دارند
وچون تابعان کمل کمالات ولایۃ بنوت را تمام کنند بعض را بمنصب خلافت مشرف می سازند وبعضے را بمجرد حصول
آن کمال اکتفا مینمایند چنانچہ بالا گذشت این ہر دو منصب تعلق بکمالات اصلیہ دارند ودر کمالات ظلیہ مناسب منصب
امامت منصب ارشاد است ومناسب منصب خلافت منصب قطب مدار گویا این ہر دو مقام کہ مذکور شد اند ظلال
آن ہر دو مقام اند کہ در فوق اند وغوث نزد شیخ محی الدین ابن العربی ہمان قطب مدار است نزد او غوثیت منصب علیحدہ
نیست از منصب قطبیت وآنچہ معتقد حضرت جد روحانی ما است قدسنا اللہ تعالی بسرہ الاقدس آنست کہ غوث غیر قطب
مدار است بلکہ ممد ومعاون روزگار او است قطب مدار در بعض امور مدد از وے خواہد ودر نصب مناصب مقادیر ال
نیز او را دخلست وقطب را باعتبار اعوان وانصار قطب الاقطاب نیز گویند چہ اعوان وانصار قطب
اند از اینجا است کہ صاحب فتوحات مکیہ می نویسد کہ ما من قریۃ مومنۃ کانت او کافرۃ [illegible] وہ اند
کہ قیومیت در یکنفر است متعدد نیست بہمان صاحب دولت مخصوص است [illegible] بیت قطب
مدار غیر او است وقطب ارشاد غیر او نیست واقطاب ازین قبیل [illegible] او اند الا در عہد او باشند کہ نبی باشد دارد بلکہ
واقع است واو بمنزلہ کل است واینہا از نور او فیض یافتہ اند وفرمودہ اند در مراتب عروج مقام فردیت بر مقام ارشاد

Marfat.com

تفوق دارد وارشاد چونکہ متضمن عروج و متضمن نزول است بر فردیت مزیت دارد چہ در فردیت ہمین عروج در وے
بحق است تعالیٰ و نزول در وے بخلق کہ مقام تکمیل و دعوت است ندارد و جمع در کمال فردیت و قطبیت کبریت احمر
است و فرمودہ اند و بعض نوشتہ اند کہ اقطاب را تجلی صفات است و افراد را تجلی ذات و درین مجال سخن است
چہ قطب محمدی المشرب است و محمدیان را تجلی ذاتست اینقدر ہست کہ درین تجلی تفاوتہا است قریبے کہ افراد را
است اقطاب را اینست اما ہر دو را تجلی ذاتست مگر آنکہ گفتہ شود کہ قطب قطب ابدال مراد داشتہ باشند کہ بر قدم
اسرافیل است نہ بر قدم محمدؐ باید دانست حالات اہل اللہ متنوع اند و مقامات و مناصب آنہا مختلف بنا بر آن
بعض فرود نیایند و نزول نکنند و فرود نیامدن در نزول مستلزم غلبہ عروج است کہ عبارت از مشاہدہ حق است بے روئیۃ
خلق و بودن با اوست بے مزاحمت اغیار و چندین از اولیاء کرام و عرفاء عظام اند کہ عروج را بر نزول مقدم داشتہ
از نزول تحاشی نمودہ صدائے اشتہی عدمالاعود ابدا در دادہ اند و محو و اضمحلال و عدم عود بشربت اختیار نمودہ بزبانِ
حال بدین ترانہ مترنم اند ؎ ذرہ خاکم و در کوئے تو ام وقت خوش است ✦ ترسم اے دوست کہ بادی ببرد ناگاہم ✦
و این طایفہ باین خواہش طالب نقصان قادح نیستند اگرچہ مرتبہ نزول مقام وارثان حضرات انبیا است علی نبینا و
علیہم الصلوات والتسلیمات و اولیا را بعد از کمال عروج ازان مرتبہ بہرہ دادہ برائے تکمیل ناقصان نیابۃ عنہم در عالم
فرستند با وجود آن مشارب اہل اللہ متفاوت اند و استعداد متنوع برخی را نصیبے از مقام انبیا و نائب مناب آنہا فرمودہ
مرجوع سازند و این ہجر از وصل خوشتر است ؎ ہجری کہ بود مراد محبوب از وصل ہزار بار خوشتر و بعضے را از ہستی خود
تہی ساختہ در مطالعہ جمال انداز ند در روئے ایشان را از کوئے خود بیرون نیارند و از خود بخود ساعتے نگذارند و کثر
اولیاء کرام کہ در جبال و صحار روزگار بسر می برند و با حدی از بنی نوع انسانے الفتے ندارند از ہمین قبیلہ اولیاء غیر مرجوعین
اند امام یافعی رحمہ اللہ تعالیٰ در کتاب روض الریاحین اکثر احوال ایں طائفہ را نقل میفرماید در خمول و گمنامی بحدی رسیدہ
اند کہ اسامی اکثر آنہا بتصحیح نرسیدہ و بعنوان عن بعض الصالحین و امثال ذلک تعبیر فرمودہ و از طریقے کہ ازان طریق
بحق رسیدہ اند اثرے نگذاشتہ اند و احدے از اہل تواریخ و تذکر دریافتہ کہ سلوک ایشان بچہ سان بودہ و روش
انہا بچہ دستور ؎ ہزار قافلہ پے در پے است در رہ عشق ✦ عجب تر آنکہ پے یک روندہ پیدا نیست ✦ و قاصری
فہم نکند کہ ہر کہ در مقام نزول ارشاد میکند از اولیاء غیر مرجوع افضل باشد زیرا کہ معاملہ ارشاد بمناسبت وابستہ است
تواند بود کہ نزول بر مقدار عروج خود کہ از عروج آن غیر مرجوع پنجاہ سالہ راہ فروتر باشد نمودہ افادہ طالبان راہ حق نماید
و حضرت قبلہ روحانی فرمودہ اند کہ بسا است کہ از متوسطان این راہ آن قدر افادہ طالبان بوقوع آید کہ از منتہیان
غیر مرجوع میسر نشود زیرا کہ متوسطان بیشتر مناسبت دارند بمبتدیان از منتہیان غیر مرجوع انتہی متوسط را چہ یارا کہ
دم از قرب منتہی زند فضلے کہ من حیث الافادۃ و الارشاد این بیچارہ دارد داخل فضل جزئیست کہ از اعتبار ساقط
است ہر ہنر پیشہ حجام بر سلطان ذی شان بہتری امتیاز دارد اما نسبت بدرجہ سلطان آن را اعتباری
نیست و ازین بیان واضح گردید کہ اگر حکم بنقصان یکے در مقام نزول بلک انتفاء آن مطلقا کردہ شود مغضولیت

Marfat.com

ادا از اہل ارشاد لازم نمی آید و زیادتی ارشاد در یکے مستلزم زیادتی قرب نیست تواند بود کہ قرب دیگرے کہ جہت بے مناسبتے خلق
ارشاد از و صورت نہ بندد زیادہ باشد بلکہ تکمیل آن غیر مرجوع الیہ بتکمیل ایں متوسط نمیتوان کرد اما بسبب عارضہ نقص تکمیل و
ارشاد ظہور نمیابد پس او را غیر مکمل مطلقا گفتن ہم داخل جرأت است حضرت ایشان قدس سرہ در احوال خواجہ محمد پارسا فرمودہ اند کہ از راہ فردیت
بغیب ہویت اتصال پیدا کردہ بودند و غلبہ این نسبت کہ سبب بے مناسبتے است بعالم مانع تکمیل و ارشاد تام ایشان
بودہ والا مقام تکمیل بر وجہ اتم ایشان را حاصل بودہ انتہی و باید دانست کہ حصلان این درجات را کہ اہل مناصب
باشند یا اہل درجات علامات است از علامات ولایۃ خاصہ است آنکہ از اتباع ہوا مجتنب شود و از علامات ولایۃ
خاصہ است بنسبت حصول و شہود و وصول بمطلوب و از علامات ولایۃ اخص است بنسبت ایقین صرف و ایمان
بالغیب الحقیقی بالرویۃ و از علامات ولایۃ خاص الخواص است وصول بکمالات بعلم حضوری و وصول بصفات بحضور علم
را از علامات مرتبہ قرب نبوت کہ مرتبہ اخص الخواص است نسبت حضور و حضور است از اینجا وصول بذات است
بحسب درجات اربعہ نبوت و اعلاء ان درجات مخصوص بحضرت رسول کریم است علیہ الصلوۃ والسلام و از علامات
بدلیت است از خود فانی شدن و خالی گشتن از فعل خود بارادت حق تا ہر چہ ارادہ کنند بارادہ حق تعالے کنند
و از ہمین جہت کہ ارادۂ ایشان در ارادہ حق تعالیٰ فانی گشت ایشان را ابدال گویند و از علامات بدلیت است
راضی شدن بفعل الٰہی و از علامات بدلیت است نقل سکان گفتہ اند کہ در اصطلاح قوم گاہے ازان تعبیر بمرور و کمون
میرود و آن حال ابدال است کہ از یک جائے بجائے شوند و از جہاتے دیگر سر برآرند و در جائے اول شخصے از
روحانیات بر صورت خود گذارند و لہذا سموا ابدالا و این تحقیق در وجہ تسمیہ غیر از فتوحات در ہیچ کتابے در نظر نیامدہ
و از علامات استعداد وصول بدرجہ قطبیت است آنکہ سالک خود را نورے یابد کہ تمام عالم ازان نور منور است و آن
نور در ہر ذرہ از ذرات عالم سار یست چون نور آفتاب کہ تمام عالم ازان منور است و از علامات قطبیت است آنکہ
سالک معاملہ فیض بخود وابستہ یابد و خود را واسطہ فیض یابد و از علامات قطبیت فردیت است دوام آگاہی بہ ہیچ چیزی
صرف و این نسبت در طریقہ علیہ قادریہ است دست مید ہد اما بندرت چونکہ نسبت قطبیت فردیت است و این
نسبت مجذوب سالک را کہ خفیہ بہرہ از اجتباد داشتہ باشد حاصل میشود نہ دیگرے را بخلاف جذبہ و از علامات
غوثیت است آنکہ حاکم شود بر خلق و متصرف شود در خلق بحکم حضرت حق تعالیٰ شانہ و نہ جہت معیت نسبت و این توجہ
خاصہ حضرت صدیق اکبر است و دیگران را طفیلا و اصل مقام معیت بالاصالۃ خاصہ حضرت ابراہیم خلیل است و اصل
مقام قیومیت بالاصالۃ مخصوص بحضرت خاتمیت است صلے اللہ علیہ وسلم و معیتے کہ نصیب حضرت
آن قیومیت است کہ نصیب حضرت حبیب است و قیومیت کہ نصیب صدیق اکبر [illegible] تعالے عنہ ظل
معیتے است کہ بالاصالۃ نصیب حضرت ابراہیم است علیہ الصلوۃ والسلام و [illegible] صدیق دایرہ معیت کہ اصل
آن بالاصالۃ نصیب حضرت خلیل است را ہی بآن مرکز قیومیت بردہ اند کہ بالاصالۃ نصیب حضرت خاتمیت است
و نصیب خاص ازان گرفتہ اند و در اینجا بوصول نظری نظارہ بین است ایضا باید دانست کہ اولیاء بر دو نوع اند مستبورین

Marfat.com

وظاہرین اصحاب مناصب چون بدلا و اقطاب و غوث و نحو ذلک مستورین اند این طائفہ را طے زمین و رفتن
برآب و ہوا است و از چشم مردم پوشیدہ باشند و مجتمع شوند در جاء تنگ مملو از اہل شہادت و سایہ ایشان مرئی
نشود و بآواز بلند قرآن خوانند و گریہ و وجد کنند و اگرچہ آواز اہل شہادۃ بشنوند اما ہیچکس ایشان را نشناسند و گویند
سکونت حضرت خضر و الیاس در ایشان است و تقلیب حجر بزر و نقرہ بطریق دوام یا اکثر بایشان مخصوص است
و اولیاء ظاہرین نیز براضاف اند چون قطب الارشاد مطلق و قطب الارشاد ناحیہ و ابرار و عارفین و سالکین الی
غیر ذلک بعض از ایشان تکمیل خود و بعض تکمیل دیگران مشغول اند خوارق ایشان فروتر از خوارق مستورین است
بلکہ ظہور خوارق از ایشان بر سبیل ندرتست اگر صادر گردد خرق عادات شرط صحت ولایت نیست و کشف
صوری از ضروریات ولایۃ نے چہ ظہور آن چنانچہ از ولی صورت دارد از غیر ولی ایضا صورت میگیرد بخلاف
کشف معنوی کہ عبارت از فنا و بقا و خرق حجب است شرط ولایت است و از کشف صوری اعلی است و این معنے
جز ولی را حاصل نیست زیرا کہ این کشف معنوی کہ عبارت از ظہور علم و معرفت الٰہی است کہ بذات و صفات و افعال
واجبی تعلق دارد و نزد خدائیتعالی شرافت دارد و وراء طور عقل و خلاف معتاد است بندگان خاص خود را بآن
ممتاز ساختہ است و مخصوص باہل حق و ارباب معرفت گردانیدہ بخلاف کشف صوری کہ تعلق باکوان دارد و درین
کشف محق و مبطل مشترک است و اہل استدراج را ہمین نوع حاصل میشود و ہمین نوع نزد عوام معتبر است و در
نظرشان معزز و محترم و کشف معنوی را از خوارق نشمرند و این از کمال بے خردی و بے عقلی است علمی کہ باحوال مخلوقات
حاضر یا غایب تعلق دارد کدام شرافت در وے حاصل است بلکہ این علم شایان آنست کہ بجہل مبدل گردد تا
نسیان از مخلوقات و حالات ایشان حاصل گردد معرفت حضرت حق است کہ شرافت را شاید و کرامات را باید و واجب
الاحترام و اعزاز است و ایضا باید دانست آنچہ خرق عادت اگر از نبی پیش از نبوت صادر شود ارہاص خوانند و اگر
بعد از دعوی نبوت و ظہور آن صادر شود معجزہ است و اگر از ولی صاحب عرفان در حالت سکر و استیلا یا در صحو ولی
ادعا صادر شود کرامت است و اگر از مجنون و عوام مسلمین کہ بمعرفت الٰہی اطلاع ندارند صادر شود معونت است و اگر
از کفار و فجار و فساق کہ مرتکب کبائر باشند صادر شود استدراج گویند و اگر باسباب ظہور کند سحر یا سیمیا است و السلام

مکتوب نہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبانِ خدا حضرت ایشان ہا کہ بنام فضیلت پناہ ملا عبداللہ کاکر صدور یافتہ در بیان
آنکہ قلب عبارت از حقیقہ جامعہ انسانیہ است و بیان لطائف دیگر عالم امری و بیان درجات ولایۃ و نبوت معہ
تحقیقات لایقہ و بیان کشف و الہام و ما یتعلق بہما و غیر ذلک ما ینا سب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ وحدہٗ و الصلوٰۃ و السلام علے من لا نبی بعدہ اما بعد فضایل پناہ میان عبداللہ بظاہر و باطن شریعت

Marfat.com

موفق و بیاد حق سبحانہ و تعالیٰ مستغرق بودہ بداند انکہ مشائخ صوفیہ قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم فرمودہ اند کہ قلب عبارت از حقیقۃ جامعہ
انسانیہ است کہ از ہیئۃ وحدانیۃ حقایق الٰہیۃ و کونیہ و امتزاج جواہر مجردہ و لطائف و کثائف بہم رسیدہ و در طریقہ نقشبندیہ
احسینیہ حقیقۃ جامعہ انسانیہ عبارت از قابلیت است کہ دران ظہور صفت العلم نسبت بظہور صفات دیگر بیشتر است و مقدم
و حقیقت روح قابلیتے است کہ دران ظہور صفت وجود مقدم تر و نسبت بصفات دیگر غالب تر و درین ہر دو لطیفہ کہ
صرف غالبیت و مقدمیت صفۃ علم و صفۃ وجود کہ نسبت بصفات دیگر گفتہ شد مثل قابلیت متبوع بر تابع است و
روح اگرچہ مظہر جمیع صفاتست اما صفۃ وجود متبوع در نظر می آید و صفات دیگر تابع پس روح مظہر کمالات وجود و توابع وجود
گفتہ شود و نسبت ظہور وجود در و غالب تر و در حقیقۃ جامعہ نسبت ظہور صفۃ علم غالب تر و قلب تابع روح باشد و نسبت
تابعیت قلب و متبوعیت روح درین مرتبہ کہ انسان مرکب از لطائف است ثابت است چنانکہ در اصول آن
ہر دو لطیفہ کہ صفۃ وجود و صفۃ علم است ثابت است و درجہ بر درجہ قلب فایق تر و غیر از اعتبار ظہور حقیقت انسانی ہر کہ
قلب را بر روح فاضل داشتہ و شرف او گفتہ است بنا بر شرف حال قلب تواند بود و آن حقیقۃ جامعہ انسانیہ مسمی
است بحضرت المعانی و تعین ثانی و مظہر او انسان کامل است و اما انسان اکمل مظہر تعین اول کہ مسمی است بحقیقۃ الحقایق
و آن حقیقۃ چون بیک مشاہدہ نمایند نسبت کہ سر حق و سر حق تعالیٰ چون در حیطہ ادراک مدرکات عشرہ نمی آید بخفی نامزد
میشود و چون این حقیقت بحدی لطیف است کہ بجز اسم چیزے ازان بدست نمی آید پس فے نفسہ اخفی باشد و اگر
نیک بنگری حقیقۃ انسانی غیر از ظہور سر حق نیست و سر حق را حقیقتے نیست الا اینکہ خود حق است سر آن سر و ازینجا معنی
آنچہ فرمودہ اند الانسان سری و انا سرہ باید دریافت و آن حقیقۃ را بحسب قابلیت ظہور اثنیت و آخرین ظہورات در
جسد انسانی است و بر لطیفہ روحی اگرچہ جائے معین نمیتوان کرد اما تعلق ظہور بعضے خصایص آن ازراہ اضافت
نسبت بجوارح دیگر و سینہ بطرف راست بیشتر مینماید چنانکہ در تمام بدن تعلق ظہور کمالات قلب حقیقی بمضغہ
کہ در جانب چپ است و محل ظہور انعکاس کمالات حقیقت سر و خفی و اخفی ہمین دایرہ قلب مینماید کہ مظہر حقیقت انسانی
است لیکن این قدر تفاوت است کہ چنانچہ تعلق روح طرف یمین ظاہر است تعلق قلب بسیار تعلق سر بوسط سینہ
است مابین یمین و یسار و تعلق خفی ایضا بوسط است اما بالاتر از موضع سر و تعلق اخفی بوسط او سط است و از محل خفی بالاتر
و قلب کہ مظہر حقیقۃ جامعہ انسانی است بر ہر چہار لطائف محیط است اگرچہ حقیقت عی ا است و موضع ذاتی آن سہ چہار
انگشت و فاضلہ و کاملہ اندازہ قلب بسبب اقربیت مرتبہ تنزیہ کہ در آن ہا بر حسب اختلاف مراتب ازیادتر است چہ
قلب اشرف است نسبت بقرب حضرت حق تعالیٰ در مرتبہ جمعیت ہمو معیت و مراتب خفی و اخفی
ذات حق تعالیٰ در مرتبہ حضور بحقیقت جہل و عجز و حیرت و مرتبہ روح ازان ہر سہ مراتب ما
پدید خواہد شد در وصول بمراتب تنزیہ و تقدیس قرب خواہ بود و نسبت بوصول
جانب شناسائی او نسبت و معرفت حصولی است و جانب و غیر او جانب
است و مظہر جمیع مراتب حقائق لطائف مذکورہ ہمین قلب است و مظہر کمالات قربت
است و مظہر جمیع مراتب حقائق روح ہمدن

Marfat.com

وبسینے کہ در یمین و یسار و وسط و اوسط بدن مینماید ہمہ تاثیر ظہورات کمالات حقیقت قلبی است کہ بہر طرف در بدن واقع است برحسب محال مختلفہ بدن والا در اصل بنسبت آمر اتب بحقیقت انسانی است پس ظہور آن حقیقت انسانی من حیث البداء از قلب است و قلب را کہ قابلیتے نفس ناطقہ است تعلق بمضغہ وار دور روح را اگرچہ ظہور در تمامی بدن است اما محل ظہور کمالات روحی قلب صنوبری الشکل است و موضع تعلق نفس امین قلب و ناف است اما نزدیک تر بقلب باندک تفاوتے از پنج قلب و اصل نفس نزد حضرت سید السادات قطب الاقطاب البنوری قدس سرہ روح و جسد است کہ بمنزلہ پادر و پدر او اند و بر تو پوشیدہ نزود اگہ در مواضع کہ لطائف خمسہ تعلق دارند مشایخ مختلف اند و ایضا گفتہ اند کہ لطائف خمسہ علی امرے نہ داخل در جسد اند و نہ خارج و نہ متصل اند و نہ منفصل بلکہ معیتی دارند با تمام جسد لکن چون بعض اجزاء جسد را مظہریت آن لطایف زیادہ است از بعض دیگر و تفاوت در مظہریت آنہا ایضاً متفاوت است بتفاوت استعداد سالکان لہذا بعضے مقام قلب برائے تسہیل امر بطالبان در زیر پستان چپ گفتہ اند و مقام روح زیر پستان راست مقابل زیر پستان چپ مقرر نمودہ اند و مقام سر بمقابلہ چہار انگشت از مقام قلب کہ ہر دو را با قلوب مناسبت تمام است مقرر نمودہ اند و مقابل آن کہ بمقابلہ چہار انگشت از مقام روح بجانب صدر باشد مقام خفی معین نمودہ اند و مقام اخفی در صدر کہ کنز الرحمن است مقرر نمودہ اند و مقام نفس در سر گفتہ اند جہت آنکہ وارد شدہ است کہ آخر ما یخرج من راس الصدیقین حب الجاہ پس ہر گاہ حب جاہ کہ صفت ذمیمہ نفس است در سر باشد اغلب کہ موصوف آن نیز در ہمانجا باشد و بعضی سالکان بموجب افادۂ استعداد خود ہا مقام سر در صدر مقرر کردہ اند و قول بزرگان کہ صدور الابرار کنوز الاسرار دلیل یافتہ اند و خفی در پیشانی و اخفی بر نرق سر مقرر کردہ اند و نفس را در زیر ناف یافتہ اند و حدیث اعدا عدوک نفسک التی بین جنبیک متمسک نمودہ اند و بعضے حضرات مقام خفی در سواد العین معین نمودہ اند و مقام اخفی در قفا کہ پس ام الدماغ واقع است و این طریق ہمہ موصل بمقصود اند و اختلاف مشایخ کرام در ان بمنزلہ اختلاف ایمہ مجتہدین است و ایشان چون بمبلغ رجال واصل گردند مر ایشان را عمل بر مکشوفات خود است مثل مجتہدان را از جہت خروج آنہا از دائرہ تقلید فافہم و انوار لطائف کہ ظاہر میشوند در نگی بلطیفہ مخصوص ساختہ اند و بعضے بعکس آن قایل اند سالک را در تردد می انداز د و بہتر آنست کہ گفتہ آید کہ در احوالے تلوینی و تجلی کہ در ابتداء سکر و شوق و ولولہ دور انتہا مراقبہ و مکشوف زیادہ بود تعلق بقلب پیشتر دارد و در احوالی کہ صحو و آرام بطاعت پیشتر بود تعلق آن بروح زیادہ تر بود و نفس بکمالات ہر دو شریک است در حین مغلوبیت خود و آن ہر دو لطیفہ در کمالات نفس شریک اند در حین غالبیت نفس و ہمچنین ہر لطیفہ کہ در بدن ظاہر شود اول مبدء ظہورش قلب صنوبری است و اولیاء صاحبان سکر از ارباب قلوب اند ہر چند در نسبت خود منتہی باشند و بنہایت مرتبہ از مراتب خفی و اخفی نیز بہرہ گرفتہ باشند اما بوجہ تمام از دائرہ مراتب مخصوصہ خود بوجہ مخصوص بر آمدہ نباشند و بعضے اولیاء صاحبان سکر کہ بکمال آرام گرفتہ باشند و بجمعیت و طاعت و ادب بودہ باشند اگرچہ از ارباب قلوب اند لیکن از کمالات روح بہرہ یاب اند و اولیاء صاحب صحو ابتداء سلک بعض در وسط اگرچہ از ارباب قلوب اند لیکن از کمالات لطیفہ روحی ایضاً بہرہ خاص دارند و از کمالات لطیفہ خفی ایضاً نصیبے دارند و امید تر قیات نہایۃ صاحب صحو پیشتر است اگرچہ بعضے ارباب قلوب کہ در مراتب خود کمال پیدا

Marfat.com

کردہ اند واز بعضے اصحاب روح وسر خفی وخفی در مراتب قرب بحضرت حق جل مجدہ اعلے وافضل اند واین صحو اولیا صحویت
کہ بعد از سکر صورت گرفتہ نہ صحو قبل السکر کہ آن نصیب عوام است وباید دانست راہی کہ بکمالات ولایۃ اولیا میرود از مقام
ظہور ظاہر ستر ناشی گشتہ واز وصول بکمالات بعض خصائص سر پیدا میگردد وباطن ستر خاصہ اہل مرتبہ خفی وخفی ست واز
نتائج مقام ظہور ستر حصول معرفت است از تجلیات افعالی واسمائی وصفاتی وذاتی واین طریق بمراتب وجوب میرود اما بانوار
کمالات وجوبی وسلوک این راہ غیر از استقامت بر شریعت محال است وراہ ولایۃ اولیا اگرچہ از محل ظہور قلب وروح ایضاً
پیدا میشود اما باصالۃ از مقام ظہور ظاہر ستر تواند بود چہ در دائرہ قلب وروح طرق دیگر ایضاً قریب اند بملک شرکت دارند اما
شرکت غالبیت ومغلوبیت بملک جمیع آن طرق از ہمین دو مرتبہ روح وقلب بملک اول ہمہ آن طرق از ہمیں یک مرتبہ
کہ دائرہ قلب است می برآیند لیکن سرے کہ در تخصیص آن ہر یک مرتبہ است این است کہ ہر راہ را اصالت کمال
از مصدر مخصوص آن طریق در نظر می آید واہل این ولایت را از صورۃ شریعت وابتداء ووسط طریقت نصیب است
واز صورت ایمان وابتداء ووسط طریقت حقیقت ایمان نیز نصیب است لیکن از حقائق شریعت وحقیقت ایمان
بہرہ کمتر میدارد وراہے کہ بکمالات ظل ولایت اولیا میرود از تلوینات مقام ظہور کمال روح وقلب است واز نتائج
وصول باین مقام ایضاً حصول معرفت است لیکن معرفت ظل الظل وتجلیات کمالات روح وقلب در وصول بدرجات
کمالات آنہا چندان وابستہ باستقامت متابعت سنت نمی نماید بسا است کہ از سالکان در اصلان راہ آن کمالات
بعض بفعل بدعت نیز مبتلا باشند ودر حین وصول بآن کمالات حصول آن تجلیات کیفیہ ویہ کیفیہ تا نخورد از اوائل
حضرت ذات وصفات واجبی دانند واہل این ولایت را از صورت شریعت وابتداء طریقت نصیب است اما از
انتہاء طریقت واز حقیقت شریعت وایمان حقیقی ہیچ بہرہ نمی یابد واین ظہور کمالات کہ بر اہل این مراتب ظاہر میگردد
از مقام ظہور انوار لطائف قلب وروح وسر وغیرہا از مواضع مخصوصہ بدنے سالک بظہور می آید بسبب اختلاف
استعداد ہم ہر چند اکثر اہل آن مراتب از درک آن مواضع کہ مقتضی ظہور آن مراتب اند عاجز باشند واین ظہورات بعضے را
غالباً از مرات خیال واقع میشود بصفائی موضع ظاہر متخیلہ وصفائی باطن آن مربوط بملکوت متخیلہ است وآن نصیب اہل
ولایۃ اخص کہ ولایۃ علیا است وولایۃ خاص الخواص کہ ولایۃ کبری است ونصیب اہل کمالات نبوت است کہ مرتبہ
اخص الخواص است فافہم ولاتکن من القاصرین وراہی کہ بظل ولایۃ ملاء الاعلے کہ ولایۃ عامہ است میرود ایضاً از لطیفہ
قلب وروح ظاہر میشود اما از صورت قلب وروح کہ بحسب استعداد ہر شخصے تعلق بروح او دارد وبنسبت مثالے کہ از انوار
کمالات ظاہر میکردند ومنتہاء این مرتبہ شخصے را از عامہ مومنان کہ استعداد وقابلیت کشف داشتہ باشد
انوار مراتب ظلال است ودرین ولایۃ سکر نیت علے الدوام صحو است لیکن صحو عوام [illegible] علائق
نیست واہل این ولایۃ از صورت شریعت وصورت ایمان بالغیب تقلیدی نصیب [illegible] واہل این مرتبہ
نصیبے از طریقت داشتہ باشد آن صورت طریقت است وآن معانی کہ بصورت علم ظاہر کردند وبتقلید ایشان دریافتہ شوند داخل
در کشف ستر طریقت وحقایق حقیقت نیستند وایمان بالغیب کہ بصورت علم تقلیدی حاصل شود وشہودی نیست وایمان بالغیب

Marfat.com

که درین مرتبه حاصل است دون ایمان بالغیب است که در مرتبه کمالات نبوت است اینقدر هست که ایمان بالغیب
او اگرچه تقلیدا باشد بذات و صفات حضرت حق تعالیٰ اگر بحدے رسوخی و وثوقی پیدا کند که هیچگونه قبول شبه نداشته باشد
از بسیاری اولیاء اهل ولایت خاصه نزد خدا تعالے شانه و رسول خدائے صلی الله علیه وسلم افضل خواهد بود و لیس ذلک علی الله
بعزیز و راهی که بالحار و ذوق میرود از نفس دو هم سر میزند و درینجا کشف تجلیات و تلوینات نفسے و هوائی ظاهر میگردند این
چنین سالک غالب بابتداع بر خلاف شریعت خواهد بود هر چند بشریعت مقید کرده و در احوال خود قصوری خواهد یافت
والبته در عقیده او نقصے خواهد بود که محفوظ نیست و کشوف و الهامات که داشته باشد همه از غیب هوا تواند بود که آن را
غیب حضرت ذات تعالیٰ و تقدس خیال کند و کشف صور خیالیه خود را عالم مثال تصور نماید و تجلیات و تلوینات نفسی
را تجلیات ذاتی و صفاتی انگارد و بنا برین لطافت و صفائی خود را عارف مرتبه تشبیه و تنزیه شمارد و در توحید خیالے
خود از سر مستی و جوش نفس توجیهات عبارات فرماید و معارف اولیاء کرام بر حال خود شاهد آرد و بزعم خود کلمات وجدانیه خود را بکلام
اولیاء کرام موافق سازد و نمیداند که معارف اولیا از قلب و روح و باطن آن سرزده اند و کلمات وجدانیه او از خلاصه عالم خلق که نفس و هوا
است سرزده آن عالم نور است و این از عالم ظلمت آن موجب رحمت است و این موجب زحمت و فارق آنست که این چنین شخص غالب
او قات من الابتداء الی الانتهاء مستغرق در مستی و دوله باشد و مابین حلال و حرام تمیز نکند و بے تحاشی دران تصرف
نماید و اگر ظاهرا پرهیز نماید برسم ظاهر خواهد بود نه از روئے تقوی و دیانت و اکثر اوقات تارک صلوة خواهد بود و براتیان
سنت مقید نخواهد بود و اگر بنماز و اتیان سنت مقید باشد از راه رسم و عادت بوده باشد و ظن برود که راه دین و ملت
بهمین عوام رسمی بسته اند و در باطنش اگر یاد حق سبحانه غالب باشد چون محفوظ نیست در قیامت فائده نخواهد بخشید بلکه
این ذکر حدیث النفس و خیالات نفسانی است و عجب است که این چنین شخص ایمان بسلامت برده باشد که سبب
ریاضات خوارق از وے صادر کردند و آن استدراج است نه کرامت در عاقبة الامر ظاهرش سازند و اگر توفیق توبه یابد
انهم بارگاه معطی بے علت بعید نیست اللهم اعذنا من شرور انفسنا و من سیآت اعمالنا من یهدی الله فلا مضل له و من
یضلل فلا هادی له ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا و هب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب اللهم فوضت امری
و امر اولادی و احفادی و من انتمی الی الیک و اتخذتک وکیلا یا حی یا قیوم برحمتک استغیث اللهم قلت ادعونی استجب
لکم انی قد دعوتک بقدر قلت عقلے و فهمی فاستجب بالنبی و آله الامجاد انک لا تخلف المیعاد و دراهے که بنهایت معرفت
ولایت اولیا رساند از اثر خفی و مبداء مقام آن پیدا میگردد و ظهور ولایت انبیا علے نبینا و علیهم الکل صلوات الله و سلامه
در حضرت علی کرم الله تعالیٰ وجهه بر وجه اتم معلوم میشود و بعد ازان در حضرت فاطمة الزهراء رضی الله تعالیٰ عنها
و حضرت حسنین و اصحاب دیگر رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین و بعد ازان در بقیه ائمه اثنی عشر بعد ازان در حضرت
غوث الثقلین و بدیگرے تا مدت مدید کمتر رسیده اما در حضرت غوث الثقلین ظاهر این ولایت خاص الخواص نسبت
بباطن این ولایه نهایت ظهور اظهر نموده غالب الظهور آمده دراهے که بمعرفت ولایه اخص که ولایت ملاء الاعلی است
بهره دارد از ظل اخفی و بدایت سلوک آن میرود و در معرفت این ولایه محض نایافت و بعد است از مطلوب ذاتا و

Marfat.com

صفتہ ہم نسبت بظہور و ہم نسبت ببطون مگر انگہ از نصیب ایمانی و یافت یقینی علمی و غیبی بہرہ دارند و از مظاہر اسما و صفات و اجبی معرفتی حاصل ندارند و ممکنات را کہ مظاہر خالقیت و رازقیت و غیر ذلک می یابند بنور ایقان ایمانی و سماعی می یابند و مؤید این معنی است آنچہ حضرت حق تعالیٰ فرمودہ است انا عرضنا الامانۃ علی السموات والارض والجبال فابین ان یحملنہا و اشفقن منہا و حملہا الانسان انہ کان ظلوماً جہولا و چنانگہ قربے کہ در ولایت خاصہ کہ ولایۃ اولیا است حاصل است ظل آن اقربیت است کہ در معرفت ولایۃ خاص الخواص کہ ولایۃ انبیا است میسر است لذلک قرب اہل ولایۃ اخص ظل اقربیت اخص الخواص است کہ نبوت حضرات انبیاء است علیہم الصلوات والتسلیمات و گوئیا ان اقربیت اصل و حقیقت است و این قرب فرع و صورت و اہل مرتبہ ولایۃ اخص را از صورت شریعت و ایمان نصیبی خاص و کامل است و نصیب اخص و اکمل بالاصالۃ خاصہ انبیاء است علی نبینا و علیہم الصلوات والسلام و در بین این صورت شریعت و ایمان این مرتبہ نسبت بآن صورت شریعت و ایمان آن مرتبہ فرقیست بعید و بین قیاس است معرفتی کہ در ینمرتبہ حاصل گردد و اہی کہ بکمالات ولایۃ انبیا رود از نہایۃ مقام خفی ظاہر و پیدا گردد در ینموضع صفات ضمیمہ بصفات حمیدہ کہ صفات اولیا است بدل کردند و بے سعی و مجاہدہ ظاہر و باطن موافق شریعت باشد و این راہ بحضرت واجب الوجود رود کہ بالاصالۃ مرتبہ صفات واجبی است و درین مرتبہ محض نایافت و بجائی است چونکہ مرتبہ صرف بچونی است مثل مرتبہ ذات بحت حضرت حقتعالیٰ و تقدس و لہے کہ بکمالات نبوت و ظہور کمالات آن رود از مقام اخفی و از حصول خصایص کمالات اخفی سر زند و این راہ بذات بحت و عین واحد رسد در ینطریق از ابتداء محض نایافت است و اہل ینطریق را بعنایت حضرت حق سبحانہ بے مجاہدہ در مبداء شروع دران صفات ذمیمہ بصفات حمیدہ بدل گشتہ باشند و ظاہر و باطن این سالک بے سعی مخصوص محبت موافق شریعت باشد و ہوائے نفسانی را دران دخلے نباشد و این سلوک درین زمانہ چون عنقا است از ہزاران اگر یکے را بان ہنوازند نعمت عظمی است و اہل این مرتبہ را از حقیقت شریعت و حقیقت ایمان بالغیب بوجہ اخص و اکمل نصیب است و فرق در معرفت مرتبہ نبوت و مرتبہ ولایۃ انبیا فرق اخص و خاص و اکمل و کامل است و درجات نبوت چہار است اول مرتبہ نبوت مطلق دویم مرتبہ رسالت سیوم مرتبہ اولی العزم عزم صاحب این مرتبہ اگر پیغمبر باشد مطلق خواہد بود و ہر چہ عزمش واقع شد برضاء حضرت حق تعالیٰ خواہد بود امور مامورہ باشند یا غیر مامورہ چہ استعداد وے بالکل از قابلیت تبع ہوائے نفسانی جلی باشد یا خفی مطلق پاک و صاف گردیدہ است بخلاف عزم دلی کہ عزم او از رخصت بفضل است پس عزمش بے تکلف و بے تامل نخواہد بود اگرچہ از روئے کمال توفیق الٰہی بے تکلف طور بودہ باشد و استعداد این ولی اگرچہ قابلیت طبع ہوائے نفسانی جلی ندارد و پاک و صاف گردیدہ باشد اما احتمال تبع ہوا خفی دارد و چون عزم اہل این مرتبہ مطلق است لہذا باولی العزم مسمی گشتہ اند چہارم مرتبہ خلافت است کہ جامع تر و اکمل [illegible] آن مرتبہ واقع است انی جاعل فی الارض خلیفۃ حضرت حق تعالیٰ فرمودہ کہ من میگردانم در [illegible] پیدا کنیم در زمین عالمے یا ولی یا نبی یا رسولے یا اولوالعزمی و این مرتبہ اخص الخواص [illegible] و جامع تر است آن سہ مراتب دیگر را کہ نبوت عام مخصوصہ رسالت خاص و عزم اخص است و این مرتبہ باصالۃ نصیب حضرت سید الکل فی الکل است علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات و حقیقت این خلافت در حقیقت خلت محبوبے است کہ خاصہ حضرت

Marfat.com

جیب خدائے آمدہ است نہ خلت محبی و اولیاء امت را کہ از مرتبہ قطبیت و غوثیت و امامت عروج نمودہ اند تا باطن مرتبہ خلافت میرسند و آن ایضاً اقل قلیل اند و وصول بطریق جلی بعد از خلفاء اربعہ میسر نیست مگر حضرت مہدی موعود را و این مرتبہ من حیث عام خلافت عامہ بادشاہان را شامل است والسلام علیک ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ؛

مکتوب دہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ہا کہ بنام فضیلت پناہان ملا محمد امین و ملک محمد قاسم و جمال خان صدور یافتہ در تحقیق استخارہ و اثبات آن بیان آنکہ اسباب بر سہ قسم اند یقینی و ظنی و وہمی و بیان مناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ؛ الحمد للہ نحمدہ ونستعینہ ونستغفرہ ونعوذ باللہ من شرور انفسنا ومن سیآت اعمالنا من یہدہ اللہ فلا مضل لہ ومن یضللہ فلا ہادی لہ اشہد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ واشہد ان محمدا عبدہ ورسولہ محب الفقراء ملا محمد امین و ملک محمد قاسم و جمال خان ہموارہ در حمایت حافظ حقیقی بودہ باشند نبیقہ اینقہ کہ مشعر بر مودۃ بود مرسول داشتہ بودند رسید محتوی نفاہیت ایشان را سراسر موجب بہجت گردید نگاشتہ بودند کہ این جانب از موضع بروبمع جمیع لواحق از ذکور و اناث کوجیدہ در کاہے افتادہ ایم در باب جلب بہبود استخارہ بکنند تا بچہ حال دلالت میکند و نیز نوشتہ بودند کہ ارادہ سفر طویل داریم بلی غیر از استخارہ در ہر کارے کہ باشد شروع خوب نیست چہ در صحیح مستدرک حاکم و سنن ترمذی روایت است از سعد بن ابی وقاص رضی اللہ عنہ کہ رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم فرمود از سعادت ابن آدم است طلب خیر کردن او از خدائے تعالیٰ و از بدبختی ابن آدم است ترک کردن او طلب خیر را از خدائے تعالیٰ و در شرح فقہ اکبر مذکور است و قد ورد ما خاب من استخار ولا ندم من استشار لیکن از حدیث معلوم میگردد کہ ہر کہ قصد امرے و کارے کند ہمان کس را استخارہ کند چہ متن حدیث اذا ہم احدکم بامر فلیرکع رکعتین است یعنے وقتے کہ قصد کند یکے از شما امرے و کارے مثل سفر و نکاح و غیر آن پس کو کہ بگذارد دو رکعت نماز از غیر فریضہ بعد ازان این دعا بخواند اللہم انی استخیرک بعلمک واستقدرک بقدرتک واسالک من فضلک العظیم فانک تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم وانت علام الغیوب اللہم ان کنت تعلم ان ہذا الامر خیر لی فی دینی ومعاشی وعاقبۃ امری فاقدرہ لی ویسرہ لی ثم بارک لی فیہ وان کنت تعلم ان ہذا الامر شر لی فی دینی ومعاشی وعاقبۃ امری فاصرفہ عنی واصرفنی عنہ واقدر لی الخیر حیث کان ثم ارضنی بہ بعد ازان بر ہر چہ خاطر او قرار گیرد و بر ظن او غالب آید بہمان عمل کند اما چون سوال کردہ بودند این فقیر در باب استخارہ حال ایشان نمودند در حرکۃ روی نمیدہد در موضع مذکور اگرچہ تعدی و ظلم و جور و ستم از حد زیادہ است و شکیبائی دران نمیتوانند لیکن چہ باید کرد بے وطنی نیز فضاحت و ندامت می آرد و در آن خطہ بعضے از اسباب کہ وسائط اند مہیا اند براحت در رنج میگذرد و در سفر و غربت اگر بعضے اسباب مہیا شوند بعضے آخر مہیا نمی شوند و فقیر اگرچہ از گرفتاری ماسوائے اللہ خلاص یافتہ اند و جذبہ الٰہی دامن گیر امین بزرگواران است احتیاجی بہ گرفتاری کہ باسباب دارند آن اسباب را بمسبب الاسباب حوالہ می نمایند و دولت پہن کردہ شدہ را خوان الوان

Marfat.com

نعمت او تعالیٰ شانہ میدانند و نافع وضار و قابض و باسط فی الحقیقۃ او را جل شانہ تصور میکنند اما چون اسباب را بواسطہ حکم و مصالح درین ما بین آوردہ اند و خیر و شر را ظاہر با سباب آنہا راجع داشتہ اند جمع این بزرگواران نیز خیر و شر را ظاہر با سباب آنہا منتسب میگردانند و شکر و شکایۃ بہمان صوب راجع میدارند چہ اگر این امور را با سباب راجع نگردانند این ہمہ اسباب بر باطل باشند ربنا ما خلقت ہذا باطلا و کارخانہ عظیم را باطل سازند باید دانست کہ اسباب بر سہ قسم اند یقینی و ظنی و وہمی یقینی مثل برداشتن لقمہ و نہادن او بر دہان و خائیدن و فرو بردن آن را و مباشرت این قسم منافی توکل نیست بلکہ ترک آن جہل و سفہ و موجب اثم است و ظنی اسباب کہ جاری شدہ است سنت الٰہی و تقدیر وے در حق عموم خلق مثل کسب قوت و تدبیر دران و معالجت و مداوات با دویہ طبیعہ کہ حاصل شدہ ظن بنفع آن و مثل احتراس نفس و احتیاط از چیزے کہ غالب است در وے ہلاک چنانچہ خواب در جائے کہ عادت است در وے وجود سیل و این قسم گاہے ساقط میگردد از نظر اہل توکل و یقین بمشاہدہ قدرت حق و تقدیر وے و یقین بر انکہ یک ذرہ بے اذن پروردگار نمی جنبد و ہیچ بے خلق و تقدیر او واقع نشود و اما اسباب وہمی واجب است ترک ان و منافی است مباشرت آن توکل را ہمچون احتراس از مکانے کہ سیل و شیر در وے ہرگز نبود بمجرد توہم آمدن احتراز کنند پس ازان اموری کہ مودت پنہان احتراز مینماید از قبیل ثانی در نظر می آیند لیکن در ہر دو جانب بلاہا است و قاعدہ ایست مشہور کہ در بسیاری ابواب فقہ بر آن تفریعات است من ابتلی ببلیتین اختار اہونہما یعنے ہر کہ بدو بلا مبتلا گردد و گرفتار آید اختیار کند سبکترین ایشان را در ہر جانب کہ سہولت یابند بران جانب میل کنند فاما درین چند روز ہمدران نواحی گذران کنند تا بہر چہ دستور امرے و کارے این مردم قرار گیرد و السلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ +

مکتوب یازدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما در جواب مکتوب شیخ محمد میر داد قاری عرب امام مصلی حنیفہ صدر و یافتہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ بجمالہ و الصلوۃ و السلام علی خاتم فص الرسالۃ و آلہ من الفقیر الی اللہ المنان فقیر اللہ ابن عبد الرحمن الی عتبۃ اخینائی اللہ و فروۃ جیبنا اللہ فرناباس قراء ام القری راتی مہد ب تجرید اعلی الدری السابح القماس فی البحر الاقلاس المعروف بالقدر المجہول بین اظہر جم غفیر من الفحول الموثوق بہ و المعتمد علیہ فی العلم و التقوی بالسداد و الشد محمد میر داد دامت زہرات ریاض جمعیۃ الصوریۃ و المعنویہ محروسۃ من صوارف [illegible] بمن سمی باسمہ آمین رب العالمین و بعد السلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ التی [illegible] منص الایتلافیۃ ما اظلت الخضراء و اقلت الغبراء ان المنادات الایتہ و الہیئۃ الا فاقۃ [illegible] اشرف الزمان و اکرم الدوران انارت سبحات [illegible] و ضمخت نافحات [illegible]

Marfat.com

مواد ایادینا بالعواطف الالهیة مشمولة ولا زالت فیکم هی من حضرة جلت عظمة مسئولة سلمکم الله عما لایلیق بشانکم وکان لکم ویکم ومعکم فی جمیع احیانکم ثم المشهود فی خدمتکم العلیة ان الوفد الشریف الذین فتشتم من حالهم قد توجهوا الیکم فی ثلثة ایام او اربعة الی الجمعة والظن الغالب وصولهم الیکم الی الحین والفقیر الی الله قد ارسل الیکم کتابا مشتملا علی کوائف هذة الجماعة المعلومة صحابة قاصد السید مبارک الزمزمی مع اجوبة کتابیة من داعیکم بالخیر ومن حداد خان وهی للا وردت فی الشکارپور ما جوز الروع مسائغ قصور الاخبار الیکم والفقیر المنقطع الی الله یدعوه لکم فی الاوان المرجوة للاجابة والرشید منکم ان لاتنسوه وعیاله واطفاله فی الاماکن المبارکة والآنات المتبرکة من دعاء الخیر والمامول من الله السمیع الذی یسمع دبیب النملة الخرساء علی الصخرة المسلساء فی لجة الداماء کما یسمع نعام الظبیة الجیداء علی صحن البیداء اجابة وهو تعالی قدیر وبالاجابة جدیر وسلموا منا علی الاخ الصدیق الشیخ سلیمان ومحمد وعبد القوی وجمیع حضار المجلس المنیف وکذلک سلموا علی المحب الشفیق السید مبارک ویسلم علیکم الولد الاغر خلیفه گل محمد وسایر اهل المدرسة کثیر السلام وهو خیر ختام فی حادی عشر للجماد الثانی سنه ۱۱۷۳ هجری +

مکتوب دوازدهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام ملا صلاح بتی کوتی صدور یافته در بیان انکه اصول فقه چهار اند و بیان آنکه اگر حکم حکم در چیزے صادر شد بعد ازان در اجتهاد او تغیر واقع شد اجتهاد اول با اجتهاد ثانی نقض نمے یابد و بیان طبقات فقها که هفت اند مع التحقیق الانیق و ما یناسب ذلک و غیر ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله الذی هدانا بالاسلام والصلوة والسلام الاتمان الاکملان علی سیدنا محمد وآله واصحابه الکرام بعد هذا معلوم علماء کرام وعادلان فخام اهل اسلام آنکه اصول فقه چهار است کتاب سنت اجماع قیاس وقاعده ایست در شرع نبوی علیه افضل الصلوة واکمل التحیات الاجتهاد لاینقض بالاجتهاد ودلیل این قاعده اجماع است واجماع اتفاق مجتهدین امة محمد است صلواة الله وسلامه علیه در هر عصر بر حکم شرعی کفساد نکاح المتعة واجماع نزد اهل سنت وجماعت از قوی ترین ادله است پس چون این قاعده ثابت شد وقواعد شریعت علی صاحبها الصلوات والتسلیمات ظروف مبنیه اند بنابران اگر حکم حکم در شی صادر شد بعد ازان مد اجتهاد او تغیر واقع اجتهاد اول باجتهاد ثانی نقض نمی یابد اما در غابر و مستقبل آنچه باجتهاد ثانی ظاهر شده باشد حکم فرماید و برین قیاس است حکم قاضی در مسایل اجتهادیه چه مسایل اجتهادیه یک دیگر بعد الحکم نقض نمے یابند و همین است معنے قول ائمه کرام علی نبینا وعلیهم الصلوة والسلام که در کتاب القضاء فرموده اند وقتی که رفع کرده شد حکم حاکمے بسوئے حاکم آخر بر حکم اول بگذرد موافق رائے او باشد یا نه باشد زیرا که اجتهاد ثانی مثل اجتهاد اول بوده است باتصال حکم حاکم اول ترجیح یافته ورجحان پیدا کرده لهذا بچیزے ما دون او باشد نقض نمے یابد و گذشتن حاکم آخر بر حکم حاکم اول وقتے است که مخالف کتاب وسنت واجماع نباشد

Marfat.com

وبعضے از علماء کم فہم بسیاری روایات را کہ مخالف احادیث مشہورہ اند رواج دادہ اند چنانچہ روایت قضا بشاہد ویمین مدعی
بلی روایت کردہ است از ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما کہ رسول اکرم صلوات اللہ وسلامہ علیہ وآلہ قضے بشاہد ویمین مدعی
کردہ است واما مخالف حدیث مشہور است البینۃ للمدعی والیمین علے المدعی علیہ وفیہ روایۃ علے المنکر پس شارع
یمین را در جانب منکر فرمودہ است وتوضیح آنکہ لام از برائے استغراق جنس است ولیس وراء الجنس شئی آخر یقتضے
ان لایکون للمدعی یمین فمن جعل یمین المدعی حجۃ فقد خالف النص ہمچنین است بحکم بحل مطلقہ ثلثہ بنکاح زوج ثانی
غیر از وطی بنا بر قول سعید بن مسیب چہ این نیز مخالف سنت مشہورہ است لاحتی تذوقی من عسیلتہ وبعضے علماء عرف
طاری را در جواز وعدم جواز دخل میدہند ومی دانند کہ عرف طاری وتعامل حادث را اعتبارے نیست فی الاشباہ
العرف الذی یحمل علیہ الفاظ انما ہو المقارن السابق دون المتاخر ولذا قالوا الاعبرۃ بالعرف الطاری در فتاوے
غیاثیہ آوردہ قال الشیخ الامام الشہید رحمۃ اللہ علیہ انا لا ناخذ بقول مشایخ بلخ وانما ناخذ بقول اصحابنا المتقدمین رحمہم اللہ
لان التعامل فی بلدۃ لا یدل علے الجواز وانما یدل علے الجواز اذا کان علے الاستمرار من الصدر الاول لیکون دلیلا علی تقریر النبی
صلی اللہ علیہ وسلم فیکون شرعا منہ علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام واما اذا لم یکن کذلک لایکون فعلہم حجۃ الا اذا کان من الناس
کافۃ فی البلدان کلہا فیکون اجماعا والاجماع حجۃ الاتری لو تعاملوا علے بیع الثمار علے اکل الربوا لایفتی بالحل وفی الاشباہ
والحکم العام لا یثبت بالعرف الخاص وقیل یثبت والمذہب عدم اعتبارہ وشک نیست کہ علم بتعامل کافہ انام در جمیع قری
وبلدان از حد بشر خارج است وتعامل کہ در صدر اول بودہ فی الحقیقۃ داخل تقریر است انان سرور راجع بسنت
او صلے اللہ علیہ وسلم چہ قول وفعل وتقریر او را صلے اللہ علیہ وسلم سنت گویند پس بہر تقدیر فرع تابع اصل است اثبت
اللوح ثم الخط واثبت المجد ثم الفتش وبسیارے ازین قسم مسایل اند وحکم بمقتضے خط نیز مخالف نص است چہ حدیث مشہور البینۃ
للمدعی والیمین علی المدعی علیہ نص است در انکہ بینت دو قسم است قسمی بینہ دعوے مبین پس آنچہ خالص حق بندہ است کہ دران محض الزام است
چنانچہ بیع وشرا واطلاک مرسلہ دران عدد وعدالت شرط است بخصوص از کتاب کریمہ واستشہدوا شہیدین من رجالکم وقولہ واشہدوا
ذوی عدل منکم واصل در ذمم بریٰ ذمہ است دو بینہ لعین آنچہ را دران مساغ نیست لہذا اشتغال ذمہ را بخبر واحد جائز ندانند لان
خبر الواحد دلیل لاقوۃ فیہ واکر بالفرض بخبر واحد اثبات شغل ذمہ نمایند مخالف کریمہ است وایضا مخالف حدیث مشہور
است ہر گاہ کہ خبر واحد از حملہ حجج باشد ودر بعضے امور شریعت علے صاحبہا الصلوات والتسلیمات حجت است شغل
شغل ذمہ در شرع نمی نمایند پس در حکم تمسک نمودن بعض صکوک وخطوط کہ مخالف حدیث مشہور باشد وبطبق ظروف مبینہ
شرع نبی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات ہرگز داخل حجج نمودہ باشند چہ ہ حکم کند عجب سواما [illegible]
متن اولہ کالکنز وشرح الوقایۃ وبعامۃ المتفرقات والعمادی والہدایۃ نا طق ذا الحکم بمقتضے
المدعی مخالف السنۃ المشہورۃ جامع متفرقات والمدعی لایصدق الا [illegible]
الصک فلا یصلح حجۃ فصل عجاذی سہاوی مسائل کتب متداولہ [illegible] استعمال نمیکنند وعنان
اختیار را بخرافات وعجائز دادہ [illegible] حدیث [illegible] کہ بینہ خرابی دین متین در اظہار می

Marfat.com

مسئلہ اجتہادیہ اگر مختلف فیہ باشد وحکم حاکم در یکے ازان مسایل صادر گشت رجحان پیدا میکند اگر حکم حاکم اوّل را بحکم ثانی رفع کنند این حاکم ثانی را نقض حکم حاکم اوّل نیست واگر حکم حاکم در مسئلہ کہ مخالف کتاب وسنت مشہورہ واجماع صادر شد در اینجا نہ قوت پذیرفتن است ونہ رجحان یافتن چہ در کتب می آرند عرض ہذا القضاء علی آخر میتہ الا فیما خالف الکتاب والسنۃ المشہورۃ والاجماع بلکہ نقض واجب است چہ مضی بر حکم حاکم در مسئلہ اجتہادیہ است ومہین است مذہب نہ در مسئلہ مخالف سنت فانظروا یا اولی الالباب شعر اذا لم تکن للمرء عین صحیحۃ + فلا غرو ان یرتاب والصبح مسفر

در کتاب حکمی وغیرہ قاضی را غیر حجت تجویز حکم نفرمودہ اند اگر حفظ وصاک حجت بودی در کتاب حکمی احتیاج بشاہدان نبودے باید دانست فقہاء ہفت طبقات اند طبقہ اول مجتہدین فی الشرع اند کالائمۃ الاربعۃ ومن سلک مسلکہم فی تاسیس قواعد الاصول واستنباط احکام الفروع بالادلۃ الاربعۃ من غیر تقلید لا فی الاصول ولا فی الفروع دویم مجتہدین فی المذہب اند کابی یوسف وسایر اصحاب امامنا الاعظم کہ قادر اند بر استخراج احکام از ادلہ مذکورہ بنا بر قواعد حضرت امام مقرر ساختہ اند اگر در بعضے احکام ہمراہ او مخالف اند اما در اصول ومقلد اند طبقہ ثالثہ مجتہدین فی المسایل اند آن مسایل کہ از صاحب مذہب مر آن مسایل را روایت نباشد کالخصاف وابی جعفر الطحاوی وابی حسن الکرخی وشمس الائمۃ السرخسی وشیخ الاسلام البزدوی وفخر الدین قاضیخان وامثال ایشان کہ ایشان در شئ از اصول وفروع مخالف نیستند لیکن استنباط از مسئلہ کہ در آن نص نباشد بر حسب قواعد اصول کہ مقرر است کردہ اند طبقہ رابعہ اصحاب التخریج ومقلدین اند کالرازی واصحابہ فانہم لا یقدرون علی الاجتہاد اصلا ولکنہم لاحاطتہم الاصول وضبطہم الفروع یقدرون علی تفصیل قول مجمل ذی الوجہین وحکم مبہم یحتمل الامرین منقول عن صاحب المذہب او احد اصحاب المجتہدین برابہد ونظرہم فی الاصول طبقہ خامسہ اصحاب الترجیح اند از مقلدین چنانکہ حسن قدوری وصاحب ہدایہ ایشان ترجیح روایات بر روایات آخر میدہند ومیگویند ہذا ارفق وہذا ارفق للناس وطبقہ سادسہ اصحاب تقلید اند کہ قادر اند بر تمیز مابین اقوی وقوی وضعیف وظاہر ونادر چنانکہ اصحاب متون معتبرہ از متاخرین اند مثل صاحب کنز وصاحب مختار وصاحب وقایہ وصاحب مجمع وشان ایشان آنست کہ در کتب خود اقوال مردودہ در روایات ضعیفہ نمی آرند وطبقہ سابعہ مقلدین اند کہ قادر نیستند بر امور مذکورہ وغث از سمین نمے شناسند ونمیز نمے کنند مابین یمین وشمال ہر چہ محیا یابند جمع میکنند وبر آن عمل می نمایند فلہم الویل کل الویل علماء کہ روایات مردودہ از غیر مردودہ نمی شناسند ازین طبقہ اند باید کہ جم غفیر علماء بمہر خود ہاء مزین سازند تا از روایات مردودہ یعنے مردم تحاشی نمایند ودارندہ حجت گرفتار نیاید ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ ہدیتنا وہب لنا من لدنک رحمۃ انک انت الوہاب والسلام +

مکتوب سیزدہم (۱۳)

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام سیادت پناہ میر محمد یوسف صدور یافتہ درجواب

Marfat.com

مکتوب اوکہ ارسال نمودہ وبعضی کتب تصوف جہت مطالعہ طلب کردہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ الذی فنیت عقول السفراء فی ذاتہ قہرا واحترقت افئدۃ العارفین بسطوۃ صفاتہ لہرا لکشوا بالسیر فیہ سہرا فحازوا بماء الحیوۃ منہ اما بحرا ومنہرا اصبحوا فیہ بائرین وصاروا فی فجارۃ تجلیات وجہہ حائرین فیہ خاروا فحاروا ثم الی الابد فیہ ساروا ودارو ا سبحان اللہ جل مجدہ ہو المحمود فی کل حضراتہ لکل مراتب الحمد القائم بعینہ المشہود فی کل مشہود بعین نقی عن غینہ المشہود فی کل مسجود علی صدق الساجد ومعینہ والصلوۃ والسلام علی سید الناس الغنی عن الکون فی عز الافلاس الذی عینہ لغربا ربیدایہ وطنا وجعل صلوتہ لکل قلق سکنا صلوۃً وسلاماً تنتشر فوائح روائحہا من کل تنزل لحقیقۃ الساریۃ فی مراتبہا المکتسیۃ والعاریۃ فتحیط بمواطنہ ومساکنہ وعوالمہ ومعاملہ ومناہلہ ومنازلہ لکل صورۃ من صورا ذواقہ ونوازلہ وعلی آلہ واصحابہ لعرش النبوۃ اقطابہ وعلی مخادع سر الولایۃ بوابہ لبیت الکرم والجود والبوابہ لاسیما القوائم الاربعۃ لقصر الکون ومراجع فراۃ الوجود فی المدد والعون فی ربہم ذابوا والیہ سبحانہ بمحو الوجود انابوا فذالک الذی بہ عن اعرف خلق اللہ نابوا من الفقیر الی اللہ فقیر اللہ الی اخینا فی اللہ وحبینا للہ فرناس الفضلاء ومحور فلک الصلحاء السابح القماس فی البحر القلاس الشیخ الصادق فی مناہل اہل التصوف والتعرف میر محمد یوسف دامت زہرات ریاض جمعیتہ الصوریۃ والمعنویۃ محروسۃ عن صوارف الزمان وطوارق الحدثان امین رب العالمین وبعد السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ التی ہی اسنی الاتحافات الوافیۃ واعلی اصناف منص الاتیلافیۃ واشرف ما یستظرفی الرسائل والطف ما ینتہی الی ارباب النہی والوسایل ما اظلت الخضراء واقلت الغبراء ان انفاوضتہ الالیقۃ والنمیقۃ الانیقۃ المرسلۃ الینا قد وصلت فی اشرف الزمان واکرم الدوران انارت سبحات وجہہا صفحات الذوق واضحت اضاءتہا وجنات الشوق مواد ایادینا بالعواطف الالہیۃ مشمولہ ولا زالت ہی فیکم من حضرۃ جل الاوہ مسئولۃ لازلتم بخیر وعافیۃ ونعمۃ وافیۃ واحوالات صافیۃ والمشہود فی خدمتکم ان الکتب المرسلۃ من عندہ واعیکم بالخیر من الفتوحات المکیۃ والفصوص وشرحہا للمولانا عبد الرحمن الجامی والعوارف والتعرف فی معتقدات اہل التصوف سرسل تذکرتہا الی التتمۃ والسورۃ ان وجدت بای قیمۃ کانت نرسلہا الیکم البتۃ البتۃ انشاء اللہ تعالی لا یسوغ التساہل فی التفقد والتفتیش وہذہ النسخ موجودۃ عندنا مع شروح اکثرہا لکن مشغولۃ فی افادۃ بعض المجبین الفقیۃ الی اللہ یدعولکم فی الآوان المرجوۃ للاجابۃ والتر صد منکم ان لا تنسوہ وعیالہ واطفالہ فی الاوقات من دعاء الخیر والمامول من اللہ السمیع الذی یسمع وبیب النملۃ الخرساء علی الصخرۃ الملساء فی لجۃ الماء کما یسمع نعام النطفۃ البیداء علی صحن البیداء اجابتہ ہو تعالی قدیر وبالاجابۃ حدیر لازلتم فی حفظ اللہ وامانہ ولطفہ وامتنانہ وکل من یلوذ بجنابکم الفخیم مشمول منا بمزید التحیۃ والتکریم والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ الحمد للہ اولا وآخرا وظاہرا وباطنا ✦

مکتوب چہاردہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبانِ خدا حضرت ایشان کہ بنام سیادت ونقابت پناہ مخدوم حبیب اللہ ویافتہ مشتمل بر بعض نصایح

Marfat.com

کہ سالب ضرر و جالب منافع اند و بیان سیر الی اللہ و انتہاء آن و بیان آنکہ انتہاء سیر الی اللہ اول قدم ولایۃ است و تحریص بر علو ہمت و مایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ الذی ہو اول بلا ابتداء و آخر بلا انتہاء لم یزل و لا یزال صاحب نعوت الکمال من صفات الجلال و الجمال المنزہ عن سمات الحدوث و النقصان و الزوال و الصلوۃ و السلام علی رسولہ محمد و آلہ و اصحابہ الکرام بخدمت سید السادات ماحی البدعات و السیات شمع دودمان مصطفی و چراغ نور دیدہ مرتضی مخدومم حبیب سلمہ ربہ عما لایلیق بشانہ سلام سنت سید الانام واصل متواصل باد بعد از ابراز دعوات نزہت افزات کہ موجب بہجت و بشاشت و مسرت آیات است مشہود آنکہ چون این فقیر را درین سمت میمنت نشان بارادۃ اللہ الملک المنان گذر افتاد بسمع رسید کہ خدمت مخدومم فرخندہ آثار افعال حمیدہ و آثار است بچند کلمہ از نصائح لوائح کہ دالات خیرات و مصالح و جالب حسنات و سالب سیات اند بخدمت نیک سرشت رقم زدہ قلم بیان میگردد بسمع قبول بذل دل مقبول گردانند فضائل آثار السنہ وجود محمود خود را در اعمال استعمال نمایند تا در جنان مخدومم حوران و غلمان گشتہ شایان لقائے جاویدے حضرت لایزلی گردند درین نشاء خراب آباد نما بمخدومم بودن اہل دول کہ پادر گل دنیائی دغل ماندہ اند نباید فریبد ہذا المخدوم ہو الذی یعدہ اہل الجاہلیۃ مخدوما مہربانا بحصول جاہ و جلال درین دامنگاہ کہ سراسر وبال موجب صد نکال است مباہات نباید نمود و در فخر و فر بر خود نباید کشود در نظر ذوی البصر ما ذلار در مزحر فانیت و ترہات این سرائے فانی موجب در آمدن در بادیہ پریشانی و سرگردانی است در استقامت باید کوشید نا در ورطہ زبونی و بندامت گریبان نباید درید در تقوے باید کوشید نہ در سر ہوا ہر چند شخصے شریف النسب و گرامی مشرب باشد چون اعمال و خصال او بمیزان شریعت علی صاحبہا و الہ الصلوات و التحیات سنجیدہ و نزد ذوی الشرع پسندیدہ نیاید او را از بادیہ سرگردانی و زادیہ حیرانی خلاصی و مناصی ندہند ما احسن قول الشاعر ربما یا اصل نسب مباش مغرور زانکہ این ہست بسے زمردمی دور گیرم پدر تو بود فاضل از فضل پدر ترا چہ حاصل و جعل التقوی ذخائر لان الکرامۃ و الشرافۃ عند اللہ تحصل بالتقوی کما نطق بہا النص ان اکرمکم عند اللہ اتقیکم فلا فخر الا بالاسلام و التقوی فاذا انضم الی ذلک کون المسلم المتقی من اہل البیت فذلک من اعظم و افخم وجوہ الاکرمیۃ بفضل اللہ تعالی فاجتہد و لا تغفل عمر گرانمایہ را در بیداء ہلہوسی بسر بہ غفلت پائمال نسازند مصراع عمر مہمان عزیز است گرامی دارش ✤ زندگانی این سرائے فانی جز یک نفس پیش نیست ✤ از جمیع جہات کہ موجب تشتت باطن است بصر بصیرۃ دوختہ متوجہ محراب وحدت باشند و قدم موحدے بر فرق دایرہ امکان نہادہ بر چہرہ مقصود نظر انداز ند این بعد مسافت کہ در نظر می آید از یک قدم بیش نیست مصراع یک قدم بر فرق خود نہ و آن دگر در کوئے دوست چہرہ مقصود ہر طرف تابان دتوازوے نظر بر گرفتہ سوئے دیگرے نگران رباعی رفتم بتماشاء گل آن شمع طراز ✤ چون دید میان گلشنم گفت بناز ✤ من اصلم و گلہائے چمن فرع من اند ✤ از اصل چرا بفرع می مانی باز ✤ بلک او ہر زمان سویت ناظر و توازوے ✤ گسستہ خاطر رباعی آمد سحر آن دلبر خونین جگران ✤ گفتا ز تو برخاطر من بار گران ✤ شرمت باد اچو من بسویت نگران ✤ باشم تو نہی چشم بسوئے دگران ✤ غیر ازین تجارت سودے دغیر

Marfat.com

ازین معاملہ بہ بودنے باید کہ ہمیشہ در ندم بودہ ہوش در دم دارند و جز یاد وے نفسی برنیارند دمی کہ غنیمت شمردہ اند و بغنیمتی نامشمردہ اند نزد فقیر ہمان دمی است کہ جز یاد او برنیاید و غیر ذکر او نیاساید باید کوشید تا جمیع حجب کہ عبارت از نقوش کونیہ است باسرہا مضمحل و متلاشی گردند و در نظر بصر بصیرۃ مرتفع گردند درین ولایت خاصہ دست خواہد داد چہ بسیر الی اللہ کہ مشائخ کرام صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وآلہ وعلیہم مقرر نمودہ اند عبارت از پیمودن دائرہ امکان است چون دائرہ امکان پیمودہ شد سیر الی اللہ منتہی گشت و انتہا سیر الی اللہ اول قدم ولایت است و مرتفع شدن نقوش کونیہ بہ پیمودن دائرہ امکان متحقق میگردد پس رفع نقوش کونیہ سیر الی اللہ است و بعد از رفع آنہا کہ سیر الی اللہ است ولایت خاصہ دست میدہد و اگر نقشے از نقوش کونیہ در بصر بصیرت باقی ماند سیر الی اللہ منتہی نمیگردد و پس بباید کوشید و جامہ دون ہمتان نباید پوشید **بیت** اند کے پیش تو گفتم غم دل ترسیدم ✤ کہ دل آزردہ شوی ورنہ سخن بسیار است ✤ الحمد للہ اولا و آخرا السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ✤

مکتوب پانزدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام بعض یاران صدور یافتہ در بیان آنکہ قبض و بسط مقدمہ فنا و بقا اند و علاج عمیق صدور ملال کہ از کثرت عروض قبض حاصل میشود و ما یناسب ذلک ✤

بسم اللہ الرحمن الرحیم ✤ الحمد للہ الذی ارانا اصول سوابق النعم والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ وآلہ المکرم بخدمت شریف عزہ لطیف شدہ منیف معتبر محب افزود دعوات وافرہ وتحیات متکاثرہ واصل متواصل باد بنامہ عنبہ شمامہ کہ مساس اناملِ منیع بنان شوق بود ہر سطرش چون طرہ حور و بیاض مابین سطورش نور علی نور بود یاد آوری از مسعود مددرس حسن الاوفات واکرم الالتفات پرتو افگندہ موجب بہجت و بشاشت گردید اللہ تعالے علی الدوام در ظل حمایت خود مامون و مصون دارد و بعد ازاں بر از دعوات فرحت افزات محتوی رفاہیت ایشان مشہود دیدار دلکاشتہ بود و نگاشتہ بود کہ قبض باین تغیر عارض شدہ ما را چہ باید گفت این کارہا بحضور تعلق دارند درین بعد مسافت چہ دانند یا مرین علے الاجمال دریں باب آنست کہ در وقت قبض استغفار گفتہ باشند و اگر مزاج موافقت کند باب سرد غسل کردہ باشند والا بہ آب گرم و در جائے کہ باشد چند نفس بیقوت برآوردہ باشند مخدوما سلامت قبض و بسط مقدمہ فنا و بقا اند انشاء اللہ تعالے با ملتفت خود و بقا مشرف خواہند شد والباقی عند التلاقی السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ✤

مکتوب شانزدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضائل پناہان ہر کایہ [illegible] و عثمان خان

Marfat.com

محمد حسین صدر یافته در بیان آنکه هر عملے که بوفق حکم شارع کرده آید داخل ذکر خدا است تحریص بر کثرت ذکر و مایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ والصلوٰۃ علے رسول اللہ محب الفقراء مخلص الصلحاء والعلماء محمد نور و عثمان خان و محمد حسین بمعہ ذکور و اناث در حمایت ایزد تعالے بوده سرسبز و شاد کام باشند بعد از ابراز دعوات فقیرانه که موجب محبت و بشاشت و مسرت آیات است مشهود احوالات ایشان و دعون عنایت معبود مقرون بخیر است و سلامتی ایشان از جناب حضرت حق مطلوب باید که بر وفق ظروف مبینه شرعیه عامل باشند و در یاد حق مستغرق ذکر مبنی عظیم است رسول خدا فرموده است صلے اللہ علیه وآله وسلم ما من شیء انجی من ذکر اللہ من عذاب اللہ یعنے هیچ شے نجات دهنده تر نیست از ذکر خدا از عذاب خدا هر باب هر عمل که بوفق حکم شارع کرده آید داخل ذکر خدا است اللہ تعالے همواره بر شرع شریف متمکن دارد السلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاته +

مکتوب هفدهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام شیخ محمد صالح و عظمت خان و محمد افضل و نجابت خان صدر یافته در بیان آنکه دم راکه غنیمت شمرده اند دمی است که خبر بنیاد حق جل مجده نگذرد و مایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ والصلوٰۃ علے رسول اللہ محبان مهربان شیخ محمد صالح و عظمت خان و محمد افضل و نجابت خان بمع جمیع توابع و لواحق در حمایت حافظ حقیقے بوده علے الدوام شاد کام باشند بعد از ابراز سلام سنت سید الانام محتوی رفاهیت ایشان مشهود مبیدارد انکه دم راکه غنیمت شمرده اند گفته اند که دم غنیمت است آن دم است که خبر یاد حق تعالیٰ نگذرد و آن دم که خبر یاد حق بگذرد و آن سرمایه خسران و نقصان ست باید که خبر در یاد حق نگذرانند تا ازین سر اچه دو در نقصان بدر نروند مصراع در خانه اگر کس است یک حرف بس است السلام علیکم ورحمة اللہ وبرکاته +

مکتوب هژدهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه جانب قدوه سلاطین عظام شاه دوران احمد شاه درران علیه الرحمة والغفران صدر یافته در بیان آنکه هر لطیفه از لطائف که از عالم غیب بر منصه ظهور می آید خالی از حکمتی از حکم نیست و بیان آنکه هر ذره از ذرات عالم علما و علیا مجالی و مرایائی اسما و صفات الٰهی اند و مایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ جلاله والصلوٰۃ والسلام الاتمان الاکملان علے خاتم فص الرسالة وعلے آله ما بعد بجناب خص منظار اسماء الٰهی مالک الملک ذی الجلال والاکرام حضرت ظل الٰهی سلمه اللہ تعالیٰ عن صدمات التفرقة الحاجبة للوحدة وحفظه عن لطمات الوحدة الساترة للکثرة واقامه علے ملتقی البحرین بنهما برزخ لا یبغیان اقل فقراء الی اللہ علما و علیا

Marfat.com

تحیات وافیات بے اکناف کہ منشاء آن عجز و انکسار حقیقی کہ خال زیباء رخسار حقایق بحسب استعداد است در معرض عرض
می آرد حق تعالیٰ جل مجدہ دماغ ذوالمجد والامجاد و مشام ذوالرشد والارشاد الی یوم التناد باستنشاق نسمے از نسائم خاص
کہ از مہب سرور فتر فیض اقدس بفیض مقدس ہبوب فرمودہ معطر دارد آمین بوجہک رب العالمین وبنبوۃ محمد عالم
آدم قاضی محمد شکارپوری کہ اغراض فاسدہ مدنظر داشتہ کہ بمجرد عرض قبلہ عالمیان بقتل حکم خواہد کرد و یا بدنامی فقرا
دران خواستہ بہتان و افتراء قتل یک نفر آدم محمد دائم و مجرد حی نفس خود از دست فقیر و تابعان فقیر دانستہ در حضور
فیض گنجور عرض نمودہ رقم مبارک مطاع حاصل نمودہ وارد شکارپور گردیدہ چون ہر لطیفہ از لطائف کہ از کمین غیب بر
منصہ ظہور می آید خالی از حکمتے از حکم نیست و سخنوا بد بود از مطالعہ آن حظے وافر فراچنگ استعداد وجدانی حاصل
کردید چہ در نظر سرفتگان بادیۂ توحید شہود چون ہر ذرہ از ذرات عالم سلما دعینا کہ مجالی و مرایاء اسماء و صفات الٰہی
اند ہر چند ظاہر عین مظہر نیست و نہ ظل عین اصل اما چون مرایا ہر چہ دارند از وو دارند بیت نیاوردم از خانہ چیزے
نخستین ✤ تو دادی ہمہ چیز من چیز تست از دریافت فیوضات اسماء متضاد و بہرہ یاب لذۃ اند مصراع ہر چہ
از دوست میرسد خوب است ✤ وکلت الی المحبوب امری کلہ انشاء احیانی و انشاء انلفا قبول امر بے واسطہ کہ امر تکوینی
است کہ عبارت از کلمہ کن باشد کہ تعبیر ازان بایجاد کنندہ اعیان ثابتہ در مرتبہ فیض مقدس مؤتمر و ممتثل بامر شدند
و خرقہ استعداد ہر سیاہ و سفید کہ بدین کلمہ کن خواست رنگین کردند بہر گونہ مستی کہ ہوشیار فرمودند شوریدہ سر آمدند
بدین ترانہ عشرت وقت پیمانۂ لبریز را سامان بخشیدند کہ آنچہ اور یخت بہ پیمانۂ ما نوشیدیم اگر از خمر بہشت است و گر
بادہ مست و شیوۂ قبول فیوضات را پیشہ ساختہ ہمہ ران مرتبہ مقدسہ گریبان غیب را چاک دادند و سر موی در اطاعت
از لیہ بجانب عدم قبول میل و انحراف و تجاوز ننمودند و بزبان حال کہ انطق من انفعال است تا ابد بیت متصل
فیض نوال مترنم شمان شکستہ دل دور و مند دیریم ہمان جفاکش سرور کمند دیریم این امر تکوینی بحکم انما امرہ اذا اراد
شیأ ان یقول لہ کن فیکون جائز التخلف نیست چون کہ این امر سابق از ارادۂ قدیم است بخلاف الامر التکلیفی فانہ
قد یسع فیہ المخالفۃ وہی المعصیۃ الشرعیۃ زیرا کہ وقوع مامور بہ درین امر لازم الارادۃ بامر تکوینی نیست فلا مخالفۃ للہ
تعالیٰ فی امرہ الذی لا واسطۃ فیہ وہو امر المشیۃ لان ما شاء اللہ کان وما لم یشاء لم یکن ولا بد این امر سبحان و فقرا
بوجود آمدنی بود و فقرا بدف تیر این افتراء مقرر و مبین بسبب این معنی است قول کریم ولہ یسجدون فی السموات والارض
طوعا و کرہا و ہر چند مظاہر مطیع ظاہر اند کہ قبول عکوس می نمایند و ظلال منقاد و تحمل انداما مظہر فضل و رحمت
عاصی است و چون حرکت آہنین جز حرکت دست نباشد درین گونہ تجلیات از حرکت آہنین لزوما
معرفت نہ لذت تخلق و تحقق و راہ تسلیم پیش آورد لب نیا یکشود و نزد ارباب
حق کہ عبارت از حقایق اشیا است عین علم اند و علم نزد ایشان عین
عینے روحی یا مثالی یا شہادتی و غیبی از کارخانہ عالم
نزد ایشان عین اصل است بے جواز اطلاق

Marfat.com

خانہ خرابی اہل این مشرب است و آنچہ در بعضے احادیث وارد شدہ ہر کہ درین نشاء دست کسی آزردہ باشد یا پائے کسے شکستہ در نشاء آخرت ہمان عضو او آزردہ خواہد شد اہل مشرب توحید وجود آن را موید مسئلہ وحدت وجود خود ساختہ اند کہ چون وجود در حقیقت واحد است ہر زخمے کہ بر وجود دیگرے میزند بر وجود خود میزند لیکن از جہل نمیدانند فردا کہ غشاوۂ اثنینیت از بصر او دور خواہند ساخت ہر زخمے کہ بر وجود دیگر رسانیدہ باشند بر وجود خود خواہد دید حقیقت معلوم خواہد کرد و یافتن لذۃ در ہر دو سیر چہ سیر سلوکے و چہ سیر وجودی صورت یاب چہ در سیر اول اعیان و حقائق عین اسما و صفات نیستند و در سیر ثانی اعیان اگرچہ عین اسما و صفات میگویند لیکن متمائز اند و از ہمدیگر جدا و لو بالاعتبار و لذت مبنی بر اثنینیت و شعور در ہر مرتبہ حاصل پس یافتن لذت ثابت نظر بر معارف معلومہ جماعہ فقراء اہل ہر مشرب کہ باشند نسبت با ہر کسے راہ دوستی درمیان دارند و با حدے و فردے راہ عداوت درمیان ندارند ہر کسے را نیت او و ہر او است در ینولا بنا بر امر تشریعی کہ زجر و توبیخ و تنبیہ و تعزیر بر آن متفرع است بعد از ورود رقم مبارک مطاع سادات کرام و علماء عظام و غیر ذلک من الصلحاء در حضور جم غفیر اہالی و موالی مقدمہ رفع نمودہ احقاق حق نمودند چون دعوی عارض اصلی نداشت افتراء و بہتان پیدا و ظاہر آمد و نزد اعیان و اکابر عارض منفعل گردیدان اللہ یحق الحق و ہو یہدی السبیل درین وقت عجب از انست کہ محققی کہ از روے تحقیق تمیز درمیان محق و مبطل نماید مفقود الی امر اللہ فلا تستعجلوہ درین مقدمہ نقد کم عیار ہر کہ باشد عنقریب بر محک تجربہ پیدا خواہد شد و در ینولا چون معاملہ معاش از دست تعدی حکام وارد و نازل بنوع کہ حالی رائے عالم ارائی است و استیلاء امور منہیہ و غیر مشروعہ کہ قبل ازین نائرہ نار بدعات منطفی گردیدہ بود بالفعل باز بحد کمال صورت الآن کما کان بسنۃ و راہ افتراء و بہتان بدستوریکہ بر قبلہ کردن کشان روزگار معلوم ساختہ شدہ ناقد و برپا است بنا بر فرمان واجب الاذعان الم تکن ارض اللہ واسعۃ فتہاجروا فیہا نظر بر عموم لفظ نہ بر خصوص سبب نقل ازین دیار مصمم در نظر آمدہ چون وظیفہ دعاگوئی جناب اقدس دام اقبالہ این جماعہ فقرا بر خود لازم نمودہ اند بدعوات حسنہ ممد و معاون خواہند بود ہر جا کہ باشند دعاگوئی اند حضرت حق جل مجدہ ذات قدسی صفات را ہم آغوش جمعیت صوری و معنوی داشتہ فائض الجود و الاداد بالنبی و آلہ الامجاد و الحمد للہ اولا و آخرا و باطنا و ظاہرا و الصلوۃ و السلام علی رسولہ محمد کذلک آمین یا رب العالمین +

مکتوب نوزدہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضایل پناہ قاضی ادریس صدر یافتہ در بیان آنکہ از فقرا الغیر دعا خواستن کارے دیگر طلب نیا بد کرد و ما نیا سب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ الذی فنیت عقول المفرطین فی ذاتہ قہرا و احترقت افئدۃ العارفین بسطوۃ صفاتہ لہرا الصلوۃ فیہ بایرین و صارو افجاءۃ وجہتہ حائرین و الصلوۃ و السلام علی سید الناس الغنی عن الکون فی غرا الافلاس الذی عینہ الغرباء

Marfat.com

بیدایہ وطناً وجعل صلوتہ لکل قلق سکنا صلوۃ وسلاما تحیط مواطنہ ومساکنہ وعموالمہ ومعاملہ ومنازلہ ومناہا من الفقیر الی اللہ الغنی فقیر اللہ عفی عنہ الی زبدۃ مجبی اہل اللہ وعمدۃ مخاصی عاکفی باب اللہ السابح القماس فی البحر القلاس فرناس القضاۃ وسندہم الفقیہ الفصیح المحب الانیس القاضی ادریس دامت ریاض جمعیۃ الصوریۃ والمعنویۃ محروستہ من صوارف الزمان وثمرات رفاہیۃ العلیۃ الجلیۃ والخفیۃ محفوظۃ من طوارق الدوران بمخدومہ وشفیعہ محمد علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا وبعد سمی باسمہ آمین رب العالمین وبعد السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ التی ہی اسنی الاتحافات الوافیۃ واعلی اصناف النص الاتیلافیۃ النازلۃ من الجبروت الی الملکوت ومن الامر الی الناسوت ما اظلت الخضراء واقلت الغبراء ان المفاوضۃ الالیتہ الانیقہ المرسلۃ الینا قد رودت فی اکرم الکدوران واشرف الاوان تلألأت سبحات وجہہا صفحات الذوق واوضحت انارتہا وجنات الشوق لفظت فی الروع ما حملت والقت مافیہا وتخلت فموادیا دینا بالعواطف الالہیۃ مشمولۃ ولازال ہی فیکم مسئولۃ سلکم اللہ عما الایعنی ورفاکم اللہ تعالی مرقات العزوا لعلی انکم قد فقتم من داعیکم بالخیر کوالف قضاۃ المتدین القضاء مع انکم یا اکرم مجیبنا فی اللہ واشرف مخلصینا للہ تعلمون ان الفقیہ الی اللہ فی معزل من محارمتہم مالہ فی مشاجرتہم ومکابرتہم فی بیداء الحمول خمل فی بادیۃ العزلۃ نزل لما ان الرکون الیہم یوجب اختباط خرط القتاد ولا ینتج الا شوک القتاد فی المعاد قد شمر ذیلہ عن ساق المجدلیس دابہ ان یشتغل من احد الی احد واختار خدمۃ التزام الدعوات الصالحات علی نفسہ الحقیرۃ فی الخلوات والجلوات الی دام دولۃ من یستریح فی ظل حمایۃ الشریف والوضیع ویستظل بمنار سلطانہ الحریف والصنیع حماہ اللہ تعالی بحماہ وعلی محب مدارج العلیہ رقاہ وایدہ بجنودہ لم تراہ ومن ہی باسمہ مسماہ وثانیہ یدعوکم فی الاوقات الرجوۃ للاجابۃ والاوقات المترصدۃ للاستجابۃ والماموال من اللہ السمیع الذی یسمع ویجیب ثنائی الخرساء علی الصخرۃ الماساء فی بیداء الداماء ونعام الظبیۃ الجیداء علی صحن البیداء اجابتہا دعوتہ تعالی قدیرہ بالاجابۃ بہ بین التکالیف [illegible] امر ضیقہ فالمامور معذور وقبول العذر مامول کالفوہ بالمدخولۃ الخنفاء الخریقۃ فی [illegible]

لہ ولا تجوز مساغ الاہمال عن ترقیم الاحوال التی ہی مواد الوداد الی یوم التناد [illegible] الزاکیۃ والسلام وہو خیر ختام والصلوۃ والسلام علی شرف غراء اللہ دیہ [illegible] یوم القیام ۱۲

مکتوب بستم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان مآبہ یقدوۂ مشائخ وقت سید السادات سید موسی شاہ صدور یافتہ در بیان تائید کلمہ علیا واعلاء معالم شریعت غرا وہا یناسب ذالک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ الذی فتح ابواب التوفیق علی اخواص عبادہ من المومنین والصلوۃ والسلام [illegible] رضاتہ ذخر الیوم المتنادو الواقفین باحوال عفیناہم بتمہید قواعد المبرات والخیرات [illegible] المبعوث الی جمیع الانام الرسل لاعلاء الاسلام وعلی آلہ العظام وصحبہ الکرام ما لعد [illegible] وآل کعبہ قدسی مطاف سید السادات ماسق الہ عاشت والسیات سید [illegible] سلم اللہ جل مجدہ عن صدمات الہزامز واحقر الفقرا ۔ ساختہ بود ند نزول عنیت شمول فرمود [illegible]

Marfat.com

وحقایق مندمجہ برملا انداخت حقیقت اینجائے وسرگذشت بطرزی است کہ رقم زدہ کلک بیان ساختہ اند وسبب اغواء جملہ سفہ ظہور ناقصین مبتدعین فی صورۃ الکاملین وزمی المقربین است برائے جیفہ دنیا امور انام بتزویر احکام اسلام را برہم میزنند وچون عنکبوت رشتہ تاویز نے تنند ومطمح نظر اہل دول بدخصال جز از مال کہ سراسر اختیار این معنی وایثار این سرمایہ ادنے موجب وبال ونکال است برعقول اذکیاء وحذاق امصار وبصائر اولی الابصار واضح ومبین ولائح ومبرہن است کہ تقضائے ہمت بلند ومبتغائے ہمت ارجمند خداوندان دین ودولت وارکان ملک وملت باعلاء اعلام شریعت مصطفوی ورفع رایات ملت نبوی علیہ الصلوۃ والسلام منوط ومربوط است ورفع درجات علماء دیندار وتعظیم ائمہ بزرگ مقدار فصلی ازین باب وآیتے ازین کتاب است وشک نیست والحق کہ ایشان جماعتے اند کہ قدر خلق ایشان بطرز انما یخشی اللہ من عبادہ العلماء مطرز است ومنشور منصب ایشان بطغراء علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل موقع ومقرر لیکن اعمی را از نادیدن چشم چہ بہرہ وچشم خفاش را از تاب خور تابان چہ زہرہ خوش گفتہ اند ؎ دیدن روئے ترا دیدہ جان بین باید ؎ دین کجا مرتبہ چشم جہان بین من است ؎ چون بیامن عنایت ازلی ومحاسن ہدایت لم یزلی سعادت توفیق رفیق طریق سرگشتگان وادی تفرقہ گشتہ بدیدہ توفیق ونظر تحقیق مشاہدہ ولاحظہ ہمی نمایند کہ دولت واقبال این جہان بے سروسامان برشرف زوال وعرصۂ انتقال است اجتماع علماء نیک سرلئے چندان فائدہ نخواہد نمود ہرکس جواب صاف نخواہد شنود کہ علماء عالی مقدار وفضلا عالم مدار رفع مقدمہ بجناب جہان متاع رقم والاشیم بنام این جانب صدور یافتہ کہ بعد از تحقیقات ونصحات واطلاع بر حقیقت مقدمہ بپایہ سریر آسمان نظیر عرض نمایند بموجب امر اولی الامر عمل نمودہ شدہ بنحوئے کہ امر ومقرر گردد حسب الامر بعمل خواہد آمد پس کنجائے گفتگوئے نخواہد ماند وشیشۂ جمعیت سنگ تفرقہ خواہد شکست کہ پیوند نخواہد گشت بہتر آنست کہ اطراف وأکناف جم غفیر علماء کرام وشرفاء عظام عالی مقام شفاعت اخبار این معنی بجناب حاکم برکمار ندوختہ حال وماجری بخدمت بادشاہ عرض نمایند ہر چند بالفعل نزقیم در مقدمہ معلومہ صدور خواہد یافت لیکن بعد از رفع قضیہ فیروزی مقصد صورت یاب خواہد گشت انشاء اللہ تعالیٰ وجود ایشان مایہ دانش وبینش اند وخواندہ عوا اللہ السمیع الذی یسمع دبیب النملۃ الخرساء علی الصخرۃ الملساء فی لجۃ الداماء وزجو اللہ یسمع دعاء الضعفاء کما یسمع نغام النطیئۃ الجیداء علی صحن البیداء السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ

مکتوب بلیبنت وہیم

از مکتوبات قدسی آیات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام مخدوم محمد معین تتوی صدور یافتہ در تحزن وافسوس باستماع خبر رحلت پیر خود حضرت میان محمد مسعود پشاوری ومایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ دائما علی کل حال فی السراء والضراء صحیفہ شریفہ ونمیقہ انیقہ کہ نامزد احقر ساختہ بودند رسید نزہت رساء وفرحت افزا گردید جزاکم اللہ خیر الجزاء وسلکم عن جمیع الوعثاء درین چند روز بعضے از محاجیان پشاور رسیدہ ظاہر نمودند کہ خدمت حضرت غوث اکمل قدوۃ مشائخ مجمع طرق الہیہ جامع البحرین مکمن النورین ہادینا ومجزنا الی اللہ مولانا محمد مسعود پشاوری اسکنہ اللہ بحبوحۃ جنانہ وافاض علینا من برکاتہ باحسانہ کوس رحلت نواختہ ورخت میمنت سرشت ازین تنگنائے دسعت نمائے بستہ و

Marfat.com

لباس کثیف تن از جان درانداخته بسر منزل عالم روح القدس پرواز نموده کشیده اند هرچند ایشانرا موجب حصول نهایات وصال و دریافت غایات کمال است و مولوی رومی قدس سره بآرزو خواسته و گفته ؎ میشوم عریان ز تن هم از خیال ؎ تا خرامم در نهایات الوصال خود آرزومند این کمال بوده اند اما این عاجزان بجهة خضوع سایان عتبه علیه ولایت نشان چون دست در ذیل کرم همت ایشان زده اند از فراق و دوری صبوری بس در لجة غم درگذشته اند نسبت بزبانه آتش این غم واندوه گونه ستوه این الم نار ابراهیم علی نبینا و علیه الصلوة والسلام افسانه تواند گفت شعر صبت علی مصائب لو انها ؎ صبت علی الایام صرن لیالیا ؎ من همیگریم و چشم من دگرید دل من ؎ چون برفت ان کل رعنا بشه زیب چمن دل حزین را تمکین باین کریمه انا لله و انا الیه راجعون داده میشود از تجلیات متضاده لذت گرفته می آید باید که بروح پرفتوح حضرت پیر دستگیر فاتحه خوانده جویان خواهان مدد بوده باشند ؎

مکتوب بست و دوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ایضا بنام مخدوم معین تتوی صدور یافته در بیان دوائے دافع امراض خصوصا علة بواسیر دوائی صوری و معنوی و دوا نسبت بسالک بخدمت محب خاص الاخص مخدوم سلمه ربه عما لایلیق بشانه بعد از دعوات مسرت آیات که موجب بشاشت است مشهود دانکه سید مخبر سلام آن خجسته دفتر جام آورده در اشرف اوقات و احسن آنات رسانیده مسرور گردانید قبل ازین در نبشته انچه که نامزد احقر بود مندرج ساخته بودند که حاکم این دیار آنچه از وجه معیشت بنام ایشان معین بود قبض نموده است و علة بواسیر سخیلا فرموده مجابر بانا این فقیر بدعا مدد و معاون است از جناب ایزدی مرجو است که بحسب مقتضائے همت عالی زود و آن مخلص بعضے طلبا عزه خود را فرمایند که صلوة منجیه که بعضے از کلمات میمونه او صلوة تنجینا بها من جمیع الاهوال است بعد از نوافل شش صد مرتبه خوانده باشند انشاء الله تعالے سر انجام بکام خواهد پیوست و از برائے صحت از مرض مذکور انهمه مالک الامور را بسیار چند مرتبه برخشت خام خوانده تولول را مسح نموده باشند و دوا بهمت راست پنجن پیشم و رسوال هر دو را برگرفته شکر قدری چند هر دو انداخته کف دست فرو برده باشند و غذا بر پنج بار روغن سازند السلام علیکم و رحمة الله و برکاته ؎

مکتوب بست و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضا بنام قدوة علما بر اسجد مخدوم محمد معین تتوی صدور یافته و بیان انکه نظر از نظم بر دارند و بعد بصیرت باطن ظاهر گردد و ما

بخدمت محب اخص الخواص علام ربانی سلمه ربه عما لایلیق بشانه و خواننده [illegible]

[illegible] شامل محب گرامی گشته نامزد احقر گردیده بود بشرف [illegible]

[illegible] گشت مخلص را از نظر بر دارند و بعد بصیرت [illegible]

[illegible] خلقت بذا باطلا باطل نیست نظر بران جهت [illegible]

Marfat.com

مداومت نمایند این فقیر باعث ترقیات است خاطر جمع دارند السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ✤

مکتوب بیست و چهارم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضاً بمخدوم عزالیه متضمن تهنیت سند برجالی جاگیر و مایناسب ذلک بخدمت محب معتبر مخدوم سلمه ربه دعوات وافره تحیات متکاثره واصل باد خط فرحت نمط که نامزد فرموده بودند رسید مسرور ساخت الله تعالی مدام شاد کام دارد بنابر یافت سند برجلی مواضعات جاگیرات شادی کرده شد الحمد لله والمنة که جمعیت صوری ایشان بظهور پیوست دلسیر بعد العسر صورت بست فقرا دریں باب بسیار متوجه بودند تا اضواء رفاهیت ایشان کرده آید درسراء و در رنگ ضراء صلوة معلومه را از دست ندهند و همراه میان عبد الرؤف رشته مودت محکم دارند میان شکر الله و میان ظفر الله شاید از فتن مال حجاب مسدوده اند باحوال خود ها اطلاع نبخشیده اند معلوم شان نیست که فقرا بر دولت دنیا و بزرگی اند ازند خاطر ایشان را جمع سازند فقرا را همت نیست خود منتقم بانتقام گرفتن خواهد شد والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ✤

مکتوب بیست و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضاً بمخدوم دریان کشف بعضے اسرار که مثبت نموده بمایناسب ذلک بخدمت محب اخص الخواص عالم ربانی مخدوم محمد معین سلمه الله وابقاه دعوات وافره واصل باد مفاوضهٔ ارادت طراز که قلمی و ارسال داشته بودند رسید قلمی نموده بودند که بندگان عالی میان صاحب مهربان سراسر رافت نشان میان نور محمد صاحب جیو مدظله ایما فرموده اند که نادر شاه بادشاه رخت روی را بسر منزل ملکت کشیده است و استفسار نموده اند که من بعد چه نوع حال صورت خواهد گرفت عنایت نموده اجازت فرمایند که بمیان صاحب اطلاع داده شود واضح گردد محبا عزیز الوجود ازین حرفها شور انگیز چه باید نوشت مصلحت نیست که از پرده برون افتد راز ضرور و در مجلس رندان خبری نیست که نیست و گفته اند هر که آمد خفته زبانش را بالبش دوخته اند اما چه باید کرد که ایشان محرم راز اند و سوال را از جواب چاره نیست خلاصه سخن که خالی از سخن است آنست که من بعد تجلیات قهریه در کار گردیده اند و بحدے بر منصهٔ ظهور خواهند آمد که وحشت انگیز اسافل اعالی خواهند گردید بعضے مجبان بشرط حیات در ابتداء حال ذوق ازان خواهد گرفت و این کونه اسرار از لب تا زبان آوردن نشاید و یاران طریقت را در اذکار و مراقبه سرگرم دارند و فقیر الی الله متوجه است حال خود میتوانسان باشند والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ✤

مکتوب بیست و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام قدوة امراء عظام محبت خان
دربیان بشارت برطرف یافتن بر بلوچیان کج و مکران داعی بواقعه صادقه و مایناسب ذلک
الحمد لله رب العالمین والصلوٰة والسلام علی رسوله محمد وعلی آله اجمعین اما بعد محب الفقراء مخلص الصلحاء محبت خان سلمه الله تعالی

Marfat.com

عمالایلیق بشانہ وکان لہ بلطفہ واحسانہ بسلام سنت سید الانام ودعوات حسنہ مخصوص است بر ذات شریف مخفی نماند آنکہ این فقیر حقیر چون در سنہ یک ہزار و یک صد و شصت و دو بتاریخ دوازدہم جمادالاول بمدینہ منورہ رسید در سواجہت حضرت سرالله الاعظم علیہ الصلوۃ والسلام قصیدہ مبرورہ کہ آن را فقیر نظم کردہ است میخواند و استغاثہ می نمود و شفاعت از بارگاہ حضرت رسالت منزلت صلے اللہ علیہ وسلم میخواست و خیریت دارین طلب داشت درین ہنگام بر خاطر گذشت کہ اگر غلبہ اسلام بر طائفہ بلوچان الکائی کیچ و مکران کہ داعی مذہب اند اگر صورت گیرد چہ عجب و خوب خواہد بود تا این طائفہ از مذہب شنیع خود برگردند و اسلام قبول کنند درین اثناء الہام وارد شد کہ غلبہ اسلام بر طائفہ مذکورہ بتوسط اولاد عبداللہ خان براہوئی قلاتی خواہد بود فقیر دعا خواستہ روانہ مسکن خود گردید در حریم حرم روشن نام بلوچ کہ از اہل سنت وجماعت و از اقرباء شیخ تنکی بود و برائے استغاثہ در حق سہان طائفہ مذکور در حضور پر نور نشستہ بود دو چار شد فقیر بے آنکہ با او آشنائی در حال بود ظاہر ساخت کہ فتح و ظفر یافتن بر طائفہ داعی مذہب بر اولاد عبداللہ خان براہوئی موقوف داشتہ اند این معنے غیر از توسط آنہا صورت ندارد و فقیر قبل ازین نام عبداللہ خان را نشنیدہ بود درینولا چون بہ بندر کواور رسید ظاہر گردید کہ محبت خان از اولاد عبداللہ خان است بنابران بخدمت قلمی گردید بنابر اشارت شاید کہ بدست ایشان فتح گردد این طائفہ بحلیہ اسلام محلے کردند امید است کہ این الکائی کیچ مکران بدست یکے از اولاد عبداللہ خان فتح گردد و اہل آن با اسلام مشرف گردد والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ۔

مکتوب بیست و ہفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام زبدہ مشائخ معتقدمیان عبدالرؤف ساکن ہالاکندی صدور یافتہ در جواب اسلمہ او متضمن بشارت بمرتبہ وجوب خلق و ما ینا سب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ والصلوۃ والسلام التامان الاکملان علے خاتم فص الرسالۃ وآلہ واصحابہ الکرام الی یوم القیام بخدمت سدہ منیف عنصر لطیف مظہر وجود حقانی مرات لغوت سبحانی میان عبدالرؤف جیو سلمہ بہ سلام سنت سید الانام علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات من اللہ الملک العلام واصل باد خلیفہ محمد پناہ و جیو رقم زدہ کلکہ بیان ساختہ بودند کہ حضرت تعالی فطرت انجیاستہ و دعوات میرساند احقر بمطالعہ مکتوب مرغوب فائض السرور مسرور گشت حضرت حق جل شانہ در تبدلات بحتہ حالات صفات فانی ساختہ بوجود حقانی رجوع دادہ در مرتبہ قلب دائمی ساکنان سفل بجناب قدس گردانیدہ و دریافت ملاقات مربوط بارادہ حق است نظر بالامور مرہونۃ باوقاتہا داشتہ بمنافق انانیت وحدت افزا گردیدہ باشند والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ۔

مکتوب بیست و ہشتم

از مکتوبات قبلہ طالبان خدا حضرت ماکہ بنام مشیخت پناہ محمد [illegible] دریافتہ

در تاکید باتباع احکام شرعیہ و اجتناب از بدعات [illegible]

بخدمت محب صادق سراسر گرامی میان شکر اللہ سعیہ اللہ عما لایلیق بشانہ وعوانت [illegible] اہل [illegible] کہ سماس انانیت فیض

Marfat.com

شوائل گشته نامزد فقرا ساخته بودند در حسن اوقات و اخص اوقات عرصه دریافته بهجت افزا و فرحت رسا گردید چون آن محب مخلص از طایفه مسموع است و حسن تدبیر و شیم آن نیک محضر میان ظفرالله و خلیفه محمد شاه مکرر در محفل بی دغل این کم نام بیان ساخته اند بیگمان بنابران غائبانه فقرا بدعوات ممد و معاون گشته انداز یزد بی همتا جل فی مجده قبول کرده علی الدوام شادکام و مقضی المرام دارد آنچه ازاو رادبخدمت رقم زده کلک بیان گشته بود از دست ندهند باید که بموجب نوشته در خواندن آن سرگرم باشند دفرصت عمر غنیمت شمرده در استحکام احکام شرعیه علی صاحبها الصلوة والتحیة متوجه گردند این فقرا نیز بدعاء ممد و معاون ترصد از جناب حضرت ایزد تعالی جل فی مجده و جلاله آنست که همه کارها بطبق ظروف حاصل خواهد شد والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ۞

مکتوب بیست و نهم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه جانب قدوة سلاطین زمان احمد شاه دُردران علیه الرحمة والغفران صدور یافته و بیان رفاهیت خلق الله در عهد حاکم وقت و امامت مراسم شرع و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم - الحمد لله بجماله وجلاله والصلوة والسلام علی خاتم فصل الرسالة وآله اما بعد درویش دعاگوئے و دعاگوئی یک دل دیگر وی خادم الفقراء فقیرالله عفی عنه علی الدوام علی اللیالی والایام والایام از بارگاه حضرت رب العزت که فیض جناب اقدس اعلاء او بی سابقه علت است اعلاء لواء عتبهٔ علیه سلطنت وجهانبانی حضرت ظل رحمانی دام اقباله وابدا جلاله میئلت می نماید و دعوات صادقانه محلی بمقوش اخلاص و توجهات درویشانه موشح بر قوم اختصاص مصروف میدارد جناب فیضمآب قبله عالمیان همواره نصب العین است لمحه ولحظه از سویدا خاطر ذهولی صورت نگرفته ایزد تعالی کوکب اقبال حصول امانی وامال در اسعد ساعات از مطلع کامرانی و کامروائی طالع دارد او چون در موطن حقایق که عبارت از اعیان ثابته است ظهور هر مقصودی در بروز هر مطلوبی در خارج باظهار ذریعتی مربوط سافته اند و مواد امن وامان بوسیلتی منوط نموده اند و مشرطی را وجود بشرطی معقود فرموده بنابران بقدوم سعادت لزوم فضیلت پناه عالیجاه اخوند ملا دوست محمد خان رشتهٔ فتنه پریشانی و طرق آشوب و سرگردانی که بسبب شوم طبعی حکام سابق و لاحق روزگار اهل این دیار گردیده بود بالفعل گسسته دبسته گردید و نایرهٔ نار بی اعتدالی که هر شریف و وضیع از ان نداء نفسی نفسی داده روی بطرفی نهاده بود فرو نشانیده الحمد لله اولا و آخرا ظاهرا و باطنا والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله کذلک ۞

مکتوب سی ام

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه جانب شاهزاده فیض مدار سلیمان شاه صدور یافته در جواب عریضه او که متضمن استمداد عاء و عوات و تضرعات معروض نموده و تسکین متوجه بودن درباره او و ما یناسب ذلک

همواره مؤید تائیدات ربانی و میامن توفیقات رحمانی باد بحرمة آل کل کلبن خسروانی و اشرف ازهار دوحهٔ خاقانی شاهزاده

Marfat.com

فیض توامان مظہر عدل و احسان نوردیدۂ سلطنت کبری چراغ دودۂ خلافت عظمے گوہر درج جہانبانی اختر برج صاحب قرانی مستقر آثار سلطنت و جہانبانے مہبط انوار عظمت و گیتی ستانی محور فلک حشمت قاہرہ مروج قواعد شریعت باہرہ ناصر الویہ عدالت و ایالت باسط بساط ابہت و جلالت باوفرمان ارادت عنوان خورشید شعاع و ظفر اعزاء سپہر ارتفاع کہ نامزد خلاصہ درویشان دعاگوئے سدۂ سنیۂ خود ساختہ بودند بصحابت صداقت منزلت ملا محمد بیگ پیش خدمت نزول اجلال فرمود از مطاوی آن صورت انتظام مہام و انفاذ اوامر و احکام ارقام در عین حضور قدغن بحاکم وقت در عمل از قرار رقم مبارک مطاع و رضاجوئے درویش و غیرہ مواد کہ مندرج بودند در آئینۂ ادراک ارتسام یافت و صادق الارادۃ ملا محمد بیگ از حسن اخلاق و ارادتمندی جناب حضرت شاہزادہ دام اقبالہ درمیان آوردہ محفوظ ساخت دعاگوئے دوام دولت الی حال کہ ہشتم جمادی الاول است باعیال و اطفال و جماعہ درویشان در قصبہ سکھر مستریح بہر وجہ بدعاگوئے حضرت شاہزادہ فیض مدار اللہ تعالے ظلہ سرگرم و از وہاب علے الاطلاق جل ذکرہ تمہید قواعد جاہ و جلال و تشیید مبانی عزت و اقبال مسئلت مے نماید علے الدوام علے مر الایالی و الایام انوار فتوحات غیبی و آثار فیوضات لاریبی بر آیات ظفر نگار نصرت شعار مقترن باد ٭

مکتوب سی و یکم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خداحضرت ایشان ماکہ بنام قدوۃ امراء محبت خان بلوچ صدر یافتہ در بیان تحریض بر اعلاء کلمہ اسلام و استیصال کفر و ترغیب اتباع شریعت و تہیید بدعت و اجتناب از آن

بخدمت معتبر محب اذ فر سعادت نشان محبت خان سلمہ ربہ عما لایلیق بشانہ دعوات فیاضہ کہ موجب محبت و بشاشت است واصل باد نامۂ نامی محب گرامی کہ نامزد احقر الفقرا بود در اسعد اوقات و اشرف آنات رسیدہ مسرت رسا و نزہت افزا گردیدہ بر کوائف مندرجہ و طوائف مندمجہ آن اطلاعی روی داد تأکید تنجح و رافت کہ لقاعدہ و بنا بر ادام معلوم صورت پذیر نگردد تضجع موجب تصدع است در مولا السمع بیست کہ دو سال گذشتہ عدم استیصال [illegible] بوجود آمدہ بود لیکن صلح اختیار و ایثار نمودہ از حد و درج مراجوت و موعند [illegible] خلجان گشتہ مکروہ در نظر آمدہ مبادا کہ باختیار نمودن صلح مورد عتاب ملک [illegible] اسلام و اہدام اعلام شنیعہ مدبران رضا ندہند بعد از تحقق استیلا بر محاسنہ و [illegible] ادا لے ای از روسا سابقہ ما آنست و عدو کہ بر نہج استقامت بصدق نیت و خلوص طویت قایم باشد محصوب بسازند تا بطبق ظروف مبنیہ شریعہ علے [illegible]

Marfat.com

التحیات دلیل شان باشد کرد پیرامن سرادقات حقیقت این معنے جز ساکنان وادی شہود وعیان باک پیداء لامکان وعمان باری ندارند چون از ذروہ یک رنگے کہ تمیز حبشی از زنگی دران مفقود است بوئے التفات بصوب شان بمشام گمنام بادبہ مافوق التقابل میپیدۂ نظر بر رفاہیت آن سعادت کیش محتوی شان تاکید بر تاکید نگاشتہ تا بمساعدۂ وقت در مامور بہ مساہلہ جایز ندارد وما علے الرسول الا البلاغ من آنچہ شرط بلاغست با تو میگوئیم تو خواہ از سخنم پند گیر وخواہ بگیر استدعاء ملاقات فقرا رقم زدہ کلک بیان ساختہ بودند بنا بر عدم مساعدت وقت آنصورت دارد بہم عنقریب فقرا در حرمین شریفین زادہما اللہ تعالیٰ شرفا وکرامۃ می شنیدند سلطان وقت کہ بر سلطنت برآوردہ است طسوجی از حدود شرعی متعدی نیست بنا بران عزم دیار سلسلہ جنبان سفر خان دمان مالوف گشت بعد استیذان از حضور پر نور سید الاعظم علیہ من الصلوات اعمہا ومن التحیات اتمہا نفس بدشگال شد رحال نمودہ متوجہ این حدود گردید در ینولا احوال مردم رعایا دیدہ رو بندامت کشیدہ از رفتن بوطن منصرف گشتہ عزم مراجعت دارد قصد دار القرار قندہار مصمم بود لیکن درین ایام احوال این ناتمام بدین طرز جلوہ گر گشتہ ومحب الفقراء اسمعیل ان در ینولا رودی خدا جل مجدہ ورسول خدا علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات پیش آوردہ مانع آمدہ باعث است کہ روزے چند بلک ہمدرین ولایۃ قرار اختیار نمایند نشستت خواطر رعایا بسبب کثرت ظلم رو بتنفر میکشد تا فیصلے این درین حدود دیدہ خواہد شد من بعد اگر قصد مراجعت بصوب حرمین شریفین ویا قندہار مصمم گشت شاید کہ دریافت ملاقات صورت پذیر گردد واگر براہ سند مراجعت اتفاق افتاد ویا امری دیگر بدعاء مدد رساینده خواہد شد قول سید السفراء است علیہ الصلوٰۃ والسلام المرء مع من احب چون محبت وربقۃ مودت قوی در کار گردد دوری مہجوری مانع ملاقات معنوی نیست انشاء اللہ تعالیٰ در آوان متبرکہ فقرا را بدعاء ممد ومعاون دانستہ باعث ترقیات خود ہا دانند تا حصول ملاقات احوالات خود را میتوانستہ باشند حضرت حق جل مجدہ بر جادۂ شرع متمکن داشتہ شاد کام ومقضی المرام دارادو السلام علیکم وعلے من لدیکم ٭

مکتوب سی ودوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضیلت پناہ قبول محمد مدوح بافتہ در بیان عنایت امور در سیر وسلوک مناسب حال او وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ بجمالہ وجلالہ والصلوٰۃ والسلام علے خاتم فص الرسالۃ وآلہ بخدمت معتبر محب او فرمیان قبول محمد دعوات وافرہ وتحیات متکاثرہ واصل متواصل باد احوالات این حدود بعون وعنایات حضرت معبود مقرون بخیر است وسلامتی ایشان از جنابہ ایزدی مطلوب چون آن محب مکرم رقیمہ ارادت در حلقہ ریقۂ سعادت در آوردہ بنا بر آن بعضے از مناسبات احوال سعادت مآل ایشان کہ در راہ سیر وسلوک بالفعل ازان لابد است رقم زدہ کلک بیان

Marfat.com

میگردد بکوشش باید شنید در این ایام میمنت اعلام روزے چند بجد و جهد عنان اختیار از جمیع جهات معطوف ساخته واز اشتغال بما لایعنی که جز ضروریات اسلام اند عارف گشته ذکر اسم جلاله ایثار نمایند بحدے که در شب و روز غالبا بیست هزار تخمین ذکر قلبی گفته آید و مراد از اسم ذات مسمی دارند نه آنکه اسم و مسمی یکے دانند چه اسم عین مسمی نیست و حقیقت این معنی آنچه برین فقیر ظاهر ساخته اند این است که اسماء و صفات ظلال حضرت ذات اند اول مرتبه ظهور ذات که از تعینات دران ظهورے نموده و پرتوی انداخته تعین اول است دویم مرتبه ظهور تعین ثانی است در مرتبه اول ظهور ذات با صول اسماء و صفات است که عبارت از شیونات ذاتیه و قابلیات است و در مرتبه دویم ظهور ذات با سماء و صفات است که ظلال شیونات اند ظلال شیونات در مرات عدم محل ظاهر گشته آن ظل با عدم مجمل حقیقت محمدی است علیه من الصلوات اتمها و من التحیات اعمها و ظلال شیونات که در وجوب ظاهر گشته صفات و اسما اند و معلوم است که ظل با اصل یکے نیست کما تری عکس الزید فی المرآت ما تقول انه عین الزید الموجود فی الخارج الا بطریق المسامحة و آنکه بعضے مشایخ بعینیت صفات با ذات قائل گشته از روئے مسامحه است و اطلاق صفات بر شیونات ذاتیه کذلک چه شیونات محض قابلیات اند که هرگز زاید بر ذات نیستند و صفات زاید بر ان اند از اینجا حقیقت مسئله که علماء گفته اند الصفات لا هو ولا غیره اند ظاهر میگردد که صفات عین ذات نیستند از انرو که ظلال شیونات اند و نه غیر ذات اند یعنے بحسب حقیقت و اصول آنها که شیونات ذاتیه اند چه شیونات زاید بر ذات نیستند از مما ذکر معلوم گشت که حقیقت واجب و ممکن یکے نیست چه ممکن ظل شیونات است با عدم مجمل مقابل آنها نه آنکه نفس قابلیات است چنانچه مشایخ رفته اند ایشان ظل شیونات مجمله را شیخ شیونات یافته تمیز نا کرده فرموده اند که حقیقت محمدی نفس قابلیات است ایا نمے بینند که حضرت سر الله الاعظم علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات فرموده است انا من نور الله و کل شیء من نوری و نه گفته انا نور الله تا قول ایشان درست آید چه خوش گفته هر که گفت الاصل فی الممکن العدم چه اگر حقیقت محمدی نفس قابلیات باشد و آن از جمله ممکنات است و اصل حقایق آن ها پس حقیقت ممکن حقیقت واجب باشد خالقیت و مخلوقیت برخیزد و جمیع صفات و اجبی جلت عظمتها معطل افتادند نعوذ بالله من ذلک این سخن موجب الحاد و زندقه است اللهم اصفح عنهم بالصفح الجمیل و اعف عنهم این معرفت محیره است در بیداء این کمال سجال عقول قاصره نیست رب اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم و لا الضالین مبناء معرفت توحید شهودی و توحید وجودی همین معرفت محیره مشوره انگیز است گر دیرمغان سر اوقات این معرفت اقل قلیل باری یافته اند و برقع از جمال این معنی انداخته طایفه اولی ظل را عین اصل نا یافته بر توحید شهودی قایل گشته و کوئے معرفت حقیقت از میان برده اند و طایفه ثانیه ظل را عین اصل وجودے قایل گشته طایفه اولی از محبوبانست و طایفه ثانیه از محبان اولی را معرفت از مؤثر [illegible] و ثانیه از محبان اولی را معرفت از مؤثر براثر است و از اصل بر فرع و ثانیه از اثر [illegible] بنا بر عدم مساعدت وقت بر همین مقدار اکتفا افتاد و الباقی عند التلاقی باید که بتیغ آداب و ستیاست و دقایق شریعت را علی صاحبها الصلوات و التحیات از دست ناداده در ورزش طریقه مستقیمه سرگرم باشند انشاء الله تعالے بشرط حیات

Marfat.com

عنقریب پے بقصد خواہند برد تا حصول ملاقات خبر خود ہا مینویسان باشند این فقرا بنا برانکہ عالیجاہ اسمعیلخان مانع آمدہ کہ روزے چند درین ولایۃ سکون اختیار نمایند روئے خدا جل مجدہ و رسول خدا علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات پیش آوردہ جہتہ پاس خاطر نامبردہ تا فصل خریف معطل گشتند من بعد دیدہ شود کہ امر ایزدی بر چہ ظاہر گردد والسلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ ۔

مکتوب سی و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خلد احضرت ایشان ہا کہ بنام این احقر خدمہ فقیر محمد فاضل صدور یافتہ در اختلاف قول صوفیہ و علما در انکہ ممکن بجمیع اجزا خود عرض است و قیام او بذات واجب است نزد صوفیہ و علما منع میکنند و محاکمہ درمیان فریقین بالتحقیق الانیق و ما یناسب ذلک ط

اللھم ارنا حقایق الاشیاء کما ہی و جنبنا عن الاشتغال بالملاہی و صلی و سلم علیہ کما الاعظم و مورد تجلیاتک الاقدم الذی جعلتہ شرطا لافاضتک علینا و صیرتہ واسطۃ لابلاغ اسرار المعرفۃ الینا و علی آلہ و اصحابہ اجمعین و علی من تبعہم الی یوم الدین اما بعد فسلام اللہ تعالی الذی کعرف المسک یعطر الکون و یزید بانکشاف الحقائق کما ہی المدد و العون مخصوص بہ محبنا فی اللہ و حبیبنا السید الفقیہ الصالح محمد الملقب بالفاضل ادامہ اللہ تعالی فاضلا فی کشف المعارف الالہیۃ انک قد سألت من ان المشائخ الکرام رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین ذہبوا الی ان الممکن بجمیع اجزائہ اعراض مجتمعۃ قیامہا بذات الواجب تعالی و العلماء العظام منعوا عن ذلک لاستحالۃ و قالوا بقیام الاعراض بالجواہر فایہما راجح عندک اقول و باللہ التوفیق ان الصور العلمیۃ للواجب تعالی و ہی حقایق الممکنات قائمۃ بہ تعالی عند المحققین من الصوفیۃ قدسنا اللہ تعالی باسرارہم و الممکن عندہم بجمیع اجزائہ اعراض مجتمعۃ لیس لہ ذات یقوم بہا انما قیامہ بذات الواجب تعالی و قول ارباب المعقول فی تقسیم الممکن بالجوہر و العرض لاستحالۃ قیام العرض بلا محلہ فلا بد من قائم بنفسہ لیقوم بہ العرض و ہو الجوہر عندہم و لا یکون ذلک الا بالحلول فالذات الصوفیۃ الکشف الصحیح حاکم علی ان قیام العرض لیس بالجوہر انما ہو بذات الواجب تعالی لان القائم بنفسہ لیس الا ذات الواجب تعالی و تفطن انکار العلماء لا یصادم البداہۃ المنشفیۃ و شکہم الیقین ہذا حاصل قول الطرفین و عندی محاکمۃ فیما بینہم و ہی ان قول المشائخ بان الممکن مجمع اجزائہ اعراض مجتمعۃ لیس لہ ذات بالنظر الی ان ذات الممکن و صفاتہ ظلال ذات الواجب تعالی و صفاتہ و آثار منہما لیس لہا ثبات و قیام بانفسہا انما قیامہا بمن فاضت ہی منہ و ہو ذات الواجب تعالی القائم بنفسہ القیوم لغیرہ و قال اللہ تعالی ہو الحی القیوم و ان قول العلماء بان الممکن جوہر و عرض و العرض قایم بالجوہر بالنظر الی ان ذات الممکن ظل ذات الواجب تعالی و صفاتہ ظلال صفاتہ فکما ان صفات الواجب تعالی قائمۃ بذات الواجب تعالی کذلک صفات الممکن و ہی ظلال صفات الواجب تعالی قائمۃ بذات الممکن و ہی ظل ذات الواجب تعالی فظل ذات الواجب تعالی الذی ہو ذات الممکن جوہر و ظلال صفات الواجب تعالی التی ہی صفات الممکن اعراض فقیام ہذہ الاعراض بہذہ الجواہر بلا استحالۃ فعلی ہذا کلا احد من الفریقین علی الاعتبارین المختلفین ۔ ہذا لصواب حقیقۃ فافہم

Marfat.com

واغتنم فانه غنیمة عصر وآوان فان قلت الممکن ارکان تمامه عرضا عند الصوفیة وکان قیامه بذات الواجب تعالی فلابد له من الحلول لیقوم به والحلول ممتنع بل باطل وثبوته بغیر الحلول والمحل محال قلنا قیام العرض بذاته تعالی لیس بمعنی الحلول کما زعمت انما هو بمعنی التقرر والثبوت یعنی تقرر الممکن وثبوته بذات الواجب وهذا ممکن لیس بمحال فعلی هذا قیام العرض بذات الواجب تعالی غیر مستلزم للحدوث فان قلت ان لم تکن للممکن ذات یقوم بها غیر ذاته تعالی فذات الواجب والممکن واحد وهذا محال یستلزم قلب الحقایق قلنا ان الممکن اسم لحقیقة اعراض متعددة مجتمعة التی هی مرایا لکل اسماء والصفات لیس لها اتحاد وعینیة غیر القیام بذات الواجب تعالی حتی یستلزم قلب الحقایق ولو کان کذلک لکان ولیس فلیس السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

مکتوب سی وچہارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ایضا باحقر خدمہ فقیر محمد فاضل صدر یافتہ در تحقیق قول شیخ اکبر بوجود او آدم کثیرہ در اراد م علیہ السلام در ویت او در مقام طواف کعبہ معظمہ او وم کثیرہ ومانیا سب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم والحمد لله علی کل حال والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله خیر آل اما بعد لا یذهب علیک ایها الاخ الصدیق الفقیه الورع محمد فاضل رفاک الله سبحانه مدارج القبول انه قال الشیخ الاکبر الدیبی رحمه الله تعالی فی الفتوحات ولقد رأیت وانا بین النائم والیقظان انی طائف بالکعبة مع قوم لا اعرفهم فانشد ولی بیتین حفظت احدهما ونسیت الآخر، هذا هو البیت فقد طفنا کما طفتم سبعنا لهذا البیت طرا اجمعینا وتکلمت مع واحد منهم فقال ما تعرفنی فقلت لا فقال انا من احداثک قلت له کم لک مدة فقال فی بضع واربعون الف سنة فقلت لیس لابینا آدم علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام هذا القدر من السنین فقال لی من ای آدم تقول من هذا الاقرب ام غیره فتذکرت حدیثا رواه ابن عباس رضی الله تعالی عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ان الله تعالی خلق مائتی الف آدم فقلت فی نفسی قد یکون احد الذی ینتمی ذلک الشخص الیه من اولئک فقال والتاریخ فی ذلک مجهول مع حدوث العالم بلاشک انتهی وظاهر قول الشیخ رحمه الله تعالی یوافق قول الحکما فی عدم انقطاع نسل الاولاد وهو یخالف صریح الکتاب والسنة والاجماع لنطق الکل ان الله تعالی خلقه علی سیدنا وعلیه الصلوة والسلام من غیر اب وام فیجب تاویله الی ما یوافق به اصول الشریعة المطهرة فالطواف بالکعبة المعظمة فی قوله لقد طفنا الخ یدل علی ان هذا المقدار من الاولاد کانوا فی هذا العالم الواحد عالم السموات والارضین ویدل علیه ذلک الحدیث المذکور وقوله من احداثک یدل علی ان آدم المصنف لم تثبت الولاد بالاولاد المتقدمة والا لم یکن ذلک الشخص جد الشیخ وهذا هو الذی یحسبه قبلتنا الروحانی المجدد الالف الثانی قدسنا الله تعالی بسره الاقدس بان هذه الاولاد [illegible] بین هذا وبین کون آدم الاخیر مصنوعا من التراب من غیر ولاد بانه یجوز ان یکون [illegible] وعلیه الصلوة والسلام من طینة آدم المتقدم منه او من طینة بعض ولده فلیس هو ملحق الاحد بالولاد المعتاد بالبنوة وان کان مخلوقا من طینة ولم یکن ولادا فی الحیوان منحصرا فی الولاد المتعارف فیه اذ العنقاء من الطیور مثلا یخلق من سائر ابیه کما هو معروف مذکور

Marfat.com

بعض کتب اللغۃ وغیرہا وہو انہ یطلق علی ولد القفس لفظ الولد حقیقۃ لا یبعد ذلک فی آدم علیہ السلام ویؤید ذلک قولہ صلی اللہ علیہ وسلم اکرموا عمتکم النخلۃ فانہا خلقت من بقیۃ طینۃ ابیکم آدم علیہ السلام فافہم وباللہ التوفیق ✤

مکتوب سی و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان و قدوہ راغبان حضرت ایشان ما کہ بنام خضیلت پناہ ملا فرح الدین صدر یافتہ در بیان اذکار و اشغال طریقہ نقشبندیہ احمدیہ جہت حصول ولایۃ صغری و کبری و علیا و تحقیق الاسم الباطن والظاہر و کمالات متعلقہ بولایات ثلثہ و ما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۵ الحمد للہ وحدہ والصلوۃ والسلام الاتمان الاکملان علی من لا نبی بعدہ وعلی آلہ واصحابہ ومن نحی نحوہ اما بعد فینبغی ان یعلم اخونا فی اللہ وحبیبنا للہ فرح الدین ان العمدۃ بحصول کمالات الولایۃ الصغری والترقی فیہا بعد الایمان باللہ وحدہ ورسولہ وما جاء بہ من عند اللہ واتیان الفرایض والواجبات والسنن الرواتب الاذکار القلبیۃ من ذکر اسم الذات والنفی والاثبات والمراقبۃ اما ذکر اسم الذات فطریقہ ان یلصق الطالب لسانہ بالحنک الاعلی ویتوجہ بجمیع الہمت الی القلب الصنوبری المثل الواقع تحت الثدی الایسر وہو متعلق القلب الحقیقی الذی ہو من عالم الامر ویقال لہ الحقیقۃ الجامعۃ ویخطر ببالہ اللفظ المبارک اللہ ویتکلم بہذہ اللفظۃ من غیر ان یتصور صورۃ قیل ولا یحبس النفس اذ لیس لہ فی الذکر مدخل بل یخلیہ یجری بحالہ وقیل یحبس النفس لا بد یعین علی التاثیر بالسرعۃ اقول وہو کذلک وقد جربناہ مرۃ بعد اخری ویرید باللفظ المبارک اللہ الذات البحت ولا یلاحظ معہ صفۃ من الصفات لئلا ینزل من ذروۃ الذات الی حضیض الصفات ولا یمیل من التنزیہ الی التشبیہ ویداوم علی الذکر حتی تحصل للقلب ملکۃ راسخۃ من الذکر ویصیر الذکر صفۃ لازمۃ لہ کالسمع صفۃ السامعۃ والبصر صفۃ الباصرۃ ولا یزول الذکر من القلب وان تکلف فی ازالہ وہذہ الحالۃ تسمی عندہم الحضور ثم یلاحظ اسم الذات فی اللطیفۃ الروحیۃ الواقعۃ تحت الثدی الایمن حتی تحصل للقلب ملکۃ راسخۃ ثم یتوجہ الی اللطیفۃ السریۃ الواقعۃ فوق الثدی الایمن مائلۃ الی وسط الصدر کذلک الی حصول الملکۃ ثم الی الخفی الواقع فوق الثدی الایسر مایلا الی الوسط کذلک الی حصول الملکۃ ثم الی الاخفی الواقع فی الوسط فوق الخفی والسر حتی تحصل لہ الملکۃ الراسخۃ ثم یتوجہ الی اللطیفۃ النفسیۃ الواقعۃ فی البطن الاول من الدماغ حتی تحصل لہ الملکۃ الراسخۃ ثم یلاحظ ذکر اسم الذات فی جمیع البدن وہو اللطیفۃ القالبیۃ واذا غلب الذکر علی الذکر یحیط بجمیع بدنہ حتی یصیر کل جزء من اجزاء البدن ذاکرا مثل القلب وتسمی ہذہ الحالۃ بسلطان الذکر واما ذکر النفی والاثبات فطریقہ ان یتوجہ الیہ بارادۃ لفظۃ لا من السرۃ ذاہبا بہا علی اللطایف کلہا الی الدماغ نازلا بلفظۃ الہ علی الکتف الایمن ضاربا للفظۃ الا اللہ علی القلب ویلاحظ معناہ کما قدمنا ولا یذہب علیک ان لکل لطیفۃ من اللطایف الستۃ سلطانا علیحدۃ فاذا ورد وارد او حال قوی علی لطیفۃ منہا اخذ کلیۃ السالک مثل اخذہ تلک اللطیفۃ فتصبغ بصبغ تلک اللطیفۃ لسریانہ فیہا ویبقی فی جمیع اللطائف الی بقاء سلطان تلک اللطیفۃ ویزول بانقضاء سلطانہا ثم اذا رجع الیہ تلک الحال والوارد فلا یخلوا اما ان یرجع الی اللطیفۃ الاولی فذلک دلیل علی سد طریق ترقی السالک

Marfat.com

واما ان یرد علی لطیفۃ اخری فذلک قریحۃ علی فتح طریق ترقیہ وہکذا حال اللطائف کلہا ثم اذا سری ذلک الوارد والحال فی جمیع اللطائف بطریق الاصالۃ فانتقل من الحال الی المقام وحفظ من الزوال بلطف ذی الفضل والافضال واللہ تعالیٰ اعلم وعلمہ احکم بحقیقۃ الحال واما المراقبات فکثیرۃ منہا ان یغمض عینیہ ویتصور فی نفسہ اللہ حاضری اللہ ناظری اللہ شاہدی اللہ معی قال الاکابر ومن ہذہ المراقبۃ یحصل للسالک الفناء فی اللہ ویکشف علیہ احوال القبور ومنہا ان یتصور وجودہ عدما ویری الحق سبحانہ موجودا ویتصور حقیقۃ العدمیۃ مراتا لکمالاتہ تعالیٰ من الحیوۃ والعلم والقدرۃ والارادۃ والسمع والبصر والکلام وغیر ذلک فیئوبہا الی صاحبہا وفی ہذہ الحالۃ تکشف علیہ الحقایق وتحصل لہ الولایۃ الصغری التی ہی متعلقۃ بظلال اسماء الواجب وہی عبارۃ عن ولایۃ الاولیاء وہذہ الدائرۃ واسعۃ تسع البدلاء والاوتاد والاقطاب والغوث والافراد وجمیع فرق الاولیاء من اہل المناصب وغیرہا وفوق مقام الولایۃ مقام الشہادۃ وفوقہا مقام الصدیقیۃ وہو من مقام البقاء وجہہ الی العالم وفوقہ مقام النبوۃ واما العمدۃ فی حصول الولایتین الاخیرتین الولایۃ الکبریٰ وہی ولایۃ الانبیاء علیہم الصلوۃ والسلام والولایۃ العلیا وہی ولایۃ الملائکۃ العظام علی نبینا وعلیہم الصلوۃ والسلام الذکر اللسانی بالنفی والاثبات وقد بعض اکابر لحصولہا المراقبتین ایضا احدہما ان یتصور اسماء من الاسماء الحسنی الذی یناسب حالہ ویعلم ویدرک منہ مشربہ بہذہ المراقبۃ یحصل لہ الولایۃ الکبریٰ المتعلقۃ بالاسماء التی ہی تفصیل الاسم الظاہر وفی ہذہ الولایۃ حصول الغناء الاتم والبقاء الاعم وزوال العین والاثر وشرح الصدر والاسلام الحقیقی ومابینا بہما وثانیہما ان یتصور معانی ہذہ الآیۃ الکریمۃ وفی انفسکم افلا تبصرون فی ہذہ المراقبۃ یتحقق بالولایۃ العلیا المتعلقۃ بالاسماء التی ہی تفصیل الاسم الباطن فان الاسماء المتعلقۃ بالاسم الباطن ہی مبادی تعینات الملاء الاعلیٰ من الملائکۃ فاذا شرع السالک فی السیر فی ہذہ الاسماء فقد وضع قدمہ فی الولایۃ العلیا فہو اولی بالاستنتار والسیر فی الاسم الظاہر سیر فی الصفات من غیر ان یلاحظ فی ضمنہا ذاتہ تعالیٰ والسیر فی الاسم الباطن وان کان سیرا فی الاسماء ایضا لکن یلاحظ فی ضمنہا ذاتہ تعالیٰ مثلا صفۃ العلم لا یلاحظ فی ضمنہ ذاتہ تعالیٰ اصلا وفی الاسم العلیم یلاحظ الذات فی سرادق الصفۃ لان العلیم ذات لہ العلم فالسیر فی العلم سیر فی الاسم الظاہر والسیر فی العلیم سیر فی الاسم الباطن وقس علیہ جمیع الصفات والاسماء اقول فعلی ہذا ینبغی ان یکون المراقبۃ فی الولایۃ الکبریٰ بملاحظۃ الصفات الملائمۃ حالہ وفی الولایۃ العلیا بملاحظۃ الاسماء الملائمۃ حالہ والترقی من منہا الی حصول الکمالات المربوطۃ بمرتبۃ النبوۃ منوط بکثرۃ الصلوۃ خصوصا المفروضۃ وکثرتہا معدۃ للحصول کمالات ہذہ المرتبۃ المنیفۃ والدرجۃ الشریفۃ فیہا الوصول الی الذات المقدسۃ وکشف المقطعات القرآنیۃ والمتشابہات الفرقانیۃ والمترقی منہا مربوط بکثرۃ تلاوۃ القرآن وکثرۃ النوافل مع طول القراءۃ واما الترقی من مقام کمالات الرسالۃ فمربوط بمحبۃ التفضل والاحسان لیس للعمل فیہ [illegible] الشرقی وہذا المقام بالاصالۃ مخصوص بالانبیاء والمرسلین علی سیدہم وعلیہم الصلوۃ والسلام [illegible] ہذا المقام وکذا الترقی من مقام کمالات اولی العزم ومقام الفیومیۃ بالتفضل ثم یلحق [illegible] دائرۃ المحبۃ ودائرۃ الخلۃ المخصوصۃ بابراہیم خلیل الرحمن ولغیرہ تبعا وہذہ الدائرۃ منشاء ولایۃ اہل الخلق الحسنی خلیلا فان الشیء اذا تخلل شیاء یکون محمولا فیہ فالخلیل فعیل بمعنی الفاعل والترقی فی ہذہ الدائرۃ وما بعدہا بالمحبۃ الصفۃ التی ہی فوق

Marfat.com

التفضل وفی المحبۃ کمالان المحبیۃ الصرفۃ والمحبوبیۃ الممترجۃ وظہور کمالات المحبیۃ الصرفۃ بالاصالۃ مخصوص بالکلیم علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام والمحبوبیۃ الذاتیۃ اولا مختصۃ بالحبیب علیہ وعلی آلہ افضل الصلوات واکمل التحیات وبطفیلہا ثانیا لغیرہ ہمار جاء من ہذین الکمالین ودائرۃ المحبوبیۃ محیطہا محبوبیۃ ممترجۃ یتعلق بہا ولایۃ محمدیۃ علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام ومرکزہا محبوبیۃ خالصۃ یتعلق بہا ولایۃ احمدیۃ علی صاحبہا افضل الصلوات واکمل التسلیمات من دائرۃ المحبوبیۃ الممتزجۃ تتشعب دائرۃ الاثبات وتتم معاملتہا فی دائرۃ المحبوبیۃ الخالصۃ بالکلیۃ ولما وقعت معاملۃ العارف بالمحبۃ الصرفۃ ینفع لہ الذکر اللسانی وتلاوۃ القرآن لرفع الدرجات الاخرویۃ وازالۃ الکدورات البشریۃ والظلمات الجسمانیۃ وقد وردانہ لیغان علی قلبی وانی لاستغفر اللہ کل یوم سبعین مرۃ لکن الترقی من ذلک المقام بالمحبۃ الصرفۃ علی تفاوت الدرجات وہنا المحبۃ لایزید بالوفاء ولاینقض بالجفا من ہنا قالی من قال شعر وکلت الی المحبوب امری کلہ۔ انشاء احیانی و انشاء اتلفانی۔ ثم ینکشف علیہ حقیقۃ الکعبۃ الحسنی ثم اللاتعین ثم الحقیقۃ القرآنیۃ ثم حقیقۃ الصلوٰۃ ثم المعبودیۃ الصرفۃ +

مکتوب سی وششم

ازمکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خد احضرت ایشان ما کہ بنام حاجی اسمعیل صدر یافتہ دربیان تحریض بر تحصیل علم ظاہر مانیا سب ذالک

محب صادق الارادت حاج الحرمین الشریفین الحاج اسمعیل سلمہ اللہ تعالیٰ سلام مسنت الانام مطالعہ نماید ارادت نامہ آن برخوردار رسید حقیقت واضح گردید قلمی نمودہ بودند کہ بطلب علم مشغول شوم یا طرف حرمین روانہ کردم محب اسلام کہ لازم بود آن حاصل گردیدہ است الحال در طلب علم اشتغال نمایند حضرت حق تعالیٰ در قرآن مجید فرمودہ است ان اولیاءہ الا المتقون اولیاء خدائے تعالیٰ غیر از متقیان نیستند وتقوی باجمیع مراتب آن غیر از علم شریعت صورت ندارد پس از علم چارہ نبود آنکہ بعض مشائخ کرام علم را حجاب اکبر گفتہ اند مراد شان از علم علم شریعت نیست چنانکہ بعض صوفیہ جہلہ فہمیدہ اند وعلم شریعت را از دست دادہ بخلاف قدم محمدی علی صاحبہا الصلوات والتحیات رفتہ خود گمراہ شدہ اند ودیگر آن را ہم از دائرہ شریعت کشیدہ گمراہ ساختہ اند مراد مشائخ از ان علم کہ حجاب است علم سالک است بر نفس خودش در حین فناء ماسوئے اللہ چہ ہر گاہ سالک ہمہ چیز را در نظر خود فانی یا بد فناء اتم نیست چہ علم او در شعور بر فناء غیر مشعر است بر عدم فناء ذات و صفات او چہ بقار صفت بقاء موصوف نیخواہد وفناء اتم واکمل وقتے حاصل میگردد کہ بر فناء شعوری نماند وقوی معطل بمانند بہر حال آن برخوردار در ورزش طریقہ سعی نماید وطلب علم از دست ندہد تاکید داند والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ +

مکتوب سی وہفتم

ازمکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خد احضرت ایشان ما ایضا بفقیر محمد فاضل صدر یافتہ در تحقیق موت ارادی فناء و

Marfat.com

فناء الفنا بالکلیۃ بحیثیتے کہ از جمیع منتسبات خالی وتہی گردد حتی کہ سوال جلب منفعت و دفع مضرت نیز ترک کند و غیر از محبوب حقیقی و مطلوب تحقیقی غرض او دیگر نباشد وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ علی کل حال والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد وعلی آلہ خیر آل اما بعد من الفقیر الی اللہ الی حبیبہ اللہ الفقیہ الصالح سالک طریق اہل المنازل العالیۃ محمد فاضل سلمہ اللہ تعالیٰ عما لا یلیق بشانہ وکان لہ وبہ ومعہ فی جمیع احیانہ تبلیغ سلام اللہ السلام کعرف المسک بل ہو اعظم وازکی تحیات تفوح وتنتشر تعطر الکون وتنتج العون ولا یذہب علیک یا ایہا الاخ الصدیق انہ ینبغی للسالک المحب ان یصحب المحبوب الحق بلا غرض من دنیا وآخرۃ او غیرہما والا فیکون ہو محبوبہ دون الحق ویترک السوال من جلب نعمۃ او دفع بلیۃ من البین لما فیہ من ارادتہ بل یترک الامور بمرادہ فلا یدعوا الا من حیث انہ عبد امر بالدعاء والتذلل بین یدی الحق واظہار العجز معہ وترک طلبہ ولو ذاتہ ومقامات القرب منہ اذ طلبہ سد سبیلہ لما ہو اعلی من مطلوبہ اذ کل مطلوب یحصل لعبد الطلب یکون بقدر وصلۃ الطالب وما یفعلہ المحبوب الحق بارادتہ یکون علی نسب علمہ وحکمتہ علی انہ کثیرا ما یکون بقدر فضل الواہب والنسبۃ لوصلۃ الطالب الی فضل الواہب وفی الجملۃ ترک مراد نفسہ سواء کان مرادہ الوصال او غیرہ لانہ حجاب وارادتہ حجاب آخر بل ترک الامر بمراد المحبوب لانہ محبوب محبوبہ فیکون محبوبا لہ وہذا کلہ فیما اذا کان الواقع مرضیا للہ تعالیٰ غیر محرم ومکروہ فی الشرع واما ان کان الواقع غیر مرضی لہ اجتہد فی دفعہ قبل الوقوع وتغیرہ بعد الوقوع او حالہ استطاع بنحو التوبۃ والکفارۃ وبما یناسب ذلک فلعلہ یتغیر ویقع غیرہ وکان مرادہ مراد محبوبہ فلا یکون ارادۃ دفع ذلک وتغیرہ مخالفۃ لارادۃ المحبوب بل عین ارادتہ مع رضاہ ولا یقال ان ما ذکرتم فی غیر الکاشف واما المکاشف فلا یتم فیہ لانہ یری وجہ محبوبہ فی کل ما یراہ فکیف یجتہد فی دفع رویۃ وجہ المحبوب لانا نقول ان رویۃ وجہ المحبوب لیس فی جمیع المرایا والصور علی نہج واحد فلا یعطی الرضا جمیعہا بل یجری معہا علی حسب مقتضیاتہا وذلک لان یری وجہ فی البعض وجہ القہر والجلال وفی بعضہا وجہ اللطف والجمال والرضا انما یتعلق بوجہ اللطف والجمال دون القہر والجلال فلا ینبغی للمحب ان یعطی الرضا بشیء الغیر المرضی شرعا وان رأی فیہ وجہ محبوبہ اذ وجہہ فی غیر المرضی عدم رضاہ قال عز من قیل ولا یرضی لعبادہ الکفر فاذا لم یرض بہ اجتہد فی دفعہ وتغیرہ فلعلہ یقع ما ہو المرضی الذی ہو تجلی الجمال واذا کان لا ینبغی لان یعطی الرضا بغیر المرضی فمحب یری الحق بالحق والانکار لیس بنفسہ بل بانکار الحق علی بعض تجلیات الحق للحق اسے یطلب تجلی آخر وہو تجلی الجمال وانما انکرہ لان کلما ہو حرام شرعا فوجہ الحق فیہ احتجابہ بالجلال والقہر عبر عنہ الشارع بالحرمۃ فلا بد للمحب من اجتنابہ لما فیہ من الحیلولۃ بینہ وبین محبوبہ بل یرغب فیہ طبعا اذ طبع المحب الفرار عما فیہ الفراق بین محبوبہ وبینہ اذ محبوبہ انما یجعل لہ اذا تجلی بالجمال لا یا تجلی [illegible] ان المحب الذی یری الکل حقا بالحق محکوم التجلی مغلوب بہ بحیث لم یبق لہ من رسمہ [illegible] الدفع علی انہ یری التجلی شاملا لکل الصور علی وجہ الحقیقۃ فیری الکل تجلیا واحدا [illegible] لیس بنفسہ بل بانکار الحق وذلک لانہ لما لطف عایۃ بتجلی الجمال لا یمکن ان یبقی فی نظرہ علی تجلی الجلال وہو ان لم یمکن لہ اختیارا بنفسہ فکثیرا ما یکون مختارا باختیار الحق ولا یختار الا ما ہو الاحق وقلنا ایضا ان التجلی فوعان تجلی ذات

Marfat.com

وہوالشامل فلکل وتجلی اسماء وصفات فالذی لایمکن دفعہ تجلی الذات اذ لایمکن دفعہ عن شئی الا بادخالہ فی العدم المطلق ولیس بثابت و اما تجلی الاسماء والصفات فیمکن تبدیلہا بتبدیل تعلیق اضدادہا ونسبہا اذلیس وقوعہا علی سبیل الضرورۃ بل علی سبیل الجواز والمشیۃ وعدم المشروعیۃ مما یتعلق لہذا التجلی اذ کل ما لیس بمشروع علامۃ القہر والجلال لکن لما کان فیہ علامۃ وجب ان یطلب تبدیلہ لئلا یقع المحذور الذی یدل علیہ العلامۃ وکل ما ہو مفروض تجلی اللطف والجمال وجوبا فیجب طلبہ والمسنون کالمفروض لکن لایجب طلبہ وامکان التبدل فی تجلی الصفات ممکن وقد ورد اعوذ برضاک من سخطک فانہ صلے اللہ علیہ وسلم استعاذ من تجلی الجلال والسخط الی تجلی الرضا والجمال وہذا فیما بقی الصفات فی نظر وامافیما لم یبق ابقی فی نظرہ الذات فیفید الاستعاذۃ منہ بہ وقد ورد اعوذ بک منک فلم یستعذ سید السفراء علیہ افضل صلوات اللہ وسلامہ من ذات الی ذات لامتناع التغیر فیہا بل استعاذ منہا من حیث اتصافہا بالجلال الیہا من حیث اتصافہا بالجمال والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ +

مکتوب سی وہشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام امیر الامراء العظام محمد سرافراز خان حاکم سند صدور یافتہ در جواب عریضہ او کہ متضمن مسئلت دعوات وتصرفات بود وبیان آنکہ فقرا از تجلیات جلالیہ وجمالیہ لذت تمام میگیرند ودر سراء وضراء بر یک حال میباشند ہیچگونہ تلوینات عالم دامنگیر ایشان نمیشوند ومناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ہموارہ تائیدات ربانی وتلطفات رحمانی شامل حال فرخندہ مال زبدہ محبان خاص ونقادہ ارادتمندان اخلاص عزیز دلہائے دردیشان دعاگوے وانیس قلوب دعاگویان یکدل دیگرے مہبط انوار عظمت محور فلک حشمت عالیجاہ رفیع جائیگاہ محب صادق الارادۃ میان محمد سرافراز خان دامت ریاض جمیعہ محروستہ عن صوارف الزمان باد مفاد ضمون طویت طراز مشتمل بر غایت قصوی عقیدت ونیاز کہ نامزد سرگشتہ بادیہ خمول ومرفتہ بیداء افول گردیدہ بود چہرہ وصول فروختہ بر انشاء خلوص ارادۃ وانواع صدق نیت اطلاع بخشیدہ موجب استحکام ربقہ مودت گردیدہ باعث بر زیادہ دعاگوئے گردید قلمی نمودہ بودند کہ از انجا کہ حدائق امانی وآمال مستعدان روزگار بہبوب نسیم الطاف ودعاہائے صبح نفسان خدا آگاہ باز ہا امیدہائی مینیفہ پر نضارت وبشارت میکروند لہذا درین وقت مشیخت پناہ شیخ عبد الرحیم را بجہت حصول خورسندی خاطر حقائق مظاہر یا مبلغ پانصد روپیہ در وجہ نیاز روانہ نمودہ شد بمقتضائے انکہ ملتجی بہ از مستسقی است تولاء ما بالعروۃ الوثقاء اعتقاد آویختہ اذیال اہل اللہ انگاشتہ بمیامن شکر فکاریہا ومکارم اعجاز پردازی نقاب حجاب از چہرہ مقصود برداشتہ در اوقات حسنات وساعات محسنات بنابر ارتقاء مدارج عمر واقبال وجمعیت واجلال بدرگاہ حمدیت مستدعی شدہ از ہمہ باب طمانیت کلی حاصل کردہ بایماء آن مسرور سازند وتا ادان مواصلت جسمانی کہ اہم آرزوے خاطر است ومسبب الاسباب سبب خیر انگیزد کہ بخوشتر بن وجہی حصول این مامول میسر گردد وگاہ گاہے بارسال نامجات خورسندی افزاء گردیدہ باشند ودیگر حقائق ربانی بشارالیہ تحویل یافتہ بیان طراز خواہد شد واضح گردید بلی خاندان فیض توامان ایشان از بدو این دولت کہ گوئی سعادت

Marfat.com

ازمیان جمیع اہل ربودہ اند سبب آن ہمین عقیدت منشی است کہ بخدمت عاکفان سدہ احدیت داشتہ وشیوہ ارادت
ازمنوجہان حضور انفاس متبرکہ حاصل نمودہ بطنا بعد بطن رعایت این سررشتہ مدنظر داشتہ راہ بمقاصد عالیہ بردہ اند آثار
ہمان انفاس نفیسہ الی الآن باقی وبرپا اند وبحکم الولد سر لابیہ درین ایام آن معانی در وجود فیض آمود آن محب صلاحیت
آثار فرخندہ اطوار بمنصہ ظہور آمدہ ومحبت سادات کرام وعلماء عظام وفقراء عاکفی باللہ در ضمیر سعادت تخمیر آن محب اہل اللہ
انداختہ متوجہ ساختہ اند گفتہ اند ہر کرا بسعادت خواستند میل درویشان در دلش انداختند مویدا ین معنی است قول حضرت
سر الصمد الاعظم علیہ صلوات اللہ وسلامہ ہم جلساء اللہ لایشقی جلیسہم انس الفت طوائف انام منتہی بر انس الفت بنام ارواح
است ہر کرا در مرتبہ ارواح انس والفت بودہ بحکم الارواح جنود مجندۃ فما تعارف منہا ائتلف درین عالم ایضا ظاہر میگردد و
بلک اصل آن در مرتبہ حقائق تعلمت وسرش آنست کہ حقایق ممکنات مرایاء اسماء وصفات حضرت حق اند تعالی شانہ بعضی مظہر
ہادی وبعضی مظہر مضل وقس علیہما غیر ذلک خرقہ استعداد ہر یکے سفید وسیاہ را صانع قدیم باشکوینی کہ عبارت از کلمہ کن
است رنگین کردہ وبہر گونہ دایہ کہ حسب استعداد خود ہا یافتہ اند وپیمانہ استعداد شان لبریز گردیدہ نوشیدہ شوریدہ سر آمدہ اند
وبدین ترانہ دلنواز عشرت پیمانہ را سامان عظیم الشان بخشیدہ اند کہ **بیت** آنچہ اورنخیت بہ پیمانہ ما نوشیدیم + اگر از خمر بہشت
است وگر بادہ خام + وبرہمان حال درین نشاء گریبان غیب را چاک زدند ودر اطاعت ازلیہ خود سر مو تجاوز نمودند
بزبان حال تا ابد بدین مقال مترنم میروند **بیت** ہمان شکستہ دل ودردمند دیرینم + ہمان جفاکش وسر در کمند دیرینم
صدور این اعمال در خارج بطریق تحتم ضروریست چہ قضا قدر عبارت از ہمان ذاتہا وخطوط است کہ در مرایائی حقایق
از تجلیات اسماء وصفات لطیفہ وقہریہ ظاہر گردیدہ اند وہر چہ در مرتبہ حقائق وجودی ندارد در خارج ممتنع الوجود است
از اینجا بر ضمیر مودت تخمیر روشن گردد کہ انس والفت مظہر اسم ہادی بسبب اتحاد ظاہر مظہر ہادی باز بستہ اند ونافت
مظہر اسم مضل کذلک مظہر مضل ہر صفتے وفعلی کہ در عالم کون وفساد ظاہر میگردد ظل ہمان مرتبہ اصل است ترسیا بہ طایفہ را
بمثل خود از اینجا باید دریافت مصراع **بہ** بین حقیقت راہ از کجا است تا بکجا + محبت بان طایفہ دانس والفت گرفتن
بایشان علامت سعادت حقیقی است ودر صورت ظہور این نعمت عظمی شکر لازم ہذا ثم وثم محبان این درویش از ایام جد
بزرگوار ایشان رحمہ اللہ تعالی کہ نسبت بفقرا ارادت قوی داشت وتتق حجاب درمیان نبود بدعا گوئی دوام دولت متوجہ و
بسبب عہدی کہ فیمابین بود در مادہ مذکور صیغہ فترت صورت نگرفتہ ہر چند بعد از وصال خلد آشیان بسبب عدم محرک
سلسلہ انفاذ مفاوضات در رشتہ تعویق بود در آخر روزگار خود ولینعمت ایشان نعیہ لرحمۃ واغفران احیاء آن طایفہ
نمودہ بودند در ینولا آن محب صلاحیت آثار کہ بحسب استعداد حقیقی شیوہ صدق ارادت در پیش آورد
باطن متوجہ است وبہر حال وجود فیض آمود بمعہ برخورداران وتوابع ولواحق انسب العہد
کامرانی ومعارج شادمانی ایشان دعوات صادقانہ موشح بر قوم اخلاص وتو
مصروف انداز سویدا خاطر ذہولی ندارد **مصرعہ** بین میندار کہ یک لحظہ ازیادم وگرچہ بعد مسافت حجاب است
اما بحکم المرء مع من احب در معنی بافقرا اند ودرویشان گرچہ صورت تحیہ اند اما بحسب معنی وحقیقت شہود تحیہ بینند بسبب

Marfat.com

حقیقت بجمیع امکنہ برابر اند وبہمہ وجوہ خاطر عاطر جمعد اشتہ باشند کہ از بارگاہ ایزدی رجا رصادق وامید واثق است
کہ عنہ علیہ ایشان بتوالی امداد عطایای الٰہی وترادف ہدایاء نامتناہی مخصوص باشد وارکان بارگاہ معلے ایشان بتعاقب اسباب
ارتفاع وتضاعف آثار اعتلاء کانہم بنیان مرصوص ومبلغ پانصد روپیہ کہ ازراہ نیاز فرستادہ بودند مومی الیہ رسانید
چون طریقہ دعاگوئی بے ریا دیرینہ است وبس لذت دارد وخیلے عزیز است اگر این معنے از قوۃ بفعل نمی آمد چہ زیبا بود وچہ
نزاکت ولطافت داشت وچون خورسندی آن محب خاص ملحوظ بود قبول نمودہ شد وفاتحہ فتوحات غیبیہ برحق
ایشان در کارگشت محبا صدقت کیشا بروز بروز نمی رسد واگر حضرت حق جل مجدہ باسم قابض وباسط نمودہ تجلی
بقبض وبسط رخ نمود از ہر دو حالت در ایشان لذت تام میگیرند وبہر تجلے انیس ودمساز محق معنی وہازل صورت چہ
خوش گفتہ وچہ در معانی سفتہ **بیت** عاشقم ہفتاد جا یکجا مفید نیستم ✦ یار چون ہر جائے آمد بندہ ہم کم نیستم ✦ شیوہ دعاگوئے
بے ریا است کہ درین مدت برپا است وہر روز بر مزید خلل پذیرفتے واحدے را دران دخلے نی بہرحال فقرا دعاگوئی
جناب ایشان اند اولاد فقرا دعاگوئی اولاد واحفاد ایشان در مادۂ دعائی گوئی ہیچگونہ قصوری نخواہد یافت بقیہ حال سر
ربانی مفوض بمشیخت پناہ است درمعرض اظہار خواہد آمد ومعتبر دانند والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ✦

مکتوب سی ونہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان کہ بنام یکے از فضلاء دہر ملا جیونہ کامگرد بی صدویافتہ در
تحقیق اصولہ اوکہ از فرنسبت معرفت حق تعالیٰ نمودہ واگہ طریق حصول آن نظر واستدلال است چنانکہ علماء میگویند
یا طریق ریاضت ومجاہدت کہ صوفیہ آن قایل اند ومایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ وحدہ والصلوۃ والسلام علی من لا نبی بعدہ وعلی آلہ واصحابہ ومن تبعہ وبعد ایہا الفقیہ
الصالح قد سئلت من الفقیر الی اللہ من ان معرفۃ اللہ تعالیٰ ہل ہی فرض وہل ہی تحصل من طریق الریاضۃ والمجاہدۃ ام حصولہا
مقصور علی طریق النظر والاستدلال والذکر والمراقبۃ ہل ہو سبب لحصولہا وہل یجوز الجہر بالذکر ام لا قول نعم تحصل وکل ذلک
صحیح وعلیہ المحققون من الائمۃ والمجتہدین والمحدثین والمتکلمین اما المعرفۃ فہی فرض اجماعا وما یحصل بہ الغرض فہو فرض ایضا
لان الامیکن ولا یتم الغرض الا بہ فہو فرض وکذا الواجب والسنۃ والمستحب وہی تحصل بطریقین احدہما طریق النظر والاستدلال
وہو طریق العلماء وثانیہما طریق تجرید النفس عن العلایق البشریۃ والصفات الذمیمۃ بالریاضات والمجاہدات والتوجہ الی اللہ
سبحانہ بالکلیۃ والمعرفۃ الحاصلۃ منہ معرفۃ کشفیۃ مخصوصۃ بالانبیاء والاولیاء والانکار من طریق تجرید النفس عن العلایق البشریۃ
کما ذہب الیہ بعض اہل النظر والاستدلال فلیس بصواب کما ان الانکار من طریق النظر والاستدلال کما ذہب الیہ بعض المتصوفۃ
لیس بشئ والانصاف والصواب الاعتراف بحصول المعرفۃ فی کل من الطریقین قال اللہ تعالیٰ وقد بینا الایات لقوم یوقنون
وقال تعالیٰ والذین جاہدوا فینا لنہدینہم سبلنا وقال صلے اللہ علیہ وسلم من عمل بما علم ورثہ اللہ علم مالم یعلم وفیہا آیات واحادیث

Marfat.com

کثیرۃ والخطاء قد یقع فی کل من الطریقین والتکلیف انما وقع بالطریق الصفیۃ لما فیہ من الخیر العظیم ومعنی قولہم ان المعرفۃ لا تتم الا بالنظر انہ لا مقدر لنا من طریق سواہ او نحصرہ بمن لا طریق لہ الا ایاہ واراد ومن منع معرفۃ الذات معرفۃ کنہ الذات لا المعرفۃ توجہ فان المعرفۃ بوجہ حاصلۃ للکل کما یعرف الذات بوصف الخالقیۃ والرازقیۃ کذا قالوا ولا یخفی علیک انہ فرق فیما بین معرفۃ الشیٔ بوجہ وفیما بین معرفۃ وجہ الشیٔ وفیما نحن فیہ معرفۃ وجہ الذات لا بمعرفۃ الذات بوجہ فافہم وباللہ التوفیق واما الذکر فہو سبب لحصول المعرفۃ ان کان ماخوذا من الشیخ الکامل المکمل وہو السبب الاکمل المفید الذی بہ وصل المقربون الی الحق سبحانہ والطریق الاقرب للوصول الیہ جلشانہ وحصول معرفتہ فان بالذکر تذکر النفوس وطاہنہا الاصابۃ واقرانہا الملابۃ فتیسر حبا للوطن الیہ فتصل الی حقائقہا فیاخذہ الوجہ العام والسکر التام فتحصل لہ معرفۃ نفسہ ومعرفت ربہ فتیقی الی حیث یرتقی فان الی ربک المنتہی فافہم و اما الجہر بالذکر فمشروع بلا شبہۃ لقولہ علیہ الصلوۃ والسلام ومن ذکرنی فی نفسہ ذکرتہ فی نفسی ومن ذکرنی فی ملاء ذکرتہ فی ملاء اعلے منہ ومن اولۃ کذکرکم آباءکم او اشد ذکرا قال ابن عباس ما کنت اعرف انقضاء رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم الا بالذکر رواہ البخاری والجہر فی ذکر العید وفی ادبار الصلوۃ الی غیر ذلک حتی قال علیہ الصلوۃ والسلام اربعوا علی انفسہم فانکم لا تدعون اصم ولا غائبا ومضمون اربعوا یدل علے المنع للمشقۃ علیہم لا لعدم الجواز وقد جہر صلے اللہ علیہ وسلم باذکار ادعیۃ فی مواطن جمۃ وکذا السلف وکل ہذہ دالۃ علے الجہر والجمع لکن فیہ قضایا غیر مخصوصۃ یکون وجودہا مستندا الا دلیلا لاحتمال قصدہ فی ما وقعت فیہ فمن نظر الی المعنی والعلۃ اجازہا علے العموم ومن نظر الی الخصوص قصرہا علے موارد ہا والاول اوفق لمطالب الشرع ومقاصدہ فظہر مما ذکر صحۃ ما استحسن بعض المشائخ من الصوفیۃ من الاجتماع للذکر او الحزب الواحد التحاقا لذلک ومنہ حدیث حلق الذکر وہو قولہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم اذا مررتم برياض الجنۃ فارتعوا قیل یا رسول اللہ وما ریاض الجنۃ قال حلق الذکر واما مذہب مالک فالکراہۃ فیہ لعدم عمل السلف ولسد ذریعۃ الابتداع بالزیادۃ علے ذلک من اجتماع الذکور والاناث والخروج الی غیر الحق والتجاوز عن الحد وقد وقع ما اتقاہ رضی اللہ تعالی عنہ وقال بعض المتاخرین والاجتماع وان کان بدعۃ فہو مختلف فیہ وغایۃ القول فیہ الکراہۃ فصح العمل بہ علے قول من یقول بہ بعض الشائع انما قد یتبع من ہو جدید الصدر الاول لاحتیاجہم الیہ وقد یختلف الحکم بالایجاب والندب باختلاف الازمان والامکنۃ بل الاشخاص فتعین القول بجوازہ مع رعایۃ الشروط والآداب وہی مذکورۃ فی مواضعہا کالحصن الحصین من وظائف النبی وغیرہما فافہم واللہ یہدی من یشاء وقد بینا ہذہ المسئولات بامہن البیان واحسن التبیان فی مکتوب انسب الی الشیخ الورع الفقیہ فیض اللہ ستتفق علیہ انشاء اللہ تعالی والسلام وہو خیر ختام وصلی اللہ علے سیدنا محمد وعلے آلہ وصحبہ اجمعین وارحمنا معہم برحمتک یا ارحم الراحمین ۔

مکتوب چہلم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدمت حضرت ایشان ما کہ بنام صاحبزادہ ہائے عالی مقدار صدر بانتہا [illegible] بیان ذکر نسبتی مطرف انہا مشتمل شاذلیہ وغزالیہ وخلوتیہ وسہروردیہ وچشتیہ بنابر وفور وسیلہ رفاعیہ وقادریہ وہمدانیہ ومدینیہ وغیرہا وبیان ما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط اللھم حسبنا عن الاشتغال بالمناہی دارنا حقائق الاشیاء کما ہی وصل علے اشرف رسلک محمد وعلی آلہ و اصحابہ اجمعین اما بعد حق تعالیٰ برخوردار ابو الفضل غلام محمود و غلام محمدی سراج الدین محمد و رفیع الدین فیض الحق وزین العابدین ومصلح الدین ومسیح العارفین مولانا حفظ اللہ دین محمد واہل اللہ وفیض بخش ومیر دلیل الحق وعبد اللہ و حاضر الحق را از راہ لطف کامل وعنایت شامل بکمالات انسانیہ کامل ساختہ واز حوادث زمانہ در کنف حمایت خود نگہداشتہ فایض الجود واراد ورحم اللہ عبدا یقول امینا معلوم برخورداران بودہ باشد انکہ تکمیل فرع کمال است ہر کہ کامل نباشد دیگرے را چگونہ بکمال رساند فلہذا جائز نیست گرفتن مرید مقلد را باباء خود کہ در طریقہ اباء خود سلوک ننمودہ باشد وشیب وفراز راہ ندیدہ باشد وفناء وبقا تحمل ننمودہ باشد چہ نسبت ارادت بتعلیم وتعلم صحبت می یابد وہر گاہ تعلیم وتعلم نباشد وبمجرد پیرزادگی وصاحبزادگی تقلید آباء اختیار کنند وچنانچہ رسم اہل زمانہ است سجادہ نشینی باتفاق اقرباء وعزیزان اختیار نمایند نزد اکابر بجائے نمی خرند واز درجہ اعتبار ساقط است ومواخذہ قیامت این امر خلافت مربوط بوراثت نیست منوط بکسب کمال است در کبریت احمر آوردہ است کہ بعضے اقطاب از حق تعالیٰ سوال کردہ کہ مقام من بولدمن عطا شود حضرت حق تعالیٰ در سر وے گفت کہ مقام خلافت بوراثت حاصل نمیشود بوراثت علوم ومال بردہ میشود انتہی آن برخورداران بر پیرزادگی فریفتہ نشوند ودر تحصیل کمالات دینیہ فروگذاری ننمایند وبر مزخرفات فانی دل نہ نہند وعمر عزیز را بیہودہ در ہوس لہو ولعب فانی نسازند اولا از درستی اعتقاد موافق عقاید سلف صالحین چارہ نبود از تصدیق براںچہ از دین معلوم شدہ است بطریق ضرورت وتواتر وثانیا علم بر عمل بر آنچہ علم فقہ متکفل آن شدہ است ایضا لازم وثالثا سلوک طریقہ صوفیہ جہت تکمیل شریعت واستحکام دین وملت ہم ضرور در کار ومقصود از سلوک طریقت تحصیل ازدیاد یقین است در معتقدات شرعیہ تا از مضیق استدلال برآید وبکشف وعیان کراید مثلا وجود واجب الوجود تعالیٰ وتقدس ووحدۃ او سبحانہ اولا باستدلال یا بتقلید معلوم نمودہ بود ویقین باندازہ آن بہم رسانیدہ چون سلوک طریقہ صوفیہ حاصل نمود وان استدلال وتقلید بکشف وشہود مبدل گشت ویقین کاملتر ازان حاصل نمود وعلی ہذا سائر الاعتقادیات و این فقیر وجود حضرت واجب الوجود وحدت او را وانکہ در مکان وزمان وجہات نیست واینک متکلم است بکلام واحد وکلام او از قبیل حرف وصوت نیست وکلام اللہ قدیم کلام نفسی است واز ازل تا ابد متکلم بیک کلام است وہمان کلام واحد امر است ونہی است الی غیر ذلک ہمہ بکشف وشہود حاصل نمودہ از دیاد یقین متین حاصل کردہ است وہمین غرض است از سلوک طریقت نہ کشف اشکال ومشاہدہ انوار ومعائنہ الوان مثالیہ کہ آن داخل لہو ولعب است بہر حال آن برخورداران در ورزش طریقت کوشند وفقیر طریقہ علیہ قادریہ ونقشبندیہ سرہندیہ ومنوریہ حسنیہ وغیرہ در مقدمہ فتوحات غیبیہ بشرح عقاید صوفیہ ودر رسایل ومکتوبات مشروحا نوشتہ است ازان قرار اذکار واشغال آن استعمال نمایند ودرین مکتوب ایضا بعض ازان طرق کہ باین فقیر رسیدہ اند بیان مینماید ازان قرار عمل نمایند وفروگذاری ننمایند وباللہ التوفیق فصل در اذکار طریقہ علیہ شاذلیہ کہ منسوب است بحضرت سیدنا ابی الحسن علی بن محمد الشاذلی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ اعمال این طریقہ علیہ ریاضات وزہد ومجاہدہ وکثرت صوم بتقلیل نوم است وسکون این طایفہ اکثر در صحراء ونزدیک قبور است وترک

Marfat.com

تسبب لازم دارند واکثر در آنہا تلاوۃ قرآن خواندن وحزب البحر است واگر قبل از شروع در ذکر بگوید یارب انت اللہ یارب انت اللہ یسر لنا علم لا الہ الا اللہ سہ تا یازدہ تا یازدہ بار بعد ازان اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم بگوید بقصد تلاوۃ بعد ازان بگوید فاعلم انہ لا الہ الا اللہ وبگوید سبحان اللہ سی وسہ بار والحمد للہ سی وسہ بار ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر سی وسہ بار بعد ازان بگوید لا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم بعد ازان سورۃ فاتحہ وسورۃ اخلاص بارواح مشائخ وکافہ اہل اسلام بخواند پس ہر دو دست بحضور دل بردارد وبگوید یا حی یا قیوم برحمتک استغیث ہفتاد بار یا ہفت بار بعد ازان ذکر نفی واثبات شروع نماید وطریق آن بر دو نوع است نوع اول باحضار معنا راو بدل است ہر بار کہ بزبان گوید لا الہ الا اللہ بدل گوید لا معبود الا اللہ بعد ازان بزبان گوید لا الہ الا اللہ وبدل گوید لا موجود الا اللہ پس بزبان بگوید لا الہ الا اللہ بدل گوید لا مشہود الا اللہ نوع دویم آنکہ ابتدا کند از تحت ناف بلاء نافیہ وظاہر کند ہمزہ مکسورہ را بحیثیتی کہ از اقصاء حلق گوید وفتح وہاء لا الہ را بسکتہ لطیفہ نیست کند بآن نفی الہ باطلہ را پس ہیچ کردن خود را وینست کند اثبات حق را بضرب اسم جلالہ بر جانب راست بالائے پستان وظاہر کند ہمزہ استثنا را وبکشد بر لام اسم جلالہ ما لطیف ومداومت کند تا کہ دل منور گردد وبزرگان طریقت گفتہ اند تنور دل بچہار چیز است یکے دوام ذکر حق تعالے وانس بذکر او تعالیٰ دویم تلاوۃ قرآن وعمل بران سیوم درود بر حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم واقتدا باو صلے اللہ علیہ وسلم چہارم ایثار باعدم منت میگوید ایں ضعیف احقر الفقراء فضیلت ایثار نزد حنفیہ در غیر عبادات است وہو المذہب عندنا بعضے مشایخ گفتہ اند کہ مقصود از ذکر وصول است بحقیقت کلمہ توحید ونفی ذکر اغیار بالکلیہ وکثرت تکرار شرط نیست در ذکر وبعد از فراغ از ذکر ایں دعا بخواند الٰہی بجلال قدسک وبجمال انسک وبنظر الی اولیائک وبقرب الی اصفیائک وبشوقک الی مشتاقیک وبمحبتک لطالبیک ان تنور قلوبنا بنور معرفتک وتجعلنا من اہل حضورک حتی تیسر لنا بساحۃ بحار الانوار وتہنی لنا اخراج درر الاسرار اللہم شرفنا بمشاہدۃ جمالک وخلعۃ وصالک وارزقنا نعمۃ لقائک واحشرنا فی زمرۃ اولیائک اللہم طہر عن محبۃ الدنیا قلوبنا وبصر عیوبنا بعیوبنا اللہم زین ظواہرنا بطاعتک وبواطننا بمحبتک وقلوبنا بمعرفتک اللہم صغر الدنیا فی اعیننا وعظم جلالک فی قلوبنا ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذین سبقونا بالایمان ولا تجعل فی قلوبنا غلا للذین آمنوا ربنا انک رؤف الرحیم سبحان ربنا رب العزۃ عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد للہ رب العالمین وبعد از فراغ از ذکر بمالد ہر دو دست خود را بر روے وختم کند بگفتن کلمہ تمجید سہ بار بآن ایں ست سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم وایں ادعیہ مذکورہ بمثابت آن اگر میسر شود مد طالب رافیہا والا نہ بگوید قبل الشروع در ذکر کلمہ تمجید سہ بار بعد ازان بگوید استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی القیوم واتوب الیہ وبگوید استغفر اللہ من جمیع ما کرہ اللہ قولا وفعلا وخاطرا ونظرا وبگوید [illegible] النبی الامی وعلی آلہ وصحبہ وبارک وسلم وبگوید سہ بار یا غیاث المستغیثین [illegible] الخلاق الفعال ہفت بار وبگوید در ہفتم بار ان بیشاوید مسبحہ یا [illegible] بنیت تلاوۃ اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم فی علم انہ لا الہ الا اللہ بعد ازان [illegible] بعد از فراغ از ذکر بگوید

Marfat.com

اللهم انک قلت فاذکرونی اذکرکم وقد ذکرناک علی قدر قلة عقلنا وعلمنا وفهمنا فاذکرنا علی قدر سعة رحمتک وفضلک ومغفرتک
وافتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین ویا ارحم الراحمین وچون حاصل شد ذاکر را السن بذکر وسوخ یافت معنے ذکر
در نفس و دل وصورت گرفت عمل بمقتضائے معنی او خواطر رویه دور گشتند گنجایش دارد که بمراقبه مشغول گردد وآیات مراقبه
را یاد گیرد وآن این آیات کریمه اند وهو معکم اینما کنتم اینما تولوا فثم وجه الله الم یعلم بان الله یری ونحن اقرب الیه من حبل الورید
والله بکل شئی محیط وفی انفسکم افلا تبصرون ولا یعزب عن ربک من مثقال ذرة الآیة امن هو قایم علی کل نفس بما کسبت
فصل در اذکار طریقه غزالیه وآن بر سه نوع اند نوع اول نفی واثبات دوئم ذکر اسم ذات سیوم ذکر هو وآن بحسب
منازل سالک اند که سه کانه اند عالم فناء وعالم جذبه وعالم قبضه پس مبتدا کند اول بذکر لا اله الا الله وموا ظبت کند بران زیرا که
مستولی بروے عالم وجود عدلی است وصفات ذمیمه او وخاصیته این کلمه علیه در نفی ومحو است مادام که در عالم فنا است بنفی
وفنا محتاج تر است زیرا که غالب بروے صفات ذمیمه اند وچون موا ظبت نماید بر نفی واثبات نفی گردد وجود او محو گردد وصفات
ذمیمهٔ او واین ذکر کاشف قلوب وقوت دلها است بعد ازان موا ظبت نماید بر ذکر اسم ذات زیرا که مستولی بروے عالم
وجود فضلی است وصفات محمود او خاصیت اسم مبارک الله در تقویت وتنزیه است وسالک محتاج است بهر دو واین ذکر
کاشف ارواح است وقوت آنها وچون سالک را این نعمت عظمی حاصل شود ترقی کند بذکر هو هو فانی گردد در هویة
مطلقه حق واختصاص عالم قبضه بذکر هو زیرا که چون باین عالم واصل گردد میرود از وے کدورات صفات عدلیه او ومیرسد
بروی انوار صفات فضلیه وی پیوندد باو تصرف حضرت حق تعالے بغیر واسطه ومیگردد سالک معدوم نسبت بنفس خود
وموجود نسبت بحق سبحانه وتعالی وفانی نسبت بنفس خود باقی نسبت بحق سبحانه وتعالی لهذا ذکر سالک درین عالم هو هو گردانیده شده است زیرا که موجود حضرت حق تعالے
است وباقی او است واین ذکر کاشف اسرار است وقوت اسرار است وشاید که از وجود عدلی وفضلی سوال کنی قدوه اصحاب
این طریقه فرموده است که وجود عدلی وجود ظلمانی است ووجود فضلی وجود نورانی است عالم وجود فضلی بمنزله عالم علوی
است وعالم عدلی بمنزله عالم سفلی پس وجود مذموم عدلی است ووجود محمود فضلی وعالم نفس وبشریت وطبع مهاد ودرکات
است برائے عالم عدل وعالم قلب وروح وسر معارج ودرجات است برائے عالم فضل پس عالم قلب معراج مریدین
است وعالم روح معراج صدیقین است وعالم سر معراج مرادین است واگر خواهی بگوئی عالم قلب معراج اهل هدایة است وعالم روح
معراج اهل توسط وعالم سر معراج اهل وصول ونهایت واگر خواهی بگوئی عالم قلب معراج توابین است وعالم روح معراج محبین است
وعالم سر معراج عارفین است **فصل** در اذکار طریقه خلوتیه که منسوب است بشیخ محمد خلوتی رحمه الله تعالے وافاض علینا من برکاته اعمال این طریقه علیه تخلی
از مجالسات ورسوم وعادات است واکتفا باقل وجماعة در مسجد خانه اگرچه با زنان باشد خصوصا زنان که بیرون نیایند بمساجد وجماعات وترک کردن
اسباب معاش در نزد اهل دولت ودوام خضوع وخشوع در جناب حق تعالی واذکار این طریقه مثل طریقه علیه قادریه است از نفی
واثبات واسم ذات خصوصا خفیه مگر انکه این اسماء اربعه که حق وحی وقیوم وقهار زائد اند بر آن طریقه وترقی از ذکری
بذکری بعد از ملکه است در اول وثانی شم وثم باید دانست بعض مشائخ طریقه علیه مذکوره گفته اند که نفوس هفت اند اماره و
لوامه وملهمه ومطمئنه وراضیه ومرضیه وکامله ومشائخ کبار برابر آنها اذکار هفتگانه وضع نموده اند تا مرتفع شوند حجب نفسانیه

Marfat.com

که از نفوس سبعه حاصل شده اند و آن اذکار سبعه همان اند که مسطور گردیده اند این قول ایشان که اثبات نفوس هفتگانه میکنند حشو است
پس میباید دانست انکه از عظایم اصول مذاهب صوفیه در مسایل علم شریعت و طریقت و حقیقت و معرفت نفس انسانی است
که آن مقصود شارع تعالی بخلق و بعثت انبیا و کتب و رسل بآن و همون مخاطب است نبی و مومن و کافر و عاصی و آن جسمانی
و مخلوق است از لطائف عناصر اربعه در عالم خلق و انکه گفته اند که آن مخلوق از خاک و آب منی است نزد همه مسلمانان و برین
است اجماع سایر انبیاء و امم ایشان از روئے تحقیق معارض آنچه گفته آمدیم نیست چه منی خالی از عنصر ناری و هوائی نیست چون
این دانسته شد پس بدان بعضی از جهله صوفیه متاخرین زعم کرده اند که در هر انسان هفت نفوس اند چنانچه ذکر یافت و بعض گفته اند
در هر انسان سه نفوس اند اماره و لوامه و مطمئنه نفس اماره کافر است از و جز معاصی نمی آید و لوامه نادمی باشد بر معاصی و مطمئنه
مومنه است از و جز طاعات و خیرات نمی آید و این جهلی است بعید مخالف اسلام و جمیع مسلمین زیرا که لازم می آید ازان قول
اینکه باشد هر انسان در جنت و دوزخ و مابین که اعراف است نفس اماره کافره در دوزخ باشد و نفس مطمئنه مسلمه در جنت باشد و
نفس لوامه مابین جنت و دوزخ و این قول با وجود انکه کفر است دران تسویه میان حضرات انبیا علیهم الصلوة والسلام و کفار و
این حشویست بعید از عقل و دین متین و صحیح آنست که نفس در هر واحد از مردمان یکے است و آن موصوف میگردد باوصاف
مختلفه بسبب اختلاف احوال او زیرا که نفس چون تخلف نماید از امر تکلیفے و عصیان ورزد و مرتکب منهیات گردد و ثواب در فعل
عصیان داند مسمی میگردد بنفس اماره و چون منقاد دل گردد و تابع او شود و اطاعت او اختیار نماید و جدا شود از گناه و ظلم و بداند که ثواب
در ترک عصیان است لکن می یابد از خود فزاعة از جهة بقایاء خبایا در زوایای آن و ملامت میکند خود را و از ارتکاب معاصی مسمی میگردد
بلوامه و چون انتزاع یافت از ورگ و ریشه کراهت و متاصل گردید مطمئنه شد با قلب و ساکن گردید تحت امر شرعی و قیام
نمود بر سبیل مداومت بر طاعات بحیثیتے که بترک آن راهے نیابد و نماند در وی طلب شئ از معاصی و نقایص طبیعت و عادات
موذیه و قبایح آن مسمی میگردد بمطمئنه و همین نفس مشار الیه است بقول حق تعالی یا ایتها النفس المطمئنة ارجعی الی ربک راضیة
مرضیة فادخلی فی عبادی و ادخلی جنتی و دخول نفس مطمئنه در عباد صالحین که مضاف اند بحضرت حق سبحانه آن دخول او است
در زمره ارواح مقربان درگاه که مرتکب عصیان نمیگردند و تجاوز از امور نمی نمایند میکنند آنچه بآن مامور اند و دخول او بسبب
اتصاف او است باوصاف معتکفان خطیره قدس و بسبب تخلق ایشان است باخلاق مقربان فافهم و بالله التوفیق **فصل** ذکر
نفی و اثبات در طریقه سهروردیه بر انواع است نوع اول آنست که دو زانو بنشیند کذا یة القعدة الصلوتیة و مربع دهد پاے
طرف راست یا چپ بگشاد و دست راست بر دست چپ نهد و بصدق دل این هر سه رابطه را نگاهدارد و بروے رابطه
حضرت سید السفراء علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات و آن عبارت از تصور صورت حضرت رسالت پناهی
راست حفظ صورت حضرت علی کرم الله وجهه و اکرم مثواه و در جانب چپ صورت مرشد خود رابطه الصلح از ذکر
گفته اند موجب وصول بحضرت حق سبحانه پس دل بنور وحدانیت حضرت حق [illegible] این [illegible] بار یا هفت بار یا
بار بخواند اللهم صل علے سیدنا و نبینا محمد و علے آل سیدنا و نبینا محمد و بارک و سلم بعدد کل معلوم لک یا الله یا رحمن یا رحیم یا کریم و صل
کذلک علے جمیع الانبیاء و المرسلین و الملائکة المقربین و الصدیقین و الشهداء و الصالحین و علے اهل طاعتک اجمعین و الحمد لله رب العالمین

Marfat.com

ورضی اللہ سبحانہ وتبارک وتعالیٰ عن اصحاب رسول اللہ اجمعین وچہار بار یا زیادہ بگوید سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم وسہ بار یا زیادہ بخواند استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی القیوم غفار الذنوب ستار العیوب علام الغیوب مقلب القلوب الابصار واتوب الیہ ویکبار بگوید بسم اللہ توکلت علی اللہ ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم وسہ بار بگوید اللہم طہر قلبی من الشرک والشک والریاء وزین لسانی بالذکر وبالثناء برحمتک یا ارحم الراحمین واین نہ آیۃ را سہ بار بخواند فاذکرونی اذکرکم واشکروا لی ولا تکفرون یا الہکم الہ واحد لا الہ الا ہو الرحمن الرحیم واذا سالک عبادی عنی فانی قریب اجیب دعوۃ الداع اذا دعان فلیستجیبوا لی ولیومنوا بی لعلہم یرشدون الم اللہ لا الہ الا ہو الحی القیوم شہد اللہ انہ لا الہ الا ہو الحی القیوم وما محمد الا رسول قد خلت من قبلہ الرسل ہو الحی لا الہ الا ہو فان تولوا فقل حسبی اللہ لا الہ الا ہو علیہ توکلت وہو رب العرش العظیم ایاک نعبد وایاک نستعین اہدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیہم غیر المغضوب علیہم ولا الضالین بعد ازان لفظ لا را از موضع قلب صنوبری الشکل کہ تحت پستان چپ واقع است شروع نمودہ بدوران سر کشیدہ از زانوے چپ وراست گذرانیدہ بکتف راست رسانیدہ الہ را تمام کند وازانجا الا اللہ گویان بر دل بالا بہ پشت ضرب کند ودر جانب نفی فنا جمیع ممکنات مطالع نماید ودر جانب اثبات حضرت واجب الوجود جل مجدہ ومشایخ این طریقہ علیہ گفتہ اند کہ مبتدی لا الہ الا اللہ را بمعنے لا معبود بالحق غیر اللہ گوید وچون خواہد کہ عروج نماید لا شئ مقصود غیر اللہ نصب العین باطن خود دارد واین حال متوسط است کہ نقاب حجاب از دیدہ بصیرت او برگرفتہ اند ومقاصد ومطالب او در نشاتین جز محبت ورضائے حضرت حق جل مجدہ در سویداء حقیقۃ جامعہ او نگذاشتہ اند ومنتہی معنے لا ذکر ولا ذاکر ولا مذکور الا ہو ملاحظہ نماید وگفتہ اند مبتدی در اصلاح این طائفہ کسی است کہ میل نفسانیۃ او بلذیذ خوردن وخوب پوشیدن وخفتن بہوائے نفس باقی باشد ومتوسط کسی است کہ حظوظ نفسانیہ خود فانی نمودہ وقبلہ توجہش جہت اخروی ساختہ باشد ومنتہی کسی است کہ از ماسوئے گسستہ بحبل المتین لا شئ موجود غیر اللہ معتصم گشتہ وبلا ذکر ولا فکر ولا مذکور الا ہو توسل ساختہ بے سمع وبے بصر وبے نطق سر خود ساختہ باشد واین مقام فنا فی اللہ وبقا باللہ است ونزد فقیر مبتدی کسی است کہ آثار صفات فعلیہ در مرایائے عدمیہ خود مشاہدہ نماید ومتوسط کسی است کہ در صفات ذاتیہ فانی گردد ومنتہی کسے است کہ بتجلے ذات نقد وقت روزگار او باشد وگفتہ اند در ذکر گفتن رعایت زمان ومکان واخوان میکردہ باشد در ازمان وقت سحر تا اشراق ونیمہ شب وظہر وعصر ومابین شام وعشاء این جملہ پنج وقت بہتر داشتہ اند واماکن مساجد وبعدہ خانقاہ وخلوات افضل نمودہ اند وذکر بکثرت ذاکران وحلقہ بہتر شمردہ اند ودر برآوردن دم برابر باہم بودہ بذکر گفتن مشغول کردند وذکر بحلقہ باجمعی از اخوان طریق از لوازمات ترقی فرمودہ اند چہ بعض ازین جماعہ ذاکران مجردی بودہ باشد کہ صلاً وقطعاً محبت دنیا ودنیہ وشغل باسباب آن من کل الوجوہ از دل او رفتہ باشد پس در صحبت او البتہ البتہ تاثیرے خواہد بود ومسازمی باغیار از اسباب تفرقہ گفتہ اند وہو کذلک وفرمودہ اند کہ بعد از حلقہ درین اوقات خمسہ بذکر بعدد معین مشغول گردد ورعایت عدد از حضرت شیخ جنید بغدادی وشیخ سری سقطی وحضرت شیخ معروف کرخی رحمہم نیز وارد است بعضے در شبانروزی دوازدہ ہزار مقرر نمودہ اند وبعضے بیست وچہار ہزار بعد انفاس شبانروزی دوازدہ ہزار در روز دوازدہ ہزار در شب وگفتہ اند کہ در تعداد مسبحہ لازم

Marfat.com

گیرد هر چند ذکر لازم گردیده باشد و بعد از ذکر و فراغ از حلقه استغفر اللہ سہ بار بگوید و سبحان اللہ سہ بار و صلے اللہ علیہ سیدنا محمد
و آلہ و صحبہ وسلم سہ بار تکرار کردہ بگوید و صل کذلک علی جمیع الانبیاء والمرسلین والملائکۃ المقربین وعلے اہل طاعتک اجمعین
بعد ازان دست برداشتہ این دعا بخواند اللہم صل علے سلطان الرسل ختم الانبیاء محمد مولی الثقلین تاج المحبین صلوۃ دائمۃ بنور
ابد الآباد اللہم یا ہادی یا ہادی نور قلبی و نور قلوبنا بنور ہدایتک و نور معرفتک کما نورت الشمس والقمر بنور قدرتک اللہم
انک قلت فاذکرونی اذکرکم و قد ذکرناک علی قدر قلت علمنا وعقلنا وفہمنا ورایتنا فاذکرنا یا رب العالمین علے قدر سعۃ رحمتک
ولطفک وجودک ومنک وکرمک وعطائک اللہم افتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین ویا خیر الناصرین ویا ارحم الراحمین
اللہم ارزقنا طاعتک وطاعۃ انبیائک وطاعۃ اولیائک اللہم اجعل ذکرک احب الینا من سمعنا وبصرنا ومن جوارحنا اللہم
اجعلنا ذاکرین دائمتنا ذاکرین واحشرنا الہنا فی زمرۃ الذاکرین العابدین العارفین الواصلین الخالصین المخلصین الذین لا خوف
علیہم ولا ہم یحزنون الصلوۃ والسلام علیک یا رسول اللہ الصلوۃ والسلام علیک یا حبیب اللہ الصلوۃ والسلام علیک یا
ولی اللہ الصلوۃ والسلام علیک یا سید الاولین الصلوۃ والسلام علیک یا سید الاخرین الصلوۃ والسلام علیک یا سید الثقلین
الصلوۃ والسلام علیک یا سید المعشوقین وصلے اللہ علی خیر خلقہ محمد وعلی آلہ وصحبہ اجمعین والحمد للہ رب العالمین بعد ازان
بروح پران برائے ترقی طالبان حاضر و غائب فاتحہ خوانند و بایکدیگر بیعت کنند و بعضے اوراد و وظائف در عقب اوقات
خمسہ و خواندن مبعات عشر و چہل اسم و سیفی و حزب البحر وغیرہ از اوراد اسلاف بعدد معین موافق قانون بدعوت مشغول
بودند نوع دویم آنکہ جلسہ معہودہ با جمیع آنچہ مذکور شد رعایت داشتہ لا الہ الا اللہ بمد مبالغہ مشغول گردد و معنے لا معبود
الا اللہ بدل اندیشد بعدہ بمد غیر مبالغہ تکرار نماید و معنے لا مطلوب الا اللہ ملاحظہ نماید بعد ازان لا الہ بدل گوید و بہ معنے
لا موجود الا اللہ بر زبان راند و ذکر نفی و اثبات را ذکر لسانی و ذکر ناسوتی گویند و چون در نفی و اثبات ملکہ حاصل شود
باثبات مجرد مشغول گردد بار عایت جلسہ سر را از محل قلب برداشتہ بدوران از ہر دو زانو گذرانیدہ بار عایت ملاحظہ
لا مقصود بالا مطلوب بالا موجود الا اللہ گویان ضرب بر دل نماید و اثبات را ذکر ملکوتی گویند کہ بقلب تعلق دارد و ذکر
اثبات مجرد بترکیب نحوی جائز است چہ از قبیل تاکید لفظی است و اول را بعد از حصول ملکہ راسخہ بار عایت جلسہ در
ذکر اسم ذات مشغول گردد سر را از پستان چپ کہ موضع قلب است برداشتہ بدوران مذکور بکتف راست رسانند و اللہ گویان
بر دل ضرب نماید و صفات سبعہ ذاتیہ و ذکر اسم ذات را جبروتی نامند کہ بروح تعلق دارد بعد ازان چون ملکہ کاملہ حاصل
گردید بذکر ہو مشغول گردد و طریق او آنست سر را پیش انداختہ از ناف یا از دل بطرف دماغ کشد و در ہویت حضرت حق
تعالی محو گردد و این را ذکر لاہوتی گویند کہ بسر تعلق دارد و چون از ذکر جلی فارغ گردید بذکر خفی مشغول گردد و نفی
بر مودہ اند نوع اول آنست کہ خود بشنود و دیگرے نہ و نوع دویم آنکہ نہ خود بشنود نہ دیگرے نو[illegible] پارادہ
مذکور بے تحریک سر بار عایت ہمان معانی مسطورہ بدوران فکرے مشغول گردد باتر[illegible] ان ملکہ در ہر یک و نوع
ثانی بر دو طریق است طریق اول بپاس انفاس ہر چہار ذکر مذکورہ بار عایت ہمان معانی بزبان قلب حقیقی مشغول
گردد تا در ہر یک علی الترتیب ملکہ حاصل آید و گفتہ اند در جلی در شش روز افطار نماید و در پاس انفاس در دوازدہ روز تا

Marfat.com

از ذکر بانش رسد والا نتیجہ نبخشد اما ظاہر آنست ہر چہ از سر حضور باشد نتیجہ تمام خواہد بخشید و ریاضت بجوع کہ در اتیان اوامر و نواہی تصوری راہ یابد در شرع مکروہ پنداشتہ اند و فرمودہ اند کہ حقیقت ذکر آنست کہ ہر کدام از اوامر و نواہی بجائے خود آرد پس در انتخاب آن نباید میانہ روی اختیار کند ہذا و طریق ثانی بحبس نفس ہر چہار اذکار را بتصور و رعایت معانی مذکورہ بے حرکت اعضا مشغول گردد بعضے رعایت عدد نمودہ در یک نفس از پنج بار تا چہار صد بار گفتہ اند و بعضے در یک نفس دوازدہ ہزار تکرار میکردند بعد ازان بشغل حضور کہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ است مشغول گردد باللہ التوفیق **فصل** در اذکار و اشغال طریقہ بہائیہ کہ بشیخ بہاء الدین زکریا ملتانی رحمہ اللہ تعالے منسوب است مثل اذکار و اشغال طریقہ سہروردیہ است و بہائیہ شعبہ از سہروردیہ است **فصل** در طریقہ علیہ شطاریہ مرشد کامل مرطالب صادق را فرماید تا سہ روز روزہ دارد و در ہر روز کلمہ طیبہ و استغفار و درود ہر یک ہزار بار بگوید و بعد از روز سیوم در آخر شب غسل کردہ در خدمت مرشد حاضر آید و مرشد او را در خلوت پیش خود بنشاند و بعد از بیعت ہر ذکرے کہ ملایم مسترشد داند تلقین نماید و در وقت تلقین اجنبی در انجا حاضر نباشد زیرا کہ تلقین از اسرار حق است و ہر طالبے باسرارے مخصوص است و مرید صادق بحکم تلقین مرشد ذکر در کار دارد و طریق تلقین این است اول مرشد سہ بار ذکر گوید و مرید بشنود و بعدہ مسترشد ذکر گوید و مرشد بشنود و حوالہ سازد باین طریق مرشد بگوید کہ چنانکہ مارا از پیران رسیدہ است ما ترا دادیم و مسترشد بگوید قبول کردم و از کار طریقہ شطاریہ از نفی و اثبات و اسم ذات بسیار الواح است در اینجا اندکے بیان کردہ می آید نوع اول نفی و اثبات یک ضربے حبسہ معہودہ طریقہ علیہ قادریہ بار عایت آداب آن سر بزانوئے چپ یا کتف چپ یا موضع دل بردہ از انجا بدوران سر لا الہ گویان از زانوئے راست گذرانیدہ بکتف راست رسانند و اندکے سر را بجانب پشت کج کردہ الا اللہ گویا بہ زانوئے چپ یا کتف چپ یا موضع دل بہاء الا اللہ ہبوط کنند و ز جمیع اذکار از ہر جا کہ ابتدا کنند ہمانجا ضرب نماید در حالہ نفی چشم باز دارد و در حالہ اثبات ببندد و در جانب نفی ملاحظہ بطلان الہہ باطلہ کنند و در حین اثبات حضرت حق را تعالے شانہ ثابت گردانند چون ذکر باین فکر قرار گرفت نفی کند وجود اعیان را و ثابت سازد عین را چون این فکر قرار گرفت سالک از خود خواہد رفت صار العبد فانیا و بالحق باقیا نوع دویم ذکر نفی و اثبات در وضربے بدو کوب بر عایت جلسہ معہودہ و دور مذکور یک ضرب بقاعدہ مسطورہ الا اللہ گویان بر زانوئے چپ و ہد و ضرب دویم نیم کج شدہ بر آرنج چپ و ہد بار بجملہ برآمدہ در حبس دم اللہ گویان در خود زند باز از سر آغاز کند نوع سیوم ذکر سہ ضربے بسہ کوب جلسہ معہودہ نگاہ داشتہ بہمان دور الا اللہ گویان ضرب اول بر زانوئے چپ زند و ضرب دویم بر زانوئے راست و ضرب سیوم در میان دو سینہ باز از انجا بطریق حملہ برآمدہ اللہ اللہ گویان سہ کوب بحبس دم در خود دہد باز از سر آغاز د نوع چہارم ذکر چہار ضربے و آن بر دو طریق است طریق اول آنکہ رعایت جلسہ معہودہ و دور نمودہ الا اللہ گویان ضرب بر زانوئے راست نماید بعد ازان الا اللہ گویان ضرب بر زانوئے چپ یا دل نماید بعد ازان ما بین الرکبتین ضرب نماید بعد ازان بر ناف و ضرب اول اشارت ست بنفی خطرہ ملکی و دور ثانی بثبوت خطرہ رحمانی و دور ثالث بنفی خطرہ شیطانی و دور چہارم بنفی خطرہ نفسانی و طریق دویم انکہ رعایت جلسہ معہودہ و دور نمودہ الا اللہ گویان ضرب اول بر زانوئے چپ زند و ضرب دویم بر زانوئے راست و ضرب سیوم بر کتف راست و ضرب چہارم بر دل ضرب اول بدور الا اللہ است و ضربہائے

Marfat.com

دیگر گفتن الا اللہ پیاپے و مد چندان کشد کہ ضربات ثلثہ در یکدم در آیند و در ضربات اربعہ اشارتست بچہار خطرات شیطانی و نفسانی و ملکی و رحمانی در ضرب اول بزانوے چپ اشارت است بر نفی خطرہ شیطانی کہ مقرر مقام شیطان طرف چپ است ضرب دوئم بر زانوے راست اشارۃ است بر نفی خطرہ نفسانی کہ میان نفس و شیطان مقابلہ است ضرب سیوم بر کتف راست اشارت است بر نفی خطرہ ملکی کہ بر کتف راست محل فرشتۂ کاتب خیر است ضرب چہارم بر دل اشارۃ است بر ثبوت خطرۂ رحمانی و باید دانست اگر خطرہ شیطان بجنبد باید کہ دران حال کلمہ تمجید بسیار گوید تا آنکہ دفع شود و اگر خطرہ نفسانی بجنبد استغفار بسیار گوید و ہفتاد کرۃ سورۃ اخلاص بحضور دل بخواند تا برطرف شود و اگر خطرہ ملکی پیش آید یا زیادہ بار این دعا بخواند بسم اللہ الرحمن الرحیم سبحان ذی الملک والملکوت سبحان ذی العزۃ والعظمۃ والہیبۃ والقدرۃ والکبریاء والجبروت خطرہ رفع شود و از برائے ثبوت خطرۂ رحمانی کلمہ طیب بسیار گوید و از برائے تمکین تجلے سہ صمد و شصت بار بگوید یا اللہ نور قلوبنا بنور معرفتک یا اللہ نوع پنجم جلسہ معہودہ بارعایت آداب سر بزانوے چپ برده لا آغاز دد بدو از انجا بر زانوے راست گذرانیده الہ بر کتف رسانده الا اللہ بر زانوے چپ ضرب نماید و از انجا الا اللہ گویان مابین ہر دو زانو گذرانیده بر ناف ضرب نماید و از ناف ہو را کشیده بدماغ رسانیده سہ کوب در سینہ دہد باز از سر آغاز و حضرت مولنا قدس سرہ در وقت عنایت تلقین فرمودند کہ در حالہ نفی وجود خود را در دو انگشت بلاحظہ فنا در تحت لا کشیده باشند نوع ششم ذکر لا یتناہی ضرب لا یتناہی جلسہ دور معہود نگاہداشتہ الا اللہ را بدل یا بکتف چپ یا زانوے چپ رساند و از انجا سر بر آورده بطرف آسمان دیده در خود ضرب دہد باز طرف زمین نگریسته ضربے بر سر زانوئے چپ دہد و ہمچنان پیاپے بفرق دو دو انگشت یا چہار انگشت از زانوئے چپ ضرب کنان بر زانوئے راست رسد و از زانوے راست و آرنج و کتف راست گذشتہ و بر سینہ گذشتہ و بر کتف چپ و آرنج چپ آمده بر سر زانوے چپ رسد اینجا سہ ضرب متصل دہد باز از انجا ہمچنان بود و ہمچنان ضرب کنان بر زانوے چپ رسد باز سہ ضرب متصل و ہد باز از زانوے چپ ضرب کنان میان دو زانو رسد و از میان دو زانو ضرب کنان بر ناف گذشتہ بر صدر رسد بعد چشم بستہ نود و نہ ضرب با ملاحظہ نود و نہ نام در خود و ہد باز از سر آغاز و درین ذکر کشف علوی و سفلی روئے نماید چون دران ملکہ شود با ثبات مجرد مشغول گردد و طریق ذکر اثبات نیز بر انواع است نوع اول ذکر یک ضربے مجرد بفکر جلسہ معہودہ نگاہدارد پیاپے ضربہا بر زانوئے چپ یا کتف چپ یا بر دل الا اللہ گویان زند و در عین ذکر فکر نگاہدارد و این فکر و جلسہ در جمیع انواع ذکر اثبات نگاہدارد نوع دویم ذکر یک ضربے با کشش و کوب طریق او این است الا اللہ گویان ضربے بر دل یا بر کتف چپ یا بر زانوئے چپ زند از انجا سہ برآورده الا اللہ در خود ضرب دہد ہمین روش بے تخلل غفلت مشغول گردد نوع سیوم بدو ضرب دو دو کوب طریق او [illegible] سر را بر آرنج آورده و نزدیک زمین رسانیده الا اللہ گویان ضرب کند و از انجا سر برآورده [illegible] سر بر آرنج راست گذرانیده و نزدیک زمین رسانیده ضرب کند و از انجا سر برآورده در خود کوب دہد [illegible] کوب الا اللہ گویان ضربے بر دل یا بر کتف چپ یا بر زانوئے چپ زند کوبے در خود [illegible] دو زانو زند کوبے در خود درین اذکار پیاپے کرده باشد پے فصل با ذوق روئے آرد و شوق دست دہد چون در اذکار [illegible]

Marfat.com

اسم ذات مشغول گردد وآن نیز برانواع است نوع اول یک ضربے مجرد بشدۃ جلسہ معہودہ نگاہدارد سررا از کتف راست اندکے بلند کردہ اللہ گویان برپہلوے چپ بسختی وشدت ضرب کند بحیثیتے کہ پہلوئے چپ خم خورد بے فاصلہ باین ذکر مشغول گردد ودراثنائے ذکر چشم واز دارد وجسد را بشکل لفظ اللہ درآرد ومعنے ان اللہ خلق آدم علے صورتہ بتصور جید تصور کند تا فنا فی اللہ حاصل گردد نوع دویم یک ضربے بقبض دم برعایت جلسہ معہودہ ہر دو دست بر ہر دو ران بدارد واللہ گویان معدہ را بسختی بالا کشد سر وکمر بلند کردہ اللہ گویان بزیر ناف بسختی ضرب کند وبحدے بذکر مشغول گردد کہ از خود برود نوع سیوم ذکر یک ضربے بامد ہو جلسہ معہودہ نگاہداشتہ از کتف راست اللہ گویان بر کتف چپ نماید واز انجا ہو گویان سررا بکتف راست رساند نوع چہارم ذکر سہ ضربے بسہ کوب بقبض دم بحبس دم معدہ را بالا کشد واللہ گویان ضربے بر دل یا آرنج چپ زند وکوبے در خود وضربے برآرنج راست وکوبے در خود وضربے برناف وکوبے در خود باز از سر آغاز کند نوع پنجم چہار ضربے بیک قبض دم برعایت جلسہ معہودہ دم را از تحت ناف بالا کشد اللہ گویان ضربے بر زانوئے راست وضربے بر دل یا زانوے چپ وضربے درمیان دو زانو وضربے در خود باز از سر گیرد چون از ذکر اسم ذات ملکہ حاصل گردد بذکر ہو مشغول شود وطریق ذکر ہو نیز برانواع است نوع اول بکشش ہو تا ام الدماغ ہیئۃ جلسہ صلوتیہ نگاہداشتہ سر را نزدیک زانو رسانیدہ ہو را از تحت ناف بآواز ظاہر بقبض دم بالا کشد تا ام الدماغ آنجا لمحہ قرار دہد باز از سر آغاز کند ومعنے ہو بوجہ جید ملاحظہ نمودہ مداومت نماید تا در ہویت مطلقہ فانی گردد نوع دویم بکشش باطنی بفکر ہو جلسہ مذکورہ نگاہداشتہ زنخ را پیش انداختہ از زیر ناف دم را ہو گویان بفکر بالا کشد وبدر شدن ندہد قبض کردہ بدارد ودر جمیع اعضاء بفکر ہو بگرداند وبحدے بدارد کہ طاقت نگاہداشتن نماند چون بے طاقت شود از راہ بینی بدمے رقیق ہو گویان بگذارد باز از سر آغاز کند فوایداین ذکر بسیار است وبے نہایت نوع سیوم سہ ضربے بدو ہو ویک حی برعایت جلسہ معہودہ سر بالا کردہ ہو گویان ضربے جانب آسمان وسرنگون کردہ ضربے طرف زمین کند وحی گویان ضربے در خود زند باز از سر گیرد نوع چہارم یک کشش ہو با ضرب ہو دو زانو بنشیند وپشت پائے راست برکف بائے چپ نہد چنانچہ سرین بر شتالنگ باشد ہو را از تحت ناف بآواز رقیق بفوق کشد واز فوق ہو گویان ضربے در خود زند بے فاصلہ بدین ذکر مشغول گردد وچون در اذکار جہریہ ملکہ حاصل شود بذکر خفی مشغول گردد وباید دانست بہر مرتبہ کہ رسد مناسب آن مرتبہ ذکر خفی گوید وآن بر دو نوع است نوع اول پاس انفاس باید دانست اینکہ در ہمہ طرق اذکار پاس انفاس بریک طریق است وقتے کہ نفس بیرون آید اول کلمہ تصور کند وچون درون رود آخر کلمہ تصور نماید این قدر ہست کہ تصور معناء ہر ذکرے علیحدہ است از مرشد معلوم توان کرد چون سالک را آئینہ ملکوت مقابل آید گاہے عین گاہے عکس در نظر شہود او آید باید کہ بذکر نفی واثبات مشغول گردد تا غیر منتفی گردد وعین روے نماید وثابت گردد وبعضے بجائے لا الہ ہا گویند وبجائے الا اللہ ہو گویند سند از اوستاد باید وچون خواہد کہ بمرتبہ جبروت رسد وباسماء الٰہی موصوف گردد باید کہ بذکر اسم ذات مشغول گردد تا ثمرۂ تخلقوا باخلاق اللہ دست دہد وچون خواہد کہ بمرتبہ ہویت مطلقہ صرف رسد وشعور اجمالے وتفصیلے مرتفع گردد باید کہ بذکر ہو مشغول گردد تا در مقام کان اللہ ولم یکن معہ شئ استقامت یابد وچون خواہد کہ غیب را در مشاہدہ شہادت معائنہ کند باید کہ بذکر ہو حی مشغول گردد تا سہ نیم

Marfat.com

ایاتنا فی الافاق وفی انفسهم عیان در نظر آید وچون خواهد که وجود ممکن را فانی بیند وبقائے حضرت واجب الوجود باقی داند باید
که بذکر کل من علیها فان ویبقی وجه ربک ذوالجلال والاکرام مشغول گردد وچون خواهد که نسبت آئینه مرتفع گردد وغیب
وشهادت یک حقیقت بیند باید که بذکر هو الظاهر والباطن مشغول گردد تا ظاهر وباطن جز وجود واحد در نظر نیاید وچون خواهد
که بیک حقیقت پیوند ازل وابد بیک رشته آغشته باشد بذکر هو الاول والآخر مشغول گردد ونوع دویم ذکر خفی ذکر قلب
است درین ذکر حلبسه معین نیست دم را حبس کرده بتصور اسم ذات معده را بالا کشد ودم را جنبش دهد باز بهمان تصور فرود آرد بیاپے
بهمین طریق ذکر کند اذکار درین طریقه بسیار اند برهمین قدر درین رساله اکتفا افتاد وچون در اذکار ملکه حاصل شد در اشغال درپیچد
وآن نیز بسیار اند در اینجا باندک اکتفا ملے افتد اول شغل فناء الفنا وبقاء البقا آئینه مقابل خود دارد وبرعکس خود ناظر باشد و
بداند که چنانکه وجود این صورت وصفات متحرکت وسکون او عکس از عین شخص است همچنان بحکم المومن مرات المومن در آئینه
وجود خود هرچه مے بیند عکس ذات وصفات وافعال حضرت حق است دوم شغل امعیشت است وصورت این شغل اینست
الله حاضری بزبان یا بدل گوید وبچشم ظاهر بحکم فاینما تولوا فثم وجه الله ظهور اسماء وصفات بیند ومشرب را برهم نزند ودر باطن خود
تصور نماید که حاضر است باین حضور بجدے ناظر باشد که خود بیخود شود وچون بخود آید الله ناظرے گوید ونظر را از موجودات
برآرد وبروبره بینی خود بگذارد ومشرب برهم نزند بجدے که از خود بیخود گردد وچون باز در خود آید الله معی گوید وچشم را به بندد وملاحظه
وهو معکم اینما کنتم در دل بگذارند وبداند که او با ماست سیوم شغل اصول مشرب شطار وطریق این شغل این است در ذات
حق سبحانه وتعالیٰ که متصف بصفت جلال وجمال است خود را فانی سازد تا که در نظر شهود او جز ذات حق نماند وذات حق تعالیٰ
باطن باطن خود دریابد وجمیع حواس بسته چندان درین شهود مستغرق گردد که هیچ شعورے نماند چون ازان مقام تنزل
حاصل شود فی الجمله شعورے روئے خواهد نمود در مرتبه برزخ کبرائے فرود آید درین مقام باطن خود را برزخ کبرائے وحدت شامله و
وحقیقت محمدی تصور کند وبداند که همان ذات بجلال وجمال ذاتے در باطن سالک ظهور فرموده درین مقام جمیع حواس
را بکشاید غیر از چشم وچون ازین مقام تنزل فرماید وجمیع صفات ذاتیه ظهور نمایند اینجا چشم بکشاید ونظر ربان خود اندازد و
بدن خود را برزخ صغری که وحدة جامع وحقیقت آدم است قرار دهد وبر صفتے که روئے نماید بطابق قوب قوسین ثابت
گرداند وبران الله خلق آدم علے صورته ناظر باشد تا اسرار باطنی منکشف گردند باز از حقیقت انسانی ترقی کند ودر مقام
حقیقت عروج کند وازان مقام ترقی نموده در مرتبه ذات مطلق رسد برهمین طریق مشغول بوده باشد ودرین مراتب سیر کرده باشد
تا که حالات این مقامات بروے منکشف گردند ووصول باصول حاصل آید پس در شغل چهارم که ملاحظه تجلیات است اسماء الهی
مشغول گردد وصورت این شغل باین طریق است سالک خود را در ذات احد متصف بصفت [illegible]
ذات احد بصفت صمدیا بد پس باطن را جلال وظاهر را جمال تصور نماید باین نسبت که [illegible]
بصفت جلال وجمال وچون خواهد که خود را بصفت جلال متصف کند [illegible]
ودرین فکر مستغرق گردد بجدے که از شعور وبے شعوری بے شعور گردد [illegible]
ستر بحکم اینما تولوا فثم وجه الله ظهور جمال مشاهده نماید چهارم شغل [illegible] الهامی که حیوة علوق [illegible]
است

Marfat.com

طریق این شغل بر دو نوع است نوع اول آنکه سالک مدام حاضر وقت باشد هر صفتی که ظاهر گردد بدان صفت متصف گردد۔ نوع دوم آنکه هم ذات را بهمه صفات موصوف گرداند بدین طریق الله که سمیع است الله که بصیر است تا آخر باز کلیم را بهمه صفات متصف گرداند بدین طریق کلیم که بصیر است کلیم که سمیع است تا سمیع ششم شغل صفات سبعه بطریق عوام و خواص و خاص الخواص طریق اول همه از دو نیستی است و طریق خواص حق آله و سالک فاعل دیدن و آن را قرب نوافل گویند و طریق خاص الخاص حق فاعل و بنده آله است و آنرا قرب فرائض گویند هفتم شغل خلوت در انجمن است در خلا و ملا درین تصور حاضر باشد که حاضر است بحضور خود ناظر است بنظر خود شاهد است بشهود خود یعنی موجود ست بوجود خود هشتم شغل مبداء و معاد چشم خود را بپوشد و تمام موجودات را کرهٔ خاک تصور کند چنانکه جمیع حیوانات و نباتات و غیرهما بدیده یقین خاک نمایند بعد ازان چشم بکشاید و بعالم بنگرد و در دل قرار دهد که این همه فی الحقیقة خاک است اگرچه در نمائیش افلاک است باز چشم بپوشد و تصور کند که جملهٔ عالم کرهٔ آب است بعد چشم بکشاید دیگر دو در دل قرار دهد که این همه آب است باز چشم بپوشد و تصور کند که جمله عالم کره هوا است و موالید ثلثه همه در هوا اند بعد ازان چشم بکشاید و بعالم بنگرد و در دل قرار دهد که حقیقت اشیا همان بود که متصور شد بعد ازان چشم بپوشد و تصور کند که جمله کرهٔ نار است بعده چشم بکشاید و بعالم بنگرد و بداند که این همه اشیا بکرهٔ ناری پائدار اند بعد ازان چشم ببندد و تصور کند که این جمله عالم نور است و جمله حیوانات و معدنیات و نباتات و ملائکه نورانی اند بعده چشم بکشاید و همان تصور را در باطن قرار دهد باز چشم بپوشد و جمله عالم را سر وحدت را تصور کند و همان اشیا را در خارج محو داند بعده چشم بکشاید و نظر بر عالم انداز د و تامل کند که این همان سر است که بصور عالم ظهور نموده است بعد ازان چشم بپوشد و این سر را ظهور ذات مطلق که حق است در دل قرار دهد و خود را در ذات حق فانی گرداند و چشم بکشاید و بداند که این همه عالم در شهادت و غیب و غیب الغیب پرتو ذات مطلق است و همان ذات مطلق در جمیع مراتب ظهور فرموده است همچنین نزول و عروج کرده شد تا فنا در ذات بحت و بقا حاصل آید و بالله التوفیق **فصل** طریق توجه درین طریق این است در محل خالی در آنجا که آواز کسے بگوش او نرسد با طهارت مستقبل قبله بنشیند و خود را روح مجرد از بدن تصور کند و در دریائے نور الٰہی بے پایان بیندازد و بلک در ذات حضرت حق فانی گرداند و برین معنے ملازمت نماید تا دوام استغراق حاصل آید و از تفرقها و اضطرابها آزاد گردد و انگاه متوجه دل سالک گردد و آن نسبت را بدل سالک نقل کند و برین تصور باشد تا سالک متاثر شود و از برائے برآمدن حاجت اسم ذات یا اسمے از اسماء حسنی موافق حاجت خود اختیار نماید و راستان اسم ذات بآن اسم بگوید و درچپان نیز اسم ذات بآن اسم بگوید و در دل اسم ذات بآن ضرب کند فی الحال آن حاجت برآید مثلاً طالب مغفرة بگوید یا الله الغفور و مریض طالب صحت بگوید یا الله الشافی انت الشافی و مظلوم برائے دفع ظالم بگوید یا الله المذل و از برائے کشف ملکوت و حضور ملائکه مقرب و کشف ارواح هر روحے که باشد در راست بگوید سبوح و درچپان بگوید قدوس و طرف آسمان بگوید رب الملائکة و در دل ضرب کند و الروح و از برائے دفع امراض و اسقام و اوجاع بگوید در راستان یا احد و درچپان یا صمد و در طرف آسمان یا وتر و در دل ضرب کند یا هو و از برائے کشف حقائق اشیا اسم یا احد یا صمد آورده اند همینا و شما لا این و و اسم بگوید از برائے کشایش امور بسته

Marfat.com

بعداز نماز تہجد ہزار کرت راستان بگوید یاحی و در چپان بگوید یاوہاب و در دل ضرب کند یا اللہ و از برائے کشف قبور اول بگوید یارب بے یار بے بیت و یکبار بعدہ طرف آسمان بگوید یاروح و در دل ضرب کند یاروح و از برائے حصول ہر حاجت کہ داشتہ باشد بعداز ادائے فجر ہو الحی القیوم ہزار کرت بگوید و بعداز ادائے ظہر ہو العلی العظیم ہزار کرت و بعد از ادائے عصر ہو الرحمن الرحیم ہزار کرت بعداز ادائے مغرب ہو الغنی ہزار کرت بعداز ادائے عشا ہو اللطیف الخبیر ہزار کرت بہر نیت کہ اسماء مذکورہ درین اوقات ذکر کند حق تعالے آن حاجت را قبول گرداند و ہر دعائے کہ کند مستجاب گردد و بزودی بمقصود برسد و اذا سالک شخص عن امرانہ کیف یکون خیرا او شرا فلیراقب ولیرجع الی القلب ساعۃ فاذا انشرح القلب وانبسط ولم یضطرب یکون خیرا وان رعش واضطرب یکون شرا وہذا لمن کان لہ قلب حی مصفی مزکی مظہرا نوار اللاہوت فاما کل قلب فلا فاعرفہ **وصل** بعداز نماز فجر و عصر کہ محل نوافل نیست باذکار و مراقبہ مشغول گشتن معمول و مختار مشائخ کرام است رحمہم اللہ تعالیٰ و احادیث درین باب نیز وارد اند و در مداومت بر اذکار و افکار در اوقات مذکورہ تاثیرات و برکات بسیار است و طریقہ او اینست بعداز ادائے فریضہ صبح مستقبل قبلہ بنشینند اول تجدید توجہ کنند و بگوید اللہم انی اعوذ بک من ان اشرک بک شیا وانا اعلم و استغفرک لما لا اعلم بہ تبت عنہ وتبرات و اسلمت واقول لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ بعدہ بیست و یکبار استغفار گوید باین صیغہ استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی القیوم واتوب الیہ بخواند و درود فرستد باین صیغہ الصلوۃ والسلام علیک یارسول اللہ الصلوۃ والسلام علیک یاحبیب اللہ الصلوۃ والسلام علیک یاصفی اللہ والسلام علیک یانبی اللہ بعدہ سہ بار باتسمیہ تمام کلمہ طیبہ بگوید در آخر تسمیہ وقف کند در کلمہ طیبہ چندان مدکشد کہ تمام دم در مد کشیدن مستغرق شود بعدہ سر فرود اندازد بطریق متواضعان باید انگہ در دل از خدا تعالیٰ چیزے وارد شود باز سہ بار کلمہ طیبہ چنانکہ اول گفتہ بود بگوید بعدہ کلمہ الا اللہ بگوید و متواضع بنشیند بعدہ سر برآورد کلمہ طیبہ بگوید بعدہ در ذکر اللہ مشغول گردد چندانکہ ذوق داشتہ باشد مستغرق گردد ہمچنین از ذکرے بذکرے انتقال نماید و از شغلے بشغلے و اگر شیخ با یاران در حلقہ نشیند و ذکر گوید طریقہ مسطورہ رعایت داشتہ ذکر گوید و انتقال نمودہ باشد و بعداز ذکر باین ورد مشغول شود اول ایۃ الکرسی بخواند بعدہ این آیۃ بخواند ربنا واتنا ما وعدتنا علی رسلک ولا تخزنا یوم القیمۃ انک لا تخلف المیعاد بعدہ این دعا بخواند اللہم اصبحنا بک نشہد و نشہد حملۃ عرشک و ملائکتک و جمیع خلقک انک انت اللہ لا الہ الا انت وحدک لا شریک لک و ان محمدا عبدک و رسولک بعدہ چہل و یکبار یا عزیز بگوید بعدہ مسبعات عشر بخواند و آن اینست فاتحۃ الکتاب ہفت بار سورۃ والناس ہفت بار سورۃ فلق ہفت بار اخلاص ہفت بار الکافرون ہفت بار آیۃ الکرسی ہفت بار سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم ہفت بار و یکبار این دعا بخواند عدد ما علم اللہ و زنۃ ما علم اللہ ہفت بار اللہم صل علی محمد عبدک ونبیک ورسولک النبی الامی وعلی آلہ وبارک وسلم [illegible] والوالدی ولمن توالدا وارحمہما کما ربیانی صغیرا واغفر اللہم لجمیع المومنین والمومنات [illegible] والاموات برحمتک یا ارحم الراحمین ہفت بار اللہم یا رب افعل بے وہم عاجلا وآجلا فی الدین والدنیا ما انت لہ اہل ولا تفعل بنا یا مولینا ما نحن لہ اہل انک غفور حلیم جواد کریم بر رؤف رحیم سہ بار سبحان اللہ العلی الدیان سبحان اللہ الحنان

Marfat.com

المنان سبحان اللہ الشدید الارکان سبحان اللہ المسبح فی کل مکان سبحان من لا یشغلہ شان عن شان سبحان من یذہب باللیل و یاتی بالنہار و در وقت غروب بجاے آن بگوید سبحان من یذہب بالنہار و یاتی باللیل بعدہ سہ بار نود و نہ نام بخواند بعدہ تمام اسماء عظام پنج بار یا شش بار بخواند بعد ازان بروح حضرتِ رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم و جمیع اہل بیت و صحابہ و تابعین و تبع تابعین و جمیع استادان شریعت و پیرانِ طریقت فاتحہ بخواند بعد ازان بنماز اشراق مشغول گردد و آن چہار رکعت نماز است اول دو رکعت ادا سازد و دران ہر چہ خواہد بخواند بعد ازان دو گانہ دیگر بخواند و در رکعت اولی بعد از فاتحہ آیۃ الکرسی تا خالدون بخواند و در دویم آمن الرسول تا آخر بعد ازان درود بخواند اللہم انی اصبحت لا استطیع دفع ما اکرہ ولا املک نفع ما ارجو اصبحت مرتہنا بعملی و اصبح امری بید غیری فلا فقیر افقر منی اللہم لا تشمت بی عدوی ولا تسو بی صدیقی ولا تجعل مصیبتی فی دینی و دنیای و لا فی الآخرۃ ولا تجعل الدنیا اکبر ہمی ولا مبلغ علمی ولا تسلط علی من لا یرحمنی اللہم انی اعوذ بک من الذنوب التی تزیل بہا النعم و من الذنوب التی توجب بہا النقم برحمتک یا ارحم الراحمین بعد ازان دو رکعت نماز استعاذہ بگذارد در رکعت اولی بعد از فاتحہ فلق خواند و در دوئم رکعت بعد از فاتحہ سورۃ والناس بعد از سلام درود گوید و این دعا بخواند اللہم انی اعوذ بک یا سمک الاعظم و کلمتک التامۃ من شر النامۃ و الہامۃ و اعوذ باسمک الاعظم و کلمتک التامۃ من شر عبادک و شر عذابک و اعوذ باسمک الاعظم و کلمتک التامۃ من الشیطان الرجیم و اعوذ بک باسمک الاعظم و کلمتک التامۃ من شر ما یجری باللیل و النہار ان ربی اللہ الذی لا الہ الا ہو علیہ توکلت و ہو رب العرش العظیم الہی انک سلطنت علینا عدو البصیر بعیوبنا یرانا ہو و قبیلہ من حیث لا نراہم اللہم فاعمہ منا کما آلمتہ من رحمتک و قطنہ منا کما قطنتہ من عفوک و ابعد بیننا و بینہ کما ابعدت بینہ و بین جنتک انک علی کل شئ قدیر و بالاجابۃ جدیر و لا حول و لا قوۃ الا باللہ العلی العظیم بعد ازان دو رکعت نماز استخارہ بگذارد و در رکعت اولی بعد از فاتحہ سورۃ کافرون و در رکعت ثانیہ سورۃ اخلاص بخواند بعد از سلام درود فرستد و این دعا بخواند اللہم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و اسالک من فضلک العظیم فانک تقدر و لا اقدر و تعلم و لا اعلم و انت علام الغیوب اللہم ان کنت تعلم ان ہذا الامر خیر لی فی دینی و معاشی و عاقبۃ امری فاقدرہ لی و یسرہ لی ثم بارک لی فیہ اللہم ان کنت تعلم ان ہذا الامر شر لی فی دینی و معاشی و عاقبۃ امری فاصرفہ عنی و اصرفنی عنہ و اقدر لی الخیر حیث کان ثم رضنی بہ و بعد ازین دعا بخواند اللہم انی لا املک لنفسی ضرا و نفعا و لا موتا و لا حیوۃ و لا نشورا و لا استطیع آن آخذ الا ما اعطیتنی و لا ان اتقی الا ما وقیتنی اللہم وفقنی لما تحب و ترضی من القول و العمل فی عافیۃ اللہم اجعل الخیرۃ فی کل قول و عمل ارید فی ہذا الیوم و اللیل بعد ازان تا ربع روز بذکر مشغول باشد چون یکیاس روز آید ہشت رکعتہ نماز ضحی ادا سازد بعد ازان بکار ضروریہ معاش و ما یناسب ذلک روے آرد اما دل بیار دست بکار و چون نیم روز شود بنیت قیام اللیل قیلولہ کند و چون وقت ظہر در آید وضو سازد و دو دو گانہ تحیۃ ادا سازد و نماز ظہر با جماعۃ بگذارد و چون عصر در آید وضو جدید کند و تحیۃ المسجد ادا سازد و سنن عصر ادا ساختہ و فرائض گذارده مسبحات عشر و نود و نہ نام و اسماء عظام بر ترتیب مذکور بخواند و بعد ازان بذکر مشغول گردد و چون مغرب در آید نماز مغرب ادا سازد و سنن و صلوۃ اوابین و اجبات ادا سازد بعد ازان ما بین عشائین بذکر و فکر ہر چہ صلاح داند مشغول گردد و چون عشا در آید نماز سنت عشا و فرائض و واجبات ادا سازد بعد ازان طعام خورده بحضور تمام بخواب رود و چون نیم شب شود نماز تہجد ادا سازد اقل آن چہار رکعت است و اکثر آن دوازده رکعتہ و این دعا بخواند اللہم اصلحنا و اصلح فساد قلوبنا و اصلح فساد افعالنا و اصلح فساد اقوالنا و اصلح فساد احوالنا

Marfat.com

واصلح فساد صدورنا واصلح ولاة امورنا واصلح ذات نبينا واصلحنا باصلحت به عبادك الصالحين يا مصلح الصالحين ويا اكرم الاكرمين ويا ارحم الراحمين اختم لنا بخير ربنا توفنا مسلمين والحقنا بالصالحين صلے الله علے محمد وعلے آله وعلے جميع الانبيا والمرسلين وبارك وسلم فصل در اذكار طريقه فردوسيه چشتيه معهوده رعايت داشته لا اله را از زانوے چپ بزانوے راست شده بكشف راست رسانده كلمه الا الله را از انجا بر موضعے كه در شروع شده بود ضرب نمايد واذكار واشغال طريقه فردوسيه مثل طريقه منطاريه وقادريه است فصل اذكار طريقه منوريه شماليه كه بسبب منسبت ببديع الدين شاه مدار بطريقه مداريه معروف است ذكر نفي واثبات واسم ذات مثل طريقه نقشبنديه است وطريق اشغال طريقه باين طريق است هورا بادوم از زير ناف بالا كشد وفرود فكند تا بنا ف سر رسد چون بے تاب گردد دوم برآورده باز از سر گيرد ودو سه بيت مطلقه محو گردد درين طريقه حضرت شاه مدار قدس سره وطهارت بسيار مبالغه فرموده اند وكبار مشائخ اين طريقه فرموده اند هر كه خود را از مريدان حضرت شاه مدار بشمارد ومريد گيرد اند اگر يك سر موے مخالف شرع رود در بلا افتد وصدود گردد پس مريد اين درگاه بايد كه در احكام شرعيه احتياط تمام نمايد فصل در اذكار طريقه عليه حاتميه كه منسوب است بشيخ محي الدين ابن العربي الحاتمي الاندلسي رحمة الله تعالے مثل اذكار طريقه عليه مداريه سعادت آن بطريق ميدارد معاد است كراه بتوحيد وجود دارد فصل در بيان طريقه هدايه كه منسوب است بحضرت قطب الاقطاب سيد علي همداني قدس سره اعمال اين طريقه عليه متخلق باخلاق حضرت امام الاعظم سيد الانبيا والمرسلين عليه الصلوة والسلام ومجاهده ورياضات عليه واذكار اين طريقه بعد از نفي واثبات هو است بگرفتن زبان در كام دل ... اسم مبارك حضرت حق تعالے وبعد از فراغ از ذكر بعد از نماز فتح بخواندن اوراد عليه جماعة ... اند ومشائخ اين طريقه عليه گفته اند كه جناب حضرت سيد علي همداني رحمة الله تعالے عليه اوعيه اين اوراد شريف را از چهار هزار اوليا كبار استفاده نموده جمع كرده اند وبعد از جمع نمودن در مدينه مطهره على اشرف ساكنها اكمل الصلوات واز كے التسليمات وبروايتے در سر اذيب حضرت رسول اكرم را صلے الله عليه وسلم در خواب ديدند وآنحضرت صلے الله عليه وسلم مجموعه را در دست مبارك گرفته فرمودند كه خذ هذه الفتحية جناب سيد عليه الرحمة از دست مبارك آنحضرت صلے الله عليه وسلم گرفتند ونزد خود داشتند وچون از خواب بيدار شدند نزد خود يافتند چون ديدند همان اوعيه مجموعه بود كه از انفاس متبركه مشائخ كبار جمع نموده بودند باين اشارة باو را فتحيه نام كردند واين احقر عباد الله ميگويد كه شك نيست كه در ان فتوحات كثيره است وهيچ احدے ديده نشنيده است كه بخواندن آن مشغول باشد ومحتاج باشد وغني نباشد وقد قيل فيها هر كه در قرأت اوراد فتحيه شافت هيچ شك نيست كه فتاح عليش بخشد بالله التوفيق فصل طريقه عليه رفاعيه كه منسوب است بحضرت قطب الاقطاب سيد احمد رفاعي ... مجاهده وپوشيدن عيوب خلق وشفقت برايشان وترك التفات بدنيا ومداومت براذكار وغالب ذكر لا اله الا هو الحي القيوم است هزار مرتبه روز وشب فصل طريقه عاليه كازرونيه كه منسوب ... رحمة الله تعالے واز است بر تخلق باخلاق حضرت رسول اكرم صلے الله عليه وسلم ... وشفقت وترك التفات بدنيا ودوام شهود وديده ... واذكار اين طريقه عليه ... گويند ... شيد ...

Marfat.com

هوالباطن است وگاہے انت الباطن گویند وذکر اسم ذات مکرر بقلب گویند وگاہے نفی واثبات نیز گویند فصل طریقہ مدینہ
کہ منسوب است بخورشید اکمل [illegible] بن حسن مغربی قدس سرہ دائر بر کتاب وسنت است وغالب اذکار اہل این
[illegible] وطریق آن مثل اذکار طریقہ علیہ قادریہ وغزالیہ است واشغال آن مثل
[illegible] محمد الثعالبی کہ شیخ شیخ عبد القادر مفتی مکہ است گفتہ کہ وصیت کردہ است
[illegible] ہر کہ دریں طریقہ داخل شود داخل شود بتقوے وخوف از خدائے تعالیٰ ولازم گیرد طاعت
[illegible] حق تعالیٰ را بداند وپاک دارد آن را از امتحان ودر حال بر ذکر حق تعالیٰ مواظبت نماید وگفتہ کہ افضل
اذکار لا الہ الا اللہ است زیرا کہ آن پاک میگرداند دل را از سیاہی ووصیت کردہ است باحترام مشائخ وخدمت برادران
دینی وتواضع فقراء ورحیمان وشفقت بر ہمہ خلق اللہ وآنکہ در ہر صبح بگوید سبحان اللہ وبحمدہ سبحان اللہ العظیم وبحمدہ استغفر اللہ
[illegible] لا الہ الا اللہ الملک الحق المبین وصیت کردہ است کہ در خواندن آن غنا از فقر است وسہولت وآسانی از ہر دشواری
است وبخواند ہر شب وروز چہار سورۃ از قرآن اقرأ باسم ربک وانا انزلناہ واذا زلزلت ولایلاف قریش کہ خواندن این
سورہا دفع میکند شر ظاہر وباطن ومجرب کردہ شدہ اند این سورہا درین باب تخصیص نمودہ است بران سیدی عبد القادر
الجیلانی قدس سرہ در فتوح الغیب وگفتہ است اقطعوا بالیاس فی ایدی الناس تعیشوا اغنیاء انتہی آن برخورداران را باید کہ
[illegible] طرق فروگذاری ننمایند واز غنیمتے کہ بالفعل در خانہ موجود است وبسہولت بدست آید سہل الوجود نہ انگارند عمر فقیر
[illegible] سید زندگانی نیست عاقبتہ بندامت خواہند کشید دمن بعد اگر سالہا در اطراف واکناف جہتہ حصول
[illegible] سفر کردنی خواہند کہ دحرفے از ہزار پرہ فوق حاصل نخواہند کرد در خانہ اگر کس است یک حرف بس است وفقکم اللہ
سبحانہ الی الخیر ولا یکلکم الی الغیر فانہ حسبکم ونعم الوکیل نعم المولیٰ ونعم النصیر ولا حول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم ط ✣

مکتوب چہل ویکم

از مکتوبات قدسی سمات منسلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام بعضے احبہ صدور یافتہ در بیان اثبات آثار
نبوی علی صاحبہا الصلوات والتحیات من الشعر والنظم وغیرہ باحادیث صحیحہ ودلایل صریحہ وبیان آنکہ اگر چیزے از
اعضائے شریفہ یافتہ شود ہر چند سایہ دیدہ شود نیز صحیح است زیرا کہ حکمت سایہ بر بالائے وجود مسعود سرور کائنات علیہ
افضل الصلوات والتسلیمات آن بود کہ بعضے از سبب عداوت ہر جا کہ سایہ پیغمبری یافتند لکد کوب میکردند والحال کہ
[illegible] آن علت مفقود است وبیان جواز رویت خدائے تعالیٰ در منام ورد آنکہ پیغمبر علیہ السلام وبعضے
ملائکہ عظام وتحقیق عالم مثال وبیان بعضے خوارق شعر مبارک کہ نزد حضرت ایشان ماست ومانا سب ذلک ط

[illegible] الرحیم الحمد للہ الذی من علینا بحبیبہ المصطفی ونبیہ المجتبی محمد صلے اللہ علیہ وسلم ومن بقی فینا من انوار آثارہ تذکرۃ لنا الی یوم اللقاء

Marfat.com

والصلوة والسلام الاتمان الاكملان على اشرف نسمة الورى محمد وعلى آله وصحبه اجمعين الى يوم الجزاء اما بعد الناس قد شاع فيهم
ان فى الدنيا شعر ونصف من شعره عليه من الصلوات اتمها ومن التحيات اعمها وليس كذلك على ما لاح للثقات من الائمة
المتقدمين والمتاخرين من المحدثين وسيلوح لك حال هذا من الاحاديث والروايات التى من الكتب المعتبرة فانظر لاح لك
الحال فانظر بعين الانصاف واصرف عما يقول الجهال واعتبر لبيب مهما سمعت عن الكثير من الجهال الخطر
هذا الباب واحفظ ان الاتطاول لسانك ان كان الشعر مشعوبا اليه فانكرت فيه فان كان من شعره صلى الله عليه وسلم فانكارك
خذلانك الذى يحصل به الويل كل الويل اياك والانكار ثم ثم وان لم يكن منها فالويل على من يخدع الناس بالكيد يحصل الخلل
فعليك ان تقوم على بحذ صدق النية وقدم خلوص الطوية لان الناس لا يعلم على ما خرجهم الا صفيها بالسنتهم قال الشيخ رحمه الله
السندى فى منسكه والشارح على القارى المكى رحمهم الله تعالى واعلم انه يستحب زيارة المساجد والآثار والاماكن المشاهد المتبركة
اليه صلى الله عليه وسلم سواء علم عينها اى تعيينها بتبيين الائمة او جهلوها اى اشتهر تعيينها عند العامة والخاصة وسواء
زارها تاصح بهذا الاستحباب على الاطلاق جماعة من اصحابنا الحنفية رحمهم الله تعالى وطائفة من الشافعية وبعض الحنابلة
وغيرهم من الحنابلة وقد كان ابن عمر رضى الله عنهما يتحرى الصلوة والنزول فى المواضع التى نزل فيها البتة صلى الله عليه
وسلم ونزول قال القاضى عياض فى الشفاء فى شمائل المصطفى عليه افضل الصلوة واتم التحيات وسلم اعظام جميع اشيائه واجزائه ولو منفصلة من اعضائه الكريم حتى
اعظام الاشعار التى سقطت او حلقت من رأسه او اظفاره وكذا اعظام جميع ما لامسه او جلس عليه او تطهر به او صلى اليه
لاسيما اذا صلى بها ولامسه صلى الله عليه وسلم بيده وكذا بجلده او جذه على قصد صحة ثقاه او عرف باتباعه ولو كان على جدار
من غير ثبوت اخبار فى آثاره انتهى محصل السندى والمكى وذكر فى شرعة الاسلام ما هذا لفظه ويستحب زيارة المواضع التى
يلعنه بيشته ويصغره الان يواجهه المسمى فيقول اثبت آثار ابكر الولد محمدا فاكرموا ابنه فى المهد والآثار
يسمى الولد محمدا ثم يلعن ويشتم انتهى علم حما وكران السلف فى الماضية اليه وكانى الحجاز الى الحجاز
عليه وسلم على صاحبه مع انه غيره صلى الله عليه وسلم لا يجوز
الجزء المنسوب اليه صلى الله عليه وسلم هو لا يجوز ان يقطع انه اثبت بانواعه شعره فلم يكن
والصحيح مفرد وسمعت ايضا ما كان عند احد شعر
لرواية الكتب المعتبرة من الصحاح وغيرها والمثبت مقدم على النافى لان معه زيادة علم على ما فى الاصل الذى
المشهور البينة للمدعى واليمين على من انكر فالانكار من الجهل لا من العلم وذكر البخارى
بن الاسماعيل حدثنا اسمعيل عن عاصم بن سليمان قال اخذت لعبيدة عندنا من شعر النبى صلى
انس من قبل آل انس فقال لان يكون عندى شعرة
حدثنا عباد بن عوف عن ابن سيرين عن انس
صحيح كما فى الجامع الصغير ان ام المؤمنين ام سلمة
عليه وسلم وكان اذا اصاب الانسان عين او شيء

وعبيدة بن عمرو السلماني احد كبار التابعين المخضرمين اسلم قبل وفات النبي صلى الله عليه وسلم ولم يره قوله من شعر النبي صلى الله عليه وسلم اي شيء قوله اصبناه اي حصل لنا من جهته انس بن مالك واراد المصنف من ايراد هذا الاثر تقرير ان الشعر الذي حصل لابي طلحة كما ورد في الحديث الذي يليه بقي عند اهل بيته الى ان صار لموالية منه الان سيرين ولد محمد كان مولى انس بن مالك وكان انس ربيب اهل طلحة قوله لما خلق اي امر الخلاق فخلقه وكان ذلك في حجة الوداع واختلفوا في اسم الخلاق فالصحيح انه معمر بن عبد الله كذا ذكره في البخاري وقيل خراش بن امية والصحيح ان خراشا كان خلاقا في الحديبية كذا في فتح الباري شرح البخاري وفي البخاري ايضا في باب ما يذكر في الشيب حدثنا مالك بن اسمعيل حدثنا اسرائيل عن عثمان بن عبد الله بن موهب قال ارسلني اهلي الى ام سلمة بقدح من ماء وقبض اسرائيل ثلث اصابع من قبضة فيه فشرب فيه من شعر النبي صلى الله عليه وسلم وكان اذا اصاب الانسان عين او شيء بعث اليها مخضبه فاطلعت في الجلجل فرايت شعرا احمر وفي فتح الباري حدثنا مالك بن اسمعيل حدثنا حسان الهندي واسرائيل هو ابن يونس بن ابي اسحاق وعثمان بن عبد الله بن موهب هو التيمي مولى ابن طلحة قوله ارسلني اهلي الى ام سلمة بنت زوجة النبي صلى الله عليه وسلم لم اقف على تسمية اهله ولكنهم من آل طلحة لانهم مواليه وجزم [illegible] قوله قبض اسرائيل ثلث اصابع فيه اشارة الى مقدار القدح تحول من قبضة احد الى قبضة الاخر قوله فاطلعت في الجلجل كذا في جميع النسخ التي وقفت عليها من البخاري بجيم ولام مكررة ثم جيم ثانية قال الكرماني بجيم ثم لام ساكنة ثم جيم ثانية

بن یحیی انا حفص بن غیاث عن ہشام عن محمد بن سیرین عن انس بن مالک ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اتی منی فاتی الجمرۃ فرماہا ثم اتی منزلہ بمنی ونحر ثم قال للحلاق خذ واشار الی جانبہ الایمن ثم الایسر ثم جعل یعطیہ الناس حدثنا ابوبکر بن ابی شیبۃ وابن ابوکریب قالوا حدثنا حفص بن غیاث عن ہشام بہذا الاسناد وانا ابوبکر فقال فی روایتہ قال للحلاق ہاؤ واشار بیدہ الی جانبہ الایمن ہکذا فقسم شعرہ بین من یلیہ ثم اشار الی الحلاق الی جانبہ الایسر فحلقہ فاعطاہ ام سلیم وانا فی روایۃ ابی کریب فبدا بالشق الایمن فوزعہ الشعرۃ والشعرتین بین الناس ثم قال بالایسر فصنع مثل ذلک ثم قال ہہنا ابوطلحۃ فدفعہ الی ابی طلحۃ انتہی وفی شرح المسلم للحلاقۃ الایسر وذکر الشعرۃ والشعرتین بدل علی کثرۃ الحاضرین والتبرک بآثار الصالحین انتہی وفی العینی شرح البخاری فی باب الحلق والتقصیر من کتاب الحج قد اختلفت اہل الحدیث فی الاختلافات الواقع فی ہذا الحدیث فذہب بعضہم الی ان الجمع بینہا بان النبی صلے اللہ علیہ وسلم لما حلق الشق الایمن ناولہ ابا طلحۃ لتقسیمہ بین الناس فجعل ابوطلحۃ یناول الشق الایسر ام سلیم لتکون برکۃ ذلک کلہ الی من نسب الیہ وذہب بعضہم الی الترجیح لتعذر الجمع عندہ ورجح المحب الطبری فی امکان جمیعہ ورجح فی امکان تعذرہ فقال والصحیح ان الذی وزعہ علی الناس الشق الایمن واعطی ابا طلحۃ ام سلیم ولا تضاد بین الروایتین لان ام سلیم امرأۃ ابی طلحۃ فاعطاہ علیہ لتعاونہ والسلام الایسر اما فعلت الطیبۃ تارۃ ہہنا انتہی وقد ذکر ان خالد اسال ابا طلحۃ ان یجعل فرق شعرہ صلے اللہ علیہ وسلم بین الناس ان یعطیہ شعرۃ شعرۃ فاعطاہ ایاہ فکان مقدم ناصیتہ منا بالفتح کما تقدم علیہ فیہ اشارۃ الی انہ لا باس باقتناء الشعر النابت من المحی وحفظہ عندہ وانہ لا یجب علیہ دفنہ کما قال بعضہم انہ یجب دفن شعر بنی آدم اذا یتجب وفی المسلم ایضا فی ذلک الباب حدثنا محمود بن المثنی قال حدثنا عبد الاعلی حدثنا ہشام عن محمد عن انس بن مالک ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم رمی جمرۃ العقبۃ ثم انصرف الی المنحر فنحر ثم دعا بالحجام فحلق رأسہ فاعطی شقہ الایمن فحلقہ ثم اعطاہ شقہ الایسر فحلقہ فاعطی شقہ الایسر ام سلیم فحلقتہ ثم اعطاہ ایاہ حدثنا ابن ابی عمر قال حدثنا سفیان عن ہشام بن حجیر عن طاؤس عن ابن عباس عن انس بن مالک انہ رأی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ورفع شقہ الایمن فحلقہ ثم دعا ابا طلحۃ الانصاری فاعطاہ ایاہ ثم ناولہ شقہ الایسر فقال احلق فحلقہ فاعطاہ ابا طلحۃ فقال اقسمہ بین الناس قال السید الشریف فی شرح المشکوۃ وانما قسم الشعر فی اصحابہ لتکون برکتہ باقیۃ بین اظہرہم وتذکرۃ لہم کانہ اشارۃ الی اقتراب الاجل وانقضاء زمن الصحبۃ انتہی وفی الطیبی واختلفوا فی ہذا الحلاق والصحیح المشہور انہ معمر بن عبد اللہ العدوی وقیل اسمہ خراش بن امیۃ بن ربیعۃ الکعبی بضم الکاف انتہی وفی شمائل النبی صلے اللہ علیہ وسلم للترمذی حدثنا علی بن حجر عن شعیب بن صفوان عن عبد الملک بن عمیر عن ایاد بن لقیط العجلی عن ابی رمثۃ التیمی قال اتیت النبی صلے اللہ علیہ وسلم ومعی ابن لی قال فارتیہ فقلت لما رأیتہ ہذا النبی اللہ صلے اللہ علیہ وسلم وعلیہ ثوبان اخضران [illegible]

شیبۃ احمد حدثنا احمد بن منیع اخبرنا ہشیم اخبرنا عبد الملک بن عمیر عن ایاد بن لقیط قال [illegible] رأیت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ومع ابن لی فقال ابنک ہذا فقلت نعم اشہد بہ قال لا یجنی علیہ ولا یجنی علیک وفی روایۃ الشیب احمد قال ابو یعلی ہذا احسن شئی روی فی ہذا الباب وافسر لان الروایات الصحیحۃ ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم لم یبع الشیب وابو رمثۃ اسمہ رفاعۃ بن یثربی التیمی حدثنا سفیان بن وکیع اخبرنا ابی عن شعبۃ عن عثمان بن ابی حسین قال سمعت ابا رمثۃ

Marfat.com

هل خضب رسول الله صلى الله عليه وسلم قال نعم قال ابو عيسى وروى ابو عوانة هذا الحديث عن عثمان بن عبد الله بن موهب فقال عن ام سلمة قال حمام اخبرنا عبد الله بن عقيل قال رايت شعر رسول الله صلى الله عليه وسلم عند انس بن مالك مخضوبا حدثنا اسحق بن منصور يحيى بن موسى قالا اخبرنا عبد الصمد عن معمر عن ثابت عن انس قال ما عدت في راس رسول الله صلى الله عليه وسلم ولحيته الا عشرة بيضاء وفي العيني شرح البخاري وقد ذكرنا عن خالد بن الوليد كان في قلنسوته شعرات من شعره عليه الصلوة والسلام فلذلك لا يقدم على وجه الا فتح له وروى انه كان في قلنسوة خالد بن الوليد شعرات من شعر النبي صلى الله عليه وسلم لا يقارفها جيش انسفطت تلك القلنسوة في بعض حروبه فشد عليها شاة انكرها بعض اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم فقال اني لم افعل هذا لسبب القلنسوة بل لما تضمنه من شعره صلى الله عليه وسلم لئيلا اسلب بركتها وتقع في ايدي المشركين وفي سيرة الحلبية في ذكر غزوة الحديبية ولما فرغ صلى الله عليه وسلم من صلح الحديبية قام الى هديه فنحره وقسمها لحمها على فقراء مكة ثم حلق راسه وكان الحالق خراش بن امية الخزاعي فلما رأى الناس رسول الله صلى الله عليه وسلم قد نحر وحلق تواثبوا ينحرون ويحلقون وقصر بعضهم كعثمان وابي قتادة وفي كلام السهيلي انه لم يقصر غير ما ادعى رسول الله صلى الله عليه وسلم للمحلقين ثلاثا وللمقصرين مرة واحدة وفي لفظ فحلق راسه ورمى شعره على شجرة فاخذ الناس وتسخاصموا واخذت ام عمارة طائفة منه فكانت تفضلها للمريض وتسقيه فيبرا فلما راء ذلك قاموا ونحروا وحلقوا وفي السيرة الشامية في حجة الوداع فلما اكمل صلى الله عليه وسلم نحره استدعى بالحلاق فحلق راسه فبداء بالشق الايمن فوزعه الشعرة والشعرتين بين الناس دفع الى ابي طلحة شق راسه ثم قلم اظفاره وقسمها بين الناس وكلمه خالد بن الوليد في ناصيته حين حلق فدفعها اليه وكان يجعلها في مقدم راسه في قلنسوته ثم فلا يبقى جمع الا قصر وحلق اكثر اصحابه صلى الله عليه وسلم وقصر بعضهم وقال الشيخ عبد الحق الدهلوي في شرح المشكوة وكذا قسم اظفاره وهذه البركة باقية الامة الى يومنا هذا باقية وباعث تذكرة من جزائه الشريف عليه افضل الصلوات واكمل التحيات انتهى قوله معربا وفي القول البديع وكان عند ام سلمة رضي الله عنها جلجل من فضة ضخم فيها من شعر النبي صلى الله عليه وسلم وكان اذا اصاب الانسان العين بعث عليها فخضخضت فيه ثم ياخذ فيضحه على وجهه فيبرا وفي شرح المواهب اللدنية للعلامة الزرقاني وفي السيرة الحلبية في سواضع متفرقة وعن انس قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع والحلاق معمر بن عبد الله على الصحيح يحلقه واطاف طائفة من اصحابه فما يريدون ان تقع شعرة الا في يد رجل تيمنا وتبركا رواه مسلم يريد والله صلى الله عليه وسلم حلق راسه الشريف في غير نسك حج وعمرة بدل من نسك وبه جزم ابن القيم لم يحلق راسه الا في اربع مرات احدها يوم الحديبية سنة ست وكان الحالق حينئذ خراش بن امية وثانيها في عمرة القضاء سنة سبع وكان الحالق معمر بن عبد الله العدوي وثالثها في عمرة الجعرانة لما قسم غنائم حنين وذلك في سنة ثمانية وكان الحالق حينئذ ابو هند الحجام وقيل خراش المتقدم ورابعها في حجة الوداع وفي المواهب وقد رايت بمكة المشرفة في ذي قعدة سنة سبع وتسعين وثمانمائة عند الشيخ ابي عامر المرشدي شاع وذاع انه من شعره صلى الله عليه وسلم وفي جامع المعجزات للشيخ محمد الواعظ الرهاوي وفي ذكر معجزاته روى ان ابا بكر رضي الله تعالى عنه اخذ شعرتين من شعر ناصية النبي صلى الله عليه وسلم ووضع في بيته تبركا فسمع ابو بكر رضي الله عنه في بيته همهمة القرآن باحسن الاصوات فقام وطلب القارئ ولم يجد احدا حتى جاءه الى موضع الشعرين فسمع القرآن منها فجاء الى النبي صلى الله عليه وسلم فاخبره بذلك فقال عليه الصلوة والسلام يا ابا بكر اما علمت ان الملائكة يجتمعون على شعري ويتبركون

Marfat.com

القرآن عندهما وفی المعجزات البیضاوی انه کان رجل تاجر کثیر المال فی مدینة البلخ وله اغنیان فتوفی ذلک الرجل فبقی
المال بین الاثنین نصفین وکان فی المیراث ثلث شعرات من شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم کان اخذہ من
النبی صلی اللہ علیہ وسلم تبرکا فاخذ کل واحد منهما شعرة فبقیت شعرة واحدة فقال اکبرهما نجعل الشعرة الباقیة نصفین
فقال الاصغر بل هو ابعد من ان نقطع الشعرة فقال الاکبر للاصغر انا خذ الشعرات الثلاث تبرکا بدلا من
نصیبک من المیراث فقال نعم فاخذ الکبیر جمیع المال والصغیر الشعرات وحفظها فی جیبه فکلما شاهدها صلی اللہ
علیہ وسلم فبعد زمان قلیل فنی مال الکبیر وکثر مال الصغیر فلما توفی الصغیر راه بعض الصالحین فی منامه ورای النبی صلی اللہ علیہ وسلم ایضا
فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم قل للناس من کان له حاجة فلیزر قبر هذا الفتی وکان الناس یقصدون قبره حتی بلغ الی حال کل من
مر علی قبره راکبا نزل من فرسه ومشی راجلا تعظیما للقبر فهذا کله من برکة شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم ومن برکة الصلوٰة علیه فی حیوة الحیوان
للامام الدمیری الشافعی نقلا عن الامام احمد بن حنبل فی القصة المشهورة مع المعتصم بعد کلام طویل ساقه فی قصة معه قال اعنی
الامام احمد وکان عندی شعرات من شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم قد صرت تهانی کم قمیص فجاء بعض
القوم الی قمیصی لیحرقه فقال المعتصم لا تحرقوه انزعوه عنه وانما دری من القمیص الحرق ببرکته
شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم انتهی قال العلماء ما محصله انه صلی اللہ علیہ وسلم انما قسم الشعرات بین
اصحابه لیحفظوه فتکون برکته باقیة بین اظهرهم ففیه التبرک باقتناء شعره صلی اللہ علیہ وسلم والمواساة بین الاصحاب
فی العطیة والهدیة وان المواساة لا تستلزم المساواة وتفضیل من یتولی التفریق علی غیره وقال انس بن مالک
رضی اللہ عنه لثابت هذه من شعر النبی صلی اللہ علیہ وسلم فضعها تحت لسانی قال فوضعتها
تحت لسانه فدفن وهی کذلک وفیه تمسک لکل من حرص علی ادخار من یصل الیه من ذلک وحفظ
علی الامة للتبرک المشاهیر زور وفیه دلیل للتبرک بفضلات الصالحین مطلقا بل فی امره صلی اللہ
علیہ وسلم بقسم شعره الکریم بین الناس کما قال المحب الطبری دلیل لانه من کانه یظن فیه الخیر
ویقتدی به یجوز ان یدفع شیاء من یثابه او شعره علی وجه التبرک وقال العلامة العینی
فی عمدة القاری وقد ذکر غیر واحد ان خالد بن ولید رضی اللہ تعالیٰ عنه کان فی قلنسوته شعرات من شعره صلی اللہ علیہ وسلم فلذلک
کان لا یقدم علی وجه الا فتح له ویؤید ذلک ما ذکره الملا فی السیرة ان خالدا سال اباطلحة بین فرق شعره علیه الصلوٰة والسلام
بین الناس ان یعطیه شعرة ناصیته فاعطاه ایاه واوصی عمر بن عبد العزیز ان یدفن معه شعر کان عنده من شعر رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم وقال اذا مت فاجعلوه فی کفنی ففعلوا ذلک وروی محمد بن سعد کاتب الواقدی [illegible]
امتخط معاویة رضی اللہ تعالیٰ عنه اوصی ان یکفن فی قمیص کساه ایاه رسول اللہ وان یجعل ما بقی [illegible]
صلی اللہ علیہ وسلم فاوصی ان یسحق ویجعل فی عینیه وفمه وقال افعلوا ذلک بی [illegible]
ما وصل الیهم من شعره وفضله والتبرک بمخاطه وبزاقه صلی اللہ علیہ وسلم [illegible]
امر اباه بوضع شعاره صلی اللہ علیہ وسلم معه فی القبر فمن این هذا الا شعار الذی [illegible] ایدی الناس فقال انما بعث امر اباه ...

Marfat.com

اواثنين من الصحابة بوضع شعر النبي صلى الله عليه وسلم معه في قبره لا يستلزم امر جميع الصحابة بالوضع لان الحكم الخاص لا يستلزم العام كما ان العرف لا يثبت بالعرف الخاص تامل فان قلت ان النبي صلى الله عليه وسلم كان لا يرى ظله كما هو المشهور والعضو الذي كان منه صلى الله تعالى عليه وعلى آله وسلم كان كذلك اي لا يرى ظله لان الجزء في حكم الكل فالشعر الذي يكون منسوبا اليه صلوات الله وسلامه عليه وعلى آله ويرى ظله ليس من عضوه قلت لا نسلم ذلك لان الظل انما يرى في الشمس وكان النبي صلى الله عليه وسلم بظله الغمام ليلا يقع ظله على الارض لان بعض اليهود كان يطئ محل ظلال المسلمين اذ ته اهم وكان صلى الله عليه وسلم افضل المسلمين فظل الله بالغمام ليلا يوطئ محل ظله والحين لغلبة الاسلام والمسلمين لم يقدر احد على الاهانة لعدم سلطانه والمسلمون يجب عليهم احترامه وحاشا ان يخطر فعل ذلك في قلوبهم من الايمان وقد لاح لك مما مر من تعظيم شعره صلى الله عليه وسلم بامره الشريف كون كل من وصل اليه شئ من ذلك مخصوصا بحق حفظ ما وصل اليه حتما فلا يجوز لاحد ان ينزعه من يده ويحفظه بنفسه وهذا معنى ما في جوع فتاوى السراجية من ان بيع شعر الانسان لا يجوز والواخذ شعر النبي صلى الله عليه وسلم هدية ممن عنده واعطاه هدية عظيمة لا على وجه البيع والشراء لا باس به انتهى فينتقل الى ورثته على طبق الارث فان قلت كيف يورث الجزاء الشريف وقد قال صلى الله عليه وسلم لا نورث قلت لم نقل يورث جزء ه الكريم بل حفظ فانقلت الارث فيما يقبل الانتقال كما في خيار شرط الهداية وغيره وهو الاعيان كما صرح به ابن الهمام في فتح القدير وحق الحفظ ليس بعين قلت قول المحقق ابن الهمام محمول على الغالب فالمال غالب ما يجري فيه الارث والا فلا تخصيص له بالمال اقوله عليه الصلوة والسلام من ترك مالا او حقا فلورثته والحديث اورده صاحب الكنز في كافيه وصاحب الاختيار في المختار وصاحب العناية في العناية فقال المراد بالحق حق قابل للانتقال بدليل قوله فلورثته وغيره واحد من اعاظم العلماء الحنفية قال في العناية حاشية الهداية في كتاب الجنايات الارث خلافة ذمي نسب الميت الحقيقي او الحكمي او نكاحه او ولايه حقيقة او حكما في ماله او حق قابل لهما اي الخلافة بعد موته وقد فسرناه في شرح الرسالة في الفرائض وهو كما ترى لا ينحصر في المال بل اذا كان حق قابل للخلافة يصح ان يكون موروثا انتهى والروايات الساكتة عن ذكر هذه الزيادة محمولة على ذكر غالب ما يجري فيه الارث وهو المال كما صرح به في الارشاد الساري شرح صحيح البخاري للتخصيص ويؤيد ذلك حديث اعطاء مفتاح بيت الله لابيها فجرت حجبانهم بالارث فلا يجوز لاحد من الورثة ان يختص بحفظ شعره صلى الله عليه وسلم بلا رضاء سائر الورثة وعلى ولاة الاسلام ان يمنعوه لان حق الحفظ لكل واحد منهم وما يفعله بعض الجهلة فظون للشعر الشريف من الهدايا والصلات والنذور والوظائف المقررة من السلطان والحكام تقسم بينهم على السوية فان تاصيل الى اولاد المشائخ الاموات وما ياتي به الناس على قبورهم فهو حق لورثتهم يجب بينهم على السوية بين الذكور والاناث فان لم يكن من اولادهم احد يقسم الى خدمة قبورهم فان لم يوجد فعلى فقراء المسلمين هو المختار كما في عمدة الاحكام وما ذكر فيه من ان النذور التي ياتي بها الناس على قبور المشائخ لا يفضل احد من ورثته في قسمها الا بالعلم والتقوى فمنعاه اذا ترضوا على ذلك لتقواه وعلمه كما تشير اليه العبارة وهذا لان المهدين او الناذرين انما يهدون لحافظي شعر النبي صلى الله عليه وسلم والتشريك المطلق يحمل على الاستواء كما في الهبة وهذا هو المفهوم من قوله صلى الله عليه وسلم لبني ابي طلحة وكلوا بالمعروف ولا ينكر على ما قلنا في المفروق من ان من وضع درهما او دابة او ثوبا او غيره على قبر المشائخ

Marfat.com

او العلماء کان مباحا لمن اخذہ من الفقراء الا اذا نوی خادما معینا انتہی اذ یفید المصیر الی نیۃ المهدی عند عدم العرف المعین المرجوع الیہ الغیر المخالف للنصوص الشرعیۃ ونحن لا نقول بعدم النیۃ بل نقول یجعل نیۃ ویا عرفا کما صرحوا بہ فی مسئلۃ حلال اللہ علی حرام ان قلت قد وقع فی بعض کتب الفقہ ان النذور والعطایا لا تورث فینبغی ان لا یورث کذلک ما یعطی لزوار الشعر الشریف لکونہ نذرا او عطاء اقول نعم ونحن لا نقول بجریان الارث فی النذور والعطاء بل نقول بجریان الارث فی حق الحفظ والجوار المتعلق بالشعر الکریم ثم انہ علم من غرض المهدین لهدایاهم الی ذلک الشعر الشریف انهم یهدون لاجل المحافظین والمجاورین لہ ولا ریب فی ان کل حافظ ومجاور سواء مع غیره فی ذلک فکان حکمہ کغلۃ الوقف الذی یقف الواقف علی اولادہ او نسلہ او ذریتہ فانهم کلهم یستحقونہ علی السویۃ ولا یفضل الذکر علی الانثی ولحکم الوصیۃ اوصی بها الموصی للاقارب او النساء او الخدم وغیر ذلک فانهم علی السویۃ فصل فی سلخ شهر شوال سنۃ ستین ومائۃ والف حین نزلت قریب التتۃ علی ساحل البحر الحلو فی اللیلۃ الاولی رایت فی رؤیای ان الشیخ الکامل والعلامۃ العامل قطب الاقطاب غلام محمد معصوم بن حضرت امام العارفین یعنی محمد اسمعیل السهرندی قدس سرہ جاء الی مع بعض اصحابہ وقال اہو متکی علی الجدار علی ظهره حبیتک لازور الشعر الشریف فاشرت الی البیت فراح الیہا مع اصحابہ لیزور فدخل البیت مع اصحابہ فمشیت نحوہ حتی بلغت الباب وہو کان مشرقیا وکانت العفیفۃ المسماۃ بدر نسب من مسترشدیہ واقفۃ علی الباب وہی کانت معی قاصدۃ الحج من البلد فلما وقفت علی الباب قال رحمۃ اللہ علیہ اخرج هذا الاثر الشریف من البیت فاستیقظت فارغا وتحیرت فیما قال وتفکرت فرایت الاثر الشریف فی السفینۃ التی کنا فیها راکبین فی البیت وکانت فیها نسوۃ جالسۃ ونائمۃ بسوء الادب والاولاد من الصغار والاطفال کذلک وکان بعض الناس علی السطح کذلک فاخرجت الاثر فوضعتہ علی السطح واذا سافرت من التتۃ من مدائن السند وقربت الی البندر المسمی بندر الاونکہ المشتہر بمنبر الکهکرالہ فی ذی القعدۃ فی العشر الوسطی سنۃ ستین ومائۃ والف نزلت قریب البیر علی ساحل البحر رایت فی مبشرۃ بعض الناس من شیوخ بلدی جاء الی فقال حبیتک لزیارۃ الاثر الشریف فغبت زارام لاواذا سافرت منها وبلغت الیمن سنۃ احدی وستین ومائۃ والف نزلت من المرکب بعد عید الاضحی بیوم فی البندر الحدیدۃ من بنادر الیمن فلقینی الفقیہ طیب الخطیب ابن عمر الناشری الشافعی وفقہ اللہ تعالی عن صدمات الدہر فاستنزلت الاولاد والحوائج من المرکب فانزلت فتفتش وتفقد الدولۃ الرومی وغیرہ ومن تابعیہ الحوائج فعلم من الشعر الشریف الذی کان عندنا فلما علم طلب الشعر الشریف وزارہ وکان عنده کثیب من سادات وبعض من الجهال قطعوا فیہ خصوصا السید الحاضر فی خدمتہ طعن فیہ غایۃ الطعن واخرج الشعر من الحاجل الذی صنعہ صواغ من المفضۃ واخذہ باصبعیہ السبابۃ والابهام واحتقرہ ونظر فیہ بالحقارۃ وکنت نعموما حتی مرت ثلثۃ ایام اکثر فاذا غضب الدولۃ واخرجہ من الحدیدۃ فقال الفقیہ ظهر من خوارق عادۃ عضو النبی علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات ومنذ وقع هذا الشعر الشریف [illegible] عسر الا نماید وعلی دائما برکۃ ویسر وخیر فی الظاهر والباطن وخلصت من الهلاک والغرق فی البحار [illegible] خوارق منہ اقامنا اللہ تعالی علی الصدق والیقین فی نبیہ صلی اللہ علیہ وسلم واما [illegible] ان الرؤیا خیال من الخیالات فلیس بمتعہ قلت وان کان خیالا لکن لیس من الخیالات التی [illegible] الا وہو والان الرؤیا الصالحۃ ثابتۃ بالحدیث منہ علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات خصوصا فی الباب [illegible] عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم الرؤیا الصالحۃ جزء من ستۃ

Marfat.com

واربعین جزأ من النبوۃ وفایدۃ الحصران مبداء امر النبی علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا کان بالرویا الصالحۃ ستۃ اشہر
حتی روی ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم ما رای رویا الا جائت مثل فلق الصبح وروی الترمذی عن ابی ہریرۃ انہ قال قال رسول اللہ
صلے اللہ علیہ وسلم ان الرسالۃ والنبوۃ قد انقطعت فلا رسول بعدی ولا نبی قال فخزع الناس فقال رسول اللہ صلے اللہ علیہ
وسلم ولکن المبشرات قالوا یا رسول اللہ وما المبشرات قال رویا المسلم یراہا الرجل او تری لہ وہی جزء من النبوۃ وروی فی جامع
الصحاح عن ابی ہریرۃ قال سمعت النبی صلی اللہ علیہ وسلم یقول لم یبق من النبوۃ الا المبشرات قالوا وما المبشرات قال الرویاء
الصالحۃ زاد مالک من روایۃ عطاء بن یسار یراہا الرجل المسلم او تری لہ وقال اللہ تعالی اخبارا عن یوسف علے نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام
انی رایت احد عشر کوکبا والشمس والقمر رایتہم لی ساجدین فاخبر ابوہ واخوتہ بین یدیہ سجدا قال ہذا تاویل رویای من قبل قد جعلہا
ربی حقا وقال تعالی اخبارا عن ابراہیم علے سید السفراء وعلیہ الصلوٰۃ والسلام یا بنی انی اری فی المنام انی اذبحک فلما اراد ذبحہ
انبہ کما رای فی المنام ناداہ اللہ تعالی یا ابراہیم قد صدقت الرویا اعلم ان الرویا ثلثۃ اقسام رویا من اللہ جل مجدہ وہی المبشرات
وحیا الی انبیائہ والہاما الی اولیائہ وبشراہ الی الصالحین ورویا النفس وہی التی یحدث الرجل بہا نفسہ فی الیقظۃ ورویا من
الشیطان وہی المقرعۃ تخویف الشیطان عصمنا اللہ سبحانہ وتعالی بفضلہ واحسانہ واجتنبنا ہما بلطفہ وامتنانہ وما تری فی
رویاک الصالحۃ ارجو من ان یکون من المبشرات علے ما شرحناہ وفی جامع الصحاح عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ
صلے اللہ علیہ وسلم اذا اقترب الزمان لم یکد تکذب رویا المومن ورویا المومن جزء من ستۃ واربعین جزء من النبوۃ فلا تکذب وقد قلت
لم تکن لہا فی نفس الامر وجود الان الصورۃ المرئیۃ فی المنام ہی صورۃ مثالیۃ لا غیر والصور المثالیۃ وان کانت من عالم الخیال لکن
لیس من الخیال المفترس العقلی الذی یفتری فیہ المعقل قال حجۃ الاسلام الامام ابو حامد الغزالی رحمہ اللہ تعالی اعلم ان الخلاف فی
رویۃ اللہ تعالی فی المنام غیر منصور بعد الکشف عن حقیقۃ ہذہ المسئلۃ فانا نطلق القول بان اللہ تعالی یری فی المنام کما نطلق
انہ یری رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فی المنام لکن من لا یفہم معنی الرویۃ لرسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کیف یفہم معنی الرویۃ
للحق سبحانہ انتہی قولہ والحاصل ان معرفۃ ہیئۃ الرویا موقوفۃ علے معرفۃ عالم المثال والآن نحن نذکر ہہنا منہا مناسبا للباب اعلم ان
للوجود فی الظہور مراتب الاولی منہا التعین الاول وہو عبارۃ عن علمہ تعالی لذاتہ وصفاتہ وبجمیع الموجودات علے وجہ الاجمال من
غیر امتیاز بعضہا عن بعض وہذہ المرتبۃ تسمی بالوحدۃ والحقیقۃ المحمدیۃ والثانیۃ منہا التعین الثانی وہو عبارۃ عن علمہ تعالی لذاتہ
وصفاتہ وبجمیع الموجودات علے طریق التفصیل وامتیاز بعضہا عن بعض وہذہ المرتبۃ تسمی بالواحدیۃ والحقیقۃ الانسانیۃ الثالثۃ
منہا مرتبۃ عالم الارواح وہی عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المجردۃ البسیطۃ التی تظہر علے ذواتہا وامثالہا وتسمی بعالم الامر
والرابعۃ منہا عالم المثال وہی عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ اللطیفۃ التی لا تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام والخامسۃ
منہا عالم الاجسام وہی عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ الکثیفۃ التی تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام وہذہ المرتبۃ تسمی
بعالم الشہادۃ اذا عرفت ہذا فاعلم ان عالم المثال اوسع من عالم الشہادۃ لانہ مشتمل علے صور ما فی العالم الجسمانی وہو اول مثال صوری
لما فی الحضرۃ العلمیۃ ولہذا یسمی بعالم المثال فلیس معنی من المعانی والارواح من الارواح ولا جسم من الاجسام الا ولہ صورۃ مثالیۃ مطابقۃ
لکمالاتہ فالعرش والکرسی والسموات السبع والعناصر الاربع وما فیہا یشتمل علیہا عالم المثال ومن ہذا قال ارباب الشہود ان العالم

Marfat.com

الحسی بالنسبۃ الی المثالی کحلقۃ تلقاۃ فی سیداء لانہایۃ لہا وہذا العالم خلق برزخا بین عالم الامر والخلق للحکمۃ وہی ان عالم الارواح لما کان منقدما بالوجود والرتبۃ علی عالم الاجسام وکان الامداد الربانی الواصل الی الاجسام موقوفا علی توسط الارواح بینہا وبین الحق و تدبیرہا عنی تدبیر الاجسام مفوض الی الارواح ولکن للمبائنۃ الذاتیۃ بین المرکب والبسیط تعذر الارتباط بین الارواح والاجسام لان الارواح کلہا بسیطۃ والاجسام مرکبۃ فلا مناسبۃ بینہما ولا ارتباط ولما لم یکن ارتباط لا یحصل التاثیر والامداد ولا استمداد فخلق اللہ جل مجدہ عالم المثال برزخا جامعا بین عالم الارواح وعالم الاجسام لیصح ارتباط احد العالمین بالاخر فیتاتی حصول التاثیر ووصول الامداد والتدبیر وظہور جبرئیل بصورۃ دحیۃ الکلبی وبصورۃ اخری کان بالصورۃ المثالیۃ وظہور الجن والملائکۃ یکون بصورۃ ہذا العالم وظہور الاولیاء من الابدال فی آن واحد فی امکنۃ مختلفۃ بصور مختلفۃ کان بصور مثالیۃ قال بعض المشائخ وہم سبعۃ رجال یسافر احدہم من موضع ویترک فیہ جسدا علی صورتہ بحیث لا یعرف احد انہ فقد وذلک معنی البدل لا غیر وہم علی قلب ابراہیم علیہ السلام انتہی وہذا لیس ببعید لان النفوس الانسانیۃ الکاملۃ وان کانت لہا اجسام مادیۃ لکن تتشکلون باشکال غیر اشکالہم المحسوسۃ فی ہذہ الدار لقوۃ انسلاخہم عن ابدانہم وانتقالہم الی الاخرۃ ایضا لازدیاد تلک القوۃ بارتفاع المانع البدنی ولہم الدخول فی عالم الملکوت کلہا کدخول الملائکۃ فی ہذا العالم والتشکل باشکالہم ولہم ان تظہر وا فی بیانات المکاشفین کما تظہر الملائکۃ وقد یفرق بینہم وبین الملائکۃ اصحابنا بعدم الاذن لہم بالتشکل بصورۃ [illegible] وظہورہم بالتشکل مجددا ما یحصل بہ العلم بہم وقد یحصل العلم باخبارہم بانفسہم ورویۃ الاشیاء فی المنام تکون بصور مثالیۃ حتی رویۃ اللہ تعالی لان اللہ تعالی لا یری فی الدنیا بحاسۃ البصر لقولہ تعالی لا تدرکہ الابصار ورویتہ فی النوم لیس الا بالصورۃ المثالیۃ والاجسام ہیئۃ الدار الہیۃ علی ہیئۃ صورۃ تعالی کقول السید السفراء فداء علیہا تنا وانا باء خلق آدم علی صورۃ [illegible] فی احسن تقویم وتجلیہ فی بعض الصور [illegible] شاب وامثالہا والاقوال الصادرۃ من المشائخ [illegible] لا صورۃ الذات بالذات لا الصورۃ لہا الا من حیث التجلی بالمثال واللہ اعلم [illegible] فی ان الصور مختلفۃ یکون بصورۃ مثالیۃ وانظہور بمزید الصورۃ [illegible] مثالیۃ مختلفۃ فی الاکوان متعددۃ فی [illegible] وجود فی الموضع الواحد وما کان ظہورہ [illegible] فی الاکوان متعددۃ والبقاء ان تمثل [illegible] صورۃ الاصبع لانہ کان فی سعۃ المنتہی [illegible] بکمل التحیات ما اوتی طیبہ وکذا اکمل تواتر [illegible] التمثالیۃ لیتمثل لبقاء علی ما ہی علیہ کما [illegible] کان فیہا للاولیاء فی المنام [illegible] اللہ الحق ظلیا لاضلالہم حتی یظنوا انہ [illegible] افضل الصلوات واکمل التحیات [illegible]

Marfat.com

ربی فی احسن صورۃ وبصورۃ شاب وفرس لوسعۃ بیداء الظہور وعدم تعین الظہور وقد حصر التجلیات یفقد الاشتباہ لہذا یظہر لہم ویضلہم واما النبی صلے اللہ علیہ وسلم فلہ صورۃ معینۃ فظہورہ بصورتہ صلے اللہ علیہ وسلم یوجب الاشتباہ وایضا ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم مظہر لاسم الہادی والشیطان علیہ اللعنۃ مظہر لاسم المضل عند ذلک لاسم والضد ان لا یجتمعان فعصم اللہ تعالیٰ صورتہ من ان یظہر بہا الشیطان لبقاء الاعتماد علی ہذا المظہر المقید للاسم الہادی وظہور حکم الہدایۃ فیمن شاء ہدایتہ صلے اللہ علیہ وسلم ولولا ذلک لما بقی الاعتماد ولم یظہر سر قولہ تعالیٰ وانک لتہدی الی صراط مستقیم فاذا لم یکن لہ سبیل الی الظہور بصورۃ خیر الوری فلا شک فی ان یراہ الناس ومنع ظہورہ بصورتہ انما بصورۃ شبیہۃ بصورۃ الثابتۃ حلیتہا بالنقل الصحیح من کتب الاحادیث ولی ذلک اشار فی الاحادیث عن عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالےٰ عنہ ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم قال من رانی فی المنام فقد رانی حقا فان الشیطان لا یتمثل فی صورتی اے من رانی فی المنام بہذہ الصورۃ الظاہرۃ المحسوسۃ المتحلیۃ بہذہ الحلیۃ فقد رانی حقا علی ما انا علیہ فان الشیطان لا یتمثل بی اے فی ہذہ الصورۃ وعن ابی قتادۃ الانصاری ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال من رانی فقد رای الحق وعن ابی ہریرۃ ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال من رانی فی المنام فکانما رانی فی الیقظۃ فان الشیطان لا یتمثل بی فعلی ہذا لو راہ احد فی صورۃ مخالفۃ لصورتہ التی کان علیہا لم یکن راہ صلے اللہ علیہ وسلم مثل ان یراہ اصفر او احمر جدا او طویلا او قصیرا کذلک او شیخا او غیر ذلک صفۃ منکرۃ مخالفۃ لحلیتہ علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات وجزم الرائے فی انہ راہ صلے اللہ علیہ وسلم لیس بحجۃ لوجود المکذب قال بعض المشائخ رحمہ اللہ تعالےٰ اذا کان المثال المعتقد علے غیر صورتہ فقد یکون صادقا وقد یکون کاذبا فعلامۃ المثال الصادق واللہ اعلم ان یکون الرائی موحدا لازندیقا وملحدا خالیا عن جمیع البدع والاہواء الفاسدۃ ومواظبا علی طریقۃ السلف الصالح ومعتقدا ظاہرا وباطنا فان اللہ جعل ہذا المثال المعتقد المرئی صورۃ الاسلام والدین والشرع بالنسبۃ الی حالۃ اولی الموضع الذی رائی فیہ المثال یعرفہ بعض احوالہ وفی قدرۃ اللہ تعالیٰ ان یخلق ہذا المثال واسطۃ بینہ وبین العبد فی تعریف بعض الامور فی ایصال الحق بالیہ وہو موجود فکیف ینکر امکانہ وعلامۃ المثال الکاذب ان یکون الرائے علی غیر طریقۃ السلف واعتقادہم فتکون رویۃ ہذا المثال کمرادہ استدراجا فی حقہ نعوذ باللہ من سخط اللہ تعالیٰ انتہی وعلامۃ صدق رویۃ اللہ تعالیٰ فی الصورۃ المثالیۃ ان یعرف الرائے ویخرف ونیز جرعما ہو مخالف الشرع ویضمحل منہ رسوم البشریۃ آنا فآنا الی ان یبقی باللہ وقد الہم الی فی حالۃ التسویدان النبی علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا اذا راہ الناس فی صورۃ امر دونی یروہ فی صورۃ حقۃ التی کان علیہا لان رویۃ بہذہ الصورۃ لیس رویۃ صورۃ مخالفۃ لحلیتہ صلے اللہ علیہ وسلم وعالم المثال لوسعۃ وفقد نسبتہ الماضی والمستقبل والحال الیہ یتسع جمیع الصور فی آن واحد واعلم ان رویۃ اللہ جل مجدہ ورویۃ الملائکۃ والانبیاء والصلحاء علے ضربین الاول یرون علے صورۃ حسنۃ علے غایۃ الکمال والثانی یرون علے صورتہ قبیحۃ ناقصۃ غایۃ القبح والنقص وہذین الامرین لتعظیم الدین والحق وکمالہ والقبح لاظہار الباطل والشر وما لا یرضی اللہ تعالیٰ بہ وذلک راجع الی حالین الی حال الرائے فی نفسہ والی الموضع الذی رائے فیہ ذلک فالحق والملائکۃ والانبیاء علیہم الصلوۃ والسلام والصلحاء فی ذلک الموضع علے وفق الصورۃ التی راہا من الحسن والقبح فانقلت ان راہ الاولیاء فی المنامات کان الہاما والالہام کیف ما کان فی النوم

Marfat.com

او الیقظہ لیس بحجۃ علی ما قال فی التوضیح فما فائدۃ ما ذکرت قلت الالہام وان لم یکن حجۃ یستحسن بل یستحب العمل بقول المحق العارف باللہ تعالیٰ العامل علی طبق ظروف مبینۃ شرعیۃ علی صاحبہا الصلوات والتحیات اذا قال الہم الی کذا وکذا الان الالہام من المبشرات الثابتۃ بقول افضل البشر لانہ قال لکن المبشرات قالوا یا رسول اللہ وما المبشرات قال رویا المسلم الخ فاذا ثبت وجودہ بقولہ علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات یستحسن بل یستحب العمل علیہ بعد عرض ما الہم الیہ علی محک تجربۃ الکتاب والسنۃ والاجماع والقیاس ومواخفتہ علی ظروفہا والا فلا عمل علیہ وذکر الشیخ عبد الحق الدہلوی فی شرح فتوح الغیب ان رویا الانبیاء والاولیاء فی حکم الیقظۃ حتی اذا امروا بشیء فی المنام وجب علیہم امتثالہ واذا نہوا عن شیء لزمہم اجتنابہ کما بین فی سیرہم الحمد للہ اولا وآخرا والصلوۃ والسلام علی مظہرہ الاتم کزلک وعلی آلہ وصحبہ فی کل وقت وحین اللہم تقبل منی ہذہ البضاعۃ المزجاۃ الرخیصۃ وامنن علی بالطافک الانیقۃ انک قلت او قولک الحق المستحب لکم انک لا تخلف المیعاد وصلی اللہ علی سیدنا محمد وعلی آلہ والاصحاب الی ان یحشر الناس لحساب فایدۃ جدیدۃ فی خوارق عدیدۃ منہا ان النار وقعت فی الشکارپور احترق بہا نصف البلد او اقل منہ تقریبا وما تعدت النار الی دار الفقراء ببرکات الشعر الشریف ومنہا ان النار لما التہبت واخذ التہابہا جو السماء وصار الہواء کالنار محرقۃ قصدنا البیت الشریف الذی کان فیہ شعر الشریف فما وجدنا فیہ حرارتہا فاستتر حنانی جوارہ ومنہا ان الشکارپور کان من صدمات الزمان ونکبات الدوران اکثر ہدیۃ حتی کان واہب الہا فی السابق الفرار منہ عند النوازل وترک الاموال والضیعات الی غیر ذلک ولما تمکن نزول الشعر الشریف ذہب منہم الروع وتمکنوا فی اماکنہم ہمتہم النوازل الہائلۃ والصدمات الہایلۃ ببرکۃ الشعر الشریف وذلک معروف مشہور بین الناس من الاسافل والاعالی ومنہا ان بعض اخواننا فی اللہ المحب الصادق فیض اللہ وفقہ اللہ لما یحب ویرضی کان قاصدا البلد من طریق البحر وکان الشعر الشریف عندہ فی السفینۃ فہبت الریح وتلاطمت امواج البحر حتی کادت السفینۃ الی الغرق فظہر خرق عادۃ من الشعر الشریف فنجوا ببرکتہ من الغرق والہلاک ومنہا ان العبد الضعیف ہو تفضل بہ علیہ ما عاد فی احد ما بقی علی نفس الا وقد ابتلی ببلیۃ وذل وہلک وذلک مشہور بین الناس کطلوع الشمس بینہ النہار ولہ خوارق عزیزۃ لا تعد ولا تحصی وفیہ کفایۃ لمن لہ قلب سلیم وللہ الحمد ۵ ÷

مکتوب چہل و دوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان حضرت ایشان ماکہ بنام یعقوب دوستان صدور یافتہ در بیان شرح حدیث

ابن فارض مصری در تحقیق حقیقت عدم جزع واسامی نفس وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ الکاشف المعانی الحقیقۃ الی مظاہرہ التامۃ والصلوۃ [illegible] علی النبی الحبیب محمد وعلی آلہ واصحابہ الی یوم القیمۃ اما بعد قد سال بعض المحبین عن الفقیر اللہ الکامل فی ہذہ الزمان فقیر اللہ بن عبد الرحمن الحنفی الروناسی النیکنداری عاملہ اللہ تعالیٰ بلطفہ الخفی الوفی شرح بیت ابن الفارض المصری رحمہ اللہ مع ان الشرح قد سبقوا فی

Marfat.com

به وانا ما بادرت الیه لغرض اذا لمحت فی سیاق مرامه فی بیان ابهامه فقدمت الیه مستعینا باللہ وحسن توفیقه وسمیت بموہب الباری
وہا انا اشرع فیما ینبغی للتوضیح ینظم به السقیم من الصحیح اعلم ان النفس احدی اللطایف العشرة الموعة فی الانسان وہی الجوہر النجاری
اللطیف الحامل لقوة الحیوة والحرکة الارادیة وسماہا الحکیم بالروح الحیوانیة وہی الواسطة التی بین القلب وبین البدن ولہا اعتبارات
باعتبار المیل الی الطبیعة وامرہا بالملذات والشہوات الحسیة وجذب القلب الی الجہة السفلیة تسمی بالنفس الامارة قال اللہ
تعالی ان النفس لامارة بالسوء فی ماوی الشر ومنبع الاخلاق الذمیمة والافعال السفیهة وبهذا الاعتبار ہی احس الاطائف فی الابتدا
وباعتبار تنورہا بنور القلب وتلبتہا عن سنة الغفلة وتیقظہا وبدء صلاح حالہا وتردد ہا بین جہتی الربوبیة والخلقیة وتدارکہا
نور التنبیه الالہی کلما صدرت منہا ئیة بحکم جبلتہا انطامانیة وسجیتہا واخذہا لوم نفسہا وتوبتہا عنہا مستغفرة راجعة الی باب الغفار الرحیم
تسمی بالنفس اللوامة قال اللہ تعالی ولا اقسم بالنفس اللوامه وہذه ملایمة لعموم المؤمنین وباعتبار تنورہا بنور القلب واتمام
نورہا بنورہ وانخلاعہا عن صفاتہا الذمیمة وتخلقہا بالاخلاق الحمیدة وتوجہہا الی جہة القلب بالکلیة ومتابعتہا له فی الترقی
الی جانب عالم القدس وتنزہہا عن الرجس ومواظبتہا علی الطاعات وسکونہا الی حضرت رفیع الدرجات حتی خاطبہا اللہ
جل مجدہ یا ایتہا النفس المطمئنة ارجعی الی التی نزلت علیہا السکینة وتنورت بنور الیقین فاطمانیت الی اللہ تعالی من الاضطراب
ارجعی الی ربک فی حال الرضاء اذا تم لک کمال الصفات فلا تسکنی الیہ ارجعی الی الذات فی حال الرضی الذی ہو
کمال مقام الصفات والرضی عنہا لا یکون الا بعد رضی اللہ عنہا کما قال عز من قائل رضی اللہ عنہم ورضوا عنه فادخلی فی عبادی ای
فی زمرة المخصوصین بی من اہل التوحید الذاتی وادخلی جنتی المخصوصة لی ای جنة الذات تسمی بالنفس المطمئنة فہی الآن
تصیر من اشرف اللطائف وتنقطع عن القلب بل من جمیع اللطائف وتترک المتابعة بل تکون جازعة علی الحالة التی
کانت من قبل لعدم الحصول لہا ہذه الدرجة العلیا والرتبة القصوی اذا عرفت ہذا فنقول ان قول الشیخ رحمه اللہ تعالی
شعر ونفسی لم تجزع بالفہا اسا ہ ولو جزعت کانت لغیری تاسیا صدر منه اخبارا عن حاله ای نفسی لم تجزع بسبب
اتلافہا نفسہا وفوات مقتضیاتہا الخسیسة الدنیة الرزیلة اسا ای حزنا لانہا کانت تابعة للقلب وہو الحقیقة الجامعة بین
عالمی الامر والخلق وصارت بتبعیتہا له من اہل الیقین لفنائہا فی الصفات علی الاجمال ولو جزعت الآن بعد فنائہا فی
الصفات وانتہاء السیر فی اللہ بالسیر الاجمالی کان لحصول السیر الاقربیة بالسرعة وہو الفناء فی الذات البحت العاریة عن
الصفات المعبر بمقام لا مقامیة لضیق العبارة وکانت فی الجزع بغیر متاسیة ومقتدیة ای متاسیة بالغیر الذی یکون فی
ہذه الدرجة متاکلہا فرانه فی الجزع فجزعت والی ما قلنا یشیر بعض ابیات قصیدته الیائیة قصیده سلکت کل مقام فی
محبتکم ٭ وما ترکت مقاما قط قدامی ٭ وکنت احسب انی قد وصلت الی اعلی ذا علی تفاوت بین اقوامی ٭ حتی بدالی مقام لم
یکن امامی ولم یبر بانکاری واوہامی ٭ الکان منزلتی فی الحب عندکم ٭ ما قد رایت فقد ضیعت ایامی ٭ مدینة فخرت بہا زمنا ٭ والیوم
احسبہا اضغاث احلامی ٭ وجری علی ہذا الحال فی الحصار کہین کنت مشغولا فی طلب العلم فی خدمت مولینا الفاضل العلامة
حاوی المنقول والمعقول محمد صادق بن دیندار النیکمہاری الحصار کی وکان فی خدمته الفقیه عبد اللہ النیکمہاری الکندہاغی
یقرء علیه المطول فی المعانی فجری فی بعض الامثلة ہذا الشعر شعر فیاوطنی فاتنی بک سوابق من الدہر فلینعم لساکنک البال ٭

Marfat.com

الذی الشعر لوجدان الحلاوة فظهر لی مرتبۃ اعلے عما کنت فیہا فاشتاقت للعروج الیہا وکنت اکرہ ہذا البیت ایاما وقد یکون الجزع بعد الوصول الی الدرجۃ الاعلے لانہا اذا وصلت وفنیت فی الصفات والذات ورضی اللہ جل فی جلالہ عنہا وہی رضیت عنہ فظہر لہا ان المرتبۃ الاولے انقص من ہذہ فجزعت بعدم وصولہا الی ہذہ المرتبۃ من قبل والیہ اشار قول سید السفرا فداء علیہ امہاتناء الآباء الذی رواہ البخاری عن ابی ہریرۃ واللہ انی لاستغفر اللہ واتوب الیہ فی الیوم اکثر من سبعین مرۃ والذی رواہ المسلم عن اغر المزنی انہ لیغان علے قلبی وانی لاستغفر اللہ فی الیوم مائۃ مرۃ لانہ صلے اللہ علیہ وسلم کان ینتقل من حالۃ الی حالۃ اخری ارفع من الاولی فکان استغفارہ لذلک یعنی لتوقفہ ظنہ انہ الحالۃ الاعلے وہذا المعنے ہو الاولی لمطابقۃ قولہ تعالے وللآخرۃ خیر لک من الاولی ای الحالۃ الاخیرۃ وہی التجلی الاخیر لک من الحالۃ الاولی وہی التجلی للاولی وقد یکون الجزع بردہ الی القبض وذلک لان المحبوب الذی سبق جذبہ وکشفہ اجتہادہ کوشف بالتوحید الذاتی اولا ورفع غطاءہ لیتعشق ثم روالی الحجاب وطریقہ الی تجلے حضرت الذات لیشتد شوقہ ویلطف سرہ وتذوب انانیتہ بنار الشوق فبعد ہذا فتح طریقہ ورفع حجابہ بالکلیۃ وکوشف بالحق الصرف لیکون ذوقہ اتم وکشفہ اکمل وکان النبی علیہ من الصلوۃ اتمہا ومن التحیات اعمہا فی ہذا الاحتجاب لیصعد الجبال لیسیر حی بنفسہ والی ہذہ الحالۃ تشیر الآیۃ المذکورۃ ایضا اے للحالۃ الاخیرۃ وہی التجلی بعد الاحتجاب واشداق الشوق خیر لک من الحالۃ الاولی لان التلوین یحفک فی الاولی لا فی الثانیۃ وقد یکون الجزع فی السیر عن اللہ باللہ عند الرجوع الی مقام العدالۃ وہو القلب لتکمیل الناقصین وذلک لانہا تری الکثرۃ فتعجبہا فی قد رودت فتجزع قال الشیخ عبد الرزاق الکاشی فی تاویلاتہ سمعت شیخنا المولی نور الدین عبد الصمد قدس اللہ روحہ العزیز عن ابیہ انہ کان بعض الفقراء فی خدمۃ الشیخ الکبیر شہاب الدین قدس اللہ روحہ فی مقام شہود الوحدۃ ومقام الفناء اذا ذوق عظیم فاذا ہو فی بعض الایام یبکی ویتاسف فسالہ الشیخ عن حالہ فقال انی حجبت عن الوحدۃ بالکثرۃ رودت فلا اجد حالی فنبہہ الشیخ علے انہ بدایۃ مقام البقاء وہذہ حالۃ اعلے وارفع من الحالۃ الاولی وآمنہ وقد یکون الجزع فی حالۃ الصحو بعد المحو لظاہر قولہ علیہ الصلوۃ والسلام انہ لیغان علے قلبی عن شہود ربی فی مقام جمع الجمع الذی لا یحجب الکثرۃ عن الوحدۃ ولا تمنع الوحدۃ عن الکثرۃ لکونہ مقام العدالۃ والدعوۃ الی الحق بخلاف حالۃ المحو فعلے جمیع التقادیر ان النفس تابعۃ للقلب المطمئن فی الفناء لم تجزع واذا حصل لہ الفناء والبقاء ورضی اللہ عنہا واجتبایہ لہا من بین اللطائف افرت عن المتابعۃ علو درجتہا فتکون مقتدیۃ ومتابعۃ بالغیر الذی تکون لہا منابعۃ بہ فی تلک المرتبۃ بالجزع المفسر علے جمیع التقادیر وغیر ذلک ولا یذہب علیک ان بعض الاولیاء یکون تحت قدم ابینا آدم علے سیدنا وعلیہ الصلوۃ والسلام وبعضہم تحت ابینا ابراہیم علے اشرف نسمۃ الوراء وعلیہ الصلوۃ والسلام وبعضہم تحت قدم موسی علے سید الانبیاء وعلیہ الصلوۃ والسلام وبعضہم تحت [illegible] ابینا وعلیہ الصلوۃ والسلام وبعضہم تحت قدم خاتم فص الرسالۃ علیہ وعلے آلہ الصلوۃ والسلام وایاہم [illegible] فاعلم ان الولی اذا وصل الے مقام من المقامات تکون احوالہ وواقعاتہ تناسبہ [illegible] واذا کان فی مرتبۃ القلب یکون تحت قدم آدم علے سیدنا وعلیہ الصلوۃ والسلام فتکون احوالہ وواقعاتہ تناسبہ [illegible] وعلے ہذا القیاس الی آخر المقامات وآخر المقامات للمہدی المشرب لوقوعہ تحت قدم سید الکل محمد المصطفی علیہ وعلے آلہ الصلوۃ والسلام الی یوم

Marfat.com

الجزاء ولهذا الولی استعداد تام بل اتم وکما ان هذه الانبیاء لهم مقامات لغیرهم ایضا مقامات لکن غیر مستقلة انما هی مندرجة فی هذه المقامات بعضها تحت بعض کما لایخفی علی من له سریع الکشف وحدة بصر البصیرة ولهذا السر بعث الانبیاء لتقریر شرع سابق هذا فاذ انکشف عنک الغطاء وظهرت لک حقیقة المعنی نرجع الی اقوال الشراح قال بعض الشراح من القدماء المراد بقوله بالغیر ایوب علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام وقال الشارح الآخر وهو الفقیه الفاضل العلامة البرهان ابراهیم بن عبد الرحمن الناشری الیمنی واما قول الشیخ یعنی بالغیر ایوب صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیه فلا مسوغ له عندی بل عند من له ادنی ذوق اه لانه لم یصح لدینا وقوع جزع من نبیه ایوب بدلیل کتاب ولا سنة بل الذی صح ثبوت عصمة کغیره من الانبیاء ولو کان لکان نقصا کلا و حاشا من ذلک بل الواضح المقرر ان الله تعالی جعله قدوة للصابرین علی ما بهم لیتاسوا به فی قوة الصبر واما اهل الجزع فلیسوا من ذلک التاسی فی شیء انتهی کلامه واقول قال الله تعالی وایوب اذ نادی ربه انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمین فاستجبنا له فکشفنا ما به من ضر الایة انا وجدناه صابرا فنعم العبد انه اواب وقال الله واذکر عبدنا ایوب اذ نادی ربه انی مسنی الشیطان بنصب وعذاب الآیة علم من قوله تعالی مسنی الضر الجزع صریحا لیس فیه التحفاء ومن قوله انا وجدناه صابرا منافیا منصوصا علیه فالنکتة فی الباب علی ما قال الشیخ حسین واعظ فی تفسیره المسمی بالحسینی ان الشیطان اللعین جاء الیه فقال اسجد الی حتی اخرجک من البلاء فشکی ایوب الی الله تعالی من ضر الشیطان الرجیم لا من ضر ما ابتلی به انتهی کلامه ملخصا معربا والی ما قال المفسر تشیر الآیة الثانیة وقال الشیخ فی تفسیره ایضا ناقلا عن بحر المعانی ان بشریة صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیه من الضر الجسمانی کانت جازعة واما روحانیته کانت ناظرة الی جمال المبتلی وتحسب وتری کمال عنایته فی البلاء انتهی کلامه هذا القول لب الحقیقة لان للباطن طورا وللظاهر طورا وکلو احد منهما لیس ساترا للآخر فیل خواجه نقشبند ما رایت فی حجک من العجائب فقال رایت شابا باع واشتری فی شوق منی کذا وکذا من الدراهم والدنانیر ولم یغفل عن ذکر الله تعالی ساعة وفی الحدیث ان النبی صلی الله علیه وسلم کان فی جمیع الاوقات مشغولا بذکر الله تعالی فعلم مما ذکر ان الجزع ظهر منه کما ان الصبر بدا منه ولیس بممنوع جمعهما فی شخص واحد علی ما قلنا فاذا وجد فیه فهو متبوع فیهما والجزع لیس بمحتک للعصمة خصوصا الجزع المعلوم لانه لیس بذنب لا صغیرة ولا کبیرة وما قال به احد من الائمة المتقدمین والمتاخرین والکبیرة علی ما علیه المحققون کل ذنب اوعد علیه بالنار والعذاب الشدید فی القرآن او السنة الصحیحة المعروفة عند المحدثین او سمی مرتکبه کافرا کتارک الصلوة او شرع علی مرتکبه حد کالزنی والسرقة او کان مساویا او اکثر شرا من هذه المذکورات فی حکم بداهة العقل کالاشراک بالله تعالی عبادة و استعانة فی الرزق والشفاء وغیرهما وقتل النفس بغیر حق وسب الرسول والقرآن والملائکة وانکارها والاستهزاء بها والزنی واللواطة وشرب المسکر وقطع الطریق والغصب والغلول وشهادة الزور والیمین الغموس وقذف المحصنة واکل مال الیتیم ظلما وعقوق الوالدین وقطع الرحم وتطفیف الکیل والوزن والربا والفرار من الزحف والکذب علی النبی صلی الله علیه وسلم والرشوة فی الحکم ونکاح المحارم والقیادة بین الرجال والنساء والسعایة عند السلطان لیقتل او ینهب وترک الهجرة من دار الکفر وموالاة الکفار والقمار والسحر فکل ذلک من الکبائر والصغیرة کل ما نهی عنه الشرع او خالف مشروعا او رفع طریقة ماثورة فی الدین والحاصل ان الجزع ما عرف ذنبا فی الشرع فلا یکون مهتک العصمة ولا یکون نقصا کلا لانه لیس بمسقط للعدالة ولا بعضا لعدم

Marfat.com

کونہ صغیرۃ فما وجد الغایبان الجزع لا یجمع مع الصبر فی شخص واحد فتقول الجمع لیس بمستحیل بالنکان الجزع بصدمۃ الشیطان وضرہ او کان بشریۃ وظاہر نفسہ جازعۃ وجری علی لسانہ رب انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمین وباطنا مطمئنا مشغولا بمشاہدۃ جمال المبتلی وجلالہ وما کان فارقا بین القہر واللطف والرفق والعنف والنعمۃ والبلاء والشدۃ والرضاء وکانت محبتہ مستغرقۃ مع الاضداد وشعر ہوائی لہ فرض تعطف ام جفاء وشربۃ عذب تکدرام صفاء وکلت الی المحبوب امری کلہ + انشاء احیانی و انشاء آتلفانی فاذا ہو صابر متبوعا بہما للمشاکلۃ صاحب القدم وانکان صاحب القدم غیرہ فتقول الشیخ یعنی بالغیر ایوب صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وعلیہ وقع علی المشاکلۃ شعر من مذہبی حب الدیار لاہلہا وللناس فیما یعشقون مذاہب ہذا لانہ طریق العدالۃ ومتوسط بین الافراط والتفریط فی الباب واللہ تعالی اعلم بالصواب ولا یخفی علیک ان الفقیہ القفال العلامۃ البرہان ابراہیم قال ولو جزعت کانت بغیر ما ثبت لے لو قدر علیہا جزع ما کالمہم مثلا حیث یجوز طرہ علی الاولیاء وکانفعان الذی یستغفر منہ النبی فہی فی ہذہ الحالت وان کانت ثابتۃ بغیر مقامہ فہی منتفیۃ اصلا بمقام النبوت اذ لا حکم لنا دون فبقی مقامہا مقامہا اذ لا تاسی بغیر اصلا انتہی کلامہ والفقیر الی اللہ بل عجزہ یقول ان فسر اللمم بصغار الذنوب واراد بالغین الخواطر وخطرات الشہوات وانواع المیل والارادات اورویۃ العبادات او تقصیر الطاعات او عجزہ عن شکر المنعم فی الحالات ونحوہا کما فہم من سیاق کلامہ فہی من تفسیرات اہل الظاہر وتاویلاتہم فلا مسوغ لہا فی کلام المحققین من اہل الحقیقۃ وان اراد باللمم الجنون والسکر وبالغین ایضا السکر الذی لیحتہ فی طریق المحبۃ حتی لیصیر فانیا عن نفسہ بالکلیۃ فہذا ہو الموافق بمذاقہم فنقول ان المنتہی المرجوع لا یخلو عن سکر ما کما یدل علیہ ویویدہ حدیث لی مع اللہ وقت لا یسعنی فیہ ملک مقرب اے جبرئیل المقدس او نبی مرسل اے نفسہ الانفس علم منہ ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم کان یحصل لہ سکر علی الندرۃ فی بعض اوقات مع ان مقامہ الاصلی کان مقام العدالۃ فبعد السکر فی حالۃ الصحو لہذا السر کان یستغفر اللہ تعالی لان فی جمع الجمع لا یحجب الکثرۃ عن الوحدۃ ولا یمنع الوحدۃ عن الکثرۃ لا سیما وہو فی منصب الرسالۃ وفی مقام تبلیغ الدعوۃ وقولہ صلے اللہ علیہ وسلم انی لاستغفر اللہ الی لیشیر الی انہ صلے اللہ علیہ وسلم رای فی مرتبۃ السکر تقصیرا واللہ تعالی اعلم بحقیقۃ الحال والعذر من الشارح انہ قال علی وفق مطالعۃ بعض الکتب للقوم وینبغی لکشف المعانی جذب سریع وکشف صحیح الحمد للہ اولا وآخرا والصلوۃ والسلام علی حبیبہ المجتبی محمد صلے اللہ علیہ وسلم وعلی آلہ واصحابہ کذلک ایہا الاخ نوفقنا واستر عیوبنا واجعلنا من المخلصین ولا تجعلنا من المفضحین وغشنا بمشاہدۃ جمالک مسکرین وامتنا علی ذلک بحرمۃ سید المرسلین واجعلنا فی اہل العلیین من المومنین امین یارب العالمین برحمتک یا ارحم الراحمین وصلے اللہ علی سیدنا محمد وعلی آلہ واصحابہ اجمعین وسلم تسلیما +

مکتوب چہل وسیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خواجہ محمد یشان ماکہ بنام مخدومزادہ اہل خواجہ محمد سعید نوشتہ اند قدس سرہ

Marfat.com

در بیان طریق قرأت اسمی از اسماء اللہ تعالیٰ و تحقیق مع احصار کہ در حدیث شریف وارد شدہ است بطور علماء صوفیہ و عرفا مع ذکر اقوال مختلفہ اہل حروف و ما ینا سب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ الواحد الاحد الذی ظہرت سبحات وجہہ من مرایا الحروف العالیات والسافلات والصلوۃ والسلام الاتمان الاکملان علی الحرف الجامع لجمیع حروف الکائنات امابعد فیقول العبد المفتقر الی اللہ فقیر اللہ خلاصہ دودمان عبد مناف وآل کعبہ قدسی مطاف مجبی سید محمد وفا سلمہ اللہ تعالےٰ در کنف حمایت ایزد تعالیٰ بودہ سلامت باشد طریق قرأت اسمی از اسماء حسنی طلب نمودہ بودند کہ عنایت فرمائیند بنا بران قلمی میگردد بدانند کہ در حدیث صحیح وارد است ان للہ تسعۃ وتسعین اسما مأیۃ الا واحدۃ من احصاہا دخل الجنۃ و در معنے احصا علما گفتہ اند کہ ہر کہ بخواند اسما را داخل شود در جنۃ و بعضے گفتہ اند ہر کہ یاد کند و بعضے دیگر کہ ہر کہ بشمارد اسماء حسنی را بوقت قرات داخل شود در جنۃ و صوفیہ گفتہ اند کہ ہر کہ متخلق شود باسماء حسنی داخل شود در جنۃ ذات و صوفیہ عرفا گفتہ اند کہ ہر کہ متحقق شود باسماء و صفات حق داخل شود در جنۃ و ارباب دعوات گفتہ اند ہر کہ بخواند اسماء حسنی را باعداد داخل شود در جنۃ مراد و مقصود کہ داشتہ باشد حاصل شود و گفتہ اند مر حروف را اعداد اند و اعداد را آثار اند و اسرار حروف در اعداد اند و انوار اعداد در حروف اند چہ اعداد برائے عالم روحانی اند و حروف برائے عالم جسمانی و در ضمن ان روحانیت حروف لطائف جسمانیات ظاہر میباشند و اعداد لطایف روحانیات شیخ محی الدین ابن العربی رحمہ اللہ تعالیٰ فرمودہ اند برائے اسماء ربانیہ دقائق الہیہ اند کہ عرفا بدان فایز گشتہ اند و آن اعداد اند پس اعداد برائے حروف مثل عقول اند مر ارواح را و حروف مر اگوان را کالارواح اند مر اشباح را پس بدانند کہ علماء این فن را در استعمال اسم مفرد و اسماء مرکبہ پانزدہ اقوال است جمیع اشکلہ آنرا ما در اسم مبارک لطیف بیان کنیم بگوش ہوش باید شنید قول اول آنست کہ استعمال کنند اسم را بقدر حروف او و آن در ہیئت مثال چہار اند قول دویم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب سطح حروف اربعہ در نفس آن کہ شانزدہ اعداد اند قول سیوم آنست کہ استعمال کنند بقدر حروف مبسوطہ آن اسم و آن درین مثال لام و الف و میم و طا و الف و یا و الف و فا و الف است برین مثال ل ام طا ی ا ف او قدر آن نہ حروف اند قول چہارم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب حروف بسیطہ نہ گانہ در عدد حروف اربعہ کہ آن سی و شش اند قول پنجم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب حروف بسیطہ نہ گانہ در نفس خود کہ آن ہشتاد و یک عدد اند قول ششم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد اسم کہ یک صد و بیست و نہ اند قول ہفتم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد اسم باعداد حروف اربعہ کہ آن یکصد و سی و سہ اند قول ہشتم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب عدد اسم کہ یکصد و بیست و نہ اند در اعداد حروف اربعہ آن یا نصد و شانزدہ اند قول نہم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد خارج از ضرب عدد جمعہ حروف آن اسم کہ یکصد و سی و سہ اند در حروف چہار گانہ او کہ آن ہم پانصد و سی و دو باشند قول دہم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب عدد اسم کہ یکصد و بیست و نہ اند در حروف بسیطہ نہ گانہ و آن یکہزار و یکصد و نہصت و یک است قول یازدہم آنست کہ استعمال کنند بقدر اعداد خارجہ از ضرب عدد مع حروف آن کہ یکصد و سی و سہ اند در حروف بسیطہ تسعہ و آن یک ہزار و یک صد و نود و ہفت است قول دوازدہم آنست کہ استعمال کنند بقدر عدد خارج

Marfat.com

ازضرب عدد او که یکصد و بیست و نه اند در نفس آن و آن شانزده هزار و ششصد و چهل و یک است قول سیزدهم آن
ست که استعمال کنند بقدر خارج از ضرب عدد آن اسم که یکصد و بیست و نه اند در عدد ان مع حروف اربعه که یکصد دسی و
سه اند پس خارج هفده هزار و یکصد و پنجاه و هفت است قول چهاردهم آنست که استعمال کنند بقدر عدد خارج از ضرب
عدد که یکصد و بیست و نه اند در اعداد حروف بسیطه نه گانه که آن یکصد و هفتاد و سه اند پس خارج بیست و دو هزار دسی صد
و هفده شد قول پانزدهم آنست که استعمال کنند بقدر اعداد خارجه از ضرب اعداد حروف بسیطه که یکصد و هفتاد و سه اند در
نفس آن خارج که بیست و نه هزار و نه صد و بیست و نه اند و این نهایت استعمال اسم مبارک لطیف است و برین قیاس است
اسماء دیگر از اسماء حسنی و اسماء عظام و دعوات قرانی و چون خواهند که بتحصیل مهمی از مهمات قیام نمایند از جلب نفع و دفع ضرر
یا دفع دشمن یا شفاء مرض و حصول مال و غیر ذلک باید که در معنے اسماء ربانی نظر کنند که بکدام اسم مطلوب تعلق دارد مثلاً
اگر غنا خواهند اسم مغنی اختیار نمایند و اگر بخشش و انعام اسم وهاب و اگر عزت خواهند اسم معز و اگر دفع دشمن خواهند اسم قهار
و اگر تکونکساری دشمن خواهند اسم مذل و اگر انتقام او خواهند اسم منتقم الی غیر ذلک و در دعوات قرانی ایضا بمعنے نظر
کنند آنچه در آیة مذکور باشد آن آیة دعاء همان چیز است و باید که اول فاتحة الکتاب و درود بخوانند تا در اجابت سریع
باشد و در امورات و مباحات استعمال نموده باشند باستعمال آن خارج از دایرهٔ شرعی و تعلیم آن بشخصے نااهل
که از حد شرعی تعدی نماید مجاز و ماذون نیستند والعهدة علیکم و احقر الفقراء رابمع اولاد و توابع بدعوات صالحات و
حسن خاتمه یاد آور باشند والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته ٭

مکتوب چهل و چهارم

ازمکتوبات قدسی سمات قبلهٔ طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بزام بعضے از صدور یافته و بیان افکار و اشغال طریقهٔ علیه قادریه مع التحقیق الانیق و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله اجمعین بعد از حمد الله و صلوة بر رسول همگان
عبد ضعیف المفتقر الی الله باید دانست انکه طریق نفی و اثبات در طریقهٔ عالیهٔ قادریه از روئے ذکر بسیار انواع است
اما در اینجا اندکے ازان آورده میشود بگوش هوش باید شنید یکے آنکه مربع بنشیند و بند کیماس پائے چپ بانگشت زیر پائے
راست محکم گیرد و هر دو دست بر هر دو زانو نهد و انگشتان دست کشاده دارد تا نقش لفظ الله پیدا آید بعد از ان [illegible]
چپ برده از انجا لا الله گویان بزانوئے راست گذرانیده بکتف راست رسانا و الا الله [illegible]
کند و در حین نفی بزانوئے چپ اشاره بنفی خطرهٔ شیطانی و براست نفسانی و [illegible] و در اثبات
خطرهٔ رحمانی بدل نماید و در گفتن لا الله انگشتان دست و پا برداره و در [illegible] مطابق شود بقول و فعل و در [illegible]
و تفرید و بهر بیت دیگر بان ذکر گفته باشد و در وقت نفی چشم کشاده دارد و آنچه محسوس شود نفی سازد و در حین اثبات

Marfat.com

چشم بر بندد و اثبات موجود نماید با جمیع صفات کمال و این طریق مذکور را در جمیع اذکار جهریه مرعی باید نمود و همه اوقات و آنات باین ذکر مشغول باید بود و بعد از فراغ ذکر سه بار سبحان الله الی آخره گوید و دست بر آورده این دعا بخواند اللهم انک قلت فاذکرونی اذکرکم وقد ذکرناک علی قدر قلة عقلنا وعلمنا وفهمنا فاذکرنا علی قدر سعة رحمتک وفضلک و معرفتک اللهم افتح مسامع قلوبنا لذکرک یا خیر الذاکرین نوع دوم انکه نفی یعنی لا اله را از دل بر دارد و بکتف راست رساند و الا الله را نیم کج شده ضرب بر دل زند و یا لا اله را از کتف چپ بر دارد و بکتف راست رساند و بزودی الا الله را بر کتف چپ ضرب نماید بحیثیتی که زیر نسخ بهر دو کتف برسد و ذکر نفی و اثبات را ناسوتی نامند بعد ازان در اثبات مشغول نماید جلسه معهوده را رعایت دارد و سر از زانوئے چپ یا از موضع دل برداشته بر کتف راست رساند و بسرعت و چستی الا الله گویان بر زانوئے چپ یا دل ضرب کند و چون بزبان ظاهر گوید در باطن ملاحظ لا معبود لا مطلوب لا مقصود لا محبوب لا موجود نماید و ذکر اثبات را ملکوتی گویند بعد ازان در اسم ذات مجرد جلسه معهوده رعایت داشته مشغول شود سر از پستان چپ برداشته بکتف راست رساند بر پستان چپ ضرب نماید بنوعی که پهلو خم خورد و هر بار که ضرب کند اسم ذات بیکے از امهات صفات سبعه که عبارت از سمیع بصیر علیم کلیم وقدیر مریدی است متصف ساند و بنظاره خلق آدم علی صورت الرحمن ناظر باشد و این تصور در همه اذکار نگاهدارد و این ذکر را جبروتی نامند بعده در ذکر هو مشغول شود و طریق او اینست دو زانو بنشیند و هر دو دست را بر هر دو زانو نهد و سر را نزدیک دو زانو رسانده هو را از تحت ناف با واز ظاهری بقبض دم بالا کشد تا ام الدماغ آنجا لمحه قرار دهد باز از سر ابتدا کند و ذکر هو را لاهوتی گویند بعده در ذکر خفی مشغولی نماید و این بر دو طریق است طریق اول انکه بر دم ناظر باشد و آنرا پاس انفاس خوانند چون بیرون رود لا اله گوید و چون درون رود الا الله گوید و بعضے بجائے لا اله ها گویند و بجائے الا الله هو گویند طریق سند از استاد باید دیا در هر دو نفس اثبات گوید و یا چون درون رود صدر را اسم ذات گوید و چون بیرون آید تمام اسم ذات گوید یا چون بیرون آید هو گوید و چون درون رود نیز هو گوید و در هویت ذات محو شود و طریق دوم انکه دم را حبس کند و زبان را بکام چسپاند و چشم و گوش از ماسوئے الله بسته تحت پستان چپ متوجه شده بتحریک متلفظ باسم ذات باشد هر قدرے که تواند تکرار کند و چون بے طاقت شود بتدریج دم بهوا گذارد و باز از سر گیرد و چون از اذکار فارغ شود در اشغال کوشش نماید در اشغال نیز باختصار اکتفا می افتد شغل اول خلوت در انجمن که عبارت از حاضر ناظر شاهد است یعنی موجود است و معنی خلوت در انجمن ظاهر باطن و باطن باحق بودن است الشیخ هو الکائن والبائن یعنے دارد شغل دوم باین هفت صفات مشغول شود سمیع بصیر علیم قدیر کلیم مرید حی و صورت این شغل بر سه گونه است اول بطریق عوام که همه از حق میدانند و از ناشائسته بازمی مانند برائے ملاحظه این صفات کریمه دوم طریق خواص که حق در جمیع احوال آله و بنده فاعل است و این را قرب نوافل گویند چنانچه حدیث قدسی براین معنی مشعر است فاذا احببته کنت سمعه وبصره ولسانه ویده در جمله الخ سیوم طریق اخص خواص که حق فاعل و بنده آله کما قال عزوجل وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی و این را قرب فرائض گویند شغل سیوم شغل دو عین است که آن عبارت از چشم ظاهری و باطنی است باید که سالک چشم به بندد و کل شئے هالک الا وجهه که عین مرتبهٔ ذات است دریابد تا ما دام که خطرهٔ دیگر در دل نگذرد همه وقت بلحظ حاضر وقت باشد و چون

Marfat.com

چشم بکشاید فانیما تو لوافتم وجه اللہ مطالعہ نماید یعنی ہمان ذات است کہ در باطن موجود بود با صفاتِ خویش ظاہر و متجلے و ہویدا است بعد ازان در شغل مبداء معاد مشغول شود کہ این خاک است و خاک از آب و آب از باد و باد از نار و نار از نور و نور از حق پس نزول کند اگر خواہد نزول و عروج کردہ باشد و اگر خواہد در حق فانی باشد و نزول نکند الٰہی دوستان فقیر را با خویش مشغول دار و از غیر خود نگاہدار آمین یا رب العالمین ۔

مکتوب چہل و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام قدوۃ امراء عظام محمد سرافراز خان در جواب عریضہ او صدور یافتہ و در بیان وظیفہ عارف با اہل دول و با نیاسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط ہموارہ ذات صداقت آیات زبدہ محبان اہل اللہ و خلاصہ مخلصان فقراء عاکفی باب اللہ عالیجاہ رفیعجایگاہ محب صادق میان محمد سرافراز خان سلمہ اللہ تعالیٰ و ابقاہ در کنف حمایت ایزد تعالیٰ بودہ بر مدارج عالیہ فایز باشند مفاد عنہ ارادت طراز کہ ششم ماہ بر رسید و در اس اسب بطریق ارمغان و فرستادن پروانہ مبلغ یک ہزار روپیہ در وجہ یاد بود بنام کادہ کاروار نوشتہ ابرہ و استدعاء دعوات وغیرہ مواد کہ قلمی و ارسال نمودہ بودند چہرہ وصول افروخت محبا عقیدت منشا قبل ازین کہ مبلغ مذکور روپیہ بصحابت انبرت رائے وکیل و مبلغ صد روپیہ بمعرفت ملا محمد حسین خدمتگار حضور بطریق نیاز فرستادہ بودند ہر روپیہ بجائے ہزار روپیہ است فقرا قبول نمودہ فاتحہ خیر جہت ترقی درجات و نکبت اعداء بدسمات ایشان خواندہ مبلغ مذکور صرف ما یحتاج فقراء اہل مدرسہ و خانقاہ و مسجد نمودہ بودند و این کہ مبلغ یکہزار روپیہ بوجہ مذکور فرستادند فقرا این معاملہ برائے طمع مزخرفات دنیاویہ مثل اہل دول درمیان نیاوردہ اند چون رابطہ ارادت ایشان و الحاح در استدعاء دعوات توجہات از حد بیرون بود و فقرا ہم دران خصوص تسلی بر مینکاشتند بنابران دعاء گوئے بے ریاء ایشان مذکور بخدمت فرستادہ بود تا دانستہ ایشان باشد کہ بیقین بدعوات و توجہات ظاہرا و باطنا متوجہ اند و فروگذار نمیستند در نیولا مناقب نفیسہ درویشی حقیقت شناس بیاد آمد کہ بادشاہے با عقیدت راسخے در پیش آمد برائے انجاح مرام نزد درویش مذکور آمدہ استدعاء انفاس متبرکہ ایشان جہت حل عقدہ صعبہ درخواست نمود درویش مذکور بدعوات امداد نمودہ مرقع خویش بدو ارزانی فرمود بادشاہ از راہ نیاز مبلغے عرض داشت درویش قبول نفرمود بادشاہ از خدمت درویش رخصت یافتہ [illegible] باجماعہ عساکر نزول فرمود آن درویش نیز دران منزل آمدہ نازل گردید متقدیان [illegible] اطلاع یافتہ عرض نمودند کہ آن درویش نیز درین منزل آمدہ نزول فرمودہ ہمانا کہ [illegible] داشتہ است یا طمع زیادتی دارد بادشاہ امر فرمود کہ مبلغے بران مبلغ سابق افزودہ در خدمت درویش برسانند و انفاس متبرکہ حاصل نمایند چون مبلغ موصوف بطریق نیاز نزد درویش بردند آن کماکان مبلغ [illegible] نمودہ قبول نفرمود بہمین وتیرہ چند منزل

Marfat.com

درویش همراه بود و متصدیان خبر درویش بحضور میرسانید نه مرة بعد اولی و کرة بعد اخری مبلغے بر مبلغ سابق افزوده از نظر بزرگوار میگذرانید
و آن حق شناس هر بار رد مینمود در گره اخیره فرمود که این درویش که منزل بمنزل می آید طمع مزخرفات دنیوی ندارد شرم مرقع که بادشاه
عنایت فرموده است دامنگیر گردیده تا ایزد تعالے بلطف کامل خویش شرم مرقع درویش نگاهداشته بادشاه را بالفتح و فیروزی و ممتاز
و سرافراز گرداند محیا معامله فقراء دعاء گوئے بے ریاء ازین قبیله است و کسانیکه معامله فقرا بر معامله اهل دول حمل مے نمایند
بحکم المؤمن مرات المؤمن روئے خود در آئینه می بینند و مشاهده حسن جمال خود مے نمایند و چون معامله دعاگوئے درویشان معلول
بعلل حظوظ نفسانیه نیست بدوام خواهد کشید و سبب دوام محبت و رابطه دعاگوئے درویشان بایکدیگر و با اهل دول و سبب دوام محبت اهل دول بایکدیگر
و درویشان انیست که محبت درویشان اثر محبت حضرت حق است جلشانه چون ذات حق قدیم است محبت حق نیز
قدیم است و معلول بعلت نیست و محبت درویشان که ظل و اثر محبت الهی است نیز بدوام میکشد و معلول بعلت
نیست نسبت بهر که صورت گیرد بحکمتے تواند بود و محبت اهل دولت چون اثر و ظل محبت نفسانی است و معلول بحظوظ
دنیاوی نسبت بهر که صورت گیرد تا حظ نفسانی درمیان است آن محبت برجائے است و بعدم حصول حظوظ نفسانیه
بر طرف میگردد چون محبت فقرا ازین قبیل نیست خاطر بهمه وجوه جمع داشته فقرا را متوجه دانند و پروانه مبلغ یکهزار
روپیه مذکور ملفوف این دعانامه نموده الفاذ حضور مجمعے نموده شود ایزد تعالی دولت ایشان زیاده کند و سرسبز و دران
دار و والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته +

مکتوب چهل و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضا باحقر خدمه جامع این مکتوبات فقیر محمد فاضل صدویافته
در تحقیق حضرات خمسه و تنزلات حضرت وجود مقدسه بطریق اهل وحدت وجود و مشرب اهل وحدت شهود و مسلک شریف
و منهج شریف و بیان ذات بحت صرفه و صفات سبعه و علامات وصول سالک بمراتب روح و مثال و مرتبه اعیان و تحقیق
معرفت حقیقی و ایمان تحقیقی و بیان ایمان و احسان و بیان خوارق عادات و کشف و الهامات و کلام بالمشافهه بحق سبحانه و تعالی و
رویة الله تعالے در یقظه منام و رویة پیغمبر علیه الصلوة والسلام و سائر الخواص من الانام و بیان رفع واسطه و حیلوله و عدم
آن و اقسام مشارب انبیاء و اقدام اولیاء و تجلیات و مشاهدات و اسامی ذات مجرده و اسامی روح و تحقیق
لطائف و اصول آنها و غیر ذلک من المطالب العلیة و المقاصد النفیسة و بانتساب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله ط علی کل حال و الصلوة و السلام علی محمد و علی آله خیر آل اما بعد اعلم ایها الولد الاعز محمد فاضل رزقک الله
مرقی المعارف العالیة ان ذات الحق سبحانه من حیث اطلاق الهویة و الاطلاق الذاتی جامعة لجمیع الحقایق نهایة کبری و آخرة
عظمی هی ذات بحت ساذجة و عین واحدة لا تثلیث منها لنسبة الخالقیة و المخلوقیة و الفاعلیة و القابلیة و الوحدة و الکثرة و القدم

Marfat.com

والحدوث والوجوب والامکان وکذا سائر المتقابلات ومعرفۃ ذلک بان تعلم انہ لما کان حال کل تعین یقتضی سبق اللاتعین علیہ فانہ من حیث ہو ہو لا یصح ان یقتضی علیہ بتعین فلا یصح ان یقضی علیہ من حیث ذاتہ لا یحکم بحکم ولا یعرف بوصف ولا یضاف الیہ بنسبۃ اسم مامن وحدت اووجوب وجوداو مبدائیۃ ایجاداو اقتضاء اثراوصدور مراداو تعلق علم منہ بنفسہ فضلا عن غیرہ لان ذلک یقضی بالتعین والتقید المنافی لاطلاق الھویۃ بالاطلاق الذاتی الذی یشترط فیہ کونہ امرا سلبیا و ہو اللاتعین ولا یعنی انہ اطلاق ضمہ التقید فان ذلک الضاقیدلہ باطلاق بل یعنی بہذا الاطلاق اعتبار الھویۃ من حیث ہی ہی فیکون بہذا الاعتبار ماخوذۃ لابشرط شئ بحیث تصیر قابلۃ بشرط شئ وبشرط لاشئ فہی بہذا الاعتبار قابلۃ التقید والاطلاق عنہ والتقید بالاطلاق ایضا فان الاطلاق الذی ہو فی مقابلۃ التقید تقید ایضا بل الاطلاق الذی نعنیہ وعنوہ ہنا انما ہو اطلاق عن الاطلاق کما ہو اطلاق عن التقید فہو اطلاق عن الوحدۃ والکثرۃ وعن الحصر فی الاطلاق والتقید وعن الجمع بین ذلک وعن التنزہ عنہ فیصح فی حق الذات باعتبار ہذا الاعتبار کل ذلک حالۃ التنزہ عنہ کلہ فنسبتہ کل ذلک الی الذات وغیرہ وسلبہ عنہا علی السواء لیس احدالامور اولی من الآخر وہذا الاطلاق ہو المسمی بجمیع الاضداد ومقام تعانق الاطلاق فیصح فیہ اجتماع النقیضین بجمیع شرائط التناقض قیل لابی سعید الخراز بم عرفت اللہ فقال بجمعہ بین الاضداد ثم تلا قولہ تعالیٰ ہو الاول والآخر الظاہر والباطن واشار الی جمعہ تعالیٰ بین الاضداد قول علی کرم اللہ تعالیٰ وجہہ الاہم انت الصاحب فی السفر وانت الخلیفۃ فی الاہل ولا یجمعہما غیرک لان المستخلف لا یکون مستصحبا والمستصحب لا یکون مستخلفا والاسم المبارک یطلق علی مرتبۃ الوجوب الجامعۃ لجمیع الصفات الکمالیۃ وہو الظاہر فی عرف العام واکثر محاورۃ الکتاب والسنۃ وہذہ مرتبۃ فعالۃ واجبۃ ویطلق علی الذات البحت وہی الاطلاق لا بقید الاطلاق وہی احدیۃ صرفۃ والاحد ہو اسم الذات باعتبار سقوط جمیع الاعتبارات والتعینات التی عنہا انتشاء جمیع التعینات وذلک بخلاف الواحد فان الذات انما تسمی بہ باعتبار ثبوت جمیع الاعتبارات والتعینات التی لا یتناہی کما ستعرف ذلک عند معرفۃ التعین الاول والاحدیۃ الذاتیۃ اعتبار الذات من حیث لا نسبۃ بینہا وبین شئ اصلا وہذا الاعتبار المسمی بالاحدیۃ والاحدیۃ الذاتیۃ یقتضی الذات الغنا عن العالمین لانہا من ہذہ الحیثیۃ لا نسبۃ بینہا وبین الشئ اصلا ومن ہذا الوجہ تسمی الذات احداد متعلقہ بطون الذات واطلاقہا وازلیتہا والاحدیۃ الصفاتیۃ یعنی بہا اعتبار الذات من حیث اتحاد الاسماء فیہا والصفات وانتشائہا عنہا وہذا الاعتبار یسمی بواحدیۃ الذات یعنی بہا اتحاد الذات بالاسماء والصفات وتسمی تواحد الذات باسمائہا بمعنی ان تحقق اعیان مفاتیح الغیب التی ہی المعانی الباطنۃ لاحوال الاسماء والصفات یتحد فی البطن السابع الذی ستعرفہ فی التعین الثانی علی سبیل ان ثمۃ لفظ واحد کل الذات بہ لسان تتحدث بہ نفسہ فی [illegible] اللفظ الواحد بل الحرف الواحد منہ علی مجموع الکلمات القولیۃ الفعلیۃ الظاہرۃ من الاز[illegible] من بین الوجود مفیضا ومفاضا وکذا ثمۃ سمع واحد مشتمل علی مجموع الاسماع من الاز[illegible] الی الذات سامعۃ نداء نفسہا وحدیثہا فی نفسہا وہکذا ثمۃ لحظ واحد مشتمل علی جمیع اللحظات الحاصلۃ من الازل الی الابد بتعینات عین الوجود مفیضا ومفاضا وکل الذات عین لاحظۃ۔ وکذا ثمۃ ید واحدۃ مشتملۃ علی جمیع الآت الافعال الظاہرۃ من الوجود مفیضا

Marfat.com

ومفاضا من الازل والابد والید صفة من صفاته تعالیٰ لا الجارحة فافهم وان هذا اللفظ واللحظ والسمع والید هی معانی هذه الصفات الاصلیة المذکورة متبینة تلک المعانی فیها وراء عالم اللبس فافهم فذات الحق تعالیٰ المطلق المعری عن کل قید زائد علیه لا یبحث عن بطون کنه اطلاقه من حیث هو هو لعدم تعلق العلم به لکنه یعرف بالوجدان البسیط الذی هو مخصوص بالانسان الکامل ولما اعتبر ظهوره مقید الظهور سازج من غیر قید آخر من قیود الظهور عبر عنه بالوجود المطلق المعری عن جمیع القیودات حتی عن قید الاطلاق ایضا وهذا الوجود المطلق بمعنی الکون والظهور قید للذات المطلق المعری وان کان ذلک فی نفسه مطلقا عن جمیع القیود حتی عن قید الاطلاق لیکون قابلا لجمیع القیود الظهوریة الوجودیة لکن بقید الاطلاق کان مقابلا القید آخر هو نقیضه وهو قید البطون واذا اعتبر الذات المعری بقید البطون السازج من غیر قید آخر من قیود البطون عبر عنه بالعدم المطلق المعری عن جمیع القیود حتی عن قید الاطلاق وهذا العدم المطلق بمعنی الستر والخفاء قید للذات المطلق المعری وان کان فی نفسه مطلقا عن جمیع القیود حتی عن قید الاطلاق لیکون قابلا لجمیع القیود والخفائیة العدمیة لان الذات المطلق ظاهر فی الوجود والعدم لکونه مجمع الاضداد وهذا الوجود بمعنی الظهور المتعارف والنور المضاف الوجود المفاض والعدم بمعنی البطون والخفاء والستر کل واحد منهما مظهر تلک الذات المطلق الذی لا یقابله شئ اصلا فلا ضد له ولا ند له وضد هذا الوجود عدم بمعنی النفی المحض الذی هو فی الخارج ممتنع التحقق وفی الذهن ممتنع التصور لا العدم الذی هو بمعنی الخفاء فانه یقلب وجودا بمعنی الظهور المتعارف وهو الوجود المفاض والنور المضاف واما الوجود الذی هو مطلق عن کل قید حتی عن قید الاطلاق والتقابل وهو عین الذات فلا ضد له ولا ند له اصلا فذات الحق من حیث مرتبة الاطلاق معری مطلقا من التقیید والاطلاق لا ینسب الیه الظهور المعبر عنه بالوجود والبطون المعبر عنه بالعدم لان الظهور والبطون ینتشیان منه تعالیٰ وتقدس من جهة تعین ذلک الاتعین لان الوجود بمعنی الظهور المتعارف والکون المفاض والعدم بمعنی البطون والخفاء الذی یعبر عنه بالعدم الخارجی کیف ما کانا مطلقین کما مر او مقیدین فهما متقابلان وکل متقابلین فهما مسبوقان بشئ ثالث متصف بلا تقابل لا یکون کل واحد من الضدین مقابلا له بل یکونان مندرجین فیه من غیر تمیز احدهما من الآخر کالسواد والبیاض مندرجان فی اللون والحرکة والسکون مندرجان فی الکیف وعلی بلا تقابل الذی هو سابق علی المتقابلین فی کل موضع فی کل حقیقة هو الذات الذی لا یقابله شئ اصلا وحضرت الذات عندهم حقیقة الحقائق وتقرر حقیقة الحقائق مرتبة الاتقابل بالنسبة الی کل متقابلین مع ان مفاهیم عامة اخری ایضا واقعة فوق المتقابلین هی مجمع الضدین الا علی انها منتهی لجمیع المفاهیم واما باعتبار ان جمیع تلک المفاهیم مراتب ظهورات تلک الحقیقة المقدسة وکون الذات حقیقة الحقائق علمیا لا خارجیا فلا یلزم القبح فافهم ذلک وعبروا عن الذات المطلق المعری عن جمیع النسب والاعتبارات المجامع لجمیع الاضداد والمتقابلات بالوجود لکونه اعلی لفظ للتعبیر فان جمیع انواع الجواهر بتمامها وجنباتها ومفاهیم العرضیة واخلة تحت مفهوم الوجود ولفظ الشئ الذی یطلق علی الموجود والمعدوم ویکون اعم من الوجود هو فی الحقیقة یصادق الوجود بمعنی ان کل موجود شئ وبالعکس لان المعدوم المطلق لا یکون مورد اطلاق لفظنا والمعدوم الخارجی الذی

Marfat.com

ہو وجود علمی و بصیر مراد بلفظ الشئ ہو موجود ذہنی الذی یشملہ لفظ الموجود فعلی ہذا التحقیق تقابل الوجود والعدم مبنی علی قید الخارج فیہما ولیس مراد الصوفیۃ من الوجود الوجود المبحوث عنہ والمتنازع فیہ بین الحکماء والمتکلمین وہو بمعنی الکون والثبوت والتحقق والحصول مصدر ولا شک لاحد فی انہ زاید علی الماہیات بحسب المرتبۃ او بمعنی امر بسیط یترتب الآثار فی الخارج ہو ایضا لیس عین الماہیۃ لان الفاعلیۃ کالقابلیۃ لیس لہا مساغ فی مرتبۃ الماہیۃ فالموجود علی مراد الصوفیۃ ہو الذات المطلق المعری عن جمیع القیود حتی عن قید الاطلاق المقابل لکل قید بتعین ہو اوسع التعینات ومنشاء غلط الاقوام عدم الاطلاع علی مدعاء الصوفیۃ رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین فان کلام الصوفیۃ واضح الدلالۃ علی انہم فہموا من المطلق معنی العام الذی لا یوجد الا فی ضمن الخاص ای الکلی الذی لا یتحقق الا فی ضمن جزئیاتہ والصوفیۃ قدست اسرارہم لم یریدوا بالمطلق ذلک وحاشاہم من ذلک وانما ہم ارادوا کما ہو مصرح فی کتبہم بالوجود المطلق الوجود المعری عن کل قید زائد علی ذاتہ القابل لکل قید واطلاق اعنی الوجود القایم بذاتہ المتعین بذاتہ باوسع التعینات فوجود الانسان شخصا عقلا ونقلا لیس بجزئی مندرج تحت کلی لان الجزئی ہو الماہیۃ مع التشخص الزائد علی ذاتہ والوجود المطلق کما مر متعین بذاتہ لا بامر زائد ولیس بکلی اذ لا افراد لہ لا فی ذہنا ولا خارجا بل ہو الفرد الواحد الذی لا ثانی لہ لان الثانی لو لم یتمیز عن الاول بوجہ من الوجوہ فہو عین الاول لا ثانیہ وان تمیز بامر لم یکن مطلقا بالمعنی المذکور بل مقیدا بذلک الامر المغیر لہ عن الآخر فالمقید لا یکون ثانیا للمطلق بل وجہا من وجوہہ وللذات المطلق المعری مراتب التجلیات والظہورات تسمی بالمجالی والمظاہر الکلیۃ والمراتب الکلیۃ وہی المراتب الستۃ اولہا مرتبۃ غیب المغیب وثانیہا مرتبۃ الغیب وثالثہا مرتبۃ الارواح ورابعہا مرتبۃ المثال وخامسہا مرتبۃ الحس وہذہ خمس مراتب کلیۃ وسادسہا المرتبۃ الجامعۃ للجمیع وعند الصوفیۃ عنہا بالتنزلات الخمسۃ وفیہا قال البعض ہ باعتبار واجب چوکہ تنزل از حضرت ذات پنج ہست تنزلات اول او را غیب است وشہادت وسطش روح ومثال دالخامس جمعیتہ تلک الحضرات اما المرتبۃ الاولی مرتبۃ الغیب المغیب تسمی مرتبۃ الغیب الاولی وہو التعین الاول الذی ستعرفہ فسمی بذلک لانتفاء کل ما سوی اللہ بالکلیۃ فی ہذہ المرتبۃ الاولی حیث کان اللہ ولم یکن معہ شئ لان ہذہ المرتبۃ ہی عین الوحدۃ الحقیقۃ الماحیۃ للکثرۃ بالکلیۃ لتنافیہما فسمیت ہذہ المرتبۃ بالغیب المغیب لانتفاء ظہور الحق فیہا لغیبۃ ذاتہ حتی جمیع الاشیاء کلہا علما ووجدانا لانتفاء اعیان الاشیاء فی ہذہ المرتبۃ انتفاء مطلقا واما المرتبۃ الثانیۃ مرتبۃ الغیب المطلق وتسمی مرتبۃ الغیب الثانی وہو التعین الثانی الذی ستعرفہ ایضا بذلک لغیبۃ کل شئ کونی فیہ عن نفسہ وعن مثالہ لانتفاء صفۃ الظہور للاشیاء فی ہذہ المرتبۃ عن اعیان الاشیاء مع تمیزہا وثبوتہا فی ہذہ المرتبۃ لکونہا ہی حضرۃ العلم الازلی فظہرت للعالم بہا لا لنفسہا واما المرتبۃ الثالثۃ [illegible] مرتبۃ ظہور الحقایق الکونیۃ البسیطۃ المجردۃ عن المادۃ کظہور النفس ہا ولمثلہا بحیث تکون الارواح [illegible] وتمیزات حقائقہا واما المرتبۃ الرابعۃ مرتبۃ عالم المثال وہی مرتبۃ وجود الاشیاء [illegible] والتبعیض والاحراق والالتیام واما المرتبۃ الخامسۃ مرتبۃ عالم الاجسام والشہادۃ وہی مرتبۃ وجود الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ الکثیفۃ التی تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام وتسمی مرتبۃ الحس والمرتبۃ السادسۃ ہی المرتبۃ الجامعۃ لجمیع المراتب وذلک ہی

Marfat.com

حقیقۃ الانسان الحقیقی الکامل فانہ ہو الجامع للجمیع بحکم مظہریۃ للبرزخیۃ الاولی فاذا عرفت ہذہ المراتب والمجالی فلنا خذ فی بیان انحصارہا فیما ذکرنا من المراتب الستۃ المذکورۃ فدلیل الحصر ہو ان مراتب الظہور والتجلی لا تخلو اما ان یکون مجلی و مظہرا یظہر فیہ ما یظہر للحق وحدہ من غیر ان یظہر شیئ من ذلک لشیئ سواہ من الکائنات او یکون تلک المجالی مظہرا یظہر فیہ ما یظہر للحق تعالی وللاشیاء فالاول تسمی مرتبۃ الغیب لغیبۃ کل شیئ کونی فیہا عن نفسہ وعن مثلہ اذ لا ظہور فیہا لشیئ الا للحق لان الغیبۃ وانتفاء الظہور للاشیاء علی وجہین فاما الوجہ الاول فہو ان تکون الغیبۃ وانتفاء الظہور للاشیاء لانتفاء اعیانہا بالکلیۃ بحیث کان اللہ ولم یکن معہ شیئ ولا شیئ ثمۃ کما عرفت ان ذلک ہو حال التعین الاول الذی ہو عین الوحدۃ الحقیقۃ الحاویۃ للکثرۃ وفی ہذہ المرتبۃ ینتفی ظہورہ تعالی للاشیاء بالکلیۃ علما ووجدانا لانتفاء اعیانہا بالکلیۃ وہذا المجلی والمظہر ہو التعین الاول والمرتبۃ الاولی من الغیب وہو المسمی بالغیب المصیب وبالغیب المنیع وامثال ذلک واما الوجہ الثانی من الغیبۃ وانتفاء الظہور للاشیاء فہو ان یکون ذلک الانتفاء صفۃ الظہور للاشیاء عن اعیان الاشیاء مع تحققہا وتمیزہا وثبوتہا فی العلم الازلی وظہورہا للعالم بہا لا نفسہا ولا امثالہا کما ہو الحال علیہ فی الصورۃ الثابتۃ فی اذہاننا سواء وہذا المجلی والمظہر ہو التعین الثانی وعالم المعانی والمرتبۃ الثانیۃ من الغیب ثم انہ لما اشترکت ہذہ المرتبۃ والتی قبلہا فی انتفاء ظہور ما فیہما لما سوی الحق جل مجدہ عمہما اسم الغیب فہذا ما نقولہ فسمی مرتبۃ الغیب التی تکون ما ظہر فیہا انما یظہر للحق وحدہ اما ما یکون مجلی ومظہرا یظہر فیہ للحق وللاشیاء الکونیۃ ایضا فذلک علی ثلثۃ اقسام لان ذلک المظہر والمجلی اما ان یکون مظہرا ومجلی یظہر فیہ ما یظہر للاشیاء الموجودۃ البسیطۃ فی ذواتہا فذلک تسمی مرتبۃ الارواح واما ان یکون مظہرا ومجلی یظہر فیہ ما یظہر للاشیاء الموجودۃ المرکبۃ فان کانت کثیفۃ بحیث لا تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام فذلک المجلی والمظہر الذی ہو محل ظہورہ تسمی مرتبۃ عالم المثال وان کانت کثیفۃ بحیث تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام فذلک المجلی والمظہر الذی ہو محل ظہورہا تسمی مرتبۃ الحس وعالم الشہادۃ وعالم الاجسام فہذہ المراتب الخمسۃ مراتب کلیۃ ثم الانسان الحقیقی الکامل والاکمل الجامع للجمیع بحکم مظہریۃ للبرزخیۃ الاولی فقد تبین لک وجہ انحصار المراتب الکلیۃ فی ہذہ الستۃ المذکورۃ کما عرفت حقیقۃ کل واحدۃ منہا واخذ رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین ہذہ التنزلات الخمسۃ الجاریۃ علی السنتہم بالکشف وایدہ حدیث الایمان وہو منطوق ذلک الحدیث لا مرموزہ فمشہود القوم قدست اسرارہم فی الحضرات ہو الایمان المبین فی حدیث جبرئیل علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام وہذہ التنزلات ہی الدائرۃ علی لسان صبیان اہل الاسلام لقولہم آمنت باللہ وملائکتہ وکتبہ ورسلہ والقدر کیفہ وعی الشارع علیہ الصلوۃ والسلام بالایمان الی ہذہ التنزلات وکیف حث باسلوب الحکمۃ الی معرفۃ ہذہ المراتب والمدارج والمظاہر العالیۃ فالایمان باللہ ہیہنا ایمان بمرتبۃ القدم والوجوب وہو المطلوب شرعا فحضرت القدم والوجوب یحتوی علی حقایق الذات الواجب وصفاتہ واسمائہ وافعالہ علی نعت اللاتناہی فی انفسہا وکمالاتہا فالسفراء من الانبیاء والمرسلین صلوات اللہ وسلامہ علیہم والعرفا من الاولیاء کل ما رزقوا العلوم المکاشفۃ والمحاضرۃ والمشاہدۃ من ہذہ الحقایق العالیۃ فذاک ایمانہم باللہ سبحانہ من حیث ہذہ المرتبۃ المنیفۃ والدرجۃ الشریفۃ وہو کل فیما وراء الوجوب الذاتی ذوق ووجدان اما الوجوب الذاتی فلا ذوق للممکن عنہ والمذکور فی حدیث جبرئیل ثلثۃ اشیاء الاسلام والایمان والاحسان فکل واحد منہا

Marfat.com

لابد للكمال فالاول منهما مقام الاسلام وهو اقامة النفس على الاخذ فى المبر والرجوع عن مقام احكام العادات وملازمة طلب الحظوظ والشهوات والعادات للامور الزائلة الفانية الطبيعة الحيوانية وذلك الملازمة على ما ورد من الاوامر والنواهى الالهية فى جميع الحركات والسكنات قولا وفعلا فما دام للعبد فى هذا السير فهو فى مقام الاسلام والثانى منهما مقام الايمان وهو دخول النفس من حيث باطنها من حيث الغربة بالانفصال عن مقرها الحيوانى ومقامها مالوفاتها الشهوانية ووطن ظهورها بصور كثرتها وانحرافاتها الجسمانية والشيطانية والاتصال بحضرة باطنها واحكام عدالته ووحدته فما دام كذلك فهو فى مقام الايمان والثالث منهما مقام الاحسان وهو حصول النفس من حيث سرها على المشاهدة الجاذبة الى عين التوحيد بطريق الفناء عن احكام التقييد والحجب الظلمانية بالتنزل والتلبس باحكام المراتب وبعض آثار غبار خليقتها عن اذيال حقيقتها وذلك عند هم فى مقام الاحسان عندهم فايمان هذا العارف مع كونه بحضرت الوجوب يكون بمنزلة الاطلاق واللاتعين ايضا فهو ذو خطين والمقام عبارة عن استيفاء حقوق المراسم على التمام ولهذا صار من شروطهم انه لا يصح للسالك الارتفاع من مقام الى فوقه مالم يستوف احكام ذلك المقام الى آخر النقطة فان من لا قناعة له لا يصح منه ان يكون متوكلا ومن لا توكل له لا يصح له مقام التسليم وهكذا من لا توبة له فلا يصح ان يكون من اهل الانابة ومن لا تورع له فلا يصح منه الزهد وسميت هذه وما سواها بالمقامات لاقامة النفس فى كل واحد منها لتحقق ما هو تحت حيطتها المتناسب لظهورها على النفس المسماة احوالا لتحولها ولابد للسايرين الى الله من النزول فى هذه المقامات الثلثة والبقاء فى كل مقام منها الى آخر النقطة وانما انحصرت مقامات السائرين الى الله سبحانه لان الانسان لما كان فى مبداء ظهوره فى نشارة الدنيوية الحسية واوان الطفولية الى ان يبلغ مبلغ التميز والعقل وانما كان الغالب عليه احكام اللعب واللهو بمبداءه ومعاده عاملا بحكم طبيعته وهواه وعند ما عقل واحس بالمبداء والمعاد واخذ فى السير من طبعه الى ربه بحكم شرعا ما ان يكون فى مبداء هذا السير مع غلبة حكم الطبع وغلبة اقتضاء النفس الملهة فجورها وتقواها فهو فى مقام الاسلام واما ان يكون فى وسطه وذلك لظهور احكام الروح الروحانية على احكام الطبع والنفس حتى تصير مقتضيات الامور الحسية والاراذل الطبيعية والجهالات الخسيسة مقهورة تحت روحانية ومقتضاها من الارادات العقلية والادراكات العلمية فهو فى مقام الايمان الذى هو مقامه قبل الروح لما غاب عن الحس وهو مقام غربة النفس واما ان يكون آخر سيره فهو فى مقام الاحسان ففى آخر هذا المقام يحصل له القرب ويصدق عليه اسم الول وحضرت الوجوب بى الذى يلى التعين الاول سمى بذلك لانه حضرت تعين اسماء الحق التى هى كلها واجبة لذاته دون تعين حقائق الخلق التى كلها ممكنة لذاتها وعنوا بحضرة العمائية حضرت العلم وحضرت الارتسام وحضرت الحقايق والاعيان وهى التعين الثانى والطرف الذى يقابله بحضرت الوجود هى حضرت الامتناع والمتوسط بينهما هى حضرت الامكان فهو هى حضرت الوجوب لان جميع الاسماء الالهية تنسب اليها وحضرت الاعيان هى حضرت الامكان [illegible] الممكنات وحضورها فيها والتعين الاول يعنون به الوحدة التى انتشئت عنه الاحدية [illegible] اول باعتبار اتصافه بالتعينات الاولى لكن بنسبة الظهور والبطون [illegible] باعتبار تنزيهها عن التعينات الامتيازية التى لا تحقق لها الا بالتعين الاول [illegible]

Marfat.com

وراءها الا الغیب والاطلاق الذی لایصح معہ ان یحکم علی الذات من جہتہ ہذا الغیب والاطلاق بشئ فاستحال فی کنہ حضرت الذات الاقدس تعالیٰ وتقدس وفی غیب الھویۃ الالہیۃ المندرج فیہا الازلیۃ والابدیۃ ان یکون مدرکا او معلوما او مشہود الغیرہ تعالیٰ وتقدس اذ لاذات لغیرہ حقیقۃ بل لما جاد بالوجود علی من اوجدہ صار ذلک الجود وصلۃ بین خفاء اطلاق الذات وغیبہا وبین ظہورہا بجودہا المظہر لاعیان من توجہ بالجود الی ایجادہ ولما کانت ہذہ الوصلۃ تستدعی تعینا ما کان اے تعین یفرض لابد وان یتقدمہ الوحدۃ ضرورۃ ان کل کثرۃ وکثیر لابد ان یتقدم الوحدۃ علیہا تقدما ما و تعینا کانت الوحدۃ ہی اول التعینات لکونہا ہی اول اعتبار وتعین من الغیب لامحالۃ والتعین الاول سمی بحضرت احدیۃ الجمع فباعتبار احدیتہ سمی حضرت الاحدیۃ وباعتبار واحدیتہ کان جمعا وبحضرۃ الاجمال لاستدعائہا التفصیل المغایرۃ والغیریۃ التین لایتم التفصیل الا بہما مع استحالۃ ذلک فی اعتبار الوحدۃ لمنافاتہا المغایرۃ المودیۃ بالکثرۃ لتقابلہما وبحضرۃ جمع الوجود وسمی بذلک لانہ ہو اعتبار الذات من حیث واحدیتہا واحاطتہا وجمعہا للاسماء والصفات والحقائق لکونہا ہی حقیقۃ البرزخیۃ الجامعۃ بین الاحدیۃ والواحدیۃ وبین المبتداء والمنتہی والبطون والظہور فکانت ہی حضرت الجمع والوجود والامحالۃ للبطون والظہور لایخرج شئ عنہما والبرزخ الاکبر والبرزخ الاعظم والبرزخ الاول واصل جمیع البرازخ سمی بذلک لکونہا وحدۃ انتشئت الاحدیۃ والواحدیۃ عنہا فصارت ممیزۃ لاحدہما عن الآخر فسمیت برزخا لہما لذلک ولاجل اتصافہا بہما وتسمی الوحدۃ بالجمعیۃ الاولی لکونہا جامعۃ بینہما رافعۃ بینہما من البینونۃ ومظہرۃ ایاہما بل کل منہما ہو عین الآخر بحکم اقتضاء الباطن الحقیقی وانما کانت الوحدۃ باطن جمیع الحقایق الالہیۃ والکونیۃ واصلا لانتشاء الجمیع عنہما الکون الحقیقۃ الوحدۃ سابقا علی جمیع الحقایق وظہورہا فی جمیع الحقائق الالہیۃ والکونیۃ ولہذا صارت الوحدۃ ہی المسماۃ بالتعین الاول وتسمی بالبرزخیۃ الاولی باعتبار النسبۃ السوائیۃ التی للوحدۃ الحقیقۃ الی الاحدیۃ والواحدیۃ فان الوحدۃ الحقیقۃ لما کانت ہی اول التعین عن الغیب الحقیقی وکانت لنسبتہ الاحدیۃ المسقطۃ للاعتبارات ولنسبتہ الواحدیۃ المثبتۃ لجمیعہا الیہا علی السواء سمیت ہذہ النسبۃ السوائیۃ بالبرزخیۃ الاولی ہذہ البرزخیۃ اولی بحقیقۃ الحقایق لما عرفت من کونہا اصلا منشاء لکل ما سوی السوی بمعنی الظاہر فی جمیع الحقایق فان الوحدۃ لاتخلو عنہا شئ واحد کان او اکثر فہی بحقیقۃ الحقائق باطن الوحدۃ وہو التعین الاول الذی ہو اول رتب الذات الاقدس کما عرفت ذلک لکلیتہ وکونہ اصلا جامعا لکل اعتبار تعین وباطنا لکل حقیقۃ الہیۃ وکونیۃ واصلا انتشاء عنہ کل ذلک وقد عرفت ان المراد بذلک ہو الوحدۃ بما یندرج فیہا من شئونہا واعتباراتہا الغیر المتناہیۃ وہی عین البرزخ الاکبر الاقدم الذی ہو الاصل الجامع لجمیع البرازخ وقد یقال فی تفسیر حقیقۃ الحقائق ان ذلک ہو اعتبار الذات الموصوف بالوحدۃ جلت عظمتہ من حیث وحدتہا واحاطتہا وجمعیتہا لاسماء والحقائق وتسمی ایضا مرتبۃ الجمع والوجود وحضرت الجمع والوجود وفی اصطلاح المحققین ہی ہیولی الہیولات لانہ لما کان المراد بحقیقۃ الحقائق باطن الوحدۃ الذی ہو باطن کل حقیقۃ الہیۃ وکونیۃ صارت حقیقۃ الحقایق ہی ہیولی الہیولات لاجل بطونہا فی کل باطن وظاہر لکونہا ہی الباطن کل باطن وبطون کانت ہی ہیولی الکل والہیولی الکبری الجامعۃ لکل شئ وفی التحقیق الاوضح ان حقیقۃ الحقائق ہی المرتبۃ الانسانیۃ الکمالیۃ الالہیۃ الجامعۃ لسائر المراتب کلہا وہی المسماۃ بحضرت الجمع ومقام الجمع وجمع الجمع وبہا تتم الدائرۃ وہی اول مرتبۃ تعین فی غیب ذات اللہ تعالیٰ والحقیقۃ المحمدیۃ یشیرون

Marfat.com

بہا الی ہذہ الحقیقۃ المسماۃ بحقیقۃ الحقائق الشاملۃ للحقائق الظاہرۃ فیہا وانما کانت الحقیقۃ المحمدیۃ ہی صورۃ لحقیقۃ الحقائق
لاجل ثبوت الحقیقۃ المحمدیۃ فی حاق الوسطیۃ والبرزخیۃ والعدالۃ بحیث لم یغلب علیہ صلے اللہ علیہ وسلم حکم اسم او صفۃ
اصلا کما شرحنا ذلک فی الفتوحات الغیبیۃ شرح العقاید الصوفیۃ فکانت ہذہ البرزخیۃ والوسطیۃ ہی عین النور الاحمدی
المشار الیہ بقولہ علیہ الصلوۃ والسلام اول ما خلق اللہ نوری اے قدر علے اصل الوضع اللغوی فہو صلے اللہ علیہ وسلم اول
خلق اللہ عزوجل المشار الیہ ذلک بقولہ صلے اللہ علیہ وسلم اول ما خلق اللہ نوری اے وبہذا الاعتبار سمی صلے اللہ علیہ
وسلم بنور الانوار وبابی الارواح والاکوان ثم انہ صلے اللہ علیہ وسلم آخر کل کامل خلق اللہ اذ لا یخلق اللہ بعدہ مثالہ فی
الکمال کما قال تعالے وخاتم النبیین والاشارۃ منہ صلے اللہ علیہ وسلم الی اولیتہ بمعنے نورہ وآخریتہ بمعنے ظہورہ ہو قولہ
صلے اللہ علیہ وسلم نحن الاولون الآخرون وہذہ الحقیقۃ الکلیۃ ہی اصل جمیع الاسماء الالہیۃ المضاف الیہا الربوبیۃ ومعنی
کون ہذہ الحقیقۃ ہی الحقیقۃ المحمدیۃ ان الصورۃ العنصریۃ المحمدیۃ صورۃ لمعنی وحقیقۃ ذلک المعنی وتلک الحقیقۃ ہی حقیقۃ
الحقایق فافہم ذلک والخلیفۃ الکامل من کل من البشر کالاکابر الاولیاء واولی العزم من الانبیاء علیہم الصلوۃ والسلام الذین من شانہم
الصبر والثبات فی حاق الوسط بین الخلق والحق لیاخذون المدد من الحق بلا واسطۃ بل بحقائقہم ویعطون الخلق بخلیقتہم
فلا یمیلون الی طرف فیعملون الطرف الآخر کما ہو غالبۃ الحال ممن غلبت علیہ الحقیقۃ باستہلاکہ فی نور الحق او خلیقۃ باحتجابہ
بظلمۃ الخلق والخلیفۃ غیر الکامل ہو خلیفۃ بواسطۃ من ہو تبع لہ من اولی العزم والخلفاء الکمل فکل کامل خلیفۃ ولیس
کل خلیفۃ بکامل ولما کانت حقیقتہ صلے اللہ علیہ وسلم فی حاق الوسط ومرکز الدائرۃ الذی لا یتصور لہ محیط کان ہو صلے اللہ
علیہ وسلم الخلیفۃ الاکمل المنضبغ بالمحبوبیۃ الخالصۃ والحقیقۃ الانسانیۃ الکمالیۃ ہی حضرۃ الالوہیۃ المسماۃ بحضرۃ المعانی و
بالتعین الثانی والمعنی بکونہا حقیقۃ للانسانیۃ الکمالیۃ ہو کون صورۃ الانسان الکامل صورۃ لمعنی ولحقیقۃ ذلک المعنی
وتلک الحقیقۃ ہی حضرت الالوہیۃ المسماۃ بالتعین الثانی فکان الانسان الکامل ہو مظہر التعین الثانی والانسان
الاکمل ہو مظہر التعین الاول المسمی بحقیقۃ الحقایق وہذہ الحقیقۃ الانسانیۃ التی ہی صورۃ علمیۃ قالت العرفاء بقدمہا
والیہ اشار العارف حافظ اداب للمعرفۃ بقولہ بیت ماجرائے من ومعشوق مرا پایان نیست ہر چہ آغاز ندارد نپذیرد
انجام کہ فرمایہ عبر عن نفسہ من حیث الوجود العلمی والعارف اذا کوشف بالاعیان الثابتۃ ورائے اظہارہا مرتبۃ
واحدیۃ خطابات الحق تعالے مہارای عین العالم ازلیا وابدیا فصح عن وجہہا بقولہم ان الحقیقۃ الانسانیۃ من حیث
خصوصیاتہا من المساوات الازلیۃ والابدیۃ بوجوہہا وخصوصیاتہا بمعلومیاتہا بین الاسماء والتجلیات الشہادیۃ الآنیۃ
والظہوریۃ الفاشیۃ المتقدمۃ والمتاخرۃ فی الحضرات الازلیۃ والابدیۃ الالوہیۃ ولا نہایۃ لہا ولا بدایۃ لہا کعدم البدایۃ فلا نہایۃ
لہا ذاتا العلم بلا بدایۃ لہ وان عدم النہایۃ فلانہا لما لم یکن لہا بدایۃ لا تکون لہا نہایۃ وان
جمع ذلک بالقول فافہم ذلک والتعین الثانی ہو ثانی رتب الوجود
ظہورا وتمیزا علمیا ولہذا تسمی ہذہ الحقیقۃ بحضرۃ المعانی وباسم المعانی
التمیز والغیریۃ الاولی التعین الاول ہی حقیقۃ

Marfat.com

لنسب الواحدية واعتبارانها التى لاتتناهى تعينات ابديتها لزم من ذلك ان يكون التعين القابل للكثرة التى هى صور وظلال للاعتبارات المندرجة فى الوحدة تعينا تاليا لها فذلك هو التعين الثانى لامحالة فجميع الاسماء الالهية المنتهى اليها التاثير والفعل وجميع الشيون والاعتبارات المندرجة فى التعين الاول مجملة فانها تصير مفصلة متميزة فى هذا التعين الثانى الذى يسمى بالمرتبة الثانية وهذه المرتبة اى التعين الثانى ظل للمرتبة الاولى اى للتعين الاول لانه اول قابل للكثرة التى هى صور وظلال لشئون الوحدة ويشيرون بذلك ايضا الى كل ماسوى الله سبحانه من اعيان الممكنات وذلك من وجهين احدهما هو انه لما لم يكن لشئ من الكائنات استقلال بنفسه لاستحالة وجود ماسوى الحق تعالى وتقدس بذاته صارت الكائنات ظلا من حيث ان الظل لا تحرك له الا بحركة صاحبه ولا حقيقة له ولا صورة ولا ذات الا بحسب ما يبعث عن الشئ الذى هو ظل له فهكذا من شهد الحقيقة فانه يرى الكائنات ظلا لا تستطيع لانفسها نفعا ولا ضرا ولا موتا ولا حيوة ولا نشورا الوجه الثانى هو انه لما كانت حقيقة الظل انما هى عدم النور الشمسى او غيره فى بقعة ما لساتر ستر ها صارت الكائنات ظلا لهذا المعنى لان حقيقة الظل ترجع الى لاشئ فى نفسه بل انما تعين بالنور وكذلك كل ماسوى الله عزوجل ليس هو شيئا بنفسه انما هو شئ برية فهو اعنى الظل المشار به الى ماسوى الله عزوجل هو ما يحصل من انبساط النور الالهى على عين من اعيان الممكنات التى ليست نورا فى نفسها وحينئذ يظهر الظل الذى ليس هو بظلمة محضة لانه ليس يظهر الا بانبساط النور ولا هو نور محض وذلك ظاهر والية الحديث الذى اخرجه احمد والترمذى عن عبد الله بن عمر قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله خلق الخلق فى ظلمة ثم رش عليهم من نوره والخلق ههنا بمعنى التقدير وتلك المقدورات هى الاعيان الثابتة فى حضرة علمه والنور المرشوش عليها هو النور المفاض عليها فالظلمة هى حقيقة كل ماسوى الله تعالى عند قطع النظر عن توجه الارادة بافاضة النور عليها فاذا فاض النور على ظلمة القوابل ظهر الظل لامحالة قال تعالى الم تر الى ربك كيف مد الظل فيه اشارة الى ما ذكرنا من ان ظهور الظلال انما هو بامداد الحق تعالى لها بنوره المشرق عليها ثم قال تعالى ولو شاء لجعله ساكنا فالباطل مذهب من زعم انه تعالى لا فعل له من اختيار منه وقدرة له وارادة كما هو رأى من قال انه تعالى موجب بالذات تعالى الله عن ذلك علوا كبيرا وفى قوله ثم جعلنا الشمس عليه دليلا اشارة الى ما عرفت من كون الظل لا يظهر الا بالنور قوله تعالى ثم قبضناه الينا قبضا يسيرا اشارة الى انه لا وجود لشئ الا بنوره الظاهر ولاستنا الا باستنار نوره تعالى وتقدس والمفهوم على قاعدة الكشف من قوله تعالى ثم قبضناه انه تعالى مختار فى فعله لان من الاختيار له لا يكون قابضا بل مقبوضا وانه لا تحقق للظل انما هو اعتبار عدمى يتخيل وجوده بما استتر من النورية به وكان الوجود له وحده اذ لا وجود شئ من الظلال فى انفسها انما هى اعتبارات وتعينات حاصلة عن النور باعتبار تلك الحجب الساترة لمحاضة النور ومن تحقق بهذه المشاهدة فهو الذى يفهم معنى قوله تعالى الله نور السموات والارض مثل نوره الآية وذلك لانه لا يرى للنور او الوجود او الذات او الشئ او ما شيئت فقل مما يطلق على ماله حقيقة فى ذاته ذاتا الا له تعالى وتقدس فلم يبق ما يظن انه غيره او سواه الا التعينات هذه الحقيقة فهى اعنى تلك التعينات اذا اعتبرت مع قطع النظر عن كونه تعالى هو الهوية التى انبعثت عنها تلك التعينات [illegible]

Marfat.com

الثابتة التی سماها المشائخ بالحقائق والحکماء بالماہیات والعلماء بالصور العلمیۃ ہی صور الاسماء الالہیۃ ومظاہرہا فی العلم ثابتۃ ازلا وابدا لایتعلق الجعل والایجاد بہا کما لایتطرق الفناء والعدم الیہا وہی موجودۃ فی علمہ تعالیٰ عند الحکماء واکثر المتکلمین واما المتکلمون من اہل السنۃ وان لم یقولوا بالوجود العلمی فان من کلامہم یلزم القول بوجود الاشیاء فی علم الحق سبحانہ وقد صرحوا فی اصول الفقہ بان المعدوم مکلف بالامور الشرعیۃ وقال القاضی عضد الدین وابن الحاجب رحمہما اللہ تعالیٰ ہذا قول اہل السنۃ خاصۃ وسائر الطوائف انکروا علیہ انکارا عظیما بان التکلیف لما امتنع علی النائم والغافل والمغشی علیہ والمجنون فعلی المعدوم ممتنع بالطریق الاولی واجاب اہل السنۃ عنہ بان ہذا الاعتراض یرد اذا کان المعدوم بالفعل مکلفا وہذا المعنی لیس مرادہم بل المراد تعلق عقلی یعنی المعلوم الذی ہو معدوم فی الخارج ویعلم الحق سبحانہ انہ یصیر موجودا توجہت بشرائط التکلیف الیہ فی الازل والفعل فی لایزال وہذا التصریح بالوجود العلمی فان الاشیاء لو لم تکن موجودۃ فی علم الحق تعالیٰ فلا معنی للتعلق العقلی والتوجہ الازلی وبالجملۃ معلومات الحق سبحانہ لیست معدومۃ مطلقا لامتمیزۃ عندہ وما ہو متمیز عند العالم بہ لہ وجود بوجہ من الوجوہ البتۃ خصوصا اہل السنۃ قالوا علی ان الحق تعالیٰ عالم بالجزئیات علی الوجہ الجزئی وعلی ہذا الاشیاء عندہ تعالیٰ فی علمہ القدیم حاضرۃ بماہیاتہا الکلیۃ واشخاصہا الجزئیۃ مع لوازمہا ولوازم لوازمہا الی ما لایتناہی اجمالا وتفصیلا من الازل الی الابد الی غیر النہایۃ ولہا شعور بانفسہا وخالقہا قال اللہ تعالیٰ وان من شیء الا یسبح بحمدہ ولکن لا تفقہون تسبیحہم وکذا الحال فی جمیع المراتب والکشف حاکم بثبوت العلم بل جمیع الصفات فی جمیع الموجودات وذلک لظہور الہویۃ المطلقۃ فی مرایا جمیع الکائنات وہذہ الصور العلمیۃ للواجب تعالیٰ التی سماہا الصوفیۃ بالحقائق اذا تحققت شرائط وجودہا فی الخارج تکون موجودۃ فی الخارج فی عالم الارواح وہو حصولہا فیہ وذلک لانہا کانت قبل ذلک موجودات فی حضرۃ العلم معدومات فی الخارج ثم حصل وجودہا فی عالم المثال المسمی بالبرزخ والحاجز وہو ظہورہا فی صور جسدانیۃ ووجودہا فی عالم الشہادۃ المسمی بعالم الحس وتحققہا فیہا وقد یکون لہا وجود فی اذہاننا تلک الصور العلمیۃ حاصلۃ فینا بطریق الانعکاس من المبادی العالیۃ بقدر التناسب او بظہور نور الوجود فینا بقدر نصیب من تلک الحضرۃ العالیۃ وانما قلنا حاصلۃ بطریق الانعکاس الخ لان الموجود الذہنی موجود فیہ فی نفس الامر بخلاف ما یفرض العقل وجودہ فی الذہن لانہ لیس من الموجودات الذہنیۃ انما ہو موجود فرضی موجدہ العقل فی وقت الفرض کالموضوعات فی القضایا الموجبۃ کل ممتنع معدوم والذہن من الموجودات الخارجیۃ وکل ما یوجد فیہ فہو من عالم الذہن کما ان عالم المثال موجود فی الخارج وکذا عالم الارواح وغیرہا من العوالم فہو موجود فی الخارج وکل ما یوجد فیہ فہو منسوب الی ذلک العالم وتسمی ہذہ المرتبۃ بمرتبۃ الالوہیۃ ولعالم الجبروت وبالنفس الرحمانی ولعالم المعانی وبحضرۃ الارتسام وبحضرۃ العلم الازلی [illegible] وبالحقیقۃ الانسانیۃ الکمالیۃ وبحضرت الامکان وبحضرت القرب وحضرۃ المقربین [illegible] وحضرۃ الولایۃ وحضرت الدنو وحضرۃ التدلی وحضرۃ التدانی وحضرۃ الن[illegible] عالم الجمع کل ذلک اسماء ہذا التعین الثانی بحسب اعتبارات ثابتۃ فیہ فاما تسمیتہ بالمرتبۃ الثانیۃ فلانہا صورۃ التعین الاول الذی ہو مرتبۃ الذات الاقدس تعالیٰ وتقدس واما تسمیتہ بمرتبۃ الالوہیۃ فلذلک لظہور الاسماء وتعینہا فیہ وتجمعہا الاسم الجامع

Marfat.com

وهو الله تعالى وتقدس ولهذا يسمى هذا التجلى الكائن فى هذه المرتبة بالاسم الله والاله ووجهة جميع العابدين الى هذه المرتبة واما تسميتها بعالم الجبروت فلظهور الاسماء والصفات الالهية وغلبتها فيها واما تسميتها بالنفس الرحمانى فذلك ان القول الما كان عبارة عن نفس منبعث من باطن المتنفس متضمن معنى يطلب المتنفس ظهوره فتبعين ذلك النفس فى مراتب المخارج وكانت المحبة الاصلية التى هى قابلية الظهور انما تنبعث من الباطن الى الظاهر بهذا التعين الثانى او التعين الذى قبله وهو التعين الاول بنسبة البطون والظهور اليه على السواء فكذا هذا التعين الثانى لانه هو اول ما يتميز وينبعث من الباطن الذى هو الاول فسمى النفس الرحمانى لاجل ذلك فان ظهور الوجود المرايا المتعددة واختلاف الصور انما تحصل على اختلاف القوابل التى هى اعيان الثابتة واحكامها واحوالها المختلفة فلان الاسماء انما تحصل لها التنفس من كرب بطون الغيب بظهور ما فى حضرة الارتسام والتفصيل والتميز وما بعد ذلك حتى ظهر فعل الجواد حينئذ وكذا الكريم والمقسط والخالق والرازق وباقى الاسماء فكان ذلك هو السبب الذى لاجله سمى بهذا التعين بالنفس الرحمانى وانما نسب النفس الى الاسم الرحمن سبحانه دون غيره من باقى الاسماء له تعالى وتقدس لكون الرحمن اسما لصورة الوجود الالهى التى هى عبارة عن الجميعية الحاصلة للاسماء الالهية عند ظهورها بنفسها من بطون وحدة الذات فلهذا كان النفس مضافا الى الاسم الرحمن تعالى وتقدس اما تسميته بعالم المعانى فلتحقق جميع المعانى الكلية والجزئية وتميزها فيه لاستحالة خلو شئ عن علمه تعالى واما تسميته بحضرة الارتسام فلاجل ارتسام الكثرة النسبية المنسوبة الى الاسماء الالهية فيه والكثرة الحقيقة المضافة الى الكون وحقائقه والاحسن ان يقال حضرة الصور والاعيان والماهيات لان علمه القديم فعلى حضورى لا انفعالى حتى يكون بطريق الارتسام والتصور فان الارتسام وكذا التصور مختص بعلمنا الحادث فافهم ايضا واما تسميته بحضرة العلم الازلى فلان هذا التعين الثانى هو مرتبة ظهور الذات لنفسها لنفسها بشؤن فيها من حيث مظاهر تلك الشيئون المسماة بصفات وحقائق فيها اعنى فى هذه المرتبة الثانية كان العلم بحسب المرتبة الاولى والتعين الاول انما هو ظهور عين التعين اى ظهور الذات لنفسه باندراج اعتبارات الواحدية فيها فحيث ان هذا التعين الثانى هو الذى وقع فيه تعلق العلم الازلى الذى هو ثانى التعينات الكلية العلم اوليا الجبوة بباقيها على كثرتها واحاطته بجميع وحدة وكثرة ونسبته سمى بحضرة العلم الازلى واما تسميته بحضرة العمائية البرزخية الحاصلة بين الوحدة والكثرة المشتملة هذه البرزخية على هذه الحقائق الكلية الاصلية المذكورة من حيث صلاحية اضافتها الى الحق بالاصالة والى الخلق بالتبعية متميزة بحكم الكلية الاصلية الحيية وانشاء فروعها وانواعها وجزئياتها منتهيا فى عين هذه البرزخية مفصلة متميزة فلكون العماء هو الغيم الرقيق سميت هذه البرزخية الحائلة من اضافة هذه الحقائق الى الحق والى الخلق بالحضرة العمائية واما تسميتها بالحقيقة الانسانية فباعتبار اندراج تلك الحقايق الاصلية الكلية فى عين تلك البرزخية مع تحقق اثر خفى فى الحقيقة الانسانية وهذه الحضرة العمائية هى التى يظهر الحق فى مرايا صفات الخلق متنزلا من الرتبة المختصة به وهى حضرة الوجوب الذاتى الذى لا يصح المشاركة فيه لشئ غيره بوجه فيضاف اليه تعالى وتقدس كل ما يضاف الى الخلق لان هذه المرتبة هى محل تجليه بهم فيضاف اليه كل ما يضاف اليهم من تعجب وتردد وضحك وامثال ذلك ويظهر الخلق فيها بصفات الحق عند تخلصه من قيود الكثرة وارتقايه من حضيض المراتب الكونية كاحياء الميت وابراء

Marfat.com

الاکمہ والانفصال بصفۃ الحق والبحائیۃ وامثال ذلک وعن ہذہ الحضرۃ العمائیۃ اخبر سیدنا علیہ افضل الصلوات التسلیمات
حین سئل این کان ربنا قبل ان یخلق الخلق فقال فی عماء وذلک بحکم قولہ تعالے وہو معکم اینما کنتم قبل ان یخلقنا کان
سماہ فی حضرۃ علمہ بنا السماۃ بالعماء فان العماء فی لغۃ العرب لما کان غیما رقیقا یحول بین الناظر وبین النور الشمسی عبر عنہ بہذا البرزخ اللطیف رقۃ
وحیلولۃ بین عین النور الوجودی الظاہری وبین النظر المضاف الی العین الثابتۃ ہو عین النور الوجودی الظاہری وبین النظر المضاف الی العین الثابتۃ وعین النور
الوجودی الباطنی الذی ہو باطن کل حقیقۃ ممکنۃ واما تسمیتہ بحضرۃ الامکان فذلک من اجل ان المعلومات ہی التی
تتعلق العلم الازلی بہا ما بین واجب مطلوبہ وتحققہ بنفسہ وبین ممتنع ظہورہ فی نفسہ فی شئ من المراتب الکلیۃ والجزئیۃ
وبین متوسط بینہما نسبۃ الیہما علے السواء فتسمی المتوسط بینہما بالامکان واما تسمیتہ بحضرۃ القرب وحضرۃ المقربین لانہ
لا یحصل القرب الا بوصول الے عینہ الثابتۃ وہی فی ہذہ الدرجۃ واما بحضرۃ الولایۃ فلان اسم الولایۃ لا تطلق الا علی من
وصل الیہا واما تسمیتہ بحضرۃ العنایۃ لان القرب انما یقصح لمن یتصف بالعنایۃ واما تسمیتہ بحضرۃ الدنو وہی القرب ویقال لہ
منزلۃ الدنو وحضرۃ المعانی لکونہ تعالے انما یدنو فی بعدہ عن عبدہ فی حضرت الامکان واما تسمیتہ بحضرۃ التدلی لظہور الحق
فی مرایا صفات الخلق فان قرب العالی من السافل یسمی تدلیا کما ان قرب السافل من العالی یسمی دنوا کذا افہموا
من قولہ تعالے ثم دلی ای العبد فتدلی ای الحق فکان قاب قوسین او ادنی ویشیرون بقاب قوسین الی مقام قرب
قوسی الوحدۃ والکثرۃ او قوسی الوجوب والامکان او قوسی الفاعلیۃ والقابلیۃ قربا یجمع بینہما ویرفع بینہما بحیث یجمع بین
الوجوب والامکان الوحدۃ والکثرۃ والفاعلیۃ والقابلیۃ فیجعل الجمیع دائرۃ واحدۃ متصلۃ لکن مع اثر خفی من التمیز والتکثر
بینہما ثم ان باطن ہذا المقام ہو مقام او ادنی ای قرب القوسین المذکورین وذلک الباطن ہو التعین الاول الذی
عرفتہ لانہ لا یبقی عندہ التمیز والتکثر فی دائرۃ الجمعیۃ بین حکم الاحدیۃ والواحدیۃ اصلا وما ینبغی ان یعلم ان التعین الجامع ہو
حقیقۃ اسم اللہ تعالے فانہ ہو تعین الذات وتجلیہا من حیث کونہ واحدا جامعا لجمیع التعینات والتجلیات قائما بالذات
مقیما لسائر الموجودات وتعین الاسماء والصفات یعنی بذلک التعینات والمراتب التی للاسماء الاول التی ہی مفاتیح الغیب
عند ما یتعین ظہورہا بالصفۃ الحیوۃ والحی والعلم والعالم والقدرۃ والقادر والارادۃ والمرید والکلام والمتکلم ثابتۃ فی تعین الذات
ذلک الترتب ہو ان العلم بان ہذہ الہویات الغیبیۃ ما ہی بصورۃ بدن الانسان کصورۃ اللفظ الجاری علی لسانہ ونظرہ بعینہ
وسماعہ باذنہ وعلمہ بیدہ المضافۃ کلہا الی صورۃ بدنہ بحیث البطن ہی المشار الیہا بقولہ صلے اللہ علیہ وسلم ان للقرآن ظہرا
وبطنا وفی بطنہ بطن الی سبعۃ بطون وانک ہرا عرفتہ من جریان اللفظ علی اللسان والنظر بالعین والسماع بالاذن والبطش
بالید وغیر ذلک من الجوارح واما البطن الاول فبیان لبعض الہویات الی نفس الانسان لکن من حیث
باقی الحیوانات الا بظاہر العقل المعیشۃ المقید بانوار ونیویۃ بحیث یکون لطیفۃ
غیر متعد الی امر اخروی وہو المقصود منہ کما اخبر اللہ تعالے عمن ہذا حالہ بقولہ سبحانہ
الآخرۃ ہم الغافلون وصاحب ہذا النظر قد کان الفتح لہ باب من ابواب
اصلا وہم الاطفال والمجانین فکانہ من اہل

من ہذالمعانی التی ہی القول والسمع والبصر والقوۃ فی کل رتبۃ من ہذہ الرتب السبعۃ المعبر عنہا بالبطون اثر وحکم بانتفایہ عن شخص انسانی فی رتبۃ منہا یوجب بکم ذلک الشخص وصممہ وعمیہ وضعفہ فی تلک المرتبۃ فمن فتح لہ الباب الاول لاغیر فہو الذی اوتی فی الدنیا حسنۃ ومالہ فی الآخرۃ من خلاق فکان الاشارۃ الی ہؤلاء بقولہ صم بکم عمی فہم لا یرجعون من الدنیا الی الآخرۃ ولا من بطن اول الی بطن ثان فانہم کانوا سامعین باصرین متکلمین فی البطن الاول ولیسوا کذلک فی البطن الثانی وفیما بعدہ کما تعرف وامّا البطن الثانی فہو مایضاف الی الانسان من حیث عقلہ المنور بنور الشرح والایمان باللہ وکتبہ ورسلہ والیوم الآخر فیتغیر ما یتعلق بالدنیا الی ما یتعلق بالاخری فی نطقہ وسماعہ ونظرہ وفعلہ بفہم وعقل صحیح وایمان قوی وامّا البطن الثالث فہو مایضاف الی روحہ الانسانیۃ المجردۃ الباقیۃ بتعینہا وتمیزہا فی عالم الارواح واللوح المحفوظ وامّا البطن الرابع فہو مایضاف الی وجودہ العینی المضافۃ الی الحقیقۃ الانسانیۃ المضاف الیہا والمقید بہا والمظہر لاحکامہا فی مراتب الکون روحا ومثالا وحسا وشہادۃ المعنی عن ہذا البطن بقولہ صلے اللہ علیہ وسلم فی الکلمات القدسیۃ حکایۃ عن ربہ تعالے بقولہ سبحانہ کنت سمعہ وبصرہ ولسانہ ویدہ وامّا البطن الخامس فہو مایضاف الی قلبہ القابل لتجلی الوجود الباطنی المعنی بقولہ تعالی وسعنی قلب عبدی المؤمن وامّا البطن السادس فہو مایضاف منہا الی الوجود المطلق الرحمانی الجمعی الظاہر فی المرتبۃ الثانیۃ بحکم قضایۃ اللتی عم کل شئے وامّا البطن السابع فہو اضافۃ ہذہ الصفات الی الذات فی رتبۃ التعین الاول الذی عرفتہ فکما ان القول عبارۃ عن نفسہ منبعث من باطن للنفس متضمن معنی تطیب النفس ظہورہ فیتعین ذلک النفس فی مراتب المخارج فکذلک المحبۃ الاصلیۃ التی ہی عین التعین الاول والقابلیۃ الاولی متضمنۃ معنی الکمال المتعلق بالظہور مفیض التجلی الاول الذی ہو مثل نفس التعین فی التعین الاول المنبعث من باطن الغیب المطلق فہذا ہو معنی الکلام فی رتبۃ التعین الاول بحیث یکون الذات فیہ محدثۃ فی نفسہا بنفسہا ومجزۃ لہا بما ہی علیہ من اقتضاء کمالاتہا الذاتیۃ وکمالاتہا الاسمائیۃ بظہورہا وظہور اعتبار واحدیتہا واخبار بحرف واحدی ہو عین الذات متضمنا لجمیع المعانی کلیاتہا وجزئیاتہا والالفاظ والکلم القولی والفعلی واذا کان ہذا ہو معنی الکلام فی سابع رتب البطن الکلام وکما یتحدث احدنا فی نفسہ بلا واسطۃ حرف وصوت ظاہر فعلی ہذا نفس الحال فی معرفۃ السمع فی باطن الابطن فان الذات باعتبار تعینہا الاول ہو اصل کل قابلیۃ وفاعلیۃ کما انہا متحدثۃ بنفسہا فانہا ایضا یکون قابلۃ لسماع ذلک الحدیث فلما کان فی تلک القابلیۃ الاولی قابلیۃ الحدیث ففیہا ایضا قابلیۃ الذات بالمیل الی السماع والاصغاء لذلک الحدیث فان المتحدث فی نفسہ لابد ان یکون سامعا فی نفسہ لما یحدث بہ فیہا وہکذا فاعلم لما کان فی تلک القابلیۃ الاولی قبول میل الذات بالسمع فی سابع البطن بطون الذات فہکذا ایضا فی تلک القابلیۃ ملاحظۃ الذات نور جمالہا الذی تحدثت بہ فی نفسہا وذلک الجمال ہو عین واحدیتہا وظہورہا وظہور اعتبارہا وملاحظۃ الکمال المتعلق بذلک وکانت ہذا الملاحظۃ الحاصلۃ فی سابع رتب البطن الملاحظۃ کما کان الحدیث والمیل الی الاصغاء والسمع الحاصل فی اول رتب الذات ہو الحاصل فی سابع الابطن ایضا وہکذا فانہ لابد وان یکون فی تلک القابلیۃ الاولی التی ہی اول رتب الذات قابلیۃ ایضا لغلبۃ حکم الظہور بما تحدثت بہ فی نفسہا من الکمال علی اللاظہور وبحکم سبقہ علیہ لما حصل من الظہور فصار الاقدس متجلیا بحکم ذلک التغلب وکان ذلک ہو معنی القدرۃ والقوۃ وہو التمکن من ظہور ما یطلب ظہورہ کما کان حقیقۃ القول ہو التحدث بہ وحقیقۃ السمع ہو ادراک ذلک المعنی ظاہرا وباطنا وحقیقۃ البصر ہو ادراک ظاہر ثم ان ہذا التجلی الاول من حیث ہذا الحدیث والاخبار المذکور یتضمن کما لا مضافا الیہ والی

Marfat.com

اعتبارات وادراکات کلیا جملیا لذلک الکمال وذلک الاصل الحیوۃ والحی وباطنہ ثم اثر من حیث الملاحظۃ یتضمن ادراک کسر ذلک الکمال بمعنے ظہورہ فی تفاصیل اعتبارات الواحدیۃ وذلک اصل العلم والعالم وباطنہ ثم من حیث ذلک السبیل بالسماع والاصغاء یقتضی اعتبارہو اصل للارادۃ فہذا الذی ذکرناہ تتبین لک کیفیۃ تعین الاسماء والصفات فی رتبتہا الظاہرۃ معینۃ من باطن الذات عودا وابتداء والاسماء الکلیۃ ہی اصول الاسماء کالارادۃ الکلیۃ مثلا ویقال لہا الاسماء الکلیۃ فافہم ذلک وہذا التعین الثانی مرتبۃ تفصیل المجمل وذلک لان تمیز شیئون الوحدۃ وتفصیلہا فی الرتبۃ الثانیۃ فان الوحدۃ انما تشتمل علی شیونہا اشتمالا اجملیا لان التمیز والتفصیل یستدعی کثرۃ یستحیل اجتماعہا مع الوحدۃ الحقیقۃ فتلک الشیون تصیر بعد الاجمال والاندراج فی الوحدۃ مفصلۃ متمیزۃ فی التعین الثانی الذی ہو حضرۃ التمیز والتفصیل للمعلومات من الاسماء وغیر ذلک من الحقایق ولجمعہ الاسماء والحقائق سمی بمرتبۃ الجمع ومقام الجمع وفیہ یحصل تفصیل الصورۃ الانسانیۃ الجمعیۃ وینبغی ان یعلم انہم یعینون بہا تارۃ مطلق صورۃ الکون وتارۃ یعینون ظاہر الحق تعالی وذلک لانہ لما کان التعین الثانی ہو الحقیقۃ الانسانیۃ بظہور الحقایق التی اشتملت ہذہ الحقیقۃ العلمیۃ التی ہی التعین الثانی بصورۃ الانسان الکامل صار تفصیل صورۃ الحقیقۃ الانسانیۃ ہو مطلق صورۃ الکون اذ لا معنی للکون الا تفصیل الصورۃ ہو ظاہریۃ الحق فلا معنی لظاہریۃ الحق الا ظہور صور العلم بہ او ظہورہ فی مرایاہا فاعلم ذلک وقد عرفت مما ذکران اللفظ الذی یدل علی الاسم الحقیقی الذی ہو معنی حصل عن وجود متعین ہو اسم والاسم الحقیقی ہو وجود متعین والاسم قد یطلق ویراد بہ عین اللفظ الدولی وقد یذکر ویراد بہ الاسم الحقیقی الذی ہو مسمی ہذا اللفظ وقد یذکر ویراد بہ عین المسمی الذی ہو عین المطلق الوجود لا الوجود المطلق اذ الاسم یحیضہ کما ستعرفہ من بعد فی بیان توحد الاسماء وتکثرہا وقال الشیخ الاسم عین التعین والمتعین بالتعین ہو المطلق المسمی فالمسمی فی الحقیقۃ ہو المتعین ویطلقون الاسم ویعنون بہ کل حقیقۃ مفردۃ من حقایق العالم اذا اعتبرت من حیث قابلیتہا الاصلیۃ لاضافۃ الوجود الیہا فاسماء الالہ فی اصطلاح القوم عبارۃ عن ظاہر الوجود من حیث تقیدہ بمعنے وذلک لان کل اسم الہی انما ہو ظاہر الوجود الذی ہو عین الذات لکن لا من حیث ہو ہو بل من حیث تعینہ وتقیدہ بمعنے اعتبر بصفتہ وذلک کالحی مثلا فانہ ہو اسم الوجود الظاہر المتعین لکن من حیث تقیدہ وتعینہ بمعنے ہو الحیوۃ فبالنظر الی عین الوجود فالحی ہو عین الذات وبالنظر الی التقید بذلک المعنی وتمیزہ عن غیرہ من المعانی فانہ غیر الذات فاذا فہمت ما ذکرنا عرفت معنی قولہم ان الاسم لا ہو عین المسمی ولا غیرہ وان شئت قلت ہو عین المسمی وہو غیرہ ایضا کما اتضح لک ومما مر نظہر لک معنی توحد الاسم والمسمی وتکثرہ ومعنی توحد الاسماء وتکثرہا وتوضیحہ ان للاسم اعتباران باحدہما ہو عین المسمی وبالآخر ہو غیر المسمی وذلک لانہ لما یصح فی الذات ان تسمی باعتبار اطلاقہا بل من جہۃ تعین ما صار الاسم [illegible] للذات باعتبار ذلک التعین فالاسم متی اعتبر بالنظر الی التعین کان معناہ عینہا وان اعتبر [illegible] کان معناہ غیرہا ویقال اذا قصد معنی الاسم فقط مع قطع النظر عن المسمی صدق [illegible] الاسم غیر المسمی لتعقل ذلک المعنی عن اسم آخر اما اذا اعتبر المسمی بالاسمین المتقابلین کالقابل والباسط مثلا ارتفعت الغایرۃ من الاسم والمسمی لان القبض والبسط وان کانا متغایرین من حیث معناہما فان الذات المسماۃ بالقابض والباسط ذات واحدۃ فمن

Marfat.com

هذا الوجه يصح ان يكون الاسم عين المسمى لوحدة المضاف اليه وقد عرفت من هذا ان التعداد الواقع فى الاسماء انما هو لاختلاف معانيها وان اتحادها لوحدة مسماها فبالاعتبار الاول هى غير المسمى وبالثانى هى عينه وايضا اذا قلنا الاسم غير المسمى كان معناه ان اسماء الاسماء التى عرفت انها الالفاظ والالقاب الموضوعة بازاء معانيها هى غير المسمى وذلك واضح او ان ما بايدينا من معانى اسمائه تعالى ليست هى حقائقها لانها اعنى معانى اسمائه سبحانه غير متكيفة بنا ولا محدودة فيكون الاسم الذى متعلقه غير المسمى تعالى وتقدس وذلك ايضا ظاهر فاذا قلنا ان الاسم عين المسمى اردنا ان اسماءه القديمة عين ذاته وهى الاسماء التى يذكر بها نفسه من حيث كونه متكلما هى التى لا يوصف بالاشتقاق والتقدم والتاخر والتكلف والتحدد فى عين المسمى اذ الوحدانية هناك من جميع الوجوه فلا تعدد ليقال ان الاسم غير المسمى وتوضيح معنى توحد الاسماء وتكثرها هو ان الاسماء الالهية لها اعتباران باحدهما يكون كل اسم الهى هو عين الاسم الآخر وذلك جهة تكثرها فانه لما كان مسمى جميع الاسماء انما هو الذات الاقدس تعالى وتقدس لكن باعتبار معنى يتميز به ذلك الاسم عن الاسم الآخر صار كل اسم لاجل تقييده بمفهومه ومعناه مغايرا للاسم الآخر لا محالة فان مفهوم الضار غير مفهوم النافع ثم ان كل اسم فانه من حيث دلالته على الذات الاقدس الاعلى غير مقيد بذلك المفهوم الذى به تميز عن غيره من الاسماء فانه يكون عين الذات فهو كل الاسماء وهو مشتمل على معانيها فافهم وان السالك اذا وصل الى هذه المرتبة يحصل له توحيد الافعال وهو تجريدها عما هو سوى الواحد الحق بحيث لا يرى فى الوجود فعلا ولا اثرا الا الله الواحد الحق تعالى وتوحيد الصفات وهو تجريد القوى والمدارك وما ينسب اليها من الصفات عما سوى الحق تعالى ثم يرتقى بالسير فى الله الى توحيد الذات وهو تجريد الذات والتجلى الذاتى عما سواها وتجرد بحيث لا يرى فى الوجود الا ذاته واحدة تنبعث منها وتكون ذلك تخلقا وتحققا لا سماء ولا تقيد او ذلك بظهور الاسماء فيه وانما يتم فيها من علامات التحقق بالاسم المتكلم ان يجرى كلمة الحق على لسانه فينطق قال صلى الله عليه وسلم ان الحق ينطق على لسان عمر وسمى المتحقق بذلك الاسم الناطق بالصواب والمصيب فى نطقه ولسانه الحق وغير ذلك وما يناسب ذلك ومن علامات التحقق بالاسم البصير استغراقه فى رؤية الآثار الله تعالى وآثار حكمته وجميل صنعته المتقن الحسن المحكم وحينئذ يحصل له التحقق بالاسم البصير فلا يتقيد الجارحة بما يلمع من اشعة عين النور بل ينكشف له معناه فيرى وجه الله فى كل الاشياء كما قال قدوة العرفاء سيدنا على كرم الله وجهه واكرم مثواه ما رايت شيئا الا ورايت الله فيه وسمى المتحقق بذلك عين الحق وعين الله الباصرة وقال صلى الله عليه وسلم ان لله اعينا وان عمر منهم وفى رواية ان على منهم اشارة الى تحققه باسماء الله قوله ومن علامات التحقق بالاسم السميع استغراقه فى الاصغاء الى معانى الذكر الحكيم وسماع كلامه الكريم وحينئذ يحصل له التحقق بسماع كلام الله تعالى من كل ناطق بل من كل مسموع وصاحب هذا المقام هو المشاهد بان الامر كما قال العارف ما فى الكون الا موجود تراه ما لنطق وما عين تراه العين الا عينه الحق ومن علامات التخلق بالاسم القدير بسط اليد الى كل ما فيه قربة الى الله سبحانه وكفها عما لا يجوز بسطها اليه وحينئذ يحصل له التحقق فى كل ما يفعله ويصدر عنه بالحق تعالى بحيث لا يصدر عنه فعل اصلا الا عن حضور تام ومقصد صحيح فيصير محفوظا من جانب الازل محفوظا بالكلية عن ان يلم به الخطاء او يعتريه الزلل لكونه قد صار متخلقا فى جميع حركاته وسكناته باسماء

Marfat.com

الحق ومتحققا فی ذاتہ وصفاتہ بطہارتہ عن احکام ماسوی الحق بحیث لم یبق لہ فعل سوی فعل حق بحق للحق قال تعالیٰ
وما رمیت اذ رمیت ولکن اللہ رمی والذین یبایعونک انما یبایعون اللہ وما ینطق عن الہوی لتحققہ فی جمیع ذراتہ بالحق
جل مجدہ والتخلق بالاسماء الالہیۃ والتحقق بہا انما یحصل لمن یکون ملازما علی ذکر اللہ تعالیٰ بجمع الہمۃ بالحضور التام بلا
التفات الی غیرہ مع التقوی والطہارۃ فینکشف علی قوی الانسان وادراکہ باعتبار الطہارۃ ظہور الاسماء الالہیۃ فتشتغل فی
تجلیاتہ وتبقی بہا دائما وادام بعد فی التعمل والاکتساب لذلک فقواہ وادراکہ اعلام التخلق الالہی فافہم ذلک وحصول
ہذہ المعارف العالیۃ لدنیۃ فی حضرۃ الوجوب وما فوقہا ہی ایمان ہذہ الطائفۃ الواصلۃ الیہا ولا یحصل ذلک الا موہبۃ
ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم وقد من اللہ سبحانہ بہا علینا بحق الفقراء بالموہبۃ الصرفۃ ولہ
الحمد علی ذلک اما حضرت الملائکۃ فبحتوی علی حقایق الصفات المنزہۃ والتقدیسیۃ والنعوت التجردیۃ الروحیۃ
والکمالات اللطیفۃ ولسان صاحب الشرع عبر عنہا بالملائکۃ ولسان اہل التصوف بالارواح المقربۃ والقدسیۃ
وسراوقات الغیب وعالم الامر والعالم العلوی وقد یطلقون علیہ عالم الغیب لغیبوبۃ عن الحس واما عقدۃ الحق سبحانہ
بکلامہ بالانحصرون فی قولہ تعالیٰ کالا بحیان الثالثۃ وہو عالم المعانی بالنسبۃ الی عالم الحس وہی تحصل فی
حضرت الملکوت الاعلی وحضرۃ الملکوت الاسفل التی ہما مترتبان مختصوصتان فی ہذہ الحضرۃ القدسیۃ بالاقسام
الاربعین من حیث احوال الموجود المشتملۃ علیہا ترتبان موجودا تما علی حضرتین حضرۃ عالم الامر عالم
تعلق بوجہ من وجوہ التعلق وہذا التعلق لہما بالنسبۃ الی عالم الخلق وہذا التعلق ایضا عالم الامر عالم
جلال اللہ وجمالہ سبحانہ منہ خلقہم فیہ کما ان منہ خلق کل شیء وہو علم یشتمل علی العلوم کلہا
عنہم سیما الکل فی الکل علیہ الصلوٰۃ والسلام وعلم ہذا وہو علم الیقین الذی لا یحیط بہ الا من
ثلثون یوما ہی مثل ایام الانبیاء ثلثین مرۃ وہذا الیقین فی الارض ثلثمائۃ
ابلیس وصنف منہم وان فوقہ الفقراء بالعالم الاعلی والسفراء فہم فی
الادنیۃ وہو سائط فیض الربوبیۃ وفرقا ہم ملکیۃ
فی الصنف منہا وصنف ادہم التعلق بعالم الاجساد

Marfat.com

ینصرف فی السموات وصنف یتصرف فی الارضیات فملکوت الصنف الاول من ہذین الصنفین باعتبار تعلق اہلہ باللطائف السماویۃ العلویۃ یسمی بالملکوت الاعلے وملکوت الصنف الثانی باعتبار تعلق اہلہ بالکثائف الارضیۃ السفلیۃ یسمی بالملکوت الاسفل وفی الملکوت الاسفل القوی المودعۃ فی بدن الحیوان وہی الغاذیۃ والنامیۃ والمولدۃ والجاذبۃ والہاضمۃ والماسکۃ والدافعۃ وہی من موجودات حضرت الارواح النوریۃ لعدم بلوغ شیتہا الوجودیۃ الی حد یدرکہا الخیال او الحس وہی فی اللطافۃ فوق الموجودات المثالیۃ واذ قد کانت ہذہ القوی المودعۃ فی الحیوان من الملکوت لامشاحۃ فی تسمیتہا ملائکۃ الارض لدخولہا فی حقیقۃ الملک والروح وقد اطلق بعض اہل الکشف علے ہذہ القوی لفظ الملائکۃ حیث قال لانبیت نبت فی الارض الا بسبعۃ من الملائکۃ وہی القوی السبعۃ کما وقع التصریح عن بعض المحققین وقد ورد فی الحدیث انہ ینزل مع کل قطرۃ ملک ووقع فی الحدیث ایضا ذکر ملک الجبال و ملک الریح وملک الرعد وملک البرق وملک السحاب وکل ہذہ الاملاک من الملکوت الاسفل من ہذہ الحضرۃ التی مرت الیہ الاشارۃ ومع نوع الانسان الوف من ہذہ الملائکۃ فسبحان الذی بیدہ ملکوت کل شئی والیہ ترجعون فلا یتصور وجود موجود شہادی الا بوجود موجود ملکوتی قالوا ہذا سر عظیم قل علے وجہ الارض من بحیط بفہمہ قالوا ومن الملکوت الاسفل الارواح النباریۃ التی یقال لہا الجن والشیاطین وقد سلط بعض تلک الارواح علے نوع الانسان وابلیس رئیس ذلک البعض وسر تسلیطہا شعبۃ من شعب القدر قلنا ولا تقید ہذا السر بشر القدر مطلقا فان لہذا السر وجہ الی خیرہ ایضا وذلک لا ینکشف الا بانکشاف حقیقۃ الخیر والشر فافہم ذلک وان وقع السوال فی ان الملائکۃ عند المحققین ہل من المادیات او المجردات وان الطبیعۃ ہل یستلزم المادۃ او ہی اعم منہا فاعلم ان السموات السبع سوی العرش والکرسی موجودات عنصریۃ لہا نفوس منطبعۃ فیہا وعقول مدبرۃ لہا ومخلوقات فیہا ہی عمارہا کعمار الارض من الانسان فاعقولہا فہی مجردۃ وہی من جملۃ النفوس المجردۃ المدبرۃ للمادۃ واما النفوس المنطبعۃ فیہا کالنفس الحیوانی فی الانسان فہی عنصریۃ مثلہا فانہا متولدۃ من دخان العناصر کما یتولد الاجزاء اللطیفۃ الدخانیۃ عن النار فان اللطف اجزاء النار ہی التی تعلو ہا فی صورۃ الدخان وفی دخان النار اجزاء لطیفۃ وکثیفۃ وکذلک فی دخان العناصر فمن کثیف دخانہا خلقت اعیان السموات ومن لطیفہا ارواحہا واما المخلوقات فیہا وہم ملائکۃ کل سماء فہی متکونۃ عن مادۃ کل سماء کما ان مخلوقات الارض متکونۃ من الارض فالملائکۃ المتکونون من مادۃ کل سماء کلہم عنصریون ذا لمادۃ والعنصر متلازمان واما الطبیعۃ فہی اعم اذ من فوق ملائکۃ السموات من ملائکۃ العرش والکرسی وما فوقہا ونفوسہا المنطبعۃ والنفوس والعقول المجردۃ للسموات والملائکۃ جمیعا والانسان کلہم طبیعیون واہل الطبیعۃ النوریۃ علی تزاہتہم من الانشاء والعنصریۃ ولکونہم طبیعیین وصفہم اللہ تعالے بالاختصام فی قولہ تعالے ما کان لی من علم بالملاء الاعلے اذ یختصمون وفی الحدیث القدسی یا محمد فیم یختصم الملاء الاعلے وانما کان کونہم طبیعیین مقتضیا لوصفہم بالاختصام لان الطبیعۃ من حیث ظاہرہا حاملۃ للصور المتقابلۃ وقابلۃ ایاہا ومن حیث باطنہا فعالۃ فیہا ففیہا قوۃ الفعل والانفعال والتاثیر والتاثر ولا شک ان ہذہ الامور متقابلۃ ولیس المراد بالاختصام الا التقابل بحیث یقتضی کل واحد منہم خلاف ما یقتضیہ الآخر من العلم باللہ والحال والذوق استعدادا واسوالا فاہل الملاء الاعلے

Marfat.com

لایخرجون عن حیطۃ اسماء اللہ المتقابلۃ وقہرا لکونہا اہل الطبیعۃ ولہذا السرور والحدیث باختلاف الارواح مع کونہا مجردۃ عند المحققین وہو قولہ صلے اللہ علیہ وسلم الارواح جنود مجندۃ فما تعارف منہا ایتلف وما تناکر منہا اختلف والتناکر والاختلاف سمۃ الطبیعۃ وان کانت نوریۃ لاعنصریۃ مادیۃ والطبیعۃ مبداء التاثیر والتاثر سواء کان فی مجرد او مادی وحقیقتہا الحقیقۃ الوجودیۃ التی یؤثر ویتاثر وذلک یحتاج الی بیان وہو ان اللہ سبحانہ وصف نفسہ علی لسان حبیبہ بالنفس الرحمانی حیث قال صلے اللہ علیہ وسلم انی لاجد نفس الرحمن من جانب الیمن وہو عندہم لوجود الوحدانی المتکثر بالتجلی والظہور بصور المعانی التی ہی الاعیان واحوالہا فی الحضرۃ الواحدیۃ سمی بہ لتنفسہا بنفس الانسان المختلف فی صور الحروف الظاہرۃ من المخارج لہا مع کونہ ہواء ساذجا ونظرا الی الغایۃ التی ہی ترویح الاسماء الداخلۃ تحت حیطۃ اسم الرحمن عن الکرب الذی تجدہ الاسماء من عدم ظہور آثارہا فہذا النفس الالہی قبل صور العالم کما یقبل نفس الانسان صور الحروف والکلمات فہو لتلک الصور کالجوہر الہیولانی للصور الجسمیۃ وذلک ہو عین الطبیعۃ الکلیۃ العالیۃ الفعالۃ للصور کلہا ولکن لامطلقا بل من وجہ وہو وجہ باطنیتہا التی ہی الاحدیۃ الذاتیۃ الجمعیۃ فان للنفس الالہی ظاہر وباطن فہو من حیث ظاہرہ قابل للصور ومن حیث باطنہ فعال لہا ومن ہذہ الحیثیۃ یسمی بالطبیعۃ وہذہ الحقیقۃ ہی النفس الرحمانی وکان تسمیتہ بالطبیعۃ بناء علی انہ مبداء الفعل والانفعال فانہ یوثر فی التعینات باظہارہا ویتاثر بہا باعتبار تقیدہا بہ واذا عرفت ان الوجود الاضافی الکلی من الحیثیۃ المذکورۃ ہو الطبیعۃ الکلیۃ بان لک ان الطبیعۃ الجزئیۃ ہی الحصۃ الوجودیۃ الخ قال داود القیصری فی شرح الفصوص انواع الروحانیات متکثرۃ منہم اہل الجبروت کالعقل الاول والملائکۃ المہیمۃ والعقول السماویۃ والعنصریۃ البسیطۃ والمرکبۃ التی ہی المولدات الثلاث علی اختلاف طبقاتہا وصنوفہا ودرجاتہا ومنہم اہل الملکوت کالنفس الکلیۃ والنفوس المجردۃ السماویۃ والعنصریۃ البسیطۃ والمرکبۃ علی ان ما فی الوجود شیء الا ولہا فی الجبروت والملکوت عقل ونفس ومنہم النفوس المنطبعۃ من الاجرام العلویۃ والسفلیۃ ومنہم القوی الجسمانیۃ التی ہی سدنۃ النفوس المنطبعۃ ومنہم الجن والشیاطین ولا یطلق القوی الا علی التوابع من القوی الروحانیۃ والنفوس المنطبعۃ وتوابعہا کما یقال قوی الروح وقوی القلب ولا یجعل الروح والقلب قوۃ من القوی لانہما سید اجمیع الظاہر وہذا الکلام ماخوذ من الشیخ الاندلسی فی الفصوص واتباعہ من الشارحین واہل اصطلاحاتہ واعلم ان للروح الاعظم لعینون بہ العقل الاول ویقال لہ القلم الاعلی وذلک لان العقل لہ ثلثۃ وجوہ عقلیۃ کلیۃ فالوجہ الاول اخذہ الوجود والعلم مجملا بلا واسطۃ وادراکہ وضبطہ ما یحصل البین حضرۃ غیب موجدہ فباعتبار ہذا الوجہ یسمی بالعقل لانہ اول من عقل بہ واول قابل لفیض وجودہ والوجہ الثانی ہو تفصیلہ لما اخذہ مجملا [illegible] بحکم اکتب ما ہو کائن واکتب علمی فی خلقی ویسمی بہذا الوجہ بالقلم الاعلی الذی یجری [illegible] القابلۃ قال اللہ تعالے علم بالقلم وبہذا الوجہ ہو نفس محمد صلے اللہ علیہ وسلم [illegible] والذی نفس محمد بیدہ ولہذا نطق بجوامع الکلم التی لم یؤتہا من سواہ من العالمین والوجہ الثالث کونہ حاملا لعلم التجلی الاول منسوبا الی مظہریۃ فی نفسہ لغلبۃ حکم الوحدۃ والبساطۃ علیہ وبہذا الاعتبار ہو حقیقۃ الروح الاعظم المحمدی و

Marfat.com

نورہ الکونہ جامعا لجمیع التجلیات الالہیات منہا والکونیات ومنشاء ارواح الکائنات والروح الاول ہو روح العقل الاول اذلیس قبلہ روح والروح الاقدم ہو الاعظم لانہ لما کان منشاء لجمیع الارواح کما عرفت کان ہو الاقدم لامحالۃ والروح الاوحد ہو الروح الاعظم لما عرفت قال السید فی التعاریف الروح الاعظم الذی ہو الروح الانسانی مظہر الذات الالہیۃ من حیث ربوبیتہا لذلک لایمکن ان یموم حولہا حائم ولا یروح وصلہا رائم لایعلم کنہہا الا اللہ ولا ینال ہذہ البغیۃ سواہ وہو العقل الاول وہو الحقیقۃ المحمدیۃ والنفس الواحدۃ والحقیقۃ الاسمائیۃ وہو اول موجود خلقہ اللہ تعالی علی صورتہ وہو الخلیفۃ الاکبر وہو الجوہر النورانی جوہریۃ مظہر الذات ونورانیۃ مظہر علمہا ویسمی باعتبار الجوہریۃ نفسا واحدۃ وباعتبار النورانیۃ عقلا اولا انتہی والروح المضاف لعیون بہ النفس الکلیۃ المسماۃ باللوح المحفوظ وکل شئ بالکتاب المبین وذلک لان ہذا الروح لما قبل بالنفسہ العلم الاعلی فیہ صار متضمنا صنفی الکلم الفعلیۃ والقولیۃ مفصلۃ بحیث لایفوتہ شئ مما یدخل فی الوجود الی الانتہاء یسمی بہذا الاعتبار بکل شئ المعنی بقولہ وکتبنا لہ فی الالواح من کل شئ ثم انہ باعتبار توجہہ الی موجدہ واخذہ المدد عنہ بلا واسطۃ شئ یسمی روحا مضافا الی الحضرۃ الالہیۃ ثم باعتبار تنزلہ وظہورہ بالصور اللطیفۃ والکثیفۃ البسیطۃ منہا والمرکبۃ عرشا وکرسیا وسموات وارضین وما بینہما من الافلاک والاملاک والکواکب والعناصر والمولدات الثلثۃ معدنا ونباتا وحیوانا یسمی بالکتاب الفعلی المعنی بقولہ تعالی ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین وروح الارواح ہو الروح المحمدی لانشاء جمیع الارواح عنہ لان جہۃ واحدیۃ القلم الاعلی ہی اصل الارواح واعلم کما ان للروح الاعظم الانسانی الذی ہو مظہر الذات الاحدیۃ فی العالم الکبیر مظاہر واسماء من العقل الاول والقلم الاعلی والنور والنفس الکلیۃ واللوح المحفوظ وغیرہا من حیثان الحقیقۃ الانسانیۃ ہی الظاہرۃ بہذہ الصور فی العالم الکبیر کذلک لہ فی العالم الصغیر الانسانی مظاہر واسماء بحسب ظہوراتہا ومراتبہا فی اصطلاح العرفاء بالحق وغیرہم من الصوفیۃ وہی القلب والفواد والکلیۃ والروح والسر والخفی والاخفی والنفس لما القلب حقیقۃ بین الحقایق الجسمانیۃ والقوی المزاجیۃ والقوی الروحانیۃ والخصائص النفسانیۃ فالتقلب بین الوجہ الذی یلی الحق فیستفیض منہ الانوار القدسیۃ والاشراقات النوریۃ وبین الوجہ یلی النفس الحیوانیۃ فیفیض علیہا ما استفاض من موجدہا جل مجدہ علی حسب استعداداتہ الفطری وسمی قلبا قیل سمی لتقلب حقیقۃ بین الحقایق الالہیۃ والکونیۃ بحیث یصیبہ احدیۃ جمع جمیع الاسماء فکان برزخا والبرزخ لایکون برزخا الا علی طرفیہ کما ہو من لوازم البرزخیۃ ویقال لہ قلب القلب وتقلیبہ تقلیب الجمع والوجود ویکون جامع بین الوجوب والامکان لکونہ البرزخیۃ الجامعۃ فعلی ہذا ہو ظل مرتبۃ الاحدیۃ فرتبتہ فوق مرتبۃ العقل والروح وعلی الاول ہو ظل مرتبۃ الواحدیۃ والروح ظل مرتبۃ الاحدیۃ واما الفواد فباعتبار تاثرہ من سبعہ فان الفواد ہو الجرح والتاثر لغۃ قال فی القاموس القلب الفواد او اخص منہ والعقل انتہی وقال العلامۃ شہاب الدین احمد بن حجر رحمہ اللہ تعالی فی شرح القصیدۃ الہمزیۃ وہو ای القلب مضغۃ فی الفواد معلقۃ بالنیاط فہو اخص من الفواد وقال الواحدی والذی فی الصحاح انہما مترادفان قال الزرکشی والاحسن غیرہ والفواد غشاء القلب والقلب بجملتہ وسویداہ ویؤید الفرق قولہ صلی اللہ علیہ وسلم ایمن قلوبا وارق افئدۃ

Marfat.com

وفی قال الزمخشری بان الفواد وسط القلب سمی به لتقوده ای توقده والقلب مشتق من التقلب الذی ہو المصدر لفرط تقلبه کما فی الحدیث ومثل ہذا القلب کمثل ریشة بفلاة تقلبها الریاح بطنا لظہر انتہی وہو دائم التقلب ولذا قیل فیه وما سمی الانسان الا لانسه وما سمی القلب الا لتقلبه وقال الآخر وما سمی القلب الا من تقلبه وقال الغزالی فی کتابه روض الطالبین القلب یطلق علی معنیین احدہما اللحم الصنوبری الشکل المودع فی الجانب الایسر من الصدر وفی باطنه تجویف فیه دم اسود وہو منبع الروح الحیوانی ومعدنه والثانی ہی لطیفة ربانیة روحانیة لها بہذا القلب الجسمانی تعلق یضا ہی تعلق الاعراض بالاجسام والاوصاف بالموصوف وتلک اللطیفة ہی الانسان المدرک العالم المخاطب المثاب المعاقب انتہی وقال السید فی التعاریف القلب لطیفة ربانیة لها بہذا القلب الجسمانی الصنوبری الشکل المودع فی الجانب الایسر من الصدر تعلق وتلک اللطیفة ہی حقیقة الانسان ویسمیها الحکیم النفس الناطقة والروح باطنه والنفس الحیوانیة مرکبه وہی المدرک العالم من الانسان والمخاطب المطالب المعاتب انتہی قالوا لیس له الا وجهة واحدة اذا توجه الیها عمی عن غیرہا لکن ہذا قلب غیر العارف واما العارف فکل ذرة منه قلب یری بها من یدری بل ولیس له قلب یعیش به لانه بربه لا بقلبه یشرب ویطوی ولذا قیل عاش من لا قلب له والشد وناشعر یقولون لو اعیت قلبک لا رعوی فقلت وہل للعارفین قلوب وذلک لان العارف الفانی فی البحث من این لقی له القلب حتی یکون صاحب قلب فهو فی ہذہ الحالة یکون قلبا لکل یعتفیض منه العالم الذی ہو بمنزلة الات فانه الانسان الکامل الذی به ومن مرتبة یصل فیض الحق والمدد الذی ہو سبب لبقاء ما سوی الحق الی العالم کله علوا وسفلا ولولاہ من حیث البرزخیة التی لا یغائر الطریقین لما قبل من العالم المدد الالهی الوجدانی لعدم المناسبة بین الحق والخلق بدا ن وسطیته واما الصدر فباعتبار الوجه الذی یلی البدن لکونه مصدر الواره واما الکلمة فباعتبار ظهورہا فی النفس الرحمانی کظهور الکلمة فی النفس الانسانی فیعنی بها الحقیقة وان شیئت فقل الماہیة او العین الثابتة او بما شیئت من تعینات الحق وظهوراته فانه متی اعتبرت تلک الحقیقة مقرونة بالوجود بحکم ما یقتضیه من اللوازم والتوابع التی افادت معنی الخلقیة والموجودیة یسمیت کلمة واما الروح فباعتبار خوفه وفزعه من مبدعه القہار واما الروح فباعتبار ربوبیته للبدن وکونه مصدر الحیوة الحسیة بمنبع فیضانه علی جمیع القوی النفسانیة وبہذا مراد من قال ہی الروح روحانی به روح الجسد کذا قال القیصری فی مقدمة شرح الفصوص والروح فی اصطلاح القوم ہی اللطیفة الانسانیة المسماة عند الحکماء بالنفس الناطقة لا الروح الحیوانی الذی ہو جسم بخاری ینبعث عن غلیان دم القلب فان اللطیفة الانسانیة جوہر مجرد عن المادة وذلک لانها قابلة لما لا یتناہی من العلوم المختلفة نوعا ولحفظة ومشاہدة وتخیلا وتعقلا فاستحال مع ذلک ان یکون غیر مجردة عن جمیعها قالوا ومن فهم هذا فقد عرف معنی قول سید العرفاء امامنا علی کرم الله وجهه واکرمه من عرف نفسه فقد عرف ربه انه تعالی اوجبان یکون [illegible] لما صح ان یکون قیوما بجمیعها واعلم ان فی تجرد الروح مادیة وتعلقا بالبدن [illegible] من الصوفیة والفلاسفة الی انه لیس بجسم ولا عرض بل جوہر مجرد قائم بنفسه غیر متحیز [illegible] فیه ولا خارج عنه وقال بعض العلماء من اہل السنة ہو جسم لطیف یتخلل فی البدن کما یتخلل ماء الورد ذاتا به وقال البغوی فی النفس الهوائیة التی یحیی به البدن فی الحکم وقال القانی رحمه الله تعالی فی شرح الصغیر وعبارة بعض المحققین ہی جسم لطیف

Marfat.com

مشتبک بالبدن اشتباک الماء بالعود الاخضر وبهذا احترم النووی ونقل تصحیحہ عن اصحابہ وجزم بہ ابن عرفۃ المالکی ونقل تصحیحہ عن اصحابنا وفی الحدیث اذا قبض الروح تبعہ البصر وفیہ ایضا یتبع بصرہ نفسہ ومنہا یوخذ اتحاد النفس والروح والنہی عن الخوض فیہ محلہ الارشاد والکرامۃ وقال فی الشرح الکبیر اعلم ان الناس اختلفوا فی الروح علی فریقین فرقۃ امسک عن الکلام فیہ لانہ سر من اسرار اللہ تعالی ولم یؤت علمہ للبشر وہذہ الطریقۃ ہی المختارۃ قال الجنید رضی اللہ تعالی عنہ الروح شیئ استاثر اللہ تعالی بعلمہ ولم یطلع علیہ احدا من خلقہ فلا یجوز للعباد البحث بالکثر من انہ موجود وعلی ہذا ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما واکثر السلف وفرقۃ تکلموا فیہ وبحثوا عن حقیقتہ قال النووی وہو اصح ما قیل فیہ وذکر عبارۃ امام الحرمین التی صدرنا بہا ثم قال وہل عدم الخوض فیہ علی سبیل الوجوب کما یفہم من کلام الجنید رضی اللہ تعالی عنہ او علی سبیل الندب فقط وہو الحق انتہی وفی الشرح الکبیر علی جامع الصغیر للمناوی رحمہ اللہ تعالی وفیہ اسے فی الروح اکثر من الف اقوال قال ابن جماعۃ ولیس فیہ قول صحیح بل قیاسات وتخیلات عقلیۃ وجمہور اہل السنۃ علی انہا جسم لطیف یخالف الاجسام بالماہیۃ والصفۃ متصرف بالبدن جریان فیہ حلول النار فی الفحم والزیت فی الزیتون یعبر عنہ بانا وانت انتہی وقال اللقانی فی الشرح الصغیر واختلف فی محلہا من الجسد حال الحیوۃ فقیل البطن وقیل بقرب القلب من البطن وقال عبد السلام لا یبعد عندی ان یکون الروح فی القلب قال الجلال وما قالہ جزم بہ الغزالی فی الاحیاء والاصح انہ لیس فی کل البدن الا ارواح واحدا انتہی اقول الروح مخلوق وفی نفی عرضیتہ واثبات جوہریتہ اتفق جمیع العلماء والعرفاء غایۃ ما فی الباب انہ وقع الاختلاف فی تجردیۃ ذلک الجوہر وماویۃ اکثر المشائخ الصوفیۃ وابو منصور الماتریدی رحمہم اللہ تعالی والامام محمد الغزالی والراغب قالوا بتجرد الروح وکفی للقوم تقویۃ فی الاستدلال علی اہل الظاہر بموافقۃ ابی المنصور الماتریدی بہم فی ذلک وہل ہو الا امام اہل السنۃ والجماعۃ واما کونہ سرا فباعتبار انہ مدرک انوارہ لارباب القلوب الراسخین فی العلم باللہ دون غیرہم قال الفاضل اللاہوری فی حاشیۃ البیضاوی ومعنی السر بالمعرفۃ استبشارہ وفرحہ بما حصل لہ وغیبوبۃ عن ملاحظۃ ما یدرک بعدہ وما یتطرق الیہ من خطر الزوال قال الامام الاکمل القشیری رحمہ اللہ تعالی ہو فی الاصطلاح ملک علیہ اشراف وسر اسرا لا اطلاع علیہ لغیر الحق وقال عند القوم علی حسب سوء ضعتہم ومقتضی وصولہم السر اللطف من الروح والروح اشرف من القلب ویقولون الاسرار معتقۃ عن رق الاعتبار وعن الاطلال والآثار ویطلق لفظ السر علی ما یکون مصونا مکتوبا بین العبد والحق فی الاحوال وعلیہ یحمل قول من قال اسرار نا کبر لم یفضہا وہم واہم ویقولون صدور الاحرار قبور الاسرار وقالوا لو عرف سری رزی لطرحتہ انتہی وذکر الاندلسی فی اصطلاحاتہ یطلق فیقال سر العلم بازاء حقیقۃ العالم بہ وسر الحال بازاء معرفۃ مراد اللہ فیہ وسر الحقیقۃ بازاء ما یقع بہ الاشارۃ من الروح وکذا ما یقع بہ الاشارۃ من الاشیاء التی تکون مصونۃ ومکنونۃ بین العبد وبین الحق وسر السر ما انفرد بہ الحق والسر المصون یعبرون بہ عن غیب ہویۃ الذات الاقدس واطلاقہا فان کنہ الذات تعالی وتقدس یجب ان لا یدخل تحت علم او ان یحاط بہ او ان یدرک من حیث ذاتہ فہو السر المصون عن الادراک والاحاطۃ وسر التجلیات یشیرون الی مشاہدۃ کل شئ فی کل شئ وکیفیۃ حصول ہذا المشہود لان تجلی القلب ہین التجلی الاول الذی لہ احدیۃ الجمعیۃ بین جمیع الاسماء الکلیۃ والجزئیۃ والاصلیۃ والفرعیۃ والذاتیۃ والصفاتیۃ بحیث لا یظہر علیہ شئ من الاسماء علی شئ اصلا بحیث یشاہد شہود

Marfat.com

ذوقیا ان کل اسم منہا مشتمل علی الجمیع اشتمالا حقیقتا علی الوجہ الذی عرفتہ فی باب توحد الاسماء وتکثرہا فاذا توحدت فی شہود ہذا المشاہد من جہتہ الحقیقۃ الجامعۃ لہا وہی الذات الواحدۃ التی لا تکثر فیہا بوجہ من الوجوہ شاہد حینئذ کل شئ فی کل شئ وحینئذ یظہر لہ معنی ما قصد بہ الناشد بقولہ **شعر** فی کل شئ بکل شئ ظہرت مع غایۃ التنزاہۃ ٭ ولیس یدری بذلک الا من کان فی غایۃ النباہۃ۔ فافہم ذلک فان فی السر اسرارا واما الخفی فلخفاء حقیقتہ علی العارفین فکیف علی غیرہم فانہ مصون مکنون قال فی المختار خفی من باب رمی کتمہ واظہرہ وہو من الاضداد واخفاہ سرہ کتمہ وشئ خفی ای خاف وجمعہ خفایا وخفی علیہ الامر یخفی خفاء ویقال ایضا برح الخفاء ای وضح الامر والخوافی ما دون الریشات العشر من مقدمات الجناح واستخفی منہ یواری ولا تقل اختفی واختفیت الشئ استخرجتہ والمختفی النباش لانہ یستخرج الاکفان وقولہ تعالی ان الساعۃ آتیۃ اکاد اخفیہا ای ازیل عنہا خفاہا عظاما کقولہم اشکیتہ ازلتہ عما یشکوہ قلت واصل الخفاء بالمد والقصر الکساء الذی یغطی بہ السقاد قری اخفیہا انتہی والاخفی ادق منہ فی الخفائیۃ لخفاء حقیقتہ وذلک لان بہذا الاعتبار مظہر للذات الصرفۃ والہویۃ المطلقۃ ولا النفس فلتعلقہ بالبدن وتدبیرہ ایاہ یسمی عند ظہور الافعال النباتیۃ منہا لسدنتہا وخدمتہا نفسا نباتیۃ وعند ظہور الافعال الحیوانیۃ منہا نفسا حیوانیۃ ثم باعتبار غلبۃ القوی الحیوانیۃ علی القوی الروحانیۃ تسمی امارۃ وہی المشارۃ الیہا بقولہ صلے اللہ علیہ وسلم اعدی عدوک نفسک التی بین جنبیک وعند تلالاء نور القلب من الغیب لاظہار کمالہ ولادراکہ القوی العاقلۃ ودخامۃ عاقبتہا وفساد احوالہا تسمی لوامۃ للومہا علی افعالہا وہذہ المرتبۃ کالمقدمۃ لظہور القلب ای المرتبۃ القلبیۃ فاذا ظہر النور وغلب یظہر سلطانہ علی القوی الحیوانیۃ واطمانۃ النفس تسمی مطمئنۃ ولما کمل استعدادہا وقوی نورہا وزاد اشراقہا وارتقی ضوءہا وبرزخا کان بالقوۃ فیہا وصار مرآتا للتجلی الالہی تسمی بالقلب وہو المجمع للبحرین والملتقی للعالمین لذلک وسع الحق سبحانہ وصار عرش اللہ کما جاء فی الحدیث الصحیح لا یسعنی ارضی ولا سمائی ولکن یسعنی قلب عبدی المومن التقی النقی ای قلب جبلۃ الحق نقیا وذکیا عن الارجاس الہیولانیۃ والادناس الطبیعیۃ فالمعتبر ان اعتبر الحقیقۃ الواحدۃ المعروضۃ بہذہ الاعتبارات فحکم بان الجمیع شئ واحد حقیقۃ صدق وان اعتبر مع کل من الاعتبارات فحکم بالمغایرۃ صدق ایضا اذ الوحدۃ والغیریۃ لم تردا علی محل واحد ہذا عند القائلین بالاثنی والذاتی واختلاف الاعتباری واما عند بعض الکمل من المتاخرین فہی حقایق منفرزۃ ذکرناہا فی مقدمۃ الفتوحات الغیبیۃ شرح عقاید الصوفیۃ ونحن اخذنا بذلک ان شئت الاطلاع علی ذلک فارجع الیہا فانہا غنیمۃ العصر والزمان وہذہ اللطائف التی فی الانسان الصغیر ظلال لما فی الانسان الکبیر وہو العالم وانما عبر عنہ بالانسان الکبیر فی اصطلاحہم لان جمیع ما فی العالم عبارۃ عن مجموع ما اندرج فی النشاۃ الانسانیۃ وذلک لان اعیان العالم ہی تفصیل النشاۃ الانسانیۃ فالانسان عالم صغیر مجمل صورۃ والعالم انسان کبیر مفصل صورۃ جمع لطیفۃ وہی کل اشارۃ وحقیقۃ المعنی تلوح للفہم ولا تسعہا العبارۃ کعلوم الاذواق وانما سمیت [illegible] المتخیلۃ فی الانسان لدقۃ معانیہا ونفاستہ جوہریتہا بحیث لا تسبق ولا تلوح الا [illegible] ن العرفاء المکاشفین للحقایق الالہیۃ والکونیۃ کما عرفتہا فی المواقع الشتی فی سطاری الیہا فافہم [illegible] لک لو اوقع سیرہ فی حضرۃ الارواح یحصل لہ ایمان بنا سب ہذہ الحضرۃ وبکا فی ہذہ الحضرۃ فی [illegible] ل الواصلین الیہا بحسب استعدادہم متفاوتۃ فمنہم من صل

Marfat.com

فی ایمانہ بہذہ الحضرۃ علی المشرب العیسوی من محمد علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات بالملائکۃ المہیمۃ والملائکۃ اختصوا بالعلم الذی لایعرفہ احد من البشر الا ان یتجرد عن بشریتہ وعن حکم مافیہ للطبیعۃ من حیث نشاءتہ حتی یبقی الروح المنفوخ فیہ علی اصلہ الاول وحینئذ یتخلص للعلم باللہ تعالیٰ من حیث یعلمہ الملائکۃ فیقوم فی عبادتہ للہ تعالے مقام الملائکۃ فی عبادتہم لہ تعالے وہذا العلم ایمان من ہذا مقامہ بالعین المطلق ای الذات المعری المسلوب عنہ التعین فی ہذہ الحضرت ہو المعنی بالایمان بالملائکۃ فان حقیقۃ الملائکۃ وجہ خاص من الذات المطلق آمنت بہ الملائکۃ فی صورہا وتعیناتہا فاول مومن بالایمان بالملائکۃ ہم الملائکۃ ثم من یصیر روحا محضا وملکا محبا من الواصلین وذلک لتجردہ عن الغواشی البدنیۃ وہکذا الی کل صورۃ بالنسبۃ الی حقیقۃ اذ حقیقۃ کل شئے وجہہ الخاص من الذات المطلق وذلک ہو حظہ منہ فالصورۃ اول مومن بحقیقتہا من کل مؤمن بہا فظہر اول المؤمنین مطلقا ہو الصورۃ الجمیلیۃ المحمدیۃ علی صاحبہا افضل الصلوات واکمل التحیات لکونہا صورۃ الاتعین التی لم یتقدمہا تعین اصلا فہو اول المؤمنین من حیث ہذہ الصورۃ بغیب الذات وبطونہ والاحدیۃ المطلقۃ الذاتیۃ ثم ان التعین الثانی وہو مرتبۃ تفصیل العلم وحضرۃ الواحدیۃ لاشک انہا صورۃ التعین الاول والمرتبۃ الجمیلیۃ العلمیۃ والاحدیۃ المقیدۃ المتنزلیۃ بالواحدیۃ من الحقیقۃ المحمدیۃ علی صاحبہا الصلوات والتسلیمات فہو اول المؤمنین من حیث ہذہ الصورۃ بالشان الکلی الشامل لجمیع الشیونات الالہیۃ والکونیۃ ازلا وابدا وہکذا فی صورۃ کل تعین کلی من التعینات الستۃ المشہورۃ وجزئی مما لاتناہی ولایحیط بہ علم الحادث اول المؤمنین بحقیقۃ تلک الصورۃ وہی التعین المتقدم الظاہر بصورۃ المتاخر ہو اعرف الخلق باللہ تعالے صلے اللہ علیہ وسلم فما آمن اولا فی صورۃ الملائکۃ ولا فی صورۃ المثل ولا فی صورۃ الشہادات ولا فی الصورۃ الجامعۃ الانسانیۃ بحقائق کل من تلک الصور ولا فی غیر ذلک من المراتب الجزئیۃ الغیر المنحصرۃ مما یشملہ ما انزل الیہ من ربہ فی قولہ جل ذکرہ آمن الرسول بما انزل الیہ من ربہ والمؤمنون الا ہو ولذلک امر صلے اللہ علیہ وسلم ان یدعی تلک الاولیۃ المطلقۃ لنفسہ فانا اول المؤمنین ای فی کل حضرۃ کلیۃ وجزئیۃ یصدق فیہا انہ آمن بشئے بشئے فانا اول المؤمنین فی تلک الحضرۃ بذلک الایمان وہذا البیان فی ہذا الموضع یکفیک فی کل موضع یتکلم فی ایمانہ صلے اللہ علیہ وسلم باللہ والیوم الآخر ایضا یکفیک ان تعلم ان لکل مرتبۃ من ہذہ المراتب التی وعینا الی الایمان بہا ایمانا بما یلیق بہ من مراتب الذات المقدسۃ فلہ سبحانہ ایمان بغیب ذاتہ وقد سمی نفسہ مؤمنا فی کلامہ القدیم ہو المؤمن المہیمن وورد المؤمن مرآت المؤمن وللملائکۃ والرسل ایمان بما وجد وامن حضرات العین المطلق کایماننا بہا فی حضراتہم واما الکتب والیوم الآخر والقدر فکذلک ایضا اذ ہی حضرات قدسیۃ ترجع حقائقہا الی اسماء الٰہیۃ وکل اسم من اسماء اللہ تعالے لہ حظ من الذات ہو ایمانہ بہا ففی ہذا کفایۃ لک فشاہد التفصیل فی عین الاجمال تمکن من ذروۃ اہل الکمال ومن الواصلین الی ہذہ الحضرۃ القدسیۃ بالمشرب العیسوی من المحمدیین علی متبوعنا افضل الصلوات واکمل التحیات من تظہر علی یدہ خوارق العادات نحو ابراء الاکمہ والابرص واحیاء المیت الی غیر ذلک ومن الواصلین من تبدو علیہ من ہذہ الحضرۃ انوار لطیفۃ یعکف علیہا قنعانا ونظیرہا انوار الذات حتی قال بعد ما حصل لہ الترقی عنہا عبدت الروح بالالوہیۃ ثلثین سنۃ وبابہ عکوفہ ہذا ہو ایمان بالعین المطلق فی ہذہ الحضرۃ

Marfat.com

وہو ایمانہ بالملئکۃ ومن الواصلین یختطف بقہر اللطافۃ تارۃ الی التجرد ویعود اخری الی المادۃ ثم یختطف ویعود وما بہ اختطافہ ہو ایمان بالعین المطلق فی ہذہ الحضرۃ وہو ایمان بالملئکۃ ومن الواصلین من غلبہ علیہ الروحانیۃ حتی یسمع کلام الملئکۃ ومنہم من یرونہ ولا یجمع بین الکلام والرویۃ الا الانبیاء وبہا تکمل الغلبۃ ہو ایمان بالعین المطلق فی ہذہ الحضرۃ وہو ایمان بالملئکۃ ومن الواصلین الیہا من تتشکل بالاشکال المختلفۃ المحسوسۃ لتنزہہ عن العلائق الجسمانیۃ والسلاخہ عن الکثائف البدنیۃ وفی قوۃ الکامل من البشر ان یظہر فی صورۃ غیرہ کما وقع لقضیب البان وغیرہ ولیس فی قوۃ الکامل من الملئکۃ ان یظہر فی صورۃ غیرہ من الملائکۃ فلا یقدر جبرئیل ان یظہر بصورۃ اسرافیل ولا میکائیل وعلی ہذا فقس قوۃ الانسان ما لیس فی قوۃ الملک وما حضرۃ الکتب من حضرات العین المطلق والذات السادج المعری عن النسب والاعتبارات فتحتوی علی الصفات التنزیہیۃ والتشبیہیۃ والنعوت الالہیۃ المحکمۃ والکونیۃ المتشابہۃ واحکام الجمعیۃ المجملۃ القرانیۃ والفرقیۃ المفصلۃ الفرقانیۃ والرموز الخفیۃ المعارف المنصوصۃ وعلوم الدلالات وحقائق الاشارات ودقایق العبارات وحضرات ہذہ الحضرۃ الواحدۃ من حضرات الذات المطلق وصور حقیقتہا القدسیۃ فی مراتبہا کثیرۃ وآخر حضراتہا التی تتلقی اہل السفارۃ علیہم الصلوۃ والسلام حقایق الوحی فیہا بوساطۃ امینیۃ جبرئیل علیہ السلام ہی حضرۃ المثال البرزخ بین الغیب والشہادۃ والارواح والاجسام التی ہی الحضرات الاخیرۃ المتجلی فیہا الحق من طریق السمع علی مدارک الرجال وکونہا برزخا لان عالم الارواح لما کان متقدما بالوجود والمرتبۃ علی عالم الاجسام وکان الامداد الربانی الواصل الی الاجسام موقوفا علی توسط الارواح بینہا وبین الحق سبحانہ وتدبیر الاجسام مفوض الی الارواح وتعذر الارتباط بین الارواح والاجسام للمبائنۃ الذاتیۃ الثابتۃ بین المرکب والبسیط فان الاجسام کلہا مرکبۃ کثیفۃ والارواح بسیطۃ فلا مناسبۃ بینہما فلا ارتباط ولما لم یکن ارتباط لا یحصل التاثیر ولا التاثر ولا الامداد ولا الاستمداد فلذلک خلق اللہ سبحانہ عالم المثال برزخا بین عالم الارواح وعالم الاجسام لیصح ارتباط احد العالمین بالآخر فیتالی حصول التاثیر والتاثر والوصول الامداد والتدبیر وہو مرکب لطیف فناسب بالطرفین وقال السید عالم المثال متوسط بین عالمی العقل والحس لانہ اقل تجریدا من العقول واکثر تجریدا من المحسوسات قال داود القیصری فی مقدمۃ شرح الفصوص ان عالم المثال ہو عالم روحانی من جوہر نورانی شبیہ بالجوہر الجسمانی فی کونہ محسوسا مقدارا وبالجوہر المجرد العقلی فی کونہ نورانیا ولیس بجسم مرکب مادی ولا جوہر مجرد عقلی لانہ برزخ وحد فاصل بینہما وکل ما ہو برزخ بین شیئین لابد ان یکون غیرہما لہ جہتان یشبہ بکل منہما ما یناسب عالمہ اللہم ان یقال انہ جسم نوری فی غایۃ ما یمکن من اللطافۃ فیکون حدا فاصلا بین الجواہر المجردۃ اللطیفۃ وبین الجواہر الجسمانیۃ المادیۃ الکثیفۃ والمکان لبعض ہذہ الاجسام ایضا الف من البعض بالنسبۃ الی غیرہا فلیس بعالم عرضی کما زعم بعضہم لزعمہم ان الصور المثالیۃ منفکۃ عن حقایقہا [illegible] ان الحقائق الجوہریۃ موجودۃ فی کل من العوالم الروحانیۃ والعقلیۃ والخیالیۃ و[illegible] وجدت القوۃ الخیالیۃ التی للنفس الکلیۃ المحیطۃ الجمیع ما احاط غیرہا من [illegible] خیالات خیل ذلک العالم ومظہرہ وانما سمی بالعالم المثالی لکونہ مشتملا علی صورہا فی الجسمانی ولکونہ اول مثال صور لما فی الحضرۃ العلمیۃ الالہیۃ من صور الاعیان

Marfat.com

والحقائق فليس معنى من المعانى ولا روح من الارواح الا وله صورة مثالية مطابقة لكماله اذ لكل منها نصيب من الاسم الظاهر لذلك ورد فى الخبر الصحيح ان النبى صلى الله عليه وسلم رأى جبرئيل عليه السلام فى السدرة وله ستمائة جناح وفيه ايضا انه يدخل كل صباح ومساء فى نهر الحيوة ثم يخرج فينفض اجنحته فيخلق الله سبحانه من قطراتها ملئكة لا عدد لها وهذا العالم المثالى يشتمل على العرش والكرسى والسموات السبع والارضين وما فى جميعها من الاملاك وغيرهم ومن هذا المقام يتنبه السالك على كيفية المعراج النبوى وشهوده صلى الله عليه وسلم آدم فى السماء الاولى ويحيى وعيسى فى الثانية ويوسف فى الثالثة وادريس فى الرابعة وهارون فى الخامسة وموسى فى السادسة وابراهيم فى السابعة صلوات الله وسلامه عليهم وعلى الفرق بين ما يشاهد فى النوم والقوة الخيالية من العروج الى السماء كما تحصل للمتوسطين فى السلوك وبين ما يشاهد فى هذا العالم الروحانى وهذه الصورة الحسية ظلال تلك الصور الخيالية لذلك يعرف العارف بالفراسة الكشفية من صورة العبد احواله قال صلى الله عليه وسلم اتقوا فراسة المؤمن فانه ينظر بنور الله وقال عليه الصلوة والسلام فى الدجال مكتوب على ناصيته ك ف ر يقرأه كل مؤمن وقال تعالى سيماهم فى وجوههم من اثر السجود فى حق اهل الجنة وفى حق اهل النار يعرف المجرمون بسيماهم فيؤخذ بالنواصى والاقدام والمثالات المقيدة التى هى الخيالات ليست الا موجودا منه وظلا من ظلاله خلقها الله سبحانه دليلا على وجود العالم الروحانى ولهذا جعلها ارباب الكشف متصلة بهذا العالم ومستمدة منه كالجداول والانهار المتصلة بالبحر والكوى والشبابيك التى تدخل منها الضوء فى البيت ولكل من الموجودات التى فى عالم الملك مثال مقيد كالخيال فى العالم الانسانى سواء كان فلكا او كوكبا او عنصرا او معدنا او نباتا او حيوانا فان لكل منها روحا وقوى روحانية وله نصيب من عالم المثال المقيد والا لم يكن العوالم متطابقة غاية ما فى الباب انه فى الجمادات غير ظاهر كظهوره فى الحيوانات قال الله تعالى وان من شئ الا يسبح بحمده ولكن لا تفقهون تسبيحهم وقد جاء فى الخبر الصحيح ما يؤيد ذلك من مشاهدة الحيوانات امورا لا يشاهدها من بنى آدم الا ارباب الكشف اكثر من ان تحصى وذلك الشهود يمكن ان يكون فى العالم المثالى المطلق ويمكن ان يكون فى المثال المقيد والله اعلم بذلك ولعدم شهود المحجوبين من الانسان جعلهم الله تعالى اسفل السافلين والسالك اذا اتصل فى سيره الى المثال المطلق لعبوره عن الخيال المقيد يصيب فى جميع ما يشاهد ويجد الامر على ما هو عليه لمطابقتها بالصور العقلية التى فى اللوح المحفوظ وهو مظهر العلم الالهى ومن هنا يحصل الاطلاع للانسان على عينه الثابتة واحوالها بالمشاهدة لانه ينتقل من الظلال الى الانوار الحقيقية كما يطلع عليها بالانتقال المعنوى فى الابتداء يقع فى الخيال المقيد وهو النوم ثم بالتدريج وحصول الملكة ينتقل الى العالم المثالى المطلق فيطلع على ما يختص بالعناصر ثم السموات فيسرى صاعدا الى ان ينتهى الى اللوح المحفوظ والعقل الاول صورتى ام الكتاب ثم ينتقل الى حضرة العلم الالهى فيطلع على الاعيان الثابتة حسب ما شاء الله تعالى كما قال ولا يحيطون بشئ من علمه الا بما شاء وهذا على ما يمكن لعباد الله فى مراتب الشهود لان فوق هذه المرتبة شهود الذات المنيفة للعباد عند التجلى الا ان يتجلى من وراء الاستار الاسمائية واذا شاهد امرا ما فى خيال المقيد يصيب تارة ويخطى اخرى وذلك لان المشاهد اما ان يكون امرا حقيقيا او لا فان كان امرا حقيقيا فهو الذى يصيب المشاهد فيه والا فهو الاختلاف الصادر من التخيلات الفاسدة كما يختلف

Marfat.com

العقل المشوب بالوہم للوجود وجودا ولذلک الوجود وجودا آخر وللباری تعالٰی شریکا وغیرہا من الاعتبارات التی لاحقیقۃ لہا فی نفس الامر قال تعالٰی ان ہی الا اسماء سمیتموہا انتم واباءکم ما انزل اللہ بہا من سلطان وللاصابۃ اسباب بعضہا راجع الی النفس وبعضہا الی البدن وبعضہا الیہما جمیعا اما الاسباب الراجعۃ الی النفس کالتوجہ التام الی الحق والاعتیاد بالصدق ومیل النفس الی العالم الروحانی العقلی وطہارتہا من النقائص واعراضہا عن الشواغل البدنیۃ وانصافہا بالمحامد الخلقیۃ لان ہذہ المعانی توجب تنورہا وتقویہا وبقدر ما قویت النفس وتنورت تقدر علی خرق العالم الحسی ورفع الظلمۃ الموجبۃ لعدم الشہود وایضا تقوی المناسبۃ بینہا وبین الارواح المجردۃ لاتصافہا بصفاتہا فتفیض علیہا بالمعانی الموجبۃ للانجذاب الیہا من تلک الارواح فیحصل الشہود التام ثم اذا انقطع حکم ذلک الفیض ترجع النفس الی الشہادۃ متصفۃ بالعلم منتقشۃ بتلک الصور بسبب انطباعہا فی الخیال والاسباب الراجعۃ الیہما جمیعا الاتیان بالطاعات والعبادات البدنیۃ والتخیرات واستعمال القوی وآلاتہا بموجب الاوامر الالہیہ وحفظ الاعتدال عن طرفی الافراط والتفریط فیہ ودوام الوضوء وترک الاشتغال بغیر الحق دائما بالاشتغال بالذکر وغیرہ خصوصا من اول اللیل الی وقت النوم واسباب الخطاء ما یختلف ذلک من سوء مزاج الدماغ واشتغال النفس باللذات الدنیویۃ واستعمال القوۃ المتخیلۃ فی التخیلات الفاسدۃ والانہماک فی الشہوات والحرص علی المخالفات فمن کل ذلک مما یوجب الظلمۃ وازدیاد الحجب واذا اعرضت النفس من الظاہر الی الباطن بالنوم تجسد لہا ہذہ المعانی فتشغلہا عن عالمہا الحقیقی فتقع فی منامات اضغاث الاحلام لاعیا بہا او تری ما تخیلہ المتخیلۃ بعینہ لسبب انحراف المزاج کثیرا ما یکون امورا عجیبۃ لہا بحیث یغیر مزاج بدنہا اکثر مما کان لہذا الامور المشاہدۃ کلہا نتائج احوالہ الظاہرۃ ان خیرا فخیرا وان شرا فشرا او مشاہدۃ الصور تارۃ یکون فی الیقظۃ واخری فی النوم کما ان المنام ینقسم الی اضغاث احلام وغیرہا کذلک ما یری فی الیقظۃ ینقسم الی امور حقیقۃ محضۃ واقعۃ من نفس الامر والی امور خیالیۃ صرفۃ لاحقیقۃ لہا ثبوتیۃ وقد یخلطہا الشیطان بشیء من الحقیقۃ لیضل الرائی لذلک یحتاج السالک الی مرشد رشید ینجیہ من المہالک والاول اما ان یتعلق الحوادث اولا فان کان متعلقا بہا فعند وقوعہا کما شاہدہا او علی سبیل التعبیر وعدم وقوعہا یحصل التمیز بین الامور الحقیقۃ وبین الخیالیۃ الصرفۃ وغیبوبۃ الحقیقۃ عن صورتہا الاصلیۃ انما ہی للمناسبات التی بین الصور الظاہرۃ ہی فیہا وبین الحقیقۃ، الظہور فیہا اسباب کلہا راجعۃ الی احوال الرائی وتفصیلہ یودی الی التطویل فاذا لم یکن کذلک فللفرق بینہما وبین الخیالیۃ الصرفۃ موازین یعرفہا ارباب الذوق والشہود وبسبب مکاشفاتہم کما ان للحکماء منہ انا یفرق بین الصلاب والخطاء ہو المنطق منہا الی من الموازین ما ہو مختص بالقرآن والحدیث المبنی کل منہما عن الکشف التام المسمی عالیۃ الصلاۃ والسلام ومنہا ما ہو خاص وہو ما یتعلق بحال کل منہم الفایض علیہ من الاسم الحاکم والصفۃ الغالبۃ [illegible] کل مالہ وجود فی العالم الحسی ہو فی العالم المثالی دون العکس لذلک قال ارباب [illegible] العالم المثالی کحلقۃ ملقاۃ فی بیداء لانہایۃ لہا اما اذا اراد الحق تعالٰی ظہور ما لا [illegible] ہذا العالم فی الصورۃ الحسیۃ کالعقول المجردۃ وغیرہا تتشکل باشکال المحسوسات بالمناسبات التی بینہا وبینہم علی قدر استعداد مادۃ التشکل کظہور جبرئیل علیہ السلام بصورۃ دحیۃ الکلبی وبصورۃ اخری کما نقل عن عمر رضی اللہ تعالٰی عنہ من حدیث السوال عن الایمان والاسلام

Marfat.com

والاحسان وكذلك باقي الملائكة السماوية والعنصرية والجن ايضا وانكان لهم اجسام نارية كما قال تعالىٰ فيهم وخلق الجان من مارج من نار والنفوس الانسانية الكاملة ايضا يتشكلون باشكال غير اشكالهم المحسوسة وهم في دار الدنيا لقوة انسلاخهم من بدانهم وبعد انتقالهم الى الآخرة لازدياد تلك القوة بارتفاع المانع البدني ولهم الدخول في العوالم الملكوتية كلها كدخول الملايكة في هذا العالم وتشكلهم باشكال اهله ولهم ان يظهروا في خيالات المكاشفين كما تظهر الملائكة والجن وهولاء هم المسمون بالبدلاء وقد يفرق بينهم وبين الملائكة اصحاب الاذواق بموازينهم الخاصة بهم وقد يلهمهم الحق سبحانه ما يحصل به العلم بهم وقد يحصل باخبارهم عن انفسهم واذا ظهر البدلاء عند غير المكاشف من الصالحين والعابدين لا يمكن له ان يفرق بينهم الا بقرائن يحصل منها الظن فقط مثل الاخبار من المغيبات والاطلاع على الضمائر والابناء من الخواطر قبل وقوعها في البال هل يرى سيد السفراء عليه افضل الصلوة واكمل التحيات يقظة بعد ارتحاله الى البرزخ ودفنه عليه من الصلوة اتمها ومن التحيات اعمها الهم بحيّ بذلك خبر عنه صلى الله عليه وسلم ولا اثر عن اصحابه الكبار والصغار ولا نقل عن السلف السالفة السابقة لكن قد نقل حكايات الصالحين والعرفاء الكاملين قال القطلاني في المواهب اللدنية بعد ان ذكر البعض وبالجملة فالقول برويته صلى الله عليه وسلم بعد موته بعين الراس يقظة فساده يدرك باوايل العقول لاستلزامه خروجه عليه الصلوة والسلام من قبره ومشيه في الاسواق ومخاطبتهم اياه وخلو قبره عن جسده المقدس فلا يبقى فيه بحيث يزار مجرد القبر ويسلم على غايب اشار الى ذلك القرطبي في الرد على القايل بان الرائي له في المنام يرى حقيقته ثم يراه كذلك يقظة انتهى قال وهذه جهالات لا يقول بشيء منها من له ادنى مسكة في المعقول ويلتزم شيء من ذلك مخبل مخبول انتهى وهذا القايل يزعم ان هذا معنى قوله صلى الله عليه وسلم من راني في المنام فقد راني او ما رويته سايئر الاموات بعد ما قبروا باشخاصهم واجسادهم واتسلم وان لم يكن من المحالات العقلية لكن لم يجر الله سبحانه بذلك العادة لمصالح اقتضتها حكمته الباهرة ولم يقع ذلك في الدنيا كما هو عند اكثر المشايخ لقوله سبحانه انك لا تسمع الموتى وقوله صلى الله عليه وسلم حكاية عنه تعالىٰ سبق نبي انهم لا يرجعون الى الدنيا الحديث اخرجه ابن مردويه وتحقيقه في فتح القدير للشيخ ابن الهمام رحمه الله تعالىٰ اللهم الا ان يقع نادرا لنحو اظهار معجزة نبي مع ان ذلك احياء الميت لا رويته في حال موته قال الكمل من المشايخ ان البرزخ الذي واسطة تكون ارواح فيها بعض المفارقة من النشاءة الدنياوية هو غير البرزخ الذي بين الارواح المجردة والاجسام لان مراتب تنزلات الوجود ومعارجه دورية والمرتبة التي قبل النشاءة الدنياوية هي التنزلات ولها الاولية والتي بعدها من مراتب المعارج ولها الاخرية وايضا الصور التي تلحق الارواح في البرزخ الاخير انما هي صور الاعمال ونتيجة الافعال السابقة في النشاءة الدنياوية بخلاف صور البرزخ الاول فلا يكون كل منهما عين الآخر لكنهما يشتركان في كونهما عالما روحانيا غير مادي مشتملا لمثال صور العالم ويسمى الاول بالغيب الامكاني والثاني بالغيب المحالي لامكان ظهور ما في الاول في الشهادة امتناع رجوع ما في الثاني اليها الا في الآخرة وقليل من يكاشفه بخلاف الاول لذلك يشاهد كثير منا ويكاشف البرزخ الاول فيعلم ما يريد ان يقع في العالم الدنياوي من الحوادث ولا يقدر على مكاشفة احوال المولى قال بعض المشايخ ليست رويته صلى الله عليه وسلم رويا عين انما يرى بالبصاير وذلك لا يستدعي حصر المرئي بل كما ترى الصورة في المرآت المجاذية

Marfat.com

لها ولیست الصورة منتقلة الی جرم المراة وعین الناظر مقابلة جمیع الکائنات کالمرآت واما الحکایات بعض من تخلص عن الکدورات فی رویة شخص سید السفراء علیه افضل الصلوات واکمل التحیات مثل ما حکی عن الشیخ ابی العباس الخزاز قال دخلت علی النبی صلی الله علیه وسلم مرة فوجدته کیتب مناشیر الاولیاء بالولایة وکتب لاخی محمد معهم منشورا فقلت یارسول الله اکتب لی کاخی فقال اتریدان تکون قمهارا وهذه لغة اندلسیة طرقیا وفهم عنه ان له مقاما غیر هذا وغیره من الامورات ومشاهدتهم الملئکة وارواح الانبیاء والامورات واستماع کلامهم واقتباس الفوائد منهم فاما ان تکون محمولة علی حالهم بین النوم والیقظة لانها نوع غیبة عن الحس الا ان صاحبها لعدم نومه المغفلة فیها یظنها یقظة فهذا من قبیل ما فیها اخرجه احمد فی الاذان من قول بعض الصحابة رضی الله تعالی عنهم یارسول الله صلی الله علیه وسلم انی رایت رای النایم ولو قلت انی لم اکن نائما لصدقت رایت شخصا الحدیث او محمولة علی ان الله الحکیم اللطیف قدیری بعض المکاشفین اشالا واشکالا یخیل الیهم انها صور بعض الاموات لیدلهم بذلک علی بعض المغیبات علی ایدیها لتوجه سرائرهم الی روحانیة اصحابها فیعلمون بذلک طبق الواقع غالبا وقد یتخلف لان ذلک کالغیم الاسود البارق فی الشتاء علامة المطر فقد لایمطر وکالرؤیا فی حال الطهارة والتوجه بالقلب الی من بیده ملکوت کل شئ علامة یستدل بها علی ان یکون الامر کذلک وقد یتخلف وکذلک کل علامة مظنونة لاتطرد ولا توهم اوعلی ماقاله الغزالی فی المنقذ من الضلال من ان بعض المکاشفین قد یشاهدون ارواح الانبیاء علیهم السلام والملئکة لکن لایثبت بالرویا ولا بما یراه بعض المکاشفین فیما بین النوم والیقظة ولا بما یدعیه بعضهم من الکشف فی یقظة ما یخالف الوارد عنه صلی الله علیه وسلم وتحمل عنه صلی الله علیه وسلم السامعون وبلغه النقلة الی الخلق قرنا بعد قرن حال یقظتهم ولا یثبت حسا اوجما عالان الاول مظنة الغلط دون الثانی وان کان فیه تقدیم الاصح علی الصحیح نعم الرویا بشارة مالم یکن المری فیها مخالف للشریعة والاخبار الصحیحة بل ولا الضعیفة واما فی الیقظة فتمثل الشیطان اکثر لایسما فیما یخالف الثابت بالدلیل الاظهر فقد یتمثل الشیطان فی صورة بعض اهل الریاضة ویقول له انا محمد صلی الله علیه وسلم اوتمثل له شیطانان او اکثر فیشیر بعضهم لاآخر بانه فلان النبی اوالولی تضلیلا للبعض المذکور وتلبیسا علیه وهو لم یر شخص النبی صلی الله علیه وسلم لم یفرق بین صورته صلی الله علیه وسلم وصور الانبیاء والاولیاء وبین ما تمثل فیها الشیطان ولولا الدلیل السالفة لاعطینا حالة الصوفیة المکاشفین حکم الرویا من ان الله تعالی یلقی فی قلب الراءی الجزم والیقین بان هذا المری فلان النبی صلی الله علیه وسلم اوفلان الولی اوغیرهما بطریق جری العادة کالقایه صدق النبی بعد اظهار المعجزة ذکر فی المواهب قیل للبدر حسن بن الماجد فی مسئلة الرویة له ان وقوعها لاولیاء قد تواترت باخبار الاحیاء وصار العلم بذلک قویا یستغنی عن الشاهد ما تواترت عنه اخبارهم لم یبق له شبهة فیه ولکن یقع لهم ذلک فی بعض نحیبة حس وغمض طرف لورود خیال لاشکال وتضبط العبارة وصرائحهم فی الرویة متقاربة وکثیرا مایغلط فیها رواتها فتنقل بالمعنی فتحدث روایة متضمنة صحیحة حسن یوثق به فقد یکذب راوی [illegible]
غیبة حس فیظنه یقظة وقد یری خیالا فیظنه الرسول وقد یلبس علیه الشیطان فیجیب التخویف [illegible]
بعد نقل کلام القرطبی وهذه الالزامات لیس شئ منها بلازم ودعوی استلزامه لذلک [illegible]
وسلم لایستلزم خروجه من قبره لان من کرامات الاولیاء کما هو ثابت [illegible] ان الولی وهو
قصی المشرق اوالمغرب یکرمه الله تعالی بان یجعل [illegible]

Marfat.com

بان تجعل تلك الحجب كالزجاج الذي يحكي ماوراءه حينئذ فيمكن ان يكون الولي يقطع بنظره عليه السلام ونحن نعلم انه صلى الله عليه وسلم
ونحن نعلم انه صلى الله عليه وسلم حي في قبره يصلي واذا كرم الانسانا بوقوع بصره عليه فلا مانع من ان يكرم بمجادثته ومكالمته وسواله عن اشياء
وانه يجيبه عنها وهذا كله غير منكر شرعا وعقلا واذا كالمقدمات والنتيجات غير منكرين عقلا وشرعا فانكارهما وانكار احدهما غير ملتفت اليه
ولا معمول عليه وبهذا يعلم ان ماذكره القرطبي غير لازم ايضا كيف وقد مر القول بان الرويا في النوم رواية تحقيقية عن جماعة من الائمة
منهم صاحب فتح الباري فقال بعد ما مر عن ابي حمزة وهذا مشكل جدا ولو حمل على ظاهره لكان سورا لاصحابة ولكن لقاء الصحبة
الى يوم القيمة ويرد بان الشرط في الصحابي ان يكون رآه في حيوته حتى اختلفوا في من راه بعد موته وقبل دفنه هل يسمى صحابيا ام لا على
ان هذا الامر خارق للعادة والامور التي كذلك لا يغير لاجلها القواعد الكلية ونوزع في ذلك ايضا بانه لم يحك ذلك عن احد
من الصحابة ولا من بعدهم ولان فاطمة اشتدت حزنها عليه حتى ماتت كذا بعد ستة اشهر في بيتها مجاور الضريح الشريف ولم ينقل
عنها رويتها تلك المدة انتهى ويرد ايضا بان عدم نقله لا يدل على عدم وقوعه بلى دلا عدم وقوعه على جواز تحققه كما هو ظاهر مقرر في
محله قال ابن حجر وتاويل الاهدل وغيره ما وقع للاولياء من ذلك انما هو في حال غيبة فيظنونها يقظة فيه اساءة ظن بهم حيث
يشتبه عليهم رويته الغيبة برويته اليقظة وهذا لا يظن بادون العقلاء فكيف اكابر الاولياء قلت ليس هذا من باب اساءة ظن بل
من باب التاويل الحسن جمعا بين المنقول والمشاهد المعقول فانه لو حمل على الحقيقة لكان يجب العمل بما جمعوا منه صلى الله
عليه وسلم عن امر ونهي او اثبات ونفي ومن المعلوم انه لا يجوز ذلك اجماعا كما لا يجوز بما يقع حال المنام ولو كان الرويا من اكابر الامام
وقد صرح المازري بان من راه يامر تقبل من يجرم قتله كان هذا من الصفات المتخيلة لا المرئية فيتعين بان يحمل هذه الرويته
ايضا على رويته عالم المثال او عالم الارواح كما مر تحقيقه عن الامام حجة الاسلام ولعد حملنا على عالم المثال فيزول الاشكال على كل
حال فان الاولياء في عالم الدنيا مع ضيقها قد يحصل لهم ابدان كثيرة واجسام متعددة تتعلق ارواحهم بكل واحد من الابدان فيظهر
كل في خلاف آخر من الاماكن والازمان وحينئذ لا نقول بان الرسول صلى الله عليه وسلم مضيق عليه في عالم البرزخ بكونه محصورا
في قبره بل نقول انه يجول في العالم السفلي والعالم العلوي فان ارواح الشهداء مع ان مرتبتهم دون مرتبة الانبياء وانكانت
في اجواف طيور خضر اسے على اجوافهم تسرح في رياض الجنة ثم تعود الى قناديل متعلقة تحت العرش كما هو مقرر في محله محرر
مع انه لم يقل احد ان قبورهم خالية عن اجسادهم وارواحهم غير معلقة باجسامهم ليلا يسمعوا سلام من يسلم عليهم وكذا ورد ان الانبياء
يلبون ويحجون فينا صلى الله عليه وسلم وعلى بهذه الكرامات وامته مكرمة بحصول خوارق العادات تامل ومن جملة تاويلاته في قول العارف ابي العباس
المرسي لو حجب عني رسول الله صلى الله عليه وسلم طرفة عين ما عددت نفسي مسلما بان هذا فيه تجوز اي لو حجب عني حجاب غفلة ولم يرد انه يحجب عن الروح الشخصية
طرفة عين فذلك مستحيل ان عرفا وعادة اذ لا يعرف استمرار خرق العادة اصلا لا عقلا ولا شرعا وما ورد في خبر البراء بن عازب الذي اخرجه احمد
في السوال عن الميت في القبر حين تعاد روحه في جسده فياتيه ملكان فيجلسانه فيقولان له من ربك وما دينك فيقولان له ما هذا الرجل الذي
بعث فيكم فيقول هو رسول الله فهو محمول على ظهور صورته المثالية في القبر لا عين ذاته وشخصه ويستحيل ان يرفع الحجاب فيما بين سيد السفرا عليه الصلوة
والسلام وبين الميت فيراه عند السوال في مرقده المبارك وليس ذلك على الله بعزيز فافهم واعلم انه قد عزى الى بعض السالكين الى الله سبحانه رويته تعالى
بعين الراس في الدنيا بل هي ممكنة واقعة نعم ليست هي من المحالات العقلية بل من الامور الممكنة اتفاقا من غير المعتزلة وليست بواقعة في دار الدنيا

Marfat.com

انما ستقع فی دار الآخرۃ بلا جہۃ واحاطۃ وکیفیۃ کما بین فی الکتب الکلامیۃ ومما یدل علی عدم وقوعہا للاولیاء فی ہذہ الدار ما اخرجہ الطبرانی عن ابی امامۃ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ان کم لن تروا ربکم حتی تموتوا وقولہ صلے اللہ علیہ وسلم وانکم لن تروا ربکم حتی تموتوا فیما اخرج احمد فی مسندہ وابو داود فی سننہ عن عبادۃ بن الصامت عنہ صلے اللہ علیہ وسلم فیما قالہ صلے اللہ علیہ وسلم فی خروج الدجال وقولہ صلے اللہ علیہ وسلم ولا ترون ربکم حتی تموتوا فیما اخرج ابن ماجۃ فی سننہ والحاکم فی مستدرکہ والضیاء المقدسی عن ابی امامہ عنہ صلے اللہ علیہ وسلم فی حدیث طویل فی خروج الدجال ونزول عیسے بن مریم علیہ السلام انتہی وبہ قال البعض الکمل من المشائخ الاکابر والعرفاء العارفین بالاسرار والمارویۃ سیدنا سید السفراء علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات ربہ لیلۃ المعراج بعین الراس او القلب فقد مثبتہما القسطلانی فی المواہب اللدنیۃ بالا مزید علیہ وقد حقق الاختلاف فیہا فیما بین الصحابۃ ومن بعدہم وطبق بین الروایات الواردۃ فی ذلک وکذا صرح الاختلاف فی رویتہ تعالی فی الدنیا بعین الراس ابن الشریف فی المسامرۃ وسعد الملۃ والدین فی شرح العقاید وان اردت تحقیقہا فارجع الی المواہب وعلیک بمطالعۃ آخر الفصل الخامس منہا والمراد برویۃ القلب ہہنا لیس ہو العلم بالمرئی فانہ کان دائما صلے اللہ علیہ وسلم بل ان یخلق اللہ تعالے فی القلب مثل الرویۃ بالعین اذ لا یشترط فیہا شی مخصوص عقلا ولو جری العادۃ بخلقہا فی العین کذا فی المواہب بل تحصل المشاہدۃ بمعنے رویۃ القلب للاولیاء اقول اختلف فیہا ذہب بعضہم الی وقوعہا ذکر فی الکلمات الاحمر قد اخبرنی الشیخ عبد القادر الجیلی رضی اللہ تعالی عنہ ان شخصا یزعم انہ رائی بعین بصرہ فقال ہذا شخص متلبس علیہ وانہ خرق من عین بصیرتہ الی باصر عین وجہہ فرائی ربہ حینئذ فظن انہ راہ بعین بصرہ وانما ذلک بعین بصیرتہ انتہی ففی ہذہ الحکایۃ اشارۃ الی صحۃ الرویۃ بالبصیرۃ فی دار الدنیا انتہی وقال الشیخ الاجل رحمہ اللہ تعالی فی کتاب العوارف فی الباب الثانی منہ فی بیان معنی الآیۃ الکریمۃ ان فی ذلک لذکری لمن کان لہ قلب او القی السمع وہو شہید قال الواسطی الذکری لقوم مخصوصین لا لسائر الناس لمن کان لہ قلب ای فی الازل وہم الذین قال اللہ تعالی فیہم اومن کان میتا فاحییناہ وقال ایضا المشاہدۃ تذہل الحجۃ تفہم لان اللہ تعالی اذا تجلی لشی خضع لہ وخشع وہذا الذی قالہ الواسطی صحیح فی حق اقوام وہذہ الآیۃ تشکل بخلاف ہذا الامر لقوم آخرین وہم ارباب التمکین یجمع لہم بین المشاہدۃ والفہم فہو [illegible] الحیاۃ والکمالیۃ وہو جمع القلب ومن ضعف المشاہدۃ بصر القلب ولسمع حکمۃ وفایدۃ فمن ہو فی سکر الحال یغیب سمعہ فی بصرہ ومن ہو فی حال الصحو والتمکین لا یغیب سمعہ فی بصرہ ولتملکہ ناصیۃ الحال ویفہم بالوعاء الوجود وہی الساعۃ لا مقال لان الفہم ہو الالہام والسماع والالہام والسماع یستدعیان وعاء وجودیا وہذا الوجود یکون موہوبا بانشاء ثانیا للتمکین فی مقام الصحو وہو غیر الوجود الذی یتلاشی بہ الاعیان نور المشاہدۃ لمن جاز علی ممر الفناء الی مقام البقاء انتہی والظاہر من قول الشیخ رحمہ اللہ تعالی [illegible] فی الدنیا ببصر القلب وذہب البعض الی منع جوازہ فہو احری بمقام النبوۃ [illegible] احد لغیرہ صلے اللہ علیہ وسلم وان لم یکن من المحالات العقلیۃ قال الشیخ [illegible] والبعایۃ من فتوحاتہ فی قولہ تعالی لا تدرکہ الابصار یخلق من کل عین من العین الوجود والعین الذلیلۃ فان القلوب ما تری الا بالبصیرۃ والعین الوجود لا تری الا بالبصر حیث کان ہو الذی یقع الادراک لکن لسبق البعض فی الخلق عین

Marfat.com

ویسمی فی الظاہر بصر العین محل البصر کما ان البصیرۃ فی الباطن محل البصر فی العین التی فی الوجہ فاختلف الاسم علیہ وما اختلف ہو فی نفسہ فکما لا تدرکہ العیون بابصارہا کذلک لا تدرکہ الابصار بعیونہا انتہی وقال الامام ابو اسحاق الکلابادی رحمہ اللہ تعالیٰ فی تعرفہ واجمعوا علی انہ تعالیٰ لا یری فی الدنیا بالابصار وبالقلوب الا من جہۃ الایقان فظاہر قولہ منع جواز رؤیتہ فی الدنیا بالبصر والقلب معا مع انہ ادعی الاجماع علیہ وتبعہ قطب الاقطاب وفرد الاحباب سیدی السید مہدی المجدد للالف الثانی قدس اللہ تعالیٰ سرہ وافاض علینا من برکاتہ ورحمہ وقال وما قالہ صاحب التعرف قدس سرہ اقرب الی الصواب عندی بل ہو الصواب لان ما یتخیل انہ سبحانہ یری فانما یری رویۃ خیال او کشف صورۃ فی الخیال لا ایقان الذی حصل للقلب وللموقن بہ ایضا صورۃ کوشف للقلب فانہم جوزوا المثال للحق سبحانہ وان لم یکن لہ تعالیٰ مثل فلہ المثل الاعلی وانما ارتسم فی الخیال صورۃ الایقان وصورۃ الموقن بہ ان لم یکن لہ تعالیٰ صورۃ فی الواقع لان للمعانی الحاصلۃ ولسائر اللطائف بل لکلما وجد ویوجد لہا صورۃ فی الخیال الذی ہو تمثال المثال الذی ہو اوسع العوالم کلہا فلیس ہہنا الا ایقان للقلب صورۃ ایقان وصورۃ موقن بہ تمثل فی الخیال بصورۃ رویۃ وصورۃ مرئی ولا صورۃ فی الحقیقۃ للقلب لا نعم فضلا عن ان یکون للبصر انما ہی رویۃ مثالیۃ للقلب تمثل ایقانہ بصورۃ الرویۃ وتمثل موقن بہ بصورۃ المرئی فظن انہ رؤیۃ حقیقیۃ وما ہی الا رویۃ خیالیۃ بل اقول ان صورۃ موقن بہ لیست صورۃ مثالیۃ للحق نعم بل صورۃ تعلق بہ ایقان ظہرت فی الخیال وحاشا للہ ان یکون لہ تعالیٰ صورۃ ولو فی الخیال وانما ہو صورۃ لبعض تجلیات السالک من العجوہ والاعتبارات التی لہا تعلق بالذات تعالیٰ ولہذا اذا وصل العارف الی الذات تعالیٰ لم یتخیل مثل ہذا الخیال فلیس لذاتہ تعالیٰ ولو فی المثال والخیال مثالا عندی کما لا مثل لہ سبحانہ اذ الصورۃ تستلزم الحد والنہایۃ ولو فی مرتبۃ من المراتب وہو تعالیٰ منزہ عن التحدید والتقیید وجمیع المراتب مخلوقۃ لہ تعالیٰ فافہم والحمد للہ الذی اعطینا سلطان الخیال وجعلہا مرآۃ لحصول صور معانی الکمال ولولا الخیال لما ادرکنا درجات الاتصال عن درکات الانفصال ولما علمنا واردات الاحوال فان لکل معنی وحال صورۃ فیہ ان کوشفت یدرک بہا ذلک المعنی والحال فشان اللطائف السیر والسلوک والانتقال من حال الی حال وشان الخیال ارادۃ درجات السیر والسلوک الحاصلۃ للسالک بالسور المرتسمۃ فیہ ارادۃ تزید الرغبۃ الی الفوق وایضا بارادۃ یحصل السیر علی البصیرۃ ویتیسر السلوک علی معرفۃ وبسلطانہ یخرج السالک عن الجہل ویکون من اہل العلم انتہی قال فی الکبریت الاحمر عن الفتوحات اعلم انہ لا یلزم من شہود العبد ربہ بقلبہ ہو ذلک المطلوب الا باعلام اللہ وجعلہ العلم الضروری فی نفس العبد مثل ما یجد النائم فی نومہ من رویۃ صورۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم او الحق تعالیٰ فی النوم فجد فی نفسہ علما ضروریا من غیر سبب ان ذلک المرئی ہو الرسول انکان الرسول او الحق تعالیٰ انکان ہو الحق وذلک لوجدانہ حقا فی نفسہ مطلقا لما ہو الامر علیہ فلما اراد ہکذا العلم باللہ فلما یدرک الا ہکذا او اما النظر والفکر فلا انتہی وقد اختلج فی القلب انہ ان ادعی احد بانہ رأی ربہ سبحانہ بلا جہۃ وکیفیۃ واحاطۃ فانا اظنہ انہ لا یلتزم قتلہ لان المسئلۃ تختلف فیہا وقد ادعی ما لیس بمستحیل وان لم یصدقہ فی ذلک الاحادیث المذکورۃ ولما لم تمکن متواترۃ لم یلزم الاستتابۃ وزجرہ وعدم تصدیقہ وعن الشیخ اعلم الراسخین محمد بن محمد ابی الحسن البکری رحمہ اللہ تعالیٰ قال ان فی زماننا ادعی واحد فی المصر رویۃ اللہ تعالیٰ بعین الرأس بلا جہۃ وکیفیۃ واحاطۃ فافتی جمیع من کان فیہ بقتلہ فلما سألونی قلت لا وجہ لقتلہ واللہ اعلم الان الشیخ ابا العباس المرصفی ذکر فی ہوامش کتابہ منہج السالک ان الاقوی فیہ انہ لا یجوز لحصول الاجماع

Marfat.com

علیہ وامارویۃ الحق سبحانہ وتعالیٰ فی المنام فقد اختلفت الروایات فی ذلک ایضاً لکن الامام الغزالی رضی اللہ تعالیٰ عنہ اثبت فی
رسالۃ جواز ان یقال الرائی رایت اللہ عزوجل فی المنام لا بمعنی انی رایت صورۃ ذاتہ تعالیٰ وذلک لان ذاتہ تعالیٰ منزہ
عن الشکل والصورۃ ولکن ینتہی تعریفہ الی العبد بواسطۃ مثال محسوس من نور او غیرہ ویکون ذلک المثال حقانی کونہ
واسطۃ فی التعریف فیقول الرائی رایت اللہ فی المنام لا بمعنی رایت ذات اللہ کما یقول رایت النبی صلے اللہ علیہ
وسلم لا بمعنی انی رایت روحہ او ذاتہ او شخصہ او جسدہ بل بمعنی انہ رای مثالہ قال الغزالی فی بعض فتاواہ من رای الرسول صلی اللہ
علیہ وسلم یعنی فی المنام لم یر حقیقۃ شخصہ المودع فی روضۃ المدینۃ وانما رای مثالہ لا شخصہ ثم قال وذلک المثال مثال روحہ
المقدس عن الصورۃ والشکل انتہی واذا حصل العبور للسالک علی عالم المثال یتجلی علیہ الحق بطریق السمع فان ہذہ الحضرۃ المتجلی
فیہا الحق من طریق السمع علی مدارک الرجال فحضرت الکتب من حیث الوطن البرزخی وہو اکمل سواطنہا من جہۃ الجمعیۃ
بین الغیب والشہادۃ ومن حیث احاطتہا لکل ما یتوہم المراتب المتقدمۃ داخلۃ فی التعین الرابع من التعینات الستۃ عند القوم
قدست اسرارہم وہذہ الحضرت فی اطلاقہا وسریانہا فی کل مرتبۃ علمیۃ کانت او وجودیۃ او مثالیۃ او شہادیۃ ولا لذۃ کانت
او شہادۃ او عبارۃ او غیر ذلک من النسب والاعتبارات والاضافات الناسخیۃ من حیث ہی ہی شتی وتقییدات لا تستقصی
تلحقہا من حیث شخصہا فی مواطنہا المتقیدۃ حقیقۃ افصاحیۃ من لوازمہا الکشف والافصاح ابدا وجدا وفیما وجد وہا وجد
علی ما وجد ولما وجد فکل حضرۃ حتی حضرت السفراء علیہم السلام اذا لوحظت باقصاحہا عن علم فہی حضرۃ الکلام الالہی التی
یطلق علیہا حضرۃ الکتب من حیث اعتبار التقیید بالمرتبۃ اللوحیۃ کما ان حضرۃ الکلام والافصاح اذا اعتبرت من حیث
توسطہا بین الافق الاعلی من الوجود والاسفل منہ ومن حیث تبیینہا السر المودع بین طرفیہ من العالی الی السافل فہی
حضرت الرسل فالرسول عندہم ہو کلام اللہ وکتابہ وکلام رسول اللہ لو عرفت الحقائق بوجہا علمہ وجدانہم وذوقہم
واذا عرفتہ حقیقۃ کلام اللہ تعالیٰ فی اطلاقہا بان لک ان تعرف قسطہ من ہذا الافصاح [illegible]
ناطق او صامت فہو علی حظہ من صفۃ الکلام التی لا تظہر تلک علی بعض العارفین حقیقۃ القائل بلسان تلک
الحقیقۃ شعر یکلمنی فی ناطق ثم صامت ہو کلیہما یجول وغیر الواجب وذلک لحظہ ہو کلامہا بالتعین المطلق فی ہذہ الحضرۃ
ہو ایاہ بالکتب وعند مقاماتہ اہل اللہ سبحانہ فی ہذا الخطاب من افصاحہا عن کل غیب وشہادۃ من افصاح الوحی المتلو بکلامہ
المبوۃ والدلائلیۃ وما یلحق بہما من کلام اللہ سبحانہ المثالیۃ وکلام الملائکۃ العارفین من اہل العالم [illegible]
مراتبہا فضلا عن الحق ہی ہی وکل ما ذکرت لک من الافصاح [illegible]
فی ہذہ الحضرۃ وہذا یفہمہم علی حسب مقاماتہ بالکتب وفی ہذہ الحضرۃ [illegible]
متکلما من الازل الی الابد بالکلام واحد وان القرآن کلام اللہ تعالیٰ [illegible]
الواصل الی ہذہ الحضرۃ والنازل فیہا خصوصا باستمداد القرآن لان [illegible]
بالاصغاء الی ما یقول الحق فیقولون سمعنا ما نطقوا وہن قرا [illegible]
نفسہ لایثاد وہذا من مزلات الاقدام لمن صار الحق سمعہ [illegible]

Marfat.com

ليس الذمنة فى الدنيا شئ والعارف لا يجد الحلاوة من تلاوته ان راى نفسه تاليا انما يجد ذلك ان راى نفسه سامعا من الحق ولا يناجى الحق الا بكلامه ويحذر من ان يخترع من عند نفسه كلاما فيناجيه ولهذا اختار بعض الكمل من المتاخرين قرءة القران عند حلقة الذكر وينبغى للمحقق ان لا يذكر الله الا بالاذكار الواردة فى القرآن حتى يكون فى ذكره تاليا فيجمع بين الذكر والتلاوة معانى لفظ واحد فيحصل اجر التالين والذاكرين فلو اتى بالذكر من غير قصد التلاوة كان له اجر الذاكرون التلاوة فنقص من الفضيلة بقدر ما نقص من الفضل وانما قلنا ذلك لان فى ذكره سبحانه بتلاوة التى مصاحبة تامة به سبحانه وذلك لان كلامه تعالى صفة الحقيقة الازلية ظهرت بعناية فى هذا العالم وللصفة بموصوفها كمال القرب والاتحاد فالتبس بها مثمر الى قرب كان نعم ما قال الشاعر فى الفارسية ؎ من در سخن يار نهانم خواهيم گشت ؎ تا بر لب او بوسه زنم چونش بخوانم واورا والمشايخ التى يقراها المريد انما اخذها المشايخ الكمل عن الحق سبحانه او الرسول عليه الصلوة والسلام من الوجه الخاص كما قال سيدى ابو الحسن الشاذلى اخذت ..... حزب البحرين عن رسول الله صلى الله عليه وسلم حرفا بعد حرف وهو صلى الله عليه وسلم اخذ عن الحق سبحانه قال الله تعالى وما ينطق عن الهوى ان هو الا وحى يوحى ولا يجد اللذة من تلاوة القرآن الا الوارث فى مقام التلاوة فمن لم يكن وارثا كذلك انما يتلو حروفا ممثلة فى خياله حصل له من الفاظ معلمة الكان اخذه من تلقين احد او من حروف كتابة الكان اخذه من كتابة فاحضر تلك الحروف فى خياله ونظر اليها بعين خياله ترجم اللسان عنها فتلاها من غير تدبر ولا فهم ولا استحضار بل لبقاء تلك الحروف فى حضرة خياله فلهذا التالى اجر الترجمة لا اجر القران لانه تالى المعانى وانما تلى الحروف تنزل من الخيال الذى فى مقدم الدماغ الى اللسان فترجم به فلا يجاوز حنجرته الى القلب الذى فى صدره ولا يصل الى قلبه شئ وما ورد فى البخارى الذين يقرؤن القران لا يجاوز حناجرهم هو فى هذه الطائفة ويستحب لقارى القرآن فى المصحف ان يجهر بقراءته ويضع يده على الآية يتبعها فيأخذ اللسان حظه من الجهر ويأخذ البصر حظه من النظر واليد حظها من اللمس كما فعل المشايخ منهم ابو عبد الله بن المجاهد وورد فى فضائل قراءة القرآن واستماعه الامر بالاستماع الى الله فليستمع كلام الله وورد اهل القرآن اهل الله وخاصته وورد اعبد الناس اكثرهم تلاوة للقرآن وورد ايضا فضل حملة القرآن على الذى لا يحمله كفضل الخالق على المخلوق وورد ايضا اكرموا حملة القرآن فمن اكرمهم فقد اكرم الله فلا تنقصوا حملة القران حقوقهم فانهم من الله بمكان كاد حملة القرآن ان يكونوا انبياء الا انهم لا يوحى اليهم رواه الديلمى وورد درج الجنة على قدر القرآن بكل آية درجة فتلك ستة الآف ومائتا آية وستة عشر آية بين كل درجتين ما بين السماء والارض فينتهى الى اعلى عليين لها سبعون الف ركن وهى ياقوتة تضئ مسيرة ايام وليالى رواه الديلمى وورد لافاقة لرجل يقرء القران ولا غنى له بعده وورد حملة القرآن اولياء الله فمن عاداهم فقد عاد الله فمن والاهم فقد والى الله رواه البخارى وورد اذا اراد احدكم ان يحدث ربه فليقراء القران وورد افضل الذكر تلاوة القرآن ويعلم ان لذكره تعالى ثلثة درجات الاولى منها ذكره تعالى بالكلمات التى ورد بها الشرع مثل كلمات التسبيح والتحميد والتكبير والتهليل والتمجيد والاستغفار وغير ذلك من الادعية المأثورة الموقتة وغير الموقتة المذكورة فى كتب الاحاديث وحرص حث اكثر اهل الله بكلمة لا اله الا الله لانهم را

Marfat.com

نفعها اکثر ووجدوا اثرها فی طہارۃ الباطن ونفی ماسوی اللہ او فریجد بعضہم بقولہا کل مرۃ فناء خاصا فی نفسہ نعم ماقیل
بلیت دمے صد بار مرا یادِ تو میرم ٭ بدین بے طاقتے نامِ تو گیرم ٭ بہذہ الکلمۃ العلیۃ لایبقی فی نظر السالک مرمی
سوی اللہ یصل بہا بالقدم الواحد الی اللہ سبحانہ والدرجۃ الثانیۃ منہا تلاوۃ القرآن وقد مر فضایلہا ولطائف قراءتہ
والدرجۃ الثالثۃ منہا الصلوۃ وہی جامعۃ لہما لانہا متضمنۃ لتلاوۃ القرآن والاذکار من التکبیرات والتسبیحات و
الشہادتین والتہلیل والصلوۃ علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم والاستغفار والادعیۃ الدعاء فیہا اسرع الی الاجابۃ لخروج
العبد من من والی متضمنۃ لشعار العبودیۃ من العجز والانکسار والخشوع والخضوع والرکوع والسجود وہی مغنیۃ الغیر
محصلۃ للقرب الخاص لہا برکات لیس فی غیرہا ولہا ثمرات لم توجد فیما دونہا ہی معجونۃ مرکبۃ اخذت من الحسنات مزاجا
اخر فسمیت باسم حسنۃ واحدۃ فمن حیث جمعیتہا قیل فیہا ہی افضل الاعمال فالقرب الذی یوجد فیہا لایوجد خارجہا
اللہم الا نادرا فان المصلی یخرج من دائرۃ الظلال ویصیل الی اصل الاصل فمعاملۃ المصلی وراء المشاہدات
والتجلیات ولہذا ورد الصلوۃ معراج المؤمن ولہذا قال صلے اللہ علیہ وسلم ارحنی یا بلال وقال قرۃ عینی فی الصلوۃ
فلیس منہا حظ للبطال الدائر فی ورطۃ الخیال فافہم ذلک وباللہ التوفیق ولکل واحدۃ من ہذہ الدرجات الثلث
للذکر وقت یزید حسنہا فی ذلک الوقت وینفع من غیرہ والسالک لما کان فی صدد قطع مدارج القرب فالکلمۃ الطیبۃ
فی حقہ انسب وانفع وبعد الوصول الی موطن القرب تلاوۃ القرآن والصلوۃ علی تفاوۃ الاوقات احسن فی الابتداء
وجوزوا البعد اداء الفرایض والواجبات والسنن المؤکدۃ غیر الذکر الذی اخذہ من الشیخ المکمل فی توسط الحال جوزوا
العبادات الاخر لکن ینبغی ان یکون اکثر اہتمامہ بالکلمۃ الطیبۃ والمنتہی لیس بمحکوم للوقت بل ہو حاکم علیہ فہو ابو الوقت
لانہ فمعاملتہ منفرزۃ فیستغرق اوقاتہ بالذکر قلبیا کان او لسانیا والذکر القلبی وان استولی علیہ ولا یفارقہ لا یترک الذکر
اللسانی ویطابق الظاہر بالباطن ویکرر لا الہ الا اللہ فی الخلوۃ بحضور القلب ولیکن تکرارہا خمسمایۃ الاف مرۃ وعلیہ انتقلت
ہذا واما حضرت الرسل علی افضلہم وعلیہم الصلوۃ والسلام ہو مرکز عالم الشہادۃ وعالم الملک بل لعالم الغیب وعالم الملکوت ہو عالم باطن وکل من دخل عالم الملکوت
صار ذلک العالم ملکا لہ ای مشہودا لہ ویشاہد فی ضمن ذلک العالم عالما آخر فیسمی ما غاب عنہ ملکوتا واذا دخل العالم الثانی
صار لہ شہادۃ وری فی باطنہ عالما غیبا فسماہ ملکوتا ولا یزال کلما رقی یشاہد ما لم یکن یعاینہ من قبل حتی لیبقی غیبہ شہادۃ و
شہادتہ غیبا قال فی المختار والملکوت من الملک کالرہبوت من الرہبۃ انتہی وہی عالم الشہادۃ بالناسوت والمراد
بالناسوت النشاۃ الانسانیۃ قیل اول من تکلم بہ النصاری حیث قالوا فی عیسے علیہ السلام تدرع اللاہوت بالناسوت
ثم استعملہا الشیخ النوری من ارباب التلوین من الصوفیۃ ثم اشتہر وبالملاہوت عالم التجرد وما خوذ من الاہویۃ [illegible]
وانکانت الصوفیۃ یستعملونہ فی مرتبۃ خاصۃ من عالم التجرد فالمراد بہ سر الالوہیۃ المستتر فی سرادقات [illegible]
لعمیت علیہم الامور وہذہ الحضرت الشریفۃ من حضرت الذات المطلق فیحیط علما [illegible] الجامع ہو الانسان
الکامل صلوات اللہ وسلامہ علیہ وہو اسم لا یمکن ان یخرج من حیطۃ شیء من الکونیات ووجہ من الوجود والنبوۃ والرسالۃ
فی سیرہا وطلاقہا حقیقۃ النبیائیۃ لوسطیتہ بین المبداء والکون وتبلیغ السر المودع بینہما بل شیئین من العلویات والسفلیات بناء علی انہ لا یبقی شیئا عن شیء

Marfat.com

ولا يبلغه اليه الا بتحقق فيه بناء فلكون من مبدأ وبلغ منه اليه رسالة بينهما فكلما يوجد هذا البناء والرسل فقد وجدت حقيقة النبوة والرسالة تجلت او عرفت كالوجود المطلق الحق الظاهر في مظاهره ومجاليه بميدان الشرع المتفق المحدد للمراتب والمعرف لكل حقيقة بما هو حقيق بها من الكمال الجعلي بكونه تجلي لها سمي افرادا مخصوصة من الحقيقة الجامعة الانسانية بالانبياء والرسل يجمعها كل بناء ورسالة تفرق في غيرها وكون ما في الغير من الانبياء والرسل لمعة تلمع عليه من انوارهم حتى كان الحقيقة الانسانية التوسطية لم يوجد في غير تلك الذوات القدسية كما سمي الوجود الواجب والمرتبة العالية الفعالة المؤثرة من وجوده المطلق بالالوهية وسائر كمالات الوجود لكون هذه المرتبة مبداء المبادي ومنه ظهر كمال خفي وبادي فالعارف اذا انباءه شئ عن الله سبحانه وبلغ منه اليه رسالة عرفانية وكل بناء ورسالة عنده انباء ورسالة عنه تعالى يرى حقيقة النبوت والرسالة تفيض عليه بالفيض المخصوص تبارك الحقيقة فيؤمن بالذات المطلق في هذه الحضرة وهو ايمانه بالانبياء والرسل عليهم الصلوة والسلام فكل من يؤمن بالانباء يؤمن بالرسل اشعر او لم يشعر ولا اسم للباطل بالرسل عليهم الصلوة والسلام فكل من يؤمن بانباء يؤمن بالرسل اشعر او لم يشعر ولا اسم للباطل في هذا المشهد فانه وجه من وجوه الحق كما افتى به الشيخ الاجل قبلة العارفين مشرق اسرار الله ابو مدين المغربي لا تنكر الباطل في طوره فانه من بعض ظهوراته فالانباء عن باطل لا يخرج عن حيطة الانباء الحق والايمان العارف يذوق الحق وكما ظهر فاذا ظهرت الحقيقة في المرتبة التجديدية الشرعية بالنور المميز الالهي عبر عنه بفصل الخطاب وتقيدت بالاحكام المتقابلة يتقيد ذوق العارف على حسبها لكل تقيد بحكم السنة الموهوبة له من بين الخلق كما تقيدت هي به مع اطلاق ذاتي لذوقه كما طلاقها في ذاتها فكل مرتبة من ذوق العارف بل عينه الذي هو الذوق يؤمن بكل مرتبة من الحقيقة اية حقيقة كانت ملكية او رسلية او غيرها من الحضرات العالية او السافلة ولما كانت الحقيقة المحمدية على صاحبها الصلوات والتحيات احدية جمع الحقايق لا يتوسط بين الله وبين العارف بشئ دونها فيؤمن بالذات المطلق من هذه الحضرة الجامعة اينما آمن بانباء ورسالة وتبليغ لجمعها كل نباء علوي وسفلي من كل نبي شرعي وحقيقي واعلم ان الرسل عليهم الصلوة والسلام من حيث تعينهم الشهادي انزل مرتبة واسفل درجة من الكتب من حيث تعيناتهم المثالية والتعين المثالي للكتب نزل به الروح الامين على السفراء الشارعين فله الكمال باعتبار الطرفين طرف المتلقي وطرف المتلقى عنه مع حصول جميعه تامة في هذه المرتبة لسر المتلقي بالمرور على الحضرات المتقدمة والصباغة بكل منها فهذا التعين افضل من جميع تعينات الكتب اما بالنسبة الى التعينات المتقدمة فلان المتلقى عنه في بعض تلك التعينات وان كان هو الحكيم العليم لجبرئيل كما اخبر الله سبحانه بقوله وانك لتلقى القرآن من لدن حكيم عليم فهو اكمل من احد الطرفين لكن لم يوجد فيه من كمال الجمعية ما وجد في التعين المثالي واما بالنسبة الى التعين الشهادي فلان الجمعية والانصباغ بحكم المواطن وان كان في هذا التعين اتم من كل تعين لكن افتقد فيه كمال الشرافة من احد الطرفين وهو المتلقى فانه في هذا التعين غير الرسل من الامم فلما قدمت الكتب على الرسل في الذكر علمنا ان حضرت الكتب انما ذكرت في الايمان من حيث تقيدها بصورة كمالية من تلك الحضرات لاتساويها صورة اخرى في الكمال وان كان الايمان بها غير مفيد بصورة دون صورة وان حضرة الرسل انما

Marfat.com

ذکرت فی الایمان من حیث تقیدہا بصورۃ کمالیۃ جامعۃ بالغۃ الی اقصی درجات الظہور الذی ہو کمال الرسالۃ والتبلیغ وہی
صورۃ من ہذہ الحضرۃ لاتماثلہا صورۃ اخری فی ہذا الشرف فذکرت تلک الصورت وانکان الایمان بہا غیر مقید بصورۃ
ومن صورۃ ولان الحقیقۃ الانبائیۃ التوسطیۃ بین الشیئین توءل فی انتاجہا الخاص الی حقیقۃ افصاحیۃ فان النباء ینفع
لمن ینبئ لہ مما ینبئ عنہ بواسطۃ مصحح وبیان لایدخل فی حقیقۃ النباء فالرسل علیہم السلام من حیث انہم رسل وانبیاء یحیاجون
فیما یبدیہ من ارسالہم الی الکتب من حیث انہا کتب فقدمت الکتب علی الرسل لتقدم المستحان علی المستعین فالایمان بالرسل علیہم السلام فی ہذہ الصورۃ
الکاملۃ ہو الایمان بالذات المطلق فی حضرۃ الشہادۃ وہو التعین الخامس عند القوم قدس اللہ تعالی اسرارہم افاض علینا من انوارہم بحضرۃ شہادتہم من حیث الاوائل
والاعمال وسائر الہیات المحسوسۃ من المجالایا الصافیۃ لانوار الذات والصفات تعالت وتقدست علی جمع لحقایق مراتبہا لم یوجد فی التنزل
الخامس الشہادی فی غیرہا فاکتفی من ہذا التنزل بذکر صورت شہادیۃ ہی افضل افراد العالم الصغیر المندرج فیہ العالم الکبیر
کما اکتفی من التنزل الرابع بذکر صورۃ کتبیۃ ہی اجمع جمیع الصور المثالیۃ بل غیرہا لاحتوایہا علی کل رطب ویابس واما التعین
السادس فہو داخل فی ہذہ الحضرۃ ایضا وبیان ذلک ان التعین الخامس الشہادی المسمی فی لسان القوم بالعنصر الاعظم
اذا لوحظ من حیث حقیقۃ الکلیۃ الجملیۃ فتفرقتہ وتفصیلہ الارکان الاربعۃ السموات السبعۃ والمولدات الثلثۃ ولہذہ التفرقۃ
والتفصیل جمع عمال وہو الصورۃ الادمیۃ من حیث جامعیۃ وتفرقۃ ہذا الجمع وتفصیلہ من حیث کلیات ما یجمعہ معنی آدم وحقیقۃ
ہی حقایق الخلفاء الکمل وصورۃ جمعیۃ ہذا التفصیل واحدیۃ جمع ہذہ التفرقۃ کلیۃ وجزئیۃ من التابع والمتبوع ہی الصورۃ المحمدیۃ
الاکملیۃ ومعناہا وحقیقۃ الاجمعیۃ فحضرت الرسل المذکورۃ فی الحدیث اما ان یلاحظ فی تفرقتہا وتفصیلہا حتی تشمل علی کل
فرد فرد من الانبیاء والرسل علیہم السلام فہی صورۃ شریفۃ جامعۃ من التنزل الخامس اکتفی بذکرہا من ہذا التنزل لاشرافتہا
وجمعہا او یلاحظ فی احدیۃ جمعہا بجمع ذلک فی الصورۃ المحمدیۃ الاکملیۃ الجامعۃ للصورۃ الجمعیۃ الآدمیۃ وغیرہا من الصور الجملیۃ
الکلیۃ والتفصیلۃ الجزئیۃ فہی تنزل سادس انہ بحث فیہ جمیع التنزلات السابقۃ بکلیات حقایقہا وجزئیاتہا کونیۃ کانت
او الہیۃ ثم لایذہب علیک ان الجمع المحمدی فی الصورۃ الخاتمیۃ علی صورتہا ومعناہا اطایب الصلوات واکمل التحیات
جمع حقیقی لاجمع فوقہ ولامثلہ اذ ہو لیستوعب لجمع آدم وتفرقتہ ویزید علیہ بمعانی ہویۃ الجامعیۃ الخاتمیۃ القدسیۃ والاحدیۃ جمعہ
تفرقۃ وتفصیل ہی حقایق خلفایہ وبرزاتہ واقطابہ من امتہ ومن یدخل تحت خیلتہ واحد منہم وہذہ تفرقتہ وتفصیلہ من حیث
ہو ولی اما تفرقتہ وتفصیلہ من حیث ہو نبی ورسول فہی حقایق برزاتہ من الرسل والانبیاء المتقدمین ولیست تلک التفرقۃ
عین ما تفرق بہ جمعیۃ آدم من صورۃ اکمل بل یزید علیہ بالصورۃ الجمعیۃ الآدمیۃ فان ہذہ الصورۃ الجمعیۃ من جملۃ ما تفرق
بہ الصورۃ الاجمعیۃ المحمدیۃ فی برزاتہ النبویۃ والرسلیۃ المتقدمۃ لزیادتہا بما
الاجمعیۃ علیہا ثم ان تفرقۃ ہذہ من حیث عمومہا من الصور النبویۃ والرسلیۃ والصور الولویۃ الا[illegible]
مرتبۃ جمعیۃ اصلا اذ لابد لتحققہا من لغت الرسالۃ وقد ختمت علی ہذا الجمع الا[illegible] من حیث سائر الصور الخاتمیۃ
جمع فی صورۃ جمعیۃ وہو صورۃ آخر الخلفاء وسید الاولیاء علی رضی اللہ تعالی عنہ ولہذا الجمع تفرقۃ وتفصیل ہی صورۃ من
الاولیاء فی مناصبہم ومدارجہم ولہذہ التفرقۃ والتفصیل احدیۃ جمع فی صورۃ خاتم آل محمد علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات

Marfat.com

على خاتم النبوة وخاتم الولاية عند ظهوره وعن غيبته ولهذه الاحدية تفرقة وتفصيل فمن يرون الحق سبحانه فى مجلاه من اصحابه المتشابهين بالملاء الاولى من الطبقة العالية من حضار النبوة العليا وشهداء الوحى والبرحاء وصورة بجمعيته هذه التفرقة هى النشاءة القدسية العيسوية من حيث انه ولى تابع لشريعة صلى الله عليه وسلم ولهذه الجمعية تفرقة فى الواصلين الى المقام الاسنى ممن شهده وصحبه وفنى فيه وبلغ به الى الروحانية الكبرى التى لا مطمع لاحد فى الوصول اليها الا من بذه البرزة المحمدية العيسوية عليهما الصلوة والسلام ولهذه التفرقة والتفصيل جمع فى نشاءة آخر مولوده بالصديقين عارف بالله على قدم شيث عليه السلام ولا تفرقة بعده لسيلان الحقم فى النساء بعد ولادته وعدم بداية المعاصرين منه فانهم الاشيار الذين تقوم عليهم الساعة فلا مجال لهم الا ايمان فافهم وبالله التوفيق ومما ينبغى ان تعلم ان النبوة مشتقة من الانباء والاخبار ان عتبرت غير مهموزة فهى بمعنى النبوت بفتح النون وسكون الباء وهى الارتفاع وحيث كان لكل اسم وحقيقة من الحقايق والاسماء الكلية نقطة اعتدال جامعة لجميع ما تحت حيطته وذلك الاسم الكلى الجامع بحيث انه مهما مال ذلك الاسم عن تلك النقطة لم تبق له تلك الصمدية الجمعية المعنوية ولا يسمى بذلك الاسم انما يأخذ اسم احد جزئياتها الداخلة فى حيطتها ويظهر بصورتها فتلك النقطة الاعتدالية هى نقطة الولاية لقربها من احدية الغيب المطلق وحيث كان كل انسان متبوعا منسوبا من حيث وجوده وحقيقته الى اسم وحقيقة من الحقايق والاسماء الالهية الكلية المتبوعة بحيث يكون ذلك الاسم والحقيقة هو مبداه ومنتهاه ومرجعه وعند رجوعه وعوده لا يكون الا الى تلك الحقيقة والى ذلك الاسم فانه حينما تخلص من قيد الاكوان اما بالسلوك واما بالجذبة متوجها الى ربه تعالى عاد الى اصله الذى هو عين اسم من تلك الاسماء المتبوعة وتحقق بالنقطة الاعتدالية الوحدانية التى هو عين الولاية يكون حينئذ ذلك الانسان المتحقق بتلك النقطة وليا مقربا ثم اذا تعالى وهذا الانسان المتبوع الولى الى المراتب الكونية ونزل وتحقق بالنقطة الاعتدالية ليرتقى بذلك النزول فيها او ليتنزل عن حقيقة وحدة ذلك الاسم وحده البتة فهو نبى وان النبوة هى الانباء والارتفاع كما عرفت واما اذا نزل الولى الى المراتب الكونية ولم يتظهر فى تلك النقطة الاعتدالية المسماة بالنبوة بل نزل الى طرفها وحدها لم يكن ذلك رسولا ولا نبيا وبقدر قربه من تلك النقطة يكون حظه من الوراثة فى فهم وتر شحة الكامل من الكمل من الانبياء عليهم الصلوة والسلام واكابر الاولياء الذين من شأنهم الصبغة والثبات فى حقائق الوجود بالتحقق والحق ليأخذون المدد من الحق بلا واسطة من حقيقتهم ويعطون الخلق بخليفيتهم فلا يميلون الى طرف فيهلكون الا من هو عليه جبال من غلبت عليه حقيقة باستهلاكه فى نور الحق او مغايبة بانجذابه بظلمة الخلق والخليفة الغير الكامل هو خليفة بواسطة وهو فيتح لمن اولى العزم والخلفاء الكمل فكل كامل خليفة وليس كل خليفة بكامل والصديقية هى مقام النبوة وراس الصديقين من بلغ من مقام الصديقية الى ذروته بحيث انه لو تخطاها الى تلك الذروة لحصل فى مقام النبوة قال سيد الكل فى الكل عليه افضل الصلوات واكمل التحيات انا وابو بكر كفرسى رهان فلو سبقنى لآمنت به ولكن سبقته فامن بى فكان ابو بكر رضى الله تعالى عنه هو راس الصديقين اذ لا تعلو رتبة الا رتبة النبوة كما اخبر عليه الصلوة والسلام بذلك فافهم والخلافة على ثلث مراتب الاولى الخلافة العامة وهى تحصل لمن شاهد الوحدة فى الكثرة والكثرة فى الوحدة والثانية الخلافة الخاصة وهى لمن ظهرت صفاته بظهور صفات الحق وتحلى بصفات حقيقية رغبته فى ذلك بظهور صفات الحق والثالثة الخلافة الكاملة وهى لمن حصلت له المناسبة الذاتية التى تقتضى التحقق بصفات الحق على وجه يكون التحقق بها مرآة يرتسم فيه جميع الاسماء والصفات

Marfat.com

ارتسا ماذا تیا لاعلی سبیل المحاکات بل بحیث تخلله تخللا لا یبقی للعبد معه فراغ لیتصف بشیء من الصفات غیر صفات الحق سبحانه فافهم وباللہ التوفیق وهو بالعنایة حقیق الحمد للہ رب العالمین والصلوٰة والسلام علے رسوله محمد وعلی آله واصحابه اجمعین وارحمنا معهم برحمتک یا ارحم الرحمین ۵

مکتوب چهل و هفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبانِ خدا حضرت ایشان ماکه بنام بعضے احبه صدور یافته در بیان اولاد پیغمبر علیه السلام و تحقیق اسامی و اختلاف عدد و تحقیق بعضے فرق سادات که در خراسان شهرت سیادت

اوشان پیدا شده و ما یناسب ذلک ۵

الحمد للہ وحده والصلوٰة والسلام علے من لا نبی بعده وعلے آله واصحابه ومن نحی نحوه اما بعد در اولاد حضرت رسول کریم علیه الصلوٰة والسلام اختلاف کرده اند که چند ند بعضے شش گفته اند دو پسر قاسم و ابراهیم و چهار دختر زینب و رقیه و ام کلثوم و فاطمه و بعضے هفت گفته اند سه پسر و چهار دختر بعضے نه گفته اند پنج پسر و چهار دختر و بعضے یازده گفته اند و بعضے دوازده گفته اند و گفته اند که اصح آنست که هفت اند سه پسر و چهار دختر و جمیع اولاد حضرت رسول کریم از خدیجه بنت خویلد است مگر ابراهیم که از ماریه قبطیه است و حضرت رسول اکرم را صلے اللہ علیه وسلم اولاد سے در عقب نمانده غیر از اولاد فاطمه رضی اللہ تعالے عنها از علی رضی اللہ عنه و اولاد فاطمه رضی اللہ عنها امام حسن و امام حسین و امام محسن و ام کلثوم و زینب بود و محسن در صغر سن رحلت نموده بود و نسل امام حسن و امام حسین در عالم منتشر شد هر که منسوب بامام حسن باشد آنرا حسنی گویند مثل غوث الثقلین عبد القادر الجیلانی رحمه اللہ تعالے و آنکه منسوب بامام حسین باشد آنرا حسینی گویند مثل سید جلال الدین بخاری شلارحمه اللہ تعالے و اولاد ذکور حضرت علی کرم اللہ وجهه بعضے پنج نفر گفته اند امام حسن و امام حسین از فاطمه الزهراء رضی اللہ تعالے عنهم و محمد بن الحنیفة رضی اللہ تعالے عنه از خولة بنت جعفر بن قیس الحنیفة و ابو القاسم عمر از صهبا ام حبیب تغلبیه رضی اللہ تعالے عنه و ابو الفضل رضی اللہ عنه از ام البنین کلابیه و بعضے گفته اند که در اکثر روایات اولاد علی رضی اللہ عنه شش و پنج نفر اند ذکور و اناث پسران از ان جمله [illegible] و اولاد حضرت علی همه سادات اند و شرفا و ما بین جمیع ایشان شرف مر اولاد حسنین را زیاده است بسبب حضرت رسول کریم علیه الصلوٰة والسلام و بسبب آنکه وقت نزول رحمت حضرت علی کرم اللہ وجهه و فاطمه و امام حسن و امام حسین را در چادر پیچیده است دست بر آورده و عاکرده اللهم هؤلاء اهل بیتی وحامتی فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا و مقرر است که [illegible] العزة است و فرق نمیکنند میان آنها بسید علوی و حسینی چنانچه در [illegible]

حسن پسران ماندند و چهار [illegible] سال [illegible] از

[illegible] بن حسن [illegible]

Marfat.com

لازم است طبری از زید بن ارقم روایت میکند برخواست در میان رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم وعظ کنندہ پس حمد وثناء خدائے تعالے
گفت پس گفت بعد از حمد وثنا اے مردمان این است جز این نیست کہ من بشرم مثل شما نزدیک است کہ بیاید سوئے
من فرستادہ خدائے من یعنے عزرائیل برائے قبض روح من پس اجابت کنم او را ومن ترک کنندہ ام در شما اے جن و
انس دو چیز یکے کتاب خدائے عزوجل کہ راہ نمائے ونور است پس تمسک کنید وچنگ در زنید بکتاب خدائے
عزوجل واخذ کنید بآن وحدان تحریض کرد تحثیث نمود بعد ازان گفت در اہل بیت خود پند ونصیحت میکنم شما را
در اہل بیت خود سہ بار گفت این را پس زید را گفتند کیست اہل بیت او صلے اللہ علیہ وسلم ایا نیستند زنان از
اہل بیت او گفت بلے زنان او از بیت او ہستند لیکن اہل بیت او کسانی اند کہ زکوۃ بر آنہا حرام شدہ است بعد ازان
گفتند آن کیستند گفت زید ایشان آل علی وآل جعفر وآل عقیل وآل عباس اند گفت بر ہمہ ایشان حرام است
زکوۃ گفت زید آری کذا اخرجہ مسلم واخذ باین بہتر است ودر قرآن مجید وارد است در شان ایشان لیذہب
عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا وایضا در قرآن وارد است قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربی ودر فضل
وشرف ایشان آیات دیگر واحادیث بسیار وارد اند ودوست داشتن اولاد حضرت رسول کریم ومحبت ایشان فرض
عین است چنانچہ مخدوم محمد ہاشم تتوی رحمہ اللہ تعالیٰ در فرائض الاسلام آوردہ است وعلامت کمال ایمان است
بغض ایشان ضد آن چنانچہ در صواعق محرقہ آوردہ است ودر فصل الخطاب آوردہ است کہ رسول کریم فرمودہ
است سوگند است بآن ذات کہ نفس من بید قدرت او است دشمن ندارد ما اہل بیت را ہیچ کسے مگر آنکہ داخل کند
اللہ تعالیٰ او را در دوزخ وامام احمد در حدیثے روایت کردہ است ہر کہ دشمن دارد اہل بیت را منافق است یعنے
جہال گمان دارند کہ محبت اہل بیت رفض است حاشا عن ذالک محبت آل حضرت رسول کریم خلاصہ طریقہ اہل سنت
وجماعت است کما فی فصل الخطاب وحضرت امام شافعی رحمہ اللہ تعالیٰ چون محبت آل پیغمبر بسیار داشت او را نسبت
بتشیع میکردند ولہذا در جواب این شعر فرمودہ لو کان رفضا حب آل محمد فلیشہد الثقلان انی رافض یعنے اگر حب آل
محمد رفض است پس گواہ باشند جن وانس کہ من رافضی ام در فصل الخطاب حدیث وارد است ہر کہ بر محبت آل
محمد بمیرد شہید بمیرد در قبر او ودو دروازہ فتح کنند از جنت وملک الموت او را بشارت جنت کند ہمچنین نکیر ومنکر وبمیرد
بجنت مثل عروس بشوہر خود وزیارت کنند گان قبر او ملائکہ باشند وبمیرد بر سنت وجماعت وہر کہ بمیرد بر بغض اولاد آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم بیاید روز قیامت ونوشتہ باشد بر پیشانی او نا امید از رحمت اللہ تعالیٰ وبیاید بسوئے جنت ہذا حاصل
الحدیث وایضا در فصل الخطاب آوردہ حب آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم سبب گذشتن است از صراط وایضا در حدیث
دیگر آوردہ دوستے آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم امان است از عذاب دوزخ ودیلمی در حدیث آوردہ کہ رسول خدائے
فرمودہ است صلی اللہ علیہ وسلم ہر کہ ارادہ توسل بما دارد کہ بآن شفاعت او کنم روز قیامت پس صلہ اہل بیت من
نگہدارد پس صلہ سادات کرام نگہداشتن وتوقیر وتعظیم آنہا نمودن وثناء آنہا کردن از جملہ ضروریات است وزاہدے
[illegible] کہ پسر جز پدر است پس تعظیم او مستلزم تعظیم پدر است وتعظیم یکے تعظیم دیگر است وسادات از نسل حسنین وغیرہما علوی

Marfat.com

در شرق و غرب و جنوب و شمال منتشر شده اند و نسب بعضے از ایشان بتواتر و شهرت نزد خواص و عوام معروف شده است بطنا بعد بطن و پشت بپشت و بنسبت سیادت و شرافت معروف اند و نسب بعضے از ایشان بتواتر و شهرت مابین خواص و عوام بلده آنها معروف نیست و نه بطریق احاد مگر آنکه شهرت یافته اند بنسبت سیادت از خود و همه کس روایت این نسبت از ایشان میکنند پس در حق جمیع آنکسانیکه نسبت ایشان از اول تا آخر بتواتر و شهرت ثابت شده است تعظیم آنها لازم و واجب و توقیر و تعظیم سوائے آنها ایضا از راه احتیاط ثابت و شاید اگرچه بوجه شهرت در عامه بوده باشد و ثبوت اخبار ثقات در آن نباشد چه از آیات و احادیث مذکوره دانسته شد که بر انکار از سیادة ایشان و عدم توقیر و تعظیم ایشان خطر عظیم است و بنابران باید دانست چند طائفه در اقوام افغانان خود را سید نمیدانند و اقوام افغانان از قدیم آن ها را سید دانسته اند و قبول نموده اند تعظیم و تکریم آنها کما ینبغی بجا تو آن آورده چنانچه گفته آمدیم و آن جماعات و طوائف چنانچه سنجتیار در استرانی اند در قوم شیرانی قماران و مشوانی و نبی و ردک در قوم کرانی و خوندی در قوم وادی و جمال زئی در قوم ترین و عزشین در قوم میانه و حشتیان مو دودی در شال و غیر ذلک و احتیاط در تعظیم و تکریم است و وبال افترا و کذب عاید بر مفتری و کاذب است و السلام +

مکتوب چهل و ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ماکه بنام بعضے احبه صدور یافته در تحقیق اولاد حضرت سرور کائنات و خلاصه موجودات علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات بلسان عربی و تحقیق اسامی و عدد ایشان و مناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم. الحمد لله وحده والصلوة والسلام علی من لا نبی بعده وعلی آله واصحابه ومن نحی نحوه اما بعد فیقول العبد المفتقر الی الله خادم الفقراء فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی الرتاسی الشکارپوری بصره الله سبحانه بعیوب نفسه وجعل یومه خیرا من امسه ان اولاد سیدنا وحبیبنا محمد علیه افضل الصلوات واکمل التحیات الذی هو افضل الانبیاء وخاتمهم جملة ما اتفق علیهم منهم ستة القاسم وابراهیم واربع بنات زینب ورقیة وام کلثوم وفاطمة وکلهن ادرکن الاسلام وهاجرن معه واختلف فیما سوی هؤلاء فعند ابن اسحاق الطاهر والطیب ایضا فیکون علی هذا ثمانیة اربعة ذکور واربع اناث ثم قال الزبیر بن بکار کان له علیه الصلوة والسلام سوئے ابراهیم والقاسم عبد الله ومات صغیرا بمکة ویقال له الطیب والطاهر اسماء وهو قول اکثر اهل النسبت قال ابو عمرو وقال الدارودی هو الاثبت وسمی عبد الله بالطیب والطا[illegible] هذا یکون جملتهم سبعة ثلثة ذکور وقیل عبد الله غیر الطیب والطاهر قال الدارقطنی [illegible] ستة ذکور وقیل کان له الطیب والمطیب ولدا فی بطن والطاهر والمطه[illegible] علی هذا احد عشر وقیل ولد له صلی الله علیه وسلم ولد قبل البعث یقال له عبد مناف فیکون علی هذا ثنتی عشر[illegible]

Marfat.com

الاسلام بعد البعث وقال ابن اسحاق کلهم غیر ابراهیم قبل الاسلام ومات البنون قبل الاسلام وهم یرتضعون وقد تقدم
من قول غیره ان عبد الله ولد له بعد النبوة ولذلک سمی بالطیب والطاهر فتحصل من جمیع الاقوال ثمانیة ذکور اثنان متفق
علیهما القاسم وابراهیم وستة مختلف فیهم عبد مناف وعبد الله والطیب والمطیب والطاهر والمطهر والاصح انهم ثلثة
ذکور واربع بنات متفق علیهن کلهن من خدیجة بنت خویلد الا ابراهیم فاما القاسم فهو اول ولد ولد له علیه الصلوة والسلام
قبل النبوة وبه کان یکنی وعاش حتی مشی وقیل عاش سنتین وقال مجاهد مکث سبع لیال خطاه الغلافی فی ذلک
وقال الصعواب انه عاش سبعة وعشرین شهرا وقال ابن فارس بلغ رکوب الدابة ومات قبل البعث وفی مستدرک
الحمیانی ما یدل علی انه توفی فی الاسلام وهو اول من مات من ولده علیه الصلوة والسلام واما زینب فهی اکبر بناته با خلاف
الا ما لا یصح وانما فیها الخلاف وفی القاسم ایهما ولد اولا وعند ابی اسحاق انها ولدت فی سنة ثلثین من مولد النبی صلی الله
علیه وسلم وادرکت الاسلام وهاجرت ومات سنة ثمان من الهجرة عند زوجها وابن خالتها ابی العاص لقیط وقیل
مهشم ابن الربیع بن عبد العزی بن عبد شمس وکانت هاجرت قبله وترکته علی شرکه وردها النبی صلی الله علیه وسلم بالنکاح
الاول بعد سنتین وقیل بعد ست سنین وقیل بعد انقضاء العدة فیما ذکره ابن عقبة وفی حدیث عمرو بن شعیب عن ابیه
عن جده وماله بنکاح جدید بعد سنة سبع وولدت له علیا مات صغیرا قد ناهز الحلم وکان ردیف النبی صلی الله علیه وسلم
علی ناقته یوم الفتح وولدت له ایضا امامة التی حملها صلی الله علیه وسلم فی صلوة الصبح علی عاتقه وکان اذا رکع
وضعها واذا رفع راسه عن السجود اعادها وتزوجها علی بن ابی طالب بعد موت فاطمة رضی الله تعالی عنها وامّا
رقیة فولدت سنة ثلث وثلثین من مولد النبی صلی الله علیه وسلم ذکر ابیر بن بکار وغیره انها اکبر بناته صلی الله علیه وسلم وصححه
البرجانی وللنسابة والاصح الذی علیه الاکثرون کما تقدم ان زینب اکبرهن وکانت رقیة تحت عتبة بن ابی لهب واخت
ام کلثوم تحت اخیه عتیبة فلما نزلت تبت یدا ابی لهب قال لهما ابوهما هو لهب راسی من راسکما حرام ان لم تفارقا ابنتی محمد
ففارقاهما ولم یکونا دخلا بهما فتزوج عثمان بن عفان رقیة بمکة وهاجر بهما الهجرتین الی ارض الحبشة وکانت ذات جمال
وذکر الدولابی ان تزویجه بها کان فی الجاهلیة وذکر غیره ما یدل علی انه کان بعد اسلامه وتوفیت والنبی صلی
علیه وسلم ببدر وامّا ام کلثوم ولا یعرف لها اسم انما تعرف بکنیتها وکانت عند عتیبة بن ابی لهب کما قدمناه ففارقها قبل
الدخول ولما توفیت رقیة تزوج عثمان بام کلثوم سنة ثلث من الهجرة ولهذا لقب بذی النورین وروی انه علیه الصلوة
والسلام قال له والذی نفسی بیده لو ان عندی مائة بنت یموت واحدة بعد واحدة زوجتک اخری هذا جبریل اتانی
عن الله تعالی یامرنی ان ازوجکها رواه الفضیلی ومات ام کلثوم سنة تسع من الهجرة وصلی علیها علیه الصلوة والسلام
وامّا فاطمة الزهراء فولدت سنة احدی واربعین من مولد النبی صلی الله علیه وسلم قاله ابو عمر وهو مغایر لما رواه ابن
اسحاق ان اولاده صلی الله علیه وسلم کلهم ولدوا قبل النبوة الا ابراهیم وقال ابن الجوزی ولدت قبل النبوة بخمس سنین
[illegible]

Marfat.com

باربعۃ اشہر ونصف وبنی بہا بعد تزویجہا بسبعۃ اشہر ونصف وقیل بستۃ فی صفر فی السنۃ الثانیۃ وبنی بہا فی ذی الحجۃ علی راس اثنین وعشرین شہرا وکان تزویجہا بامر اللہ تعالی ووحیہ وتزوجت ولہا خمس عشرۃ سنۃ وخمسۃ اشہر ونصف وعلی احدی وعشرین سنۃ وخمسۃ اشہر واقام فی الخلافۃ اربع سنین وتسعۃ اشہر وثمانیۃ ایام وتوفی شہیدا علی ید عبد الرحمن بن ملجم وقال صلی اللہ علیہ وسلم فاطمۃ بضعۃ منی فمن ابغضہا ابغضنی رواہ البخاری وقال اوما ترضین ان تکونی سیدۃ نساء المومنین رواہ مسلم وفی روایۃ احمد افضل نساء اہل الجنۃ وتوفیت بعدہ صلے اللہ علیہ وسلم بستۃ اشہر لیلۃ الثلثاء لثلث لیال خلون من شہر رمضان سنۃ احدی عشرۃ وہی ابنۃ تسع وعشرین سنۃ قالہ المدینی وقیل توفیت بعدہ بثمانیۃ اشہر وقیل غیر ذلک والاول اصح کذا قالوہ فیما رایتہ وہو غیر منتظم مع السابق فلیتامل ودلت لعلی حسنا وحسینا ومحسنا فمات محسن صغیرا ولم کلثوم وزینب ولم یکن لرسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم عقب الا من ابنتہ فاطمۃ رضی اللہ تعالی عنہا فانتشر نسلہ الشریف منہا من جہتہ السبطین الحسن والحسین فقط ویقال للمنسوب لاولہما حسنی ولثانیتہما حسینی قال الطبری ان اللہ تعالی لما اصطفی نبیہ صلے اللہ علیہ وسلم علی جمیع من سواہ وخصہ مما عمہ بہ من فضل الباہر وجباہ اعلی بہ رکتہ من انتمی الیہ نسبا او نسبۃ ورفع من انتظمی علیہ نصرۃ وصحبۃ الزم مودۃ قرباہ کافۃ بریتہ وفرض صحبۃ جملۃ اہل بیتہ المعظم وذریتہ فقال تعالی قل لا اسالکم علیہ اجرا الا المودۃ فی القربی ویروی انہا لما نزلت قالوا یا رسول اللہ من قرابتک ہؤلاء قال علی وفاطمۃ وابناہما وقال تعالی انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا وقد اختلف فی المراد باہل البیت فی ہذہ الآیۃ فروی ابن ابی حاتم عن عکرمۃ عن ابن عباس قال نزلت فی نساء النبی صلے اللہ علیہ وسلم وروی ابن جریر عن عکرمۃ انہ کان ینادی فی السوق انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس قال نزلت فی نساء النبی صلے اللہ علیہ وسلم قال الحافظ ابن کثیر وہذا یعنی ما فی ہذہ الآیۃ نص فی دخول ازواجہ صلے اللہ علیہ وسلم لانہن سبب نزول ہذہ الآیۃ وسبب النزول داخل فیہ قولا واحدا اما احدۃ قول او مع غیرہ علی الصحیح وقیل المراد النبی صلے اللہ علیہ وسلم قال عکرمۃ من شاء باہلیتہ انہا نزلت فی شان النبی صلے اللہ علیہ وسلم وان کان المراد انہن کن سبب النزول دون غیرہن وفی ہذا نظر فانہ قد ورد فی ذلک احادیث تدل علی ان المراد غیر من ذلک فروی الامام احمد عن واثلۃ بن الاصقع ان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم جاء ومعہ علی وحسن وحسین واخذ کلا منہما بیدہ حتی دخل فادنی علیا وفاطمۃ فاجلسہما بین یدیہ واجلس حسنا وحسینا کل واحد منہما علی فخذہ ثم لفہم علیہم ثوبہ او قال کساہ ثم تلی ہذہ الآیۃ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا وقال اللہم ہؤلاء اہل بیتی وخاصتی فاذہب عنہم الرجس وطہرہم تطہیرا انت فادخلت رأسی من البیت فقلت وانا معکم یا رسول اللہ فقال انک علی خیر انک الی خیر وانت من ازواجہ فی استاده من اہل بیتہ انتہا ثلثۃ

Marfat.com

قولہ حامتی بالتشدید اے خاصیتی وعن ابی سعید قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نزلت ہذہ الآیۃ فی خمسۃ فی وفی علی وحسن وحسین وفاطمۃ انما یرید اللہ لیذہب عنکم الرجس اہل البیت ویطہرکم تطہیرا رواہ ابن جریر ورواہ احمد فی المناقب والطبری وعن زید بن ارقم قال قام فینا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خطیبا فحمد اللہ واثنی علیہ ثم قال اما بعد ایہا الناس انما انا بشر مثلکم یوشک ان یاتینی رسول ربی فاجیبہ وانی تارک فیکم الثقلین اولہما کتاب اللہ عزوجل فیہ الہدی والنور فتمسکوا بکتاب اللہ عزوجل وخذوا بہ وحث فیہ ورغب ثم قال واہل بیتی اذکرکم اللہ عزوجل فی اہل بیتی ثلث مرات فقیل لزید من اہل بیتہ الیس نساءہ من اہل بیتہ قال بلی ان نساءہ من اہل بیتہ ولکن اہل بیتہ من حرم علیہم الصدقۃ بعدہ قال ومن ہم قال ہم آل علی وآل جعفر وآل عقیل وآل عباس قال کل ہؤلاء حرم علیہم الصدقۃ قال نعم اخرجہ مسلم والاخذ بہذا الحدیث احری ولیس المراد بالاہل الازواج فقط بل ہم مع آلہ ولا یشک من تدبر القرآن ان نساء النبی صلے اللہ علیہ وسلم داخلات فی الآیۃ الکریمۃ فان سیاق الکلام معہن ولہذا بعد ہذا الکلمۃ واذکرن ما یتلی بیوتکن من آیات اللہ والحکمۃ وہذا اختیار ابن عطیۃ بعد ان نقل ان الجمہور علی انہم علی وفاطمۃ والحسن والحسین قال وحجۃ الجمہور قولہ تعالے عنکم ویطہرکم بالمیم ولو کان للنساء خاصۃ لکان عنکن واجیب بان الخطاب بلفظ التذکیر وقع علے سبیل التغلیب فیکون المراد بہ کالمراد بالآل فی حدیث کیفیۃ الصلوۃ علیہ قال فی فرائض الاسلام للشیخ محمد ہاشم التتوی رحمہ اللہ تعالی ان حب آل محمد فرض انتہی قالہ ودلت علیہ الآیات ولدوران القایل علی **حب** یا آل رسول اللہ حبکم ✤ فرض من اللہ فی القران انزلہ ✤ یکفیکم من عظیم الفخر انکم ✤ من لم یصل علیکم لا صلاۃ لہ ✤ ومحبۃ آلہ صلی اللہ علیہ وسلم من کمال الایمان کما فی الصواعق وبغض آلہ ضد ذلک وقد صح انہ صلے اللہ علیہ وسلم قال والذی نفسی بیدہ لا یبغضنا اہل البیت احد الا ادخل اللہ النار واخرج احمد مرفوعا من ابغض اہل البیت فہو منافق وزعم الجہال ان حب آل محمد صلے اللہ علیہ وسلم رفض حاشا من ذلک فان حب آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم خلاصۃ طریقۃ اہل السنۃ والجماعۃ کما فی فصل الخطاب والصواعق وغیرہما قال الامام الشافعی رحمہ اللہ تعالے ان کان رفضا حب آل محمد فلیشہد الثقلان انی رافض فی فصل الخطاب عن جریر بن عبد اللہ البجلی رضی اللہ تعالی عنہ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم الا من مات علی حب آل محمد مات مغفورا لہ الا ومن مات علے حب آل محمد مات شہیدا الا ومن مات علے احب آل محمد فتح لہ فی قبرہ بابان من الجنۃ ومن مات علے احب آل محمد بشرہ ملک الموت بالجنۃ ثم منکر ونکیر الا ومن مات علے حب آل محمد یزف الی الجنۃ کما یزف العروس الی بیت زوجہا الا ومن مات علی حب آل محمد جعل اللہ تعالی زوار قبرہ ملایکۃ الرحمۃ الا ومن مات علی حب آل محمد مات علی السنۃ والجماعۃ الا ومن مات علی بغض آل محمد جاء یوم القیمۃ مکتوب بین عینیہ آیس من رحمۃ اللہ تعالے الا ومن مات علی بغض آل محمد لم یشم رایحۃ الجنۃ وفیہ ایضا حب آل محمد جواز علی الصراط والولایۃ لآل محمد امان من العذاب والولایۃ ہی المودۃ فلا بد من صلتہم وادخال السرور علیہم وتوقیرہم والثنا علیہم اخرج الدیلمی مرفوعا من اراد التوسل الی ان یکون لی عندی اشفع لہ یوم القیمۃ فلیصل علے اہل بیتی ویدخل السرور علیہم فی دستور الحقایق وشروح العقیدۃ افضل الخلفاء الاربعۃ علے ترتیب الخلافۃ فبعدہم اولاد رسولنا علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات علے کافۃ الانام باتفاق الروایات لقربہم من رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم وشرفہ واما اولاد الخلفاء فقد اختلفوا فیہم فقال بعضہم یفضلون لفضل ابائہم ای

Marfat.com

اولاد الصدیق افضل من اولاد عمر واولاد عمر افضل من اولاد عثمان واولاد عثمان افضل من اولاد علی من غیر فاطمۃ رضوان اللہ تعالی علیہم وھو الاصح وقال بعضھم لا یفضل اولادھم الا بالعلم والتقوی والاول اوجہ انتھی واشتھر فی دیارنا ان من کان من اولاد الخلفاء الثلثۃ یسمونہ بالخواجہ ومن کان من اولاد علی من فاطمۃ یسمونہ بالسید وقال السید مصطفی الیمنی المصری فی شرح الوردد وھو المائتن الآل عند امامنا الاعظم ثلث عینات وجیم وحال العباس وآل عقیل وآل علی وآل جعفر و آل الحارث وعند الامام الشافعی ھم مومنو بنی ھاشم وبنی المطلب وعند الملایکۃ مختص ببنی ھاشم قال الجلال المحلی لا یکافیھم فی النکاح احد من الخلق ویطلق علیھم الاشراف والواحد شریف وھم ولد علی عقیل وجعفر وحمزۃ وھذا اصطلاح السلف وانما حدث تخصیص الشریف بولد الحسن والحسین فی مصر خاصۃ من عھد الفاطمیین انتھی ملخصا ومن ھذا عرفت ان اولاد علی کلھم سادات الا ان لاولادہ من فاطمۃ شرفا علی غیرھم للقرابۃ الخاصۃ النبویۃ علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات ولھذا میزوھم بالقید بالسید الحسنی والحسینی والعلوی ویلزم تعظیم اولادھم واولادا ولادھم وان سفلوا الی قیام القیامۃ لان افضلیۃ الآباء مفاخرۃ الابناء فی الزاھدیۃ والعتابیۃ الولد جزء الوالد فتعظیم الولد مستلزم لتعظیم الوالد متعظیم احدھما تعظیم الآخر وقد کثرت السادات فی الشرق والغرب والجنوب والشمال ولا یوجد سند انساب البعض بالتواتر ولا بطریق الاحاد عند الثقات والشھرۃ الی الانتھاء الا الشھرۃ عند العامۃ من اھل بلدانھم المسکونۃ سند الانساب من عندھم خاصۃ فینبغی فی مثلھم ان یراعی الادب فی تعظیمھم وتوقیرھم وتکریمھم وان وجدت نسبتھم بالشھرۃ قال الشیخ رحمۃ اللہ السندی فی منسکہ والشارح علی القاری المکی الھروی رحمھما اللہ تعالی اعلم انہ یستحب زیارۃ المساجد والآبار والاثار ای الشاھد المنسوبۃ الیہ صلی اللہ علیہ وسلم سواء علم عینھا ای تعینھا بتبیین الایۃ او جھتھا ای اشتھر تعینھا عند العامۃ والا فمجرد جھتھا لا یکفی لاستحباب زیارتھا صرح بھذا الاستحباب علی الاطلاق جماعۃ من اصحابنا الحنیفۃ رحمھم اللہ تعالی وطائفۃ من الشافعیۃ وبعض المالکیۃ وغیرھم من الحنابلۃ وقد کان ابن عمر رضی اللہ تعالی عنھما یتحری الصلوۃ والمنازل والمرور علی وفق المتابعۃ حیث صلی اللہ علیہ وسلم ونزل قال القاضی عیاض فی الشفاء ومن اعظامہ واکرامہ اعظام جمیع اشیائہ واجزائہ ولو منفصلۃ من اعضائہ واکرام جمیع مشاھدہ واماکنہ او معاھدہ حضر بھا او سکن بھا او نزل بھا او زارھا لا سیما اذا صلی بھا او مالمسہ صلی اللہ علیہ وسلم بیدہ وکذا برحلہ او جنبہ علی تقدیر صحۃ نقلہ او عرف برائہ ولو کان علی وجہ اشتھارہ من غیر ثبوت اخبار فی آثارہ انتھی وذکر فی شریعۃ الاسلام فاذا سمی الولد باسماء الانبیاء والملائکۃ لم یجز ان یلعنہ او یشتمہ او ھو یصغرہ الا ان یواجہ المسمی فیقول انت کذا وکذا او یکرہ الولد محمدا فاکرموہ واوسعوا لہ فی المجلس ولا تقبحوا لہ وجھا وینبغی ان یسمی الولد محمدا ثم بلغنی ان الشیخ [illegible] انتھی علمت مما ذکر ان الانکار علی من اشتھر بالسیادۃ وتقبیحہ علی الخطر وقد یدعی بعض الطرائف [illegible] السیادۃ البختیاری والاسترابادی فی الشیرازی والتارن والمشوانی وورد کی فی الکرانی [illegible] باللہ السید آدم البنوری المشوانی سلسلۃ سیادتہ فی اول کتابہ المسمی بخلاصۃ [illegible] فی الداد والسید رزق فی الترین والعرشین فی میانی وقد اشتھرت نسبۃ سیادۃ ھؤلاء الطوائف فیما بین الناس عن اولئن [illegible]

Marfat.com

فی قبولہم بہذہ النسبۃ وعدم التعرض فی التقبح والتنقیص باللہ التوفیق الحمد للہ اولا وآخرا ظاہرا وباطنا والصلوۃ والسلام علے آلہ واصحابہ کذلک الی یوم الدین التاریخ ثامن ذی الحجۃ الحرام سنہ ۱۱۸۳ ہجری +

مکتوب چہل ونہم

ازمکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان باحقر خدمہ فقیر محمد فاضل دربیان قدم مبارک حضرت غوث الثقلین قدس سرہ وفضل طریقہ علیہ قادریہ وسبب ظہور کثرت خوارق عادات وکرامات ازجناب ایشان وجواب اعتراضات کہ بعضے ائمہ اعلام بران ایراد نمودہ اند مع التحقیقات اللائقہ والتدقیقات الفائقہ المتعلقہ بالمقام ومایناسب ذلک ۵

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ علی کل حال والصلوۃ والسلام علے سیدنا محمد وعلی آلہ واصحابہ فی الغدو والآصال اما بعد زبدہ محبانِ خاص نقاوہ ارادتمندان خاص الخواص میان محمد فاضل سلمہ اللہ تعالے بحضور حضور مرتبہ اخص الخواص موفق بودہ شاد وکام باشند از کمالات حضرت سید السند صفی مؤید مستند صاحب شرف راجح وقدر معلے الذی ہو علی ممالک الولایۃ مولی خداوند منزلہ ارفع اسنی ممدوح اہل ارض وسما موسس علوم الطریقۃ ناموس غیوب الحقیقۃ قبلتنا غوث الثقلین قدس اللہ تعالے روحہ وقدم مبارک او وفضل طریقہ علیہ قادریہ وکثرۃ خوارق عادات کہ بسیار صادر شدہ وجواب اعتراضات کہ بعض ائمہ اعلام بران کردہ اند طلب نمودہ بودند حقیقت آن نجوی کہ برین فقیر ظاہر ساختہ اند بدین منوال است کہ کمالاتِ جناب ایشان لاتعد ولاتحصی اند وہمہ اولیاء بران قایل وقدم ایشان بر جمیع اولیاء اللہ است وخوارق عادات کہ از جناب ایشان صادر گشتہ بحد تواتر رسیدہ اند وظہور خوارق عادات موجب نقصان نیست واعتراضات کہ بعض مردم برآن نمودہ اند ہمہ از نادانستگی است بحقیقۃ آن نرسیدہ اند وماین ہر سہ مراتب را در دو مقاصد بیان میکنم بگوش ہوش متوجہ باشند المقصد الاول فی کمالاتہ رضی اللہ تعالے عنہ وافاض علینا من برکاتہ وقدمہ علے جمیع الاولیاء وفضل الطریقۃ العلیۃ القادریۃ علے غیرہا من طرق المشائخ علے ما علیہ العلماء العظام والمشائخ الکرام بدانند طریق منسوب بابی القاسم جنید بغدادی قدس سرہ کہ سید طایفہ صوفیہ اند مقدم است بر جمیع طرق جہتہ انکہ جامع است مابین ظاہر شریعت وباطن آن علماء وعملا واخلاصا وحضورا وامام المحدثین سیوطی رحمہ اللہ تعالے صاحب جمع در اتمام الدراۃ گفتہ است کہ اعتقاد میکنیم آنچہ امام ما شافعی وامام احمد وامام مالک وامام ابو حنیفہ رحمہم اللہ تعالیٰ برراہ راست اند در عقاید وغیر آن واعتقاد داریم انچہ امام ابو الحسن اشعری رحمہ اللہ تعالے امام است در عقاید معتقدہ کہ موافق کتاب وسنت اند واعتقاد داریم انکہ طریقہ ابی القاسم جنید بغدادی سید طایفہ صوفیہ از روئے علم وعمل وصحبت مقدم است وخالی از بدعت دائرہ ست بر تفویض وتسلیم وتبری از نفس مبنی است بر کتاب وسنت انتہی واین طریقہ صحیحہ سلیمہ دایرہ بر کتاب وسنت بحضرت غوث الثقلین قدس سرہ رسیدہ است

Marfat.com

وباوجود این طریقہ علیہ جناب ایشان بے توسط مشائخ کرام رحمہم اللہ تعالیٰ بالاصالۃ از جد خود حضرت سر اللہ الاعظم
صلے اللہ علیہ وسلم تربیت یافتہ اند ولہذا فرمودہ اند لیس علی لاحد منۃ بعد اللہ جل مجدہ ورسولہ صلے اللہ علیہ وسلم در
منتخب جواہر القلاید آوردہ است وشیخ عبد الحق دہلوی قدس سرہ ایضا در شرح فتوح الغیب ازان نقل کردہ کہ
حضرت غوث الثقلین قدس سرہ فرمودہ اند کہ دیدم خود را در خواب در دست ام المومنین عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالے
عنہا وعن ابیہا وپستان مبارک او در دہن من واز ہر دو پستان مبارک خود مرا شیر دادہ پس آمد جد من سید المخافقین
صلے اللہ علیہ وسلم وگفت اے عایشہ این پسر مایان است بر حق بعد ازان پوشید مرا ثبوت این رویا قریب بحد
تواتر رسیدہ است ومحال میداند عقل تواتر مردم بر کذب وپوشیدہ نیست بر ذوی العرفان والاتقان کہ رویاء انبیاء
واولیا در حکم یقظہ است حتے کہ اگر بچیزے مامور شوند در خواب واجب میگردد بر ایشان امتثال بران واگر از چیزے
نہی کردہ شوند لازم میگردد بر ایشان اجتناب ازان چنانکہ در بیداری ایشان مبین است پس ثابت شد بسبب
ارضاع حضرت صدیقہ رضی اللہ تعالے عنہا مر حضرت غوث الثقلین را وبسبب قول حضرت سر اللہ الاعظم علیہ افضل
الصلوات واکمل التحیات کہ این پسر مایان است بر حق حضرت ایشان پسر حضرت خاتم فص رسالۃ اند بلا واسطۃ
وارث مرکز کمالات ولایۃ اند کہ منضمہ است بکمالات نبوت ومرکز آن ولہذا فرمودہ اند کہ جناب ایشان امام صدیقین
اند وہمام محبوبین ودر رسالہ شرف غوث الثقلین قدس سرہ می آرد کہ در ارضاع از پستان مبارک سر عظیم است
وان آنست کہ چون حضرت حق تعالے خواہد کہ ولے کہ بدرجہ اوولی دیگر نرسد از اولاد پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم
پیدا کند پدر او بلا واسطہ حضرت رسول اکرم علیہ الصلوۃ والسلام میگرداند ومادر حضرت او ام المومنین رضی اللہ تعالے
عنہا ومرتبہ او ولایۃ خاصہ محمدیہ ومحبوبیۃ احمدیہ میگرداند انتہی وخوردن شیر در خواب نزد طایفہ صوفیہ معبر بعلم لدنی کہ
محیط است بر جمیع ممکنونات ومعینات واحکام شرائع وآنچہ در بطون کائنات است وفلوا ہر آن وعلمے را
کہ بغیر کسب حاصل میشود علم لدنی گفتہ اند اخذ ازین قول خدائے تعالی است کہ علمناہ من لدنا علما است کردہ اند ودرین اشارۃ
است بانکہ حضرت سر اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم او را بلا توسط مشایخ تربیت کردہ است چنانچہ جناب ایشان
خود خبر دادہ اند انا ماربانی احد الاجدی مرا نکردہ است تربیت مگر جد من از ینجا ظاہر شد کہ جناب ایشان دو نسبت
دارند بنسبتے است بالواسطہ ونسبتے است بلا واسطہ باین خصوص پس باین دو نسبت رتبہ او از مشایخ دیگر عالی
تر آمد ولہذا فرمودہ است مقامکم اعلے جمعا ولکن مقامی فوقکم ما زال عالی وشیخ نور اللہ سہروردی در اللطف قادریہ
آوردہ است کہ روح سلطان العارفین ابی یزید بسطامی رضی اللہ تعالے عنہ روزے در محفل [illegible]
بصورت جوانی حاضر شد وحضرت غوث تواضعا برخواست پس گفت سلطان [illegible]
ومحبوبیت ہستید ما نیز دران مقام بعنایات جد شما علیہ الصلوۃ والسلام [illegible] چون در انمقام
آید پس تسابق کنیم در میدان فردیت تا ظاہر شود کہ کدام یکے از مایان سابق ومقدم است چون تسابق کردند حسب
ہمت حضرت غوث اسرع وابسق آمد تا کہ در نزدید در طرفۃ العین جمیع او دیہ فردیت را وبولایۃ خاصہ محمدیہ علے

Marfat.com

صاحبہا الصلوات والتسلیمات رسید آن عبارت از مقام صدیقیت و امامت و وراثت کاملاست و سلطان در منزل فردیت موقوف ماند و ازان مقام مجال تجاوز نداشت گفت سلطان یا غوث ہیچ سبقت کردی بمن گفت بسہ چیز اول آنکہ من سیدام و تو نیستی و دویم آنکہ مربی من بلا واسطہ و جیلولہ سید السفرا است علیہ الصلوۃ والسلام و تربیت تو این چنین نیست و سیوم آنکہ من سنت نکاح بجا آوردہ ام و تو مجردے و در تذکرہ ذکر کردہ است کہ سید الطائفہ جنید بغدادی رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفتہ است کہ ابی یزید در ما مثل جبرئیل است در ملائکہ انتہی و حضرت شیخ عبد الاحد بن حضرت خواجہ محمد سعید خازن الرحمۃ الصمدیۃ قدس سرہ در رسالہ کہ در احوال حضرت قبلہ روحانی المجدد للالف الثانی تالیف نمودہ است ذکر کردہ است کہ فرمودہ اند کہ چون بشرف صحبت پیر خود در سلسلہ حضرات خواجہاء نقشبندیہ قدس اللہ اسرارہم مشرف شدم ببرکت حضرت پیر حاصل شد مراجعت جذبہ کہ منشعب میشود بعد از استہلاک در صفت قیومیت و مشرف گردیدم باندراج النہایۃ در البدایۃ کہ از خصائص این طریقہ علیہ است و بعد از تحقق این جذبہ حاصل گردید مرا مراتب سلوک و واصل گردیدم بنہایتے کہ آن عبارت است از سے کہ رب حقیقت است بمدد حضرت اسد اللہ الغالب علی کرم اللہ تعالیٰ وجہہ بعد ازان ترقی واقع شد سوئے قابلیت اولی کہ عبارت است از حقیقہ محمدیہ علی صاحبہا الصلوات والتحیات بمدد حضرت خواجہ نقشبند قدس اللہ سرہ بعد ازان ترقی واقع شد بمقامے کہ فوق آنمقام است کہ آن اجمال آن قابلیت است و آن مقام اقطاب محمدیہ است بمدد روح مقدس حضرت رسول اکرم علیہ الصلوۃ والسلام و درین اثنا مدد یسیر از خواجہ علاء الدین عطار خلیفہ حضرت خواجہ نقشبند کہ قطب الارشاد زمانہ خود بود ایضاً واقع شد و چون دران مقام عالی داخل شدم خلعت قطبیت از جناب حضرت نبوی علیہ الصلوۃ والسلام عطا فرمودند و باین منصب جلیل القدر مشرف گشتم پس جذبہ عنایت الٰہی مرا در گرفت عروج نمودم ازان سوئے مقام اصل کہ ممتزج بظل است و آن مقام فوق مقام اقطاب است و مختص است بافراد و آنجا مرا مقام حاصل شد پس درک نمود مرا عنایت صمدیت و داخل گردانید مرا در مقام اصل خاص درین عروج مدد عظیم و تصرف قوی از جناب حضرت غوث الثقلین قدس سرہ واقع شد بحدے کہ مرا در مقام اصل الاصل داخل گردانید بعد ازان نزول بعالم حاصل شد و درین نزول کہ عبارت از سیر عن اللہ باللہ است مرا عبور حاصل گردید بر مقامات مشایخ سلاسل دیگر غیر از نقشبندیہ و قادریہ مثل اکابر چشتیہ و کبرویہ پس استقبال نمودند باعزاز و اکرام و القا کردند بر من نفائس نسبتہاے خود و خصائص و مواجید خود را و حقایق ہر یک از ایشان و تفاوت درجات ایشان کہ فیما بین خود دارند بر من ہمہ کشف گردیدند و علوم لدنیہ مرا از روح حضرت خضر علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام حاصل گردیدند لیکن قبل از وصول بآنمقام اقطاب مذکور و بعد از وصول بآنمقام میگیرد و اصل علوم از حقیقت نفس خود بے واسطہ بے عرف و معروف داخل نمیگردد و این ہمہ بطفیل حضرت خاتمیت و رافت او است علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات انتہی و حضرت سید الواصلین قدوۃ المحققین المنصف من الرجال حضرت سید آدم بنوری روح اللہ روحہ در خلاصۃ المعارف و نخبات الاسرار آوردہ اند کہ ظہور ولایۃ انبیا در حضرت امیر علی کرم اللہ وجہہ علی الوجہ الاتم الاکمل

Marfat.com

معلوم بعدازان در حضرت فاطمۃ الزہرا و حضرات حسنین و در اصحاب دیگر ہم علے حسب اختلاف مراتبہم رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین بعدازان در ہشت امام دیگر یعنے از ائمہ اثنی عشر بعدازان نوبت بحضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلی علے حسب استعداد رسیدہ است و باز بدیگرے تامدت مدید کمتر رسیدہ و اگر آخر نصیب نادرے باشد اما او باوجود آن مرتبہ و کمال غوثیت نماندہ بلکہ باما مت معروف باشد یا بخلافت یا بکمالات این ہر دو مرتبہ و حضرت غوث الثقلین باوجود آنمرتبہ ولایۃ انبیا علیہم الصلوۃ والسلام غوثیت بر ثقلین دارند و این معاملہ باین حیثیت در دیگرے کمتر مے نماید و بدانند کہ در حضرت غوث الثقلین ظاہر ولایۃ خاص الخواص کہ ولایۃ انبیا باشد نسبت بباطن این ولایۃ بغایۃ ظہور اظہر کردہ و غالب الظہور آمدہ حتی کہ بعض خصائص ظاہر این ولایۃ بر ایشان نسبت باہل بیت ہم رضی اللہ تعالے عنہم ظہور غالب نمودہ و ظہور باطن این ولایۃ در آنحضرت علیہ الرحمۃ والرضوان نسبت بآن ظاہر کہ دران حضرت واقع شدہ است نسبت بآن کہ در ائمہ اثنی عشر من حیث کمال کاملہ باطن این ولایۃ بظہور غالب اغلب واقع گشتہ قلیل آمدہ چنانچہ از مضمون قول او رضی اللہ تعالے عنہ مفہوم میگردد شعر

افلت شموس الاولین وشمسنا ✻ ابدا علے افق العلے لاتغرب ✻ و قطب الاقطاب مدار کہ کار بار زمانہ باو تعلق دارد در ہر عصر بمطلق ولایۃ خاصہ و بظاہر ولایۃ خاص الخواص نائب مناب حضرت غوث الثقلین است بلکہ ہر دو قطب اقطاب دیگر ہم کہ قطب اوتاد و قطب ابدال افراد باشد نائب مناب اویند و دیگر ہر ہمہ اقطاب ارشاد و مدار داد تا دو افراد کہ ہزاران توانند بود در ہر زمانہ نائب مناب آن ہر چہار قطب الاقطاب اند علے حسب اختلاف درجاتہم و غوث ازین ہر چہار فایق است و او گویا وزیر است و در مدار مہام و انجاح مرام گویا مطلق التوسط است و آن ہر چہار گویا ارکان دولت اند و گویا ایشان نیز در ملک مطلق العنان ہستند دکار دینی و دنیوی براہ تصرف و برکت شان اکثر روان است اما ہمہ اقطاب را خصوص قطب اقطاب او تاد را و خاص تر قطب اقطاب افراد را مناسبت صفات بکمالات امام پیشتر معلوم میشود چنانچہ مناسبت قطب اقطاب ارشاد و مدار بکمالات خلیفہ و مخفی نماند کہ قطب اقطاب ارشاد و مدار زیر قدم حضرت امیر اند و ہم زیر قدم حضرت فاروق و بہرہ از علم قلب نبی علیہ الصلوۃ والسلام در قطب اقطاب ارشاد پیشتر است چنانچہ بہرہ از حکمت او صلے اللہ علیہ وسلم در قطب اقطاب مدار زیادہ تر است و قطب اقطاب اوتاد زیر قدم حضرت عثمان است رضی اللہ تعالیٰ عنہ و قطب اقطاب افراد زیر قدم حضرت صدیق اکبر است و آن شش دیگر از اقطاب اوتاد سنہ کہ پایان تر ازان ہر چہار اند و فائق تر از ہمہ اقطاب دیگر اند زیر قدم آن ستہ از عشرہ مبشرہ اند و امام در اولیاء امت نائب مناب حضرت امیر و خلیفہ نائب [illegible]

حضرت فاروق است و قطبیت ظل امامت است و غوثیت ظل خلافت است [illegible] احمدیہ است و خلافت ظل نبوت محمدی علیہ و علی آلہ و اصحابہ و تبعہ الصلوۃ والسلام و [illegible] اند کہ مرتبہ کمال در ولایۃ اولیاء امت کہ ولایۃ خاصہ است بکمالات غوثیت است [illegible] و این مرتبہ غوثیت جن و انس است و این نصیب خاصہ حضرت شیخ عبدالقادر جیلی است کہ غوث الثقلین است و لہذا غوث الاعظم الکمل حقیقی است

Marfat.com

و خود اہل ولایۃ انبیا است کہ فوق آن مرتبہ باشد و اہل این مرتبہ را کہ اہلیت ولایت انبیاء است مرتبہ امام باشد
اگرچہ خفی باشد و داخل دوازدہ امام نباشد امادر ہمہ اولیاء است پائین آن ہر دوازدہ امام این امام باشد در ہر عصری
کہ باشد سر قدمے ہذہ علے رقبۃ کل ولی اللہ را از اینجا توان جست بہر دو معنے یکے بکمال غوثیت دیگر بنظر ظاہر ولایۃ
خاص الخواص کہ در ایشان نسبت بہمہ اولیاء اولین و آخرین غیر اصحاب کرام رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین غالب
الظہور آمدہ بود و لفظ کل ولی اللہ بدین معنی فرمودہ باشند پس در اولیاء اہل ولایۃ خاصہ بنظر امامت کہ بوصول ولایۃ
انبیاء منوط است اگرچہ مخفی باشد قدم آنحضرت بر رقبہ ہر اہل مرتبہ عامہ و خاصہ ولایۃ مطلق باشد یعنے تفوق
ایشان بران ہمہ دیگران واقع باشد و اولیاء اہل کمال باطن مرتبہ اخص و خاص الخواص ولایۃ مطلق ازین زیر
قدمے بیرون باشند و چون نادر است کہ در اولیاء امت فردے بولایۃ انبیا برسد کہ این مرتبہ خاص الخواص از
ولایۃ مطلق است بلکہ بولایۃ ملاء الا علے ہم کہ این مرتبہ اخص از ولایۃ مطلق است پس حکم مر اکثر را است لاچار کل
ہم توان گفت و دیگر اکابر قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم بنظر کل مطلق مخصوص بزمانہ ایشان گفتہ اند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و معلوم
این مسکین آنمعانی گشتہ اند کہ مذکور شد و یک روز پیشتر از روز تسوید این حقیقت قبل ازین بچند سال ہمین ہر دو وجہ
کہ بالا مسطور شد ند بخاطر میکند شنید کہ ہمدران وقت روح آنحضرت غوث الثقلین حاضر شد و باین فقیر باین عبارت
فرمودند کہ فرزندا باین ہر دو وجہ ہیچ غلطی نیست بعد ازان معلوم شد کہ این کلمہ از آنحضرت بے نظر و تفکر بطریق بے
قصدی بالقاء ربانی از غیب ظاہر شدہ است و حضرت شیخ الشیوخ ہم در عوارف فرمودہ است قدس سرہ کہ این
کلمہ از حضرت شیخ عبد القادر سکر برآمدہ اے برادر نزد این فقیر بر تقصیر سکر ہم ممدوح است نہ مذموم ازین جہت کہ
ہیچ ترقی خالی از حالت مستی مطلق نمیشود مستی جلی باشد یا خفی و چون آنحضرت بدان مرتبہ خاص خود مشرف شدہ
اند بقدرۃ اللہ سبحانہ بے تکلف و بے قصد بالقاء غیبی فرمودہ اند قدمے ہذہ علے رقبۃ کل ولی اللہ من حیث ان تفوق
ظاہر ولایق کہ بر وجہ تمام نصیب خود یافتند و روشن است کہ در کلام صوفیہ ظہور سکر عبارۃ ازان حالت است کہ
صاحب آن حالت نتواند پوشیدن چیزے را کہ پوشیدن آنچیز پیش از انحالت لائق و لازم بودہ است پس واضح
شد کہ حضرات اصحاب و حضرت مہدی و بعض افراد دیگر ہم من حیث کمال باطن مرتبہ اخص و خاص الخواص ولایۃ
ازین زیر قدمے بیرون باشند و فوق بلکہ افوق بودند اگرچہ از ہمہ اولیاء اولین و آخرین غیر از اصحاب کرام من حیث
جمع آن ہر دو وجہ مذکورہ کہ کمال ظاہر ولایۃ خاص الخواص و کمال غوثیت باشد کہ منصب اکمل مستوجب بکمال مرتبہ
خاصہ ولایت است تفوق آنحضرت غوث الثقلین واقع باشد اما کسانے را کہ من حیث کمال باطن ولایت خاص
برابر ایشان باشند یا برایشان ہم تفوق داشتہ باشند اہانت پیدا نمیکند و آن تفوق مستلزم افضلیت غوث الثقلین
بر اوشان نمے باشد و اگر این وجوہ مخصوصہ را بگذاریم و بر حکم علے العموم آئمہ عامۂ اولیاء آن وقت باشند از مبتدی
تا منتہی ولایۃ مطلق چنانچہ حضرت شیخ حماد دباس ہم کہ پیر صحبت ایشان بودند فرمودہ است قدس سرہما کہ این عجمی را
قدمی است کہ در وقت وے بر گردن ہمہ اولیا خواہد بود و ہر آئینہ مامور شود بانگہ بگوید قدمے ہذہ علے رقبۃ کل ولی اللہ ہمہ

Marfat.com

اولیا کردن نهند و بدانند که لفظ مامور بنظر اثبات سکر که حضرت شیخ الشیوخ فرموده است مراد بامر خفی باشد تقدیراً و ارادةً نه بامر جلی الهاماً و انگه حضرت حماد و باس گفت که این عجمی را قدمے است الی آخره دلیل بر تبه مخصوصه ظاهر میکند از مراتب ولایة مطلق که قدمے گفت که بتقیید حرف یاء متکلم بکلمه قدم تکلم کرده و معبر ساخت یعنے چنانچه اثبات مرتبه غوثیت تامه که اکملیت مرتبه خاصه است باوجود مرتبه خاص الخواص از ولایة مطلق و نیز از عبارت شیخ حماد و باس مذکور قید زمانه ایشان بعبارت وقت ایشان هویدا است و نیز نقل است که از حضرت شیخ فریدالدین چشتی قدس سره شخصے پرسید که شیخ عبدالقادر فرموده است قدمے هذه الی آخره شما چه میفرمایید فرموده اند اگر من دران وقت مے بودم بر چشم خود مے گرفتم پس تابعان شیخ فرید گفتند که این اشارة بتخصیص زمانه ایشان است بنظر کل مطلق باولیا آن زمانه و زمانه عبارة از مدت صد سال است و نیز چون مجدد آن مأیه خود ایشان بودند و دران وقت دیگرے هم قرین ایشان واقعه نباشد لاچار قدم ایشان بر گردن همه اولیاء انوقت بود یعنے دران زمانه تفوق ایشان بر همه اولیا واقع باشد و این تفوق نه مثل تفوق دیگر است بلکه سخت تفوق است باید دانست لازم نیست که در هر مائیة هیچکس دیگر افضل از مجدد آنمائیة نبود چنانچه حضرت شیخ ما قدس سره که مجدد این الف ثانی است و همدرین الف حضرت مهدی افضل و اکمل از ایشانست و از همه اولیاء مبعوث شدنی است انشاء الله تعالی انتهی در کتاب خواص که در مناقب حضرت سید احمد رفاعی قدس سره تالیف نموده آورده است که حضرت غوث الثقلین شیخ عبدالقادر جیلانی بیاموزد سید احمد کبیر را چنانکه بیاموزد مشائخ دیگر را حضرت غوث الثقلین روزے بر منبر خود برآمد و وعظ کرد مردم را بعد ازان زد پائے تبارک خود را بر منبر سه بار و گفت قدمے هذه علی رقبة کل ولی الله علے وجه الارض و دران وقت سید احمد در خلوت بود نماز میگذارد و اکابر فقرا پیش او حاضر بودند و محمد خادم در خدمت استاده بود پس سیدی احمد کبیر سر برآورد و گفت اول بر گردن من پس سوال کرد محمد خادم ازین حال پس خبر کرد او را بآنچه حضرت غوث کرد و گفت محمد خادم سوال کردم چیست مراد ازان گفت سید معنی او آنست که امر خدائے تعالی و رسول خدا فرض است بر مشائخ و این قول حضرت غوث کلام رب العالمین است و امر خدائے تعالے پیوسته است بر گردنهائے ما و این فرض تراز همه است پس نوشتند در رقعه آن چه سید احمد کبیر در حق حضرت غوث فرموده بود و بدست محمد خادم به بغداد فرستادند تا جواب صحیح بیاید پس محمد خادم رفته رقعه را بر حضرت غوث الثقلین عرض نمود پس حضرت غوث رقعه را بر مریدان خواند و تاریخ آن ایضا خواند پس متحیر شد ازان و گفت بلے من گفته ام آنرا پس فرمودند که سید احمد گرفته اند را بحیثیه عشق از جمیع مشائخ و واجب است زیارة او تا به بینم که چگونه است ولایت او و بدین سبب متوجه شد حضرت [illegible] خود برائے زیارت سید احمد و قصد معبد به کرد انتهی صاحب بهجة الاسرار لزالی [illegible] حضرت غوث قدس سره قدمے هذه علے رقبة کل ولی الله تجلے کرد حق تعالے بر قلب [illegible] از حضرت رسول کریم صلے الله علیه وسلم بدست طائفه از ملایکه مقرب آمد پس پوشید آنحضرت غوث بحضور اولیا که متقدم ازو بودند و متوخر از و احیا باجساد خود حاضر بودند و گذشتگان بارواح و هیچ و لے در زمین نمانا الا که نهاد کردن خود را تحت قدم

Marfat.com

مبارک مگر یک شخص اصفہانی کہ چون شنید این کلام را برداشت سر خود را و گفت من ایضا ولی ام و آن ہم از اولیاء
اللہ مرا حاجتے نیست کہ سر خود را تحت قدم او نہم پس سلب شد جمیع حالات او و لایت او و انداختہ شد از مقام قربت
سوئے غربت چون آن اصفہانی این حالت را دید از گفتہ خود پشیمان گشت و بہ بغداد آمد و در مدرسہ مبارک
حضرت غوث داخل گردید و با اہل مدرسہ و جمیع مشائخ حال خود را باز گفت و وسیلہ جست ایشان در جواب گفتند ما
طاقت کلام بحضرت شیخ نداریم لیکن در مجلس حاضر آی اگر وقتے یافتیم در حق تو با حضرت غوث تکلم خواہیم کرد چون
آن اصفہانی در مجلس داخل گردید جمیع اہل مدرسہ و مشائخ حال اصفہانی عرض نمودند کہ این مرد از گفتہ خود
نادم گردیدہ است اگر او را جناب حضرت غوث قبول کنند حضرت غوث فرمودند کہ وقت گذشتہ است و مرا
در وے حاجتے نیست دور وے نظر قہر کردند و قبول نکردند انتہی از شیخ بقا ابی المظفر ابراہیم می آرند کہ در ابتدا
حضرت غوث بصحبت تاج العارفین ابی الوفا می آمدند چون تاج العارفین حضرت غوث را می دیدند برمے
خواستند و تعظیما و تکریما استقبال مے نمودند و بحضار مجلس میگفتند برخیزید برائے ولی اللہ چون اصحاب او مکرر
این معنے دیدند یکے از ایشان سوال کرد کہ این قدر اہتمام و مبالغہ برائے این جوان بچہ سبب است
تاج العارفین فرمود کہ مرا این جوان را وقتے است چون آن وقت برسد خواص و عوام محتاج او خواہند شد و در
بغداد بر منبر بگوید قدمی ہذہ علی رقبۃ کل ولی اللہ مے نہند برائے او ہمہ اولیا کردنہا خود را او قطب الاولیا است
پس ہر کہ از شما بیابد آن وقت را صحبت او را لازم گیرد و من بر جبہہ او نوری مے بینم کہ تا مشرق و مغرب خواہد رسید پس
گفت تاج العارفین یا سیدی عبد القادر امروز وقت من است و آخر وقت تو خواہد بود ہر مرغے در وقتے اذان
میگوید و ساکت مے شود و مرغ تو اذان گوید تا روز قیامت پس داد او را کاسہ و قمیص و سبحہ و عصا و چون مجلس
تمام شد تاج العارفین از منبر نازل شد و دست مبارک حضرت غوث گرفت و گفت یا عبد القادر چون
وقت تو شود این پسر را فراموش نکنی و ریش مبارک حضرت غوث گرفت انتہی و سید محمد گیسو دراز قدس سرہ
در کتاب لطایف الغرائب از شیخ خود مے آرد کہ بود خواجہ معین الدین چشتی قدس سرہ دران وقت جوان مجاہد
و در کہ خراسان بر کوہے چون کشف شد بروئے این امر مبادرت نمود در انقیاد بحضرت غوث و سر مبارک خود
را بر زمین نہاد و گفت بل علی راسی یعنے قدمک علی راسی فقال الغوث فی ذلک الوقت بمحضر جم غفیر من الاولیاء
فی محفلہ و مجلسہ ان ولد غیاث السنجری با در فی وضع الراس وارضی اللہ سبحانہ و رسولہ صلے اللہ علیہ وسلم وانہ بحسن
الادب والتواضع سیتولی علی ممالک الہند فظہر کما قال الغوث الاعظم رضی اللہ تعالے عنہ ذکر الشیخ نور اللہ فی کتاب
اللطف القادریہ ان الشیخ المذکور استدعی من جناب الغوث ولایۃ العراق فقال رضی اللہ تعالے عنہ اعطیت
العراق الشیخ شہاب الدین عمر السہروردی و اعطینک الہند ویوم توفی الغوث کان عمر خواجہ معین الدین الچشتی اربعا
وعشرین سنۃ و عمر الشیخ شہاب الدین اثنین وعشرین سنۃ انتہی و معین الحق والدین روح اللہ روحہ ادرک الغوث
فی مقام من الجبال و لازم خدمۃ الغوث خمسۃ اشہر و سبعۃ ایام و قد توفی سنۃ ستمائۃ وثلث وثلثین و عمرہ ثمنتان

Marfat.com

تسعون سنة كذا ذكره الشيخ جمال الدين السهروردي في سير العارفين وذكر العارف الجامي قدس سره في نفحات الانس ان الغوث رضي الله تعالے عنه في آوان طلب العلم راح الى ولي كان مشهورا بانه غوث وكان مع الغوث قدس سره عبد الله وابن السقا وهما يكونان من العلماء اختار كل واحد منهما مسئلة ليسأل من ذلك الولي امتحانا فقال الى حضرت الغوث رضي الله تعالے عنه انت تسئل عن الولي قال الغوث اني اروح اليه لاخذ البركات منه وفي السوال امتحانا سوء الادب فلما بلغ غوث الثقلين اليه معهما التفت الولي الى ابن السقا وقال هذه مسئلتك وهذا جوابها ارسے تسري فيك نار الكفر ثم التفت الى عبد الله وقال هذه مسئلتك وهذا جوابها اري ان تفرق في مال الاوقاف وبعده التفت الى الغوث الاعظم رضي الله تعالے عنه وقال يا عبد القادر ارضيت الله ورسوله لعدم اختيار سوء الادب اري ستقول قدمي هذه على رقبة كل ولي الله فوقع في حقهم كما قال وحين قال الغوث الاعظم قدمي هذه الى آخره وضع له رقابه كل من كان على وجه ارض من الاولياء الا واحد فسلبت عنه الولاية انتهى ملخصا معربا قبل ازين از قول حضرت قطب المنوري كه از شيخ حماد دباس و فريد الدين چشتي آورده اند دانسته باشند كه بعض مشائخ قدمي هذه را الى آخره بر اولياء زمانه حضرت غوث حمل نموده است فقط و بعض ديگر ايضا بهمين فقه و تحقيق آنست كه محمول بر زمانه حضرت غوث الثقلين نيست و استفاده اولياء كرام در نهايت مقامات الى الآن مويد اين معنے است و معنے قول شيخ حماد كه اين عجمے را قدمے است در وقت وے بر گردن همه اولياء بود اين است كه چون حضرت غوث بكمالات غوثيت و ولاية محمدي در وقت خود ظهور كند قدم او بر گردن همه اولياكه واصل از راه قرب ولاية اند خواهد بود و چون قبل الظهور اين معنے متصور نيست هر چند حسب حقيقت مقام اصلي حضرت غوث همان مرتبه عاليه است لهذا فرمود در وقت وے و كلمه كل حرف سور است مقتضي همين معنے است و اگر محمول بر زمانه حضرت غوث دارند پس استفاده اولياء كرام تا قيام قيامت از جناب ايشان بخوبي كه معلوم گرديد معنے ندارد و معنے قول حضرت فريد الدين چشتي قدس سره كه در جواب شخصے فرمودند كه اگر من دران وقت مے بودم بر چشم خود ميگرفتم انست كه قدم حضرت بر گردن ما است و اگر دران وقت من حاضر مے بودم قدم ايشان بالمشافهه ظاهر بر چشم خود ميگرفتم و بهمين كبراء مشائخ طرق رفته اند و تصريح نموده اند قدوة العارفين شيخ عبد الحق محدث دهلوي در كتاب خوارق الاحباب في معرفة الاقطاب در باب بيست و پنجم آورده است كه از حضرت خواجه بهاء الحق والدين المشتهر بنقشبند پرسيده شد از قول حضرت غوث الثقلين قدس سره كه فرموده قدمي هذه الخ كه آن مخصوص بزمانه مبارك ايشان است يا عام است جميع ازمنه را فرمودند كه ازان تخصيص بزبان مبارك ايشان مفهوم نمے گردد و شيخ ما ابو يوسف همداني قدس سره از انجمله بود كه كروبيان خود تحت قدم مبارك او نهاده بودند و حضرت بهاء الحق والدين [illegible] ايشان بر چشمان من است بلكه بر بصر بصيرة من و قدوة العرفا سيد محمد گيسو دراز حسني از شيخ [illegible] مضجعه در كتاب مسمى بلطائف الغرائب نقل كرده است كه ميفرمودند كه چون [illegible] غوث الثقلين قدس سره بايستي كه بگويد قدمي هذه على رقبة كل ولي الله نهاوند بر اثر او گروهها خود را جميع اولياء كه بر روے زمين بودند و شيخ يعقوب سياح قدس سره در واقعات سيد محمد آورده است كه مردے در مجلس او ياد كرد كه چون حضرت غوث الثقلين

Marfat.com

غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ قدمے ہذہ الیٰ آخرہ فرمودند جمیع اولیا انقیا دنمودند گردنہائے خود نہادند سید محمد در دل خطرہ نمودند کہ مراد از ہمہ اولیا متقدمین باشند نہ متاخرین پس اثرے از آثار انکار بر او ظاہر شد درین ہنگام ولایۃ او سلب شد و تفرق اتصال در اعضاء او پیدا گشت وچون اطبا و غیر ایشان معالجہ مینمودند ہرگز نفع نمید او پس الہام کردہ شد در روع آن باینکہ این از جہت انکار است از قولِ حضرت غوث الثقلین قدس سرہ پس طلب مغفرۃ کن از خدائے تعالیٰ و توبہ کن و التجا کن بجناب حضرت غوث الثقلین قدس سرہ معتذرا مستغفرا مستشفعا خاضعا شاید کہ بر تو رحم کند و عفو کند انتہی در کتاب مناقب الاولیاء فی فضایل الاصفیاء کہ تصنیف ابی عبد اللہ محمد بن علی اعدل است قدس سرہ آوردہ است کہ چون حضرتِ عمر فاروق و حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما بر سانیدن خرقہ باویس قرنی رضی اللہ تعالےٰ عنہ از جناب حضرت رسول اکرم مامور گشتند کہ بعد از انتقال من بدر البقا او بر سانید و برائے امت من دعائے مغفرت از و طلب نماید آن ہر دو اصحاب کبار بسوے او رفتند پس ناگاہ او در وادی اراک ساجد بود و متضرع و مبتہل چون ہر دو بر وئے سلام کردند سر از سجدہ برداشت و رد سلام نمود و قمیص مبارک بر سر نہاد پس گفت من در سجدہ بودم مغفرت میخواستم برائے عصاۃ امت بامر سلطان الانبیاء پس حق تعالےٰ گفت یا اویس بخشیدم نصف امت را بدعا تو و نصف را باقی گذاشتم بر شفاعتِ محبوب خود غوث الاعظم سید عبد القادر گفتم یا رب کجا است محبوب تو عبد القادر فرمود مستریح است فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر و ہو قریب من مقام دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی و ہو خلاصتہ خواص اولاد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم و ہو حجۃ اللہ علی الارض و قدمہ علے اعناق الاولیاء الاولین و الآخرین الے یوم القیمۃ انتہی از مما ذکر علو رتبہ حضرت غوث الثقلین قدس سرہ دانستہ باشی کہ بر جمیع اولیاء کرام ثابت است و بکشف اولیاء عظام صحیح گشتہ و ایشان بران قایل و رسیدہ اند رواۃ مکاشفین مع عدالتہم و تبائین اماکنہم بمبلغی کہ محال میداند عقل تواطئ ایشان بر کذب و انکار ازان نیست مگر از نارسیدن بحقیقت حال نعوذ باللہ من سوء الادب فی جنابہ رضی اللہ تعالےٰ عنہ و من العجب ان لا یسلب الولایۃ عن المنکرین ان کانوا من الاولیاء و من کان دونہم فلا عزو شعرا اذا لم تمکن للمراء عین صحیحۃ فلا عزوان یرتاب والصبح مسفر سوال اگر گفتہ شود قول او قدس سرہ قدمے ہذہ الی آخرہ عام است کہ خاص کردہ شدہ اند ازان بعض کہ صحابہ اند و عام خص منہ البعض کم از خبر واحد است پس ثابت نشد بآن یقین بر انکہ قدم ایشان بر جمیع اولیاء اولین و آخرین باشد جواب قول آنحضرت قدس سرہ قدمے ہذہ الی آخرہ متناول است مر کسے را کہ وصول او بجناب حضرت حق تعالےٰ بطریق قرب ولایۃ بودہ باشد و ہر چہ صحابہ اند رضوان اللہ تعالےٰ علیہم اجمعین وصولِ شان بجناب حضرت حق تعالےٰ بطریق قرب نبوت است پس متناول نشد آنہا را و ایضا گویم انگہ عام است کہ ازان خاص شدہ باشند بعض موجب حکم نمے باشد قطعا جہت احتمال خروج باقی و در اینجا احتمال نیست زیرا کہ اجماع مشایخ طریقت منعقد شدہ است بر بقاء صحابہ کرام رضی اللہ تعالےٰ عنہم پس ثابت شد حکم کشفا قطعا بہ ثبوت قدم مبارک بر فوق رقاب جمیع اولیاء کرام اولین و آخرین قدس اللہ تعالےٰ اسرارہم و از جمیع ما ذکر دانستہ باشی فضل طریقہ علیہ قادریہ بر جمیع طرق و فضل تابعان او بر تابعان جمیع طرق چہ فضل

Marfat.com

تابع بفضل متبوع است وقد قال اللہ تعالے کنتم خیر امۃ اخرجت للناس واز اینجا ظاہر گردید کہ مرید طریقہ علیہ قادریہ
را باوجود مرشد قادری نشاید کہ ارادہ استفادہ از طرق دیگر کند چہ اصحاب طرق دیگر بتوسط شریف حضرت غوث الثقلین
استفادہ می نمایند و در اول و آخر کار بتوسط جناب ایشان فتح باب مے یابند اگرچہ اقطاب وقت و نجباء ساعت
باشند پس اصحاب طرق دیگر اگر استفادہ از طریقہ علیہ قادریہ نمایند در حق ایشان سبب مزید فیض خواہد بود حضرت
خواجہ بہاء الحق والدین المشتہر بنقشبند قدس سرہ را نقش اسم ذات بسبب توجہ والتجا بحضرت غوث الثقلین حاصل
شدہ است شیخ عبد اللہ یمنی رحمۃ اللہ علیہ در کتاب خوارق الاحباب فی معرفۃ الاقطاب در باب بیست پنجم ذکر کردہ اند
کہ حضرت شیخ سرمست نقل میکردند از شیخ معمر مقیم بخارا کہ حضرت غوث الثقلین قدس سرہ روزے بر سطح خانہ با اصحاب
خود برآمدہ و بسوئے بخارا متوجہ شد و روایح مے بوئید پس گفت زود است کہ ظاہر شود بعد از من بیک صد و پنجاہ
و ہفت سال شخصے محمدی المشرب و نام او بہاء الدین محمد نقشبند باشد و از من مے یابد نعمتے خاص و ہمدران
آوردہ است کہ چون حضرت شاہ نقشبند بوجود آمدند از جناب حضرت سید امیر کلال قدس سرہ تلقین اسم ذات یافتند
و در نقش آن اسم مبارک در دل کوشش مے نمودند ایشان را قلق و اضطراب بقبض و تفرقہ حاصل شد پس بصحرا
متوجہ شدند دران صحرا حضرت خضر علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام را دیدند حضرت خضر علیہ السلام فرمود اے
بہاء الدین بمار سیدہ است شغل اسم ذات از غوث اعظم پس بر تو لازم است کہ التجا بجناب ایشان آری
تا آنچہ ارادہ داری بیابی حضرت شاہ نقشبند فرمودند کہ بنحوی کہ حضرت خضر علے نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام امر کردند
بجا آوردم پس حضرت غوث الثقلین را دران شب در خواب دیدم و مر آتلقین اسم ذات کردند و نشان دادند
مر نقش اسم ذات از انگشتان کف دست راست پس دیدم آن نقش را دران ساعت در ظاہر و باطن خود تا حدے
کہ ہیچ چیز ندیدم مگر انکہ دیدم آن نقش دران چیز پس نماند در بصر و بصیرت من مگر آن نقش و نظر کردم در کیمیخاب
و نسج آن پس منقلب شد طراز آن بنقش اسم ذات و ازین جہت بنقشبند شہرت یافت مشائخ حضرت شاہ نقشبند
را گفتند از کجا حاصل شد شما را این فیض فرمودند کہ از حضرت غوث اعظم قدس سرہ و من حال خود را روز بروز ترقی
مے بینم از ان شب انتہی این حال محمدی المشرب است فکیف حال من ہو دونہ فافہم و باللہ التوفیق المقصد
الثانی فی ان الکرامۃ وہی خوارق العادات حق و فی خوارق غوث الثقلین قدس سرہ و جواب بعض المعترضین باید
دانست کرامات اولیاء حق است و آن نتیجہ عمل است بر کتاب و سنت پس کرامت فرع معجزہ باشد و صادر میشود
از کسے کہ صاحب حال بودہ باشد و ہر کہ خرق عادت در علوم و معارف و اسرار [illegible]
عبادات و ریاضات نکند خرق عادت او را حاصل نگردد و خرق عادات چنان [illegible]
سر اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم حاصل گردد و شما بعینہ کنارہ کنید [illegible]
از کرامات اولیا منکر اند میگویند اگر وقوع آن از اولیا جایز دانیم [illegible]
و اعجاز بخرق عادت مے پندارند و حال آنکہ این چنین نیست بلکہ مقدر کردہ میشود بخرق عادت تحدی نبوت و

Marfat.com

افتراق بدعوی نبوت است ایا نمے بینید کہ علامات قیامت خارق عادات اند و معجزات نیستند و کل اولیا از وقوع کرامات ترسان مے باشند و خوف آنہا زیادہ میشود باحتمال انکہ مبادا استدراج باشد و ظہور معجزات در دل انبیا تثبیت زیادہ میکند جہت عصمت ایشان از وقوع استدراج و انبیا حجت میگیرند معجزات بر مشرکان و اولیا حجت میگیرند بکرامات بر نفوس خود تا صالح شوند و مطمئنہ گردند و صادق تر دلیل بر صحت طریق صوفیہ و اخلاص ایشان در اعمال ظہور کرامات و خوارق عادات است و تغفل در ظہور خوارق در حق اولیا کشف حقایق است نہ کشف مغیبات و اظہار اشیا چہ نکہ دران تکمیل ایمان زیادہ تر و صلاحیت نفس و کمال آن پیشتر است و ہمین شرط ولایت است نہ کشف مغیبات و اظہار اشیاء خلاف عادت و ازین بالاتر کرامت چہ باشد کہ بتصرف آن دل مُردہ زندہ گردد و بہمین تصرف او بفنا و بقا مشرف گردد و بمرتبہ کمالات ولایات رسد و از کمالات نبوت و رسالت بتوسط پیغمبر خود حسب استعداد خود بہرہ یابد و چون ظہور کرامات و خوارق عادات بسبب باب نبوت مسدود گردد جائز است ظہور ان از دست اولیا مثل جریان نیل مصر بکتابت عمر بن خطاب رضی اللہ تعالے عنہ و دیدن او جیش را بنہاوند بحکم و حال آنکہ او بر منبر بود در مدینہ منورہ و گفت امیر جیش را یا ساریۃ الجبل الجبل مخذر الیمن و را الجبل عسکر العدو بہ ہناک و درین دو کرامت است یکے دیدن ساریہ با وجود بعد مسافت و دوم شنوانیدن ساریہ را کلام خود و مثل نوشیدن خالد بن ولید زہر و ضرر نایافتن و مثل اژدہا گشتن عصا و احیا موتی باذن اللہ و نحو ذلک من الخوارق و چنانکہ ایمان بکرامت کہ از اولیا صادر شود واجب است ہمچنان اگر نفس خود ولی صادر شود بر کرامت خودش ایمان واجب است و بعض مردم از کرامت اولیا منکر اند و اہل انکار سہ طائفہ اند یکے از آنہا از کرامت منکر است مطلقا و آن معتزلہ اند و طائفہ از کرامات اہل زمان خود و ایمان آرند و تصدیق دارند بر کرامات اولیا زمانہ گذشتہ این طائفہ مثل بنی اسرائیل اند کہ تصدیق حضرت موسیٰ علے نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام میکردند و حضرت سیدنا محمد مصطفےٰ صلے اللہ علیہ وسلم چون دیدند تکذیب او میکردند از روئے حسد و عدوان و طائفہ سیوم تصدیق اولیا میکنند و یقین دارند کہ اولیا در زمانہ ما موجودند و کرامات اولیا حق است لیکن باحدے معین تصدیق ندارند و این طائفہ محروم است از امداد جمیع اولیا عصر خود و بعض کسان از ایشان اند کہ اگر از ولی خرق عادت بینند گویند کہ این استخدام جن است مر اولیا را بالجملہ نمے باید احدے را کہ توقف کند در ایمان بکرامات اولیا زیرا کہ ظہور کرامات جایز است عقلا و واقع است نقلا و ہمین قایل اند اہل سنت و جماعت از مشایخ عارفین و اہل نظر و اہل اصول و فقہا و محدثین رضی اللہ تعالے عنہم اما جواز ظہور کرامات عقلا ازان جہت است کہ از جملہ ممکنات است کہ مستحیل نیست بنا بر قدرت الہی و اما وقوع نقلا پس از جملہ آن قصہ بی بی مریم است قال اللہ تعالیٰ کلما دخل علیہا زکریا المحراب وجد عندہا رزقا و قال اللہ تعالے لہا ایضا وہزی الیک بجزع النخلۃ تساقط علیک رطبا جنیا و آن در غیر آوان رطب بود و از جملہ آن کلام کلب اصحاب کہف بود با آنہا و از جملہ این قصہ آصف بن برخیا است کہ بحضرت سلیمان علے نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام بود در باب آوردن تخت بلقیس و آوردن او تخت را پیش از بلک زدن و این ہمہ اولیا بودند انبیا نبودند کہ از جملہ آن سخن طفل

Marfat.com

است درحق جریج راہب وقتے کہ او را گفتہ شد کیست پدر تو گفت فلان شبان واز جملہ آن قصہ اصحاب غارست
کہ آں سہ نفر بودند کہ دعا کردہ بودند وخدائے را تعالے شانہ یاد کردہ بودند بصالح اعمال خود ہا کہ کردہ بودند پس فرجہ
داد وگوشہ شد از درغار شان صخرہ کہ بقوت جم غفیر دور نتوان مے شد واز جملہ آن کلام کاوی است کہ صاحب او
برآن متاع بار کردہ بود وآن کاو گفت من برائے بار آفریدہ نشدہ ام برائے کشتکار وقلبہ رانی آفریدہ شدہ ام
چنانکہ در صحیحین وارد است واز جملہ آن خوردن حضرت ابی بکر الصدیق است با مہمان خود پس ہر لقمہ کہ برمی داشت
دمے خورد از ان کاسہ از زیر آن اکثر ازان پیدا مے شد تا کہ مہمان سیر شد وآن اکثر ازان موجود بود بسر چندان
کہ پیش از خوردن بود واز جملہ استجابت دعوۃ سعد بن ابی وقاص است کہ درحق شخصے کردہ بود کہ بروے کذب گفتہ بود
چنانکہ در صحیحین است وآن شخصے میگفت برمن بد دعائے سعد رسید واز ان جملہ آن قصہ خبیب است چوں اسیر
گردیدہ بود واورا در زنجیرہا وغلہا انداختہ بودند نزد او انگورے یافتند درین ہنگام درمکہ انگور نبود چنانکہ در بخاری است
واز جملہ آن قصہ عون بن عتبہ است کہ چوں در آفتاب میخوابید ابر وبروسایہ میکرد چنانکہ ابو نعیم در حلیہ آوردہ
است واز جملہ آن قصہ شخصے است کہ از ابر آوازے شنید کہ میگفت آب دہ حدیقہ فلانرا چنانکہ در صحیح است
واز جملہ آن قصہ علاء خضرمی است کہ چوں فرستادہ او را حضرت نبی کریم صلے اللہ علیہ وسلم درخزا وحایل شد مابین
لشکر او ومابین عدو ایشان قطعہ از بحر پس دعا کرد ویاد کرد حقتعالی ربحانہ وگذشتند ہمہ ایشان با اسبان وچہار پائیہائے ایشان برآب از جملہ
آن ذکر تسبیح کاسہ است کہ خوردازان سلمان وابو الدرداء رضی اللہ تعالیٰ عنہما درحین کہ شنیدند تسبیح آن کاسہ مردم کہ حاضر بودند روایتی کردہ است
این حدیث را وحدیث سابق را حافظ ابو نعیم وغیرہ واز جملہ آن آنست کہ عمران بن حصین رض بود کہ می شنید تسلیم ملائکہ را بروئے واز جملہ آن آنست
کہ روایت کردہ است ابو نعیم از عبد اللہ بن شقیق بدرستے کہ بود عبد اللہ کہ میگفت کہ چوں میگذشت بروے ابرے
میگفت قسم مے اندازم برتو بخدائے تعالے کہ ببارے برمایان پس می بارید فی الحال واز جملہ آن آنست کہ عامر
بن عبد قیس بود کہ مے پوشید غطاء خود را پس مے نہاد درکنار خود ومیگرفت ازان نان ومیداد مردم را تا کہ می رسید
بدار خود پس مے شمرد آن را ومے یافت ہمان قدر وناقص نمے بود ازان چیزے واز جملہ آن آنست کہ قصہ
عبد الرحمان ابن ابی نعیم بحجاج رسید کہ وے پانزدہ روز چیزے نمے خورد ونہ مے آشامید پس حجاج او را حبس کرد
پانزدہ روز پس در بروے بکشاد یافت او را استادہ نماز مے گذارد ہمان وضعی کہ بآن در حبس داخل شدہ بود
از جملہ آن آنست کہ حارث بن نعمان الصحابی رضی اللہ تعالیٰ عنہما بود کہ میگفت عیال خود را در ہر شب کہ حنظلہ
شما بآن باشد بردارید فراشش را وبگیرید آنچہ حاجت شما بآن باشد پس [illegible]
آنچہ حاجت داشتند وبود تحت فراش ہیچ چیزے قبل ازان ودیگر جملہ بدرستی کہ [illegible]
وتابعین رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین واز کسے کہ بعد ایشان بود از کرامات [illegible]
احمد حنبل رضی اللہ تعالے عنہ پرسیدہ شد چرا شہرت نیافت از صحابہ رضی اللہ تعالے عنہم از کثرت کرامات چنانکہ
واقع شد مر کسانے را کہ بعد از ایشان بودند از اولیا گفت شہرت نیافت از صحابہ کثرت کرامات نزد اہل ایمان ایشان

Marfat.com

در غایت قوت بوده بخلاف ایمان کسانے کہ من بعد از ایشان بودند و ہر بار کہ ضعیف میشود ایمان قوم بسیار میشود کراماتِ اولیا زمانہ ایشان جہت تقویت یقین ضعفاء ایشان انتہی و تائید میکند آنرا قول شیخ ابو الحسن الشاذلی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بدستی گفت کہ در بدایت حال بی بی مریم کہ خرق عوائد بغیر سبب بود جہت تقویت ایمان او بود و تکمیل یقین او و ہر بار کہ حضرت زکریا بروے داخل مے شد در محراب مے یافت نزدوے رزقے و چون قوی شد ایمان و یقین او رد کردہ شد او را سوے سبب پس گفتہ شد او را وہزی الیک بجزع النخلۃ تساقط علیک رطبا جنیا انتہی و خوارق عادات و کرامات کہ از حضرت غوث صادر گشتہ اند بحد تواتر رسیدہ اند در مسلمانان و کفار بتصرفات او گرویدہ اند و تصدیق آوردہ اند در امور مہمہ خود ہا بآنجناب التجا آوردہ اند و بصدق نیات خود ہا بمقاصد خود ہا پیوستہ اند و جماعات باوجود آنکہ بحقیقۃ اسلام قایل نیستند و تصدیق بولایۃ حضرت غوث دارند حسب اعتقادِ خود ہا بمقصد خود میرسند و نذر ہا جہت خوشنودی روح پاک ایشان بر ذمہ خود ہا لازم نمودہ او امیسازند ہمہ بسبب قوت تصرفات حضرت غوث است کہ تا قیامت در مسلمانان و کفار جاری است و ظہور کرامات و خوارق عادات در قرن اول و ثانی بقلت تمام بودہ است و از حضرات خلفائے راشدین رضی اللہ تعالیٰ عنہم عشری آنچہ از اولیاء دیگر خصوصاً از غوث الثقلین و نور المشاتین القطب الجیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و عن اسلافہ کہ سر زدہ صورۃ یاب نگردیدہ است و ہمچنین در طبقہ تابعین چہ روایت کردہ نشدہ است از خیر التابعین اویس قرنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ آنچہ روایت کردہ شدہ است از بعض اولیاء متقدمین و متاخرین باوجود انکہ حضرت سر اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم در حق او فرمودہ انی لاجد نفس الرحمان من جانب الیمن و نفس مبارک کہ در حق او فرمودہ اند از لطافت معاملہ او خبر میدہد دفنائے کہ آن محبوب الصحابہ والاولیاء با حضرت خاتم رسالت داشت باوجود عدم درک صحبت ظاہر کفایت کار او نمودہ او را بحکم رب غائب شاہد ملون برنگ اصحاب کرام ساختہ خوش گفتہ ہر کہ گفتہ ؎ مصاحبت چہ ضرور است آشنائی را ہنوز با دمن محو نگہت عربی است ؎ علے صاحبہا افضل الصلوات و اکمل التحیات و ہر گاہ درین دو قرن ثلثہ خوارق متحقق باشد بلکہ در قرن اول خیر القرون است آن قدر ندرۃ این امر بودہ کہ آنرا بعضے صحابہ کرام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین در غیر انبیا ندانستہ اند و مستبعد پنداشتہ اند چنانچہ منقول است از انس رضی اللہ عنہ کہ او در مجلس حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ در آمد و حال آنکہ نظر او در راہ بر نامحرمی افتادہ بود خلیفہ فرمود کہ چہ شدہ است مردم را کہ در مجلس ما حاضر مے شوند و حال آنکہ اثر زنا است بر چشمہائے آنہا حضرت ... منہ انس گفت یا خلیفۃ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اوحی بعد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال لا ولکن اتقوا فراسۃ المومن فانہ ینظر بنور اللہ از اینجا دانستہ شود کہ ظہور کرامات و خوارق عادات شرط صحت ولایت نیست و نہ در ولایت ولی رتبہ مے افزاید و تیقن حاصل شود بانکہ کثرۃ خوارق مستلزم فضل باعتبار قرب الٰہی جلشانہ نباشد و الا لازم آید مزیت حضرت غوث الثقلین لا یجرمنا اللہ سبحانہ من برکاتہ فی الدنیا والآخرۃ بر حضرات شیخین کہ افضل بشر اند بعد الانبیاء و ذلک ظاہر البطلان و ہذا الذی یعتقدوان لم یعلم وجہ ذلک لیکن چون عوام بلکہ خواص را درین قسم مزالق اطمینان کلی بے درک و اطلاع بر سر حال میسر نشود حضرت جدنا الروحانی المجدد للالف

Marfat.com

الثانی قدسنا اللہ بسرہ الاقدس متکفل بیان آن در مکتوب دویست و شانزدہم باین عبارت شدہ اند کہ تا مدتہا بخاطر میخلید کہ اولیاء کمل این امت بسیار گذشتہ اند اما آن قدر خوارق کہ از حضرت محی الدین جیلانی قدس سرہ ظاہر گشتہ از ہیچ کدام آنہا ظہور نیافتہ آخر الامر حضرت حق سبحانہ و تعالے سر این معما را ظاہر ساخت و معلوم فرمود کہ عروج ایشان از اکثر اولیاء بلند تر واقع شدہ است در جانب نزول تا مقام روح فرود آمدہ اند کہ از عالم اسباب بلند تر است مناسب این مقام حکایت خواجہ حسن بصری و حبیب عجمی است قدس سرہما کہ روزے بصری بر لب دریا ایستادہ بود و انتظار کشتی مے برد کہ از آپ بگذرد و درین اثنا حبیب عجمی رسید پرسید چرا ایستادہ گفت انتظار کشتی مے برم حبیب گفت چہ احتیاج کشتی است شما یقین ندارید خواجہ حسن گفت شما علم ندارید حبیب بے اعانت کشتی از آب گذشتہ رفت و خواجہ در انتظار کشتی استادہ ماند حسن بصری چون بعالم اسباب فرود آمدہ بود با او بتوسط اسباب معاملہ مے فرمودند و حبیب عجمی اسباب را درست از نظر انداختہ بود بے توسط اسباب بادے زندگانی میکردند انتہی کلامہ الشریف و یوید ما قررنا القطب الصمدانی المجدد للالف الثانی رضی اللہ تعالے عنہ من مناسبۃ الخوارق بمقام العروج و ارتفاع الاسباب عن نظر السالک ما رواہ شہر بن حوشب عن ابی عبیدہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی ما فی شمایل الترمذی قال طبخت للنبی صلی اللہ علیہ وسلم قدرا فکان یعجبہ الذراع فناولتہ الذراع ثم قال ناولنی الذراع فناولتہ ثم قال ناولنی الذراع فقلت یا رسول اللہ کم للشاۃ من ذراع فقال والذی نفسی بیدہ لو سکت لناولتنی الذراع ما دعوت انتہی وجہ التائید ما اشار الیہ الشیخ ابن حجر بقولہ و انما منع کلامہ المعجزۃ قیل لانہ شغل النبی صلے اللہ علیہ وسلم عن التوجیہ الی ربہ بالتوجہ الیہ او الی جواب سوال انتہی والاحسن ان یقال ان توجہہ الی ربہ جل ذکرہ لا یزول بالتوجہ الی غیرہ بل ربما یقال انہ صلے اللہ علیہ وسلم فی ذلک الحال الشریف کان غیر ملتفت الی عالم الاسباب فلما ذکر ما ہو من لوازم ہذا العالم من ان الشاۃ لا یوجد لہا فوق الذراعین نزول الی ہذا العالم و قال ما قال و علے اے تقدیر ہو اصل کبیر للطایفۃ العلیۃ الصوفیۃ فی الباب یستنبط منہ احکام ہذا المقام پرتو در نقاب و احتجاب نماند انگہ در رسالہ کہ بر حضرت مجدد الف ثانی اعتراضات نمودہ و اہل دیار سند آنرا بقدوۃ المحققین عمدۃ الکاملین امام المتاخرین شیخ عبد الحق دہلوی قدس سرہ منسوب میسازند و حال آنکہ جلالت مرتبہ شیخ و حدت نظر او در علوم و معارف و اخذ طریق انصاف حکم بتکذیب این نسبت میکند و غالب ظن آنست کہ مولف آن غیر حضرت شیخ بودہ باشد می آرد کہ یکے از مواضع کہ بس خطرناک است و از رعایت مقام ادب دور است آنست کہ در باب حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالے عنہ گفتہ کہ سر کثرت ظہور کرامات ایشان آن بود کہ نزول ایشان ناقص بود انتہی و از کلام حقایق احتشام حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ کہ سبق تحریر یافتہ [illegible] کہ سبب ظہور کثرت خوارق عادات و کرامات دو چیز است نہایت صعود در عروج و عدم وصول [illegible] و حضرت غوث را در عروج و نزول ہمین حال بود پس حضرات صحابہ و ائمہ [illegible] ین کہ از حضرت غوث الثقلین افضل باشند ہر چند در مراتب عروج از ایشان بالا تر باشند اما در جانب نزول از ایشان فرو تر آمدند و بعالم اسباب رسیدند پس منتفی شد در ایشان جزء علۃ کہ برائے خوارق عادات بود و آن عدم نزول است بعالم

Marfat.com

اسباب واولیاء که با ایشان در عروج مساوات ندارند و در نزول بالاتر از مکان شیخ ماندہ باشند فنفی جزء علة الاول کما انتفی فیہ الجزء الآخر من العلة ہو علو العروج والصعود و قد حکم رضی اللہ تعالےٰ عنہ علے اکثر الاولیاء انہم بالنسبة الی الشیخ رضی اللہ تعالےٰ عنہ کذلک امافی نقصان عروجہم بالنسبة الےٰ عروجہ فصریح وہو قولہ عروج ایشان از اکثر اولیا بلند تر واقع شدہ است واما نقصان نزولہم بالنسبة الےٰ نزولہ فباعتبار انہ قال بدانند کہ اغلب آنست کہ ہر چند بالاتر رود پایان تر فرود آید ولہذا چون عروج حضرت سر اللہ الاعظم علیہ الصلوٰۃ والسلام از ہمہ بالاتر رفتہ بود در نزول از ہمہ پایان تر و فرود تر آمدند۔ انتہی ما ظہر و ہر گاہ بر حضرت غوث قدس سرہ بعروج بلند تر از اکثر اولیا حکم فرمودہ شاید کہ تم باشد از روئے نزول از آنہا والاقل الآخر کالصحابة وایمہ اہل البیت وبعض کبراء التابعین او من غیرہم ممن شاء اللہ سبحانہ وتعالےٰ ولم یصرح بہم باعیانہم غیر ان الصحابة وایمة اہل البیت نعلم وخولہم فی ذلک الاقل قطعا کالخلفاء الاربعة ولحسنین رضی اللہ تعالےٰ عنہم اجمعین چون کہ از ایشان در عروج از ایشان بالاتر رفتہ اند در نزول پایاں تر آمدہ باشند وعلے ہذا التحقیق درین کلام حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ حکم فرمودہ بافضیلت بعضے از اکمل اولیاء امت بر حضرت غوث نہ صریحاً بلک مفہوماً من قید الاکثر والاکثر کذلک قطعا فی الصحابة وآئمة اہل البیت واحتمال دارد کہ این چنین باشد در بعضے افراد غیر از صحابہ وایمہ اہل بیت ایضا وبافضیلت حضرت غوث قدس سرہ از اکثر اولیاء عروجا ونزولا پس محل گستاخی واز ادب دور روی درین مقدمہ کاشکے تعین مے یافت کہ در کدام یکے است در مقدمہ ثانی نخواہد بود ظاہر در اول مقدمہ بودہ باشد معترض کہ از ادب دور نیست از اینجا معلوم میشود کہ حکم بافضیلت حضرت غوث قدس سرہ از اولیاء امت قاطبة بحیث یشمل الصحابة وایمة اہل البیت نمودہ نعم ہذا الاعتقاد واگر حضرت غوث را از صحابہ وایمہ اہل بیت مفضول میدانند واز دیگر ہمہ فاضل کلام حضرت مجدد الف ثانی باین ایضا منافات ندارد کہ مراد از اقل اولیا کہ از تقیید اکثر مستفاد شدہ صحابہ واہل بیت تو انند بود اما حکم نسبت بدیگران ہمہ نمودن اگر از روے کشف است لامشاحة فیہ اذا لم یخالف الادلة الشرعیة واگر از روے تخمین وظن وبنا بر ظہور کثرت خوارق عادات وصدور کرامات وفضایل کمالات است پس این جرأتست بر اولیاء اللہ سبحانہ وتعالےٰ چہ کلام در قرب ولایة است کہ کثرت خوارق دلیل مزیت آن نیست نہ در فضیلت بمعنے کثرت الملکات الرضیة کہ علماء متکلمین فیما بعد الصحابة آن را معتبر داشتہ اند وبنا بر آن حکم بافضیلت ومفضولیت میفرمایند چنانکہ تصریح کردہ اند در اولاد صحابہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین بر قول صحیح واگر گستاخی واز ادب دور رفتن بنا بر تعبیر لفظ نقصان است چنانچہ معترض نقل نمودہ آن لفظ خود اصلا در کلام حضرت مجدد الف ثانی واقع نشدہ ونیست چنانکہ قبل ازین بران اطلاع یافتہ اند این قدر نوشتہ اند کہ در جانب نزول تا مقام روح آمدہ اند نہ آنگہ نزول حضرت غوث قدس سرہ ناقص بودہ گفتہ نشود کہ حکم بنزول حضرت غوث قدس سرہ تا مقام روح نمودن حکم بنقصان نزول نمودن است زیرا کہ مستلزم

Marfat.com

نقصان ہست ما تعبیر بنقصان کنیم گستاخی بزشت اخیر ہمان است واقع شدہ ویا است کہ یک کلام را کہ درست و خالی
از سوئے ادب بودہ باشد اگر بلازم آن کلام تعبیر نمائیم عین گستاخی و ترک ادب بودہ باشد مثلاً اگر گوئیم کہ جمیع اولیا از حضرت
راس الصدیقین رضی اللہ تعالےٰ عنہ در مرتبہ پائین ترانند ہیچ گستاخی با اولیا نکردہ باشیم و اگر گوئیم کہ ہمہ اولیا از رتبہ ولایت کامل
ناقص اند بے ادبانہ در راہ رفتہ باشیم باوجودیکہ این کلام لازم کلام سابق است پائین از صدیق اکبر رضی اللہ تعالےٰ عنہ بودن
ناقص بودن است از ولایت کامل کہ ولایت او بودہ باشد حضرت شیخ معصوم بابا سمرقندی رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ در رسالہ
خود کہ در سوالہ رافض تصنیف نمودہ است آوردہ کہ بادشاہے خوابے دید معبرے را طلب نمود تعبیر از ان طلبید معبر گفت
ہر کہ این خواب بہ بیند ہمہ عزیزان و خویشان او در حیوۃ او بمیرند سلطان از خود رفتہ حکم بقتل او فرمود دیگرے را طلبیدہ تفسیر
نمود گفت ہر کہ این خواب بہ بیند عمر او از خویشان و عزیزان زیادہ تر است بجائزہ و خلعت او را سرافراز کرد و ہر چند ہر دو تعبیر
لازم یکدیگر اند اما باختلاف عنوان ہر یکے از آنہا رنگے دیگر مے یابد و بلباس علیحدہ مے نماید این نقصان از نقصان امانت
و کمال تعصب معترض اشعار مے آرد و مثل ہمیں مقامات است کہ تجویز نسبت این مقولات بحضرت امام المتاخرین شیخ
عبدالحق دہلوی قدس سرہ نمے نماید مسلم نمودیم کہ نقصان نزول فرمودہ اند اما بہ نسبت کہ ایا مبنسبت اکثر اولیاء حق فرمودہ اند کہ موجب
گستاخی بودہ باشد یا بنسبت باقل قلیل چنانکہ گذشت منقولات و مفہوماتی من کلامہ الشریف قدس سرہ با انکہ از وجوہ تخطیہ ایشان
کہ یک دیگر را کردہ اند و تعبیر بعضے الفاظ موہم تخطیہ دیدہ باشند قال الیافعی فی تاریخہ روی الشیخ عمر الرازی بالاسناد الی متانیہ
قال سمعت سیدی الشیخ محی الدین عبد القادر الجیلی رضی اللہ تعالےٰ عنہ یقول عثر الحسین الحلاج فلم یکن فی زمنہ من ینتبہ
ولو کنت فی زمنہ لاخذت بیدہ وانا لکل من عثر مرکوبہ من اصحابی ومریدی وحبی الی یوم القیمۃ آخذا انتہی حضرت غوث
الثقلین قدس سرہ منصور حلاج را در کوچہ ننگ توحید وجود کہ شعبدۂ ظلال اسما و صفات حضرت الٰہی است جل مجدہ مشاہدہ
نمودہ از راہ رقت بر حال او میفرماید و ازان حالت تعبیہ بزلت قدم او مینماید و بر اہل زبان منصور کہ اکثر اولیا کرام بودند مثل
حضرت سید الطایفہ جنید بغدادی قدس سرہ اگرچہ در زمن تقتل نہ نمودہ بنود بر قول صحیح مثل ابو بکر الشبلی و غیرہ ایشان از اکابر حکم
میکنند باینکہ معاملہ ایشان ایضاً از مرتبہ ظلال بنزول نہ رفتہ بود کہ مثل خود ازان حال نکشیدند یا بالا رفتہ بودند اما مرتبہ تمکین بحدیکہ
این قسم فرومانده را زور طہ ظلال بیرون آرند نداشتہ اند و احتمال انکہ داشتہ باشند اما نکشیدند بنا بر عدم رجحان او با نہا
مدفوع است چہ حلاج در صحبت داشتن با اہل عصر خود ہیچگونہ تقصیرے نکردہ و بصحبت رسیدہ است چنانکہ در تاریخ یافعی
ایضاً آوردہ است کہ او بسہل بن عبد اللہ صحبت داشتہ بعد ازان با ابی الحسین نوری و ابی القاسم الجنید و غیر ایشان صحبت
داشتہ و در نفحات الانس مرا سلتے کہ در میان عبد الرحمن طغونجی و حضرت غوث الثقلین نقل کردہ چہ قدر و الت [illegible]
یک دیگر را شیخ عبد الرحمن گفت من عبد القادر نشنیدم چہل سال او کہ در ذکرات باب قدرتم من او [illegible]
گفتہ فرستاد حضرت شیخ جواب داد انت فی الذکرات ومن فی الذکرات [illegible]
لا یری ومن ہو فی المخدع ..... و خلاصہ آخر [illegible] عبد اللہ او را قدس سرہ نقل
کردہ شدہ است کہ میفرمودند کہ اگر منصور بیکے ازین دو پیمان من ملاقات میکرد و انا الحق نمیگفت مراد آنست کہ این دو

Marfat.com

پسران من در ورطه ظلال کما وافتاده بود او را کشیده از دایره ظلال گذرانیده بمرتبه اصل واصل الاصل میرسانید ندو این نیز تنقیص اولیاء آن زمان است واز حضرت خواجه بزرگ قدس سره بحد تواتر رسیده است که میفرمودند که معرفت حضرت حق جل مجده بر سه اوالدین خواست اگر ابتداء او انتهاء بایزید نباشد وحال انکه در مناقب حضرت سلطان العارفین قدس سره می آرند که البایزید فی الاولیاء کالله فی الطیور مراد آنست که از سلطان العارفین قدس سره احدے بلند پرواز نیست بجائے که او میرسد ورسیده است دیگرے امجال نے واین نیز سوء ادب باشد که گفته اند در حضرت شهاب الدین سهروردی کلمات توحید را بر توحید شهودی فرو آورده ودر ماوراء انکار فرموده وکذلک امام محمد غزالی عینیت را در مسئله توحید که معتقد جمعی از اولیا است انکار سے فرماید در کتاب السماع آورده است بعد ما بین معنے الفناء وهذه مغالطة من مغالطات علم الکلا شفقة منها لنشا خیال من ادعی الحلول والاتحاد وقال انا الحق وحوله تندر کلام النصاری فی دعوی اتحاد اللاهوت بالناسوت وهو غلط محض ایضاً هی من یحکم علی المرآة بصورة الحمرة من مقابلها انتهی وشیخ علاؤ الدولة سمنانی که از ائمه متاخرین صوفیه است بسیار انکار بلیغ دارد بر این مشرب توحید واتحاد ومیفرماید که آنچه شیخ ابن العربی الاندلسی از کشفیات نوشته است در ابتداء همه بر من وارد شده واز همه گذشتم ومیگوید فوق عالم الوجود عالم الملک الودود حاصل آنکه انکار بعض بر بعض امر بست شایع واین قبیل کلمات اولیاء که در تعرض حال یک دیگر است بسیار اند ودر جمع آن دفاتر سیاه خواهد شد ونمیتوان گفت که مقصود این اکابر تنقیص وتحقیر دیگر بوده است حاشا لله سبحانه ان یحقر مثلهم الآخر بمثل هذا مر اگر اینها بیکدیگر افتاده باشند وتزکیه نفوس خود نموده باشند وفخر دخیلا که اهل ورع را ازان عار است شعار خود ساخته باشند اطمینان کجا وتسلیم کرا وفرق میان ایشان بازیان کاران چه باشد فقل ما الفرق بینی وبینک یا سیدی مقصود ازین اظهار بیان معارف وحقایق وفرق میان صحیح وسقیم وتحقیق لوازم حالات ابتداء ووسط وانتهاء است این اقوال بدان میمانند که حضرت امام شافعی رضی الله تعالے عنه بحضرت امام اعظم رضی الله تعالے عنه ورمی آویزد وامام محمد با امام ابو یوسف رضی الله تعالی عنهما تعرض مے نماید بیان احکام است که مستلزم تخطیه دیگرے است نه انکه مطلوب تخطیه است وفرق بین لزوم الشئے والتزامه واینطایفه ارباب علوم لدنیه اند واز محدثان امت حضرت خیر البشر علے صاحبها اشرف التسلیمات واکمل التحیات اند که حضرت حق تعالے ایشان را برائے فیض عالم مرجوع ساخته وچنانکه کار فقهاء اهل ظاهر با اهل اجتهاد ورائے علماء حق بر پا دولت خانه حقایق واسرار باین اکابر حشمت ورونق افزاست هر کس از ایشان در رنگ علماء مجتهدین مامور است که وسع جهد خود فرماید واز دریافت خود خبر داده تمیز صحیح وسقیم بطالبان حق نماید خیانت این بزرگوارانست که اظهار حال خود ودیگران نکنند وحسب دریافت خود بتفصیل احد الحالین علے الآخر تکلم نفرمایند ازین است که یکے دیگرے را بد نوحال منسوب سازد وخود را متفوق وانماید وایضا اینطایفه گاهے مامور باشند باظهار امرے وحقوق حضرت خداوندی فوق حقوق همه دانسته باظهار امر مامور به اقدام مینمایند حافظ آداب معرفت میفرماید ؎ درپس آینه طوطی صفتم داشته اند ۔ چه مجال که از آینه گویم که مرا پیش رو نیست ۔ استاذ ازل گفت بگو میگویم ملخص معامله اینست سخن در اوصاف اصحاب یمین نمے رود که نقصان در یکے ازان صفات مستلزم قدح است مثلاً نقصان در اداء فرایض منجر بترک فرایض است که شین عظیم است وکذا القیاس فی غیرها حرف در مراتب تنوعات حالات واختلاف مناصب ومقامات اهل الله است جل ذکره وعم نواله فرو تر نیامدن در نزول مستلزم غلبه عروج است که عبارت از مشاهده حق است بے رویة خلق وبودن بالا واست بے لمز احمت اغیار چندین از اولیاء کرام

Marfat.com

وعرفاء عظام اند که عروج بر نزول مقدم داشته اند واز نزول تنحاشی نموده اند وندائے اُنتهی عدمالا اعود ابدا در زده طالب محو و اضمحلال وعدم رجوع اند بخلق وبزبان حال میگویند ؎ دزه خاکم ودر کوئی توام وقت خوشت ؎ نرسم اے دوست که بادی ببرد ناگاهم ؎ مگر اینها همه طالب نقصان اند هرچند مقام نزول حال واژ شان انبیا است علیهم الصلوة والسلام ایشان را بعد از کمال عروج برائے تکمیل ناقصان بعالم فرستند اما مع ذلک مشارب اولیاء الله متفاوت است واستعدادات متنوعه برخی را نصیبی از مقامات انبیاء دهند ونائب مناب آنها فرموده مرجوع سازند وطائفه را از هستی خود خالی ساخته در مطالعه جمال خود انداخته روئے ایشان را از کوئے خود بیرون نیارند وساعتے بخود نگذارند قلم سرکش راه از جاء بجاء برد وبر اصل سخن آریم انگه ازین تحقیقات ولوازم واحکام عروج ونزول وحقیقت کار فضل وفضیلت در ارباب هر دو مقام که بتفصیل سبق ذکر رفت بوضوح تمام ظهور یافت که در کلام معرفت التیام حضرت مجدد الف ثانی قدس سره اصلا ترک ادب وگستاخی نیست و معترض که مبادرت نموده تحقیق مقام عروج ونزول باصطلاح اینطایفه علیه صوفیه نموده است بلے نمیدانم که در کلام حقایق اعتشام حضرة قدوة العارفین قطب المحققین محی الدین ابن العربی که فرموده اند کلما علت معرفة نقص تصرفه بالهمة چه خواهد گفت که بعکس نقیض افاده این محصل میکند که هرکه تصرف او ناقص نباشد عالی معرفت نیست برین تقدیر که لازم مے آید حضرت غوث الثقلین قدس سره که کامل تصرف اند عالی المعرفة نباشند نعوذ بالله من هذا الاعتقاد مقصود آنست که اولیا را در کلمات خود جوشها است ووقتها اگر فرضا چیزے لازم آید که خلاف مجمع علیه وضروریات دین هم نباشد از جا نباید رفت واز تحقیق سابق معلوم نموده باشند که در کلام حضرت مجدد تفضیل الشان بر حضرت غوث الثقلین عروجا ونزولا مطلقا لازم ولا التزاما مفهوم نمے شود وفرض کردیم اگر مفهوم شود وبنا بر کشف خود ازین امور اخبر داده باشند چون مخالف امر قطعی نیست النسب بحال اهل سلامت که خود را از مضائق لغزش وساخط اولیا الله سبحانه که غضب ایشان نمونه غضب الهی است نگهدارند آنست که آنجا استناده بے مضایقه گذارند و مزاحمت ننمایند واعتقاد داشته باشند که ان لربنا فی ایام دهرنا نفحات وحضرت مجدد الف ثانی را قدس سره در حق حضرت غوث الثقلین چه اعتقاد است وچه بزرگیهائے ایشان را بیان نموده است ودر آخر جلد ثالث در آخر مکتوب، کمالات حضرت غوث آورده است تا آن مکتوب را برائے فایده تامه در اینجا نقل میکنیم فرموده اند راههائے که بجناب قدس موصل اند در واند راهیست که بقرب نبوت تعلق دارد علے اربابها الصلوة والسلام وموصل اصل الاصل آخر اصلان این راه بالاصالة انبیا اند علیهم الصلوات والتسلیمات وصحابه ایشان وسائر امتان تا کرا باین دولت بنوازند اگرچه قلیل اند بل اقل قلیل وبرین راه توسط وحیلولة نیست هرکه ازین راه واصل است فیض میگیرد بے توسط احدے از اصل اخذ مینماید وبرخے دیگرے را مجال نیست در راهیست که بقرب ولایة تعلق دارد واقطاب واوتاد وابدال ونجبا وعامه اولیاء الله تعالے [illegible]

عبارت ازین [illegible] بکاسه جذبه منعارفه نیز وخلاصه همین است وتوسط وحیلولة درین [illegible] شان بایشان [illegible] حضرت خاتم وحضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالے عنهما بر همه ایشان شرف دارند وبرین همه تقدم دارند [illegible] کریم الله وبدو [illegible] حضرت خاتم وحضرت صدیق رضی الله تعالے عنهما بر همه ایشان شرف دارند [illegible] حضرت ایشان قبل از نشان غضبی [illegible]

Marfat.com

ملاذ و ملجا این مقام بودند چنانچه بعد از نشاء عنصری و هر کرا فیض و هدایة ازین راه میرسد بتوسط ایشان میرسد چه ایشان بر نقطه منتهائے این راه اند و مرکز این مقام بایشان تعلق دارد و چون دوره حضرت امیر تمام شد این منصب عظیم القدر به حضرات حسنین ترتیبا مفوض گشت و بعد از ایشان همان منصب بهر یکے از ائمه اثنا عشر علے الترتیب والتفصیل قرار گرفت و در اعصار این بزرگواران همچنین بعد از ارتحال ایشان هر کرا فیض و هدایت میرسید بتوسط این بزرگواران بوده و بجیلولهٔ ایشان هر چند اقطاب و نجبا بوده باشند و ملاذ و ملجاء همه ایشان بودند چه اطراف را غیر از لحوق بمرکز چاره نیست تا آنکه نوبت بحضرت شیخ عبد القادر جیلانی قدس سره رسید و چون نوبت این بزرگوار شد منصب مذکور با و قدس سره مفوض گشت و مابین ائمه مذکورین و حضرت شیخ هیچکس برین مرکز مشهود نمیگردد و در وصول فیوض و برکات در این راه بهر که باشد از اقطاب و نجبا بتوسط شریعت او مفهوم میشود چه این مرکز غیر او را میسر نشده از اینجاست که فرموده شعر افلت شموس الاولین وشمسنا لها ابدا علے افق العلے لا تغرب یعنی مراد از شمس آفتاب فیضان هدایة و ارشاد است و از افول عدم فیضان مذکور چون بوجود حضرت شیخ معامله که با اولین تعلق داشت باو قرار گرفت و او واسطه وصول رشد و هدایت گردید چنانچه پیش از وے اولین بوده اند و نیز تا معامله توسط فیضان بر پا است بتوسط او است تا چنانچه در است آمد افلت شموس الاولین الخ سوال این حکم منتقض است بمجدد الف ثانی زیرا که در بیان معنے مجدد الف ثانی در مکتوبات جلد ثانی اندراج یافته است که هر چه از قسم فیض و ران مدت بامتمان برسد بتوسط او باشد هر چند اقطاب و اوتاد باشند و بدلا و نجبا، وقت بوند گویم که مجدد الف در این مقام نایب مقام حضرت شیخ است و بنیابت حضرت شیخ این معامله با و مربوط است چنانکه گفته اند نور القمر مستفاد من نور الشمس فلا نحذه در هذا سوال معنی مجدد الف که بالا مذکور شد مشکلست زیرا که در مدت مذکوره حضرت عیسے علی نبینا و علیه الصلوة والسلام خواهد نزول فرمود و حضرت مهدی علیه الرضوان نیز ظهور خواهد نمود و معامله این بزرگواران بزرازان است که بتوسط احدی اخذ فیوض نمایند گویم که معامله توسط بر اه دویمی است او در اه مذکور که عبارت از قرب ولایت است و در راه اول که عبارت از قرب نبوت است معامله توسط مفقود است هر که باین راه واصل گشته است هیچ حائلے و توسطے درمیان ندارد و بے توسط احدی اخذ فیوض و برکات مے نماید توسط و حیلولة در راه اخیر است فقط معارف آن موطن علاحده است چنانچه گذشت و حضرت عیسے علی نبینا و علیه الصلوة والسلام و حضرت مهدی علیه الرضوان بر اه اول واصل اند چنانچه حضرات شیخین رضی الله تعالی عنهما بر اه اول واصل گشته در ضمن آنسرور اند علیه و علے آله الصلوة والسلام و آنجناشان خاص دارند علے تفاوت الدرجات انتهی فائده جلیله کرامت هر ولی تابع معجزه پیغمبر او است و کرامت متفرع بر صحت حال است و امر کرامت دائر است بر ستر بخلاف معجزه که در آن تحدے ضرور است و بطور اولیاء کرام کمال است و لالت دارد بر فناء بشریت ایشان و قوت ارواح ایشان و حافظ از مکر و استدراج استقامت ولی است بر قدم شریعت محمدی علے صاحبها الصلوات والتسلیمات تا که میزان شرع از دست نداده است خوارق را که از و صادر گردد مسمات بکرامت اند و هر گاه میزان شرع از دست داده آن خوارق را و هم استدراج است و کشف و شنیعے که دلالت بر استحلال حرام نماید مکر و استدراج است و تحقق بمقام استقامت چنانکه صاحب شرع فرموده است و شرق عاوست کرد با استقامت نا شد علامت خذلان است

Marfat.com

اعاذنا اللہ سبحانہ واصحابنا وسن انتمی الینا از اینجا دانستہ باشی کہ ہر صاحب خرق عادت ولی نیست لہذا بسیاری گمراہان و جوکیان کہ ریاضات پیش گیرند وری از خرق برایشان بجشایند پس خرق عادت مابین محق ومبطل مشترک آمد الحمد للہ رب العالمین اولا واخرا ظاہرا وباطنا والصلوۃ والسلام علے رسولہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین +

مکتوب پنجاہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان مابفضیلت پناہ محمد یعقوب ساکن ہالہ کندھی در تحقیق معنی قول شیخ اکبر محی الدین ابن العربی الاندلسی کہ در فصوص الحکم واقع است ان ذات الحق یتطور باطوار الخ بیان المحامد الاربعۃ والحضرات الخمسۃ ومعرفت کل مرتبۃ بکمال الامتیاز ونہایت التوضیح والایجاز وما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ اللہم لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علے نفسک من لدیک رب صل علے سرک الاعظم ومظہرک الاتم الاخم فی جمیع مناہلہ حسب درجتہ فی جمیع منازلہ ابلغ فضایل وفواضل پناہ حقایق ومعارف آگاہ زبدہ محبان صادق میان یعقوب در کنف حمایت حق جل مجدہ بودہ بر مدارج عالیہ فایز باد مفاد صحنہ ارادت آگین چہرہ وصول افروخت از مطالعہ آن خورمی حاصل گردید فقیر ابدعا یاد آوردند ہموارہ شاد وکام بودہ فایض الجود باشند قلمی نمودہ بودند کہ شیخ ابن العربی صاحب فصوص الحکم کہ قایل بوحدت وجود است گفتہ کہ ذات الحق یتطور باطوار الخ ودیگر الفاظ مثل آن بسمع رسید چنانکہ جامی میگوید ؎ بے رُو پوش کردہ یوسفش نام الخ مراد ازین اقوال مفہوم نمیگردد محتاج بہ توضیح وتصریح است ودیگر این الفاظ کہ در مفتاح الصلوۃ واقع است اربع محامد ملحوظ دارد کہ الجمع بالجمع والتفرقۃ بالتفرقۃ موجب فہم این احقر مفصل فرمایند ظاہر گردید مجملا کہ ما سرگشتہ بادیہ جہول را ذوق توحید شہود است نہ توحید وجود در تحقیق مسئلہ طایفہ وجودیہ از اہل مشرب آن محی بایست اما چون سوال نمودند از جواب چارہ نے لاجرم ہر دو مسئلہ را در دو مقصد تحقیق کردہ میشود المقصد الاول فی تحقیق المسئلۃ الاولی ودرین مقصد قول ارباب توحید وجود آوردہ بیان قول آنہا کردہ متوجہ باشہود فرود آوردہ خواہد شد تا طالبان راہ حقیقت براہ صواب سلوک نمودہ از مہاوی اقدام احتیاط نمایند وباللہ التوفیق باید دانست شیخ ابن العربی وتابعان او کہ قایل بوحدت وجود نگفتہ اند ان ذات الحق سبحانہ ہو الوجود المطلق الخاص وان ذلک الوجود لیس لہ فی حد ذاتہ ولا فی صفاتہ الحقیقیۃ شکل واحد ولا حصر مع انہ اظہر وتجلے بالشکل والحصر بل تغیر کما کان من حالۃ العدم الی الوجود بل الآن کما کان وان الوجود واحد والالباس مختلفۃ ومتعددۃ وان ذلک الوجود حقیقۃ [illegible]

وان جمیع الکاینات حتی الذرۃ لا تخلو عن ذلک الوجود وان ذلک الوجود [illegible]

الصدریۃ ایسا بموجودین فی الخارج فلا یتاتی [illegible]

بعینہا ذلک الوجود الحقیقۃ المتصفۃ بہذہ الصفات التی [illegible]

وان ذلک الوجود لا یتکثر [illegible]

Marfat.com

بالکہنہ الاالمحدث تعالیٰ ذاتہ وصفاتہ عن الحدوث علوا کبیرا ومن اراد معرفتہ من ہذا الوجہ فقد ضیع وقتہ وان لذلک الوجود مراتب کثیرۃ المرتبۃ الاولیٰ مرتبۃ اللاتعین والاطلاق والذات البحت لا بمعنی ان قید الاطلاق ومفہوم سلب التعین ثابتان فی تلک المرتبۃ بل بمعنے ان ذلک الوجود فی تلک المرتبۃ منزہ عن اضافۃ النعوت والصفات ومقدس عن کل قید حتی عن قید الاطلاق ایضا وہذہ المرتبۃ تسمی بالاحدیۃ الذاتیۃ وہی کنہ الحق سبحانہ ولیس فوقہا مرتبۃ اخری بل جمیع المراتب تحتہا والمرتبۃ الثانیۃ مرتبۃ التعین الاول وہی عبارۃ عن علمہ تعالیٰ لذاتہ وصفاتہ وبجمیع الموجودات علی وجہ الاجمال من غیر امتیاز بعضہا عن بعض وہذہ المرتبۃ تسمی بالوحدۃ والحقیقۃ المحمدیۃ علی صاحبہا افضل الصلوات واکمل التحیات والمرتبۃ الثالثۃ مرتبۃ التعین الثانی وہی عبارۃ عن علمہ تعالیٰ لذاتہ وصفاتہ وبجمیع الموجودات علی طریق التفصیل وامتیاز بعضہا عن بعض وہذہ المرتبۃ تسمی عندہم بالوحدیۃ والحقیقۃ الانسانیۃ فہذہ المراتب الثلثۃ کلہا قدیمۃ والتقدم والتاخر عقلی لا زمانی والمرتبۃ الرابعۃ الارواح وہی عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المجردۃ عن المادۃ البسیطۃ الغیر المرکبۃ التی تظہر علی ذواتہا وعلی امثالہا والمرتبۃ الخامسۃ مرتبۃ عالم المثال وہی عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ اللطیفۃ التی لا تقبل التجزی والتبعض ولا الخرق ولا الالتیام وہی برزخ بین عالمی الامر والخلق وہو مشتمل علی صور ما فی العالم الجسمانی وہو اول مثال صوری فی الخارج لما فی الحضرۃ العلمیۃ ولہذا سمی بعالم المثال والمرتبۃ السادسۃ مرتبۃ عالم الاجسام وہی عبارۃ عن الاشیاء الکونیۃ المرکبۃ الکثیفۃ التی تقبل التجزی والتبعض والخرق والالتیام والمرتبۃ السابعۃ المرتبۃ الجامعۃ لجمیع المراتب المذکورۃ الجسمانیۃ والنورانیۃ واحدۃ والواحدیۃ وہی التجلی الاخیر واللباس الاخیر ای الظہور الاخیر وہو الانسان فہذہ سبع مراتب الاولی منہا مرتبۃ الاظہر والستۃ الباقیۃ منہا ہی مراتب الظہور الکلیۃ والاخیرہ منہا اعنی الانسان اذا عرج فظہر فیہ جمیع المراتب المذکورۃ مع انبساطہا یقال لہ الانسان الکامل والعروج والانبساط علی الوجہ الاکمل کان فی نبینا صلی اللہ علیہ وسلم ولہذا کان خاتم النبیین وان اطلاق اسماء مرتبۃ الالوہیۃ لا یجوز علی مرتبۃ الکون والخلق وکذا لا یجوز اطلاق اسماء مراتب الکون علی مرتبۃ الالوہیۃ وان لذلک الوجود کمالین احدہما کمال ذاتی وثانیہما کمال اسمائی اما الکمال الذاتی فہو عبارۃ عن ظہورہ تعالیٰ علی نفسہ بنفسہ فی نفسہ لنفسہ بلا اعتبار الغیر والغیریۃ والغناء المطلق لازم لہذا الکمال الذاتی ومعنی الغنا المطلق مشاہدۃ تعالی فی نفسہ جمیع الشیون والاعتبارات الالہیۃ مع الکیانیۃ واحکامہا ولوازمہا ومقتضیاتہا علی وجہ کلی اجمالی لاندراج الکل فی بطون الذات ووحدتہ کاندراج جمیع الاعداد فی الواحد العددی وانما سمیت غناء مطلقا لانہ تعالیٰ بہذہ المشاہدۃ مستغنی عن ظہور العالم علی وجہ التفصیل لاحاجۃ لہ فی حصول المشاہدۃ الی العالم وما فیہ لان مشاہدۃ جمیع الموجودات حاصلۃ لہ تعالی عند اندراج الکل فی بطونہ ووحدتہ وہذہ المشاہدۃ تکون شہودا اجمالیا علمیا کشہود المفصل فی المجمل والکثیر فی الواحد والنخلۃ مع الاغصان وتوابعہا فی النواۃ الوحدۃ واما الکمال الاسمائی فہو عبارۃ عن ظہورہ تعالیٰ علی نفسہ وشہود ذاتہ فی التعینات الخارجیۃ اعنی العالم وما فیہ وہذا الشہود یکون شہودا عینیا شہودیا کشہود المجمل فی المفصل والواحد فی الکثیر والنواۃ فی النخلۃ وتوابعہا وہذا الکمال الاسمائی

من حیث الخلق والظہور موقوف علی وجود العالم وما فیہ لان معناہ السابق لا یتصل الا بالظہور علی وجہ التفصیل وان کان ثابتا فی الوجود لکنہ مستجن بہا لان الخلوص والاتحاد لا بد لہما من الوجودین حتی یتحد احدہما فی الاخر فیتحد احدہما بالاخر

الوجود واحد والواحد لا تعدد له اصلاً وانما التعدد فی الصفات علی ما یشهده فوق العارفین ووجدانهم وان العبودیة والتکالیف والراحة والعذاب والآلام کلها راجعة الی التعینات وان ذلک الوجود باعتبار مرتبة الاطلاق منزه عن هذه الاشیاء کلها وان ذلک الوجود محیط بالجمیع الموجودات کاحاطة الملزوم باللازم والموصوف بالصفات لا کاحاطة الظرف بالمظروف او الکل بالجزء تعالی عن ذلک علواً کبیراً وان ذلک الوجود کما انه باعتبار مخفی اطلاقه ظاهر فی ذوات جمیع الموجودات بحیث یکون ذلک الوجود فی تلک الذوات عین تلک الذوات کما کانت تلک الذوات قبل الظهور فی ذلک الوجود عین الوجود کذلک الصفات الکاملة لذلک الوجود باعتبار کلیتها واطلاقها ظاهرة فی جمیع صفات الموجودات بحیث تکون تلک الصفات الکاملة فی ضمن صفات الموجودات عین صفات الموجودات کما کانت صفات الموجودات قبل الوجود فی تلک الصفات الکاملة عین تلک الصفات الکاملة وان العالم بجمیع اجزائه اعراض والمعروض هو الوجود وان للعالم ثلثة مواطن احدها التعین الاول ویسمی فیه شیوناً وثانیها التعین الثانی ویسمی اعیاناً ثابتة وثالثها فی الخارج ویسمی فیه اعیاناً خارجیة وان الاعیان الثابتة ما شمت رائحة الوجود فی الخارج وانما الظاهر احکامها وآثارها وان المدرک اولاً فی کل شئ هو الوجود وبواسطته یدرک ذلک الشئ کالنور بالنسبة الی سائر الالوان والاشکال ولاجل دوام الظهور وشدته لا یعلم هذا الا ادراک الا الخواص وان جمیع الموجودات من حیث الوجود عین الحق سبحانه وتعالی ومن حیث التعین غیر الحق سبحانه وتعالی الغیریة اعتباریة واما من حیث الحقیقة فالکل هو الحق سبحانه وتعالی وشاله الحباب والموج وکوز الثلج فان کلهن من حیث الحقیقة عین الماء من حیث التعین غیر الماء وکذا السراب من حیث الحقیقة عین الهواء ومن حیث التعین غیر الهواء والسراب فی الحقیقة هو الظاهر بصورة الماء قالوا والدلایل علی وحدة الوجود کثیرة من القرآن والاحادیث قالوا وان القرب قربان قرب النوافل وقرب الفرایض واما قرب النوافل فهو زوال صفاته البشریة وظهور صفاته تعالی علیه بان یحیی ویمیت باذنه تعالی ویسمع ویبصر من جمیع جسده لا من الاذن والعین فقط وکذا یسمع المسموعات من بعید ویبصر المبصرات من بعید علی هذا القیاس وهذا فناء الصفات فی صفات الله تعالی وهو ثمرة النوافل واما قرب الفرایض فهو فناء العبد بالکلیة عن شعور جمیع الموجودات حتی عن نفسه ایضاً بحیث لم یبق فی نظره الا وجود الحق سبحانه وهذا معنی فناء العبد فی الله تعالی وهو ثمرة الفرایض ومن القائلین بوحدة الوجود من یعلم ان الحق سبحانه وتعالی حقیقة جمیع الموجودات وباطنها علماً یقیناً ولکن لا یشاهد الحق سبحانه فی الخلق شهوداً حالیاً بالقلب وهذه المرتبة اولی واعلی من المرتبة الاولی ومنهم من یشاهد الحق فی الخلق والخلق فی الحق بحیث لا یکون احدهما نافیاً عن الآخر وهذه المرتبة الاخیرة اولی واعلی من المرتبتین السابقین انتهی قوله ومنهم من یشاهد الحق فی الخلق الخ یعنی منهم من یری بالقلب وجوداً واحداً بعینه حقاً من وجه الاطلاق وخلقاً من وجه التقیید بحیث لا یکون شهود الحق والوحدة نافیاً عن شهود الخلق والکثرة ولا شهود الخلق والکثرة نافیاً عن شهود [illegible]

الذی فهم من شرح الرباعیات ویحتمل ان یکون معناه ان منهم من یشاهد الحق فی الخلق [illegible] الراس بحیث لا یکون احدهما نافیاً عن الآخر هذا الذی فهم من رسالة نصیه الحق محمود [illegible] بشاهد مشغول گردد چنانکه نه غیب را خبر از شاهد ونه شاهد را خبر از غیب باشد انتهی از نماذکر دانسته باشی که نزد ایشان همان وجود مطلق است که بکمالات خود وبجمیع مراتب ظهور نموده است آن وجود نزد ایشان در حد ذات خود در جمیع

Marfat.com

نسب واعتبارات وشکل وصاحب او منزه است ومع ذلک باطوار جلوه نموده وبشکل وحد ظهور فرموده است وایشان
چون ظل را عین اصل میدانند بهمه او است قایل گردیده اند وحال انکه ظل عین اصل نیست چه دو چیز مغایرة میخوانند
وقول نیک در توحید وجود آنست که گویند که این همه ظهورات اوست وهمان وجودیست که در جمیع مراتب ظهور نموده است
ودر مرایاء معتدده ظاهر گردیده است نه انکه اینهمه او است وصفات را که راجع بعلم می دانند آن صفات حضرت حق تعالی
نیستند آن همه ظلال صفات اند وشبیه ومثال آن صفات که در خانه علم عکوس وظلال آنها در مرایاء عدمیه ظاهر گشته حقایق
ممکنات گردیده اند این توحید از روئے تحقیق در شهود است وتحقیق مقام آنست که صفاتِ هشتگانه حضرت حق
تعالی که نزد اهل الله شکر الله تعالی سعیهم در خارج موجود اند البته در خارج از ذات حق تعالی متمیز اند تمیز بیچونی وبیچگونی
واز همدیگر ایضا متمیز وباوجود تمیز خارجی در مرتبه علم ایضا تفصیلی وتمیزی پیدا کرده اند ومنعکس گشته اند وهر اسمے وصفتے
را در مرتبه علم مقابلی است ومقتضی مثلاً صفة العلم را در مرتبه علم مقابلی است که عدم علم باشد که معبر بجهل است وصفت
قدرت را مقابلی است عجز که معبر بعدم قدرت است وعلی هذا القیاس وآن عدمات ایضاً در علم واجبی تعالی شانه تفصیلی
وتمیزے پیدا کرده اند ودر مرایا اسماء وصفات متقابله خود گشته اند ومجالے ظهور آنها شده اند آن عدمات با آن عکوس اسماء
صفات حقایق ممکنات شده اند چه تمیز غیر از مقابلی صورت نمیگیرد وشیونات ذاتیه حضرت حق تعالی اگرچه عین ذات
اند در خارج حضرت حق تعالی آنها را در مرتبه واحدیت جدا جدا داشته است چه علم مقتضی تمیز است پس شیونات
ایضا در خانه علم تمیزے پیدا کرده اند وهر شانے مقتضی تمیز خاص وتشخیص علیحده گردیده است آن شیونات متمائزه ایضا
در علم مقابلات ونقایض دارند در علم کما مر آن مقابلات با آن عکوس شیونات متمائزه در علم ممکنات نام یافته اند واگر
شیونات متمائزه در علم را حقایق ممکنات گفته شود نیز جائز است که ممکن آنست که وجود وعدم او در وے متساوی باشد
ودر اینها همچنین است زیرا که اینها برازخ اند بین الوجود والعدم نسبت بذات خویش روے بوجود دارند چه شیونات در
خارج عین ذات اند ونسبت تمیز وتشخیص او بعدم دارند چه تمیز وجود بعدم است وبالضد تتبین الاشیاء وگفته اند مصرع
متبین نشود جز بضد این صور علمیه در خانه علم ظاهر گشته اند واز خانه علم نه برآمده اند قادر مختار هرگاه ماهیتی را ازین ماهیات
ممتزجه بوجود خطے که پرتویست از حضرت وجود متصف گردانیده موجود خارجی ساخته بالجمله آنصور علمیة را بظاهر وجود ونسبت
مجهول الکیفیت بخشیده وبرتوی از حضرت وجود بر آن انداخته مبداء آثار خارجیه گردانیده پس وجود ممکن در علم وخارج
در رنگ سایر صفات او پرتوی است از حضرت وجود وکمالات او مثلاً علم ممکن پرتویست از علم واجب تعالی
وتقدس وظلے است ازان که در مقابل خود منعکس گشته است وقدرت ممکن ایضا ظلے است از قدرت واجب
تعالی که در علم عجز که مقابل او است منعکس شده است وهمچنین وجود ممکن ظلے است از حضرت وجود که در
مرات عدم که مقابل او است منعکس گشته است وخلق عبارت از ایجاد آن نسبت مجهول الکیفیة است همان نسبت
سبب نمایندگی حقایق در خارج شده است چنانکه صورت شخصے را بسمت تابنده که محاذی او است پیدا آید و
سبب نمایندگی او در آئینه گردد وآئینه همچنان بر بیرنگی وصفائی خود باشد ازینجا معلوم گردید که مظهریت ومرائیت

Marfat.com

عالم مر اسماء وصفات را مرایتیست او است مرصور اسما وصفات را نه اسما وصفات را باعیانها چه اسم در رنگ مسمی محاط است مرآت نمی شود وصفت همچون موجود مقید هیچ نظر نمیگردد و ایضا معلوم شد که کثرت در فعل و صفت حضرت حق تعالی سبب متعلقات است نسبت او تعالی چه [illegible] متعدد و متکثر مینمایند مثلا فعل حق تعالی از ازل تا ابد یک فعل است لیکن چون متعلق این فعل [illegible] فعل نیز متعدد مینماید چنانکه ذات جامع جمیع اسماء او است فعل و صفت او نیز جامع اضداد و اما چون بجائے بصورت احیا ظاهر میگردد و در جائے بصورت اماتت ظاهر میشود و در محلی مان فعل را انعام و اکرام گویند و در موضع دیگر ایلام و انتقام مسمی نامند و همچنان کلام که صفت او است لیکن از ازل تا ابد بیان یک مطلب است چه خرس و سکوت بر حضرت حق تعالی جایز نیست و بیان یک کلام بواسطه تعلق بحال مختلفه کلمات متعدده و صیغ متبائنه مے نماید گاهے آن را امر میگویند و گاهے نهی و علی هذا القیاس و همچنین آنچه علما گفته اند که لایزال علیه تعالی زمان زیرا که از ازل تا ابد نزد او تعالی حاضر است و نسبت باو سبحانه و تعالی ماضی و مستقبل نیست لیکن چون زمان یک آن امور متعدده بظهور مے آیند و اشیاء متبائنه بر لوح هستی مے نمایند آن یک آن بواسطه تعلق آنات متکثره و از منه متعدده مینمایند ازین تحقیق دانسته باشی که نسبت ذات و صفات بمظاهر و ظلال ذات و صفات است بآنها در مرتبه ظل ظلال است و ظلال که در مرایا عدمیه در نظر مے آیند چون آن مرایا روی زیاده و مرآتیت کمتر دارند ظل ظل است و همچنین تا مرآتیت کمتر میشود و ظل ظل زیاده میگردد تا آنجا که مرآتیت اصلا نماند و وجود ندارد و نه زید در مرتبه مرآت نزول فرموده است و نه آئینه در زید وجود زیده که آنرا در او نمایند و ظلال چون شبه و مثال اصل اند سالک را در شهود ظلال همچنان افتد که آنچه در مرایا در نظر مے آید چون اصل ذات چون طفل روی خود در آئینه دیده فریفته میگردد و بالجمله مرتبه اند که فرق میان ظل و اصل مشهود بمثابت کاسه [illegible] حافظ آداب معرفت علیه الرحمة والغفران چه لطیف اشارتے در مثل مقالات [illegible] درین باره بیان فرموده اند. تا غول بیابان نفریبد بسرابت ۔ باید که این معرفت مجمله را باین طریق که مسمت تحریر یافته و ازین نصب و علامات باطراف میل نباید نمود تا براه سلامت پے بمقصد برده شود و بالله التوفیق المقصد الثالث فی تحقیق المسئلة الثانیة وهی المحامد الاربعة و این مسئله موقوف است بر دانستن مقام جمع و جمع الجمع و فرق بعد الجمع و فرق قبل الجمع و در اصطلاحات شیخ عبد الرزاق کاشی آورده است که جمع شهود حق است بے خلق و در شرح گلشن راز آورده که جمع در اصطلاح این طایفه علیه مقابل فرق است و فرق احتجاب است از حق بخلق یعنی بهم خلق بینند و حق از میان کل غیر داند و جمع مشاهده حق است بے خلق و این مرتبه فناء سالک است پے تا زمانیکه آن سالک بر جاست [illegible] حق بے خلق نیست و در رشحات آورده است که بعض عرفا گفته اند که چون خدائے تعالی [illegible] جمیع ذوات و وجودات و صفات و افعال ایشان [illegible] یا بدو نسبت نفس خود را بموجودات چنان یابد که گوئے [illegible] و بیند و فروئے ایدچیزے بر نیج یک از ین [illegible]

Marfat.com

واحد وصفت خود را صفت وے وفعل خود را فعل وے بنا برانکہ مستہلک شدہ در عین توحید واستہلاک در عین توحید مستلزم آنست کہ آنچہ منسوب باو است بخود منسوب یابد وذیت ایشان را در توحید مقامے کہ ورائے این مرتبہ باشد وچون منجذب شد بصیرت بمشاہدہ جمال ذات نور عقل کہ فارق بود میان اشیا وممکن وواجب را از ہم جدا میکرد پوشیدہ شد در غلبہ نور ذات قدیم وتمیز میان قدیم وحادث برخواست از برائے آنکہ باطل ناچیز میشود در زمان پیدا شدن حق وایں حالت را در عرف این طایفہ جمع گویند وتحقیقات آوردہ کہ چون اکوان ہمہ موجود اند تا اگر سلب وجود از ایشان کنی عدم محض شوند وجود بالذات حق را ثابت پس وجود ہمہ موجودات پرتو وجود او باشد چہ کسے را از خود وجودے نیست مگر انکہ از حق بجانہ در وے پرتوے انداختہ پس چیزا او موجودے نباشد ولما انجذب بصیرت الروح الی مشاہدۃ جمال الذات استنار نور العقل الفارق بین الاشیاء فی غلبۃ نور الذات القدیمۃ وارتفع التمیز بین القدم والحدوث ازہوق الباطل عند مجی الحق وتسمی ہذہ الحالۃ جمعا جامع تفاصیل مقامات بود کہ حق را بے خلق ببصر بصیرۃ بیند ودر مقام جمع یک از قوائی مختلفہ کار آن دیگرے کند چنانچہ چشم گوش گردد وگوش چشم شود تا بہمہ بینند وہمہ شنود وہمہ بگو یا چنانچہ درست دران مقام سخن گوید مولوی رومی قدس سرہ فرمودہ اند کہ بمجبت بے حد ونہایت علل واسباب مرتفع مے شوند وتضاد ومابہ الامتیاز از میان برمیخیزند بدیں کہ این مخالفات در احکام بدن است کہ مدارک حواس مختلفہ است واین اختلاف بواسطہ اختلاف محال ادراک است واستعدادات خاصہ کہ استعداد چشم چیزے است واستعداد گوش چیزے دیگر از یکے دیدن مے آید واز یکے شنیدن پس نہ چشم گوش تواند شد ونہ گوش چشم ولیکن چون احکام بدن از میان برخیزد وشخصے باحکام جان رسد آنچہ نظر بمحل واستعداد محل در ہمہ مختلف است نظر باصل در ہمہ متحد شد پس بحکم آن اتحاد شنیدن متصف شود بخاصیت دیدن ودیدن متصف شود بخاصیت شنیدن پس من حیث الاتصاف بجامع الاتحاد گوش چشم وچشم گوش وعلی ہذا القیاس در سایر مشاعر ومدارک چنین دانا از احکام بدن منخلع وپاک نشوند باین معنے نرسند ودر دفتر چہارم از مثنوی باین معنے میفرمایند مثنوی وارہی از تنگی واز ننگ ونام ۔ عشق اندر عشق بینی والسلام ۔ پس بدانی چند رستی از بدن ۔ گوش وبینی چشم مے باید شدن ۔ راست گفتہ آن شہ شیرین زبان ۔ چشم گردد مو بموئے عارفان ۔ باید دانست انکہ جمع در اصطلاح قوم اطلاق مے کنند بر معانی متعددہ بعض از ان آنست کہ ایشان اشارت مے کنند بجمع بمشاہدۂ حق بلا خلق ومشاہدۂ خلق بلا حق ومیگویند کہ جمع اشتغال است بحق بحیثیتے کہ جمع شود ہمت وفارغ شود خاطر برائے توجہ سوئے حضرت قدس او تعالیٰ وفرق عبارۃ از تفرق خاطر است از توجہ وقریب است باینکہ در تفرقہ میگویند کہ تفرقہ عبارت است از اشتغال نفس بقوائے بدن وتصرف دران وانہماک در لذات نفس وجمع عبارت است از اقبال نفس بر عالم قدس مشتغل شدن بآن از عالم حس وگفتہ اند جمع اجتماع ہمت نفس است بر عبادت حق بحیثیتے کہ ذاہل سازد نفس را اجتماع ہمت بر عبادت از التفات بخلق وارادہ کردہ میشود وجمع ایضا اشتغال بشہود اللہ تعالیٰ ونسیان ماسوائے اللہ وبتفرقہ اشتغال از حق تعالیٰ بماسوی اللہ تعالیٰ وگاہے اطلاق میکنند جمع را وارادہ میدارند بآن شہود ماسوے اللہ را قایم باللہ تعالیٰ وگاہے تعبیر میکنند بجمع از حال انکہ ثابت میکند نفس را وثابت میکند حق تعالیٰ شانہ ولکن مشاہدہ میکند ہمہ را قایم بحق وگاہے ارادہ مے کنند

Marfat.com

بجمع شهود وحدة را در کثرة و نا مبرده میشود علم جمع را حضرت الجمع و مقام الجمع و آن آنست که مشاهده کند ذات را بحیثیت واحدیت محیط او مر جمیع اسما و حقایق را و گاهے اراده میشود یکے از منازل عشره که مشتمل است بر آن قسم نهایات از منازل السائرین الی الحق سبحانه و هو المنزل الذی اذا نزل السائر فیه تحقق بحقیقة الجمع بین النفی و التفرقة و بین اثباتها و ذلک بان یری المجمل فی تفصیله و التفصیل فی جملته فی جمع المراتب الحقیقة و الخلقیة و لهذا الجمع لا علی مقامات التوحید تیلاشی الحدث فی القدم و الغین فی العین و قد یراد بالجمع حضرت الجمع و هی الحقیقة البرزخیة الجامعة بین الواحدیة و الاحدیة و بین المبداء و المنتهی و الظهور و البطون و قد یطلق و یراد به التعین الثانی در عوارف آورده است انما الجمع حکم الروح و التفرقة حکم القالب خواجه ابو علی رح فرموده اند اثبات حق در جمع است و اثبات خلق در تفرقه و در رساله غریب آورده است که جمع وصل است و تفرقه فصل و جمع در اصطلاح این طائفه علیه گاهے اطلاق میکنند و مراد مے دارند تعین اول و گاهے اطلاق میکنند و اراده میدارند استهلاک در حق بالکلیه و گاهے اراده دارند شهود خلق قائم بحق یعنے بحکم و فی انفسکم افلا تبصرون حق را در جمیع موجودات و مخلوقات مشاهده مے نمایند هر جا بصفتے دیگر ظاهر گشته و گاهے اراده دارند آن شهود وحدت در کثرت و شهود کثرت در وحدت و این مقام بقاء بالله است و این مقام را فرق بعد الجمع و فرق ثانی نیز گویند و صحو بعد المحو هم میخوانند چه بعد از وحدت صرف که جمع و محو است بمقام فرق و صحو تنزل نموده و ازین اعلے تر مقامی کامل را نیست چه هر شے چنانچه هست می بیند و می داند و صاحب این مقام وحدة در کثرت و کثرت در وحدت مشاهده می نماید و نزد این کامل وحدت آئینه کثرت است و کثرت آئینه وحدت و صاحب این مقام چنانچه بر وین کثرت محتجب از وحدت حقیقی نمیشود بر وین وحدت نیز محتجب از کثرت نمیگردد و همین مقام را مقام دعوت وارشاد گفته اند در اصطلاحات شیخ عبد الرزاق کاشی آورده است که جمع الجمع شهود خلق است قائم بحق و هستی میگردد آن بفرق بعد الجمع و در تحقیقات آورده است جمع الجمع انکه خلق را بحق بیند یعنے قیام وجود خلق بحق بداند و این را فرق بعد الجمع نیز گویند و چون سالک کامل السیر بمقام فرق بعد الجمع برسد و چنان باشد که باوجود انکه همه حق داند و حق بیند چنان متمکن باشد که در حق خلق بیند و در خلق حق بیند و حق و خلق باهم بیند و هیچ ازان حالت مانع و حاجب وے از حق بینی نشود و این مقام اکمل و افضل است از مقام جمع چرا که درین حالت حق را در مرتبه احدیت میداند و در مظاهر می شناسد پس وحدت در عین کثرت می بیند و کثرت در عین وحدت و یا بدو این مقام را صحو بعد المحو نیز گویند پس از مشایخ در هر مقامے سخنان صادر شده اند دران تامل باید کرد که این سخن نسبت بکدام مقام از ایشان واقع شده دران تصرف نباید کرد و جمع را به دو قسم تقسیم کرده اند جمع سلامت و جمع تمکین جمع سلامت در اصطلاح ایشان آنست که حق سبحانه و تعالیٰ را در غلبه حال و قوة وجد و قلق شوق که [illegible] آرد حافظ بیند و باشد و امر خود بر ظاهر وے ببراند و دیرا بگذارد ون فرمان و مجاهده می آرایند [illegible] عبد الله تستری و ابو حفص حداد نشاپوری و ابو العباس سیاری سرخسی و [illegible] علی و ابو الحسن حصری و جماعتی از کبار مشایخ قدس الله ارواحهم پیوسته مغلوب الحال [illegible] آمدی آنگاه بحال خود باز آمدندی و چون نماز گذاردندی باز مغلوب گشتندی و در جمع تمکین در اصطلاح ایشان آنست که بنده اند در حکم دلنه مغلوب شود و حکمش

Marfat.com

چون مجانین بود پس یکے ازین دو معذور بود و یکے مشکور و آنکہ مشکور بود در روزگارش قوی تر ازان بود کہ معذور باشد
باید دانست جمع و تفرقہ در جمیع مراتب سلوک صورت میگیرد و اول درجہ در جمع و تفرقہ آنست کہ جملہ حواس و اندامہا
در ولایت دین و خانہ مسلمانی و حجرہ تقوی مقیم و مستقر بود تا در وظایف و حقوق دین جمع باشد و اگر یکے ازین حواس
برخلاف دین از بند و ساق امر و نہی و طاعت کتاب و سنت بیرون نشود در عالم دین تفرقہ لازم او باشد و درجہ
دویم در جمع و تفرقہ آنست کہ این حواس و اعضا اگرچہ از محرمات دور بوند و در اجتناب از محرمات در مقام جمع بود لیکن
در شہوات حلالی در عین تفرقہ بود زیرا کہ شہوت حلال چون بمقدار ضرورۃ حاجت تن نبود نفس پرستی بود نفس پرستی
مایۂ ہمہ کدورتہا و ظلمتہاء عالم دل بود گرفتاری شہوات حلال و نہایت جایز شرع تفرقہ عالم دل است چون
دل یکے است و آن دل در وادیہائے شہوات متفرق شد در طاعت خداے تعالی کجا جمع آرد و چون رشتہ
بجمعیت نہد بجد سے رسد کہ خوردن و پوشیدن و انواع تمتعات محنت و مصیبت روزگارش شود و عبادت
پروردگار جل عظمتہ قرۃ العین او گردد و گرفتار طاعت و خدمت شود درین وقت تفرقہ گرفتاری شہوات حلالے ازو
سے رود و در گرفتاری طاعت و خدمت حضرت حق جمع حاصل میگردد و درجہ سیوم در جمع و تفرقہ آنست کہ چون
طاعت حضرت حق تعالی مشرب و مذہب او گشت و چنانکہ در ابتداء در کار مکاسب پیوستہ معمور و اشتے
بہ ملازمت تجارت اکنون در کار نیاز و سوز و غریب نوازی خویش بقدر وسع آباد دارد و در این معنے جمع باشد
اما تفرقہ دے درین درجہ آن باشد کہ بتن خدمت میکند لیکن بدل غائب مے باشد بچشم مے گرید لیکن با ندیشہ
ہر جا مے رود بزبان عذر میخواہد بطبع ہر جائی آویزد درین عین تفرقہ بود و درین درجہ آنگاہ ازین تفرقہ بعالم جمع رسد کہ
دل و ارادت حق سبحانہ قرار گیرد و دایم از جملہ حواس ہا میسر بود چنانکہ بتن استادہ بود در قدم گاہ طاعت معروف
اندیشہ ہا چون دل جمع گشت در یک ساعت از آنگاہ ہر چند کہ منزہ و خستہ تر و در مقام طلب تیز تر و گذارون و اجتہاد
[illegible] از بہر آنکہ
[illegible] از دیدار
[illegible] از دیدن
[illegible] از دیدن
[illegible] از دیدن

جمال ولغوت جلال برسبیل تعظیم واجلال وآن یا از مرتبہ جمع است برجمع چنانکہ حضرت حق سبحانہ وتعالیٰ در مرتبہ غیب ومعانی مشلاً اظہار کرد کمالات خود را برخود متعین وتجلے اول وثانی وما اشتمل علیہ من الشیون والاعتبارات اولا والحقایق الالہیۃ والکونیۃ ثانیا درین مرتبہ علیہ خود شاہد است وخود مشہود کان اللہ ولم یکن معہ شیئ واز این جا حضرت سرور الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم گفتہ اند لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علے نفسک رباعی دی عشق سخنہائے نہانی میگفت ✤ اسرار جمال جاودانی میگفت ✤ اوصاف کمال خویش در پردہ غیب ✤ با خود بزبان بے زبانی میگفت ✤ ویا از مرتبہ فرق است بر فرق چنانکہ مظاہر خلقیہ وعالمی گویند بالسنت اقوال وافعال واحوال اظہار کمال وجمال یکدیگر وثناء یکدیگر بر منصہ ظہور آرند وآن بحقیقت حمد حضرت حق تعالیٰ است مر خودش را بواسطہ ظہور بحضرات مراتب وجود ومشہود چہ ہر کہ اظہار کمال دیگرے میکند آن اثر کمال حضرت حق است تعالیٰ شانہ کہ در مرایا ظہور نمودہ و پرتوی انداختہ پس این حمد راجع بصاحب کمالے باشد نہ بآئینہ چہ آئینہ جز ارائت حظے ندارد رباعی ہر صبح کہ میزند بلبلان بچمن ✤ کلبانگ جمال یاسمین وسمن ✤ باشد ہمہ وصف سنہ خوبان جہان ✤ کاید ز زبان شان بگوش ولمن ✤ ویا از مرتبہ جمع بر فرق چنانکہ باضافہ نور وجود بر حقائق واعیان موجودات کہ بلسان اصطلاح ازان بفیض مقدس تعبیر میکنند اظہار میکند استعدادات وقابلیات ایشان مر وجود وکمالات تابعہ ایرا واین استعدادات وقابلیات از مقتضیات فیض اقدس است باوجود بسط بساط وجود بر ممکنات در ضمن مرایا کہ نمود کہ نہایت ندارد ومصنف شان میکند ذاکیف العلی العظیم وتنوع ذاک رباعی ذات او غنی است ز بود وز نبود ✤ تا او ام متذکر عز آسود ✤ بر عکس رخ خود ز مرایا بنمود ✤ تا کمال حسن شان بستود ویا از مرتبہ فرق بر فرق است چنانکہ بجمیع مراتب وجود روحا ومثالا وجسما بجمیع السنۃ اقوالا وافعالا وحالا حمد حضرت ذوالجلال والاکرام میگویند واظہار کمال ذات وصفات وافعال حضرت او میکنند رباعی ہر ذرہ کہ ہست در دو عالم ہمہ اند ✤ ہر چند بصورتے جدا جدا ہمہ اند ✤ از صنع تو ہر یکے بحالے گویا ✤ ہر چند بصورتے جدا جدا ہمہ اند ✤ از ہر یکے از ایشان بحالی کہ ہست ہمہ بلسان حال بجمال خودش حمد وثنا میگویند از ہر یکے از آنہا بحالی کہ ہست ہمہ بلسان حال بجمال خودش حمد وثنا میگویند وحمد بیشتر از ہمہ بلسان اقوال بر انسان کہ مظہر جامع است بجمیع مراتب وجود وشہود وجمال خود میکند بلسان اقوال کمال خود را یا بلسان افعال بتفصیل چنانکہ در آسمانہا وزمینہا وآنچہ در میان ہر دو است بتفاصیل آثار کہ مشاہدہ میکنند از کمال بمقتضیٰ ازلی ابدی وفعلی وانشاء خود بتفاصیل وتجمع چنانکہ بعضے از خواص برخاستہ نزدیک از کمالات افعال حجب واستتار شیون وصفات کہ بیادی افعال در آمدہ اند وبعضے از صفات رفیع الدرجات امر دیگر است فافہم ورباعی پوشیدہ نماز ممکن است غیبہ محال چہ سالک سبیل چون در مرتبہ عدالت حضرت حق تعالیٰ بار رجال لاتلہیہم تجارۃ

Marfat.com

وجواب است وتحریر آن وقت مساعدة ننمود اگر ثانی الحال توفیق رفیق گشت بتحریر آن مبادرت کرده خواهد شد وباللہ التوفیق لیکن معانی محامد اربعہ بتفصیل در حاشیہ فتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ بیان نمودہ شدہ آنجا رجوع نمایند والحمد للہ رب العالمین اولا وآخرا باطنا وظاہرا والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وعلی آلہ واصحابہ اجمعین ✣

مکتوب پنجاہ وہشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما ایضا باحقر خدمہ فقیر محمد فاضل در حقیقت شہود و مشاہدہ وزوال علم حصولی وحضوری وفنا وبقا وبیان مرتبہ قاب قوسین واودنی ومعرفت کمالات ولایت کبری ووصول بوصل ربانی ورجوع بوجود موہوب حقانی وحصول ایمان بالغیب حقیقی واسلام تحقیقی بمرتبہ کمالات ظاہر النبوۃ وصحو بعد المحو ودریافت عین الیقین وحق الیقین مرتبہ اخص الخواص وبیان کیفیت ادراک مرکب بعد الادراک البسیط وغیر ذلک ؎

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ وحدہ والصلوۃ والسلام علی من لا نبی بعدہ وعلی آلہ واصحابہ ومن نحی نحوہ اما بعد لا یخفی علی المحب الصادق الفقیہ الورع محمد الملقب بالفاضل ان الذکر اذا صار وصفا لازما للقلب کالسمع للسامعۃ والبصر للباصرۃ وانمحی عن صحیفۃ الہاطن غیر اللہ حتی لم یبق مقصد غیرہ وصار مرادہ ابتغاء مرضات اللہ واستوی لدیہ السراء والضراء سمیت ہذہ الحالۃ بالفناء القلبی وتحصل لہ بعد اتمام السیر الافاقی والدخول فی السیر الانفسی وسماہا بعض المشائخ بالمشاہدۃ وبالداشت والتجلی الذاتی ففی ہذہ الحالۃ یذہب تعلقہ الجہلی والعلمی عما سوی اللہ ولم یبق فی بیداء صدرہ العلم الحصولی غیر ان العلم الحضوری باق لبقاء النفس وبقاءہا یستلزم الانانیۃ وہی تستدعی الدعاوی الباطلۃ وفناءہا بانتہاء السیر الانفسی ودخولہا فی مراتب الاقربیۃ ووصولہا الی المطلوب الحقیقی وہو وراء الافاق والانفس وحینئذ یزول العلم الحضوری بزوال النفس واعلم ان السالک المستعد اذا رای بسابقۃ العنایۃ الذاتیۃ وہی حقیقۃ النفس واصلہا وذلک لان الاصل فی الممکن العدم یعلم بالعلم الیقینی ان الوجود وتوابعہ من الکمال والحسن والجمال مستفادۃ من الحق سبحانہ مستعارۃ منہ حینئذ قد یتکلم البعض بامثال کلمۃ ہمہ اوست ای الکل ہو اللہ وسبحانی ما اعظم شانی ولیس فی جبتی سوی اللہ وذلک لان التکلم بامثال ہذہ الکلمات یقتضی العلم والتمیز فما یکون ذلک الا فی علم الیقین والقول بہا لا یقتضی الفناء قال قدوۃ ارباب التوحید الوجودی الشیخ ابن العربی فی کتاب الاحدیۃ وکل العارفین اضافوا معرفۃ اللہ تعالی الی فناء الوجود وفناء الفناء وذلک غلط محض وسہو واضح فان معرفۃ اللہ تعالی لا تحتاج الی فناء الوجود ولا الی فناء فنایہ انتہی فصاحب توحید الوجود اذا ما خرج من ہذہ الدائرۃ وما تخلص عن شہود الکثرۃ وما تحقق بالغین وعین الیقین وان تصور الکثرۃ بعنوان الحقانیۃ وزعم انہ رای الوحدۃ فی الکثرۃ لکن مشہودہ الکثرۃ دون الوحدۃ لان فی صورۃ الاتحاد کل شئی یدعو السالک الیہ ویعرض علیہ نفسہ بصورۃ المحبوبیۃ ولہذا لا یفرق بین النفیس والخسیس ویوانس بالصدیق والزندیق واذا انکشف علیہ ان تخیلہا نفسہا کاملۃ بالکمال المستعار عن الغیر کان تخیلا فاسدا ودعوی باطلا ولہذا التخیل

Marfat.com

والدعاوی الباطلة والانانیة کانت معادیة لربها کما ورد عاد نفسک فانها انتصبت لمعاداتی فادی تلک الکمالات الی صاحبها کما اشار الیه قول عز من قایل ان اللہ یامرکم ان تودوا الامانات الی اهلها ویری نفسه خالیة عنها متصل بالفناء فی الصفات والموت قبل الموت ولا یبجد لانا ه موردا الا الاصل لانه خرج من الیمین وتزکی نفسه وهو العدم خالیة وصل الی الاصل فیطلق انا ه الذی کان یشیر بها الی نفسه علی الاصل ولما کان لهذا الاصل اصل واصل الاصل اصل فهکذا یکون الحال هلم جرا الی ان یبلغ الکتاب اجله وهذه المرتبة یسمونها بمرتبة قاب قوسین المتعلقة بتجلی الصفات وهی القدم الاول فی الولایة واذا لم یبق ما به امتیاز العدم من الاعدام وانقطع منه العدم الذی کان مرآتا لتلک الکمالات وانکانت رویتة انعکاس الکمالات واستعارتها باعتبار التوهم فقط لان فی الحقیقة ما انفک منه تعالی کمال وما انفرد عدم من العدم المطلق فی نفس الامر وانما هذا تبدل العلم فقط لان هذا الکمال التوهمی کان یظنها کاملة ولما وقع نظره علی العدم ورای جمیع الکمالات ثابتة له تعالی ورای انه کان مرآتا لتلک الکمالات لیس عنده الا الارادة کالصورة المنعکسة المرتبة فی المرآت والعدم علی اصله التحقق بالعدم المطلق ولم یبق منه العین ولا اثر ولا الاسم ولا الرسم بعین الیقین وزال عنه الشعور کما یشیر الیه قول سید السفراء علیه وعلیهم افضل الصلوات واکمل التحیات لی مع اللہ وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل اسمه تفنی التفنیس وتحقق بالفناء الاتم ویسمونه فناء الفناء وهو الفناء فی الذات وهو مرتبة اوائل المتعلقة بتجلی الذات وهی مرتبة ولایة الابوة التی هی دایرة ولایة الانبیاء فیشرع فی کمالات النبوة بتوسط قلبه علیه صلی اللہ علیه وسلم والملزم من رفع ما به الامتیاز عدم الهلاک الکمالین لان رویة الکمالات ظلال اسماء الحق وصفاته سبحانه من اثر تجلی الصفات وکمال هذا التجلی ان یودی هذه الکمالات الی اصولها ویری نفسه خالیة عن الکمالات فتکمن لما کان سیره فی دایرة الصفات یکون مانعا عن الوصول الی العدم المقید بالعدم المطلق وان وصل الظلال الی اصولها وراتی مرآة العدم خالیة عنها واذا انتهی سیره الی آخر نقطة دایرة الصفات یتجلی علیه الذات لان الوصول الی نهایة کل مقام ظهور مقام فوقه فحینئذ لم یبق العلاقة مانعة عن الوصول الی العدم المقید بالمطلق فیحصل له الفناء الاتم فلا یبقی اذا من نفسه بقیة ما ولا یقال ان حقیقة الکمالات لما کانت اعدادا امتازت بالاضافة وصارت مرایا لاسماء اللہ وصفاته تعالت وتقدست فعلی تقدیر حصول الفناء لم یبق فی الکون من العدم المقید الذی هو حقیقة اسم ورسم کما قلت انما یبقی فیه الوجود المضاف لزوال احد القیدین وحصول الآخر وهو عدم تعین الوجود بما هو اخص صفاته وفیه لزوم قلب الحقایق لانا نقول ان الوجود الذی هو عین الواجب او من اخص صفاته تعالی انما نقیض العدم ظل من ظلال الوجود وعکسه وهو الوجود العام بمعنی الکون والثبوت والتحقق وهو حصول ما هو الثانویة وجوده تعالی فوق هذا الوجود وقال الشیخ العارف باللہ تعالی [illegible]

الوجود وصاحب هذا الحال لیس له مجال التکلم بکلمة الکل هو فی الکلیة الکل [illegible]

عن نظره راسا فلا سوغ له ان یتکلم بان هذا الاثر وهو الحق [illegible]

وهو اصل الاصل والتکلم باشتمال هذه الکمالات [illegible]

بمظلوبه فکیف یکون له [illegible]

Marfat.com

من حال لكن ليس لمجال التكلم بامثال هذه الكلمات لما مر وان تكلم كان نقصا في حاله واسراره وشركا في اطواره لكون هذا المقام مقام اليقين ونصيب من الذات الواجبي وصفاته وافعاله ليس الا التحير والالم والحرق لان ذاته تعالى ليس بمدرك ولا محاط فكيف يمكن لكون ان يدرك كنه الواجب وبحيطه فلا جرم تكون الحيرة وائمة وبهذا المقال شرط الموصول الى المقصد الاقصى والدرجة القصوى وهو البقاء بالله وهو وراء فوك سبع فاذا اراد الله جل مجده ان يرقيه عن حال الفناء وعين اليقين ويحققه بالبقاء وحق اليقين وهو عبارة عن السكر وعدم الشعور الى الصحو والشعور ويحييه بعد الموت ويمنحه الوجود كما اراد من الحيوة والعلم والقدرة والارادة وغير ذلك كما اشار اليه قوله سبحانه او من كان ميتا فاحييناه وجعلنا له نورا الاية فجعله موجودا بالوجود الثانية موجودا بعد العدم بالوجود الموهوب الحقاني حيا يحيونه عالما بعلمه قادرا بقدرته مريدا بارادته الى غير ذلك من صفات الكمال وليشهده العالم شاهدا عن الحق جل مجده مصنوعا له مظهر الكمالاته الصادرة منه ويعرف ان الذي صدر عنه هذا الصنع العجيب والفعل الغريب هو الذي يحق له ان يعبد ويثنى عليه ويشرف بالانتساب ويتشرف بالاسلام الحقيقي وهذه مرتبة كمالات الظاهر الحيوة يحكم فيها هذا واستناد الكل منه الله كما قال عز من قائل قل كل من عند الله فمال لهؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا ويكون في هذا الحكم بريئا عن انواع الشرك لانه تخلص بالفناء عن محبة ماسواه وتحرر عن رقية ماعداه وتخلص من سكايد النفس الامارة وتصير نفسه مطمئنة مقولا فيها يا ايتها النفس المطمئنة ارجعي الى ربك راضية مرضية فادخلي في عبادي وادخلي جنتي ويرجع الى عالم الخلق لتكميل الناقصين وارشاد الضالين البطالين وفي نسبة شهود الكل سنة تعالى اهل البداية والنهاية سواء لان شهود العالم لغيبها وهذا معنى قولهم النهاية هي الرجوع الى البداية واما المنتسبون الذين هم في سكر الحال يستكفون عن شهود العالم باستغراقهم واضمحلالهم واستهلاكهم ليس لهم علم بماسواه ولا شعور بما عداه ولم يعلموا ان العالم معلوم للحق سبحانه مشهود لتعالى فعلمه بمشهوده من صفات الكمال نعم محبة العالم بالتعلق بنقص وشرك خفي وهذا اظهر الفرق بين شهود العوام وشهود اخص الخواص للعالم فشهود العوام وعلمهم مقترن بالتعلق به والحب فلا جرم حصل الحجاب بينهم وبينه وشهود اخص الخواص عن هذا التعلق والمحبة برئ فهم نجوا عن مرض المحبة وتحققوا بصفة الكمال الذي هو العلم والشعور واما الخواص فهم وان تخلصوا عن هذا المرض لكن خلوا عن صفة الكمال هذا فان قلت طالب الوصال انما هو قلب السالك فلما تحقق هو بالفناء التام ولم يبق له الشعور فاي شيء وصل المطلوب ومن الذي هو صاحب الشعور فان قلنا انه جبلي للطالب قلب ودرك وراء ذلك القلب والدرك والشعور ويكون القلب حجابا عن الوصول ولم يتصل الطالب الى المطلوب قلنا الواصل هو القلب كان طالبا وحصل له الفناء وصاحب الشعور ايضا هو وحرمانه شعوره بالنسبة الى ماسوى المطلوب وشعوره بالمطلوب اي ادراك بسيط وهو العلم الذي يتعقبه الانكشاف الصرف من غير احاطة وعلامة عدم الاحاطة ان يكون الدرك من غير كيفية وبعد البقاء حصل له ادراك مركب وهذا الادراك البسيط والادراك المركب وراء الادراك البسيط الذي هو عند المتكلمين فانهم قالوا الصفة العلمية و ادراك البسيط على حصة الاجمال والادراك المركب هو الصورة العلمية على التفصيل احدهما غاير الآخر الاولى صورة واحدة شخصية تشخيصها واحدة ذهني والثانية صورتان شخصيتان تشخيصيتان الاولى قابلة للتحليل الى الثانية لكن قالوا الصورة

Marfat.com

اے المعلوم واحد فی الصورتین انتہی قولہم وذلک لانہ لما لم یتمیز من السالک العین ولا اثر ولا الاسم ولا الرسم فمن این الصورۃ العلمیۃ والذہن والمشخص لہا فی الذہن واذا حصل لہ البقاء فمن این یکون ذو الصورۃ اے المعلوم واحد فی الصورتین فافہم فانہ مزلۃ الاقدام ولا تزعم من لفظ الجہل والحیرۃ المذکورتین ان ارباب ہذہ النسبۃ العلیۃ لیس لہم علی نسبتہم علم کلا وحاشا منہ فان حقیقۃ العلم والدرک فی ہذا الموطن ثابت لکن لما لم یتبادر الی الافہام بل تحقق عند العوام ان العلم والدرک بحصول صورۃ المعلوم فقط والعلم الحضوری کانہ لیس بعلم عندہم فعبر عن ہذہ المعاملۃ بالجہل والحیرۃ فان درک ہذہ النسبۃ کما ہی من غیر العلم والمعرفۃ متعسر والکانت حاصلۃ وطریق درکہا اما باعطاء اللہ تعالیٰ لعارف حدۃ بصیرۃ فیعرفہا من غیر حصول صورۃ واما بروئیۃ صورۃ مثالیۃ مجہولۃ الکیفیۃ واما بالہام ربانی واما بالعلم ولی من الاولیاء واما بالیقین الی غیر ذلک ویجوز ان تحصل لاحد ہذہ النسبۃ ولا تحصیل لہ علم بذلک فانہ لا یکون لکل واحد علی تفصیل الاحوال والمقامات علم لکن الکل فی نفس الوصول مساو والفرق بالعلم بہذا الفضل من قبیل فضل جزئی فان المطلوب حصول ہذہ النعمۃ العظمی والرتبۃ القصوی والعلم بہا من الفضائل فافہم واللہ الموفق الحمد للہ اولا وآخرا باطنا وظاہرا والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد وعلی آلہ کذلک +

مکتوب پنجاہ و دوم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضیلت پناہ میان تاج محمد خوشنویس تتوی صدور یافتہ در بیان لطایف و محال انہا و الوان انوار انہا و در بیان درجات ولایۃ و سیر و سلوک تلویحہ و تمکین و فنا و بقا و کمال و تکمیل و در بیان تصرف و توجہ و آداب ارادت و غیر ذلک من الفوائد الجلیلۃ

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام الاتمان الاکملان علی رسولہ خاتم النبیین فی کل وقت وعلی آلہ واصحابہ وعلینا معہم اجمعین بخدمت محب صادق المصدوق میان تاج محمد تتوی سلام سنت سید الانام علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام الی یوم القیام واصل متواصل باد بعد از ابراز دعوات مسرت آیات بجہت افادت مشہود آنکہ لطایف اجزایند از وجود آمدہ است پنج لطائف عالم امرے اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و پنج عالم خلقی علی الصحیح و نفس نفس بزبان اہل تصوف عبارت از مبداء شہوات و لذات حسیہ است و گفتہ اند آن بخار لطیف است کہ از حرارت قلب بتصاعد عزیزیہ متصاعد میگردد و از راہ مجاری عروق در ہمہ اعضا و اجزاء بدن ساری میشود حس و حرکت بدن از وست و حرص و ہوا و سیرے و گرسنگی و صفات ذمیمہ رزیلہ نفسانی بدو قائم گشتہ اند اعدی عدوک نفسک التی بین جنبیک اکرم علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات فرمودہ اند ہمین نفس است و روح حیوانی بزبان اطباء و روح بابدن ہمین نفس است و برزخ است میان روح و بدن جہۃ مناسبۃ بینہما علاقہ تدبیر بدن ہست میان عالم خلق و عالم امر از روے برزخیت از ہر دو جانب حظے دارد و چون تعلق روح بالنفس بواسطہ قلب از وے ظاہر گشت قال صاحب العوارف ہذہ الطیفۃ من عالم الامر وقد تکون القلب من الروح والنفس فی عالم الامر

Marfat.com

کتکوّن الذریّۃ من آدم وحواء فی عالم الخلق ولولا المساکنۃ بین الزوجین اللتین احدہما النفس والثانی الروح ما تکوّن القلب
وایضاً قال ان فی عالم الحکمۃ کوّنت حواء من آدم علیہ الصلوٰۃ السلام ففی عالم القدرۃ کوّنت النفس من الروح فہذا التالف من
ہذا الاصل وذلک ان النفس روح حیوانی تجنس بالقرب من الروح الروحانی وتجنسہ بالامتزاج من بین ارواح سائر الحیوانات
بشرف القرب من الروح الروحانی فصار نفساً انتہی کلامہ ازین روچون قلب از تعلق روح انسانی یا روح حیوانی بوجود
آمدہ است حقیقۃ جامعہ است بین الحقائق الجسمانیۃ والقوی المزاجیۃ والحقائق الروحانیۃ والخصائص النفسانیۃ حقیقۃ ذاتہ
کہ او را در طرفۃ العین بآسمان رفتن وتمام عالم سیر کردن میسر است ہمین قلب حقیقی است وقلب بزبان ارباب ولایت ہمین را
نامند محل تعلق این لطیفہ مضغہ است یعنے پارہ لحم صنوبری الشکل کہ تحت پستان چپ واقع است این مضغہ عالم خلقی
است مجاز اجہۃ علاقۂ قلب حقیقی باو او را قلب میگویند قلب حقیقی عالم امرے است ازین بیان لائح میگردد وچنانکہ نفس
برزخ است میان روح وبدن قلب نیز برزخ است میان روح ونفس واز ہر دو جانب حظے وافر دارد وشیخ مقتدا را
کہ برزخ میگویند ازین جہۃ است کہ او را در مقام قلب کہ برزخ است میان روح ونفس برائے تکمیل ناقصان فرود آورد
اند از جانب روح استفادہ نمودہ وجہۃ نفس باو دون خود افادہ مینماید چہ او جامع است بین التوجہین بعد از عروج ونزول
ہیچ یکے ازین دو جانب بر دیگرے غالب نمے آید غلبہ جانب اعلے از سکر است وغلبہ جانب اسفل از نقصان ودر مقام
قلب چون فرود آمد صحو است سکر را دران مدخلے نیست چون منبائے شیخی بر صحو است ودرین مقام او را فرود مے آرند
وبعالم اسباب پیدا کردہ مقتبس انوار ومنظہر اسرار میگردانند دواسطہ حصول کمالات متعدان میسازند ہر چند منتہی باشد غیر
از فرود آمدن درین مقام چشم افادہ ازو سے نمکن ودر نظرے نمے آید واگر مجذوبے کہ غیر منتہی باشد چون درین مقام تمکین
دہند افادہ تواند نمود چہ آنجذاب ومحبت اگرچہ قلبی باشد او را حاصل گشتہ است پس افادہ واستفادہ ازو سے مترصد است
اما با فادہ او کمالات ولایت مربوط نیستند بخلاف منتہی کہ او را باین مقام راجع ساختہ باشند وچون قلب حقیقۃ جامعہ است
از جہت جامعیت نگاہ ہیچ جانب اسفل میل میکند ونگاہ ہیچ جانب اعلے بحسب غلبہ یکے ازین دو جانب تابع آن میگردد وچون
جانب اسفل بحسب غلبہ جانب اعلاء اعلے ثم اعلے او را کشید وتعلقش بر وجود خودش نگذارد انقلب بازے ماند بعضے مشائخ
کرام صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وآلہ وعلینا معہم الی یوم القیام فرمودہ اند کہ تقلب وعدم ثبات در حق مضغہ است لان
الحقیقۃ الجامعۃ لا تقلب لہا اصلا بل ہی مطمئنۃ راسخۃ علی الاطمینان وآنچہ سید البشر علیہ وآلہ الصلوات والتسلیمات انہا
واکملہا واعمہا افضلہا الی یوم النشر والحشر فرمودہ است کہ انہ لیغان علی قلبی وانی لاستغفر اللہ کل یوم سبعین مرۃ عروض غین
دیرگی ودیر دو بر مضغہ است نہ بر حقیقۃ جامعہ چہ او بکلیتہ از غین برآمدہ است وقلب کہ در قول او صلے اللہ علیہ وسلم اللہم
ثبت قلبی علی طاعتک آمدہ است مراد مضغہ است وذکر بیشتر من اخلص للہ اربعین صباحا ظہرت ینابیع الحکمۃ من قلبہ
علی لسانہ آنقلب مذکور است ہمین گوشت پارہ یست وخلیل الرحمن علی نبینا وآلہ وعلیہ الصلوٰۃ والسلام لاتمان الاکملان
کہ طلب اطمینان قلب نمودہ است ہمین مضغہ است چہ مضغہ حقیقی مطمئنہ بود اما آنچہ حضرت ذوالجلال والاجلال بر خاتم
الفقرا ظاہر ساختہ است این است کہ بتوفیق اللہ تعالے در ذیل تمام بہتر آنچہ رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند

Marfat.com

فرموده اند کہ انہ لیغان علی قلبی مراد ازین غین و پردہ شعور بر وجود غیر است کہ قلب حقیقی را بسبب اشتغال بامورات حاصل آمدہ بود آن را ذنب شمردہ از برائے آن استغفار کردہ والا نہ معلوم است کہ انبیا معصوم اند و او صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم سید البشر است در شان او است لیغفر لک اللہ ما تقدم من ذنبک وما تاخر چون معصوم باشد از ارتکاب معاصی از کجا و پردہ از عصیان بر دل از کجا حقیقت احتجاب کہ انتقاش صور کونیہ است حاجب قلب حقیقی است از توجہ بمقصود ان للہ سبعین الف حجاب من نور وظلمۃ کہ حجب ظلمانی و نورانی کہ عبارت از حجب نفسانی و روحانی اند ہمہ پردہا بر روئے قلب حقیقی اند بحسب جامعیت او نہ بروئے گوشت پارہ صنوبری الشکل بلے چون تعلق حقیقۃ جامعہ باین قلب مجازیست بنابرین اگر صورت پردہ و رین بر پارۂ گوشت ظاہر گردد و در نسبت بچہ از مصاحبت نیک و بد تاثیر تمام است ازاینجاست کہ چون حقیقۃ جامعہ را بیاد حق مشغول گردانند و در دے تاثیرے پیدا آید و توجہ وے از دیگر جہات بردد در قلب مجازی کہ محل تعلق قلب حقیقی است اثران ظاہر شود و بعد از نسیان ماسوئے اللہ گنجایش ثبات و اطمینان است و قبل ازان نی کما لا یخفی علے المتتبعین این حقیقۃ جامعہ مدرک چیزے است کہ مرکب از محسوس و غیر محسوس باشد گاہے درک چیزے میکند و گاہے درک چیزے مراد از بست قلبی علے طاعتک طلب ثبوت ہمین قلب حقیقی است کہ چون حاصل گردد بحضور و شہود در طاعت کوشیدہ شود و مراد ازین حضور قلب کہ درین حدیث واقع است کہ لا صلوۃ الا بحضور القلب ہمین قلب حقیقی است و مراد از قلب کہ در حدیث من اخلص للہ اربعین صباحا ظہرت ینابیع الحکمۃ من قلبہ علے لسانہ ہمین قلب حقیقی است ظاہر شدن ینابیع حکمت از و لیست اما چون علاقہ او بقلب مجازی است از قلب مجازی بسبب علاقہ ظاہر خواہد شد سر چشمہ ہمہ این قلب حقیقی است کہ از و بے فیض بدیگرے رسیدہ است حضرت ابراہیم صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وآلہ وعلیہ کہ بطمانینہ قلب نمرود بود اطمینان ہمین قلب حقیقی است قلب او صلوات اللہ وسلامہ علی نبینا وآلہ وعلیہ در نفس احیا مدتی مطمئن بود اما در درک کیفیت احیا متردد بود چہ علم بر کیفیت احیا خاصۂ حضرت او است نگر یکے از بندگان خود را بر عجیب مطلع سازد و معلومش را نیز ظاہر باہ نماید تا معرفت بہ یقین تمام او را حاصل گردد و در حدیث قدسی کہ حضرت الہ جل جلالہ دلم نوالہ فرموده است لا یسعنی ارضی ولا سمائی ولکن یسعنی قلب عبدی المؤمن ہمین قلب حقیقی است قلب عبدی را این وسعت بایستند بیان قلب حقیقی است کہ تاج یسعنی قلب عبدی المؤمن بر سر وے نہادہ است [illegible] از التفاتیہ کاملہ آنچہ در جمیع عالمی و نفسی ظاہر شدہ و شنوا در وے ظاہر شود و [illegible] در زبان رسالت صلعم را قلب کونین و آنچہ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم [illegible] صلعم را قلب رسالت و فساد بدن را کہ بطلاحیت و فساد این مضغہ مربوط ساختہ اند [illegible] ہمہ راہ نبوت است و باطن راہ ولایۃ آن ظاہر شرع و این باطن آن چوں آن [illegible] کماہی سعوش بظاہر شرع است و بباطن حقیقت [illegible] صلے اللہ علیہ وسلم [illegible] حقیقی بسبب دلالت [illegible]

Marfat.com

تا حدیکہ امارہ مطمئنہ گشتہ است قلب را از جہتہ نفس حظے بحسب جامعیتہ حاصل است وازو ے بنا بر علاقہ مضغہ راو
چون از امارگی در ایستاد و مطمئنہ گشت گنجایش سر کشے ندارد پس آن قلب حقیقی صلاح از اعلے میرسد وازو ے بمضغہ
شرارت و فساد از جانب اسفل او را حاصل است و صلاح از جانب اعلے وازو ے بحسب علاقہ بمضغہ مے رسد
قبل از مرتبہ کمال اطمینان کجا است و کرا است پس قبل ازان صلاح و فساد بدن بصلاح و فساد مضغہ مربوط
گشت و بعد ازان صلاح بدن بصلاح مضغہ و اگر بعد از اطمینان قلب و نفس تکبر و نخوت و شہوۃ راندن و بحرص و
ہوا و بخل و امساک بدن فاسد گردد این فساد از قلب صنوبری الشکل ببدن نرسیدہ است چہ این از مقتضیات
طبائع است صولۃ کبیر نتیجہ نا راست و داعیہ شہوۃ ثمرہ ہوا است حرص و ہوا عادت آب است امساک صفت
خاک است طبائع اربعہ بتمامہ بدن تعلق دارند و ہر چند بمرتبہ کمال رسیدہ شود طبائع از اقتضاء خود باز نمے ایستند استاذ
اللہ تعالیٰ ہذا العبد بوذہ المعرفۃ ہذا الا نہا انفع جدا مرتبہ روح نزد بعضے بعد از قلب است و نزد بعضے سر بعد از قلب است
و مرتبہ روح بعد ازو و گفتہ اند مدرک محسوسات نفس است و مدرک معقولات نفس ناطقہ و لطیفہ جامعہ مدرک اشیا
است کہ از معقول و محسوس مرکب باشند و این از جہتہ جامعیت او است پس چیزے کہ غیر محسوس و معقول باشد کہ
ذات و صفات اللہ است تعالیٰ شانہ مدرک آن نیز باید تا بواسطہ آن راہ یابند و بعالم صفات الوہیت واقف
کروند مصراع رستمے را رخش رستم میکشد ۱۲ لاتحمل عطایا الملک الا مطایاہ لطیفہ صاف فرستاد کہ تعلق باین حقیقۃ
جامعہ داشت انرا سر گویند پس لطیفہ صاف فرستاد کہ بسر تعلق دارد آن را خفی گویند بعد ازان لطیفہ صاف تر فرستاد
کہ بخفی تعلق دارد آن را اخفی نامند سر و خفی و اخفی ہر سہ اتصال باذات دارند اتصال سر و خفی باذات از روئے
تلبس صفات و تجرد ازان است اتصال سر باذات از جہتہ تلبس باسما و صفات است و اتصال خفی من حیث التجرد
و التنزہ است و حدیث فی الاخفی انا مؤید این معنے است و اتصال اخفی باذات بآن حیثیت است کہ از قید تجرد و
تنزہ نیز منزہ و معرا باشد گفتہ اند این لطایف در ہر فرد از افراد انسانی ہمراہ روح علوی ودیعۃ گذاشتہ اند و بحجب
ظلمانی مستور اند بعد از تزکیہ نفس و تصفیہ قلب و تجلیہ روح بظہور مے آیند و بعضے گفتہ اند کہ بعد از تجلیہ روح مجددا فایض
میشوند ظاہر نزد فقیر قول اول است باید دانست روح را قبل از تعلق بابدن توجہ بطرف مقصود حاصل بود اما بدون
نسیان وجود خودش و چون تعلق او ببدن آمد آن توجہ کہ داشت زایل گشت آن توجہ سابقہ چون بمع شعور بر وجود
خودش بود توجہ اتم نیست چہ توجہ اتم مے طلبد لاجرم فقدان شعور نیز باید پس بعد از علائق اگر سالکے راہ طریقت
را در صحبت کسے یا از تلقین او توجہ حاصل گشت و ہمہ چیز در بصر بصیرت او فنا نمود و بر فناء این چیزہا او را شعور باقی
است این توجہ ہمان توجہ است اما الحال او را در صحبت آن بزرگوار یاد آمدہ است فنا از خود ظلمانی حاصل گشتہ
است اما وجود نورانی باقی است فناء وجود نورانی وقتے حاصل خواہد گشت کہ شعور بفنا نیز برود چہ شعور از جملہ صفات روحانی
است و لازم او صفت و موصوف ہر دو از قبیل ما سوی اند و چون شعور بر فنا نیز نماند فناء وجود روحانی متحقق گشت این
توجہ ثانی بفناء فنا مربوط است و او ل فنا حاصل مے شود و در ثانی فناء فنا مشائخ کرام صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و

Marfat.com

علیہم الصلوٰۃ والسلام طریقے جہۃ حاصل شدن توجہ ثانی وضع نمودہ اند توجہ اول در ضمن توجہ ثانی حاصل مے گردد
ازینجا است کہ ابتداء از عالم امر میکنند بخلاف توجہ اول بتوجہ ثانی قدم در ولایت نہادہ مے شود نہ بتوجہ اوّل چہ
توجہ ثانی بانتہاء سیر الی اللہ صورت میگیرد و انتہاء این سیر بسیر الفنی است و توجہ اول بسیر آفاقی مربوط است سیر
آفاقی و سیر انفسی ہر دو داخل سیر الی اللہ اند توجہ لانی مر روح را چنانکہ اصالۃ حاصل مے گردد در ضمن توجہ قلبے نیز حاصل
میگردد و این بحسب جامعیت او است اما این معاملہ وقتے روے میدہد کہ در توجہ قلبی ہم شعورے بر وجود غیر
فنا نماند و اگر شعور باقی باشد ہمان توجہ اولی روح را در ضمن توجہ قلب حاصل خواہد شد ازین بیان لائح گشت
کہ مشایخ طرق دیگر کہ در ضمن توجہ قلب جمیع توجہات را حاصل میکنند نظر بر جامعیت حقیقت جامعہ است آنچہ دیگر
لطائف را حاصل است این لطیفہ را بحسب جامعیت تنہا حاصل است پس کسے کہ خواہش و آرزوے این نعمت
عظمی داشتہ باشد صاحب آن طریق را کہ مرجوع الیہ باشد طلب نمودہ استفادہ نماید تا بمین ہمت او دایرہ
امکان باشرہ پیماید و حجب ظلمانی و نورانی خرق نمودہ بر روئے مقصود ناظر آید **بیت** رہبرے جوکہ درین بادیہ ہر سو
راہیست ✤ مرد سرگشتہ چہ داند کہ کجا باید رفت ✤ غرض از متوجہ ساختن لطائف دوام عبودیت است کہ بدوام حضور
مع الحق بلا مزاحمت شعور بالغیب بوجود آید اما این سعادت عظمے و نعمت انمی غیر از تصرف جذبہ الہیہ حاصل نمیگردد
و سبب حصول جذبہ شیخ است کہ سلوک او بطریق جذبہ باشد چہ مجذوب سالک مرجوع کامل مکمل است بعد ازان
سالک مجذوب و ماسوے این ہر دو بزرگواران ہرگز کامل مکمل نیست مجذوب سالک را جذبہ مقدم بر سلوک است
بجذبہ عنایت او را کشیدہ بر بساط وصل مے رساند تعب و مشقت راہ مزاحم او نمے شود و بریاضت و خلوت حاجتے
ندارد و سالک مجذوب را بعد از مجاہدات و ریاضات شاقہ و حصول انقطاع از ماسوے اللہ بنظر رحمت در افتد
بمقام وصل میکشند مجذوب سالک از محبوبان است و سالک مجذوب از محبان فرق در محب و محبوب بسیار است
مجذوب سالک محمدی المشرب است رزقنا اللہ سبحانہ و حق این فقیر شیوہ محبوبان در کار داشتہ اند الحمد للہ والمنۃ
چون اینچنین صاحب جذبہ بدست آید خود را باو سپارد تا آنچہ مناسب حال او داند فرماید طریق وصول در طریقہ
علیہ نقشبندیہ یا بمحض صحبت است یا بذکر یا مراقبہ ذکر و مراقبہ آنچہ بفقیر رسیدہ است بمع بعضے معارف کہ باین فقیر
ظاہر ساختہ اند در رقم زدہ کلک بیان مے آید چون طالب صادق بمرشد کامل مکمل کہ طبیب حاذق است برسد
باید کہ شیخ او را اول استخارہ فرماید تا ہفت استخارہ تکرار نماید ابن سنی روایت کردہ است کہ رسول خدا صلے اللہ
علیہ وسلم فرمود مرانس را رضی اللہ عنہ کہ اے انس چون قصد کارے کنی پیش ہفت بار استخارہ کن [illegible]
در دل تو قرار گیرد خیر تو دران است و در صحیح مستدرک و سنن ترمذی روایت است از [illegible]
کہ رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم فرمود از نیک بختی و سعادت فرزند آدم است طلب [illegible] از خدائے تعالے و
از بدبختی او است ترک کردن طلب خیر از خدا تعالیٰ و در صحیح [illegible] ترمذی بالفاظ دیگر ہمین ماجرا روایت
است از جابر رضی اللہ عنہ کہ بود رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم کہ در ہمہ امور ما را [illegible] آموختے چنانچہ سورۂ قرآن

Marfat.com

مے آموخت چون یکے از شما قصد کارے کند مثل سفر و نکاح و بیع و شرا و غیر آنہا پس گو کہ بگذارد دو رکعت نماز غیر از نماز فریضہ بعد ازاں این دعا بگوید اللہم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و اسالک من فضلک العظیم فانک تقدر ولا اقدر و تعلم ولا اعلم و انت علام الغیوب اللہم انکنت تعلم ان ہذا الامر خیر لی فی دینی و معاشی و عاقبۃ امری فاقدرہ لی و یسرہ لی ثم بارک لی فیہ و انکنت تعلم ان ہذا الامر شر لی فی دینی و معاشی و عاقبۃ امری فاصرفہ عنی و اصرفنی عنہ فاقدر لی الخیر حیث کان ثم ارضنی بہ چون بداں ہذا الامر برسد مقصود خود را یاد کند چون بدین طریق ہفت استخارہ تمام کند اگر در طلب او تردد ے واقعہ نشد شروع در کار نماید اول او را تعلیم توبہ نماید دو رکعت نماز توبہ گذاردن فرماید چہ بحصول توبہ در راہ کہ موصل بمسند وحدت است سود مند نیست تا از غیر رجوع نفرماید در باب وحدت در نیاید و در توبہ تفصیل نکند باجمال اکتفا نمودہ تفصیل را بمضی ایام حوالہ نماید چہ این او آن و زمان ہمہ قاصرہ است اگر تکلیف در تفصیل توبہ کردہ آید مدتے خواہد برآمد سباد او را در طلب شان فتورے راہ یابد و از مطلب و مقصد باز ماند بعد ازاں طریق کہ انیق استعداد طالب است تعلیم نماید و ذکرے کہ مناسب قابلیت او است تلقین فرماید و توجہ در حق او در کار دارد و شرائط طریق برو بیان سازد و بہ وجوہ آوردن آثار سلف صالحین صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و علیہم اجمعین راغب سازد و از عمل بر کشوف و وقائع باز گرداند مگر بموافق کتاب و سنت درست آید و بر استقامت بر قدم فرقۂ ناجیہ و عمل بموافق مذہب خود دلالت فرماید و مہما امکن بر غمیت عامل سازد و مضایقہ بسیار نماید مگر عند الضرورۃ بہ خصوصیت عمل نماید بداند کہ ابتداء معاملہ این طریقہ علیہ از ذکر قلب است و این ازین جہت است کہ دعوے بمنتہا شدن نیل در بدایت حاصل نمے شود مگر بتزکیۂ نفس و تصفیۂ قلب و تجلیہ روح و چون در تزکیہ نفس کوشیدہ شود و دستے باید کہ حاصل آید و ازاں ترقی نمودہ شود و چون قلب حقیقی جامعہ است ابتداء معاملہ ازاں نمودہ تا در ضمن تصفیۂ قلب تزکیۂ نفس حاصل گردد چہ تصفیۂ قلب از تزکیۂ نفس زود و در مدت قلیل حاصل گردد طریق ذکر قلب این است چون شیخ تلقین کند مرید دل خود حاضر کند و در مقابلہ دل شیخ دارد و چشم فراز کند و لب بر لب نہاد و زبان را بکام چسپیدہ دارد و ہمہ اندیشہ ہا ہم نہد و حقیقت جامعہ را از ہمہ اندیشہ ہا خالی سازد و دل مجازی کہ گوشتہ پارہ ایست صنوبری الشکل عالم خلقے کہ در جانب چپ واقع است متوجہ گرداند تا در ک چیزے نکند و با ہمہ ذات بتعظیم تمام مشغول گرداند و ہمہ را از مشغول گردانیدن این حقیقت جامعہ اطمینان او است بذکر ذات او تعالے لا الہ الا اللہ کہ اللہ تطہیر القلوب و النفس را بند نکند و از لفظ مبارک اللہ کہ اسم ذات است ذات بچون خواہد چہ مقصود و مسمی باسم ہمہ اسم ہمہ تنہا مسمی است و مسمی ذات است کہ مقصود است و بہیچ صفت بآن ملاحظہ نکند تا از ورطۂ ذات بحضیض صفات فرود نیاید ہر چند اسم اللہ مشتمل جمیع صفات است چہ اسم اللہ بر مرتبہ ذات بحت کہ مرتبہ اطلاق است و مبرا از نعوت و صفات است نیز اطلاق مے کند آن حقیقت جامعہ را طرف متعلقش متوجہ ساختہ چندان بذکر مشغول گرداند کہ صفت از مہ او گردد چنانکہ لبہ ہیچ صفت با مبرو ہیچ صفت سامعہ و ہمہ اوقات در حالہ قیام و قعود و نوم و اکل و شرب و بدل حقیقت جامعہ را مستغرق ذکر الٰہی گرداند ذکر استیلا یابد و نسیان ماسوے اللہ حاصل گردد

Marfat.com

بحدیکه اگر تبکلیف ذکر و حضور ازو دور گرداند دور نشود و بیادش نیاید و حرکت مضغه ضروری نیست ہذا این لطیفه زیر قدم حضرت آدم است صلوات الله وسلامه علی نبینا وآله وعلیه ونور او سرخ است این علامت صفائی قلب سالک است یعنی علامت صفائی قلبیه سالک را ظهور نور آن قلب در شده اند در عالم مثال بنور سرخ باید دانست چون حقیقت محمدی صلوات الله وسلامه علیه وآله حقیقه جامعه است پس او صلی الله علیه وسلم بحسب جامعیة جامع شرفها است لهذا فرموده است علمنی علم الاولین والآخرین یعنی خصوصیتی که در رسالت و نبوت و ولایت او را صلی الله علیه وسلم حاصل است و بیگانه ظاهر گردیده است بانبیاء چیزے نخصوص نیست اندر بعضے چیزے دیگر بگروے صلی الله علیه وسلم نسخه جامع است مختصر از ع آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری + اولیاء امت وارث او بیند هر کسے که وارث آن خصوصیت است او را محمدی گویند هر که وارث باشد از محمدی و همه مدد از علی نبینا و علیه افضل الصلوات واکمل التحیات دارد بموسوی نامند این است معنے آنچه در اصطلاح قوم واقع است که فلان بر قدم فلان پیغمبر است و فلان بر قدم فلان پیغمبر است یعنی علومی و معارفی و واردات و تجلیات و حالات که خاصه آن پیغمبر بودند بواسطه مدد و معاونت او مر آن ولی را حاصل میشوند اما از مشکوة نبوت در رسالت حضرت سیدنا است علیه افضل الصلوات واکمل التحیات پس چون لطیفه قلب در زیر قدم حضرت آدم باشد علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام هر ولی را که این قدم باشد او محمدی آدمی است و هر که در زیر قدم حضرت ابراهیم باشد صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیه او محمدی ابراهیمی است علی هذا القیاس محمدی موسوی و محمدی عیسوی چون فنا و بقا بتربیت در جمیع لطائف حاصل کند محمدی المشرب است او را محمدی توانند گفت چون فنا و بقا و لطیفه قلب حاصل شد بعد ازین بعضے بلطیفه روحی و بعضے بلطیفه سری بناء علی الاختلاف مشغول میشوند و بعد از لطائف عالم امر سے در لطیفه نفسی مشغول مے شوند و بائے نفس در دماغ معین نمودہ اند و نفی و اثبات بعد از انتهاء لطائف عالم امر سے و عالم خلقے مشغول بیکدیگر شدند آنچه خلفاء حضرت شیخ المشائخ والمسلمین حضرت جیو شیخ آدم بنوری قدس الله سره اند بعضے بعد از لطیفه قلبی نفی و اثبات مشغول میسازند و بعد ازان بلطیفه نفسی بعد ازان بروحی الی آخر الطائف و بعضے بعد از لطیفه سری بلطیفه نفسی مشغول مے سازند آنچه بفقیر از ممکن النورین مجمع البحرین الغوث الاکمل محمد مسعود السعید اللاهوری رسیده است و ایشان را از حضرت سعد الملة والحق والدین حضرت سعد الله جیو و ایشان را از جناب سیادت مآب قائد الانام الی الله الملک العلام حضرت جیو شیخ آدم بنوری رحمه الله تعالی طریقه است که بعد از لطیفه قلبی نفی و اثبات گفته بلطیفه نفسی مشغول شوند طریق نفی و اثبات این است زبان را بکام چسپاند و نفس را زیر ناف حبس کند و حقیقه جامعه را از جمیع شواغل و [illegible] طرف متعلقش متوجه گردانیده بنفی و اثبات مشغول گردانند بدین منهج که گفته اند از ناف کشیده [illegible] ناف میکشند بفرق سر رساند و الله را از سر بکتف راست رساند و الا الله را از [illegible] چپ است بیارد و این کلمات مذکوره را بجاے خود [illegible] کلمات الله است بر منهج زنند شاید که مطلوب شان از گفتن این کلمات الله است بر منهج بیت آینده مباح است که دیگر نحوه متوجه نگردد و الله اعلم بالصواب

Marfat.com

در طرف نفی وجود جمیع محدثات را بنظر فنا مطالعه کند باین معنے کہ این وجود ظل آن وجود است کہ در مرآت عدم کہ مقابل او است منعکس گشتہ است وعلم ممکن پرتو لیست از از علم واجب وظل است ازان کہ در مقابل خود کہ جہل است منعکس گشتہ است وقدرت ممکن نیز ظلے است در عجز کہ مقابل او است منعکس گشتہ است ہمچنین سمع وبصر وکلام ودیگر صفات حقیقت ممکن عدم است کہ مرآت اسماء وصفات ووجود گشتہ است عدم دائم عدمیست وبرعدم خود باقی است وآنچہ درین آئینہ در نظر مے آید ہمہ ظل اسما وصفات وحضرتِ وجود است ہر بار کہ کلمہ لا الہ الا اللہ بزبان بگوید در برابر آن بخیال واندیشہ معنے لاموجود تصور نمودہ جمیع اشیارا درین اندیشہ محو گردانیدہ در طرف اثبات وجود واجب الوجود را بنظر یقا ملاحظہ کند کہ قائم بذاتہ ومقسوم ہر متوہم است این کلمہ قدسیہ را دو فقرہ است فقرہ اول در سیر الی اللہ است وفقرہ ثانی در سیر فی اللہ در فقرہ اول جمیع دائرہ امکان محو ومضمحل میگردد وحقیقت احتجاب کہ انتقاش صور گونیہ است در دل چون داخل دائرہ امکان است از جملۂ آن نابود میگردد وسیر الی اللہ کہ بقطع دائرہ امکان منوط است حاصل مے آید بیت چون کند لاابساط کثرت طے ✽ دہد الا زجام وحدت مے بحقیقت این کلمۂ قدسیہ این مسافت بیک کام قطع نمودہ مے شود واسم ولایت پیمایندہ وادی تفرقہ بعد از پیمودن صادق میگردد ومتصل منتہائے این وادی در اول قدم ولایت شروع نمودہ می آید انتہاء سیر الی اللہ ابتداء سیر فی اللہ است بعضے بزرگان فرمودہ اند مصرع یک قدم بر فرق خود نہ وآن دگر در کوئے دوست ✽ از قول ایشان معلوم مے شود این مسافت بدو کام قطع مے شود وراہ جز یک قدم نیست یک قدم چون بر فرق خود نہاد وشعورش بر فناء خود نماند سیر الی اللہ با نجامید ونسیان ماسوئے اللہ حاصل شد ہفتاد ہزار حجب کہ بعض ظلمانی وبعض نورانی اند مضمحل گشتند چہ دے از عالم خلق وامر مرکب است وراء افاق وانفس حجب نیستند کہ بگام دیگر اضمحلال آنہا کردہ شود سیر الی اللہ یک گام است در فقرۂ اول قطع آن کردہ شد بعد از سیر الی اللہ متصل آن ابتداء سیر فی اللہ است کہ بفقرہ ثانی حاصل مے شود برداشتن قدم ثانی متصور نیست اگر حسب عقل صفات زاید بر ذات اند وحجب مے نمایند چون عقل را وراء دائرہ امکان مجالے نیست کما قال حافظ ادابہ المعرفۃ مصرع کہ چون صفات الٰہی وراء ادراکے ✽ پس اعتبارات عقلی داخل دائرہ امکان باشند لہذا بسیر الی اللہ قطع باید نمود ہذا بلی اگر ہر دو قدم مراد از سیر آفاقی وانفسے کردہ آید قدم اول بر فرق آفاق نہند وآن در ضمن نہادن قدم بر فرق خود حاصل مے آید قدم ثانی بر فرق انفس نہند درست می آید ومی تواند بود کہ مراد از ہر دو قدم سیر الی اللہ وسیر فی اللہ باشد واللہ تعالیٰ اعلم بحقیقۃ الحال قبل ازین گذشت کہ نفس را حبس کند حضرت خواجہ قدس سرہ فرمودہ اند کہ در ذکر باید داشتن نفس لازم نیست ہمچنین رعایت عدد بلے ہر چہ گویدار سر حضور گوید تا فائدہ بر آن مرتب گردد ومشائخ دیگر برانند کہ باز داشتن نفس در وقت ذکر سبب ظہور آثار لطف است ومفید شرح صدر واطمینان دل ویارے دہندہ در نفی خواطر وعادت کردن باز داشتن نفس سبب وجدان حلاوۃ عظیم است ذکر در واسط بسیاری از خواہد دیگر وچون نفس حبس کند اگر رعایت عدد کند در ہر نفس کہ حبس کند عدد طاق گوید چنانچہ سہ وپنج وہفت ونہ ویازدہ وسیزدہ آنچہ تواند بگوید وچون نفس تنگ شود بگذارد باز حبس کند واز سر گیرد ہکذا ثم وثم تا عدد

Marfat.com

به بیست یک رسد و در حبس نفس صبر کرده باشد تا اثر حلاوة ذکر بدل رسد اما آنچه بفقیر زبدهٔ را نموده اند بحبس نفس هرچه گوید بحضور دل گوید گفته اند چون عدد از بیست و یک بگذرد و اثر ذکر ظاهر نگردد دلیل است بر عدم قبول ذکر باید که از سر گیرد و اثر ذکر این است در زمان نفی وجود بشری از تو نفی شود و در ضمن اثبات اثرے از آثار تصرفات جذبات الهیه در تو ظاهر گردد ظهور آثار بحسب استعدادات است بعضے را از ماسوے الله غیبت حاصل مے آید و بعضے را سکر و غیبت حاصل میشود بعد ازان وجود عدم مراورا متحقق مے شود بعده بفناء مشرف میشود و اعلے و اتم این فنا است که سالک را خبر ماسوئے الله نماند بلکه بر فناء خود شعور نماند چون در نفی و اثبات فناء و بقا حاصل گشت در لطیفهٔ که عالم خلقے است شروع نماید بعضے مشائخ محل این لطیفه دماغ مقرر نموده اند و حضرت جیو قدس الله سره طرف پایان از ناف گفته اند بفقیر طریق ثانی رسیده است باید که دران جا اسم مبارک الله را تصور نماید علامت صفائی نفس از کدورات ظهور نفسے است در عالم مثال بصورت نور کبود بعد ازان در لطیفه روحی شروع کند و آن در جانب راست واقع است بالاے سینه راست دران نیز تصور اسم مبارک الله کرده باشد این لطیفه زیر قدم حضرت ابراهیم است صلوات الله و سلامه علی نبینا و آله و علیه نور این لطیفه زرد است چون ملکه شد بعد ازان در لطیفه سرے شروع نماید و آن در میان دو سینه واقع است و علامت صفائی او ظهور نور سفید است و این لطیفه زیر قدم حضرت کلیم الله است علی نبینا و علیه الصلوة و السلام چون بفضل الله و عنایته درین لطیفه ملکه شد بعد ازان در لطیفه خفی شروع نماید و آن در دماغ متصل فوق جبهة واقع است نور او سیاه است و در زیر قدم حضرت عیسی روح الله است علے نبینا و علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات واقع است بعد ازان در لطیفه اخفی شروع نماید و آن در فرق سر واقع است و نور او سبز است در زیر قدم حضرت خاتم فخر الرسالة علیه و آله افضل الصلوات و اکمل التحیات انمها و اعمها واقع است حضرت جیو شیخ آدم بنوری قدس سره نور لطیفه روحی سفید فرموده اند و نور لطیفه سرے سبز و نور لطیفه نفسے زرد و نور لطیفه خفی سیاه و نور لطیفه اخفی سیاه تر باید دانست چون قلب لطیفه جامعه است بحسب جامعیت همه انوار از وے سرمیزنند اگرچه سرخ را با قلب خاص کرده اند و دیگر انوار بدیگر اما چون وے جامع بین عالم علوی و سفلی است در ضمن توجه او توجه دیگران هم حاصل مے شود و نور آنها از وے نیز سرمیزنند فعلی هذا درین موطن در بعضے اوقات انوار با یک دیگر مختلط یافته خواهند شد هذا ما علمنی ربی حضرت جیو شیخ المشائخ المسلمین شیخ آدم بنوری رحمه الله تعالے فرموده اند در احوالی ذللونی و تجلے که در ابتدا سکر و شوق و وله و در انتهاء مراقبه و کشوف زیاده باشد تعلق او بیشتر بقلب باشد و در احوالے که صحو و آرام بصحو بیشتر بود تعلق او بروح بسیار بود و نفس بکمال هر دو شریک است درین مغلوبیت خود و آن هر دو لطیفه در کمال نفس شریک اند درین غالبیت بعد از جمیع لطائف در لطیفه قالبے شروع نماید این لطیفه مرکب از چهار لطائف اربعه اند چشم پوشیده از فرق سر تا قدم در هر فدهٔ بدن تصور لفظ مبارک الله کند و [illegible] چون ملوکند نه اسم بجسے مشغول شود تا تمام بدن را ذکر فرا گیرد و صفت لازمه تمام [illegible] این را باصطلاح ذکر خوانند فنا فی الشیخ که تخلق باخلاق آن بزرگوار است و فنا جسدے در اینجا متحقق میگردد و تخفی نماند سلوک در لطائف پنجگانه عالم

Marfat.com

امرے از قلب تا اخفی نصیب محمدی المشرب است سیر در عالم امر بترتیب مذکور حاصل نموده در اصول آنہا شروع مے نماید بعد ازاں در اصول دیگر از بقدر استعداد درجات حاصل مے کردند بعضے را یک درجہ از درجات ولایۃ کہ قلب است حاصل دیگرے دو بعضے را دو درجہ کہ تا روح است و بعضے را سہ درجہ کہ تا سر است ترقی حاصل مے آید و بعضے را نہایت کمال تا درجہ چہارم باشد کہ مقام خفی است و بعضے را تا اخفی کہ درجہ خامسہ است مگر محمدی المشرب کہ استعداد تام دارد جمیع مراتب عالم را چہ عالم صغیر و عالم کبیر طے نمودہ واز حصول آنہا کہ ظلال اسماء واجب اند در گذشتہ باصول آنہا کہ اسما و صفات واجب اند مے رسد و اگر ظاہر باخفی برسد و بنقطہ آخر او نرسد تمام الاستعداد نیست بدیں المحال فی جمیع اللطائف اگر بلطیفہ از لطائف رسید و در اول این لطیفہ یا در وسط آن بماند و در نہایت آن نرسید علامت نقصے است کہ در استعداد واقع است ازینجا ظاہر گشت کہ تفاضل یک بر دیگر بحسب قرب و رسیدن باصل است نہ بحسب قدم است ہر چند صاحب قدم خفی و اخفی باشد چوں قرب حاصل او نگشت از وے صاحب قدم قلبی و روحی و سری کہ قرب حاصل نمودہ و باصل اصل رسیدہ است فاضلتر است و خیلے مزیتے دارد مصراع ہر گدائے مرد میدان کے بود + اگر صاحب خفی و اخفی و غیرہ را کمال حاصل شد و بنقطہ آخر پیوست و بنہایت اصول رسید او را بر صاحب قلب فضلے و شرفے است و این ولی را ہر چند بر دیگران بحسب کمال فضلے و شرفے ظاہر و باہر است اما بر نبی کہ در درجہ سفل واقع است مزیتے نیست و نہ ولایت او از ولایۃ انبیا افضل است چہ ولایۃ او تابع ولایت صاحب نبوت است علی الدوام سر او از قدم او سر نخواہد گذشت بلی انبیا را بر یک دیگر بحسب علو و سفل فضلے ثابت است و لطائف پنجگانہ عالم امرے کہ بیان افتاد ہر یکے را فنا و بقا است لطیفہ اول را کہ قلبی است مناسبت بتجلی صفات افعال است فنا او بتجلی افعال است و این تجلی را محاضرہ نیز خوانند و ثانیہ را دلیل فنا ظہور صفات ثبوتیہ ذاتیہ است تجلی صفاتی را مکاشفہ خوانند و فنا لطیفہ سر بشیونات و اعتبارات ذاتیہ است و شیونات ذاتیہ اعتبار لقوش اعیان و حقائق اند در ذات احدیہ چوں شجر مع اوراق منتج و بر درختہ این شیونات در حضرت احدیت ظاہر میگردند و بعلم تفصیل میمانند فنا لطیفہ چہارم در ظہور صفات تنزیہیہ سلبیہ است و فنا لطیفہ خامسہ تجلی ذاتی است این تجلی را مشاہدہ خوانند در ہر مرتبہ از مراتب لایت آنصاحب لایت را کہ قدم او ہست مجلے از صفات ہست یا شیون مرتبہ اول از ولایت زیر قدم حضرت آدم است صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و علیہ و رب او صفت تکوین است کہ منشاء صدور افعال است پس محمدی آدمی را درین لطیفہ فنا بتجلی افعال مربوط گشت مرتبہ ثانیہ از مراتب ولایۃ زیر قدم حضرت ابراہیم است علی نبینا و علیہ من الصلوات اتمہا و من التحیات اعمہا و حضرت نوح را صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و علیہ درین مرتبہ نیز مشارکت است رب او صفۃ العلم است و این صفت جامع صفات ذاتیہ است لہذا فنا این لطیفہ بنسبتی صفات ثبوتیہ ذاتیہ است مرتبہ سیوم زیر قدم حضرت موسیٰ است علی نبینا و علیہ من الصلوٰۃ اتمہا و التسلیمات اعمہا و مبنی او از شیونات شان است الکلام است پس فنا این لطیفہ بشیونات است مرتبہ چہارم زیر قدم حضرت عیسیٰ است علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ و السلام رب او صفت سلبیہ است نہ ثبوتیہ کہ موہن تقدیس و تنزیہ است و اکثر ملائکہ با و مشارکت دارند و شان عظیم و فخیم ایشان را درین جا دخلی حاصل است لہذا فنا این لطیفہ بصفات تنزیہیہ است مرتبہ خامسہ زیر قدم

Marfat.com

حضرت خاتم الرسل وہادی السبل است علیہ وآلہ من الصلوات والتحیات انمہا واعمہا ورب ارب الارباب است کہ جامع صفات وشیونات وتقدیسات وتنزیہات است ومرکز دائرہ این کمالات است ودر مرتبہ صفات وشیونات تعبیر ازان رب جامع بشان العلم مناسب است تعبیر آن توان کرد چون شیون ذاتیہ زاید بر ذات نیستند پس اورا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم وصول بذات بے توسطی حاصل است وہمیشہ او صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم بتجلی ذاتی مشرف است وکل تابعان او را ازین مشرب بہرہ تام است بخلافِ دیگران کہ وصول ایشان بتوسط صفات است صفات ہرچند بحسب حقیقت عین ذات اند اما باعتبار عقل غیر اند فی الجملہ نظر باین اعتبار حاجب اند پس تجلیات صفاتیہ نامزد ایشان گشتند شرفنا اللہ تعالی سبحانہ بالولایۃ المحمدیۃ علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات آنچہ اذکار بودند بعون عنایت پروردگار رقم زدہ کلک بیان کردیدند الآن بیان یادداشت اہمی نمودہ می آید بگوش ہوش باید شنید یادداشت آنست کہ اسم مبارک اللہ را از قلب شروع نمودہ بفرق سر برود بدماغ رساند اما ممتد غیر متناہی تا باز تکرار نیا بدوران آگاہی باضدا باشد وقوف قلبی عبارت ازین است مدام وعلی الدوام بعلم بدیہی در باطن خود معلوم دارد کہ ذات بحسب مطلق از ہر قید است ہمین روش پیش گیرد تا در باطن آرامی والتذاذی باحق پیدا آید چون این معاملہ روے آورد وغفلت وورگشت سلوک یادداشت کامل شد بعد ازان این چنین مشغول باشد کہ اللہ تعالی بر من وتمامہ حالات ظاہری وباطنی من عالم وعلیم است وقتے کہ این آگاہی استیلا یافت پس باین شغل مشغول باشد وبداند کہ بر من وبر تمامہ حالات ظاہری وباطنی من باصر وبصیر مطلق است بے کیف بعد از غلبہ این شغل بداند کہ حضرت حق سبحانہ وتعالی جل جلالہ خود بخود ظاہر است مطلق بے کیف بعد ازان در سر خود بداند کہ گویا حضرت حق را جل جلالہ مے بینم اما مطلق بے کیف وجہۃ بعد از ملکہ درین ہمہ او است مشغولی نماید وبداند کہ ظاہر وباطن ہر چہ ہست مطلق ہمہ او است بلکہ از وست درین مرتبہ ہرچند تجلیات بسیار واقع کردند در مرتبہ ظلال اند وظلے از اصل اند پس اصل خلاصی ازان تجلیہ سر مربوط است ہرچند تزکیہ وتصفیہ وتنقیہ وتجلیہ درین مرتبہ حاصل او گشتہ باشد سالکان را درین موطن خطرہ بسیار است چہ ظل را اصل دانستہ خود را باصل واصل میدانند واز اصل باز می مانند فعلیک ان تحفظ مرتبۃ الظل والاصل پوشیدہ نماند تخلیہ سر عبارت از خلو متخیلہ است از حصول مطلوب وغیر مطلوب وخلو متخیلہ عبارت از دور کردن قوۃ خیال است از متخیلہ خود وبدر آمدن از مدرکات عشرہ کہ پنج ازان ظاہری اند باذرہ۔ سامعہ۔ شامہ۔ ذائقہ۔ لامسہ وپنج ازان باطنی اند حس مشترک خیال۔ وہم۔ متصرفہ۔ حافظہ چون این نعمت عظمی یعنی کہ خاصہ انبیاء است بطفیل وتوسط سرور انبیا حاصل گردد زمان حضور مطلق ووصال حضرت حق نصیب او گشت آن ولایۃ ظلے ولایۃ اولیا است واین ولایۃ ولایت انبیا است صلوات اللہ وسلامہ علیہم ان تعلق لہذا [illegible] این باصل آن ولایت صغری واین کبری صغری بظل اسماء واجب تعالی کہ اصل لہذا [illegible] وکبری باسماء واجب تعالی تعلق دارد چون دائرہ ظلال اسماء واجب تمام گردد [illegible] ان رسید ولایت صغری تمام مے شود نہایت عروج در ولایت صغری تا اینجا است پس شروع در ولایۃ کبری مے شود بدین بدایت ولایت کبری است ازینجا تفاوت میان ولایت نبی ووَلی یا بد دریافت نہایت ولایت ولی بدایت

Marfat.com

ولایت نبی است صلے اللہ علیہ وسلم حصول فنا اتم و بقا اعم وزوال عین الاثر و شرح الصدر و اسلام حقیقی و آنچہ
مناسب اینہا است در ولایت کبری است و حضرت سید السادات حضرت جیو بعد ازین بصور متخیلہ مشغول
میساختند پس باین مشغول باید شد تنبیہ در اثناء طریق اگر کشف مغیبات چنانچہ حال صاحب قبر وغیرہ روی آرد
بران ہرگز ملتفت نگردد و تنبیہ پوشیدہ نماند کشف قبور آنست کہ روح صاحب قبر بے متمثل میشود بصورتی مناسب
از صور مثالیہ و صاحب کشف آنرا در آن صورت بدیدہ بصیرت مشاہدہ میکند اما شیاطین را چون قدرت تمثل
و تشکل باشکال و صور مختلفہ است غیر شکل رسول اکرم صلوات اللہ و سلامہ علیہ و آلہ من رانی فقد رآنی فان
الشیطان لا یتمثل بی پس کشف اعتماد را نشاید بلی برائے معلوم کردن حال صاحب قبر تجلے متقابلہ کفایت میکند
چہ آئینہ حقیقہ جامعہ آن صاحب دولت از نقوش کونیہ پاک معاف گشتہ است بسبب کمال محاذات کہ بآن
ذات بے کم و کیف دارد جز تجلے ذات در وے ہیچ نماندہ است ہر چند وے را بطبع خودش باز آرند جز امرے بے کم
و کیف از وے سر نخواہد زد پس ہر چہ درین آئینہ پیدا آید از ان اوئیست از روے تقابل شخصے درین آئینہ ظاہر
گشتہ است بیت فدائے طلعت آئینہ مے توان بودن ۔ کہ با سیاہ سیاہ است و با سفید سفید ہمچنین است صحبت
غیرے چون بہمرسد بباطن خود نظر بروے کند ہر چہ بعد از آمدن او ظاہر شود داند کہ این نسبت از وامت خودش و خلے
دران ندارد در ولایۃ کشف و کرامت شرط نیست چہ بسیاری اولیا اند کہ کشف ندارند اما در قرب درجہ اعلی دارند و
صاحب کشف و کرامت ازوے در درجہ سفل از قرب واقع مے باشد پس ظہور کشف و کرامت شرط صحت ولایۃ
نباشد چہ بسیارے از صاحب کشف اند کہ اولیا نیستند مگر این قدر باید کہ محق از مبطل شناختہ شود و آن تجلی متقابلہ حاصل
مے آید ہذا تنبیہ چون باد بیہ آفاق و انفس بہ پیماید و از جمیع دائرہ امکان بسر آید سیر الی اللہ تمام شد پیمودن دائرہ امکان
آنچہ بر این فقیر ظاہر ساختہ اند در ضمن نسیان نفس خود است چون نسیان نفس خودش حاصل کرد نسیان ماسوئے اللہ
نیز حاصل گشت چہ نسیان نفس چون اتم حاصل گشت و شعور بر نسیان نماند بر اشیاء دیگر علم و شعور نمے ماند پس نسیان ماسوئے
اللہ بنسیان نفس او مربوط گشت حاجب ہمین نفس سالک آمدہ عالم انتقاش صور کونیہ چنانچہ مال و جاہ در دل جبہ نفس
او است تا از مرادات نفس بدر نیاید محبت او تعالی بر دل او غالب نمے آید و بروے استیلا نمے یابد و این حاصل
نمے شود مگر بفناء فنا کہ فناء اتم است کہ نفس او مضمحل گردد درینوقت سیر الی اللہ منتہی مے شود بعد ازین ابتداء سیر
فی اللہ است بر سالک بعد از فناء مطلق کہ فناء ذات و فناء صفات است وجود حقانی مے پوشانند بسبب آن وجود
بصفات الہی و اخلاق ربوبی مشرف مے شود و بمرتبہ کہ حدیث قدسی بر آن ناطق است لا یزال العبد یتقرب الی
بالنوافل حتی احببتہ فاذا احببتہ کنت سمعہ و بصرہ و لسانہ و یدہ و رجلہ یسمع و بی یبصر و بی ینطق و بی یبطش و بی یمشی
درین دار السلطنۃ متحقق میگردد و ذات و صفات فانی بوجود حقانی در شہود درین مقام مبدل مے گردند و تصرفات
جذبات حضرت حق درین وقت بر باطن وے استیلا مے یابند و درین وقت بر او امر و نواہی شرعیہ علے صاحبہا
الصلوات و التحیات محفوظ میگردد ہمین دلیل است بر صحت حال فنا و بقا کہ سیر الی اللہ و سیر فی اللہ است بعد ازین

Marfat.com

سیر سیر عن اللہ باللہ است کہ نزول بمقام صحو است این مقام انبیا است وکل تابعان ایشان را ازین مقام نصیب است
درین مقام نصب ولی جہۃ دعوت است سیر فی اللہ مقام کمال است واین مقام مقام تکمیل است بشرط اجازۃ شیخ درین
مقام طلب مرید و تربیت صحیح است ہر تصرفے کہ درین مقام ازوے سرزند اگرچہ بوے منسوب باشد ازو نے نیست
چہ وے از تصرفات بشریت بالکلیہ برآمدہ است از حضرت خواجہ یحییٰ ابن خواجہ عبید اللہ احرار منقول ست اہل
تصرف بر انواع اند بعضے ازان قبیلہ اند کہ ماذون مختار اند باذن حضرت حق و باختیار خود ہر گاہ کہ خواہند در شخصے
تصرف مے کنند و در ایفاء وے خودی مے رسانند بعضے آنانند کہ با وجود قوت تصرف جز بامر غیبی تصرف نمیکنند
تا از پیشگاہ مامور نشوند و بعضے دیگر کسانے اند کہ گاہ گاہ صفتے و حالتے بر ایشان غالب شود در حین غلبہ آن حال
در باطن مریدان تصرف میکنند و از حال ایشان را متاثر سازند پس کسے کہ نہ مختار و نہ ماذون و نہ مغلوب از و چشم تصرف
نباید داشت انتہی کلامہ این اہل تصرف کہ حضرت خواجہ فرمودہ اند ہمہ ایشان صاحب تکمیل نمیتوانند بلکہ ہمہ ایشان
صاحب کمال نیز نیستند چہ مجذوب سالک چون در مقام قلب تمکین و رسوخ پیدا کند صحوے و معرفتے کہ مناسب آن
مقام است او را میسر شود طالبان را فوائد تواند رسانید در صحبت وی اجذاب مرطالبانرا حاصل میشود اما نیل کمالیکہ آن مربوط بنسبت
مکمل در صحبت صاحب کمالی کہ مرجوع باشد صحبت وی اثر قوی دارد و بفنا مشرف میسازد کہ عقب وی بقا است چون پارس آہن کہ بہم نزدیک
شوند آہن بالصفت طلا میدہد و مجذوب غیر کامل مکمل کہ صحوے پیدا کردہ است ہر چند جذب قوی در صحبت وے حاصل مے گردد
موجب کمال نیست از ینجا لائح میگردد کہ در سیر سلوک مقتدیٰ کسے باید کہ منتہی مرجوع باشد نہ مجذوب غیر منتہی و
مجذوب را مشائخ جہۃ افادہ درین باب نصب میکنند چہ وے از رذایل اخلاق نفس خلاصی حاصل نہ کردہ است
لہذا چون طالبان کہ استعداد تام و قابلیت تمام فنا و بقا داشتہ باشند در صحبت وے در آیند اگر بعد از حصول جذبہ کہ
از مجذوب منتہی صدا ست ایشان را رخصت نکنند و او بخدمت شیخے دیگر کہ کامل و مکمل باشد در نہ آید احتمال فساد
استعداد وے است اگر باذن خود آن طالب را رخصت کند بہتر والا غیر از رخصت بخدمت مکمل شدن ورزی ندارد
بلکہ بہتر است والا نہ مثل وے ناقص خواہد شد پس ہر کہ از شیخ ماذون بود و صاحب تصرف بودہ باشد زعم
کمال تکمیل خود نکنند چہ مشائخ کرام چون در زمانہ فسادے می بینند و گمراہی و ضلالت را در عالم بسیار غالب
مشاہدہ مے نمایند بعضے مریدان را کہ صاحب جذبہ اند اجازت می دہند تا مردمان را براہ حق خوانند تا بحصول جذبہ
از فاشایستہ باز مانند فقط این جذبہ موجب فنا و بقا نیست الا ماشاء اللہ پس ماذون را باید کہ او را رخصت دہد تا مناسب
استعداد خود از دیگرے کہ مکمل باشد استفادہ نماید استفادہ نمودن طالب مستعد بحسب استعداد و بقدر [illegible]
چون صاحب تصرف ہمت خود را بر قلب سالک گمارد و بدل متوجہ دل طالب گردد [illegible]
مے شود و از راہ باطن از دل آن بزرگوار پرتوے و عکسی بر باطن طالب می[illegible] پذیرد آئینہ صاف
دادہ اند و در آن آئینہ جز تجلی او تعالیٰ نمانده است بطریق انعکاس در آئینہ استعداد آن طالب نیز ہمان پرتوی
ظاہر میگردد ہر چہ مقابل آئینہ دارند عکس ہمان چیز در آن ظاہر گردد این را نیز تجلی متقابلہ توان گفت بدل متوجہ

Marfat.com

شدن دل طالب را تصرف و توجه نامند و همت عبارت از جمع خواطر است بر امر واحد بر وجهی که خلاف آن بخاطر نگذرد
واگر خلاف آن بخاطر گذرد آن از جمله ارباب همت نیست محبت پناها این مکتوب بنابر عدم مساعدت وقت گنجائے
بیان ندارد و با مساعده وقت کتابے باید که گنجائے تفصیل را شاید غرض توجه بآن جناب است بدوام حضور و
شهود بلا ملاحظه غیر که حاجب چهره وحدت نگردد بلاک غرض توجهی است که دران توجه وحدت حاجب کثرت نیز
نباشد که تعبیر ازان بصحو تواند کرد چون بجاده مستقیمه دلالت بآنمحب خاص کرده شده است و راه راست بایشان
نموده شده است رجا آنست که قلاده محبت که در گردن آنمحب انداخته اند خود کشیده چنانچه بفراز برده اند بالعلا اعلی
برده به نشیب نیز خواهند آورد و همین مکتوب مجمل جهة دریافت بعضے نکات و بدست داشتن سند کافی است
بطبق همین عامل باشند بے مقصود خواهند برد ؎ با این همه بیحاصلی و هیچکسی عود ماندہ بنارسائی دبو الهوسی
دادیم تا بگنج مقصود نشان * گر ما نرسیدیم تو شاید برسی * این فقیر را بسلامتی خاتمه بدعا در آفات و اوفات خاص
مدد رسانیده باشند مگر حضرت حق بدعاء شما از سوء خاتمه نگاهدار است تضرع الی الله القدیر و هو تعالی بالاجابت
جدیر الحمد لله رب العالمین اولاً و آخراً و کذلک الصلوات و التحیات علی رسوله و آله و صحبه فی کل وقت و حین
کما یحب ربنا و یرضی و السلام علی من تبع الهدی و التزم متابعة المصطفی صلوات الله و سلامه علیه علی یوم الجزا *

مکتوب پنجاه و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما که بنام احقر خدمه محمد فاضل جامع این مکاتب
صدور یافته در تحقیق سیر الی الله و فی الله و نهایت مقامات عروج و مرتبه نزول و هبوط بطریق
محققین از متاخرین و بیان مشرب متقدمین مع التحقیقات اللائقة بالمقام و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله وحده و الصلوة و السلام علی من لا نبی بعده و علی آله و اصحابه و من نحی نحوه اما بعد فضایل پناه
میان محمد فاضل سلمه الله تعالیٰ و ابقاه معلوم نماید انکه انتهاء سیر الی الله تا اسمی است که حقیقت سالک مظهر ان است
در هر گاه بآن اسم رسید سیر سالک دران اسم و ما یتعلق به صورت میگیرد و چون ازان اسم و ما یتعلق به حمایتکشف علی ارباب
الواصلین الیه گذشته بسماء حقیقی رسیده و فنا و بقا دران حاصل نمود منتهی حقیقی شد و فی الحقیقة سیر الی الله درین صورت
حاصل است نهایت اول را که نهایت تا اسم است نیز نهایت سیر الی الله اعتبار کرده اند و باعتبار فنا و بقا که درین مرتبه
حاصل میشود اسم ولایت اطلاق نموده اند و انکه بعضے مشائخ گفته اند که سیر فی الله را نهایت نیست این سیر در وقت
بقاست و بعد از طے منازل عروج و معنے بے نهایتے آن سیر آنست که اگر سیر دران اسم واقع شود و بتفصیل شیونات
مندمجه دران متجلی گردند هرگز بنهایت آن سیر نخواهد رسید چونکه هر اسم مشتمل بر شیونات مندرجه بے نهایت است اما در
وقت عروج اگر خواهند که او را ازان اسم بگذرانند بیک گام ازان خواهد گذشت و بنهایت النهایت خواهد رسید اگر

Marfat.com

ہما جا آنرا فانی و مستہلک داشتہ زہے شرف و لطف و اگر جہۃ تربیت ناقصان رجوع دادہ باز آوردند زہے فضل
و کرم و پس عدم وصول بنہایت النہایت مبنی بر سیر تفصیلی است کہ در اسما و صفات و شیونات و اعتبارات واقع
گردد و وصول بہ نہایت النہایت مبنی بر سیر اجمالی است پس سالکین در صفات مفصلا و سائرین در شیونات
و اعتبارات مرتبا در تجلیات صفاتیہ تا ابد محبوس اند و مراتب وصول در حق آنہا جز بصفات نیست چہ عروج
بحضرت ذات متصور نمے شود مگر بسیر اجمالی در صفات و شیونات و اعتبارات و ہر کہ واقع شود سیر او در اسماء
صفات بتفصیل او محبوس مے ماند در صفات و از تجلی ذات بہرہ ندارد و چون سالک بسیر اجمالی بنہایت النہایت
برسد او را وصل عریانی حاصل گردد و مراد از وصل عریانی رفع جمیع حجب است بکمالہا و زوال موانع است باسرہا و
چون اعظم حجب و اقوائے آن تجلیات متنوعہ و ظہورات مختلفہ است لابد ست از انقضاء آن تجلیات و ظہورات
برابر است کہ باشد تجلے و ظہور در مرایاء امکانیہ یا در مرایاء وجوبیہ چہ این ہمہ در حجابیت برابر اند اگرچہ تفاوت
است فیما بین آنہا در شرف در رتبہ و آن خارج است از نظر طالب و چون آن واصل باصل الاصل و نہایۃ
النہایت را رجوع دہند در ان شوق نمے باشد زیرا کہ شوق مقتضی فقد است و فقد در واصل مقصود است
چہ شخصے دیدہ باشی یا شنیدہ کہ بنفس خود مشتاق باشد ہر چند نفس خود را دوست داشتہ باشد و این از جہت
عدم فقد او است در حق او و مقرب و اصل کہ فانی فی اللہ و باقی باللہ بودہ باشد حال او با حق جل مجدہ مثل حال
شخصے است با نفس خود پس لاجرم در و اصلان شوق نباشد شیوہ شوق در ابرار است زیرا کہ محبان اند فاقد در
حدیث قدسی آمدہ الاطال شوق الابرار الی لقائی و انا الیہم لاشد شوقا و مراد بابرار غیر مقرب و اصل اند در ابتداء باشند
یا در انتہا اگرچہ باقی ماندہ باشد در وصول ایشان مقدار خردلہ و خوش گفتہ اند بیت فراق یار اگر اندک است اندک نیست
در دل دیدہ اگر نیم مو است بسیار است و می آرند کہ حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ دید قاری را کہ قرآن
مے خواند و گریہ میکرد پس گفت ما ہمچنان قرآن میخواندیم و گریہ میکردیم ایا این دلہائے ما سخت شدہ اند و حضرت خواجہ
باقی باللہ قدس سرہ مے فرمودند کہ منتہی و اصل بسیار بار تمنی شوق و طلب کہ در ابتدا داشت میکند و برائے رفع
شوق مقامے کامل تر است از اول و اتم تر از و و آن مقام یاس و عجز از ادراک است چہ شوق متصور میشود در
متوقع فحیث لا توقع لا شوق و چون رجوع کند این کامل و اصل بنہایت النہایت برجوع فہقری کہ آن را سیر
عن اللہ گویند شوق کہ از و رفع شدہ بود سوے وے عود نمیکند با وجود فقد بہ رجوع زیرا کہ نبود زوال شوق او از جہۃ
وجود فقد بلکہ بود از جہۃ حصول یاس و آن موجود است بعد الرجوع نیز بخلاف کامل اول زیرا کہ خود [illegible]
او شوق بسبب رجوع او بعالم از جہۃ حصول فقد کہ زایل شدہ بود پیش پس در ہنگامے کہ [illegible]
شد آن شوق کہ زایل شدہ بود بزوال آن باز حاصل شد و گفتہ نشود آنکہ [illegible] گویند تا بد الآبدین
پس توقع بعض آخر ارتکب کردہ مے شود و درین ہنگام شوق متصور [illegible] آمدیم کہ عدم انقطاع مراتب
وصول مبنی بر سیر تفصیلی در حق این سالک نہایت منتفی مے شود و شوق از و ے زایل مے گردد و ما منتہی

Marfat.com

واصل کہ قطع نمودہ است جمیع آن مراتب وصول بسیر اجمالی در سیدہ است بمنتہائے کہ ممکن نیست تعبیر ازان بعبارتے واشارۃ پذیر نیست بہیچ اشارتے پس توقع در اینجا ہرگز متصور نیست پس البتہ از وشوق زائل شود واین حال خواص اولیاء کرام است چہ ایشان از ضیق صفات عروج نمودہ بحضرت ذات حق سبحانہ رسیدہ اند در حق آنہا گرانی نبوق نماندہ است بخلاف سالکین در مراتب صفات مفصلا وسائرین در مدارج شیونات واعتبارات مرتبا چہ آنہا محبوس اند در تجلیات صفاتیہ تا ابد الآباد ومراتب وصول در حق آنہا جز بصفات نیست ووصول آنہا بذات متصور نیست چہ وصول بذات غیر از سیر اجمالی صورت ندارد پس چون محبوس دائرہ صفات باشند شوق وطلب از آنہا زایل نشود ووجد وتواجد از ایشان جدا نگردد واز اینجا دریافتہ باشی کہ اصحاب شوق ووجد وتواجد اصحاب تجلیات صفاتیہ اند از تجلیات ذاتیہ بہرہ ندارند وتا کہ در شوق ووجد باشند نصیبہ از تجلیات ذاتیہ نخواہند برد واز اینجا فرق میان واصل بنہایت النہایت وواصل بنہایۃ توان دریافت کہ در واصل دوم چہ فرق است وایضا فرق میان ابرار وابرار کہ از ابرار تا ابرار فرق است فافہم وباللہ التوفیق واز آنچہ مذکور شد دریافتہ باشی اینکہ اہل وصول بنہایت النہایت کہ بعد از فناء اتم کہ عبارت از فناء الفنا است کہ فناء سالک در ذات بحت است اہل تمکین اند واما اہل تلوین ارباب قلوب اند وفناء قلوب در صفات است وتخلص آنہا در صفات پس آنہا در وسط طریق اند لہذا تلون احوال لاحق روزگار آنہا است وباین مشیر است قول حضرت حق تعالیٰ ان فی ذلک لذکری لمن کان لہ قلب او القی السمع وہو شہید واہل وصول بذات بحت عاری از صفات را تلوینات حالات دامنگیر روزگار نیست وخلاصی از تلوینات صفات حاصل نمی شود مگر شخصے را کہ عروج او از قلب تا بآخر نقطہ اخفی شدہ باشد واز تحت تصرفات تعدد صفات بیرون آمدہ در فضاء قرب حضرت ذات متمکن باشد وباید دانست آنکہ چون قلب از مقام خود عروج نمودہ بمقام روح برسد نفس بمقام قلب عروج نماید پس درین ہنگام تلوینی کہ قبل ازین قلب را بود از قبض وبسط وحزن وسرور وخوف ورجا الی غیر ذلک عارض نفس میگردد ونفس آن را بنیابت قبول می نماید پس صاحب تلوین میگردد وہکذا الحال فی جمیع مراتب الوصول تا آنکہ نفس بنہایت النہایات برسد وفنا حاصل کند لیکن تلوینی کہ بعد از عروج او بذات وفناء او دران حاصل شود قادح نیست در تمکین از جہۃ عدم احتجاب نور کشف بوجود این تلوین وممکن نیست کہ تغیر از طبیعت برخیزد مادام کہ بشریت باقی است از اینجا گفتہ اند بلیت نفس ہر چند کہ مطمئنہ گردد ہرگز وصفات خود نگردد ۔ ولیکن این تغیر بیرون نمی کند صاحب تمکین را از مقام او فافہم واگر سائلے سوال کند کہ چیست معنے شوق حق تعالےٰ وحال آنکہ از و تعالیٰ ہیچ شئے از اشیا غائب ومفقود نیست در جواب گفتہ شود کہ ذکر شوق در حدیث مذکور از حق تعالیٰ احتمال دارد کہ از قبیل صفۃ مشاکلہ بودہ باشد وذکر شدت باعتبار آنکہ آنچہ نسبت کردہ شود بحق سبحانہ آن شدید وغالب است بر انچہ نسبت کردہ شود سوئے بندہ ضعیف ہذا علی طریق العلماء واما نزدیک صوفیہ جوابش آنست کہ چنانکہ مظاہر ومرایا را جہۃ آئینہ داری بظاہر شوق وآرزو است ظاہر را جہت حکمت ظہور حسن کمالات اسما وصفات سخت تر شوقی است وکنت کنزا مخفی

Marfat.com

فاجبت ان اعرف فخلقت الخلق لان اعرف مشیر باین معنی است بعدم مساعدت وقت باین قدر اکتفا افتاد والسلام علیکم و رحمۃ اللہ وبرکاتہ ✤

مکتوب پنجاہ وچہارم

ازمکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبانِ خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضیلت پناہ ملا محمد وارث پشاوری صمد وبافتہ دربیان اثبات اسلام ونجات والدین شریفین حضرت سرور کائنات علیہ وعلی آلہ افضل الصلوات واکمل التسلیمات بامجج معتبرہ ودلایل مفیدہ از احادیث واقوال علماء حق ورد اقوالی کہ در اثبات کفر اوشان از بعضے علماء صادر شدہ اند وبیان اینکہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ والصلوۃ والسلام علے رسولہ محمد وعلی آلہ واصحابہ اجمعین اللھم اھدنا الی الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیہم غیر المغضوب علیہم ولا الضالین آمین۔ اما بعد محب صادق میان محمد وارث سلمہ اللہ تعالی معلوم نماید آنکہ آن محب صادق الارادت ظاہر ساختہ بود کہ علماء ثقات الکائی پشاور سلمہم اللہ تعالی فرمودہ بودند کہ علماء در ناجی بودن والدین حضرت سید ما رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم متردد اند وفضایل پناہ حقایق دستگاہ شیخ میان محمد عمر پشاوری میفرمایند کہ ہر دو ناجی اند وایشان چون بشکار پور بخدمت درویش رسیدند درین باب استفسار نمایند کہ درویش درین باب چہ میفرماید بنا بران آنچہ تحقیق آن بر فقیر ظاہر گردیدہ است واحتیاط را شاید رقم زدہ کلک بیان میگردد بگوش ہوش باید شنید عمومی در شرح حدیث شداد آوردہ اند تحت قول او کہ من مات علی الکفر ابیح لعنۃ الا والدی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم لثبوت ان اللہ تعالی احیا ابا الحسن الخ کذا فی مناقب الکردری یعنی برائے ثبوت آن در حدیث کہ ذکر کردہ است آنرا غیر واحد از حفاظ والتفات کردہ نشود ہمچو کسی کہ طعن کردہ است دران وحق تعالی زندہ گردانید ہر دو را برائے آن حضرت صلے اللہ علیہ وسلم پس ایمان آوردند ہر دو بآن حضرت از جہۃ خصوصیت برائے آن ہر دو محل بودن ایمان بے نفع بعد الموت وغیرہ خصوصیت است بتحقیق بصحت رسیدہ است آنکہ روکردہ بمشرق آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم آفتاب را بعد از غائب شدن وغروب کردن او پس عود کردہ وقت چاشت گذاردہ صلوۃ علی کما فی الاحادیث از روئے کرامت بود برائے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فکذا ہذا این چنین آوردہ است در حدیث کہ ہر کہ بمرد یا بکشد مرد را یا بدل زندہ از ہمچو ہست صاحب پس ایمان آورند جملگی کہ متمسک بسنت اند واحادیث او دلالت دارند بر ایمان جملہ کفر دلفر چند از جمع اول قابل اند بنجات ہر دو از آنہا تشفی از آن حاصل است وتوہین او نکردہ زندہ گردانید ہر دو را برائے آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم وایمان آوردند بہ وہ باحوال کردہ است باینکہ اگر گوئی کہ ایا ممکن است حدیثے کہ وارد شدہ است در ایمان بہ وجہ موضوع در جواب نگاشتہ باینکہ گویم کہ زندہ کردہ اند وضع آن را بعض مردم وصواب آنست کہ آن حدیث ضعیف است نہ موضوع وبنیاد ترگفتہ است حافظ

Marfat.com

ناصرالدین دمشقی شعر حبا اللہ النبی مزید فضل + علی فضل و کان بہ رؤفا + فاحیاامہ وکذااباہ + لایمان بہ فضلا لطیفا فضلم فالقدیم بہ قدیہ + وانکان الحدیث بہ ضعیفا + نص کرد بر بودن حدیث مذکور ضعیف نہ موضوع و گفتہ است حافظ ابن سید الناس در سیرۃ کہ روایت کردہ شدہ است اینکہ عبد اللہ ابن عبد المطلب و آمنۃ بنت وہب مادر و پدر نبی کریم صلے اللہ علیہ وسلم ہر دو اسلام آوردند و بدرستی خدائے تعالیٰ زندہ گردہ نید ہر دو را برائے آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم پس ایمان آوردند بآنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم در روایت کردہ شدہ است آن ایضا در حق جد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم عبد المطلب بعد ازان گفتہ است و آن مخالف است بآن حدیث کہ تخریج کردہ اند از ابی زرین العقیلی گفت کہ گفتم اے رسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم کجا است مادر من گفت مادر تو در دوزخ است گفتم پس کجا است آنکہ گذشتہ است از اہل تو گفت ایا راضی نیستی باینکہ باشد مادر تو با مادر من و ذکر کرد بعض اہل علم در جمع آنچہ حاصل او این است بدرستی کہ جایز است اینک باشد این در جہ کہ حاصل شدہ است برائے آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بعد ان لم تکن و باشد احیا و ایمان متاخر ازان معارضہ انتہی ملخصا و سوال کردہ شد از قاضی ابوبکر ابن العربی کہ یکے از ائمہ مالکیہ است از مردے کہ گفت بدرستی مادر و پدر حضرت نبی صلے اللہ علیہ وسلم در دوزخ اند پس جواب داد باینکہ او ملعون است زیرا کہ حضرت حق تعالیٰ میفرماید بدرستی کہ کسانیکہ ایذا میرسانند خدائے را تعالیٰ شانہ در رسول او را لعنت میکند آنہا را خدائے تعالیٰ در دنیا و آخرت گفت و نیست ایذا رسانیدن اعظم تر ازین کہ گفتہ شود مادر و پدر حضرت رسول کریم در دوزخ اند و گفتہ است امام سہیلی در روض انف نیست مارا مانند اینکہ بگوئیم آن را در حق والدین رسول کریم علیہ الصلوٰۃ والسلام لقولہ صلے اللہ علیہ وسلم ایذا مرسانید زندگانرا بسبب مردگان و اللہ تعالیٰ مے فرماید ان الذین یؤذون اللہ ورسولہ الآیۃ و بدرستی برما امر کردہ شدہ است اینکہ ما محکم داریم زبان خود را وقتے کہ یاد کردہ شوند صحابہ رسول کریم بچیزے کہ میگردد ان بعیب و نقص در صحابہ پس اینکہ محکم داریم زبان خود را و منع کنیم آنرا از مادر و پدر حضرت رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم احق است و لائق تر و چون این مقرر شد پس حق مسلم این است کہ محکم بدارد زبان خود را از انچہ مخل باشد بشرف نسب نبی او صلے اللہ علیہ وسلم بوجہی از وجوہ و حقانیست در اینکہ بدرستی اثبات شرک در حق والدین رسول کریم اخلال ظاہر است بشرف نسب حضرت نبی طاہر و این مسئلہ از جملہ اعتقادیات نیست پس قلب ازان نصیبے ندارد و اما ہر چہ زبان است پس حق او امساک است از انچہ متبادر باشد ازان نقصان خصوصا بوہم عامہ زیرا کہ عوام قادر نیستند بر دفع آن و تدارک آن ہذا خلاصۃ مافی ہذا المقام من الکلام واللہ ولی الفضل والانعام انتہی شیخ علی القاری الہروی المکی در شرح فقہ اکبر است تحت این قول و والدا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ماتا علی الکفر این روا است بر انکس کہ گفتہ است کہ آن ہر دو مردہ اند پس بر ایمان یا آنکہ ہر دو بر کفر مردہ اند بعد ازان زندہ گردانید ہر دو را اللہ تعالیٰ پس مردند بر آن مقام بعد از ایمان و گفتہ بتحقیق درست کردہ ام برائے این مسئلہ رسالہ مستقلہ علیحدہ و دفع کردم آن را کہ ذکر کرد آن را سیوطی در رسائل خود کہ نہ خود در تقویت این مقالہ بادلہ جامعہ از کتاب و سنت و اجماع امت و قیاس انتہی و از انجا دانستہ میشود کہ تصحیح [illegible] امام ابو حنیفہ رحمہ اللہ در فقہ اکبر بلفظہ مذکور و حال آنکہ عصمت و تقدیم حضرت امام منصف آن نمیکند و علماء ثقات ازان بر پنج وجہ جواب داد اند وجہ اول از وجوہ مذکورہ آنکہ گفتہ است علامہ ابن حجر مکی

Marfat.com

رحمہ اللہ تعالیٰ در فتاوے خود کہ آنچہ نقل کردہ میشود از امام ابو حنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ در فقہ اکبر در حق والدین حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم آن مردود است بسبب آنکہ این لفظ موجود نیست در تالیف امام ابو حنیفہ نعمان بن ثابت کوفی بلک آن تالیف ابو حنیفہ محمد بن یوسف البخاری است انتہی و علامہ برزنجی بعد از نقل این عبارت گفتہ آنچہ ابن حجر گفت صحیح است فی حد ذاتہ و نیست این فقہ اکبر تالیف امام ابو حنیفہ نعمان غایت الامر آنکہ واقع شدہ است اشتباہ بسبب اشتراک ہر دو کتاب در اسم و اشتراک ہر دو مؤلف در کنیت پس گمان برند بعض مردم کہ ہمین است تالیف امام کوفی و دلیل بر ثبوت این اشتباہ آنست کہ بہمرسانیدم نسخہ صحیحہ فقہ اکبر تصنیف امام ابو حنیفہ کوفی رحمہ اللہ تعالیٰ بروایت ابو مطیع بلخی کہ صاحب او است و گذشتہ بودند بران حفاظ و علما و نوشتم من آن را و نہادم نزد خود و متصل گشت بمن سند آن تا امام ابو حنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ و للہ الحمد و این نسخہ غیر آن نسخہ است کہ شہرت یافتہ است میان مردم بفقہ اکبر پس صحیح گشت قول شیخ ابن حجر رحمہ اللہ تعالیٰ انتہی وجہ دوم آنکہ گفتہ اند بر تقدیر تسلیم نسبت کتاب بامام ابو حنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ ظاہر آنست کہ آن لفظ از امام نیست بلک وضع نمودہ اند آنرا بعضے دشمنان امام مثل وضع نمودن دشمنان امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ اکاذیب را در کتب او مثل درۃ الفاخرۃ و غیر آن و پاک است از وے جناب حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ و دال است بر این معنے کمال تقوی جناب حضرت امام اعظم و نہایت حسن آداب او و در است از وے نہایت دوری کہ وضع کند کتابے را در اعتقادیات دین متین حنفی و گرداند آن را اساس شریعت و ترغیب نماید خلق را بخواندن آن و باشد آن کتاب مشتمل بر ذکر کفر مادر و پدر آنحضرت علیہ الصلوۃ والسلام کہ سبب ایذاء او است و حال آنکہ نیست ذکر این امر از جملہ اعتقادیات ضروریہ کہ واجب باشد اعتقاد کردن بران و ایضا دال است بر این معنے کہ علامہ حافظ الدین شارح مناقب امام ابو حنیفہ کہ از کبار حنیفہ است تصریح نمودہ است بنجات والدین شریفین حضرت پیغمبر ما علیہ الصلوۃ والسلام و روایات کردہ است حدیثے را کہ وارد شدہ است در احیاء ایشان پس اگر آن قول موجود بود در کتب ابو حنیفہ رحمہ اللہ تعالیٰ ہرآئینہ مخالفت نمے کرد با امام خود و ہمچنین علامہ دشمنی کہ از جملہ محققان حنیفہ است تقریر کردہ است قول ابن العربی مالکی را در انکہ نسبت کفر بودن در دوزخ بوالدین آن حضرت موجب ایذاء او است صلے اللہ علیہ وسلم پس ظاہر آنست کہ نسبت این لفظ با امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ از وضع و افتراء اعداء او است وجہ سیوم آنکہ گفتہ اند علماء امام کہ بر تقدیر وقوع مثل این قول از حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ باید کہ تاویلے کردہ شود آن را و گفتہ شود کہ مراد آنست کہ ما تا علی زمن الکفر وفات نمودند والدین شریفین آنحضرت در زمان کفر و اطلاق کردہ مے شود زمان کفر بر زمان فترت و ناچار لیست از این تاویل از جہۃ حسن ظن باین امام جلیل القدر عظیم الرتبۃ وجہ چہارم آنکہ بفرض تسلیم منافات ندارد [illegible] والدین شریفین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم و ایمان آنہا بپیغمبر خدائے علیہ صلوات اللہ و سلامہ [illegible] بسبب آن اشارۃ کردہ است باین وجوہ اربعہ سید محمد برزنجی در سداد الدین [illegible] این لفظ از حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ و بودن ظاہر آن مراد او پس اگر واقع گردد در بعض رسایل فقہیہ اختلاف میان حضرت امام الہمام رحمہ اللہ تعالیٰ و سائر علماء ثقہ و ظاہر شود مصلحتے دینیہ یا ضرورتے دنیویہ در ترک قول حضرت امام اعظم رحمہ اللہ

Marfat.com

تعالیٰ وعمل بر قول سائر علما جائز است ترک قول حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ جہت آن چنانکہ در مسئلہ مزارعت و مانند آن وکدام مصلحت زیادہ تر باشد از رعایت ادب جناب حضرت پیغمبر علیہ الصلوٰۃ والسلام وترک تنقیص نسب او باوجود آنکہ نیست این امر از اعتقادیات ضروریہ چنانچہ گذشت ومجتہد بنفس خود معذور است زیرا کہ واجب است بروے اخذ بچیزے کہ مودی گردد بآن اجتہاد او واو ماجور است اگرچہ اجتہاد او برخطا رفتہ باشد وحق دائر است میان کافہ علما در امور اجتہادیہ وبثبوت نرسیدہ است بر کفر بودن والدین شریفین آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و بودن آنہا در دوزخ دلیلے قطعی از کتاب وسنت واجماع واتفاق مجتہدین پس لازم ولابد باشد درین امر ترک قول حضرت امام اعظم رحمہ اللہ تعالیٰ از جہت رعایت جانب جناب حضرت سید الانبیاء والمرسلین علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات و بدانند کہ علامہ سید محمد البرزنجی گفتہ است کہ عجب است از ملا علی قاری کہ از متاخران علماء حنیفہ است وشرح نمودہ است ہمین فقہ اکبر ثانی را بگمان آنکہ ہمین فقہ اکبر تالیف امام ابوحنیفہ است وذکر کردہ است دران چیزے را در حق والدین شریفین آنحضرت کہ موجب ایذاء او است واکتفا نمودہ بر ہمین مقدار بلکہ تالیف نمودہ درین باب رسالہ را پس رد نمودہ اند بروے طایفہ از علما حنیفہ وشافعیہ وذکر نمودہ اند رد او را بعضے علماء در رسایل منفردہ وبعضے در اثنا کتب خود چنانکہ عبد القادر طبری امام مقام ابراہیم در مکہ معظمہ از شافعیہ وچنانکہ علامہ مصطفی بن فتح اللہ حموی مکی وشیخ حسن بن علی عجیمی مکی از علما حنفیہ وغیرہ ایشان وشیخ عبد القادر مذکور در آخر رسالہ خود گفتہ کہ چون تالیف علی قاری رسالہ مذکورہ را دیدم دیدم من در خواب کہ او بالا برآمدیم بر سطحے بلند نزدیک باب ابراہیم پس دفع نمودم واندا ختم بدست خود او را او بیفتاد ازان بلندی بر زمین پس از خواب بیدار شدم خبر دادند مرا وقت صبح کہ افتاد علی قاری از بالاے بامے ورسیدہ است ضررے ازان در اعضاء او پس زندہ نماند بعد ازان مگر روزے چند ووفات نمود انتہی وعلامہ مصطفی بن فتح اللہ حموی در کتاب خود مسمی بفوایدالرضاع یاد نمودہ است بعضے مصائب را کہ رسیدند بعلی قاری در آخر عمر او از فقر ومسکنت تا انکہ فروخت اکثر کتب خود را وغیر ذلک کہ ستر نمودن آنہا بہتر است از ظاہر نمودن آن انتہی وعلامہ شیخ عبد الحق دہلوی رحمہ اللہ تعالیٰ در شرح مشکوٰۃ در شرح این حدیث وعن ابی ہریرۃ قال زار النبی صلے اللہ علیہ وسلم قبر امہ فبکی وبکی من حولہ فقال استاذنت ربی فی ان استغفر لہا فلم یؤذن لی واستاذنتہ فی ان ازور قبرہا فاذن لی فزوروا القبور فانہا تذکر الموت رواہ مسلم گفتہ است کہ گفتہ اند درین نازل شدہ است ماکان للنبی والذین آمنوا ان یستغفروا للمشرکین ولو کانوا اولی قربی وقولہ ولا تسأل عن اصحاب الجحیم بنابر قرأت معلوم واین بر طریقہ متقدمین است اما متاخرین رحمہم اللہ تعالیٰ پس تحقیق اثبات کردہ اند اسلام والدین بلکہ تمام آباء وامہات آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم تا آدم علیہ السلام وایشان واورا اثبات آن سہ طریق است یا ایشان بر دین ابراہیم علیہ السلام بودند یا انکہ ایشان را دعوت نرسیدہ کہ در زمان فترت بودند ومردند پیش از زمان نبوت یا انکہ زندہ گردانید خدائے تعالیٰ ایشان را بر دست آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بدعاء وے پس ایمان آوردند وحدیث احیاء والدین اگرچہ در حد ذات خود ضعیف است لیکن تصحیح وتحسین کردہ اند آن را بتعدد طرق واین علم گویا مستور بود از متقدمین پس کشف کرد آن را حق تعالیٰ بر متاخران واللہ یختص برحمتہ من یشاء ایما شاء من فضلہ وشیخ جلال الدین سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ

Marfat.com

درین باب رسایل تصنیف کردہ وآنرا بدلایل اثبات نمودہ واز شبہہ مخالفانِ جواب دادہ اگرآنرا نقل کنیم سخن گردد وہم دراینجا
باید نگریست انتہی باید دانست شیخ الاسلام خاتمۃ الحفاظ جلال الدین سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ درباب اثبات اسلام ونجات
والدین حضرت سراللہ الاعظم علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات چہار رسایل تالیف نمودہ است یکے مسالک الحنفا فی
والدی المصطفی علیہ الصلوۃ والسلام دوم الدرجۃ المنیفۃ فی الآباء الشریفۃ سیوم الدرر المکامنۃ فی اسلام السیدۃ الآمنۃ چہارم
اثبات الاسلام لوالدی النبی علیہ الصلوۃ والسلام ودرسیرۃ شامی محصل رسایل مذکورہ مع قدری زاید ذکر کردہ است
وشیخ ابن حجر درشرح الہمزیہ نیز قدرے ازین باب بطریق اختصار آوردہ است ودرین مکتوب اگرچہ محصل جمیع کتب
مذکورہ آوردہ شود واولہ آن برسبیل اختصار ذکر کردہ شود ہم باطالت میکشد اما قدر قلیل بلک اقل قلیل ازان آوردہ میشود
تا باتمام ازان خالی نباشد بدانند کہ بسیارے از علماء کرام وائمہ اعلام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین رفتہ اند بانکہ
والدین حضرت سید السفراء علیہ الصلوۃ والسلام ناجی اند نیستند در دوزخ وحکم کردہ شد بنجات ایشان در مدت
برزخ ودر دار آخرت وجماعہ دیگر قایل اند بخلاف این وجماعہ سیوم راہ توقف اختیار نمودہ اند ومصرح نیستند
بیکے ازان قولین اما بیان قول جماعہ اولی کہ بنجات ابوین آنحضرت علیہ الصلوۃ والسلام قایل اند ایشان را درین
مسئلہ طرق ثلثہ است طریق اول آنکہ وفات نمودند والدین مبارکین آنحضرت علیہ الصلوۃ والسلام قبل از بعثت
حضرت پیغمبر ما ونرسیدہ بود ایشان را دعوت ہیچ پیغمبرے از سابقین ونیست برچنین کسان عذابے ہرگز ہر کسے کہ
باشد پس چگونہ معذب باشند کسانیکہ قرابت والدیت دارند بحضرت شفیع الاولین والآخرین علیہ افضل الصلوات
واکمل التحیات اما عدم رسیدن دعوت بایشان ظاہر است چہ آخر جمیع انبیا قبل از بعثت پیغمبر ما علیہ الصلوۃ والسلام حضرت
عیسیٰ روح اللہ بود علے نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام بود مدت فترت مابین او ومیان حضرت پیغمبر ما علیہ الصلوۃ والسلام
مقدار ششصد سال باوجود آن بودند والدین شریفین آنحضرت درزمان جاہلیت کہ فرا گرفتہ بود جہل تمام زمین را از
شرق تا غرب ونہ بود بر روئے زمین دران ایام کسے کہ بداند شرائع را وتبلیغ دعوت بمردم نماید مگر اشخاص چند از احبار
اہلِ کتاب کہ متفرق گشتہ بودند در اطراف زمین ومعلوم نمے شود کہ والدین شریفین خروج نمودہ بودند سوئے غیر مدینہ
شریفہ تا درمے یافتند آن احبار را ونہ عمر دادہ شدہ بود مر آنہا را دراز تا وقوع مے یافت از ایشان تفحص و سور شرائع
وتصحیح نمودہ است حافظ صلاح الدین علائی درکتاب خود مسمی بدرۃ سبکہ فی مولد سیدۃ البریہ کہ زندہ بود والد شریف
آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم مدت ہژدہ سال ووالدہ شریفہ او مقدار بیست سال تقریبًا ومثل اینقدر عمر وسعت ندارد
کہ تفحص کردہ شود دروے این امور مذکورہ را درمثل چنان زمان علے الخصوص کہ والدہ شریفہ آنحضرت [illegible]
وسلم مستورہ ومحتجبہ بود بامردان اجتماع نداشت چون زنان درمثل این زمان کہ ظاہر گشتہ [illegible]
اکثر احکام شرایع ودیانت را پس چگونہ میدانستند درزمانِ جاہلیت کہ نمے دانست [illegible] لہذا چون حضرت
سراللہ الاعظم مبعوث گردید تعجب نمودند از بعثت او اہل مکہ [illegible] ما وجدنا علیہ آبائنا الاولین اگر آنہا علم داشتے
از بعثت رسل مکروہ نہ پنداشتندے آنرا پس واضح گردید ازین تحریر بودن والدین شریفین اہل فترت وعدم بلوغ دعوت

Marfat.com

بآنہا وجماعہ از علماء کرام رحمہم اللہ تعالیٰ تصریح نمودہ اند باینکہ رسیدہ بود دعوت بوالدین آنحضرت واین قول راابن الجوزی درکتاب خود مراۃ الزمان باین عبارت ذکر کردہ کہ گفتہ است قومی از علماء کرام رحمہم اللہ تعالیٰ کہ ہرگاہ رسیدہ بود دعوت والدین آنحضرت راصلے اللہ علیہ وسلم پس گناہ آنہا چہ باشد وباین طریق رفتہ است امام ابوعبداللہ محمد بن خلف معروف بابی در شرح مسلم وہمچنین گفتہ است شیخ الاسلام شرف الدین مناوی رحمہ اللہ تعالیٰ کہ والدین شریفین او مردہ اند در فترت ونیست تعذیب قبل البعثۃ وشیخ عزالدین در امالے خود زیادہ ازین تصریح نمودہ کہ ہرکہ باشد فیما بین دو پیغمبر او از اہل فترت است مگر ذریت پیغمبر سابق کہ آنہا مخاطب اند بشریعت پیغمبر سابق الا انکہ مندرس گردیدہ باشد شریعت پیغمبر سابق پس باشند ہمہ از اہل فترت انتہی کلامہ ازینجا مبین گردید کہ والدین آنحضرت اہل فترت اند بلاشک چہ نیستند آنہا ذریت حضرت عیسیٰ علیہ السلام ونہ از قوم او وایشان اگرچہ از ذریت حضرت ابراہیم علیہ السلام اند لیکن میان زمان حضرت ابراہیم علیہ الصلوٰۃ والسلام و زمان آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم گذشتہ بود زیادہ از سہ ہزار سال ودرین مدت شریعت او مندرس گشتہ بود وباقی نماندہ بود کسے کہ پیرا یند شریعت ابراہیم را بایشان بلکہ نماندہ بود کسے کہ خواند آنرا پس ایشان از اہل فترت اند بلاشک اما عدم تعذیب قبل البعثۃ پس دلیل گرفتہ اند بر آن بکتاب وسنت ہرچہ از کتاب است کہ بآن دلیل گرفتہ اند ہشت آیات اند آیت اولی حضرت حق تعالےٰ فرمودہ است وماکنا معذبین حتےٰ نبعث رسولا اتفاق نمودہ اند جمیع اہل سنت بنا بر استدلال بآن برانکہ نیست تعذیبے قبل البعثۃ ورد کردہ اند بر معتزلہ کہ قایل اند بتحکیم عقل آیۃ دوم حضرت حق جل مجدہ فرمودہ است ذالک ان لم یکن ربک مہلک القریٰ بظلم واہلہا غافلون آیۃ سیوم حق تعالیٰ فرمودہ است ولولا ان تصیبہم مصیبۃ بما قدمت ایدیہم فیقولوا ربنا لولا ارسلت الینا رسولا فنتبع آیاتک ونکون من المومنین وتخریج نمودہ است ابن ابی حاتم در تفسیر خود نزد ین آیۃ کریمہ بسند حسن از ابوسعید خدری رضی اللہ تعالیٰ عنہ گفت کہ گفت رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم ہرکہ مردہ باشد در ایام فترت او بگوید در روز قیامت اے پروردگار من نیامد سوئے من کتابے ونہ رسولے پس بخواند این آیۃ کریمہ را ربنا لولا ارسلت الینا رسولا الآیۃ آیۃ چہارم حق تعالیٰ فرمودہ ست ولو انا اہلکناہم بعذاب من قبلہ لقالوا ربنا لولا ارسلت الینا رسولا فنتبع آیاتک من قبل ان نذل ونخزیٰ اخراج نمودہ است ابن ابی حاتم در تفسیر خود نزد این آیۃ از عطیہ عوفی گفت کہ میگوید کسے کہ مردہ باشد در ایام فترت پروردگار من نیامدہ بود سوئے من کتابے ونہ رسولے وخواندن این آیۃ را ولو انا اہلکناہم بعذاب من قبلہ لقالوا الی آخر الآیۃ آیۃ پنجم حضرت حق تعالےٰ فرمودہ است وما کان ربک مہلک القریٰ حتےٰ یبعث فی امہا رسولا یتلو علیہم ایاتنا وما کنا مہلکی القریٰ الا واہلہا ظالمون اخراج نمودہ است ابن ابی حاتم از ابن عباس وقتادہ درین آیۃ گفتند ہردو ہلاک نکرد اللہ تعالےٰ اہل مکہ را حتی کہ فرستاد بایشان محمد را صلے اللہ علیہ وسلم پس چون تکذیب کردند وظلم نمودند پس بآن سبب ہلاک شدند وظلم در آیہ مذکورہ مفسر بکفر است پس افادہ مے کند آیہ مذکورہ نفی کفر را از کسانیک نرسیدہ است دعوت ایشان را وچون مستحق ہلاک نباشند در دار دنیا پس چگونہ مستحق آن باشند در دار آخرت باوجود انکہ عذاب آخرت سختتر وبزرگتر است چنانکہ خدائے تعالیٰ مے فرماید ولعذاب الآخرۃ اکبر ہرآئینہ عذاب آخرت بزرگتر است آیۂ ششم حضرت حق جل مجدہ فرمودہ است وہذا کتاب انزلناہ مبارک فاتبعوہ واتقوا لعلکم ترحمون ان تقولوا انما انزل الکتاب

Marfat.com

علی طائفتین من قبلنا وان کنا عن دراستهم لغافلین آیة ہفتم حق تعالے گفتہ است وما اہلکنا من قریة الا لہا منذرون ذکری وما کنا ظالمین واخراج کردہ است عبد بن حمید وابن ابی حاتم وابن المنذر در تفاسیر خود از قتادہ در ین آیة گفت ہر کہ ہلاک نہ کردہ است اللہ تعالیٰ از قریہ مگر بعد از حجت و بینہ تا آخر حدیث و آیة ہشتم حق تعالے فرمودہ است وہم بسیط غون فیہا رہنا اخرجنا نعمل صالحا غیر الذی کنا نعمل الآیة مفسران گفتہ اند حجت کردہ است بر ایشان ببعثت نبی صلے اللہ علیہ وسلم وہو المراد بالتذیر فی الآیة واحادیث کہ بآن در ین باب تمسک نمودہ اند ہفت عدد اند آوردہ است آن احادیث را امام سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ در مسالک الحنفا و ماوی ینجا ذکر آنہا طلبا للاختصار ترک نمودیم حدیث اول اخراج نمودہ است احمد بن حنبل و اسحق بن راہویہ ہر دو در مسندین خود و بیہقی در کتاب الاعتقاد تصحیح کردہ است از اسود بن سریع و حدیث دوم اخراج کردہ است احمد و اسحق بن راہویہ ہر دو در مسندین خود و ابن مردویہ در تفسیر خود و بیہقی در کتاب اعتقاد از ابی ہریرة رضی اللہ تعالیٰ عنہ و حدیث سیوم اخراج کردہ است بزار در مسند خود از ابو سعید خدری و حدیث چہارم اخراج کردہ است بزار و ابو یعلی ہر دو در مسندین خود از انس و حدیث پنجم اخراج کردہ است عبد الرزاق و ابن جریر و ابن ابی حاتم و ابن المنذر از ابو ہریرة و حدیث ششم اخراج کردہ است بزار و حاکم در مستدرک از ثوبان و حدیث ہفتم اخراج کردہ است طبرانی و ابو نعیم از معاذ بن جبل و بدانند آنکہ اتفاق کردہ اند ائمہ شافعیة از فقہاء ائمہ اشاعرة از اہل علم کلام و اصول و فقہ بر انکہ ہر کہ وفات یافت قبل از بلوغ دعوت او ناجی است از عذاب دوزخ و داخل خواہد شد در بہشت تصریح نمودہ است بر ین قول امام شافعی رحمہ اللہ تعالے در ام و مختصر و متابعت او نمودہ اند جمیع اصحاب او و ہمچنین گفتہ است امام فخر الدین رازی در محصول خود و باین مصرح اند تابعان او مثل ابن حاجب در تحصیل و بیضاوی در منہاج و قاضی تاج الدین سبکی در شرح ابن حاجب و گفتہ است رافعی در شرح خود ہر کہ نرسیدہ است او را دعوت ثابت نگردد بر وے حجت و بر دے سواخذہ نباشد بدلیل قول خدائے تعالیٰ وما کنا معذبین حتی نبعث رسولا و ابن رفعہ در کفایہ خود تعلیل کردہ است بانکہ او مولود گشتہ است بر فترت و ظاہر نگشتہ است از وے عنادی و نیامدہ است بوے رسولی کہ تکذیب کردہ باشد او را و گفتہ نشود کہ حضرت امام اعذر گفتہ است کہ نیست عذر ہیچ احدے را در جہل بخالق خود و لہذا شرط نمودہ است دعوت در حال قتال با کفار پس بنا بر قول او لازم آید مواخذہ قبل بلوغ دعوت چہ ما میگوئیم کہ عدم شرط نمودن حضرت امام دعوت را در حالہ قتال با کفار سبب آنست کہ ظہور دعوت حضرت پیغمبر خدا و اشتہار او در شرق و غرب قایم مقام دعوت جمیع مشرکان است فلا یلزم نیست دعوت نمودن ایشان را بار دیگر چنانچہ در محیط برہانی بران تصریح نمودہ است و ظاہر نباشد مگر بعد از تحقق بعثت و رسالت و آنچہ حضرت امام فرمودہ اند لا یلزم [illegible] مبدأ البعثة است اما اہل فترت کہ در زمان جاہلیت و عدم [illegible] تامل و عدم تعذیب خاص است بجسانے کہ نرسیدہ است [illegible] ایشان را دعوت پیغمبری از سابقین رسیدہ باشد و آنہا از [illegible]

Marfat.com

آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم نرسیدہ درست دعوت از ہیچ احدے از پیغمبران سابقین و تعذیب بعض اہل فترت مثل صاحب
محجن وغیر او کہ احادیث وارد ند قاعدہ لاتعذیب قبل البعثۃ منتقض نمیگردد چہ احادیث احاد اند بالنص قطعی کہ مذکور شد معارضہ
ندارند و ایضا تعذیب مخصوص بکسان باشد و سبب آن را حق تعالی داند و ما را علم آن نباشد مثل غلام حضرت خضر علیہ السلام
کہ حکم شدہ بود بکفر او در حالت صغر او بسبب کہ علم او نزد حق تعالی بود و بتعلیم او رسول او را حاصل و مے تواند بود کہ مقصور
باشد تعذیب در این احادیث بکسان کہ تغیر و تبدیل نمودند شرایع را و توحید قبول ننمودہ اشراک اختیار نمودند و برائے
خود شریعت باطلہ احداث نمودند تحلیل نمودند بعض اشیا را و تحریم نمودند بعض دیگر مثل عمرو بن الحی کہ پیدا گردانید
عبادت اصنام و ظاہر نمود بحیرہ و صائبہ و وصیلہ و حامی را و مثل بعض دیگر کہ کردند عبادت جن و ملایکہ را و پرستیدند
کواکب را و صاحب محجن و مثل آن درین قسم داخل اند و کسان کہ نہ شرک نمودند و نہ توحید و نہ شریعت پیغمبرے اختیار
نمودند و نہ احداث شریعت نمودند بلکہ از جمیع آن در غفلت گذشتند مثل والدین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم آن
اہل فترت اند و ناجی حاصل انکہ از اہل جاہلیت ہر کہ نہ شرک آوردہ باشد و نہ ایمان ناجی است و کذلک ہر کہ
ایمان آوردہ باشد و ہر کہ اشراک نمودہ باشد ماخوذ و معذب و ہمین است موافق مذہب حضرت امام الہمام ابو حنیفہ
رحمہ اللہ تعالی و بنا بر آن علامہ سعد الدین تفتازانی در تلویح حاشیہ توضیح اصول فقہ حنیفہ گفتہ است کے کہ در
شاہق الجبل بودہ باشد و او را دعوت نرسیدہ است مکلف نیست بایمان بمجرد عقل خود تا انکہ اگر وصف نہ کرد ایمان
را و نہ کفر را و نہ معتقد بود کفر را نیست او از اہل دوزخ و اگر ایمان آورد صحیح باشد ایمان او و اگر وصف کرد کفر را باشد از
اہل دوزخ انتہی اما در مذہب شافعیہ قبل از رسیدن دعوت تعذیب نباشد قطعا اگرچہ صادر شدہ باشد از شرک
و عبادت اصنام و از ما ذکر دانستہ باشی کہ بہر تقدیر والدین شریفین آنحضرت علیہ الصلوۃ والسلام ناجی اند و معذب نیستند
ہرگز از جہت عدم بلوغ دعوت و عدم صدور شرک و عبادۃ اصنام الی غیر ذلک از ایشان اما طریق دوم انکہ بدرستی ثابت نشد از
والدین شریفین حضرت رسول اکرم علیہ الصلوۃ والسلام ہیچ شکے و شبہے بلکہ بودند بر توحید و دین حنیف کہ دین جد ایشان ابراہیم
علیہ السلام بود چنانکہ بودند بران طائفہ از عرب مثل زید و عمرو بن نفیل و ورقہ بن نوفل و قیس بن ساعدہ و غیر ایشان و باین
طریق رفتہ اند طائفہ از علماء ثقہ از انجملہ است امام فخر الدین رازی رحمہ اللہ تعالی و او گفتہ است در اسرار التنزیل کہ در
آباء حضرت پیغمبر ما علیہ افضل الصلوات و التسلیمات تا حضرت آدم نبود شرکے بلکہ ہمہ بر توحید بودند و دلالت میکند بر
این صحیحہ و جہ اول انچہ است قول خدائے تعالی الذی یراک حین تقوم و تقلبک فی الساجدین یعنے آن خدا یکہ
کہ میبیند ترا است ہنگام کہ بپا خیزی محمد صلے اللہ علیہ وسلم در وقتے کہ بستادہ میشوی در نماز یا غیر آن و مے بیند تقلب ترا در ساجدان
و در تفسیر این آیہ گفتہ اند کہ منتقل مے شد نور حضرت سر اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم از ساجدی بساجدی و امام رازی رحمہ اللہ
تعالی گفتہ است کہ بنا بر این تقدیر کہ تفسیر کردہ اند آیہ کریمہ دلالت مے کند بر انکہ جمیع آباء حضرت پیغمبر علیہ الصلوۃ والسلام
مسلمان بودند در شریعت ہر زمان ہنگام واجب است قطع بانکہ والد حضرت ابراہیم علیہ السلام نبود از کافران و آزر کہ کفر او ثابت است
والد او نبود و عم او بود و اطلاق اب بر عم در لغت عرب شایع است و اگرچہ مجاز باشد غایۃ ما فی الباب انکہ وارد شدہ است

Marfat.com

تفسیر قول حق تعالیٰ وتقلبک فی الساجدین بوجوہ دیگر ایضا وچون وارد شدہ اندر روایات بجمیع وجوہ ونیست منافات فیما بین آنہا واجب است حمل کردن آیہ مذکورہ بر جمیع وجوہ وچون آن صحیح شد ثابت شد آنکہ والد حضرت ابراہیم نبود از عبدۂ اوثان مسلمان بود بعد ازان گفتہ است واز انجملہ کہ دلالت مے کند بر انکہ آباء حضرت رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم نبودند مشرکان قول آنحضرت است صلے اللہ علیہ وسلم لم ازل انقل من اصلاب الطاہرین الی ارحام الطاہرات ہمیشہ بودم من کہ منتقل مے شدم از صلبہائے پاک مردان بارحام پاک زنان وحق تعالےٰ گفتہ است انما المشرکون نجس مشرکان بلید اند پس واجب آنکہ نباشد احدے از اجداد او صلے اللہ علیہ وسلم مشرک انتہی گفت منتہی شد کلام فخر الدین رحمہ اللہ تعالیٰ وظاہر شد بآن جلالت او چہ او امام اہل سنت است در زمان خود وقتی کہ اہل بدعت مبتدعان در وقت خود ناصر مذہب اشاعرہ بود در عصر خود او عالمے بود مبعوث بر راس مایۃ سادسہ تا مجدد باشد بر کل این امت امر دین انہا انتہی ومثل کلام او تصریح کردہ است امام ماوردی صاحب حاوی کبیر کہ از کبار ائمہ شافعیہ است رحمہ اللہ تعالیٰ وامام جلال الدین سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ بعد از نقل کلام امام فخر الدین رحمہ اللہ تعالیٰ گفتہ کہ نزد من در نصرت این مسلک آنچہ رفتہ است بآن امام فخر الدین وجوہ ثلثہ است وجہ اول وثانی شامل ست ہر دو والدین آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم در درجہ ثالث خاص است بوالدہ شریفہ او صلے اللہ علیہ وسلم اما وجہ اول پس آن دلیل ہر کیست از دو مقدمہ مقدمہ اولی آنکہ بدرستی کہ احادیث صحیحہ دلالت میکند بر آنکہ ہر جدی از اجداد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم از زمان حضرت آدم تا زمان والد آنحضرت بہترین اہل زمان خود بود است واز جملہ احادیث صحیحہ حدیث صحیح بخاریست بروایت ابوہریرۃ گفت کہ گفت پیغمبر خدا صلی علیہ الصلوٰۃ والسلام مبعوث گشتم من از قومی کہ افضل ترین قرون بنی آدم بودند در ہر قرنے بعد قرنے تا آنکہ مبعوث گشتم من از میان قرنی کہ ہستم من در ان واز جملہ احادیث صحیحہ حدیث ابونعیم است کہ اخراج کرد ابونعیم در دلایل النبوۃ از طریق ابن عباس گفت کہ گفت حضرت پیغمبر خدائے صلے اللہ علیہ وسلم ہمیشہ بود خدائے تعالیٰ کہ نقل مے داد مرا از صلبہائے پاک سوے رحمہائے پاک ومصفی کہ صفا دادہ شدہ بود وتہذیب نمودہ شدہ بود مرا جدا ئے ہمے گشتند وتنبیہ از یک دیگر مے بودم من در بہترین آن ہر دو واخراج کرد مسلم وترمذی وتصحیح کرد آن را واثلہ بن اسقع گفت کہ گفت رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم بدرستی کہ برگزید از اولاد ابراہیم اسمعیل را وبرگزید از اولاد اسمعیل بنی کنانہ را وبرگزید از بنی کنانہ قریش را وبرگزید از قریش بنی ہاشم را وبرگزید از بنی ہاشم بنی مطلب را واخراج کرد حافظ ابو القاسم حمزہ بن یوسف سہمی در فضایل عباس از حدیث واثلہ بلفظ دیگر باز وابد ومثل این معنے وارد شدہ است در احادیث کثیرہ کہ ذکر آنہا در طبقات دو خایر العقبی ومستدرک نمودہ اند وامام سیوطی رحمہ اللہ تعالےٰ آنہا را ذکر کردہ است وقتی کہ مقدار اکتفا نمودہ شد طلبا للاختصار مقدمہ ثانیہ آنکہ بدرستی کہ ثابت شدہ است احادیث صحیحہ از عہد آدم ونوح علیہما السلام تا بعد بعثت شدن پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم دلالت میکند بر آنکہ ہیچ یکے از آباء حضرت رسالت پناہی صلے اللہ علیہ وسلم نبودند مشرک بخدائے تعالیٰ وہیچ یکے از ایشان مجسمہ نبودند وسبب آنہا دو شے ہیچ یک حق تعالیٰ آنہا را مخصوص بایں صفت گردانیدہ است وہیچ یک از ایشان صلے اللہ علیہ وسلم ہیچ وقت از اوقات در جاہلیت باشندہ در حیاتشان نماز مشغول باشند بایں تقریب کہ ایشان

Marfat.com

نبودندی ہر آئینہ ہلاک میشدند زمین و اہل آن وچون قران نموده شود میان ہر دو مقدمہ این نتیجہ ازان ہر دو مقدمہ حاصل مے
آید قطعا کہ در آباء آن حضرت صلے اللہ علیہ وسلم نبود مشرکے زیرا کہ ثابت شدہ است در ہریکے ازانہا کہ او بہتر اہل فترت ان
خود است پس اگر باشندان کسان کہ اہل فترت اند آباء آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم ہمو المدعی و اگر غیر آنہا باشند و باشند
آنہا بر شرک لازم مے آید یکے از دو امر یا آنکہ باشد مشرک بہتر از مسلم و آن باطل است باجماع بنابر نص قرآن کہ حق تعالے
فرموده است ولعبد مومن خیر من مشرک و یا آنکہ باشد غیر ازایشان بہتر از ایشان و آن باطل است بسبب مخالفت
باحادیث صحیحہ پس واجب آمد قطعا آنکہ نباشد در آباء آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مشرک تا باشند آنہا از بہترین اہل زمین
ہریکے در قرن خود و از جملہ احادیث و آثار کہ ادلہ این مقدمہ اند حدیث است کہ اخراج کرد آن را عبد الرزاق در مصنف
خود از معمر از ابن جریج گفت کہ گفت ابن مسیب گفت حضرت علی ابن ابی طالب رضی اللہ تعالی عنہ ہمیشہ بود در روئے
زمین در تمام دہر ہفت کس یا زیادہ از مسلمانان پس اگر نبودندی ایشان ہلاک مے شد اہل زمین و آنچہ بروی است
و این اسناد صحیح است بشرط شیخین و مثل این گفتہ نمے شود از راہ قیاس پس او در حکم مرفوع است و بتحقیق اخراج
است این حدیث را ابن منذر در تفسیر خود از عبد الرزاق باین سند مذکور و اخراج نموده است امام احمد حنبل در زہد و طبرانی
در کرامات الاولیا بسند صحیح بشرط شیخین از ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما گفت کہ خالی نمانده است زمین بعد از زمان حضرت نوح
از ہفت کس کہ دفع میکند حق تعالے آفات را از اہل زمین بسبب ایشان و این نیز در حکم رفع است و اخراج نموده است جندی در
فضائل مکہ از مجاہد گفت کہ ہمیشہ بودند بر روئے زمین ہفت کس مسلمانان پس زیادہ اگر نبودندی آنہا ہر آئینہ ہلاک میشد زمین و
آنکہ بران بود و مثل او اخراج کرده است ازرقی در تاریخ مکہ از زہیر بن محمد و بہمین معنے آثار کثیرہ وارد شده اند ذکر نموده است
آنہا را امام سیوطی رحمہ اللہ تعالی در مسالک الحنفا در ادلہ مقدمہ ثانیہ اما وجہ دوم امام فخر الدین رازی رحمہ اللہ تعالی گفتہ است کہ بود
جمیع آباء حضرت پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم بر توحید و اسلام و مبین و ظاہر میگردد و انہ صراحت احادیث و آثار باسلام اکثر آنہا اما اسلام آباء او کہ بین
حضرت آدم و نوح علیہما الصلوۃ والسلام بودند ظاہر میگردد از احادیث کہ اخراج نموده است بزار در مسند خود و ابن جریج و ابن منذر و ابن ابی
حاتم در تفاسیر خود و حاکم در صحیح مستدرک خود از حضرت ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما در تفسیر این آیۃ کریمہ کان الناس امۃ واحدۃ فبعث
اللہ النبیین گفت کہ بود میان حضرت آدم و نوح علیہما الصلوۃ والسلام دہ قرن ہمہ بودند بر شریعت حق پس اختلاف کردند ایشان
با یکدیگر پس فرستاد حق تعالی بایشان انبیا را علیہم الصلوۃ والسلام و اخراج کرده است ابن ابی حاتم از قتادہ رحمہ اللہ تعالی در آیۃ
مذکورہ کہ گفت ذکر کرده شده است ما یا ما را کہ بود میان حضرۃ آدم و نوح علیہما الصلوۃ والسلام دہ قرن و ہمہ بودند بر طریق ہدی
و بر شریعت حق پس اختلاف کردند بعد ازان پس فرستاد حق تعالے حضرت نوح را بایشان و بود حضرت نوح اول پیغمبرے
کہ فرستاد او را باہل زمین و اخراج کرده است ابن سعد در طبقات خود از ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما کہ گفت انکہ واقع است میان
حضرت آدم و نوح علیہما الصلوۃ والسلام از آباء آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بودند ایشان بر اسلام و ہمچنین وارد شده است و آثار کثیرہ و در
قرآن مجید آمده کہ گفت نوح علیہ السلام رب اغفر لی ولوالدی پس مفہوم گردید از جمیع آثار مذکورہ اسلام آباء آنحضرت کہ بودند میان حضرت آدم و نوح
علیہما السلام اما اسلام ابن نوح علیہ السلام مومن بودہ است بنص قرآن و اجماع زیرا کہ نجات یافت با پدر خود نوح علیہما السلام در سفینہ و نجات نیافت آن

Marfat.com

مکرمؤمن بلک وارد شده است در اثرے که او پیغمبر بود و اخراج نموده است این را ابن سعد در طبقات و زبیر بن بکار در
موفقیات و ابن عساکر در تاریخ خود از کلبے اما ارفخشد بن سام پس تصریح واقع است بایمان او در اثرے که روایت کرده
شده از ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما و آن اثر ابن عبد الحکم در تاریخ مضمر ذکر کرده و دران مذکور است که او یافته بود به
خود نوح را علیہ السلام و نوح علیہ السلام دعا کرده بود در حق او بانکه گرداند حق تعالیٰ نبوت و مملکت در اولاد او و اما اولاد ارفخشد
پس تصریح واقع است بایمان آنها در اثرے که ابن سعد در طبقات خود از طریق محمد بن سائب از ابو صالح از ابن عباس
رضی اللہ تعالیٰ عنہما آورده گفت ابن عباس بدرستی که حضرت نوح علیہ السلام چون هبوط نمود از کشتی بودند باو هشتاد کس
پس فرود آمدند در موضعے و بنا نمود در انجا برائے هر کس خانه و نام نهاده شد قریه را بسوق الثمانین چون بسیار گشتند تنگ شد
برایشان سوق الثمانین انتقال نمودند از انجا بزمین بابل و بنا کردند انجا بلده را و بسیار گشتند در انجا تا صد هزار گشتند و بودند
همه بر اسلام از عهد نوح علیہ السلام تا انکه بادشاه شد برایشان نمرود بن کوش بن کنعان بن حام بن نوح پس خواند نمرود
ایشان را بعبادت اوثان اطاعت کردند او را و پرستیدند اوثان را انتهی حاصل الاثر پس معلوم شد از مجموع آثار که آباء
آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم مؤمن بودند بیقین از زمان حضرت آدم علیہ الصلوٰۃ والسلام تا زمان نمرود و در زمان نمرود
حضرت ابراہیم بود علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام و آزر ایضا در ان زمان بود و در کفر آن در قرآن تنصیص نموده است و
اختلاف نموده اند در انکه آزر نام تارخ است که والد حضرت ابراہیم بود یا نه و بعضے بر انند که آزر برادر تارخ است و
عم حضرت ابراہیم بود علیہ السلام پس بر تقدیر یک آزر والد حضرت ابراہیم باشد استثنا کرده شود او را از مومنان بسلسله
نسب و بر تقدیر یک عم او بوده باشد استثنا کرده نمے شود و امام فخر الدین رازی رحمہ اللہ تعالیٰ نموده که قول ارجح آنست
که آزر عم ابراہیم بود نه پدر او و امام سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ گفته که این قول مرجوح است از جماعه سلف تا انکه روایت کرده
است ابن ابی حاتم و ابن منذر از مجاہد بطرقے که بعض آن طرق صحیح اند در روایت نموده است ابن منذر از ابن جریج
بسند صحیح و ابن ابو حاتم از سدے بسند صحیح و ابن ابو حاتم ایضا از ابن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما بسند ضعیف که گفتند

که بعد از حضرت ابراہیم و اسمعیل علیہما السلام بودند ذکر کردہ میشود دلیل اسلام انہا در دو مسلک اما مسلک اول آنکہ متفق اند احادیث صحیحین و غیرہما و متوافر اند نصوص علما بر انکہ عرب بر دین حضرت ابراہیم علیہ السلام بودند واحدے از ایشان تا زمان والی شدن عمرو بن لحی خزاعی در مکہ براہ کفر و عبادت اصنام نرفتہ بودند و اول شخصے کہ تغییر داد دین حضرت ابراہیم را و اختیار نمود عبادت اصنام و بر عرب بعبادت آن باعث گردید عمرو مذکور بود و عرب در اشراک و عبادت اصنام و سائر ضلالات تابع او بودند درین تصریح نمودہ است شہرستانی در کتاب الملل والنحل و حافظ عماد الدین ابن کثیر در تاریخ خود آوردہ کہ بودند عرب بر دین حضرت ابراہیم تا زمانیکہ والی شد عمرو بن لحی خزاعی مکہ را و کشید ولایت بیت شریف از دست اجداد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و نو پیدا کرد شرک و عبادت اصنام و رواج داشت برائے عرب ضلالت بحیرہ و سائبہ و وصیلہ و حام و غیر ذلک و بود مدت ولایت خزاعہ بر بیت شریف سی صد سال و بود ولایت ایشان مشومہ تا انکہ آمد قصی بن کلاب کہ پدر پنجم حضرت پیغمبر ما است صلے اللہ علیہ وسلم و مقاتلہ نمود با خزاعہ و استعانت نمود بعرب و کشید ولایت بیت شریف از دست خزاعہ لیکن عرب بعد ازان رجوع نمودند باستحسانات خود و بود عمرو بن لحی از عبادت اصنام و غیر ذلک زیرا کہ ایشان آن را دین مے دانستند فی نفسہ یا بدل آنچہ او تغییر داده شود انتہی پس ثابت شد انکہ ابا را آنحضرت از عہد ابراہیم تا زمان عمرو بن لحی متعین ہمہ مومن بودند و بود عمرو مذکور قریب بزمان کنانہ بن خزیمہ کہ اب چہارم و ہم آنحضرت بود صلے اللہ علیہ وسلم و جنیب در تاریخ خود از ابن عباس رض آوردہ کہ عدنان و معد در ہیبہ و مضر و خزیمہ و اسد بر ملت حضرت ابراہیم بودند و ہیلی در روض خود آوردہ کہ اول کسے است کہ جمع کرد مردم قریش را در روز عروبہ کہ بزمان جاہلیت جمعہ را گفتندی و خطبہ خواندے و ایشان را بہ بعثت آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم و تعظیم نمودی ایشان را کہ آن پیغمبر از اولاد من خواہد بود و امر کردی ایشان را بہ ایمان آوردن بدان انتہی و آوردہ است این خبر را علامہ ماوردی در کتاب اعلام النبوۃ و اخراج نمودہ است این خبر را البغوی در دلایل النبوۃ بسند خود از ابو سلمہ بن عبد الرحمن بن عوف و زیادہ کردہ است در آخر آن کہ فیما بین و نبوت کعب و میان بعثت پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وسلم پانصد و شصت سال بود و حافظ جلال الدین در مسالک الحنفا و در رد بر منبہنہ بعد از نقل این خبر گفتہ کہ پس حاصل شد از مجموع آنچہ آوردہ شد از احادیث و آثار انکہ آباء آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم از زمان حضرت آدم علیہ السلام تا کعب بن لوی بابک پسر او مرۃ بن کعب بتصریح واقع شدہ است بایمان جمیع ایشان مگر آزر کہ مختلف فیہ است چنانچہ گذشت و ہمچنین گفتہ است شامی در سیرت خود اما ما بین مرۃ بن کعب تا عبد المطلب چہار آباء آنحضرت اند کلاب و قصی و عبد مناف و ہاشم و امام سیوطی در مسالک الحنفا آوردہ کہ نیافتم در بین ہر چہار نقلے نہ بنفی و نہ باثبات انتہی و مراد بعدم وجدان نقلیست کہ صریح باسم آنہا وارد شدہ باشد والا نہ آثار کہ در مسالک ثانی خواہند آمد دلالت دارند بر اسلام جمیع ذریۃ حضرت اسمعیل علیہ السلام پس در ضمن آنہا اسلام آن ہر چہار ایضاً ثابت است لہذا امام سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ دلیل گرفتہ است بہ اسلام عبد المطلب کما یجیئ اما عبد المطلب پس در وے عبارت اوال است کہ رسیدہ بود عبد المطلب

Marfat.com

دعوت بلک بود از اہل فترت امام سیوطی در مسالک الحنفا گفتہ کہ ہمین است قول اشبہ در شان عبد المطلب از جہت ظاہر
حدیث کہ در صحیح بخاری وغیرہ آمدہ است دوم آنکہ بود عبد المطلب بر توحید و ملت ابراہیم علیہ السلام امام سیوطی گفتہ
ہمین است ظاہر عموم کلام امام فخر الدین رازی رحمہ اللہ تعالیٰ و ظاہر عموم آثار منقولہ و مرویہ از مجاہد و سفیان بن
عیینۃ وغیر آن ہر دو پیشتر خواہند آمد در مسلک ثانی و مویدایں قول است آنچہ ثابت است از انتساب آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم چنانکہ فرمودہ است انا النبی لا کذب انا ابن عبد المطلب با وجود آنکہ وارد شدہ اند بسیاری از احادیث
و آثار در نہی از انتساب بآباء کفار کما ذکرہ الامام السیوطی فی مسالک الحنفاء بر تو معلوم بودہ باشد انکہ از نسمۂ
شریفہ او خوارق عادات در ایام فترت ظاہر میگردید و در خواب بالہامات حقہ ملہم میشد از انجملہ است الہام او را از
حق تعالے بکندیدن زمزم و اعلام نمودن حضرت حق تعالے او را در خواب بمکان زمزم چنانکہ در قصہ طویلہ
آمدہ است و شامی آن را در سیرت خود آوردہ است و آن برائے این است کہ جرہم کہ آن اخوان اسمعیل
اند چون بغی نمودند در حرم و فساد کردند خارج کردند آنہا را بتوسط ابن عبد مناف ابن کنانہ از حرم دفن نمودہ شد اموال
کعبہ را در زمزم پس گذشتہ بران سالہا و مکان زمزم ناپدید گشتہ شد در زمان عبد المطلب رجوع نمودند قریش
بعبد المطلب تا سوال کند از حضرت حق تعالے مکان زمزم را پس سوال کرد عبد المطلب از حق تعالے و الہام
نمود او را در خواب مکان زمزم و دانا گردانید او را بعلامات حوادث کون پس خبر کرد بان کہ واقع خواہد شد در
مکانے کہ زمزم در انست پس واقع کردند ہمچو سہ کہ خبر کرد عبد المطلب پس طلب نمود در انجا زمزم را و کندیدند پس
آب بیرون شد و دریافت عطش مہلک غیر قریش را در باویہ شام و در ایشان عبد المطلب بود پس سیراب کردہ
شدند بہ برکت او و قصہ آن دراز است در سیرۃ مذکور و حاصل آن آنست کہ چون مشتمل شدند مالک رجوع
نمودند بعبد المطلب پس حلف کرد و بجرہم شاید حق تعالیٰ سیراب کردن ما بہ سبب [illegible]
و چون نشستہ بہ ناقہ خود در [illegible]
گفت عبد المطلب و تکبیر گفتند اصحاب او پس خوردند از آب چشمہ زمزم و [illegible]
از دلایل کمال ایمان او است و بودن او از اولیاء اللہ در وقتیکہ خود ہنوز نشدہ بود
او نور پیغمبر خدا است صلے اللہ علیہ وسلم ساطع بود و سیوم آنکہ زندہ گردانیدہ بود او را حق تعالیٰ بعد از بعثت حضرت پیغمبر
ما صلے اللہ علیہ وسلم تا کہ ایمان آورد با آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم و مسلمان شد پس [illegible]
و امام سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ گفتہ کہ این [illegible] اقوال است [illegible]
در حدیثے ضعیف و غیر آن وارد نشدہ است و قائل نشدہ [illegible]
کردہ اند این قول را از بعض شیعہ لہذا اختصار نمودہ اند کہ مصنف [illegible] این قول
ثالث سکوت نمودہ اند زیرا کہ قول شیعہ معتبر [illegible]
و اسلام نزد یک حضرت ابراہیم و اسمٰعیل علیہما السلام [illegible]

Marfat.com

اسمعیل دلالت دارند چہاردہ اند و ما در اینجا بر سہ آیات کریمہ اقتصار مینمائیم آیۂ اولیٰ قولہ تعالیٰ واذ قال ابراہیم لابیہ و قومہ انني براء مما تعبدون الا الذي فطرني فانہ سیہدین وجعلہا کلمۃ باقیۃ في عقبہ یاد کن اے محمد وقتے کہ گفت ابراہیم مر پدر خود را و قوم خود را بدرستی کہ من بیزارم از آنچہ شما اے پرستید آن را مگر آن معبودی را جل ذکرہ کہ آفریدہ است مرا پس بدرستی کہ او زود ہدایۃ کند مرا و گردانید حق تعالیٰ این کلمہ توحید را کلمہ باقیہ در اولاد حضرت ابراہیم علیہ السلام و اخراج کردہ است عبد بن حمید در تفسیر خود از حضرت عبد اللہ بن عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہما و ابن جریر و ابن منذر از مجاہد رحمہ اللہ تعالیٰ در تفسیر قول خدائے تعالیٰ وجعلہا کلمۃ باقیۃ في عقبہ گفتند ایشان کہ بود کلمہ لا الہ الا اللہ باقی در عقب حضرت ابراہیم علیہ السلام و تخریج نمود عبد بن حمید و عبد الرزاق در تفسیر خود از قتادہ رضی اللہ تعالیٰ عنہم کہ مراد باین کلمہ اخلاص و توحید است و ہمیشہ باقی ماندہ بود در ذریت ابراہیم کسانے کہ خدائے را تعالیٰ شانہ توحید میگفتند و در عبادت او مے بودند و این چنین مرویست از ابن جریج رضی اللہ تعالیٰ عنہ تخریج نمودہ عبد بن حمید از زہری رضی اللہ تعالیٰ عنہ در تفسیر این آیۂ مذکورہ کہ مراد بعقب ابراہیم اولاد اوست از مذکور و اناث و ابو الشیخ در تفسیر سورۃ ہود از حضرت زید بن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما اخراج کردہ کہ حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم و آل او داخل است در عقب ابراہیم علیہ السلام و آیۂ ثانیہ قولہ تعالیٰ واذ قال ابراہیم رب اجعل ہذا البلد آمنا واجنبني وبني ان نعبد الاصنام یاد کن اے محمد وقتیکہ گفت ابراہیم کہ اے پروردگار من گردان این شہر مکہ معظمہ را ایمن و نگہدار مرا و فرزندان مرا از عبادت بتان اخراج کردہ است ابن جریر در تفسیر این آیۂ مذکورہ از مجاہد رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ گفت پس قبول کرد حق تعالیٰ دعا حضرت ابراہیم را در اولاد او پس احدے از ایشان بعد از مورتہا او عبادت صنمے نکردہ و گردانید این بلدہ را با امن و ابن ابو حاتم از سفیان بن عیینہ آوردہ کہ ہیچ احدے از اولاد حضرت ابراہیم نپرستید اصنام و این آیۂ کریمہ خواند قولہ تعالیٰ واجنبني وبني ان نعبد الاصنام پرستیدہ شد از سفیان کہ پس چگونہ داخل نشدند درین دعا اولاد اسحاق و اولاد سائر فرزندان حضرت ابراہیم علیہ السلام جواب داد کہ سبب آنکہ دعا کردہ بود حضرت ابراہیم علیہ السلام مر اہل این بلدہ را یعنے اہل مکہ شریفہ البقرۃ آنکہ گفت رب اجعل ہذا البلد آمنا و ارزق اہلہ من الثمرات الآیۃ و گفت من ذریتي بواد غیر ذي زرع عند بیتک المحرم ربنا لیقیموا الصلوٰۃ و ظاہر آنست کہ مراد او در دعا مشرکین نبودند پس از قبول دعا یکے از فرزندان صلبی حضرت ابراہیم علیہ السلام غیر از اسمعیل علیہ السلام و اولاد او پرستید بت را و ہیچ کس از ایشان مشرک نشد و ہمچنین ابراہیم بن سفیان بن عیینہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ او یکے از اکابر ائمہ مجتہدین و از مشائخ امام شافعی است رحمہ اللہ تعالیٰ آیۂ ثالثہ قولہ تعالیٰ بطریق حکایت از حضرت ابراہیم و اسمعیل صلوات اللہ و سلامہ علیٰ نبینا و علیہما کہ گفتہ اند در حین بناء کعبہ معظمہ و اجعلنا مسلمین آنکہ ومن ذریتنا امۃ مسلمۃ لک و ارنا مناسکنا و تب علینا و نگہدار ما را و در ما مسلمہ را مسلمے خود و گردان از ما امتی مسلمہ برائے خود و خراب کردن این بیت را بعض اہل [illegible] گفتند [illegible] از صلب ابراہیم علیہ السلام مراد اہل این بلدہ را [illegible] فرزندان [illegible] بعد از ایشان [illegible]

Marfat.com

آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم از عہد حضرت ابراہیم تا زمان حضرت ما صلے اللہ علیہ وسلم ہیچ احدے مشرک و برین
رفتہ است شامی در سیرت خود پس بصدق کہ سیر قول امام فخر الدین الرازی کما لا یخفی علی المحقق المدقق و باللہ التوفیق
اما وجہ ثالث از وجوہ ثمانیہ کہ خاص است بوالدہ شریفہ آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم آن اخبار یست کہ وارد شدہ است در حق
والدہ شریفہ آنحضرت علی طریق الخصوص اخرجہ ابو نعیم فی دلائل النبوۃ عن طریق الزہری عن ام سماعۃ بنت ابی رہم عن
امہا گفت حاضر شدم نزد آمنہ والدہ شریفہ آں حضرت صلے اللہ علیہ وسلم وقت وفات او گفت شاد باش ای دختر و حضرت
محمد صلی اللہ علیہ وسلم فرزند پنج سالہ تست بر بود فرزند مبارک والدہ شریفہ خود پس دید والدہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
سوئے آنحضرت پس این ابیاتہا خواند شعر بارک اللہ فیک من غلام ۞ یا ابن الذی من حتفہ المنام ۞ نجا یعون الملک
المنعام ۞ فودی غداۃ الضرب بالسہام ۞ بمائۃ من الابل السوام ۞ الی صریح ما البعیث فی الزحام ۞ فانتہی یعوث الی الانام ۞
من عند ذی الجلال والاکرام ۞ بتحفۃ فی الحمل والخرام ۞ تبشر بالتحقیق والاسلام ۞ دین ابیک ابراہام ۞ فاللہ
انہاک عن الاصنام ۞ انی لاری البہتان فی الاثام ۞ [illegible] و والدہ شریفہ آنحضرت کل حی میت و کل جدید
بال و کل کبیر یفنی و انا میتۃ و ذکری باق و ذکر [illegible] شنیدیم تو حمل را کہ والدہ شریفہ آنحضرت میگوید [illegible] ابیاتہا را شعر بارک اللہ
البرۃ الامینۃ ۞ ذات الجمال والعفۃ الرزینۃ ۞ زوجۃ عبد اللہ والغریبۃ ۞ ام النبی اللہ ذی السکینۃ ۞ وصاحب النبی
بالمدینۃ ۞ صارت لدی حضرتہا رہینۃ ۞ انتہی الاثر و امام سیوطی رحمہ اللہ تعالی بعد از نقل ایں اثر در مسالک الحنفا
و در جہ مینیفہ گفتہ کہ پس تو سنہ مبنی کہ ایں کلام از والدہ شریف آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم صریح است در نبی [illegible]
مولانات اصنام باوجود اقرار و اعتراف بدیں حضرت ابراہیم علیہ السلام و بحسنہ فرزند خود علیہ الصلوۃ والسلام
بسوئے کافہ انام از جناب حضرت رب العزۃ ذی الجلال و الاکرام با سلام و دین الحنفاء [illegible] اللہ بشرک و بعد
ازاں گفت کہ من استقرار کردم امہات انبیاء علیہم السلام پس یافتم کہ آنہا را آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم ایمان آوردہ
سیوم حضرت حق تعالی زندہ گردانید والدین شریفین آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم تا کہ ایمان آورد بر ہر دو بآں
حضرت صلے اللہ علیہ وسلم و بود وقوع این احیاء در ایام حجۃ الوداع و بیاں نمودہ ایم بطریق ثالث طائفہ کثیر از
حفاظ محدثین و غیر ایشان از آنجملہ است ابن شاہین [illegible] ابو بکر الخطیب [illegible] و قطبی و ابو شیب طبری
و علامہ ناصر الدین منیر و غیر ایشان در استناد و نمود و اند در ان بحدیثے کہ [illegible] انبیاء از طریق ہشام
بن عروۃ از والدہ خود از عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالی عنہا [illegible]
ابن الجوزی در موضوعات و امام سیوطی گفتہ کہ صواب آنست کہ [illegible] سلامہ
ابن الصلاح و حافظ الدین عراقی و شیخ ابن حجر [illegible] در کتاب
موضوعات کہ حکم نمودہ است بوضع [illegible] کہ [illegible] حسن و صحیح
صحیح نیز اند و شیخ ابن حجر [illegible]

Marfat.com

غفلت سخت است از ابن الجوزی رحمہ اللہ تعالیٰ انتہی کلامہ وشامی در سیرت خود گفتہ کہ تتبع کردم موضوعات ابن الجوزی را فی الواقع موضوع نیستند بلکہ از ان در سنن اربعہ وصحیح مستدرک وغیر آن از کتب معتبرہ موجود اند وبعض ضعیف اند وبعض حسن و بعض صحیح ما دریں حدیث احیاء والدین شریف مخالفت اند با ابن الجوزی بسیاری از آئمہ محدثین وگفتہ اند کہ ایں حدیث ضعیف است در روایۃ او در فضائل الاعمال مضائقہ جایز است واز انجملہ است حافظ ابو بکر خطیب بغدادی وحافظ ابو القاسم بن عساکر دمشقی وحافظ ابو حفص بن شاہین وحافظ ابو القاسم سہیلی صاحب روض وامام قرطبی وحافظ محب الدین طبری وعلامہ منیر وحافظ فتح الدین ابن سید الناس ونقل کردہ است او را از بعض اہل علم وبرین رفتہ است علامہ صلاح الدین در نظم وحافظ شمس الدین بن ناصر الدین دمشقی در ابیاتے کہ در کتاب خود مسمی بمورد الصادی فی مولد الہادی وگفت شعر حیا اللہ النبی مزید فضل ۔ علی فضل وکان بہ وفاحی امۃ کذا اباہ ۔ الایمان بہ فضلا لطیفا ۔ فسلم فالقدیم بہ قدیم وان کان الحدیث بہ ضعیفا ۔ انتہی کلام الشافی وچون ثابت شد ضعف حدیث عمل بران جایز گشت در ایں چنین مقام چنانچہ تصریح نمودہ اند ائمہ احادیث مثل امام السیوطی وشیخ ابن حجر باین فضیلت مخصوص ساختہ جناب پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم را از فضل وکرم او تعالیٰ دور نیست چنانکہ امام سہیلی قرطبی گفتہ واحیاء وایمان ایشان بران حضرت ممتنع نیست عقلا وشرعا چہ در قرآن وارد است احیاء قتیل بنی اسرائیل وحضرت عیسیٰ علیہ السلام احیاء اموات مینمود وچون احیا ثابت گردید پس چہ چیز مانع است از ایمان آوردن ایشان بر آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم واین جملہ از کرامات وفضائل آنحضرت است صلے اللہ علیہ وسلم چنانکہ قرطبی آوردہ وایمان بعد از حیات کہ مانند ایمان باس نفع نمیرساند چنانکہ در قرآن کریم وارد شدہ است ولا الذین یموتون وہم کفار در جائے دیگر در قرآن وارد شدہ فیمت وہم کفار ایضا در جائے دیگر ازان آمدہ فلم یک ینفعہم ایمانہم لما راؤا باسنا در جائے است کہ بعد از موت رجوع بایمان محال است عادۃ ومذکور در قرآن حکم عامۃ الخلائق است کہ بعد از موت ایشان رجوع بایمان مستحیل است عادۃ اما اگر در موضع خاص از راہ خرق عادت احیاء احدی برائے ایمان آوردن بہ پیغمبری صورت گیرد ازیں باب مستثنیٰ باشد بالیقین لہذا قرطبی رحمہ اللہ تعالیٰ گفتہ کہ در احادیث آمدہ کہ رد نمود حضرت حق تعالیٰ آفتاب را بر پیغمبر خود بعد از غروب آن تا آنکہ گذارد حضرت علی کرم اللہ وجہہ نماز عصر را ذکر نمودہ است این حدیث را امام طحاوی وگفتہ کہ بدرستی این حدیث ثابت است پس اگر رجوع نمودن آفتاب نفع نرساند وقت متجدد نمیشدی ہر آئینہ خواہش نمیکرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بازگشتن آفتاب را پس باشد احیاء والدین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم مثل ارجاع آفتاب واما عدم نفع ایمان در حالت باس ومعائنہ عذاب پس ازان ایضا استثنا کردہ شود بعض امکنہ را بطریق خصوصیت وخرق عادت ولہذا قبول شدہ بود ایمان قوم حضرت یونس علیہ السلام وتوبہ آنہا باوجود انکہ متلبس بودند بعذاب چنانکہ ظاہر میگردد از قرآن مجید کہ فرمودہ حضرت حق تعالیٰ فلولا کانت قریۃ آمنت فنفعہا ایمانہا الا قوم یونس انتہی حاصل ما افادہ القرطبی رحمہ اللہ تعالیٰ وامام سیوطی گفتہ کہ استدلال قرطبی بقصۂ رجوع در غایت حسن واقع است ولہذا حکم کردہ شدہ است بسوختن نماز حضرت علی کرم اللہ وجہہ ادا گذارد قضا گذارد والا نبود در ارجاع شمس فائدہ از جہت انکہ جایز بود قضا اثر بعد الغروب ایضا گفتہ کہ ظفر یافتم من بر استدلالے کہ واضح تر است ازان وآن آنست کہ وارد شدہ است کہ زندہ گردانیدہ شوند اصحاب کہف در آخر زمان پس حج گذارند باشند دین است واین مردویہ در تفسیر

Marfat.com

خود روایت کرده است از ابن عباس حدیث مرفوع که اصحاب کهف اعوان مهدی باشند انتهی پس اعتبار کرده شود مثل اصحاب
کهف ایمان ابوین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم را بعد از وفات برائے کرامت و خصوصیت حضرت پیغمبر ما صلے اللہ
علیہ وسلم انتہی اما بیان قول جماعہ ثانیہ از اقوال ثلثہ کہ در حق والدین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم گفتہ اند و ذکر بعض ادلہ آنہا
و ذکر جوابہائے کہ جماعہ اولیٰ ازان داده اند مے باید دانست کہ اکثر علماء کرام بر انند کہ والدین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم
ناجی اند از دوزخ و سلامت اند از شرک چنانکہ ادلہ آنہا در طریق اوّل گذشتہ اند و جماعہ دیگر بر خلاف آن رفتہ اند و
استدلال نمودہ اند باحادیث کہ ذکر آنہا خواہد آمد و قائل اند برانکہ طرق متقدمہ چندان قوی نیستند امام سیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ
گفتہ کہ احادیثے کہ دال اند بر عدم نجات والدین شریفین حضرت سرور الاعظم علیہ صلوات اللہ وسلامہ اکثر آنہا ضعیف
اند و صلاحیت حجت گرفتن ندارند و بصحت نرسیدہ اند ازان مگر دو حدیث یکے در حق والد شریف آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم و دوم در حق والدہ شریفہ او صلے اللہ علیہ وسلم و جواب داده است جماعہ اول ازین احادیث چنانکہ ذکر جوابہ مذکور شد
تحت ذکر احادیث ضعاف و صحاح نمودہ مے شود ہر چہ احادیث ضعاف اند یکے از انجملہ آن حدیث است کہ گفت
روزے حضرت رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم کاشکے اگر میدانستم من کہ چہ کار کردہ بود نہ مادر و پدر من پس نازل شد
این آیۃ ولا تسال عن اصحاب الجحیم یعنے نپرسیدہ شوی تو از محمد صلے اللہ علیہ وسلم از اصحاب دوزخ و جواب
آن شامی در سیرۃ خود گفتہ کہ سند این حدیث ضعیف است صالح نیست احتجاج را و امام سیوطی گفتہ کہ مذکور نشدہ
است این حدیث در کتب معتمدہ احادیث مگر آنکہ مذکور شدہ است در بعض تفاسیر بسند منقطع کہ حجت و اعتبار را نشاید
باوجود آنکہ این قول مردود است بوجوہ اخیرہ و سیوطی جمیع وجوہ را در مسالک الحنفا علی التفصیل ذکر نمودہ است فارجع
الیہ و از انجملہ آن حدیث است کہ روایت کردہ آن را ابن جریر از طریق عطیہ عوفی از ابن عباس کہ خواست
حضرت پیغمبر خدائے علیہ الصلوٰۃ والسلام کہ طلب مغفرت کند جہت مادر خود پس نازل شد قول خدائے تعالیٰ
ماکان للنبی والذین آمنوا ان یستغفروا للمشرکین ولو کانوا اولی قربی یعنے نمے شاید نبی را و نہ آنکسانے را کہ ایمان آوردہ
اند اینک طلب مغفرت کنند برائے مشرکان اگرچہ آنہا اولی قربے باشند جواب آن شامی در سیرۃ خود گفتہ کہ سند
این حدیث ضعیف است صالح احتجاج نیست چونکہ داخل است در سند او ایوب ابن ہانی و حافظ ذہبی در
مختصر خود گفتہ کہ تضعیف کردہ است ایوب بن ہانی را ابن معین نیست حدیث ضعف انتہی و امام سیوطی گفتہ کہ این حدیث
باوجود ضعف سند مخالف حدیث صحاح است زیرا کہ در صحیحین واقع شدہ کہ نزول این آیۃ در شان ابو طالب
است وقتے کہ گفت حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم لاہر آئینہ من طلب مغفرۃ کنم برائے [illegible]
کردہ نشود مرا ازان انتہی پس درین حدیث دو علت پیدا شد یکے ضعف سند دوم [illegible]
کہ جایز است کہ نزول این آیۃ کریمہ باشد یکبار در حق والدہ شریفہ [illegible]
زیرا کہ میگوییم باطل است کہ حضرت رسول کریم صلے اللہ علیہ وسلم یکبار [illegible]
عفو کردہ آن و بار دیگر [illegible] از ان جملہ آن حدیث است کہ روایت

Marfat.com

کرده است آن را مسلم و ابن حبان هر یک در صحیح خود و جواب آن شامی و امام سیوطی گفته اند که از عدم اذن باستغفار لازم نمی آید کفر هرگز بدلیلے آنکه منع نموده شده بود حضرت پیغمبر خدائے صلے اللہ علیہ وسلم در اول اسلام از استغفار کردن برائے کسے که واجب باشد بر ذمه او دینی و نگذاشته باشد ترکه که وفا کند بآن و از نماز جنازه گذاردن بر این چنین کس باوجود آنکه او از جمله مؤمنان و اهل اسلام بوده باشد و وجه منع ازان آنست که استغفار آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم مستجاب بود بالفور پس کسے که استغفار کند آنحضرت برائے او زود دی برسد بمنزل خود بجنت و مدفون محبوس است از مقام خود تا آنکه او انکند دین خود را چنانکه وارد شده است در حدیث که نفس مؤمن معلق است بدین خود تا که او اکند پس شاید که والده شریفه آنحضرت باوجود بودن او بر توحید و بر دین حضرت ابراهیم محبوس شده باشد در برزخ از جنت پس امر دیگر غیر کفر که اقتضاء نمود عدم اذن استغفار را در ان حال بعد ازان اذن داده شده باشد او را باستغفار در وقت دیگر و یا انکه نهی از استغفار قبل از احیاء او و ایمان او بود باشد بر آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بقرینه آنکه واقع شده است احیاء مذکور در سال اخیر از عمر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در ایام حجة الوداع انتهی کلامهما و مانند این آورده است شیخ ابن حجر در شرح همزیه و از انجمله آن حدیثے است که روایت کرده است مسلم در صحیح خود از طریق حماد بن سلمه از ثابت از حضرت انس که گفت بدرستی که آمد مردی بخدمت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم پس گفت ای رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم خبر ده مرا که کجا است پدر من گفت آنحضرت که در آتش است پس چون آن شخص برگشت و باز خواند آنحضرت علیه الصلوة والسلام او را و گفت که پدر من و پدر تو هر دو در آتش اند جواب آن از سیوطی بوجوه متعدده داده از انجمله بیکے ازان اجوبه اکتفاء افتد امام مذکور گفت که این حدیث معارض است بآیات و احادیث و آثار که در طرق ثلثه از جماعه اولی مذکور شده اند و هرگاه حدیث معارض گردد با اولة که ارجح باشند ازو لازم است تاویل آن حدیث اگر ممکن بوده باشد تا حاصل آید جمع بین جمیع آن و در اینجا تاویل ممکن است باین طریق که مراد کرده شود باب آنحضرت عم او ابوطالب نه اب حقیقی او عبد اللہ بقرینه این قول خدائے تعالے و ما کنا معذبین حتے نبعث رسولا و مقرر است که عرب تسمیه میکنند عم را باب چنانکه در قرآن واقع شده است باوجود انکه لفظ اب بر ابوطالب بسبب آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم در ان زمان شائع بود بسبب انکه عم آنحضرت بود و آنحضرت در ایام خورد سالگی تا مدتے بدست او و کنار او پرورش می یافت و ابوطالب در مدت حیات خود در حفظ و حمایت آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم و لهذا مے گفتند قریش مر ابوطالب را که منع کن پسر خود را یعنے آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم از شتم الهه ما یعنے بتان و نیز مے گفتند قریش ابوطالب را که بده ما را پسر خود تا قتل کنیم او را و بگیر در عوض او این پسر و ابوطالب جواب داد که زبون کاریست که بدهم بشما پسر خود تا قتل کنید او را و بگیرم در عوض او پسر شما پس ظاهر گشت شیوع اطلاق لفظ اب بر ابوطالب بنسبت آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم انتهی و شیخ ابن حجر گفته در شرح همزیه که این تاویل اظهر است نزد من انتهی امام سیوطی رحمه اللہ تعالیٰ در مسالک گفته که استراحة گرفته اند جماعه علما از جمیع این اجوبه و جواب داده اند از احادیث که در استدلال قول جماعه ثانیه مذکور شده اند باینکه آن احادیث منسوخ اند چنانکه جواب داده اند از احادیث که وارد اند در اطفال مشرکان که آنها در دوزخ اند و گفته اند که ناسخ برائے احادیث اطفال قول حضرت حق تعالیٰ است

Marfat.com

که فرموده است ولا تزر وازرۃ وزر اخری وناسخ برائے احادیث الیوین شریفین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم وقول خدا تعالے
است وما کنا معذبین حتے نبعث رسولا وبعد ازان امام مذکور گفتہ کہ از لطایف حسنہ است کہ واقع گشتہ اند ہر دو جملہ در حق
ہر دو فریق در یک آیۃ از سورہ بنی اسرائیل واین جوابیست مختصر مفید کہ غناء دہندہ از ہر جواب است انتہی کلامہ وشیخ
ابن حجر مکی در شرح ہمزیہ گفتہ کہ حدیث مسلم محمول است بر ما قبل نزول آیۃ کریمہ وما کنا معذبین حتے نبعث رسولا ونظیر او
است مسئلہ اطفال مشرکان کہ چون پرسیدہ شد آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم از ایشان فرمود کہ ایشان ہمچون آباء خوداند
پس باز پرسیدہ شد او را از آنہا فرمود کہ در بہشت اند انتہی وشامی در سیرۃ خود گفتہ کہ نظیر این امر متبع است کہ حضرت رسول
کریم صلے اللہ علیہ وسلم قبل از انکہ بروے وحی کردہ شود در حق تبع گفت کہ نمیدانم کہ تبع مومن بود یا نہ پس وحی آمد با نحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم در حق تبع پس فرمود بدنگویید تبع را بدرستی کہ تبع اسلام آوردہ بود انتہی کلام امام سیوطی گفتہ کہ جماعہ مذکورہ باوجود
انکہ قایل اند بعدم قوت ادلہ نجات واسلام وحدیث مسلم ومانند آن بر ظاہر گذاشتہ اند من غیر عدول عنہا بدعوی النسخ ولا غیرہ
گفتہ اند کہ جائز نیست ذکر این امر احدے را کہ سبب ایذاء آنحضرت است صلے اللہ علیہ وسلم سہیلی در روض آنف بعد
از ایراد حدیث مسلم گفتہ کہ نمے رسد ما را کہ گوئیم ہمچنین قولے در حق والدین شریفین آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بسبب قول او
صلے اللہ علیہ وسلم کہ فرمودہ است الا تؤذوا الاحیاء بسبب الاموات یعنی ازار ندہید زندگان را بسبب یاد کردن مردگان بدو بسبب
قول حضرت حق تعالیٰ کہ فرمودہ است ان الذین یؤذون اللہ ورسولہ لعنہم اللہ فی الدنیا والآخرۃ بدرستی کہ آنانکہ ایذا میرسانند
خدائے را تعالیٰ شانہ ورسول خدا را صلے اللہ علیہ وسلم لعنت میکند بر ایشان خدائے تعالیٰ در دنیا وآخرۃ ودر نفائس
مسالک الحنفا ودر آخر درجہ حنیفہ گفتہ کہ نقل کردم از خط شیخ کمال الدین الشمنی والد شیخنا الامام تقی الدین رحمہ اللہ تعالیٰ کہ
از کبار ائمہ علماء حنفیہ است آنچہ نص کردہ است پرسیدہ شد قاضی ابو بکر بن عربی را کہ یکے از ائمہ مالکیہ بود از مردے کہ گفت
پدر پیغمبر خدائے صلے اللہ علیہ وسلم در دوزخ است حکم آنمرد چہ باشد جواب داد باینکہ او ملعون است زیرا کہ خدا تعالیٰ
فرمودہ است ان الذین یؤذون اللہ ورسولہ لعنہم اللہ فی الدنیا والآخرۃ وگفت قاضی مذکور کہ نیست ہیچ ایذاء زیادہ تر وعظیم تر
ازین کہ گفتہ شود کہ والد شریف آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم در دوزخ است وعلامہ باجی در شرح موطا گفتہ کہ جائز نیست
اینکہ ایذا رسانیدہ شود پیغمبر خدائے را صلے اللہ علیہ وسلم بفعل مباح ونہ بغیر مباح اما ہر چہ غیبت او از سایزید وسزا ندہد پس جائز نیست
اینکہ ایذا رسانیدہ شود ایشان را بفعل مباح ونزدیک آنہا را منع کردن از امر مباح وآنرا منکر نمیگردد فاعل امر مباح بسبب
بسبب فعل مباح ایذا بغیر او وگفت علامہ مذکور ولہذا منع کرد حضرت پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم علی کرم اللہ وجہہ از نکاح
دختر ابو جہل وقتیکہ ارادہ نمودہ بود تزوج آن را بعد از اسلام او بر حضرت فاطمہ زہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا وگفتہ
علیہ وسلم فاطمہ پارہ گوشت من است وبدرستی من حرام نمیکنم حلال چیزے را کہ حلال کردہ است
ولیکن قسم بخدا ہی است تعالیٰ شانہ کہ مجتمع نمیگردد دختر رسول خدائے صلی اللہ
نزد یک مرد ہمیشہ پس گردانید حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم حکم فاطمہ را در عدم جواز ایذا بامر مباح مثل حکم خود وثابت
گرفتہ است بقول خدائے تعالیٰ ان الذین یؤذون اللہ ورسولہ لعنہم اللہ فی الدنیا والآخرۃ انتہی کلامہ واخراج کرد ابن سعد

Marfat.com

در تاریخ خود کہ تاریخ دمشق است وآن مقدار ہشتاد مجلد است از طریق یحییٰ بن عبد الملک بن ابو عینیہ کہ حدیث کرد
بما نوفل بن فرات وبود او عامل عمر بن عبد العزیز گفت کہ شخصے از عمال عمر بن عبد العزیز رضی اللہ تعالےٰ عنہ نسبت نمود
شرک را بسوئے والد شریف آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم چون عمر بن عبد العزیز رضی اللہ تعالےٰ عنہ گفتار او بشنید آہ
بر کشید و سر فرو برد مدتے و خاموش ماند پس سر برآورد و گفت کہ ایا ببرم زبان او را و یا قطع کنم دست و پائے او را و ذم کردن
او را پس آخر الامر عزل نمود او را از دیوان و فرمود عامل نشوی مدتے کہ من زندہ خواہم ماند انتہی ما ذکرہ ابن عساکر و طبری
در ذخائر العقبی از ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ آوردہ است کہ گفت ابو ہریرہ کہ آمد سبعہ بنت ابو لہب سوئے پیغمبر خدائے
صلے اللہ علیہ وسلم پس گفت اے رسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم مردم میگویند کہ دختر ہیزم دوزخے پس برخواست حضرت
رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم وانکہ او در عقب بود و گفت چہ حال است مرا قوام را کہ ایذا میرسانند مرا در قرابت من ہر کہ
ایذا در رساند قرابت مرا پس بتحقیق ایذا رسانید مرا و ہر کہ ایذا رسانید مرا پس بتحقیق ایذا رسانید خدائے را تعالےٰ شانہ انتہی
و این قدر سوختن را در ارشاد کافی است اما بیان قول جماعہ ثالثہ از اقوال ثلثہ کہ در حق والدین آنحضرت است صلی اللہ
علیہ وسلم بدانند انکہ جماعہ از علماء اعلام درین امر براہ توقف رفتہ اند جہت تعارض ادلہ و شیخ تاج الدین بن فاکہانی رحمہ اللہ
تعالیٰ در کتاب خود کہ مسمی است بفجر منیر آوردہ کہ حضرت حق تعالیٰ دانا تر است بحال والدین آنحضرت صلے اللہ علیہ
وسلم یعنے ما را درین امر توقف است شیخ ابن حجر مکی رحمہ اللہ تعالیٰ در شرح قصیدہ ہمزیہ گفتہ کہ چہ نیکوتر است قول
متوقفان و واجب است بر تو انکہ بترسی نہایت ترس از انکہ یاد کنی والدین آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم بنقصے کہ
آن موجب ایذاء جناب شریف حضرت پیغمبر باشد و بود باشد العیاذ باللہ تعالےٰ من ذلک انتہی و ہمچنین یاد کردن کسانیکہ
قرابت با آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم دارند علامہ برزنجی گفتہ کہ حرام است سب اموات کہ در ان ایذاء آنحضرت صلے اللہ
علیہ وسلم بود باشد انتہی و درین باب احادیث بسیار وارد اند عصمنا اللہ سبحانہ ومن انتمی الینا نبیہ المصطفی ورسولہ المجتبی
علیہ افضل الصلوٰت واکمل التحیات اللہم صل علی محمد وعلی آلہ واصحابہ عدد خلقک ورضاء نفسک وزنۃ عرشک
ومداد کلماتک کلما ذکرک الذاکرون وکلما غفل عن ذکرک الغافلون اللہم اصلح امورنا واولادنا وازواجنا واحبائنا وامور
جمیع من سمع منا بحرمۃ النبی وآلہ واصحابہ اجمعین آمین رب العالمین وارحمنا معہم برحمتک یا ارحم الراحمین ✣

مکتوب پنجاہ و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان کہ بنام شاہزادہ شجیش مدار سلیمان شاہ صدور یافتہ
در جواب عریضہ او و تعزیت بادشاہ عالم پناہ سکندر زمان احمد شاہ دوران علیہ الرحمۃ والغفران و بعضے
مطالب دیگر مرقوم و غیر ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ لک الحمد یا من توتی الملک من تشاء وتنزع الملک ممن تشاء وتعز من تشاء وتذل من تشاء بیدک الخیر

Marfat.com

وصل وسلم علے حبیبک محمد صلوٰۃ وسلاما لا یسا ہمہ فیہا الغیر وعلے آلہ واصحابہ اجمعین الے یوم الدین اما بعد دعوات کہ لمعات
انوار ش بصائر اولی الابصار منور وارد و نوجہات کہ نفحات ازہار ش مشامات ارواح ذوی الاقتدار معطر سازد مصروف
جناب فیضمآب تاج بخش تخت نشینان ممالک سلطنت تخت ستان تاج بخشان سرادق ابہت قدوۃ السلاطین
الاعظم مالک ممالک الترک والہند والعجم الموید بالطاف الکریم الدیان خاقان ابن خاقان وارادربان خدیو کیہان ظل
اللہ علی الخلایق دامت ریاض حمیتہ محروسۃ عن صوارف الزمان داشتہ از بارگاہ مفتح الابواب تعالت آلاؤہ وتوالت
نعماؤہ ارتقاء معارج کامرانی واعتلاء مدارج شادمانی جناب ظل رحمانی مدظلہ استدعا نمودہ آید ہو تعالی قدیر و بالاجابۃ جدیر
درینولا یکطغرا رقم مبارک مطاع بنام درویش دعاگوئی وہ دعاگوئے یک دل ویکروے بتاریخ بیست وسیوم شہر ربیع الاول
سنہ ۱۱۸۶ ہجری عز صدور فرموده راحت رسا گردید آنچہ از ایام قضیۃ وصال شاہ صاحب خلد آشیان انار اللہ برہانہ دریں
ہنگام وقوع تزلزل وراركان ثبات خلایق وجمع آمدن جمیع اکابر وتمام امراء وخوانین وسرکردگان واعزہ واشراف
واعیان واستدعا نمودن آنہا جلوس وارادربان بر تخت سلطنت جہت ارام خلق اللہ ورضامندی حضرت خالق در
رضامندی خلایق دیدہ جلوس نمودن وپایۂ قدر ہر کس را بالطاف شاہانہ استوار داشتن وعلاوہ تاکید بر خلاصہ دعاگویان
ورمادۂ دعاگوئی کہ قلمی بود واضح گردید برائے عالم ارائے در نقاب واحتجاب نماند انکہ قبل ازین درصورت استماع
قضیہ نامرضیہ ہائلہ جناب مرحمت وغفران مآب خاقان رضوان مکان کردبی پاسبان کہ رخت نفیس روحی از ننگ
نائی ناسوت بربستہ واز سرائے دوروزہ این جہان فانی گذرانیدہ بسر منزل ملکوت رسیدہ مربع نشین سرادقدس
وقصور پرنور فردوس برین وجاودانی گشتہ آسودہ اند در نظر بر رابطہ انسانیہ علی الخصوص حسب رابطہ قویہ کہ فیمابین جناب
شاہ غفران پناہ وایشان درویش صورت یاب گردیدہ بود ہی شمس فی نصف النہار در بسیط عنبر اندر کمال اشتہار بود وردد
والم وغم بر ہم روے آورد و سر رفتہ پیدا حیرت را در تلاطم امواج ہموم سموم اثر آوردہ پریشان حاصل ساختہ متشتت
بال گردانیدہ بود اما بحکم کل نفس ذائقۃ الموت چون ہر متنفس ازین شربت وایہ وارد واز ین رہگذر الا چار انا للہ وانا الیہ راجعون
گویان بصبر وشکیبائی ومساز ودر اثناء اللیل واطراف النہار بدعاء اللہم اجرنی فی مصیبتی واخلف لی خیرا منہا متوجہ
جناب حضرت بے نیاز وذات اقدس را ایضا ہمین شیوہ لازم ولابد واز لوازم فرحت جاوید زیب افزائش سریر
خلافت وفرمان روائے بقدم رفیعش تسلیم بندگان دارادربان وپایۂ اعتبار جناب خدیو کیہان فرق فرقدان سودہ کافہ
انام از خواص وعوام را در زیر بال ہمایون فال اعلے آوردہ آسودن فرحت تازندہ را است بیدار اندازد رخ نمودہ وللہ الحمد
والمنۃ ثم بعد الحمد والمنۃ کہ این بندۂ مامول ومنتظر کہ سررشتہ جمعیت اسفل اعالی از قوت بفعل آمد وانشاء اللہ
وامید صادق در جاہ واثق از پیشگاہ بادشاہ حقیقی جل مجدہ آنست کہ تتمہ فیروز بخت خلافت
جلوس میمنت مانوس قرین بالصرہ سلطنت زیب وزینت داده عرصہ جہان وجہانیان [illegible] رسانده خطر والطاف
بیکتہ بالہامات ازظار خسروانہ زینت ساختہ از ظلال سایہ سلطنت پایہ [illegible] بر مدارک جہانیان بسیط وغلہ فواید برداشت وچون [illegible] است نمود ہر واز بداست نداز ہوا

Marfat.com

بعواید تائیدات ربانی وموائد تلطفات رحمانی موید خواہد بود ولواء جہانداری وخسروی بطراز انافتحنا مطرز این قدر واسمے نماید کہ در اختیار این معنے استعجال قبل الوقت واقع شدہ دیدہ شود کہ از پردہ غیب چہ ظاہر گردد وچون بارگاہ الٰہی جل اعطایہ جناب معلے را باین دولت عظمے واین نعمت اسنی مخصوص ساختہ است خدیو کیہان ایضا باقتضاء بالشکر تدوم النعم برائے استبقاء این موہبت عظیمہ واین عطیہ جسیمہ محافظت حال عباد وبلاد ومراقب حدود وصلاح وسداد وتقویت شریعت نبوی وتمشیت ملت مصطفوی علے صاحبہا افضل الصلوات واکمل التحیات واعلاء اعلام عدل و احسان وافناء اقسام ظلم وعدوان را بر ذمہ ہمت والا نہمت خود فرض عین دانستہ بحکم نیۃ المرء خیر من عملہ ارادہ خاطر عاطر در جمیع اوقات للہ فی اللہ آن داشتہ باشند کہ ریاض احوال وحدائق آمال خلائق کہ بدائع ودائع حضرت خالق اند بسر چشمہ عدالت ونصفت تازہ تر وناضر ونامی داشتہ از صرصر حوادث وبے دادی مخالفان و معاندان نگاہ داشتہ مجموع را در ظل ظلیل عاطفت وکنف رافت وشفقت خواہم داشت وفقرا رجا واثق دارند کہ این معانی لطیفہ بلا تکلف از وجود ذی جود بادشاہ جم جاہ دام اقبالہ سر خواہند زد وہر شریف ووضیع ازین بحر بانوال حسب استعداد خود قصعہ بالا مال خواہد نمود واللہ الموفق کوکب خلافت واختر ابہت ار سپہر فتح ونصرۃ شارق وطالع باد آمین ورحم اللہ عبدا یقول امینا الحمد للہ رب العالمین اولا وآخرا ظاہرا وباطنا ٭

مکتوب پنجاہ وششم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خداحضرت ایشان ماکہ بنام وزیر اعظم شاہولیخان علیہ الغفران صدور یافتہ در جواب عریضہ کہ متضمن ارسال یک رقم مبارک مطاع وتغربت بادشاہ عالم پناہ احمد شاہ دران علیہ الرحمۃ والغفران بودہ ومابینا سبب ذلک ٭

ہموارہ جناب فیضمآب زبدہ محبان خاص نقاوہ ارادتمندان خاص الخواص محور فلک سلطنت خلاصہ مواد حشمت عزیز دلہائے درویشان دعاگوئے آصف جاہ وزیر اعظم مدظلہ بمع توابع ولواحق در کنف حمایت ایزد تعالے بودہ فائض الجود باشد درویشان دعاگوئے در وظائف دعاگوئے مشتغل وبہمہ وجوہ خاطر فقرا جمع است فروگذار نیستند غالب الاوقات وجود شریف عنصر لطیف در سویداء خاطر وبسبب غلبہ رابطہ محبت وربقہ مودت نسبہ شریفہ نصب العین حق تعالے بخیر وخوبی سببے سازد کہ باہم ملاقات حاصل گردد در ینولا مفاوضہ گرامی صادر در خصوص انکہ در ینولا یک طغرائی رقم مبارک مطاع در خصوص نوید فرحت جاوید زیب افزا شدن سریر خلافت وفرمانروائے بقدم فیض شیم بندگان وارا در بان خدیو کیہان اشرف اعلی بنام نامی واسم گرامی صادر وزانجا کہ ذات مصدر حسنات را ہمہ اوقات دعاے گوئے دوام دولت خداداد قوی بنیاد منظور می باشد مترصد کہ بدعاگوئی دوام دولت واقبال بندگان خدیو دریا نوال متوجہ بودہ وبندہ درگاہ آسمان جاہ معلے را بدعائے خیر یاد داشتہ باشند ورقم مبارک مطاع عز صدور

Marfat.com

نموده درمطالعه درآمده بسبب این مژده راحت افزا اجرائے کہ دہ صورت استماع قضیہ نامرضیہ ہائیلہ جناب مرحمت وغفرآن مآب خاقان رضوان مکان صورت یاب گردیدہ بودہ والم پر درد وغم ہر لحظہ برمزید بود برمنصہ ظہور آمدہ اندمال یافت فقرا بہرحال بدعوات حسنہ متوجہ داین دولت خدائے داد علی الدوام نصب العین خیر وخوبی خود ملازم این دولت علیہ دانستہ فروگذاری نیست للہ الحمد والمنۃ کہ این معنے مامول ومترصد از قوۃ بفعل آمد وپایہ اعتبار خدیو کیہان ما را دربان فرق فرقدان سودہ کافہ انام زیربال ہمایون فال اعلے برآسود درجاء صادق است کہ چون ازپیشگاہ بادشاہ حقیقی تخت فیروز بخت خلافت وجہانبانی را بفیض جلوس میمنت مانوس قرہ باصرہ سلطنت زیب وزینت دادہ عرصہ جہانیان را بنفحات عنایات بادشاہانہ معطر واکناف گیتی را بلمعات انظار خسروانہ مزین ساختہ اند ظلال سلطنت باہرہ برمفارق عالمیان ممدود ومہد وبساط خلافت قاہرہ برتارک جہانیان مبسوط ومخلد خواہند داشت وفقرا بدعا یاد آور شاد وکام باشند وامید است کہ مقاوضات گرامی علے سبیل التعاقب صادر گردیدہ باشند کہ تسلی خاطر ازان صورت مے گیرد کوکب اقبال درترقی باد والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ مکرر انکہ درجواب رقم مبارک دعا نامہ انفاذ حضور لامعہ النور گردید بذات خود از نظر نگذرانند وبقیہ حال عنقریب بخدمت خواہد رسید والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ۔

مکتوب پنجاہ وہفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خداحضرت ایشان ماکہ بخدمت بادشاہ جہان پناہ سکندر دوران احمد شاہ درران علیہ الرحمۃ والغفران صدور یافتہ بابت انفاذ وجاری نمودن مقدمہ اسلام باذکر بعضے از مسایل فقہ مناسب مقدمہ مسطورہ ومایناسب لذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ۔ الحمد للہ الذی رفع غشاوۃ الغمۃ عن بصائر اہل الوداد وہدیہم بنور اصطفایہ الی قوم مناہج الرشاد وزکی نفوسہم عن المیل الی الدنیا حتی سلکوا اعدل طرق الزہاد وحمی قلوبہم عن الزیغ بصحیح الاعتقاد وادرہم مناہل صفوا الیقین حتی انحسمت بواطنہم عن مادۃ الریب والعناد وازعت لہم کوس الفہوم من کوثر غرائب العلوم بما زادت علیہم من الامداد والصلوۃ والسلام علے رسولہ الذی انقذنا بہ من الجہالۃ وآلہ الامجاد اما بعد فالمعلوم فی جناب المطاع الاکمل والملاذ الارفع الاکرم اعدل ملوک الاسلام مکرم العلماء والصلحا ہوسس اساس مکارم الاکیاء ممہد اعمدۃ المنصوب لاعلاء کلمۃ الدین معز الاسلام والمسلمین عمدۃ خوافین الزمان وصفوۃ سلاطین الدوران ظلالہ وابد جلالہ ولازال الولایۃ عدلہ ناصبۃ واوتاد دولتہ راسخۃ وماحامہ حول حماہ [illegible] فی طول اتیابہ علی الثلاثۃ اسد الضرغام ان الجماعۃ الداعین المشغولین بالدعاء الراجعین ایدیہم الی السماء السائلین من اللہ طول عمر من بہ یستجار من عدالزمان وفتنۃ الدوران لایزال ساعین فی [illegible] بتابعۃ سید المرسلین علیہ وعلیہ الصلوۃ والسلام وانکس الآن لما ذکر

Marfat.com

الفساد بغلبته ذوی العناد من اہل الذمة وغیرہم فاحترت سموم الحوادث اسباب جمعیتہم وادقعت سفینة آمالہم فی تلاطم الصعوبات
وہم بعد ما احاطہم الہموم وحال حولہم سیل الغموم صاح علیہم فصیح الالہام ایہا المضطرون بہذہ الاالام شمروا ذیل مفاوضتکم الی جناب
السلطان الاعظم والخاقان الافخم ملجاء غرباء الاسلام وموضح جمیع الاعلام وجانیہم من الموبقات وحلیسہم من المہلکات یسمع
بسمع القبول وحاشاان یعدل من شرع الرسول علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا فعرضنا یا خلیفة اللہ المخصوص
بشرف ظل اللہ غرض واحد وہوان الناس تصدر منہم کلمة یثبت بہا القتل والتعزیر مثل سب الاسلام والنبی البشیر النذیر
وعمة الاخیار صلے اللہ علیہ وسلم واصحابہ الکبار والعلماء الابرار اعاذنا اللہ جل مجدہ من ذلک وقد تصدر من اہل الذمة کلمة
تثبت بہا الاسلام وغیر ذلک من الاحکام وکلہا معطلة منہا اسلام اولاد الذمیة التی تشرفت منذ خمسة عشر شہر البشرف
الاسلام وخلعت عن رقبتہا ربقة الکفر والاثام والولد یتبع خیر الابوین دینا والآن لما شاع فی افواہ الناس ضعف خلیفة
الزمان وظہیر اہل الاسلام فی الدوران جعل اللہ ثاره علی اعدایہ وصبحہ خیر اسرع مسایہ سمع المخمور بخمر الکفر والطغیان عابد
الاہرمن والنیران فلان الذمی القضیة الشنیعة الغیر المرضیة فصاح علی مسلم من السادات الکرام من اولاد النبی
علیہ الصلوٰة والسلام وقال لاعوانہ خذوہ ان سلطانہم قد لقی اللہ وبات وانی علیہ ما کان آت وسب المذہب
والاسلام ومن ہو المبعوث صلوات اللہ وسلامہ علیہ الی کافة الانام وغلب ہووا عوانہ علی السید فقام المردود علی
سنجد الحیف وشہر السیف وجرح ید السید وعلیہ شہود وثقات وقد ذکر فی تحفة الفقہ فی کلمات الکفر فی المدارک فی تفسیر
قولہ تعالیٰ وان نکثوا ایمانہم من بعد عہدہم وطعنوا فی دینکم الآیة قالوا اذا طعن الذمی فی دین الاسلام طعنا ظاہرا جاز قتلہ لان
العہد معقود معہ علی ان لا یطعن فاذا طعن فقد نکث عہدہ وخرج من الذمة انتہی وذکر فی الرسالة المسماة بالاثر المحمود
لقہر ذوی الجحود للشیخ ابی الحسن الشرنبلالی الحنفی صاحب امداد الفتاح قال الکمال ابن الہمام ان الکافر اذا استعلی علی المسلمین
علی وجہ یسیر متمردا علیہم حل للامام قتلہ والحق عمر رضی اللہ عنہ فی کتابہ حرفین اشرطہما علیہم مع ما شرطوہ علی انفسہم ان لا یشتروا
شیأ من سبایا المسلمین ومن ضرب منہم مسلما عمدا فقد خلع عہدہ انتہی وذکر فی حاشیة البیضاوی للعلامة شہاب الدین
الخفاجی الحنفی تحت قولہ تعالیٰ حتی یعطوا الجزیة عن ید وہم صاغرون انما جعل لہم الذمة باعطاء الجزیة وکونہم صاغرین
فواجب علی ہذا قتل من تسلط علی المسلمین بالغضب انتہی کما فی البحر الرائق وذکر فی الفتاوی الاورنگ زیبیة فی کتاب السیر
من شتم النبی صلے اللہ علیہ وسلم او اہانہ او عاب فی امر دینہ او فی شخصہ او فی وصف من اوصاف ذاتہ سواء کان انتسابہ من
امتہ او من غیرہا وسواء کان من اہل الکتاب او غیرہ ذمیا کان او حربیا وسواء کان شتمہ والاہانة والعیب صادرا منہ
عمدا او سہوا او غفلة او جدا او ہزلا فقد کفر خلودا بحیث ان تاب لم تقبل توبتہ ابدا عند اللہ وعند الناس وحکمہ فی الشریعة
المطہرة عند المتاخرین المجتہدین اجماعا وعند اکثر المتقدمین القتل قطعا ولا یداہن السلطان ولا نائبہ فی حکم قتلہ وان
فات فی قتلہ والنعداء المصلح الدانویة وان ہملوا فقد رضوا بما صدر عنہ من الشتم مثلا وہو کفرہم رضوا بالکفر والراضی بہ
کافر فہم کافرون انتہی وذکر فی الہندیة نقلا عن شرح الکنز واختیار ولی الاسلام اذا سب النبی علیہ السلام بکفر حتی لو حکم بقتلہ
فکیفیت نوصد من مجرم عدو للدین انتہی وذکر فی منقالیہ الاسلامیة فی حکم السابة الذمیة وان اسلم اجمع اہل العلم انہ فکذلک لا یقتل

Marfat.com

ویقبل منہ الاسلام لان الاسلام یجب ما کان قبلہ من حقوق اللہ تعالیٰ کما مر من المذاہب والشفاء انتہی وذکر فی الچلپی حاشیۃ شرح الوقایۃ فی باب الجزیۃ تحت قولہ الا ان امتنع فاذا سرح بسبہ او عرض او استخف بقدرہ او وصفہ بغیر الوجہ الذی کفر بہ مسلم فلا خلاف عند الشافعی رحمہ اللہ تعالےٰ فی قتلہ ان لم یسلم لانہ لم یعط لہ الذمۃ والحد علی ہذا وہو قول عامۃ العلماء الا ابا حنیفۃ والثوری واتباعہما من اہل الکوفۃ فانہم قالوا لا یقتل لانہ ما ہو علیہ من الشرک اعظم ولکن یغیر ویؤدب وقیل لا یسقط احلام الذمی الساب قتلہ لانہ حق النبی صلے اللہ علیہ وسلم اوجب علیہ ما ہتک حرمتہ وقصدہ الحاق النقیصۃ والمعرۃ بہ علیہ افضل الصلوٰۃ والسلام فلم یکن یرجوعہ الی الاسلام مسقطا لہ کما لم یسقط سائر حقوق المسلمین من قبل اسلامہ من قتل وقذف واذا کنا لا نقبل توبۃ المسلم فلان لا نقبل توبۃ الکافر اولی اذا عرفت ہذہ التفاصیل فقد اتضح عندک ان من تردد فی وجوب قتل من نال بانہ صلے اللہ علیہ وسلم من جملۃ الخاسرین فاصر علی ذلک ثم اظہر اصرارہ حتی قال لمن استتاب منہ بمن اسے شئے اتوب انا ارجو ہذا القول ثوابا جمیلا واجرا جزیلا کان من الخاسرین الضالین المضلین الذین ہم من حزب الشیطان کما قال اللہ تعالیٰ اولئک حزب الشیطان الا ان حزب الشیطان ہم الخاسرون وامثال ہذہ الآیۃ اکثر من ان تحصی فی حق الخاسرین فالویل کل الویل لمن توقف فی وجوب قتل ذلک المصر ولعنہ ونحن لا نتوقف فیہ ولعنۃ اللہ علیہ وعلی من تبعہ فی ہذا الرای الخبیث وقد ختمنا مباحث السب بمسئلۃ تکفیہ الخسران لیکون ختامہ مسکا للتستریح بہ ارواح المسلمین والمسلمات ومن اہم مشاہدۃ ہذہ الکلمات فلینظر فی الکتب الکلامیۃ وکتاب الشفاء وتعریف حقوق المصطفی والسیف المسلول علی من سب الرسول علیہ السلام وافضل الصلوات واشرف التسلیم فالواجب علی السلطان ان یسئل اہل الذکر من علماء الآخرۃ فی الدوران لقولہ جل مجدہ فاسئلوا اہل الذکر ان کنتم لا تعلمون واللایق الاخری بجنابہ ان یکون عنان عنایتہ الی رفع الخطالم عن ضعفاء علماء العالم معطوفۃ حتی تصیر ابصار السمات بالفساد فی الدین بصواعق عدلہ مخطوفۃ نرجو اللہ ان یصح مشمولین باعدلہ وملحوظین من شرائف الطافہ ونفوز بوصول المامول وحصول المسئول حالا ومالا من تنفیذ احکام الاسلام وسمۃ ذوی الاحترام بغیر قیل وقال علی طبق الظروف المبنیۃ الشرعیۃ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیۃ سہل اللہ مالکم مامول بالشمس طلوع وافول وحفظکم عن الآفات والبلیات وحرسکم فی جمیع الساعات والآفات والمسئول مامول والسلام ورحمۃ اللہ وبرکاتہ تمت مطوقۃ وشرح شاردو طرق طارق وزرد وارد ✤

مکتوب پنجاہ وہشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان مدظلہ العالی

ملا محمد غوث صدور یافتہ در جواب عریضہ او کہ متضمن احوال [illegible]

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ والصلوٰۃ والسلام علی خیر خلق اللہ رسولنا محمد محب صادق ملا محمد غوث بر سند شریعت متمکن بود

Marfat.com

سلامت باشد رقیمہ وداد کہ آن نیک نہاد مرسول داشتہ بود رسید محبت افزا گردید نگاشتہ بودند کہ طریقہ کہ تعلیم ذکر نمودہ بودند مرعی داشتہ میشود اگر ترقی دست دہد عنایت خواہد بود محبت پناہا بر انچہ تلقین نمودہ شدہ است سرگرم باشند و استعجال ننمایند بنائے کہ موسس باشد ہر چند عمارت بالاتر رود رخنہ پیدا نمے کند و اگر در بنیاد آن رخنہ پیدا شد ہر چند عمارت بالاتر رود رخنہ دران خواہد بود و فقرا متوجہ اند خاطر جمع دارند و عمدہ درین راہ صحبت است کہ در سایۂ دولت و عنایت مربے کار دیدہ و شیب و فراز این راہ پیمودہ مر باگرد و چہ باید کرد یارانِ زمان ہمم قاصرہ دارند و الا نہ خم می در جوش و حریفان در نوشانوش و طالبان در طلب در خروش و ساقی نعرہ زنان کہ رطل گران کیر و بنوش غیر طالب حقیقی را ازین راہ اگاہی نے بلکہ بر نعرہ ساقی پرواء نے بے درد و انمودن است و بے تشنگی آب نوشانیدن حافظ آداب معرفت، قدس سرہ چہ خوش گفتہ اے خواجہ دردمیست و کرنے طبیب ہست عزیز براہ طریقت رفتن جز ارباب شریعت صورت ندارد تا تابع صاحب شرع نشوند و بر قدم او نروند راہ بسر منزل مقصود نخواہند برد حضرت حق تعالے فرمودہ است قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ آرزوئے حصول محبت الٰہی بے متابعت حضرت رسول اکرم صلے اللہ علیہ وسلم خیال محال است تا متابعت او صلے اللہ علیہ وسلم ظاہرا و باطنا صورت نگیرد و مناسبت صوری و معنوی پیدا نگردد و مورد فیوضات الٰہیہ نشود و روح را از قید خلاص حاصل نگردد و پس در گفتن و شنفتن و رفتن و نشستن و خوردن و نوشیدن و پوشیدن و غیر ذلک با او صلے اللہ علیہ وسلم موافقت باید نمود تا مناسبت صوری حاصل آمد و چون مناسبت صوری حاصل گردید مناسبت معنوی روی خواہد آورد و پس بعنایات ازلی او را کشان کشان ببساط قرب خواہند برد باید کہ او بے از اداب شریعت عزا فرو نگذاشتہ و رابطہ نگہداشتہ بنفی و اثبات مشغول باشند کہ نیل درجات و گذر بر مقامات از برکت تکرار این کلمہ متبرکہ است و از حقیقت این کلمہ است کہ محبت ذات حضرت حق جل مجدہ در دل نمے ماند و نظر باطنی بہیچ حجاب محجوب نمیگردد و بامداد این کلمہ قدسیہ این قدر مسافت را کہ عقل از قطع آن باین عمر قصیر عاجز است بیک گام قطع میگردد و وراء دائرہ امکان و وصول محب بامحبوب صورت میگیرد از خود دوری و مہجوری و با او نزدیکی حاصل مے آید از اینجا گفتہ اند کہ این راہ جز یک قدم پیش نیست و فرمودہ اند یک قدم بر فرق خود نہ و آن دگر در کوئے دوست این کلمہ متبرکہ متضمن شریعت و طریقت و حقیقت است سالک راہ یقین تا کہ در نفی الٰہ باطلہ است در مقام شریعت است و مع ذلک تا کہ در مقام نفی است در مرتبہ طریقت است و چون نفی ماسوئے اللہ صورت گرفت و در بصر بصیرت او نماند طریقت را بانجام رسانیدہ باثبات آمد و بمقام فنا کرامد و از سلوک بجذبہ فرود آمد و بمرتبہ حقیقت رسیدہ ببقا موصوف گشت بہمین نفی و اثبات و طریقت و حقیقت و فنا و بقا و سلوک و جذبہ ہم ولایۃ بر و صادق می آید از اینجا دانستہ باشی کہ عوام را از کمالات این کلمہ متبرکہ آگاہی نیست بلی دور بینان ذرہ بین از ادراک نہایت کمالات این کلمہ شریفہ عاجز اند مثل ما مردم را از ادراک حقیقت کمالات آن چہ بہرہ اگر شیخ و [illegible] بدانند مشائخ طریقت اتفاق کردہ اند کہ کلمۂ لا الٰہ الا اللہ را بمعنی است غیر از معنے لغوی و آن تفاوت نسبت [illegible] بدانند و متوسط و منتہی اگر مبتدی باشد لا الٰہ الا اللہ را باین معنے گوید نیست ملاے

Marfat.com

مگر اللہ واگر متوسط باشد باین معنے گویند نیست مطلوبی مگر اللہ واگر منتہی باشد باین معنے گوید کہ نیست موجودے مگر اللہ اما تخصیص مبتدی بمراد آنست کہ راغب چیزے باشد و باسباب تحصیل او دست نزدہ باشد اورا مجرد خواہش آن چیز است آن را طالب نمیگویند چنانکہ کسے چیزے را کم کردہ باشد و برجست وجوئی او برنخواستہ باشد او خواہندہ و آرزو برندہ است نہ طالب وچون برسعی سالک در ابتداء سلوک چندان فائدہ مرتب نشدہ است گویا کہ ہنوز دست باسباب تحصیل نزدہ است پس او خواہندہ و آرزو برندہ است و حضرت حق تعالے مراد او و اما متوسط چون برسعی او بعضے فواید کلیہ مرتب گشتہ و سعی او قوۃ گرفتہ است پس اورا طالب توان گفت و حضرت حق تعالے مطلوب او و اما منتہی چون در نہایات مقامات مکاشفہ وصول یافتہ و در آخر مراتب توحید حجاب از بصر بصیرت او بالکلیہ برخواستہ و حقیقت حق الیقین روئے نمودہ و ظاہر شدہ کہ او است تعالیٰ وجود حقیقی و ماسوائے حق را تعالے شانہ جز وجود ظلے نیست چنانکہ نزد این طائفہ علیہ بتحقیق پیوستہ و گفتہ اند رباعی ظل ارواح اند اشباح ہمہ ✣ ظل اعیانند ارواح ہمہ ✣ باز اعیان ظل اسماء حق اند ✣ باز اسماء ظل ذات مطلق اند ✣ او تواند گفت کہ لا موجود الا اللہ و ملاحظہ اہل وحدت ہمین لا موجود است کہ مقصود کلی و مطلوب اعلے است و باید دانست عالم ملک و ناسوت عبارۃ از مرتبہ شہادت و جسمانیت است و آن از محدب فلک الافلاک است تا مرکز خاک و عالم ملکوت عبارۃ از عالم ارواح و معانی و ملائکہ است و عالم جبروت عبارت از مرتبہ اسماء و صفات است کہ مرتبہ وجوب است مجمل و مفصل و لاہوت عبارت از مرتبہ ذات بحت است بے اعتبار اسماء و صفات وچون این مرتبہ اشارۃ پذیر نیست لاہوت نامیدہ اند لہذا و اصل این مرتبہ را توجہ بسیط حاصل روزگار است او دو تو دامن گیر او نیست ہست از پس پردہ گفتگوئے من و تو چون پردہ برافتد نہ تو مانی و نہ من والسلام علیکم رحمۃ اللہ و برکاتہ ✣

مکتوب پنجاہ و نہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبانِ خدا حضرت ایشان ؒ کہ بنام لعبی ا جبہ صدور یافتہ در بعض صنع صلوہ متضمن ادعیہ مسنونہ و غیر ذلک ؒ

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ اللہم صل علے محمد و علی آل محمد و بارک وسلم علیہ اللہم احسن عاقبتنا فی الامور کلہا و اجرنا [illegible] الدنیا و عذاب الآخرۃ اللہم یا مالک الرقاب و یا مفتح الابواب و یا مسبب الاسباب ہیئ لنا [illegible] مشغولین بامرک آمنین لعدلک آئسین من خلقک آنسین بک مستوحشین [illegible] علے بلائک شاکرین لنعمائک متلذذین بذکرک فرحین بکتابک مناجین بک فی آناء اللیل و اطراف النہار مبغضین للدنیا محبین للآخرۃ مشتاقین الی لقائک متوجہین الی جنابک منعدین للموت ربنا و آتنا ما وعدتنا علی رسلک و لا تخزنا

Marfat.com

یوم القیمۃ انک لاتخلف المیعاد اللھم اجعل التوفیق رفیقنا والصراط المستقیم طریقنا اللھم اوصلنا الی مقاصدنا وتب علینا انک انت التواب الرحیم اللھم بک اصبحنا وبک امسینا وبک نحیا وبک نموت والیک المصیر اللھم ارنا الحق حقا ورزقنا اتباعہ وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابہ وتوفنا مسلمین والحقنا بالصالحین وادفع عنا شر الظالمین واشرکنا فی دعاء المؤمنین وقنا ربنا شرما قضیت اللھم اغفر امۃ محمد اللھم ارحم امۃ محمد اللھم انصر امۃ محمد اللھم احفظ امۃ محمد اللھم فرج عن امۃ محمد اللھم اصلح امۃ محمد اللھم افتح امۃ محمد اللھم تجاوز عن امۃ محمد علیہ الصلوۃ والسلام اللھم یا حبیب التوابین تب علینا ویا امان الخائفین آمنا ویا دلیل الحائرین دُلنا ویا غیاث المستغیثین اغثنا ورجاء المنقطعین لاتقطع رجاءنا ویا ارحم العاصین ارحمنا ویا غافر المذنبین اغفر لنا ذنوبنا وکفر عنا سیاٰتنا وتوفنا مع الابرار اللھم کن وجہتنا فی کل وجہۃ ومقصدنا فی کل قصد وغایتنا فی کل سعی وملجانا وملاذنا فی کل شدۃ ومہمنا ووکیلنا فی کل امر ناوتولنا فی تولی محبۃ وعنایۃ فی کل حال اللھم سکن ہیبۃ صمدیۃ قہرمان الجبروتیۃ بالطیفۃ النازلۃ عن فیضان الملکوت حتی نتبث الیک باذیال لطفک ونعتصم بک من انزال قہرک یا ذا القوۃ القاہرۃ والقدرۃ الکاملۃ یا ذا الجلال والاکرام ہب لنا مالا ینقصک وا غفر لنا مالا یضرک انک انت ارحم الراحمین اللھم اغفر لنا ولوالدینا ولمشائخنا ولاستاذنا ولاصحابنا ولاحبابنا ولعشائرنا ولقبائلنا ولمن لہ حق علینا ولجمیع امۃ محمد صلے اللہ علیہ وسلم وقنا ربنا عذاب النار اللھم اغفر ذنوبنا اللھم استر عیوبنا اللھم احفظ قلوبنا اللھم بسر امورنا اللھم سکنا مما نخاف اللھم احفظنا یا قیاض من جمیع البلایا والامراض وصلے اللہ علی سیدنا محمد وآلہ اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین اللھم صلی علی سیدنا ومولینا محمد ن المصطفی وآلہ الطیبین واصحابہ المنتخبین خصوصا علی اول الصحابۃ ابی بکر الصدیق وعمر الفاروق وعثمان ذی النورین وصل علی اب الائمۃ علی المرتضی وعلی سیدۃ نساء العالمین فاطمۃ الزہراء وصل علی الامام حسن الرضی المجتبی والحسین الشہید کربلا وعلی زین العابدین ومحمد الباقر وجعفر الصادق وموسی الکاظم وعلی ابن موسی الرضاء ومحمد التقی وعلی النقی وحسن العسکری ومحمد بن الحسن المہدی الہادی صاحب الزمان وخلیفۃ الرحمن قاطع الکفر والبہتان رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین الطیبین الطاہرین والحمد للہ رب العالمین الٰہی لاتبدل باسمی ولاتغیر جسمی ولاتفرق بینی وبین حبیبک محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وصل علی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی ملائکتک المقربین وعلی اہل طاعتک اجمعین وارحمنا معہم برحمتک وکرمک یا لطیف یا ارحم الراحمین ویا اکرم الاکرمین ویا غیاث المستغیثین اغثنی اغثنی اغثنی یا غیاث المستغیثین وسلم تسلیما دائما ابدا کثیرا یا ایہا الذین آمنوا صلوا علیہ وسلموا تسلیما سبحان ربک رب العزۃ عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمد للہ رب العالمین برحمتک یا ارحم الراحمین اللہ اکبر اللہ اکبر لا الہ الا اللہ واللہ اکبر اللہ اکبر وللہ الحمد ✦

مکتوب ششم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما بلا عبد اللہ خرقہ پوش قندھاری در بیان ہمہ

Marfat.com

جلوس و آداب آن و ذکر بعض شمایل حضرت رسالت منزلت علیہ الصلوٰۃ والسلام و شناختن بعض افعال قصیدہ او علیہ الصلوٰۃ والسلام و تحقیق اقتداء در آنہا و معرفت سایر افعال و احکام آنہا مع الاختصار والاقتصار و ما یناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ملک الحمد والمنۃ یا من وفقتنا باحیاء السنۃ وعلی اشرف سفرائک الصلوٰۃ والتحیۃ الذی جعلت اقتضاء اثرہ لنا الجنۃ وعلی آلہ وصحبہ الذین ہم نجوم اقتداء فی لیالی الشک الداج مقتدی المقتدین بالمنۃ وبعد فیقول العبد المفتقر الی اللہ خادم الفقراء فقیر اللہ بن عبد الرحمن الرتاسی الشکارپوری ان ہذہ رسالۃ فی ہیئۃ الجلوس وادابہ رتبتہا بعون اللہ وقوتہ علی ثلثۃ فصول وارجو منہ بلطف عمیم القبول الفصل الاول فی ہیئۃ الجلوس کان صلے اللہ علیہ وسلم اذا جلس فی المجلس احتبی بیدیہ اخرجہ رزین عن ابی سعید الخدری وکان اکثر جلوسہ محتبیا ذکرہ القاضی ومثلہ عبد الرسول فی الشمایل المحمدیۃ والاحتباء یکون بالیدین والثوب وغیرہ بخلاف الاقعاء ذکرہ ابراہیم الحلبی فی شرح المنیۃ وکان صلے اللہ علیہ وسلم یتربع اخرجہ ابوداؤد عن جابر بن سمرۃ وذکر القاضی العیاض فی الشفاء عن سمرۃ انہ یتربع ومثلہ ذکر عبد الرسول فی الشمایل المحمدیۃ وکان جل قعودہ فی غیر الصلوٰۃ مع اصحابہ التربع وکذا عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہ قالہ ابن الہمام فی فتح القدیر وکان عامۃ جلوسہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فی مسجد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم تربعا ذکرہ ابو البرکات فی الکافی شرح الوافی ونحوہ ذکر العینی فی شرح الکنز فلا کیرہ خارج الصلوٰۃ مطلقا فی الاصح وان کان علی الرکبتین اولی لقربہ الی التواضع ذکرہ ابراہیم الحلبی فی شرح المنیۃ وما قیل التربع جلوس الجبابرۃ فلا ذاکرہ ضعیف قالہ ابو البرکات فی الکافی شرح الوافی ومثلہ العینی فی شرح الکنز وربما قعد القرفصاء وہو فی حدیث قیلۃ رواہ ابوداؤد والترمذی وردی صاحب جامع الاصول فیہ وردی القاضی العیاض القعود فی الشفاء من حدیث قیلۃ ولا یکاد یخرج شیأ من اطرافہ ذکرہ القاضی فی الشفاء ولم تکن رکبتاہ متقدمتین رکبتہ جلیسہ ذکرہ عبد الرسول فی الشمایل المحمدیۃ وکان اکثر جلوسہ مستقبل القبلۃ واذا جلس تحدث یخلع نعلیہ ذکرہما عبد الرسول فی الشمایل المحمدیۃ واذا اراد الرجوع نزع نعلیہ او بعض ما یکون علیہ رواہ صاحب الجامع وکان یتکاء علی وسادۃ علی یسارہ اخرجہ الترمذی عن جابر بن سمرۃ وکان حشو وسادتہ من لیف وکذا حشو فراشہ الذی ینام علیہ وقد توسد بردۃ وکان یجلس علی الحصیر رواہا صاحب الجامع وکان یکرہ قعدۃ المغضوب علیہم رواہ صاحب الجامع وہی ان یضع الرجل یدہ الیسری خلف ظہرہ ویتکاء علی الیۃ الید ہذہ ہیئات سنۃ الجلوس فہل للمؤمن ان یحرم او یکرہ ما ثبت من فعلہ صلے اللہ علیہ وسلم وان الامام الاعظم والہمام الاقدام قال لا یحل لاحد ان یاخذ بقولنا ما لم یعرف من الکتاب والسنۃ واجماع الامۃ والقیاس الجلی والتقلید بلا دلیل لا یکون حجۃ فی الشرع والقیاس لا یصلح ناسخا وکذا الاجماع [illegible] والبدعۃ ان تضمنت رفع امر ثابت فی الشرع فہی مردودۃ وما اشتہر من انہ ما اجتمع الحلال [illegible] موضوع وان المجتہد اذا عمل لہ دلیل واشکل علیہ الامر فعلیہ ان یرجع ولیل [illegible] فی المذہب فلیس علیہ ان یرجح علی الحتم بل الترجیح بالفتوی فیما فیہ قولان ولا یتعین القوۃ بجہۃ والحرمۃ بل تارۃ یتبین فی الفتوی الحل کما فی المزارعۃ وتارۃ الحرمۃ ولفظ الاصح فی الباب علامۃ الفتوی والاکمن الصحیح ذکرہ فی فتاوی قاری

Marfat.com

الفصل الثانی فی افعال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ہل ہی متصلۃ بالسنن فہل ہی مثلہا فی المتابعۃ وقد تقرر فی اصول الفقہ انہ یتصل بالسنن افعالہ صلے اللہ علیہ وسلم القصدیۃ التی یصلح للاقتداء واختلف العلماء فی سائر افعالہ علیہ الصلوۃ والسلام فقال بعضہم یتوقف فیہا حتی یقوم دلیل الاحد وقال بعضہم یلزمنا اتباعہ مالم یقم دلیل المنع والصحیح عندنا ان ما علمنا من افعالہ علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات واقعا علی جہۃ تقیدی بہا فی ایقاعہ علی تلک الجہۃ ومالم نعلمہ علی ای جہۃ فعلہ قلنا فعلہ علی ادنی منازل افعالہ وہو الاباحۃ لکن لنا اتباعہ لانہ مالبعث الا لیقتدی بہ وانما اختص بہ نادر فوجب التمسک بہ حتی یقوم دلیل خصوصہ والسنۃ الطریقۃ المسلوکۃ فی الدین وحکمہا ان یطالب المرء باقامتہا من غیر افتراض ولا وجوب لانہا طریقۃ امرنا باحیائہا ونہینا عن اماتتہا الا ان السنۃ قد یقع عندنا علی طریقۃ النبی صلے اللہ علیہ وسلم وغیرہ وقال الشافعی رحمہ اللہ مطلقہا طریقۃ النبی صلے اللہ علیہ وسلم وہی نوعان سنۃ الہدی وتارکہا یستوجب اساءۃ وکراہۃ کالاذان والاقامۃ والجماعۃ وسنن الرواتب والزوائد وتارکہا لا یستوجب اساءۃ ولا کراہۃ کسیر النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی قعودہ وقیامہ ولباسہ ونوافل العبادات فوائد الفرائض والواجبات والسنن المشہورۃ مشروعۃ لنا لا علینا وحکمہا ان یثاب المرء علی فعلہ ولا یعاقب علی ترکہ والتطوع فی معنی النوافل ویضمن النفل بالشروع فیہ عندنا وقال الشافعی رحمہ اللہ لما شرع النفل علی ہذا الوصف وجب ان یبقی کذلک وقلنا ان ما ادناہ وجب صیانۃ ولا سبیل الیہ الا بالتزام الباقی وہو کالنذر صار للہ تعالی تسمیۃ لا فعلا ثم وجب لصیانۃ ابتداء الفعل فلان یجب لصیانۃ ابتداء الفعل لقاءہ اولی الفصل الثالث فی المجالس والمجلیس واداب المجلس وفیہ فروع منہا الاجتناب عن المجلوس فی الطرقات الا ان یعطی حقہا من غض البصر وکف الاذی ورد السلام والامر بالمعروف والنہی عن المنکر واعانۃ الملہوف واہداء الضال وحسن الکلام وشر البقاع اسواقہا وخیر البقاع مساجدہا فلا یجلس فی الاسواق الا للضرورۃ وخیر للمجلوس المساجد وفیہا فضایل ومن دخل السوق فقال لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد یحیی ویمیت وہو حی لا یموت بیدہ الخیر وہو علی کل شئ قدیر کتب اللہ لہ الف الف حسنۃ ومحی عنہ الف الف سیئۃ ورفع لہ الف الف درجۃ رواہ الترمذی وابن ماجۃ القزوینی واحمد وحاکم وابن السنی عن عمر رضی اللہ عنہ وروی الترمذی وابن السنی عنہ نبی لہ بیتا فی الجنۃ وفی روایۃ الحاکم وابن السنی عن بریدۃ اذا اراد دخولہا او خرج الیہا قال بسم اللہ اللہم سالک خیر ہذہ السوق وخیر ما فیہا واعوذ بک من شرہا وشر ما فیہا اللہم انی اعوذ بک ان اصیب فیہا یمینا فاجرۃ او صفقۃ خاسرۃ واذا رای باکورۃ تمیر یقول اللہم بارک لنا فی تمرنا وبارک لنا فی مدینتنا وبارک لنا فی صاعنا وبارک لنا فی مدنا رواہ مسلم والترمذی والنسائی وابن ماجۃ عن ابی ہریرۃ واذا رجع من سوقہ وقرا عشر آیات کتب اللہ لہ بکل آیۃ حسنۃ رواہ الطبرانی عن ابن عباس ومن اراد دخول المسجد یقول اعوذ باللہ العظیم وبوجہہ الکریم وسلطانہ القدیم من الشیطان الرجیم واذا اراد ان یدخلہ فلیسلم علی النبی صلی اللہ علیہ وسلم رواہ ابو داؤد والنسائی وابن ماجۃ وابن حبان والحاکم وابن السنی عن ابی ہریرۃ ویقول اللہم افتح لی ابواب رحمتک رواہ مسلم وابو داؤد والنسائی وابن ماجۃ وابن حبان والحاکم وابن السنی وبعد دخولہ السلام علینا وعلی عباد اللہ الصالحین رواہ الحاکم موقوفا من قول ابن عباس رضی اللہ عنہما والنسائی والحاکم وابن حبان عن ابی ہریرۃ رواہ الترمذی ولا یجلس حتی یصلی رکعتین رواہ البخاری ومسلم عن ابی قتادۃ وان رای من یبیع او یبتاع فیہ

Marfat.com

فليقل لااربح الله تجارتك وان سمع من ينشد ضالة فى المسجد فليقل لاردها الله عليك فان المساجد لم تبن لهذا رواه مسلم وابو داود وابن ماجة عن ابى هريرة ولاينشد فيه الاشعار ويقيم الحدود رواه مسلم وابو داود عن حكيم بن حزام فى سننه وصاحب الجامع فيه عن حكيم وفى المصابيح عن جابر ولا يتحدث فيه بكلام الدنيا ولا يجالس بمن يتحدث فيه بامر دنياه رواه البيهقى فى شعب الايمان عن الحسن مرسلا ولا يرفع الصوت فيه رواه البخارى عن السايب بن يزيد ولا يبصق فيه ذكره النووى فى شرح مسلم واذا سمع المؤذن فليقل كما يقول رواه الجماعة وابن السنى عن ابى سعيد الخدرى ولبعد الحيعلة لاحول ولاقوة الا بالله رواه البخارى ومسلم وابو داود والنسائى عن عمر رضى الله عنه ثم يصلى على النبى صلى الله عليه وسلم ثم يسال الله له الوسيلة رواه مسلم وابو داود والترمذى والنسائى وابن السنى يقول اللهم رب هذه الدعوت التامة والصلوة القائمة آت محمدن الوسيلة والفضيلة وابعثه مقاما محمودن الذى وعدته رواه البخارى والاربعة وابن حبان والسنى عن جابر بن عبد الله الانصارى وزاد البيهقى فى السنن الكبير انك لاتخلف الميعاد ويسن وهيل رواه الترمذى عن ابى هريرة ويصلى الصلوات الخمس فى المسجد خصوصا فى المسجد الذى يجمع فيه فان الصلوة فى مسجد القبايل بخمس وعشرين صلوة وفى المسجد الذى يجمع فيه بخمسمائة صلوة رواه ابن ماجة عن انس بن مالك فاذا خرج منه فليسلم على النبى صلى الله عليه وسلم فليقل اللهم اعصمنى من الشيطان رواه النسائى وابن ماجة وابن حبان والحاكم وابن السنى عن ابى هريرة وزاد ابن السنى فى روايته عند الرجيم وفى رواية ابن ابى شيبة والترمذى وابن ماجة اللهم اغفر لى ذنوبى وافتح لى ابواب فضلك ومنها الجلوس فى مكان غيره لايقيمن احد اخاه المسلم ثم يجلس فيه وكان ابو بكر رضى الله عنه اذا قام له رجل من مجلسه لم يجلس فيه واذا ضاق المكان يوسع عليهم واذا جلس اليه احد لم يقم حتى يقوم الذى جلس اليه الا ان يستعجله امر فيستاذنه ويتجمل لاصحابه رواها عبد الرسول فى الشمايل ومن خرج لحاجة ثم عاد فهو احق بمجلسه ومن انتهى الى قوم جلس حيث ينتهى به المجلس وياما مر بذلك رواها صاحب الجامع واذا انتهى فليسلم فان بدا له ان يجلس فليجلس ثم اذا قام فليسلم رواه ابو داود والترمذى والنسائى عن ابى هريرة ويسلم على المسلم وان لقيه مرارا او حالت شجرة او جدار او خير المجالس اوسعها رواه صاحب الجامع ولا يجلس ولا يقوم الا على ذكر وكفارة المجلس ان يقول قبل ان يقوم سبحانك اللهم وبحمدك اشهد ان لااله الا انت استغفرك واتوب اليك رواه ابو داود والترمذى والنسائى وابن حبان والحاكم والطبرانى عن ابن عمر وفى رواية ابى داود والنسائى عنه ثلث مرات وما جلس قوم مجلسا لم يذكروا الله فيه ولم يصلوا على نبيهم صلى الله عليه وسلم الا كان عليهم ترة فان شاء عذبهم وان شاء غفر لهم رواه ابو داود والترمذى والنسائى وابن حبان والحاكم عن ابى هريرة ومنها الجلوس حلقا والمنع عن الجلوس فى وسط الحلقة كان صلى الله عليه وسلم اذا جلس اليه اصحابه حلقا رواه عبد الرسول فى الشمايل المحمدية ولعن الله بلسان محمد من جلس [illegible] يحب الجماعة حلقا رواها صاحب الجامع وان مر على حلق الذكر يذكر الله رواه الترمذى عن [illegible] الجلوس فى الشمس والظل بحيث يكون بعضه فى الشمس وبعضه فى الظل [illegible] صاحب الجامع ٭

Marfat.com

مکتوب شصت و یکم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام فضائل و کمالات صاحبزادہ میان عبد اللہ لاہوری صدور یافتہ در ترغیب بکمال تبتل و انقطاع و بیان فناء اتم و بقاء اکمل و بعضے از اداب تکمیل و مایناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ علی کل حال والصلوٰۃ والسلام علی سیدنا محمد وعلی آلہ خیر آل واصحابہ ومن تبعہم فی الغدو والاصال

اما بعد جناب سعادت نصاب زبدہ خداپرستان روزگار وعمدہ خیر اندیشان فرخندہ اطوار فضایل وکمالات دستگاہ حقایق ومعارف آگاہ صاحبزادہ گرامی قدر میان عبد اللہ حیو سلمہ اللہ تعالیٰ بمع توابع ولواحق در کنف حمایت حضرت حق تعالیٰ بودہ بر مدارج عالیہ فایز باشند مفاوضہ علیہ کہ نامزد سرگشتہ بادیہ خمول نمودہ بودند چہرہ وصول افروخت چون مشتمل بر صحت مزاج خلت امتزاج بود سراسر بہجت افزا گردید ومسرت رسا گردید مجاری اوضاع درویش دعا گوئی بہمہ وجوہ مقرون بخیر است وسلامتی ایشان بہر حال مطلوب نسمۂ شریف ایشان علی الدوام نصب العین است وبہر حال منظور نظر خاطر شریف جمعدارند وسررشتہ رابطہ بوجہ احسن نگہداشتہ باذکار ومراقبہ مشغول بودہ آئین طریق حق را بافادہ سرگرم دارند تا تبتل وانقطاع کہ سرمایہ علامت قربست صورت گیرد ودر عروج از قلب بقلب القلب و ازان بقلب قلب القلب کہ در درجہ واحدیت است وازان بقلب قلب قلب القلب رفتہ باشند کہ سیر باین طریق مستلزم قرب است عزیزے گوید از رخنہ دل است رہے کہ بدوست ہست زین راہ اختیار سفر میکنیم ما واز خارج باصل خارج عروج اختیار ننمودہ باشند کہ موجب بعد است مشائخ کرام گفتہ اند کہ سیر بر دو قسم است سیر مستدیر وسیر مستطیل سیر مستدیر بقرب در قرب است وآن گرد دل خود گشتن ومقصود از خود جستن است وسیر مستطیل بعد در بعد است وآن مقصود از بیرون خود طلبیدن است انتہی وباین اشارت نمودہ مولوی رومی قدس سرہ

؎ اے کمان وتیرہا پرساختہ ۔ صید نزدیک وتو دور انداختہ ۔ انکہ دور اند از تر او دور تر ۔ از چنین صیدست او مہجور تر ۔

در صورت عروج از قلب در خود رفتہ از خود رفتن است وبحق وصل عرفانی حاصل نمودن ودرین صورت فناء انانیت سالک واضمحلالہ نفس او حاصل مے گردد وچون فناء اینیت او حاصل گردید بفناء اشیاء دیگر حاجت نماند بخلاف سیر مستطیل فافہم وباللہ التوفیق بہر حال احقر الفقرا بدعوات وتوجہات متوجہ است شاد کام باشند بخدمت فضایل پناہ کمالات دستگاہ صاحبزادہ میان محمد بہرہ یاب سلام رسانند فقرا بدعاء یاد آورند سلامت باشند رابطہ قلبی فقرا با معزی الیہ بسیار است وبہر حال خیریت ایشان از بارگاہ حضرت حق جل مجدہ مطلوب است دیگر برخورداران دعا گوزادگان میان سراج الدین محمد وفیض الحق وميان زين العابدين ومصلح الدين مولانا حفظ اللہ واہل اللہ وفیض بخش وعبد اللہ وخواجہ دلیل الحق وخلیفہ گل محمد وغلام محمود ودین محمد سلام میرسانند واز دعاء خیر امیدوارند کہ در حضور فیض گنجور حضرت قبلہ روحانی قدس سرہ یاد آوری خواہند نمود وتا حصول ملاقات بر حال خیر

Marfat.com

مال خودها اطلاع میداده باشند و بخدمت حضرت ولی نعمی خود اسلمه نیاز رسانند والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته +

مکتوب شصت و دوم

از مکتوبات قدسی سمات حضرت قطب الاقطاب شیخ المشایخ احید عصره وزمانه فرید وقته واوانه حضرت ایشان ماکه بجانب عمدة الخوانین عظام محمد نصیر خان صدور یافت در بیان استفاده از شیخ دیگر باوجود حیوة شیخ خود وبیان اقسام بیعة که مشار الیه سوال نموده بود وما یناسب ذلک ٥

بسم الله الرحمن الرحیم - الحمد لله الذی فنیت عقول السفراء فی ذاته قهرا واحترقت افیدة العارفین بسطوة صفاته لهرا اصبحوا فیه بائرین وصاروا فی فجاءة وجهه حائرین والصلوة والسلام علی سید الناس الغنی عن الکون فی عز الافلاس الذی عینه لغرباء بیداءه وطنا وجعل صلوته لکل فلق سکنا صلوةً وسلاما تحیط مواطنه ومساکنه وعوالمه ومنازله ومناهله وعلی آله و انوار عرشه وعیبته وکرسیه واصحابه لعرش النبوة اقطابه وعلی مخادع سر الولایة بوابه لا سیما القوایم الاربعة لقصر الکون ومراجع ذرات الوجود فی المد والعون فی ربهم ذابوا والیه سبحانه بمحو الوجود انابوا فذاک الذی به عن اعرف خلق الله نابوا فمن لم یسمع لصدمة خلافتهم عن رسول الله صلی الله علیه وسلم من العرش اطیطا لاتحسبه من الناس الا هجا رطیطا ما ورثوا منه صلی الله علیه وسلم الا علوما واسرارا فانه ما خلف بعده درهما ولا دینارا من الفقیر الی الله الغنی فقیه الله بن عبد الرحمن الحنفی عفی عنهما الی زبدة مجبی اهل الله ونقاوة مخلصی عاکفی باب الله محمد نصیر خان دامت ریاض جمعیته محروسة عن صوارف الزمان وطوارق الحدثان ولعد السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته التی اسنی الاتحافات وافیة واعلی اصناف المنصات الابتلافیة النازلة من البجبروت الی الملکوت ومن عالم الامر الی الناسوت ما اظلت الخضراء واقلت الغبراء ان نمیقتکم الشریفة وصحیفتکم المنیفة قد وصلت والقت ما فیهما وتخللت سواد سوادی وفرعی الی احفادی مشمولة بمن من من من من من من الایادی احمده ابلغ حمد وازکاه واشمله وانماه علی ما انعم علینا من عجبه تخلل العلة واسبغ بالفیض بلطفه من وقه وجبله هی فیکم مسئولة ولکم مامولة لازلتم فی کنف حمایته وعنایته واطفه وکفایته قد فتشتم من داعیکم بلسان رسولکم خلیفة بیک من جواز تکرار البیعة واستاذنتم بلسانه فی الاستفادة من الشیخ الآخر لما حرکتم للسلسلة القدیمة الموصلة الی المحبوب بعد عهود بعیدة فیا عجبا منکم ترنم القلب بذکر المدامة التی روت النفوس بها قبل ان یخلق الکرم وسکروا بها ونعم هو منکم فان من لم یدر المدامة ولا شرب بها یطرب بذکرها عند السماع شوقا الی [illegible]

شعر ویطرب من لم یدرها عند ذکرها * کمشتاق نعم کلما ذکرت نعم وقیل ایضا شعر احمد ذکرنه ماان [illegible]

ماکررته یتضوع به وقیل ایضا شعر کررا حادیث لیلی وحادمنها * ان الاحادیث [illegible] من ذاق شراب المعرفة والمحبة الذاتیة وتحقق بذوق التوحید ولا یشاهد لغیره وجود والشهود بال الذات الاحدیة فی کل شئے کما قیل شعر تجلی لی المحبوب من کل وجهة فشاهدته فی کل معنی وصورة * ولو حصلت لک یا مجبی طالب الحق وسالک سبیله وقاصد

Marfat.com

شراب المحبة وحقيق الحقيقة سكرة واحدة من المدامة الحقيقة ولو كانت سكرة ساعة من عمرك ترى الدهر واهله ممن تحت حكمه عبد الك طايعا لحكمك وترى انك الحاكم عليه وذلك لان سكرة منها تفنيك فى الذات الاحدية فيكون لك الحكم فى الدهر وما تحت حكمه من اهله كما قيل شعر وفى سكرة منها ولو عمر ساعة ترى الدهر عبدا طايعا وانك الحكم فاذا كان فى سكرة واحدة منها تحصل للطالب هذة السعادة الابدية والسيادة السرمدية التى عندها يكون العيش طيبا فالعيش لمن عاش صاحيا فى الدين محجوبا عن الحقيقة ومعانيها مفتونا بالدنيا ومعانيها فان عيش الدنيا يورث الوفات السرمدية والموت الارادى التى ورد الامر بها موتوا قبل ان تموتوا ليعطى الحيوة الابدية فلا عقل لمن يختار الفانى على الباقى ولم يمت بالموت الارادى كما قيل شعر فلا عيش فى الدنيا لمن عاش صاحيا + ومن لم يمت سكرانها فاتة الغنم + فهذه خسارة عظيمة وغبن فاحش لزوال ما كان فى يده من العمر والاستعداد الذى يمكن كسب سعادة الدارين وتحصيل سيادة المقامين فخاب وخسر ما ربحت تجارتهم وما كانوا مهتدين خسر الدنيا والآخرة ذلك هو الخسران المبين لضياع عمره فى تحصيل الفانى الذى يجب تركه فتقول نفسه ياحسرتا على ما فرطت فى جنب الله شعر ومن يبع اجلا منه لعاجله + بين له الغبن فى بيع وفى سلم + اعاذنا الله سبحانه وجعلنا من المتقين ان اولياءه الا المتقون ورزقنا وايكم مقامات العارفين فليبك على نفسه فى هذه المصيبة التى لو عمت على الايام لصرن ليالى كما قيل ﻫ على نفسك فليبك من ضاع عمره + وليس له فيها نصيب ولا سهم وتربية صفة المحبة وتكميل معنى الارادة لا يتصور الا فى صحبة هذه الطائفة وولاية الحصول وسعادة الوصول لا يلاحظ الا بمشاهدة حالهم واستماع مقالهم فليغتنم الطالب ملازمة صحبة هذه الطائفة الشريفة والجماعة المنيفة والتمسك بذيلها طول حيوته فنعم ما قيل فى الباب دوتكهاى الحان واستجاها به على نغم الالحان فهى بها غتم رباعى اى انكه بپندار وگمان در گردى + آن كه بكيش عشق بازان گردى + عاشق شوى از حديث ايشان شنوى + عاشق چه بود بلك همه او گردى + وليطلب شراب المحبة الذاتية والمدامة الحقيقية من صحبة المرشدين الكاملين المكملين فان التكميل فرع الكمال فمن لم يكن كاملا كيف يكمل غيره كه از ناقص نيايد بجز ناقص نيايد ومقام الرعوة هو مقام العدالة هو مقام القلب يحصل بعد الفناء فى الله والبقاء به بالرجوع الى الخلق وقد ورد ان هذا العلم دين فانظروا عمن تاخذون دينكم رواه مسلم وفى هذا المقام لا تغلب الوحدة على الكثرة ولا الكثرة على الوحدة فالاستفادة والافادة تعلقتا بهذا المقام فمن لم يحصل له الوحدة والاستقامة لم يكن له مقام الرعوة والامر بالمعروف والنهى عن المنكر لان الناقص الذى هو غير موحد ربما يدعو الى طاعة غير الله وغير المستقيم فى دين الله ان كان موحدا ربما يدعو الى ما هو معروف عنده منكر فى نفس الامر وربما نهى عما هو منكر عنده معروف فى نفس الامر مثل من بلغ مقام الجمع واجتذب بالحق عن الخلق وبالوحدة عن الكثرة فكثيرا ما يستحل محرما والتصرف فى اموال الناس ويحرم حلالا بل منه وبا ويرفض الفرائض من هم الطائفة العنايتية فى السند وللمشيخة شروط منها العلم على الكتاب والسنة والفقه وانما شرط العلم لان المشيخة للاخذ البيعة وليس الغرض منها الا الامر بالمعروف والنهى عن المنكر والارشاد الى تحصيل السكينة الباطنية وازالة الخصال الرذية واكتساب الافعال الحميدة فمن لم يكن له العلم كيف يتصور منه الامر بالمعروف والنهى عن المنكر ومنها العدالة والتقوى والتفسير بالاستقامة ومنها الزهد فى الدنيا والرغبة فى الآخرة والطاعات المكتوبات والمؤكدات والاذكار المذكورة فى الصحاح

Marfat.com

الماثورة من سر الله الاعظم سيد السفراء عليه افضل الصلوات واكمل التحيات المخصوصة باوقاتها وغير المخصوصة بها ومنها الامر بالمعروف والنهي عن المنكر والاستبداد بالرائے ومنها الصحبة المعتنى بها المتصلة مع الكاملين المكملين الى خاتم فص الرسالة عليه الصلوة والسلام وهو اطمئنانا لان الشيخ اذا لم يكن مربيا بتربية المشائخ ولم يكن باطنه متنورا بنور باطن المشائخ لم تكن فى صحبته فايدة بل تفسد الاستعداد وظهور الكرامات وخوارق العادات ليس بشرط للكمال والكامل من الرجال من جمع بين الدعوة الى الله وبين المقام فيدعو الى الله سبحانه بقراءة كتب الاحاديث والرقائق وحكايات المشائخ حتى لا يعرفهم العامة الا بانهم نقلة لا يتكلمون من احوالهم وينبغى للمريد المبايع ان يكون بين يدى شيخه بلا اختيار كالميت بين يدى الغسال وان يعلم انه ليس احد من مشايخ وقته ان يوصله الى الحق سبحانه غير شيخه وان كان كلهم احد من مشايخ زمانه موصوفا بهذه الخاصية ونعم ما قيل ؎ بقدر روزنه افتد بخانه نور قمر * فانه لو خطر ببال المريدان فى العالم احد يوصله الى الله تعالى غير شيخه تصرف فيه الشيطان واز عجه من مقام جمعيته وربما يبلغ هذا التصرف الى ان يتمثل بصورة شيخه يريه الاشياء ويفسد بها اعتقاده فلا يتصور بلوغ الفيض اليه الا بتوسط الشريف وان وصل اليه من غيره والبيعة المتوارثة بين الطوائف الصوفية على وجوه منها بيعة التوبة من المعاصى كلها ومنها بيعة تاكيد العزيمة على التجرد لامتثال امر الله ظاهرا وباطنا وترك ما نهى عنه كذلك وتعليق القلب بالله تعالى وهو الوصل ومنها بيعة التبرك بالدخول فى طريق الصالحين وخولهم سلسلة اسنادا لحديث للتبرك ففى الاولى والثالثة الوفاء بالبيعة فيهما بيعة ترك الكبائر وعدم الاصرار على الصغائر والاعتصام بالطاعات من الفرائض والواجبات والسنن الرواتب والتمسك بالاخلاق فيما ذكر وفى الوسطى الوفاء بالبقاء على هذه الهجرة والمجاهدة حتى يكون متنورا بنور السكينة ويصير ذلك وجدانا وخلقا له وعند ذلك القديم يخلص الشيخ من اللذات والاشتغال بعض ما يحتاج اليه الى طول التعهد كالتدريس والتمكث بالاخلال فى ذلك وتكرر البيعة من رسول الله صلى الله عليه وسلم ماثور وكذلك عن المشايخ من الصوفية اما من شيخ واحد فظاهر واما من شيخين فان كان لظهور الخلل فيمن بايعه فلا باس وكذلك بعد موته والغيبة المنقطعة واما من غير عذر فلا اذ ما مشيخة بالله عيب يذهب بالبركة وتعهد قلوب المشايخ لان قلوبهم تصرف عن تعهده ويكلونه الى نفسه ولا يبالون [illegible] راح وفى اسه فلاة تاه ومع هذا انت مختار لست فى عقالة المنع فانه ليس لنا فى المشترين غرض الا [illegible] فتح وجه الله لكن ليس لك ان تخطر ببالك مثل ما خطر ببالى من ارادة الاستغناء عن شيخ ما ليس لك ما هو عليك والاسارة الواقعة من المريد تعد اعقوق وفى عقوق المريدين من الفقراء لا توبة له لان اللطيفة القلبية التى كانت تتعلل على تربيته ويسيل منها النصيب من الفيض الالهى اليه انقطعت لان الفيض انما يكون بتوسط الشيخ

ثم ايدا وهذا آخر ما عهدنا من الوصية اليكم وفوضنا اختياركم اليكم وافعلوا ما شئتم فرد [illegible]

كه دل آزرده شوى ورنه سخن بسيار است * الحمد لله اولا وآخرا باطنا وظاهرا ونوالله [illegible] وكذلك الى يوم الدين *

Marfat.com

مکتوب شصت و سیوم

ازنکتوبات قدسی آیات حضرت قطب الاقطاب و فرد الافراد فرید آوانه لعیوب زمانه حضرت ایشان که بجانب فضایل و کمالات دستگاه میان محمد صلاح ساکن حالاکندی صدور یافت در بیان کشف سوال او که نموده بود بر طبق توحید وجودی و بیان توحید شهودی و ما یتعلق بهما و ما یناسب ذلک ۵

بسم الله الرحمن الرحیم ط اللهم جدک محمد لا احصی ثناء علیک و الصلوة و السلام علی مظهرک و سفیرک الاعظم لدیک و علی کل وارثیه الاتمین قاموا القبول تجلیاتک الجلالیة و الجمالیة الیک سعدیک و لبیک اما بعد بخدمت محب صادق میان محمد صلاح سلمه الله تعالی عما لا یلیق لشانه و کان له و به و معه فی جمیع احیانه دعوات فقیرانه واصل باد بعد از ابلاغ دعوات بعد مت آیات مشهود رای سعادت پیرائے انکه مفاوضه علیه که نامزد احقر الفقراء ساخته بودند چهره وصول افروخته سراسر مسرت رسا گردید فقیر الی الله بدعوات حسنه یاد آور است در ماده دعا گوئے مساغ فروگذاری نیست در ینولا آن محب سعادت سرشت سوال نموده بود که چون تمامی موجودات را نمود بے بود مقرر فرموده اند اولیاء الله که فریاد و فغان دارند که عجب اتصالے و وصالے داشتیم از جهت نزول درین موطن فراق روے داده مرشد دارین سلامت چون دران موطن غیریت و اثنینیت فی حد ذاته نبود این اتصال و وصال و التذاذ ازان چگونه صورت بندد و این فریاد و فغان چیست توقع از توجه مرشدانه انست که در وقت جواب خط مخدومم صاحب مدظله العالی جواب این کمینه مرحمت گردد تا مستفید گردد و امید استفاده از خدام درگاه است مجابا مکرما این سوال بنا بر طبق مشرب اهل توحید وجود است که آن شرط توحید شهود است مشرب درویش دعا گوئی توحید شهود است و اهل این مشرب را نرسد که بر طبق آن مشرب تصرف نماید اما چون سوال نموده انداز جواب چاره نیست بران مجبی مختفی و محتجب نماند بنا بر طبق ظروف مبینه اهل توحید شهود چون حقایق اشیا عبارت از ظلال اسماء و صفات بمع مقابل آنها که عدمات اند بوده باشند اتصال و وصال و التذاذ اشکال ندارد و شکایت از جدائی بعید نمی نماید چه ظل عین اصل نیست هر چند در مرتبه وجوب بوده باشد نظر دید کشف شهودی بر این تفرقه جازم اما اشکالی که صورت میگیرد بر طبق توحید وجودیست چه نزد قائلان توحید وجودی صور معلومات حضرت حق جل مجده که عبارت از حقائق اشیا است عین علم اند در هر مرتبه علم عین ذات است از مراتب وجود خواه علمی باشد خواه عینی روحی باشد یا مثالے یا شهادی عینی از کارخانه علم قدم بیرون ننهاده اند الا اعیان ثابت که بمرتبه الوجود فی الخارج قول ایشانست مرتبه عدم تمیز اشیاء از همدیگر بمرتبه بطون و علمے و عینی قرار داده اند و در درجه تمیز از یکدیگر مرتبه عین تعیین نموده و همین مرتبه را بنا بر اعتبار اختلاف احکام مرتبه روحی و مثالی و شهادی انگاشته اند و آئینه حقایق چون مرایائے و مجالے هویة مطلقه اند از علم و سایر صفات حظے وافر دارند و اول مرتبه علم اعیان ثابته را حاصل است و بعد ازان آثار آنها را در هر مرتبه از مراتب وجود که ظهور نماید و هر گاه اعیان ثابته از اسماء

Marfat.com

وصفات حظی وافر فراچنگ استعداد خود ها آورده باشند علیم وسمیع وبصیر توان گفت فعلی ماذکر علم شان بر وجود شان
واصل شان که ازان فایض اند بر مے آید معرفت حقائق مرا ارباب خود را ازاینجا معلوم توان کرد و برہمین معنی شعر
است قول سیدنا علے رضی اللہ عنہ واکرم مثواہ من عرف نفسہ فقد عرف ربہ ونیز نفس شئے نزد ایشان عبارت
ازاسمے از اسماء الٰہی است وآن اسم رب ویست در جمیع مواطن ونشآت پس شناخت نفس شناخت رب
بودہ باشد وچون معرفت دراین موطن بحسب حقیقت مابین رب حقیقۃ ونفس حقیقت صورت پذیر گشتہ
است لاجرم اتصال وصال چہرہ یاب بحسب نزول چون حجب اعتباریہ صورت مے بندند البتہ دور افتادگان
از جدائی شکایۃ خواہند گرد و غربا از فراق وطن نظر بر حب الوطن من الایمان داشتہ فریاد وفغان خواہند نمود اینجا
است کہ مولوی رومی کہ سر رفتہ بیداء فراق است از سر رفتہ وگذشتہ حکایت مے کند ؎ بشنو از نے چون
حکایت میکند ✣ از جدائیہا شکایت میکند ✣ کز نیستان تا مرا ببریدہ اند ✣ از نفیرم مرد وزن نالیدہ اند ✣ سینہ خواہم
شرحہ شرحہ از فراق ✣ تا بگویم شرح درد اشتیاق ✣ ہر کسے کو دور ماند از اصل خویش ✣ باز جوید روزگار وصل خویش
وحافظ ادب معرفۃ گوید ؎ کشتی شکستہ کانیم اے باد شرطہ برخیز ✣ باشد کہ باز بینیم آن یار آشنا را ✣ و
چون حقایق اشیا در دید کشف باعتبار ما غیر ارباب خود ہا اند التذاذ مر آنہا را ثابت باشد ہر چند فی حد ذاتہ دران
موطن غیریت واثنینیت نیست در حصول این معنے ہمین غیریت اعتباری کفایت مے کند واشکال لذۃ گرفتن
شئے از نفس خود بر مے افتد وصورت نمیگیرد اما معلوم آن مجبی بودہ باشد آنکہ فریاد وفغان والتذاذ از حال اتصال
ووصال وحضور وشہود وعلوم ومعارف وانس والفت بتجلیات ذاتیہ علامت غلبہ کثرت است بر وحدت
صرفہ بقاء شعور وعلم متلزم بقاء ذات است چہ بقاء صفت را از بقاء موصوف چارہ نیست وہر چند نفس او درین
موطن اعتبار لیست باعتبار اعتبار باداغ غیریت موسوم است فرد فراق یار اگر اندک است اندک نیست ✣
درون دیدہ اگر نیم موست بسیار است ✣ پس ہر چون کہ باشد سد راہ عارفت تواند بود وخلاصی عارف جز در فناء
نام کہ فنا در بحث است نیست ونشان فناء در بحث آنست کہ ازین امور نامی ونشانی نیابد وحیرت در حیرت
افزاید وجہل در جہل صورت بندد ونیز معلوم مجبی بودہ باشد انکہ بحث ہر سالک نسبت بسالک دیگر علیحدہ
است ہر کسے را فناء در بحث خود است چہ وصول بکنہ حضرت حق وذات مطلق جل مجدہ عارے از قیود
ممتنع است پس مرتبہ از مراتب وصول کہ حق متقیہ مشہود سالک خواہد بود ذات بحت الکا شتہ دران فانی
خواہد گشت این بحث بحث ہمین سالک است نہ سالک دیگر واین تفاوت سالکان در حصول [illegible]
در بحث خود بنا بر ظروف مبینہ استعدادیہ است بدایۃ خود کہ مستوفی گشتہ [illegible]
در اطلاق ذات ظہور پذیر نمے کرد واز ینجا تفاوت درجات اقدام اسافل [illegible]
برابر باشند اما در اقدام متفاوت وغرض از فنا رفع ہستی موہوم است [illegible]
باستعداد ہر سالک کمال عاید روزگار آن بزرگوار تواند بود والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ✣

Marfat.com

مکتوب شصت و چہارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ملقب بفضیلت پناہ محمد سلیم فاروقی صدور یافتہ در جواب عریضہ او کہ منظوم متضمن مدح و التماس دعوات و توجہات فرستادہ بود و مناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ بجمالہ وجلالہ والصلوٰۃ والسلام علی خاتم فصل الرسالۃ وآلہ اما بعد تا عرصہ عالم علوی وسفلی بنفحات عنایات فیاض مطلق معطر و اکناف جہات بلمعات لطیفات حضرت حق منور است ذات سعادت آیات اتحاد و محبان خاص و عمدہ ارادتمندان اخص الخواص فضایل فواضل پناہ حقایق و معارف آگاہ صحبی میان محمد سلیم سلمہ اللہ تعالی و ابقاہ و اوصلہ الی ما یتمناہ مشمول امطار مراحم ربانی باد و رحم اللہ عبدا یقول آمینا مفاوضہ مرغوب الاسلوب بطراز خلوص مطویت و صدق عقیدت مطرز چون شاہد رعنا از کمین غیب روئے نمود و بمثل نگار دلربا از در سرای نقاب برکشود ہر حرفے از ان قوافل ادعیہ صالحہ و رواحل اثنیہ فائحہ بتقدیم رسانید بہ تعین منوال مزرع آمانی و آمال سرزنشگان پیداء حیرت را بر شحات دعا نامجات گرانمایہ ابد پیرایہ نضارت بخشید الحمد للہ کہ بتوفیقات قریب مجیب عرشیانہ چنانچہ بمطارحات روحانی خورسند ساختہ اند بمکالمات جسمانی ہم عہدہ گرداشتہ از کمال شوق ملاقات خود ایماء فرمودہ بودند مژدہ شوقے کہ بحکم الارواح جنود مجندۃ فما تعارف منہا ائتلف یوسے حدیقہ معنوی بگلبانگ دماغ صورتی میرساند بلک نفحہ انس از عالم حقایق و حقیقۃ الحقائق بدماغ جان سے بیحد تا این معنے از ارواح باشباح کشد این رابطہ را بقہ بتسہیل دعا نامجات مستحکم و استوارہ منظور نظر عنایات بیغایات جناب الہی جل مجدہ بودہ باصناف انعام احسان محمود و اما مثل و اقران و اقربا و اخوان باشند بمن بصدر استحکم باسمہ والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ؎

محمد فیضی کہ عالم را تر و تازہ نمود
ہما کی از نیسہا رخ سلمی است کہ خود بنگری
سحر پرستش ارسے تیہا شاہد تبیگرد و در رہت
دلا بیا کہ مسیحا نیا ست در جام جہان
سر ہمہ پیشم غزلان ہمہ است خاک میکدہ
لب اگر تر نہ سازد ان رشک خیا تے سنے
یک عدد جرعہ اگر لبکام جان ما دہد عجب
مستی ما عقل آچنان گرد کہ تا روز جزا

ذی الحقیقۃ ہست چون مرآت در جسم شہود
قلب دانا را ازین رہ بین در معنے کشود
یا در جام سے بیکسر عقل صافی در ربود
رہنمائے پرست ناصح تا آن کان جود
یاوری بخت فیروز است کو این کرد سود
جامہ و جانرا نثار جام سے خواہد نمود
از کمال نشہ ماند چون حجر اندر سجود
از رخ دلبر نیاسد و بگوش گفت و شنود
در مشہد سے گرچہ در اوراق بس مرہون بود

Marfat.com

روبنگار آورد انگونه که از روز ازل — از نقوش این و آن لوح دل او ساده بود
در دو عالم نیست جز مبحث دل راحتی — روز و شب در دوسه همه یا دیدنی یا هیچ رود
لطف باشد با فقیر خویش گر از کرمت — در زمان خلوت ار یادش کنی اے یار زود

مکتوب شصت و پنجم

از مکتوبات قدسی سمات منهل زلال بیان منهاج حضرت ایشان ماکی بنام زبدة الامراء العظام محمد نصیر خان صدور یافته و بیان مستلزم ثمرات ارتباط شیخ کامل بیکے از شعب اربعه طریق است و بیان آنچه مرید در حالت نسبت باید از شیخ استفسال نماید و ما یناسب ذلک

همواره تائید آیات ربانی و تلطفات رحمانی شامل حال فرخنده مآل زبده همیاران اهل اخلاص و خلاصه ارادتمندان اخلاص اکتناف عاکفی باب الله محب خاص محمد نصیر خان سلمه الله تعالی و ایقاد باد مصباح وداد او را دست نظر از کرامت بعد مدت مدید و عهد بعید نامزد احقر الفقرا ساخته بودند چهره سرور افروخت قلمی نمود و بود ند که مخلص طریقه ارادت و بندگی که در جناب فیضمآب شیخ زمان عالی مبدار دما دام الحیات و تا قیام قیامت دران قصوری نه ورزد و شجاوز نخواهد ورزید و نور ارادت و زمره مخلصان با صفا می شمارد اراد تمند اشک نیست که سرمایه سعادت ربقه ارادت است هر چند ارادت در الطریقه پیشتر اخذ نیوضات بدان واسطه کثیر ترخوش گفته اند مصراع بقدر روزه افتد بخانه نور قمر پنه و قد تقرر ان طریق الوصول الی الله ثلثة احدها الرابطة بشیخه فان روبته بمقتضی هم الذین اذا رؤا ذکر الله تشیر فایدة الذکر و صحبته بوجب هم جلساء الله لا یشقی جلیسهم تتنج صحبة المذکور شعر شدت اعین رأتک وقرت * وکذا اعین راتک من راک * مثلوا ذلک بالشمس اذا اشرقت علی جدار و فی مقابل ذلک الجدار جدار آخر فیشرق ذلک الجدار الآخر بواجهة الجدار الذی اشرقت علیه الشمس فاذا صقیه خلی نفسه من کل شئی الا محبته و ینتظر لما یفیض عنه عنه و اذا نحاب عنه تخیل حضوره فی خیاله بوصف المحبة المعظیم یتوجه بجمیع قواه الظاهرة و الباطنة الی القلب الصنوبری و لیس له عنه کل خاطر یخطر له فانه یفیت الصحبة و تحصل الکیفیة الجمعیة و فناء نفسه و لا طریق اقرب الی الله من هذا الطریق لمن عرف شروطه و ادابه و هذا الطریق هو طریق نسبة المحبة هذا و اگرچه هر شد متوجه مرید نباشد چون رابطه مستمر شد قوی باشد و خیال مرشد در جمیع احوال از و فوت نشود و ثمرات و انوار غیبیه و فیوضات لاریبیه مفتح است آئینه چون مقابل زید بدارند هر چند زید دران ناظر نباشد آئینه عکس زید کسب نکند و بے مقصود و سعے بر و این معنے را نیک دریابند آنچه از ایشان کرامات جمال حضرت لایزال حضرت حق جل مجده مستغرق میباشند و بر وجود خود و غیر ایشان صورت ندارند و مریدان از راه رابطه اخذ فیوضات مینمایند و اشراق باطن مرشدان را بسر منزل مقصود میرسانند روزے در خدمت حضرت پیر بسته تحقیق و قیاده [illegible]

Marfat.com

الاکرم حضرت محمد سعید اللاہوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ وافاض علینا من برکاتہ بعضے از سلاطین ہند وحکام عرض ان نمودند کہ مستفید ان اینجناب اقدس راز گوشہ خاطر منسی نفرمایند حضرت مولینا فرمودند کہ حق تعالیٰ نخواہد کہ ایشان در یاد مانیند از استماع این معنے جماعہ مذکورہ ملال خاطر گردیدند و بعضے از مریدان ایضہ کذلک وعرض نمودند کہ ہرگاہ این دامن گرفتگان را یاد نکردند و محو منسی فرمودند پس وائے بر حال این سرزنشگان بادیہ حیرانی وپیدا ر پریشانی حضرت قبلہ قدس سرہ ساعتے سر فرو بردند پس سر برآوردہ فرمودند کہ معاملہ نہ چنین است کہ ایشان مے فہمند بلکہ سر این معنے اینست کہ ہرگاہ این درویش از جناب حضرت حق ذاہل وغافل باشد و بایشان متوجہ اینجانب وایشان ہر دو در ورطہ ہلاکت فرو خواہند رفت و تا ابد الآباد خلاصی غیر ممکن واگر این فقیر بیاد حق مشغول باشد و در مشاہدہ جمال او مستغرق و رابطہ قلبی ایشان باین فقیر باشد ہر دو از تلاطم امواج تفرقہ راہ بساحل جمعیت خواہیم برد فعلے ہذا محبان صادق الارادۃ را طریق سپردن رابطہ لازم مصراع قلم اینجا رسید سر بشکست ✤ ایزد تعالیٰ سرسبز و ریان دارد لازم کہ تا حصول ملاقات حال خیر مآل خود را قلمی وارسال داشتہ باشند والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ مکرر بخدمت معلوم آنکہ برخوردار سعادت یار خلیفہ صاحب میان گل محمد حبیب را برائے تعزیت فرستادہ بودیم اما چون فقیر مجرد در قصبہ شکارپور آمدہ است ووابستگان در قصبہ سکھر تنہا بودند لہذا بالفعل در رشتہ تعویق بشرط حیات در ایام زمستان دیدہ خواہد شد انشاء اللہ تعالیٰ والسلام ✤

مکتوب شصت وششم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بخدمت بادشاہ عالم پناہ سکندر زمان احمد شاہ دردران علیہ الرحمۃ والغفران صدور یافتہ در بیان آنکہ نسبت بعارفان درود یوار مانع نیست ومناسب ذکر

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ رب العالمین بجمیع حقایق الحمد ودقایقہ المنبعثۃ عن الحمید وحدہ وخلائقہ وصلے اللہ علی من اوتی لواء المحامد خاتم کل شئی وحامد علی آلہ وصحبہ اجمعین وعلی من تبعہم الی یوم الدین اما بعد ہموارہ موایدتائیدات ربانی ومیامن توفیقات رحمانی بایام دولت فلک سلطنت وجہانبانی ولنسمہ شریفہ خلافت وکیتی ستانی مرجع خواقین ادوار مامن کردن کشان روزگار حضرت ظل سبحانی مدظلہ قرین باد اقل سرکشتگان بادیہ خمول واحقر سرزنشگان بیداء افول درویش دعاگوی خادم الفقراء فقیر اللہ عفی عنہ تحفہ دعائے کہ ہر سحرگاہ از منظرہ وما النصر الا من عند اللہ جلوہ نماید نثار مجلس اشرف میکرداند واستحکام مبانی ابہت وجلال وانتظام معاقد سطوت واقبال از حضرت حق سبحانہ وتعالیٰ استدعا مے نماید ایزد تعالیٰ برافت کاملہ عنایت شاملہ بصلاح اجابت ونجاح استجابت مقرون داراد امین ورحمہ اللہ عبد اقول امینا شمایم گلذار قدسی نسایم کہ از ریاض التفات ذات کثیر البرکات وزیدہ بود مشتمل بر میامن الطاف بے غایت ومحتوی بر مکارم اعطاف بے نہایت شرف نزول ارزانی داشتہ مشام جان را معطر ساخت در رقم فیض شیم اندراج یافتہ بود کہ ہر وقتے کہ دعانامہ آن

Marfat.com

فضیلت پناہ زبدۃ الکاملین آمدہ از نظر مبارک گذشتہ است در ہر دفعہ بجواب آن رقم مبارک صادر و فرستادہ شدہ
است اما چون مسافت بعید و شوارع مسدود و ناامن اند البتہ سوانح رو دادہ باشند نہایت امور در و پیشے احتیاج
بمکتوب ندارند بلکہ بدل میدانند کہ نزلہ شوق ہر یک بچہ مرتبہ مے باشد عارفانرا مانع در و دیوار نیست آن علامی
ہمہ اوقات بدعاء دوام دولت مشغول بودہ از توجہ باطن فیض مواظن محرومنی ننمایند بر رائے عالم ارای قبلہ اسافل
و اعالی دامت ریاض جمعیۃ محروستہ عن صوارف الزمان در نقاب و احتجاب نماند انکہ شک نیست کہ امور درویشی
احتیاج بمکتوب ندارند و نسبت بعارفان در و دیوار مانع نیست چہ ہر گاہ لطیفہ روحی بکلی صفایابد و از کدورات
جسمانیت پاک گردد دایرہ ازل و ابد نصب العین عارف میگردد و حجاب زمان و مکان از میان برمیخیزد تا آنچہ
در زمان ماضی رفتہ است در حال ادراک کند تا کسے باشد کہ ابتداء آفرینش موجودات و مراتب آن کشف نظر
وے کردد و ہمچنین آنچہ در زمان مستقبل خواہد بود ادراک مینماید و چون حجاب زمان و مکان دنیاوی برخاستہ
باشد زمان و مکان اخروی مکشوف گردد درین مقام حجاب جہات ستہ از پیش برمے خیزد و تمام وجود عارف
بمنزل چشم گردد و یک حاسہ حاجب حاسہ دیگر نگردد و حافظ آداب معرفت از ینحال خبر دادہ است بلیت مصلحتی
نیست کہ از پردہ برون افتد راز ورنہ در مجلس رندان خبری نیست کہ نیست لیکن دیدن بدیدہ دل خطی دیگر دارد و دیدن
سرلدت دیگر دیدن کعبہ شریفہ بدیدہ دل حظ دیدن بچشم سر نمے بخشد فعلہ ہذا اصدار رقم فیض شیم حفظ ما لازمتہ صوری
مے بخشد و از اینجا تواند بود کہ فرمودہ اند المکتوب نصف الملاقات بہر حال امیدوار است کہ نسایم الطاف شاملہ از ریاض
ذات کثیر البرکات در دیدہ چشم جلوہ گری خواہند نمود و در تجلے متقابلہ کہ سابقہ محبت و اخلاص در الجلیہ و صفاء
اختصاص و ولہ و شوق ہر یک در نظر می آید چون از ازل است تا ابد خواہد بود و لہذا لوائح شوق مزید تموجات
و تحسن ترقی درجات روز بروز زیادہ تر و ساعۃ فساعۃ افزون تر لمحہ و لحظہ فروگذاری مسارع ندارد و نخواہد داشت
سایہ چتر معلے بعنایت حضرت ملک اعلے بر مفارق ایام مخلد مدام مستدام باد بالنبی و آلہ الامجاد
اولا و آخرا و باطنا و ظاہرا ۔

مکتوب شصت و ہفتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام شاہزادہ [illegible]
سلیمان شاہ صدور یافتہ در بیان انکہ در امور خود استعجال نباید کرد و با [illegible]

بسم اللہ الرحمن الرحیم الحمد للہ علی کل حال والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد و آلہ [illegible] است ربانی و مبین
توفیقات رحمانی بایام دولت نو رسیدہ سلطنت کبری و چراغ دودمان خلافت [illegible] لوہر دست جہانبانی افتتح جہانبانی
قرانی مستقر آثار سلطنت مہبط انوار عظمت محور فلک شوکت قابہ [illegible] قواعد شریعت بایہ حضرت شاہزادہ فیض

Marfat.com

مدظلہ قرین باد فرمان ارادت عنوان وطغراء عقیدت نشان کہ نسبت باحضرت درویشان دعاگوئے بصحابت سید سیف اللہ عز صدور یافتہ بود رسیدہ خلوت سرائے دلدار رفت وروب نمودہ رونق دادہ وديدہ را امید از دیاد مایہ محبت واستحکام ربقہ مودت نہادہ چون درویش دعاگوئے رایات اخلاص دعوات درویشانہ در فضائے محبت برافراشتہ است ورایات اختصاص توجہات بر صحیفہ دل وجان نگاشتہ دعواتے کہ لمعات انوارش بصایر اولی الابصار را منور سازد وتصرفاتی کہ نفحات ازہارش مسامات کاخ دماغ ذوی الاقتدار معطر نماید مصروف جناب فیض مآب داشتہ از پیشگاہ مفتح الابواب ومسبب الاسباب تعالت اسمائہ وتوالت نعمائہ ارتقاء مدارج کامرانی واعتلاء معارج شادمانی استدعا نمودہ ومے نماید ہو تعالیٰ قدیر وبالاجابت جدیر ودر امور خود مستعجل نباشند و سررشتہ احسان وداد گستری مہما امکن از دست ندہند ودل باین وآن نسپارند وحاصل این رباعی نقش لوح دل سنجاب آئین خود سازند ؎ ترازو گیتی برآوردہ اند + بچندین وسائط بپروردہ اند + نخستین فطرت پسین در شمار + توئی خویشتن را بازی مدار + بدعاگوئے دوام دولت مشتغل انوار فیوضات غیبی وآثار فتوحات لاریبی برایات ظفر نگار نصرت شعار مقترن باد بالنبی وآلہ الامجاد +

مکتوب شصت وہشتم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام شاہزادہ کیوان مدار صمد ورياقتہ در بیان آنکہ ہر تنگی وفراخی کہ در نشأۂ عالم شہادت ظاہر کہ دواز آثار قابضیت وباسطیت حق سبحانہ وتعالیٰ ست وبا مناسب ذلک

بسم اللہ الرحمن الرحیم ط الحمد للہ رب العالمین والصلوۃ والسلام علی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہ اجمعین اما بعد بر ضمیر منیر لائح وبر خاط فیض تخمیر واضح بودہ باشد آنکہ چون غبار حوادث از صفحات اوقات درویشان بر شحات سحاب لطف ربانی شستہ اند وظلمت وقائع کہ کاشانۂ دل را تیرہ سازد وبلموع فضل رحمانی زائل ساختہ اند ہر قبض کہ مرایا ادوار در ملک وملکوت ہر تنگی کہ در جو ہوا وبادلواقع پیدا گردد بر تو قابضیت حضرت حق یابند وہر بسط کہ در آئینہا روزگار در جمیع مراتب کائنات ظاہر گردد ہمہ اثر ظہور کمال بساطت او مشاہدہ نمایند واللہ یقبض ویبسط نص صریح است ہر چہ در مرآت کائنات مشہود میگردد ہمہ از رعنائیہا تجلیات صفات است وسرفتگان وادی تجلیات اسمائی وصفاتی در ہر دو حالت قبض وبسط مساوی وفرو رفتہ بادیہ حیرت نہ قبض در نظر دارد نہ بسط لہذا ہر چند قصد اعادی غدار ہیچکار عالم را برقرار نگذارد واز مکر او ہیچ مہمے روے خیز برنیارد تا کہ خزان افلاس نہال حال عالم را ذلول تمام گرداند ودوحہ مراد بہبوب سموم نکبت روئے بخشکی نہد وعقد تعویق مہمات سکان ربع مسکون بنوعی فرو بستہ کردند کہ بدستیاری تفکر نتوان کشاد وزنگ فقر تشویش مرآت سینہ را بوجہے تیرہ سازد کہ بصیقل تامل وتدبیر صفا نتوان داد وایجاعہ والہان راکہ دست در ہر دو زلف یار کہ عبارت از صفات جلالیہ وجمالیہ است بودہ باشند از ہر دو حالت قبض وبسط لذت یاب اند وبایر

Marfat.com

بیت عزیزے مترنم ؎ ہر خم و پیچے کہ در ہر تار زلف یار شد ✤ کفر شد زنجیر شد تسبیح شد زنار شد ✤ و سر فرنگان بیداء حیرت را سیر گاہ ماوراء باغستان گلہا رعنا و زیبا است و بنابران اگر پائے معیشت شان بسنگ فاقہ در آید غمے ندارند کہ ابواب کنوز و للہ خزائن السموات والارض مفتوح است و مژدہ فسوف یغنیہم اللہ من فضلہ راحت روح مجروح و ازینجا است کہ بمراسم صبر و شکیبائی موصوف اند و بطریق توکل و تفویض و تحمل و تسلیم معروف و چون عاکفان سدہ سنیہ حضرت بے نیاز اندوایۂ گرانمایہ بے نیازی یافتہ اند از اسرار این طائفہ چہ تواں نوشت کہ درین عرصہ محرم راز قلیل الوجود است و اگر ظاہر بعض را حوادث روزگار بے قرار سازد باطن او را بر ظاہر قیاس نتواں کرد لی مع اللہ وقت لا یسعنی فیہ ملک ولا نبی مرسل مشعر برین است و الشیخ ہو الکائن والبائن موید این و ابناء الزمان کہ باین طائفہ در سے افتند عاقبت از پائے در سے افتند حافظ آداب فرمودہ است ؎ بس تجربہ کردیم درین دیر مکافات ✤ با دور و کشان ہر کہ در افتاد و بر افتاد ✤ ظالم کہ شیوہ ظلم دارد البتہ نتائج ظلم بروزگار ظالم میرسد و از اوج جاہ و حرمت بقعر چاہ ادبار و مذلت گرفتار میشود بیت کہ کرد در ہمہ عالم کمان ظلم بزہ ✤ کہ تیر محنت ایام را نشانہ نشد ✤ ظالم ہر چہ میکند چون عنکبوت بر خود میتند و شبکہ حیرت ہلاکت خود میبافد حضرت شاہزادہ فیض مدار مدظلہ درین باب مشوش خاطر نباشند کہ این قبض و بسط قدم محمدی است علیہ الصلوۃ والسلام حضرت سید الاعظم از ابناء الزمان خود چہا سختہا دیدہ اند و چہ شربت مشقتہا چشیدہ خلاصہ امت آن حضرت را علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات اگر بقیۃ ازین شربت برسد چہ مضایقہ آفتاب عظمت و شہریارے از افق شوکت و جہانداری تابندہ و درخشندہ باد بالنبی و آلہ الامجاد ✤

مکتوب شصت و نہم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام شوکت نشان وزیر اعظم شاہ ولی خان [illegible] جواب عریضہ او کہ متضمن بعضے حقایق ارسال داشتہ و بیان آنکہ دعا گوئے درویشان معلول العلل نلزمیت و بایہ [illegible]

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ الحمد للہ رب العالمین و الصلوۃ والسلام علی خیر خلقہ محمد و آلہ و صحبہ اجمعین اما بعد دعوائے کہ لمعان انوارش بصائر اولی الابصار منور سازد و تصرفاتے کہ نفحات از مارش مشامات کاخ دماغ ذوی الاقتدار را معطر مصروف قطب فلک ہمت و اجلال محیط مرکز سطوت و اقبال محور فلک سلطنت و جہانبانی خالد [illegible] و کیتی ستانی نقاوہ ارادت مندان صداقت نشان محب خاص الخواص [illegible] و اعتلاء و دولت از پیشگاہ مفتح الابواب و مسبب الاسباب تعالت آلاؤہ و توالت نعماؤہ [illegible] و اعتلاء معالج شادمانی مجسے مسالت نمودہ بودند آید اسرار فیوضات غیبی و انوار فتوحات لاریبی بایام دولت مستقرن باد و ظرایف لطایف ارادت طراز کہ عبارت از صفا و صفہ محب و سازاست مشتملہ بر عبارات محتوی و دقایق معانی و اشارات منطوی ظرف

Marfat.com

روحانی سمت ظهور یافت عرایس معانی ابکار کہ نفایس مبانی افکار اند بعد از تمثل بصور مثالی و تشکل باشکال خیالی جواہر زواہر حسن عبارات ولآلی متلالا لطف استعارات جلوہ گری نمودند ہر یک از قوی جسمانی و مدارک روحانی حظے دیگر یافتند و بہرہ تمامتر فراچنگ آوردند ایما فرمودہ بودند کہ بعضے اوقات در عالم رویا چنین مشاہدہ مے شود کہ صور بیگر جسمانی و خلاصہ اخلاص روحانی را گاہے از خلوت خاطر اخراج و در ورا حجاب نسیان مستوری و محرومی فرمودہ اند از مکارم اخلاق حسن و محامد اوصاف مقتضی آن مخدوم بعید مے نماید کہ مخلصان خاص را در سلک منسوبان زوایات مجانبت تعلق خاطر قاصر منسلک فرمایند ملتمس آنست کہ طریقہ فراموشی را فراموش فرمودہ نظر است باطنی و ظاہری متوجہ مخلصان داشتہ بدعاء وافی یاد آور معتقد و معتقد زادہا باشند محبا عقیدت کیشا این سابقہ محبت و اخلاص در ربطہ مودت و اختصاص در ویش دعاگوئے نسبت بایشان چون از ازل است تا ابد خواہد بود معاملہ سرگشتہ بادیہ خمول با ایشان از باب علم حضوریست نہ علم حصولی و در نصورت فراموشی چہ صورت دارد و نسیان را چہ مساغ بہر حال نصب العین اند لمحہ و لحظہ ذہولی صورت پذیر نگشتہ و نخواہد گشت لہذا ارتقی مزید دعوات و تحسن ترقی درجات ایشان ساعۃ فساعۃ و آنا فانا افزونتر ۵ تا قیامت برم آن عہد کہ بستم باتو ۵ تا نکوئی کہ در آن روز وفا یتو نبود ۵ آثار معاملہ در ویشانہ از مرآت ادوار و صفحات روزگار رہوید اخواہد بود امر رویاء مشعر بر استعداد حصول است نہ منبئ از حصول پس جزم بر حصول فراموشی و نسیان نتوان نمود و معاملہ در ویشان از کار بار رویاء برتر است خوش گفتہ ہر کہ گفتہ ۵ چو غلام آفتابم ہمہ ز آفتاب گویم ۵ نہ شبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم ۵ بلی بعضے در ویشان اہل کشف و یقین و ارباب معائنہ و تمکین از راہ استقامت از اظہار مکشوفات تحاشی مینمایند و اگر مصلحتاً ظاہر مے سازند نسبت بر ؤیا میکنند یا بتدبیر عقل ہذا و ایضا مبادا آن محبے خلجانِ خاطر نماید کہ چون امور معاش در ویش بسعی بعضے مردم خلل پذیر گشتہ است در مواد دعاگوئے فروگذاری کنجائی یافتہ باشد حاشا و کلا محبا معاملہ را بطہ دعاگوئی در ویشان معلول بعلل نیست خصوصاً بآن عزیز دل و لہذا از خلل پذیر فتن مصون است آن محب خاص عزیز دل است و بہر حال در سویداء خاطر جائے دارد بہمہ وجوہ خاطر شریف جمعداشتہ در ویش دعاگوئے خود را متوجہ خود دانستہ فروگذار ندانند و چون تبادل مفاوضات باعث بر زیادہ دعاگوئی است ابواب آن مفتوح دارند والسلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ ۵

مکتوب ہفتادم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام ملا فرح الدین

بوجہ صدور یافتہ در تحقیق فنا و فناء الفنا و بعضے اسرار صلوۃ و مایناسب ذلک ۵

بدانند آنکہ مشائخ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم از اقامت فناء وجود موہوم در ذات حق مے نمایند بفناء دائمی کہ فناء وافی

Marfat.com

است چون کہ در صلوۃ از جمیع بالیستہاء نفسانی مے برآید و متوجہ او مرتبہ وجوب بلک حضرت اجمال مے گردد ونفس او در اشعات وتجلیات ذاتیہ فانی ومضمحل میگردد و اثرے از وے در شہود او باقی نے ماند پس واردات الہیہ او را در مے گیرند و بشراب تجلے دائمی مخمور میسازند و مصلے از شعور خود مے رود مگر حضرت سر اللہ الاعظم کہ امام الائمہ است کہ بر مقام عدالت قیام نمودہ است کہ از حال نمیرود از اینجا فرمود حبب الی من دنیاکم ثلث الطیب والنساء وقرۃ عینی فی الصلوۃ واز این جہت حضرت امام ابو حنیفہ کوفی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در صلوۃ در جہریہ وسریہ مقتدی را بقرارۃ امر نکردہ اند وامام چون خلیفہ ونائب مناب حضرت رسالت منزلت است علیہ افضل الصلوات واکمل التحیات اکمل قوم وافضل ایشان ست بنابرین مناسبت تواں حمل تجلیات وبرداشتن بار واردات او را حاصل پس مجمع البحرین ومکمن النورین آمد مابین مشاہدہ وقراءت جمع تواند کرد لہذا حضرت رسالت پناہی علیہ من الصلوات اتمہا ومن التحیات اعمہا فرمودہ اند مروا ابا بکر فلیصل بالناس یعنے فرمایند ابا بکر را کو کہ بگذارد نماز را بامر دم امر بر حضرت راس الصدیقین از مابین ہمہ ازان بود کہ افضل خلق است چہ مرتبہ صدیقیت تلو مرتبہ نبوت است وچون امام کمال ربانی قوت دارد و بر رتبہ عدالت قیام نمودہ متکفل قرأت ماموم گشتہ وتحمل مؤنث او فرمودہ وحدیث مروی از جابر بن عبداللہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ قال من صلی خلف الامام فان قرأۃ الامام لہ قرأۃ موید این معرفت عالیہ است وحدیث کہ ابی وائل از عبداللہ بن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہم روایت میکند کہ انہ سئل عن القراءۃ خلف الامام قال انصت فان فی الصلوۃ شغلا کاشف حقیقۃ است چہ شغل عبارت از واردات وفیوضات تجلیات است وکشف سر صموت مقتدی از حضرت عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ وسیدنا علی رضی اللہ تعالےٰ عنہ بر منصہ ظہور آمدہ کہ ازو در موطا از محمد بن عجلان روایت کردہ اند یا لیت فی فم الذی یقرء خلف الامام حجرا اے کاشکے در دہن کسے کہ پس امام میخواند سنگ باشد واز حضرت سیدنا علی کرم اللہ وجہہ کہ در شرح موطا روایت از عبدالرزاق آوردہ من قرا خلف الامام فقد اخطاء الفطرۃ ہر کہ پس امام قرأت کند فطرۃ را خطا کرد بر ظہور آمدہ چہ معنی بودن سنگ در دہن اشارت است بشغل واردات کہ مقتدی را در گیرد و مراد از فطرت ولادت ثانیہ است کہ بعد از فناء اختیارے بوجود مے آید پس مذہب حضرت امام اعظم کہ عدم قرأت ماموم است موافق معرفت حقہ آمد للہ در اجتہادہ المطابق للمعرفۃ الحقۃ بخلاف مذہب امام شافعی کہ قراءۃ فاتحہ بر ماموم واجب ساختہ واللہ تعالیٰ علم بحقیقۃ الامر +

مکتوب ہفتاد و ہیم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان

ملا فرح الدین جمدوری فیہ تحقیق معنی ان المؤمن بالقدر خیر من المؤمن بالقدر رضی اللہ تعالےٰ

قولہ وان تومن بالقدر خیرہ وشرہ من اللہ موجب لک علی ان تشاہد خیر القدر وشرہ ہو بایاد [illegible]

Marfat.com

وجهين متضادين فى مشهد عالم الطبيعة من شيونات الله احدية جمع جميع الشيونات والوجوه الجمالية والجلالية فتشاهد تلك الاحدية فى جمعها بين الاضداد فى مرتبة الخير المحض الظاهر بصورة كل خير وشر فكل شئ ملائم ومنافر عندك محفوف بخير الله سبحانه وليس فى هذا النسبة الشر الى الله بل هو امر من سيد العرفاء صلے الله عليه وسلم بازالة الشرية عن منافر عندك فان نسبة الاشياء بمن الابتدائية او التبعيضية الى الله سبحانه افناء لها عن انفسها فى سطوة ظهور العين المطلق عن انيانها فى هلاك انيانها وهذه القاعدة فى نسبة الشرور علمناها سفير الحق من الحق بالحق بقوله صلے الله عليه وسلم والشر ليس اليك اے الشر بالاضافة اليك ينخلع عن لبسة الشرية ويستهلك فى الخير الذى يسم بوجه كل خير وشر وليس المراد ان المسمى بالشرور لا يصدر عن الله تعالىٰ او لا يجوز نسبته اليه سبحانه فى تعريف العقايد كما فى ايمان القدر خيره وشره من الله تعالىٰ نعم ادب العبودية لا سيما من العارف الممتلى من الحق ان لا ينسب الشرور فى المحاورة الى الله سبحانه ولنعم ما قال حافظ اداب المعرفة حيث يرمز الى قوله صلے الله عليه وسلم والشر ليس اليك ويقول بيت میر ما گفت خطا بر قلم صنع نرفت ✤ آفرين بر نظر پاک وخطا پوشش باد ✤ واذا امتلى العارف من الله سبحانه يرزق هذه المشاهدة فلا يرى فى الوجود شيئا يعيبه ويحقره وهو الممدوح بالقران المجيد بقوله تعالىٰ ومن يعظم شعائر الله فانها من تقوى القلوب فان الموجودات كلها شعائر الحق سبحانه وتشعور قلب كل موجود وروحه ونفسه وقواه به تعالى من تلك الموجودات فان كل موجود يشعر نفسه ونفسه شعارة من شعائر الله فيشعر الحق المتعين بنفسه من شعريه لكن غير العارف لعمية عن حقيقة شعوره بين معظم لما يشعر منه وبين محقره والعارف يشعر الحق من جميع الشعائر لاندماجها فى شعرية الجامعة ولا يحقر شيأ منها لوجدان جميعها عين الحق المتعين بها فانه يتقى الله اتقى عن نفسه ونفوس غيره بنفس الحق وتلاشى فيه فلا يرى فى الكون غير رجوع الاقدار فى شهوده الى عين القدر وهو ان فهمت على وجهه هلاك كل مقيد فى الذات البحت فالاقدار هى تعينات الحقايق وعين القدر اطلاق الذات العرى عن كل نسبة واضافة حتى الاطلاق وهى المرتبة المقدسة التى فوق التقابل عبر المشائخ عنه بظلمة الذات المنزه فى نفسها عن الصفات لا بشرط ذلك التنزيه ولا بشرط لا شرطه فهى ظلمة لا يقابلها نور وقول سيدى محمد وفا فى مناجاته اعوذ بظلمة ذاتك عن نور صفاتك بظلمة عدمك عن نور تاثيراتك تعوذ عن نسبة النور ثبوتا وسقوطا وتهلك فى الوحدة الصرفة فى تحاشيه عن البقاء بالاحدية او الواحدية فنور القدر هو تعينه وتقيده بحضرات الاسماء والصفات وظلمة القدر رجوعه الى عين القدر فافهم فالعارف الماخوذ بذلك الوارد سالم عن كل خير وشر فان عين القدر لا يظهر فيها حكم الملايم والمنافر ومن هذا قالوا مثنوی چونکہ بے رنگ است سیر رنگ شد ✤ موسیٰ وفرعون اندر جنگ شد ✤ چونکہ بے رنگی شدی کان داشتی ✤ موسیٰ وفرعون دارند آشتی ✤

این رسالہ ایست مشتمل بر بیان فرائض ترکہ از کلام معرفت نظام قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بالتماس بعضی اعزہ مؤلف نمودہ اند ہر چند داخل در عداد مکاتیب نیست اما چون از کلام ایشان بود درج نمودہ شد

بسم الله الرحمن الرحيم ما الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على رسوله محمد وآله واصحابه اجمعين اما بعد میگوید احقر عباد الله خادم الفقراء

Marfat.com

فقیر اللہ بن عبد الرحمن الحنیفی الزنانسی الجلالابادی الشکارپوری غفر اللہ لہ ولوالدیہ واحسن الیہما والیہ انگہ فروض مقدرہ فی کتاب اللہ شش اند بر دو نوع نوع اول نصف رُبع ثمن نوع ثانی ثلثان ثلث سدس اصحاب فرائض دوازدہ چہار مرد ہشت زن پدر وجد وبرادر مادری وشوہر وزن ودختر وپسر وہر سہ ہمشیرہ وجدہ صحیحہ وآن آنست کہ نسبت کردہ شود او را بسوئے میت ودرمیان جد فاسد نیاید جد فاسد آنست کہ در نسبت دے بسوئے میت ام درمیان آید ومادر مستزن میت راد واحوال باولاد میت ثمن والارتبع شوہر میت را نیز دو احوال باولاد میت ربع والانصف جد وجدہ صحیحہ میت را نیز دو احوال بمادر میت جدہ پدرے وجدہ مادرے ہر دو محروم بہ پدر میت جدہ پدرے محروم وجدہ مادرے را سدس مادر میت را سہ احوال بہ اولاد میت یا ہمشیرہ یا برادر مافوق الواحد میت سدس وبخلاف این مذکورین ثلث الکل مگر دو مسئلہ اند کہ ثلث البعض میگیرد اول آنکہ مادر وپدر وزن میت ماند دوم انکہ مادر وپدر وشوہر میت ماند پدر میت را نیز سہ احوال باولاد ذکور کالابن وابن الابن میت سدس وباولاد انوث میت کالبنت الابن وآن سفل ہم سدس ہم عصبہ والا محض عصبہ دختر میت را نیز سہ احوال واحدہ را نصف مافوق الواحدۃ را ثلثان وبہ پسر میت عصبہ بغیرہ ہمشیرہ وبرادر ومادری میت را نیز سہ احوال واحد را سدس مافوق الواحد را ثلث بطریق تساوی مابین ذکور واناث وباصل یا فرع میت محروم جد میت وان علا را احوال در سہ احوال جد وپدر برابر مگر چہار مسئلہ اند کہ برابر نیست اول چہارم انکہ بوجود پدر جد محروم آن چہار مسئلہ کہ دران جد وپدر برابر نیست اول آنکہ از او مرد پدر وپسر از او کنندہ ماند پدر باختلاف محروم اگر پدر نباشد وبجائے پدر جد باشد باتفاق محروم دوم آنکہ جدہ پدرے میت بہ پدر میت محروم است اگر پدر نباشد وبجائے پدر جد باشد صاحب سدس سیوم انکہ مادر میت بہ پدر میت ثلث بعض میگردد اگر پدر نباشد وبجائے پدر جد باشد ثلث کل گیرد چہارم ہمشیرہ وبرادر میت بہ پدر میت باتفاق محروم یعنے نزد حضرت امام اعظم محروم است وبنزد امام ابو یوسف وامام محمد رحمہما اللہ تعالے محروم نیست ہمشیرہ حقیقی میت را پنج احوال واحدہ را نصف ومافوق الوحدۃ را ثلثان وبہ برادر حقیقی میت عصبہ بغیرہ مثل حظ الانثیین وباولاد انوث میت عصبہ مع غیرہ وباصل یا فرع ذکور میت محروم ودختر پسر میت راشش احوال واحدہ را نصف ومافوق الواحدۃ را ثلثان وبیک دختر میت سدس وبدو محروم وبہ نبیرہ میت عصبہ بغیرہ وبہ پسر میت محروم ہمشیرہ پدرے میت را ہفت احوال واحدہ را نصف مافوق الواحدۃ را ثلثان وبیک ہمشیرہ حقیقی میت سدس وبدو محروم وبہ برادر پدرے میت عصبہ بغیرہ وباولاد انوث میت کالبنت وبنت الابن عصبہ مع غیرہ وبہ برادر حقیقی یا بہ ہمشیرہ حقیقی کہ عصبہ شدہ باشد باولاد انوث میت وباصل اے بالاب بالاتفاق وبالجد عند ابی حنیفۃ یا فرع ذکور میت کالابن [illegible]

محروم عصبہ دو قسم است بسبب ونسبی عصبہ بسبب مولاء عتاقہ عصبہ نسبی بر سہ قسم است [illegible] عصبہ بغیرہ چہار زن اند دختر میت بہ پسر میت دختر پسر میت بہ نبیرہ میت ہمشیرہ [illegible] ل میت ہمشیرہ پدری بہ برادر پدری میت عصبہ عصبہ مع غیرہ دو زن اند ہمشیرہ حقیقی یا [illegible] ہمشیرہ پدری باولاد انوث میت عصبہ بنفسہ مرد است آن چہار قسم است بنت الابن [illegible] عصبہ بغیرہ اول از ہمہ در عصبیت بہ پسر میت

Marfat.com

است اگر او باشد نبیره میت ان سفل دویم مرتبه پدر اگر او باشد جدان علا سیوم مرتبه اخ حقیقی واگرنه پدری واگرنه پسر
اخ حقیقی واگرنه پسر اخ پدری کذلک بلانهایة چهارم مرتبه عم مثلا اگر سایل یک است مسئله از هم نام کنند مگر در نصف مسئله
از دو کنند واگر سایل ما فوق الواحد است از یک نوع مسئله از اکثر کنند والا نه بینند که از نوع اول چه ملحوظ است اگر نصف ملحوظ
است مسئله از شش کنند واگر ربع ملحوظ است مسئله از دوازده کنند واگر ثمن ملحوظ است مسئله از بیست و چهار کنند مخارج هفت اند دو و سه و چهار و شش و هشت و دوازده
بیست و چهار بر سه عول است بر چهار شش عول هم طاق شود هم تاده و بر دوازده عول است محض طاق تا هفده و بر بیست و چهار یک
عول است تا بیست و هفت رو عکس عول است و اورا چهار قاعده است اول من لا یرد هست یا نه اگر هست فرض
من لا یرد از اقل مخرج من لا یرد داده انظر کنند بسوئے من یرد اگر از یک جنس است رد کنند بر سرهاء من یرد واگر از یک
جنس نیست رد کنند بر سهامهاء من یرد دویم انکه اگر من لا یرد نیست باز نظر کنند بسوئے من یرد اگر از یک جنس است رد کنند
بر سرها واگر از یک جنس نیست رد کنند بر سهامهاء من یرد قسمت کنند و فرایض محتاج است بسوئے هفت قاعده سه قاعده د
در سرها و سهام و چهار قاعده در سرها و سرها ذهنیان اند آن سه قاعده که در سرها و سهام اند یکے تماثل دویم تباین سیوم توافق
تماثل آنرا گویند که سهام مستقیم شوند بر سرها و حکم آن آنست که محتاج ضرب نیست و تباین آنرا گویند که اقل مفنی اکثر باشد و
در ما فوق واحد برابر باشد و حکم آن آنست که کل سرها ضرب کنند در اصل مسئله و مافی یدی کسے که از اصل مسئله گرفته باشد
این سه قاعده وقتی باشد که کسر افتد در میان سرها و سهامها طائفه واحد و اگر کسر افتد در میان سرها و سهامهاء طایفه ما فوق
الواحد جائے که تباین است کل سرها در ذهن دارد و جائے که توافق است وفق سرها در ذهن دارد و باز نظر باید
کرد در سرها و سرها ذهنے در اینها چهار قاعده اند تماثل و تباین و توافق و تداخل تداخل آنرا گویند که یک طایفه داخل باشد
در طایفه دویم و اگر قسمت کنند برابر آید پس اگر تماثل است ضرب کنند یک طایفه را در اصل مسئله و فی مایدی کسے که از اصل
مسئله گرفته باشد و اگر تداخل است ضرب کنند اکثر طایفه را در اصل مسئله و فی مایدی کسے که از اصل مسئله گرفته باشد
و اگر تباین است کل یک طایفه ضرب کنند در دوم و ماحصل هر دو ضرب کنند در سیوم و ماحصل هر سه ضرب کنند
در چهارم و ماحصل هر چهار ضرب کنند در اصل مسئله و فی مایدی کسے که از اصل مسئله گرفته باشد و اگر توافق است وفق
یکے و کل دویم ضرب کنند بایکدیگر و ماحصل هر دو ملاحظه کنند و طایفه سیوم اگر توافق است وفق و اگر تباین است
کل ضرب کنند در سیوم و ماحصل هر سه ملاحظه کنند بطایفه چهارم اگر توافق است وفق اگر تباین است کل ضرب کنند
در چهارم و ماحصل هر چهار ضرب کنند در اصل مسئله و فی مایدی کسے که از اصل مسئله گرفته باشد مناسخه آنرا گویند
که نصیب بعضے ورثه بموت او قبل القسمة سوئے من یرث منه نقل کنند اگر بعضے ایضا قبل القسمة میراث شد
چون زوج و بنت و ام پس فوت شد زوج قبل القسمة ماند از وے دو پسر و بنت و جده پس فوت شد این
جده و ماند از وے زوج و دو برادر تصحیح کن مسئله میت اول بقواعد سابقه و ازان تصحیح سهام ورثه داده بقواعد مذکوره
تصحیح مسئله میت ثانی نما و نظر کن مابین آنچه در ید او است از تصحیح اول و میان اول تصحیح ثانی پس اگر مستقیم شود بسبب
مماثله مافی ید او از تصحیح اول بر تصحیح ثانی پس حاجت ضرب نیست هر دو مسئله از تصحیح اول صحیح مے شوند و اگر

Marfat.com

مستقیم نشود مانی بیداوار تصحیح اول در تصحیح ثانی پس نظر کن اگر مابین هر دو توافق است ضرب کن وفق تصحیح ثانی در جمیع تصحیح اول داگر تباین است ضرب کن کل تصحیح ثانی در کل تصحیح اول مبلغ حاصل هر یک از ضربین بتقدیر موافقت و مباینة مخرج هر دو مسئله و ما اندرج فیهما میشود و برائے تعریف نصیب هر یک از ورثه ازان مبلغ سهام ورثه میت اول از تصحیح بتقدیر مباینة کل در تصحیح ثانی ضرب کن و بتقدیر موافقت در وفق او و سهام ورثه ثانی از تصحیح بتقدیر مباینة مانی بیده و بتقدیر موافقت در وفق ثانی بیده و اگر ثالث از ورثه قبل القسمة فوت شد یا رابع یا خامس پس مبلغی که مسئله اولی و ثانیه از وی صحیح گشته بمنزله تصحیح مسئله اولی دارد و مسئله ثالثه متوفیه بمیت ثالث بمنزله مسئله ثانیه گویا که میت اولی و ثانی میت دانند و ثالث میت ثانی پس عمل کنند دران مثل عمل اول در رابع و خامس و سادس الی غیر النهایة هم بدین طریق عمل باید کرد و الله اعلم بالصواب ✤

مکتوب هفتاد و دوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ماکه بنام ملا فرح الدین صدور یافته در بیان انکه انسان مرکب از ده لطائف است و مناسب ذلک ۵

بسم الله الرحمن الرحیم ما الحمد لله وحده والصلوة والسلام علی من لا نبی بعده وعلی آله واصحابه ومن تحی نحوه اما بعد برخوردار سعادتمند فرح الدین سلمه الله تعالی بدعوات حسنه مخصوص است برخوردار عزیز بداند که انسان از ده لطائف مرکب است پنج ازان عالم امر است انقلب و روح و سر خفی و اخفی و پنج ازان عالم خلق اند نفس و عناصر اربعه و اصل نفس عناصر اربعه است و از خاصیه عناصر اربعه نفس را بوجود آورده اند ازین جهة اورا عالم خلقی گویند و اصل لطائف عالم امر سه اند قلب هر یک علیحده است اصل لطیفه روحی روح عنصر بادی است و اصل لطیفه سری روح عنصر آبی است و اصل لطیفه خفی روح عنصر ناری است و اصل لطیفه اخفی روح عنصر ترابی است و قلب اصلی علیحده نام دارد خلاصه ارواح هر چهار عناصر گرفته قلب بوجود آورده اند ازین جهة اورا لطیفه جامعه گویند بین عالمی الامر و الخلق و اصول ارواح این لطائف و مرتبه هر یک سالک در حالت سیر عروج از اصلی باصلی میرود تا که در حقیقت خود فنا کرده و در اینجا اسم ولایت بروصادق میآید و این اول قدم ولایت است و اگر صاحب استعداد بوده باشد انجا نهایت او را اصلی باصلی میرساند ان شاء الله تعالی والسلام

مکتوب هفتاد و سیوم

از مکتوبات قدسی سمات قبله طالبان خدا حضرت ایشان ما بنام فرح الدین صدور یافته در بیان [illegible] و مناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ما الحمد لله علی کل حال والصلوة والسلام علی [illegible] و اصحابه اجمعین [illegible] دل میان فرح الدین زیاده

Marfat.com

حق تعالیٰ مستغرق بوده شاد و کام باشد بر مجبے پوشیدہ نرود آنکہ بعضے کسان اند کہ ظہور نسبت و حضور در محافل و مجالس و اسواق و صحبت در باب تفرقہ زیادہ ترمے یابند سرش آنست کہ ظاہر را با باطن اُلفتے و خلتے است چنانکہ جلیسان را بایک دیگرمے باشد و ہر یک بکار خود مشغول این ظاہر و باطن ہر یک بکار خود اشتغال دارد چون ظاہر سالک در محافل و کثرت بنابر اختلاط خلق از مصاحبت باطن زایل گردد ناچار باطن بے مزاحمت اختلاط ظاہر سرگرم کار خود باشد و این غلبہ حضور و حلاوت او ازان است و چون سالک بخلوت رود ظاہرش از مشاغل محافل پرداختہ متوجہ مصاحبت و موانست باطن گردد و باطن نیز بظاہر رسوم مجالست بجا آرد ناچار در حضور فتور روے آرد بعضے کسان دیگر اند کہ ایشان را در خلوات و حجرات جمعیت پیشتر از جلوات و کثرات بود سرش آنست کہ باطن ایشان را قوتے حاصل شدہ است و بر ظاہر غالب آمدہ و آن را تابع خود ساختہ و برنگ خود منصبغ گردانیدہ پس باتفاق ظاہر و باطن نسبت راتر از اند حاصل شدہ و از برائے تحصیل اتفاق ظاہر و باطن ذکر بجہر در حلقہ در طریقہ علیہ قادریہ بہتر در نظر مے آید والسلام ✣

مکتوب ہفتاد و چہارم

از مکتوبات قدسی سمات قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ماکہ بنام خلیفہ حاجی مولاداد قندہاری صدور یافتہ در تحقیق خرقہ مبارک سرور کائنات علیہ و علی آلہ افضل الصلوات و اکمل التسلیمات کہ در اشرف البلاد احمد شاہی رسیدہ کہ ہمان خرقہ کہ حضرت رسول کریم صلوات اللہ و سلامہ علیہ بحضرت خنتین وصیتہ فرمودہ کہ بحضرت اویس قرنی رسانند و کیفیت مسطورہ در ینجا رسیدہ ایا صحیح است یا نہ و بیان اسناد خرقہ مشایخ و اثبات اصل خرقہ و سند آن و در بیان صحبت متصلہ مشائخ و اداب صحبت و ارادت و بیان مصافحہ حضریہ و اداب پس خرقہ و الباس آن و ما یناسب ذلک ؛

بسم اللہ الرحمن الرحیم ؛ سبحانک لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک من لدیک رب صل علی سیدنا حبیبک محمد فی جمیع منازلہ و مناہلہ کما ہو اہلہا و علی آلہ و اصحابہ خصوصا علی خلفایہ الاربعۃ ہم لعرش نبوتہ اقطابہ اما بعد من الفقیر الی اللہ الغنی خادم الفقراء فقیر اللہ بن عبد الرحمن الحنیفی الرقاسی الشکارپوری الی الشیخ الصادق فی مناہل اہل الصدق بالتقوی و السداد حاجی الحرمین الشریفین الحاج خلیفہ مولاداد دامت ریاض جمعیتہ محروسۃ عن صوارف الزمان و طوارق الحدثان آمین و رحم اللہ عبدا یقول آمینا و بعد السلام علیکم و رحمۃ اللہ و برکاتہ ان مواداتیا دینیا بالعواطف الالہیۃ مشمولۃ و لازالت ہی فیکم من حضرۃ جلت الآیۃ مسؤلۃ سلمکم اللہ سبحانہ عما لا یلیق بشانکم و کان لکم و بکم و معکم فی جمیع احیانکم انکم قد فتشتم و استفتحتم من داعیکم بالخیر من نسبۃ الخرقۃ الی اویس القرنی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و رفعہا الی سر اللہ الاعظم علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات ہل ہی صحیحۃ ام لا و قد سلتم ورقۃ کتب فیہا کیفیت وصول الخرقۃ المتبرکۃ الی اشرف البلاد احمد شاہی صانہ اللہ تعالیٰ عن الآفات و البلیات ما حاصلہ ان الخرقۃ المرقعۃ التی خاطہا النبی صلے اللہ علیہ وسلم بیدہ المبارکۃ و ایضا خاطہا اہل البیت لما کان صلے اللہ علیہ وسلم فی سفر الآخرۃ ہم علیا رضی اللہ تعالیٰ عنہ و کرم وجہہ ان یسلمہا الی اویس القرنی فالبس علی الخرقۃ الاولیس و بعد انتقالہ من الدنیا الی الآخرۃ ذہبوا

Marfat.com

بهذا الخرقة الی المکة ووضعوها فی غار حراثم بعد سنین اخرجها شیخ الاولیاء قطب الاتقیاء الشیخ دوست محمد بشارة من حضرت النبی صلی الله علیه وسلم وذهب بها الی ولایة بغداد ومن بغداد وجاربها اولاد الشیخ دوست محمد واخفاده الی البلدة الفاخرة بخارا وکانت فیه ثمانین سنة ومن البخارا جاء بها الشیخ اقا محمد ونظر محمد شیخ الی دارالسلطنة بلخ وکانت فیه خمسة وثلثین سنة ومن بلخ جاء محمد ضیاء وشیخ نیاز یوم الاحد فی التاریخ الرابع والعشرین من المحرم المنتظم فی سلک الشهور سنة الف ومائة وتسعة واوخلها فی خانقاه بلدة فیض آباد وقیل فی تاریخ وصولها الیه بالفارسیة مثنوی خرقه پاک سید عربی + که دهد از ریاض جنت یاد + در هزار ونود ونه از هجرة + محمل او بجوز کون افتاد + جوز کون شد چو قابل این فیض + زان جهت نام گشته فیض آباد + وانتقلت من فیض آباد الی السلطان الاعظم والخاقان الاکرم مالک رقاب الامم مولی ملوک الترک والهند والعجم المؤید بالطاف الکریم الدیان ناصر الحق احمد شاه درران دامت ظلال خلافته علی العالمین بتوسط اعظم مواد الحشمة محور فلک السلطنة آصف الوقت والاوان شاه دلیخان سلمه الله تعالی عن الآفات والعاهات وصدمات الدهر وعوائق القهر لیلة الاحد فی التاسع من شهر ربیع الاول المنتظم فی سلک شهور الف ومائة واثنین وثمانین انتهی معربا ملخصا وانی لست من فرسان هذا المیدان ولما لم یکن للسوال من الجواب بد رفع ذلک تصدیت الیه مستعینا بالله الکبیر المتعال اعلم انه اختلف المحدثون فی نسبة الخرقة الی الحسن البصری والی اویس بن عامر القرنی رضی الله تعالی عنهما ذهب جمهورهم الی عدم اثباتها ذکر الحافظ السخاوی فی المقاصد الحسنة مانصه حدیث لبس الخرقة الصوفیة وکون الحسن البصری لبسها من علی رضی الله تعالی عنه قال ابن وجیة وابن الصلاح انه باطل وکذا قال شیخنا یعنی الحافظ ابن حجر العسقلانی انه لیس فی شئ من طرقه ما یثبت ولم یرد فی خبر صحیح ولا حسن ولا ضعیف ان النبی صلی الله علیه وسلم البس الخرقة علی الصورة المتعارفة بین الصوفیة لاحد من اصحابه ولا لاحد من اصحابه بفعل ذلک وکل ما یروی فی ذلک صریحا فباطل قال ان من الکتب المفتری قول من قال ان علیا البس الخرقة الحسن البصری فانه ایمة الحدیث لم یثبتوا للحسن من علی سماعا فضلا من ان یلبسه الخرقة قال السخاوی لم ینفرد بذلک شیخنا بل سبقت الیه جماعة حتی من لبسها والبسها کالدمیاطی والذی وابن علان والعلائی والمغلطائی والعراقی وابن المقلن والبرهان الحلبی وغیرهم تشبیها بالقدم وتبرکا بطریقتهم انتهی وکذا المواهب اللدنیة وذکر الشیخ علی القاری رحمه الله تعالی فی رسالته المسماة بالاسرار المرفوعة فی الاخبار الموضوعة وکذا نسبة التلقین المتعارف بین الصوفیة لا اصل له وکذا نسبة المصافحة المتصلة الی النبی صلی الله علیه وسلم لیس له اصل عند العلماء الاعلام وکذا نسبة الخرقة الی اویس انه صلی الله علیه وسلم اوصی بخرقته لاویس وان عمر وعلیا سلما الیه وانها وصلت لهم منه ولم یرد فیه شئ ثابت ولو ذکره بعض المشایخ الکرام فان مدارهم علی طریق الصحبة ومتابعة الکتاب والسنة ومجانبة الهوی ومقاربة الهدی والعاقبة للتقوی انتهی وذهب بعض المحدثین من الحفاظ والمشایخ [illegible] اثباتها قال الحافظ السیوطی فی مولف سماه اتحاف الفرقة برفع الخرقة ان جمعا من الحفاظ [illegible] احمد بن محمد الخطیب القسطلانی فی المواهب اللدنیة بعد نقل خمسة الخاوشین فی [illegible] طریق الحسن البصری نعم ابهم لها مع الصحبة المتصلة الی کمیل بن زیاد النخعی وهو صحب علی بن ابی طالب [illegible] غیر تلاف فی صحبته بین ائمة الجرح والتعدیل وفی بعض الطرق اسے للخرقة اتصالها باویس انتهی ابن عامر المعروف بخیر التابعین وهو اجتمع بعمر بن الخطاب وعلی

Marfat.com

ابن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہما وہذہ صحیحۃ لامطعن فیہا قال الشیخ محمد الزرقانی فی شرح المواہب لکن لاتدل علی الدعوی نصا انما ہو احتمال وکذا الاولالۃ فی صحیحۃ کمیل علیہا علی الدعوی وہو ان علیا البسہا کمیلا انما ہو احتمال انتہی ذکر فی کتاب مناقب الاولیاء فی فضایل الاصفیاء للابی عبد اللہ محمد بن علی الاعدل قدس سرہ ان امیر المومنین الفاروق الاعظم وعلی الاکرم رضی اللہ تعالے عنہما لما امرہ من جانب سید المرسلین صلے اللہ علیہ وسلم بان یوصلا قمیصہ المبارک الی اویس القرنی قدس سرہ بعد انتقالہ صلی اللہ علیہ وسلم ویطلبا منہ دعاء المغفرۃ لکل امۃ مشیا الیہ فاذا ہو بادی الادراک ساجدا مستغرقا عابتہلا فلما سلما علیہ رفع راسہ من السجدۃ ورد السلام ووضع القمیص علی راسہ فقال کنت فی السجدۃ اوعو المغفرۃ لعصاۃ الامۃ بامر سلطان الانبیاء فقال رب العزۃ یا اویس القرنی غفرت نصف الامۃ بدعائک والقیت نصفہا موقوفا علی شفاعۃ محبوبی الغوث الاعظم السید عبد القادر الجیلانی قلت یارب این محبوبک عبد القادر قال مستریح فی مقعد صدق عند ملیک مقتدر وہو قریب من مقام دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی وہو خلاصۃ خواص اولاد محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وہو حجۃ اللہ علی الارض وقدمہ علی اعناق الاولیا الاولین والآخرین الی یوم القیمۃ انتہی اقول نسبۃ لبس الخرقۃ بحسن البصری وکذا باویس القرنی ثابتۃ وہو الراجح عند التحقیق واما ما ذکرہ النجدی ومن تبعہ من القدح فی لبس الخرقۃ من علی مستندا بان ایمۃ الحدیث لم یثبتوا للحسن سماعا من علی فقدح غیر صحیح اذ لایلزم من عدم السماع والروایۃ عدم لباس الخرقۃ والثوب فیجوز ان یلبسہ الخرقۃ وہو لایروی عنہ شیئا الا یری انہ صلے اللہ علیہ وسلم البس ابن عمہ عبد اللہ بن الزبیر بن عبد المطلب حلۃ واقعدہ الی جنبہ ومع ذلک لایروی عنہ شیئا وکذلک البس کعب بن زہیر بردتہ حین انشاد قصیدتہ وہو لایروی عنہ حدیثا کما صرح بہ فی الاستیعاب وکذلک لایلزم من عدم السماع والروایۃ عدم الاجتماع والصحبۃ لان کثیرا من اصحاب النبی صلے اللہ علیہ وسلم کعبد اللہ وکعب المذکور بن زہیر وکعثمان بن عبید اللہ التیمی اخی طلحۃ بن عبید اللہ وکعمیۃ بن ابی وقاص اخی سعد بن ابی وقاص وکعبد الرحمن بن ربیعۃ الباہلی وعکرمۃ بن عبید اللہ النخلانی وغیر ذلک من الصحابۃ رضی اللہ تعالیٰ عنہم کانوا فی حضرت النبی صلے اللہ علیہ وسلم ولیس لہم عنہ روایۃ واحدۃ وکذلک بنات النبی صلی اللہ علیہ وسلم غیر فاطمۃ لم یروین عنہ شیئا مع انہن بقین فی حضرتہ مدۃ مدیدۃ نعم انما یصح انکار لباس الحسن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ لو صح عدم اجتماعہ بہ ولیس کذلک بل ولاشک ان الحسن البصری بعد ما بلغ سن التمیز کان مجتمعا مع علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بالمدینۃ المنورۃ مدۃ سبع سنین وذلک لاذکر الشیخ عبد الرحمن السندی فی کتابہ المسمی بجل رجال البخاری وغیرہ ما حصلہ ان الحسن البصری ولد بالمدینۃ سنۃ احدی وعشرین من الہجرۃ لسنتین بقیتا من خلافۃ عمر باتفاق اہل السیر وبقی المدینۃ الی یوم الدار حین قتل عثمان وخرج بعد ذلک من المدینۃ الی البصرۃ ورای من الصحابۃ مائۃ وعشرین وقیل بل ثلثمائۃ منہم عثمان وعلی وطلحۃ وغیرہم وروی الحدیث عن کثیر من الصحابۃ کابی ہریرۃ وابی بکرۃ وعمرو بن تغلب ومغفل بن یسار وجندب بن عبد اللہ وسمرۃ بن جندب وعبد الرحمن بن سمرۃ وانس بن مالک وعبد اللہ بن مغفل وغیرہم انتہی ولاخلاف فی ذلک کلہ ولا فی ادراکہ ورویتہ لعلی بن طالب وانما الخلاف فی روایۃ الحدیث عنہ ولئن سلمنا علی طریق التنزل ان عدم السماع یستلزم عدم الالباس فالجواب حینئذ ان الراجح ثبوت سماع الحسن عن علی کما بینہ الحافظ جلال الدین السیوطی فی فتاواہ المسمی بالحاوی للفتاوی الحدیثیۃ وفی رسالتہ المسماۃ باتحاف الخرقۃ برفع الخرقۃ وہذا

Marfat.com

محصلہ مسئلہ انکر جماعۃ من الحفاظ سماع الحسن البصری من علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ وتمسک لہذا بعض
المتاخرین فحذش بہ فی طریق لبس الخرقۃ والتلقین واثبت جماعۃ سماعہ عنہ ورجحہ الحافظ الضیاء المقدسی فی المختارۃ ونقل
الحافظ ابن حجر الخلاف فیہ فی اطراف المختارۃ ثم رجح الاثبات وصححہ قال اے الحافظ السیوطی وہو الراجح عندی لوجوہ
الاول ان العلماء ذکروا فی الاصول فی وجوہ الترجیح ان المثبت مقدم علی النافی لان معہ زیادۃ علم الوجہ الثانی ان الحسن
ولد لسنتین بقیتا من خلافۃ عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ بالاتفاق وکانت امہ خیرۃ مولاۃ ام المؤمنین ام سلمۃ
رضی اللہ تعالیٰ عنہا فکانت ام سلمۃ تخرج الحسن الی الصحابۃ یبارکون علیہ واخرجتہ الی عمر فدعا اللہم فقہہ فی الدین وحببہ
الی الناس ذکرہ الحافظ المزی فی التہذیب واخرجہ العسکری فی کتاب المواعظ بسندہ وذکر الحافظ المزی ان الحسن حضر یوم الدار
حین قتل عثمان وعمرہ حینئذ اربع عشرۃ سنۃ فمن المعلوم انہ من حین بلغ سبع سنین امر بالصلوۃ فکان یحضر الجماعۃ
ویصلی خلف عثمان الی ان قتل عثمان وعلی ذلک بالمدینۃ فانہ لم یخرج منہا الی الکوفۃ الا بعد قتل عثمان فکیف یستنکر سماعہ منہ
وہو یجتمع بہ کل یوم فی المسجد خمس مرات من حین میز الی ان بلغ اربع عشرۃ سنۃ وزیادۃ علی ذلک وذکر الحافظ زین العراقی
فی شرح الترمذی انہ قال الحافظ ابو زرعۃ کان الحسن البصری یوم مات علی ابن اربع عشرۃ سنۃ ورأی علیا بالمدینۃ ثم
خرج علی الی البصرۃ والکوفۃ ولم یلقہ الحسن بعد ذلک وقال الحسن رأیت الربیع بن خثیم علیا انتہی کلام العراقی قال الامام
السیوطی نفی ہذا القدر کفایۃ ویحمل قول النافین الروایۃ عنہ علی ما بعد خروج علی من المدینۃ الوجہ الثالث ورد عن الحسن البصری
ما یدل علی سماعہ منہ فقد اورد المزی فی التہذیب بسندہ الی موسی بن عبید قال سئلت الحسن فقلت یا ابا سعید ادرکت فلانا تقول
قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم واللہ لم تدرکہ فقال یا ابن اخی کل شیء بینہ وبین اقول قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
فہو عن علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ غیر انی فی زمان لا استطیع ان اذکر علیا وکان الحسن متثبتا فی عمل الحجاج ثم قال ای
الامام السیوطی وذکر ما وقع لنا من روایۃ الحسن البصری عن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فساق بضعۃ احادیث بسندہ من روایۃ الحسن عن علی
ثم قال فی آخرہا قال الحافظ ابن حجر وقع فی مسند ابی یعلی قال حدثنا جویبۃ ابن اشرس اخبرنا عفیفۃ بن ابی الصہباء الباہلی قال سمعت الحسن
یقول سمع حذیفۃ علیا یقول قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم مثل امتی مثل المطر لا یدری اولہ خیر ام آخرہ قال محمد بن حسن الصیرفی فی شیوخ ہذا الفص صحیح فی
سماع الحسن من علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ورجال ثقات وجویبۃ وثقہ ابن حبان وعفیفۃ وثقہ احمد بن حنبل وابن معین انتہی
ما ذکرہ الحافظ السیوطی مختصرا قال الشیخ صفی الدین القشاشی فی کتابہ السمط المجید فاذا صح سماع الحسن عن علی بالفص الصحیح
لم یبق مجال للانکار اصلا وبالتتبع السخاوی من الحافظ ابن حجر من نفیہ لسماعہ منہ ما نقلہ السیوطی عن الحافظ زین الدین العراقی
اثبات سماعہ وترجیحہ لہ فی اطراف المختارۃ کما مر فاثبات سماعہ مقدم علی نفیہ لہ والحسن وان تماہ انہ کان یدلس لکن
ابن حجر فی تقریب التہذیب الحسن البصری ثقۃ فقیہ فاضل مشہور وکان یرسل کثیرا ویدلس
عشر وماۃ فقد قارب الستین انتہی وسنہ المقرون المدلس الائمۃ اذا عنعن فی روایۃ [illegible]
وحدثنی فروایۃ مقبولۃ واستفادۃ تصل فروایۃ الحسن فی الحدیث المذکور [illegible]
صح السماع بمثل ہذا النص الصریح ثبت ما اثبتہ الصوفیۃ من اخذہ بعہ [illegible] من علی رضی اللہ تعالیٰ وزال عنہ [illegible]

Marfat.com

المعترضين من اصله فانقلت ماذكره تموه منقولا عن الحافظ السيوطي وغيره فانما ثبت اللقى والسماع واما لبس الخرقة فيتلقين الذكر والمصافحة فلا فاين هذا من ذاك قلت قد ذكر في اول الكلام ان من خدش في طريق الخرقة من المتاخرين مستمكه في ذلك عدم سماع الحسن عن علي رضي الله تعالى عنه بناء على انكار جماعة من الحفاظ سماعه ولم يفهم دليلا على نفي اللبس غير الانكار السماع فاذا صح السماع وثبت لم يبق للخادش النافي متمسك في الخدش ومعنا مقدمة معلومة مشهورة هي ان لبس الخرقة من طريق الحسن البصري قد رواه جماعة من اكابر اهل الله وفيهم من هو جامع بين الفقه والتصوف والحديث كالاستاذ عبد الكريم بن هوازن القشيري وغوث الثقلين محي الدين عبد القادر الجيلاني والشيخ عبد القاهر بن عبد الله السهروردي وابن اخيه الشيخ شهاب الدين عمر بن محمد بن عبد الله السهروردي صاحب عوارف المعارف وغيرهم ممن هو مقبول ثقة عند المحققين فاذا انتفى سبب الخدش وقد رواه من هو ثقة مقبول ظهر ثبوت ماذكره الصوفية وان سنده متصل مرفوع انتهى ما افاده الصفي القشاشي مختصرا فليتدبروا ما قول السخاوي ناقلا عن شيخه ولم يرد في حديث صحيح ولا حسن ولا ضعيف ان النبي صلى الله عليه وسلم البس الخرقة على الصورة المتعارفة بين الصوفية لاحد من اصحابه الى آخره فليس فيه الا نفي ورود الكيفية المخصوصة المتعارفة بينهم وذلك غير قادح اذ لا يلزم من ذلك نفي اصل اللباس بغير تلك الكيفية وهو ظاهر الا يرى ان الشيخ شهاب الدين السهروردي قدس سره قد قال في العوارف ولا خفاء ان لبس الخرقة على الهيئة التي يعتمده الشيوخ في هذا الزمان لم يكن في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم وهذه الهيئة والاجتماع لها والاعتداد بها من استحسان الشيوخ انتهى هذا مع انه قد ثبت تعدد اللباس منه صلى الله عليه وسلم بكيفيات مختلفة فانه لبس عليا ابن عوف العمامة وارخى للاول طرفها وللثاني طرفيها وكل منهما كيفية ولبس غيرهما الكساء والخميصة والانجانية والجبة وغير ذلك وكذلك ثبت اللباسه للصغير وللكبير والذكر والانثى والمفرد والجمع كما ياتي سرد تلك الاحاديث فهو دليل على ان الامر فيه توسعة وليس محصورا في كيفية خاصة ولا في ثوب خاص ووجه ان المقصود باللباس هو التشريف والجمال التبرك وذلك يحصل باللباس على اي وجه كان من غير اختصاص بكيفية دون كيفية فظهر ان ما اعتاده المشايخ الصوفية من لبس الخرقة على هيئة معهودة ليس خارجا من اتباع السنة لاطلاق الشارع لعموم الكيفيات فليتدبروا والله اعلم وعلمه احكم والاحاديث الواردة في اصل اللباس منها حديث ام خالد قال العارف الشهاب السهروردي في عوارفه واصل لبس الخرقة من السنة هذا الحديث انتهى وهو حديث الصحيحين اخرجه البخاري ومسلم عن ام خالد رضي الله تعالى عنها قالت اتى رسول الله صلى الله عليه وسلم بثياب فيها خميصة سوداء صغيرة فقال من ترون نكسو الخميصة فسكت القوم قال ايتوني بام خالد فاتي بها تحمل فاخذ الخميصة بيده فالبسها وقال ابلي واخلقي وكان فيها علم اخضر او اصفر فقال يا ام خالد هذا سناه وسناه بالحبشة بمعنى حسن فكلمها عليه السلام بلغة الحبشة لولادتها بها ومنها حديث عبد الرحمن بن عوف قال الحافظ السيوطي وقد استنبطت للخرقة اصلا اوضح مما تقدم وهو ما اخرجه البيهقي في شعب الايمان من طريق عطاء الخراساني ان رجلا اتى ابن عمر فساله عن ارخاء طرف العمامة فقال له عبد الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث سيرته دام عليها عبد الرحمن عوف وعقد لواءه على عبد الرحمن بن عوف عمامة من كرابيس مصبوغة بسواد فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم فحل عمامته ثم عممه بيده وارخى طرفا بين يديه وطرفا خلفه ثم قال هكذا فاعتم فانه احسن واجمل واخرج ابو داود والبيهقي عن عبد الرحمن بن عوف قال عممني رسول الله صلى الله عليه

Marfat.com

وسلم فسدلها بین یدی ومن خلفی فالاستدلال بھذا اللباس الخرقۃ النسب انتھی زاد السیوطی فی حاشیتہ علی سنن ابو داود وجہ او صحیتہ ھذا ان الصوفیۃ انما یلبسون من یلبسون طاقا لاثوبا عاما لجمیع البدن وان لبس الخرقۃ فیہ نوع من البائیۃ دام خالد کانت صغیرۃ لاتصلح للبسائۃ بخلاف حدیث عبدالرحمن بن عوف انتھی ومنھا حدیث علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال الشیخ صفی الدین التعشاشی فی السمط المجید والاخفاران الاستدلال بحدیث علی النسب من الاستدلال بحدیث عبدالرحمن بن عوف لان السلاسل لاتنتھی الی ابن عوف وانما تتصل بعلی وھو ما قال السیوطی فی جامعہ الکبیر معزوا الی ابن ابی شیبۃ والطیاسی وابن منیع والبیھقی عن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ قال عممنی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم یوم غدیر خم بعمامۃ فسدلھا خلفی وفی لفظ فسدل طرفھا علی منکبی ثم قال ان اللہ امدنی یوم بدر وحنین بملائکۃ یعتمون ھذہ العمۃ وقال ان العمامۃ حاجزۃ بین الکفر والایمان وفی لفظ بین المسلمین والمشرکین الحدیث وقال معزوا الی ابن شاذان فی مشیختہ عن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم عممہ بیدہ فذنب العمامۃ من ورائہ ومن بین یدیہ ثم قال النبی صلے اللہ علیہ وسلم ادبر فادبر ثم قال اقبل علے اصحابہ فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ھکذا یکون یتجان الملایکۃ انتھی وقال السیوطی ایضا فی فتاواہ الفقیہیۃ فی باب اللباس اخرج الطبرانی عن اللہ بن بسر قال بعث رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم علیا الی خیبر فعممہ بعمامۃ سوداء ثم ارسلھا من ورائہ او قال علی کتفہ الیسری انتھی وقال فی فتاواہ التفسیریۃ فی سورۃ آل عمران ان ھذا الحدیث رواہ الطبرانی فی معجمہ الکبیر باسنادہ حسن انتھی ومنھا حدیث ابن عباس وھو ما اخرجہ الترمذی وحسنہ عن ابن عباس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم للعباس اذا کان غداۃ الاثنین فاتنی انت وولدک حتی ادعولھم بدعوۃ ینفعک اللہ بھا وولدک فغدا وغدونا معہ والبسنا کساء ثم قال اللھم اغفر للعباس وولدہ مغفرۃ ظاھرۃ وباطنۃ لاتغادر ذنبا اللھم احفظ فی ولدہ ومنھا ما ذکرہ شیخ شیخنا محمد بن عبدالرحمن الفارسی فی فھرستہ قال فقد جاء ان صاحب دومۃ الجندل اھدی الیہ صلی اللہ علیہ وسلم جبۃ من سندس فجعل الصحابۃ یتعجبون منھا فوھبھا لعمر ولما جاءہ عکرمۃ بن ابی جھل یوم الفتح رمی الیہ رواہ والبس کعب بن زھیر بردتہ بما انشد قصیدتہ وکسی معاویۃ ثوبہ فی یوم ثم فی یوم آخر ازارہ ثم فی یوم آخر رواہ وامثال ذلک کثیر انتھی وقال الشیخ ابن حجر المکی فی فھرستہ الصغیر انہ ذکر العلامۃ لسان العارفین احمد بن ابی بکر الصدیقی فی کتابہ تلخیص القواعد الموفیۃ فی فضل خرقۃ الصوفیۃ ما حاصلہ وقد صح ان جبرئیل البس النبی صلی اللہ علیہ وسلم وھو البس جمعا من الصحابۃ کابی بکر وعمر وعثمان وعلی وبلال وعمار وصھیب وحذیفۃ ومعاویۃ وعائشۃ وحفصۃ وسودۃ وام خالد وغیرھم انتھی وقال ایضا فی فھرستہ ما لفظہ ولم یزل العلماء العاملون مستمرین علی لبس الخرقۃ والباسھا من زمن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الی الان ولاشک ان سند تلقین الذکر واخذ العھد ولبس الخرقۃ کسائر سند الحدیث الشریف من انہ تارۃ یکون صحیحا او حسنا او ضعیفا او موضوعا وبعض اسانید لبس الخرقۃ فیھا [illegible] مجھول او انقطاع وکذلک التلقین واخذ العھد لکن کل اسانیدھا لیست کذلک ولین سلم فالا [illegible] قال ولیس بقادح فیما اوردناہ کون لبس الخرقۃ متصلا الی منتھاہ علی شرط اصحاب [illegible] الاسانید فان الاداء یحصل بالبرکۃ والفایدۃ باتصالھا بجماعۃ من السادۃ العلماء العاملین انتھی قال الشیخ شھاب الدین السھروردی قدس سرہ فی عوارفہ ان لبس الخرقۃ مزید ارتباط بین الشیخ والمرید وتحکم من المرید للشیخ فی نفسہ التحکم شائع فی الشرع لمصلحۃ دنیاویۃ فکیف بتبرکنا بلبسہ

Marfat.com

الخرقة اظہار التصرف فیہ فیکون لبس الخرقة علامة للتفویض والتسلیم ودخولہ فی حکم الشیخ ودخولہ فی حکم اللہ تعالیٰ وحکم رسولہ احیاء سنة المبایعة مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ویدالشیخ فی لبس الخرقة تنوب مناب ید رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال وقد رأینا من المشائخ من لا یلبس الخرقة ویسلک من غیر لبسہا ویکتفی بالصحبة وکان طبقة من اسلاف الصالحین لا یعرفون لبس الخرقة ولا یلبسونہا للمرید فمن یلبسہا فلہ مقصد صحیح واصل من السنة وشاہد فی الشرع ومن لم یلبسہا فلہ رأیہ وکل تصاریف المشایخ محمولة علی السداد والصواب ولا یخلو عن نیة صالحة انتہی قال الشیخ ابن حجر المکی فی فہرستہ ایضا والشرط فی لبس الخرقة ان تکون للشیخ ولا من لباسہ لبرکتہا المعتبرة بتحصیل بوضعہ لہا بیدہ الطاہرة علی رأس المرید او بدنہ وینبغی للمرید ان لا یدیم لبسہا الا ان تغنی حقیقة وتفوت برکتہا بفنائہا بل یلبسہا فی نحو الجمعة والعیدین لا غیر وینبغی لہ ان یقبل بعد لباس الشیخ ایاہ رأس الشیخ او یدہ او رجلہ اقتداء بفعل الصحابة فقد قبل عبد اللہ بن السائب رأس النبی صلی اللہ علیہ وسلم وکعب بن مالک یدہ وآخر رجلہ وقال الشیخ فی فہرستہ ایضا وقد سمعت عن بعض المشایخ انہ جمع آیات العہد التی فی القرآن وکان یتلوہا عند اخذ العہد علی المرید لکونہا مذکرة ومحذرة وزاجرة ومن جملتہا یا ایہا الذین آمنوا اوفوا بالعقود اوفوا بالعہد اللہ اذا عاہدتم ان الذین یبایعونک انما یبایعون اللہ ید اللہ فوق ایدیہم الآیات ثم یقول الشیخ مخاطبا لتلمیذہ اجاہدک علی التوبة النصوح اللہ تعالیٰ وعلی دوام ذکر اللہ تعالیٰ بظاہرک وباطنک وسرک وعلانیتک وعلی القیام بقواعد الاسلام التی بنی علیہا الاسلام شہادة ان لا الہ الا اللہ وان محمدا رسول اللہ وان تقیم الصلوٰة وتؤتی الزکوٰة وتصوم رمضان وتحج البیت ان استطعت الیہ سبیلا وان تبالغ فی القیام بحق جارک لا تتحمل لہ بائقة من بوایقک وان یسلم المسلمون من لسانک ویدک وکل ما یسیء بجنابک من السوء وعلی ان تکون من الاخلاق الکریمة بالمحل الاعلی کما طعام الطعام وصلة الارحام وافشاء السلام والقیام لا یدرأک مولاک حیث نہاک ولا یفقدک حیث امرک ثم یقول اللہم اجعل ہذہ الایادی متصلة بحبالک المتین الذی لا ینقطع بحصنک الحصین الذی لا ینصدع واجعل ہذا العہد مقربا الیک یثبت اللہ الذین آمنوا بالقول الثابت فی الحیوة الدنیا وفی الآخرة یتمسک الکتاب بالسنة وتفرقنا الضلالة والبدعة وحسبنا اللہ ونعم الوکیل انتہی ونحن نقول بلغ لنا الفضال ما لبس الخرقة بحسن البصری من جہة طریقة غوث الثقلین حجة الحق علی الخلایق الشیخ محی الدین عبد القادر الجیلانی قدس سرہ وبحسن البصری من جہة طریقة جمال الاسلام ابی القاسم عبد الکریم بن ہوازن القشیری النیشاپوری قدس سرہ وباویس القرنی من جہة الشیخ شہاب الدین عمر بن محمد بن عبد اللہ السہروردی قدس سرہ وبحسن البصری من جہة الطریقة الرفاعیة وایضا بحسن البصری من جہة الطریقة الچشتیة وایضا بحسن البصری من جہة الطریقة المدینیة وایضا بہ من جہة الطریقة الاحمدیة المنسوبة الی سیدی احمد البدوی المنشعبة من الطریقة المدینیة وایضا بحسن من جہة الطریقة المنسوبة بالسیدین الشریفین الحسن والحسین رضی اللہ تعالیٰ عنہما من جہة الطریقة الشاذلیة ووصل الی نسبة الخرقة فی الطریقة الخضیریة وایضا فی الطریقة الاحمدیة المنسوبة الی سیدنا محمد النبی الکریم صلی اللہ علیہ وسلم ووصل الی نسبة المتحقین الذکر بسلسلة بالاجازة الخاصة والعامة ونسبة الصحبة ایضا وکمیل بن زیاد من جہة الشیخ نجم الدین الکبری کما سنذکرہ فی الطریقة الکبرویة وباویس القرنی من جہة قطبہا الاقطاب بہا الحق والدین النقشبندی وبالسندین فی الطریقة الاویسیة مسلسلا بالاتصال

Marfat.com

لبسها بحسن البصری من جهة الطریقة القادریة المنسوبة الی غوث الثقلین قدس سره بالاسانید المتعددة السند الاول من قطب الاقطاب
مرشد الشیخ والشاب عالم مناهج الحدوث الی سرادقات القدم معلم ارقام فصوص الحکم محلی غوامض اسرار الفصوص مظهر سرائر اطوار الخصوص
راقی درجات شواهق الملکوت مفتاح کنوز لطائف الجبروت شاهد مشهد عروة سنام الاهوت للقائم بالعبودیة الخالصة للمعبود
الباری قبلتنا الشیخ محمد مسعود الپشاوری قدس سره وقد لبسنی کوفیته ومن هذا السند لنا نسبة تلقین الذکر والصحبة فی الطریقة العلیة
القادریة الی النبی صلی الله علیه وسلم مع اجازة التلقین وهو اخذ من الغوث الاکمل قدوة المشائخ مجمع الطرق الالهیة جامع
البحرین یمن النورین محمد سعید الاهوری قدس سره وهو من العالم الربانی السید محمود بن السید علی الشیخانی الشافعی المدنی وهو
من شیخه عبد الرزاق وهو قبله من والده السید شرف الدین والشیخ شرف الدین عن عمه السید السند الشیخ جلال الدین وهو عن عمه
السید السند الشیخ شهاب الدین احمد وهو عن اخیه وشقیقه الشیخ جمال الدین عبد الله وهو عن عمه السید السند الشیخ الشمس ابو الوفاء وهو
عن اخیه شقیقه السید السند الشیخ شهاب الدین احمد وهو عن والده السید السند الشیخ قاسم وهو عن ابن عمه السید السند الشیخ عبد الباسط
وهو عن والده السید السند الشیخ شهاب الدین ابی العباس احمد وهو عن والده السید السید الشیخ بدر الدین الحسن وهو عن والده
السید السند الشیخ علاؤ الدین وهو عن والده السید السند الشیخ شرف الدین یحیی وهو عن والده السید السند قاضی القضاة عمام الدین
ابی صالح نصر وهو عن والده وقدوته وبرکته ووسیلته الی الله تعالی السید السند الشیخ عبد الرزاق وهو عن والده وشیخه وقدوته
الی الله تعالی سیدنا وشیخنا ودلیلنا وقدوتنا وامامنا ومرشدنا وهادینا ومهدینا الی الله حجة الحق علی الخلائق ابی محمد محی السنة والحق
والدین الشیخ عبد القادر الجیلانی قدس الله روحه ونور ضریحه وهو عن الشیخ ابی سعید المبارک بن علی المخرمی بالمعجمة والخاء والراء
المهملة المشددة منسوب الی المخرمة محلة ببغداد فیها نزل بعض ولد ابن المخرم فنسب الیه قال سیدی الشیخ عبد القادر جاء فی
ابو سعید المبارک وقال لابدان تلبس منی خرقة والبس منک خرقة متبرک کل منا بالآخر ولبست منه خرقة ولبس منی خرقة و
شیخها فی الخرقة الشیخ ابو الحسن علی بن احمد بن یوسف الهکاری الکردی القرشی وهو عن شیخ الشیخ ابی الفرح محمد بن عبد الله
الطرسوسی وهو عن الشیخ ابی الفضل عبد الواحد بن عبد العزیز بن الحارث التمیمی وهو عن والده عبد العزیز بن الحارث التمیمی وهو
عن الشیخ ابی بکر محمد الشبلی وهو عن الشیخ ابی القاسم بن محمد بن الجنید القواریری البغدادی الزجاج لقب بذلک لان اباه
کان یبیع الزجاج ولذلک یقال له القواریری واصله من نهاوند ومولده ومنشاره بالعراق توفی ببغداد سنة ثمان وتسعین
ومائتین وهو عن خاله الشیخ ابی الحسن السری بن المغلس السقطی وهو عن الشیخ ابی محفوظ معروف بن فیروز الکرخی وهو عن الشیخ
داؤد الطائی وهو عن الشیخ حبیب العجمی وعن الشیخ حسن البصری وهو عن الشیخ الامام والاسد الضرغام زوج البتول وابی السبطین
علی بن ابیطالب رضی الله تعالی عنه وکرم وجهه وهو عن ابن عم سید المرسلین وقایدکب الانبیاء والمرسلین
علیه وسلم وعلی آله واصحابه ومن تبعهم اجمعین والحمد لله رب العالمین والسند الثانی الاتصال
مع اجازة الطریقة القادریة من شیخنا ومولانا عبد القادر بن ابی بکر الصدیقی مفتی الحنفیة
برکاته وهو لبسها من ید شیخه ابی البقاء حسن علی العجمی المکی الحنفی وهو لبسها من ید شیخه العارف بالله صفی الدین احمد بن محمد القشاشی
المدنی وهو لبسها عن والده الشیخ محمد بن یونس بن احمد الدهبانی المقدسی ثم الیمنی وهو لبسها عن شیخه العارف بالله تعالی

Marfat.com

متجاع الدين عمر بن احمد جبرئيل وهو لبسها عن شيخه العارف بالله تعالى عبد القادر بن الجنيد من احمد وهو لبسها عن ابيه الجنيد بن احمد وهو لبسها عن ابيه الشيخ احمد بن موسى المشرع وهو لبسها عن الشيخ اسمعيل بن الصديق البجرقي وهو لبسها عن الشيخ محمد المزخاجي وهو لبسها عن قطب وقته وغوث زمانه شرف الدين ابي المعروف اسمعيل بن ابراهيم بن عبد الصمد البجرقي القرشي الهاشمي العقيلي العدوي اليمني الزبيدي قدس سره وهو لبسها من يد شيخه سراج الدين ابي بكر بن محمد بن ابراهيم السلامي الشهير بالسراج الصوفي وهو لبسها من يد شيخه محي الدين احمد بن محمد بن احمد بن عبد الله بن يوسف الاسدي وهو لبسها من يد شيخه فخر الدين ابي بكر محمد بن علي بن نعيم وهو لبسها من يد شيخه ابي احمد محمد بن احمد بن عبد الله بن يوسف وهو لبسها من يد والده ابي محمد احمد بن عبد الله وهو لبسها من يد والده الشيخ عبد الله بن يوسف وهو من يد شيخه عبد الله بن قاسم بن نديه وهو لبسها من يد شيخه ولي الله ابي محمد عبد الله بن علي الاسدي وهو لبسها من يد شيخه قطب الاقطاب الغوث الفرد محي الدين عبد القادر الجيلاني قدس سره وهو لبسها من يد الشيخ ابي سعيد المبارك المخرمي وهو لبسها من يد الشيخ ابي الحسن علي الهكاري وهو لبسها من يد الشيخ ابي الفرج محمد الطرسوسي وهو لبسها من يد الشيخ ابي الفضل عبد الواحد بن عبد العزيز التميمي وهو لبسها من يد الشيخ ابي بكر محمد الشبلي وهو لبسها من يد سيد الطائفة ابي القاسم الجنيد البغدادي وهو لبسها من يد خاله الشيخ سري السقطي وهو لبسها من يد الشيخ معروف الكرخي وهو لبسها من يد الاستاذ داود الطائي وهو لبسها من يد الشيخ حبيب العجمي وهو لبسها من يد الشيخ حبيب العجمي وهو لبسها من امير المؤمنين علي ابن ابي طالب كرم الله وجهه الله تعالى وبه وهو لبسها من يد سيد الاولين والآخرين محمد النبي الكريم صلى الله عليه وسلم وعلى آله واصحابه اجمعين وهو صلى الله عليه وسلم لبس من رب العالمين جل جلاله الحمد لله رب العالمين وقال شيخ شيخنا محمد بن سليمان المغربي ان المعروف الكرخي قدس سره في لبس الخرقة اخرى غير هذه فانه لبسها عن الامام علي الرضا وهو لبسها عن ابيه موسى الكاظم وهو لبسها من ابيه جعفر الصادق وهو لبسها عن ابيه محمد الباقر وهو لبسها عن ابيه زين العابدين وهو لبسها عن ابيه الحسين الشهيد وهو لبسها عن ابيه سيدنا علي المرتضى رضي الله تعالى عنهم اجمعين وهو لبسها من يد المصطفى صلى الله عليه وسلم انتهى ما ذكره الشيخ محمد بن سليمان **السند الثالث** لاتصال الخرقة بهذا السند الى القطب شرف الدين اسمعيل بن ابراهيم البجرقي بلباسه لها من جمال الدين محمد بن ابي بكر الضجاعي بضم الضاد المعجمة وكسر الزبيدي بلباسه لها من الحافظ برهان الدين ابراهيم بن عمر بن علي العدوي الزبيدي بلباسه لها من الامام جمال الدين عبد الحميد بن عبد الرحمن بن الحميدرتي كوهي الاشتكاهي بلباسه لها من نجم الدين عبد الله بن محمد الاصفهاني بلباسه لها من عز الدين احمد بن ابراهيم الواسطي بلباسه لها من الشيخ الاكبر محي الدين محمد بن علي ابن العربي بلباسه لها من يد الشيخ جمال الدين يونس بن يحيى بن ابي البركات الهاشمي العباسي بمكة المعظمة تجاه الركن اليماني بالمسجد الحرام سنة تسع وتسعين وخمسمائة بلباسه لها من يد القطب الرباني محي الدين عبد القادر الجيلاني قدس الله تعالى سره واسرارهم اجمعين ونفعنا بهم آمين **السند الرابع** لاتصال نسبة الخرقة وهو بالسند الثاني الى الصفي احمد القشاشي وهو لبسها من يد شيخه العارف بالله تعالى ابي المواهب احمد بن علي الشناوي بلباسه لها من يد ابراهيم البارني بالله علي بن عبد القدوس بلباسه لها من يد ابيه عبد القدوس بلباسه لها من الشيخ عبد الوهاب احمد الشعراني ويقال له شعراوي العطوفي من ذرية محمد بن الحنفية بلباسه لها من يد الحافظ جلال الدين

Marfat.com

السیوطی وھو لبسھا من ید الشیخ کمال الدین محمد بن المعروف بابن امام الکاملیۃ وھو لبسھا من الشمس محمد بن محمد بن الجزری وھو
لبسھا من الزین ابی حفص بن عمر بن الحسین بن امیلۃ المراغی وھو لبسھا من العز احمد بن ابراھیم الفاروثی وھو لبسھا من الشیخ
الاکبر محی الدین ابن العربی قدس سرہ بسندہ المتقدم واما اتصال نسبۃ الخرقۃ بالامام حسن البصری من جھۃ الطریقۃ القشیریۃ بجمال
الاسلام ابی القاسم ابراھیم عبد الکریم من ھوازن القشیری النیشاپوری قدس سرہ باسانید خمسۃ فالاول والثانی بسندہ الثانی
والثالث المتقدمین فی الطریقۃ القادریۃ الی القطب شرف الدین اسماعیل بن ابراھیم البجرقی وھو لبسھا من جمال الدین محمد
بن ابی بکر الضجاعی وھو لبسھا من الحافظ برھان الدین ابراھیم بن عمر بن علی العلوی الزبیدی وھو من الشھاب ابی
العباس احمد بن موفق الدین منصور الشماخی السعدی وھو من ابیہ موفق الدین وھو من الحافظ جمال الدین بن مشدد
وھو من ابی احمد جعفر بن عبد اللہ بن سعید بونہ الخزاعی وھو من شیخ الشیوخ القطب الکبیر الشیخ ابی مدین شعیب بن
الحسن المغربی الاشبیلی ثم البجائی وھو من الشیخ ابی الحسن علی بن حرزھم وھو من فخر المغرب الامام القاضی ابی بکر محمد بن عبد اللہ
بن العربی المعافری الاندلسی وھو من حجۃ الاسلام ابی حامد محمد بن محمد الغزالی الطوسی وقد لقیہ ببغداد وھو من امام الحرمین
ابی المعالی عبد الملک بن رکن الاسلام ابی محمد عبد اللہ بن یوسف الجوینی وھو من جمال الاسلام ابی القاسم عبد الکریم
بن ھوازن القشیری النیشاپوری قدس سرہ وھو اخذ الخرقۃ من ابی علی الدقاق وھو اخذھا من ابی القاسم ابراھیم
بن محمد بن حمویہ النصرآبادی وھو اخذھا من الاستاذ ابی بکر الشبلی وھو اخذھا من سید الطائفۃ الجنید البغدادی قدس سرہ
السابق من جھۃ الامام الحسن البصری عن علی بن ابی طالب رضی اللہ تعالی عنہ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم والسند الثالث
والرابع وھما عاليان يلتقي الى نسبة الخرقة بهذين السندين الى الحافظ برهان ابراهيم العلوي وهو اخذها من تقي الدين الشمني
وهو من احمد بن موسى الحمدي وهو من امين الدين ابي اليمن بن عساكر وهو من الشيخ تقي الدين ابي عمرو عثمان بن عبد الرحمن
شهرزوري المعروف بابن الصلاح قال الحافظ جلال الدين السيوطي في زاد المسير قال ابن الصلاح ولي في الخرقة اسناد
عال جدا وهو انه البس الخرقة ابو الحسن المؤيد بن محمد الطوسي قال البستني الخرقة ابو سعد عبد الرحمن بن علي بن عبد الله
بن ابي القاسم القشيري قال البستني الخرقة من جاءني الاستاذ ابو القاسم عبد الكريم بن هوازن القشيري قال البستني
ابن الصلاح السند المتقدم الى الحسن البصري وهو اخذها عن علي بن ابي طالب قال اخذها عن النبي صلى الله عليه
وسلم انتهى واذكره ابن الصلاح السند الخامس وهو اعلى من الاربعة المذكورة وذلك انه يلتقي الى الشيخ تقي الدين الشمني
بالسند الرابع المتقدم في طريقة القادرية الى الحافظ جلال الدين السيوطي قال السيوطي في زاد المسير ومن الطرق
عاليا محمد بن مقبل اجازة عن الصلاح بن ابي عمر عن الفخر بن البخاري عن المؤيد الطوسي اخبرنا
الحسن البصري وبالامام اويس القرني من جهة الطريقة السهروردية مسلسلا بسندين السند الاول
بالله عبد القادر بن ابي بكر الصديق مفتي كاية العظمية وهو لبسها من
يد العارف بالله تعالى صفي الدين احمد بن محمد الشماخي
العباسي المكي وهو لبسها من والد
والدي

Marfat.com

وهو لبسها من يد شيخ الاسلام القاضي زين الدين زكريا بن محمد الانصاري وهو لبسها من الشيخ شهاب الدين احمد بن الفقيه
علي بن محمد الدمياطي الشهير بالزلباني وهو لبسها من الشيخ زين الدين ابي بكر بن محمد الخوافي صاحب الوصايا القدسية وهو
لبسها من الشيخ زين الدين عبد الرحمن بن محمد بن عبد الرحمن بن عبد السلام القرشي البشبيشي ثم القاهري وهو لبسها من الشيخ
ابي المحاسن جمال الدين يوسف بن عبد الله الكوراني العجمي محيي طريقة الجنيد بمصر بعد اندراسها وهو لبسها من شيخه الفقيه
حسن الشمشيري والشيخ نجم الدين محمود بن سعد الله الاصفهاني بلباس اويسها عن ثانيهما وكذا عن الشيخ بدر الدين محمود الطوسي بلباسهما اي
الاصفهاني والطوسي عن الشيخ نور الدين عبد الصمد النطنزي وهو لبسها عن الشيخ نجيب الدين علي بن برغش الشيرازي وهو لبسها عن شيخ
الشيوخ شهاب عمر بن محمد عبد الله السهروردي قدس الله سره السري وهو لبسها عن عمه الشيخ ضياء الدين ابي النجيب عبد القاهر بن عبد الله بن محمد بن عبد
السهروردي وهو لبسها عن عمه الشيخ وجيه الدين ابي حفص عمر بن المعروف بعمويه السهروردي وهو لبسها عن والده الشيخ المعمر محمد عمويه
بن عبد الله بن سعد السهروردي وهو من الشيخ اخي فرج الزنجاني كليهما بيد احدهما مشاركة لبيد الآخر بلباس الاول وهو
لبسه عمويه من الشيخ ابي العباس احمد الاسود الدينوري وهو لبسها من الشيخ ابي علي ممشاد الدينوري وبلباس الثاني وهو الفرج
الزنجاني من الشيخ ابي العباس النهاوندي وهو لبسها من شيخ مشايخ وقته ابي عبد الله محمد بن الخفيف الشيرازي
وهو لبسها من الشيخ ابي محمد رويم بن احمد البغدادي بلباسهما عن ممشاد ورويم من سيد الطائفة ابي القاسم الجنيد البغدادي
قدس سره بسنده السابق الى الحسن البصري عن علي بن ابي طالب عن النبي صلى الله عليه وسلم واخذ رويم ايضا عن الشيخ
ابي محمد جعفر الخلدي عن ابي عمرو الاصطخري عن ابي تراب عسكر بن حصين النخشبي عن حاتم الاصم عن ابي علي شقيق بن علي
بن ابراهيم البلخي عن ابي اسحق ابراهيم بن ادهم بن منصور البلخي الخراساني العجلي وقيل التميمي عن شيوخه الاربعة سفيان
الثوري والفضيل بن عياض ومالك بن دينار وموسى بن يزيد الراعي فالاول والثاني عن منصور بن المعتمر وهو عن
ابراهيم بن يزيد النخعي وهو عن علقمة بن قيس وهو عن صاحب النعلين عبد الله بن مسعود رضي الله تعالى عنه والثالث
عن ابي مسلم الخولاني وهو عن عمر بن الخطاب رضي الله تعالى عنه والرابع عن سيد التابعين اويس القرني وهو عن
عمر بن الخطاب وعلي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنهما وهما ابن مسعود عن سيد الكل في الكل محمد النبي الكريم الامي
عليه الصلوة والسلام فلطريقة السهروردية من هذا الوجه اتصال بالاولية ولها ايضا اتصال بالطريقة القادرية وذلك
لان الشيخ شهاب الدين عمر السهروردي اخذ الطريقة عن الشيخ محي الدين عبد القادر الجيلاني قدس سرهما صرح به غير واحد
من المشايخ الكرام منهم الشيخ صفي الدين القشاشي في السمط المجيد ولها ايضا وصلة الى سيدنا ابي بكر الصديق رضي الله تعالى
عنه من وجهين الاول انها من جهة الجنيد قدس سره الى سيدنا جعفر الصادق رضي الله تعالى عنه كما في الطريقة القادرية والثاني
ما ذكره شيخ شيوخنا محمد بن عبد الرحمن بن عبد القادر المغربي الفاسي في فهرسته المسماة بالمنح البادية في الاسانيد العالية ولفظه هكذا
بعد ما ساق السند الى الشيخ المعمر محمد عمويه بن عبد الله بن سعد قال هو اخذها ايضا عن والده عبد الله عن والده سعد عن والده
الحسين عن والده القاسم عن والده النفر عن والده القاسم عن والده محمد عن والده عبد الله عن والده عبد الرحمن عن والده القاسم
عن والده محمد عن والده ابي بكر الصديق رضي الله تعالى عنه انتهى والسند الثاني وهو مسلسل بلباس الخرقة السهروردية وذلك

Marfat.com

بانه بلغ الی نسبة الخرقة عن شیخنا عبد القادر مفتی مکة المظمة وهو اخذها عن شیخه الشیخ حسن بن علی العجمی عن العارف بالله
تعالی صفی الدین احمد بن محمد المدنی القشاشی عن والده العارف بالله تعالی محمد بن یونس الملقب بعبد النبی بن احمد الاجانی
القشاشی وشیخه ولی الله ابی المواهب احمد بن احمد الشناوی وهما عن السید السند صبغة الله بن روح الله عن الشیخ المعتمد
وجیه الدین العلوی عن السید محمد الغوث بن السید خطیر الدین الملقب بقطب العالم عن الامام مظهر النور الحاج الحصور لانه ماتزوج ابدا وبلغ
من العمر مائة وعشرین سنة عن الشیخ الکامل ابی الفتح هدایة الله سرمست وهو اخذها ولبسها من الشیخ فاضن وهو من الشیخ رحمة الله وهو من
الشیخ عمر وهو من الشیخ مروان وهو من الشیخ فخر الدین وهو من الشیخ الاجل حسین دیکر پوش معناه لابس المرقعة وهو من الشیخ سلیمان
دیکر پوش وهو من الشیخ تقی الدین وهو من الشیخ احمد الدمشقی وهو من الشیخ شهاب الدین السهروردی قدس سره بسنده السابق والمانبسة الاتصال
فی نبسة الخرقة بحسن البصری رضی الله تعالی عنه من جهة الطریقة الرفاعیة فقد بلغ اتصالها الینا مسلسلا بلبس الخرقة بثلثة اسانید
السند الاول بالسند الثالث المتقدم فی الطریقة القادریة الی عز الدین احمد بن ابراهیم الفاروقی بلباسه لها عن ابیه ابراهیم
بن عمر بن الفرح وهو لبسها عن ابیه ابی حفص عمر بن الفرج وهو لبسها عن شیخ الطریقت للقطب الفرد الشیخ ابی العباس
احمد بن ابی الحسن علی بن احمد الرفاعی قدس سره وهو لبسها من الشیخ علی القاری ومن الشیخ احمد الواسطی وهما لبساها
عن ابی الفضل بن کلیخ بن ابی علی علام بن برکان وهو لبسها من الشیخ علی البازیاری وهو لبسها من الشیخ ممشاد العجمی بفتح
المیم الاولی وسکون الثانیة وفتح اللام کما ضبط عبد الغفور اللاری فی حاشیة النفحات وهو لبسها من الاستاذ ابی بکر
الشبلی وهو لبسها من سید الطائفة الجنید البغدادی بسنده المعروف والسند الثانی والثالث وایضا اتصالها فی هذه الطریقة
مسلسلا بلبس الخرقة بالسندین الاولین للطریقة القشیریة الی الشیخ ابی احمد جعفر بن عبد الله بن السید یونة الخزاعی وهو من
شیخ الطریقة ابی العباس احمد بن ابی الحسن علی بن احمد الرفاعی قدس سره بسنده المتقدم والطریقة الرفاعیة وصلة ایضا الی
سیدنا ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه من غیر طریق الجنید قدس سره وذلک بطریق الروحانیة وهو ان الشیخ ابا العباس
احمد الرفاعی اخذ الطریقة عن خاله منصور البطائحی وهو عن سید بی ابی محمد التنبکی وهو عن ابی بکر بن هواری السروجی وهو عن
روحانیة سیدی ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنه واما بنسبة اتصال الخرقة بحسن البصری من جهة الطریقة الچشتیة بسنده هذا
وذلک انه قد حصل لی بنسبة الخرقة عن قطب الاقطاب [illegible] عن [illegible] عن [illegible] عن

الشیخ محمد عارف وھو لبسھا من شیخہ رابعۃ الشیخ احمد عبد الحق وھو لبسھا من شیخہ الشیخ جلال پانی پتی وھو لبسھا من شیخہ الشیخ ترک پانی پتی وھو لبسھا من شیخہ الشیخ علاء الدین علی احمد صابر وھو لبسھا من شیخہ الشیخ فرید الحق والدین مسعود المشتہر بگنج شکر وھو لبسھا من شیخہ قطب الملۃ والدین خواجہ قطب الدین بختیار اوشی وھو لبسھا من شیخہ خواجہ معین الدین السنجری وھو لبسھا من شیخہ الشیخ عثمان الھارونی وھو من شیخہ الحاج شریف زندنی وھو لبسھا من شیخہ الشیخ مودود چشتی وھو لبسھا من شیخہ الشیخ ابی یوسف الچشتی وھو لبسھا من شیخہ الشیخ ابی محمد الچشتی وھو لبسھا من شیخہ الشیخ ابی اسحاق وھو لبسھا من شیخہ الشیخ علو الدینوری و ھی لبسھا من شیخہ الشیخ ھبیرۃ البصری وھو لبسھا من شیخہ الشیخ حذیفۃ المرعشی وھو لبسھا من شیخہ الشیخ سلطان البلخ ابراہیم الادھم وھو لبسھا من شیخہ الشیخ فضیل بن عیاض وھو لبسھا من شیخہ الشیخ عبد الواحد بن زید وھو لبسھا من شیخہ الشیخ الحسن البصری وھو لبسھا من شیخہ امیر المؤمنین وامام المسلمین علی المرتضی وھو لبسھا من حضرت الرسالۃ القدسیۃ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وعلی آلہ وصحبہ اجمعین وامّا اتصال نسبۃ الخرقۃ بحسن البصری من جہۃ الطریقۃ الھبیریۃ فبالسندین وھو انی اخذتھا سلسلا بالسند الثالث والرابع للطریقۃ القادریۃ فی نسبۃ الخرقۃ الی الشیخ الاکبر محی الدین ابن العربی الاندلسی قدس سرہ والغالب فی ھذین السندین نسبۃ الخرقۃ وھو صحب المشائخ الثلثۃ اعنی السدرانی وابا محمد المعمر وروزبہان الکومی وھم صحبوا الشیخ القطب الکبیر ابا مدین قدس سرہ قال الشیخ ابن حجر المکی فی فہرستہ الصغیری وھو لبسھا الی الشیخ ابو مدین الخرقۃ عن الشیخ ابی یعزا الملقب بلبلتور ومعناہ بالرومانیۃ ذو الثدی وھی لغۃ بعض المغاربۃ وھو من ابی شعیب ایوب بن سعید الملقب بالساریۃ الصنھاجی وھو من الشیخ عبد الجلیل وھو من ابی الفضل الجوھری وھو من والد الحسین الجوھری وھو من ابی الحسن النوری المعروف بابن البغوی صاحب الجنید وھو عن الجنید البغدادی قدس سرہ بسندہ المعروف واخذ الشیخ ابو مدین ایضا عن الشیخ ابی الحسن علی بن حرزہم عن الفاضی ابی بکر محمد بن عبد اللہ بن محمد بن عبد اللہ بن العربی المعافری عن الامام حجۃ الاسلام ابی حامد محمد بن محمد بن محمد الغزالی الطوسی عن امام الحرمین ابی المعالی عبد الملک بن رکن الدین ابی محمد عبد اللہ بن یوسف الجوینی عن ابی علی الحسین بن علی بن محمد الطبری صاحب القوت عن ابی عثمان سعید بن سلام المغربی عن ابی عمرو وجیہ بن ابراہیم الترجانی النیسابوری ثم المکی عن القاسم الجنید بغدادی بسندہ المعروف ایضا انتھی فعلی ھذا یکون سند الشیخ ابی مدین قدس سرہ ایضا وصلۃ بالطریقۃ القشیریۃ ولہ ایضا وصلۃ بالطریقۃ القادریۃ لانہ اخذ عن الشیخ محی الدین عبد القادر الجیلانی قدس سرہ بلا واسطۃ ولہ ایضا وصلۃ بالطریقۃ الاویسیۃ بناء علی ما ذکرہ الصفی القشاشی فی السمط المجید من اتصال الجنید البغدادی بارویس القرنی قدس سرہ ومما ینبغی ان یعلم ان جمیع السلاسل الجنیدیۃ ترجع الی سیدنا ابی بکر الصدیق وعلی بن ابی طالب رضی اللہ تعالی عنہما وذکر الشیخ الصفی القشاشی فی سمط المجید وتبعہ انما ابراہیم الکورانی فی مسلک الابرار ان الجنید قدس سرہ لبس الخرقۃ من الشیخ ابی محمد جعفر الخلدی ثم ساق سند الخلدی الادلی فی الطریقۃ الاویسیۃ فعلی طریق صحۃ ذا یکون جمیع السلاسل الجنیدیۃ متصلۃ بسیدنا عمر بن الخطاب ایضا من طریق القرنی ل وتکون متصلۃ بسیدنا علی القرنی قدس سرہ ایضا من طریق الفضیل بن عیاض لاتصال الخلدی بما مر سابقا فی الطریقۃ الاویسیۃ فتامل وامّا اتصال نسبۃ الخرقۃ من جہۃ الجنید البغدادی بابی الحسن القرنی ایضا بالطریقۃ الاویسیۃ

Marfat.com

المنشعبة من الطريقة المدينية وهي المنسوبة الى سيدي احمد البدوي قدس سره بسندها وخذ هو ان تسبتها وصلت الى
بالسند الثاني الآتي في الطريقة السهروردية في الخرقة الى الشيخ ابي المواهب احمد بن علي الشناوي قال اخذتها كذلك
من والدي ابي الحسن علي وهو عن شيخه عبد الوهاب احمد الغزالي وهو الشيخ عمر بن علي بن عمر البيضي قالا انبأنا الشيخ صالح
الزواوي قال انبأنا الشيخ عبد العالي قال انبأنا سيدي احمد البدوي قدس سره واخذ عن سيد كما عبد السلام بن مشيش
الشريف الحسني وهو اخذ عن الشريف ابي سعيد عبد الرحمن المدني الريابي وهو عن الشيخ ابي الحسن علي بن عبد الله بن سعيد
يونة الخزاعي وهو عن القطب الكبير الامام الطريقة الشيخ ابي مدين شعيب بن الحسن المغربي الاندلسي ثم البجائي ثم التلمساني
المدفون قدس سره بالاسانيد المتقدمة في نسبة الخرقة الطريقة المدينية اما الاتصال في نسبة الخرقة بالحسن البصري رضي الله تعالى
عنه من جهة الطريقة الحبيبية بسند واحد وقد تقدم مسندة في الحسن البصري السند الثالث والرابع للخرقة في الطريقة القادرية فلا نكررها
واما الاتصال في لبس الخرقة بكميل بن زياد من جهة الطريقة الكبروية مسلسلا بلبسها بسند واحد فذلك بالسند الاول للطريقة
السهروردية في لبس الخرقة الى الشيخ الامام القدوة زين الدين زكريا الانصاري وهو اخذ لبسها عن الشيخ شمس ابي عبد الله
محمد بن عمر الواسطي الاصل القبري وهو لبسها عن الشيخ ابي العباس احمد الزاهد وهو لبسها عن الشهاب الدمشقي وهو لبسها عن
عبد الرحمن الشرقي وهو لبسها عن احمد الرودباري وهو لبسها عن الشيخ زين الدين علي بن سعيد بن عبد الجليل الغزنوي
المعروف ببلال وهو لبسها عن المجد البغدادي وهو لبسها عن الشيخ الامام نجم الدين الكبري وهو لبسها عن الشيخ اسمعيل
القصري وهو لبسها عن الشيخ محمد الانبيلي وهو لبسها عن الشيخ وجيه الدين محمد المعروف بسيخادم الفقراء وهو لبسها عن الشيخ ابي العباس
بن اوليس وهو لبسها عن الشيخ ابي القاسم بن رمضان وهو لبسها عن الشيخ يعقوب الطبري وهو لبسها عن الشيخ عبد الله
بن عثمان وهو لبسها عن الشيخ ابي يعقوب النهرجوري وهو لبسها عن الشيخ ابي يعقوب السوسي وهو لبسها عن الشيخ عبد الواحد
بن زيد وهو لبسها عن كميل بن زياد وهو لبسها عن سيدنا علي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنه وقدس اسرارهم
اجمعين وهو لبسها عن يد النبي صلى الله عليه وسلم واما الاتصال في لبس الخرقة بكميل بن زياد من جهة الطريقة الى الشيخ ابي
يلبسها بسند واحد فذلك باتصالها بالسند الاول للطريقة السهروردية في الخرقة الى الشيخ ابي المواهب احمد بن علي العباسي
الشناوي ثم المدني وهو لبسها عن السيد غضنفر بن جعفر الحسيني النهروالي ثم المدني وهو لبسها عن الشيخ تاج الدين عبد الرحمن بن مسعود
بن محمد الكازروني وهو لبسها عن الحافظ نور الدين احمد بن عبد الله بن ابي الفتوح بن ابي الخير الطاوسي عن فريد عاوس
بن كيسان التابعي قال لبستها تبركا من جامع العلوم اهل الحقيقة بين الحق والدين ابي حفص عمر المشتهر بالسيد الشرائيب البجائي وهو
لبسها عن الشيخ خواجه علاء الدين محمد العطار السمرقندي وهو لبسها عن الشيخ خواجه بهاء الدين المشتهر بالنقشبند وهو عن الشيخ
وهو عن الشيخ احمد مولانا وهو عن الشيخ باكمال الحيدري وهو عن الشيخ نجم الحق والدين ابي الـ
المشهور بالكبرى قدس سره بسنده المتقدم والخرقة في الطريقة الكبروية واما الاتصال في
رضي الله تعالى عنهما من جهة الطريقة الشاذلية بسندها الاول
انه قد وصل الى هذه الطريقة العلية وشيخه تعالى في سنة الثلاث

محمد الاصفهانی المتوفی بمکة سنة احدی وعشرین وسبعمایة ودفن قریب قبر فضیل بن عیاض وهو اخذ الطریقة عن الشیخ ابی العباس المرسی وهو عن الشیخ ابی الحسن الشاذلی بسنده الآتی **السند الثانی** للطریقة الشاذلیة وهو مسلسل بلبس الخرقة وتلقین الذکر الی شیخ الطریقة ابی الحسن الشاذلی وذلک انه قد وصل الی اجازة المتلقین ونسبة الخرقة عن الشیخ عبد القادر مفتی مکة المشرفة بالسند الاول للطریقة السهروردیة فی نسبة الخرقة الی ابی المواهب احمد بن علی الشناوی وهو اخذها کذلک عن الشیخ احمد بن محمود العمری سبط المرصفی عن محمد المدعو بقاسم المغربی نسبة الی شیخه عن سیدی محمد المغربی شیخ السیوطی ولکن مغربیا بل انما راه زوج امه وکان مغربیا عن ابی العباس السوسی عن القطب شمس الدین محمد بن حسن بن علی التمیمی الحنفی عن ناصر الدین قاضی القضاة ابی المعالی محمد بن عبد الدائم بن محمد بن سلامة المصری المعروف بسبط ابن الملیق عن جده لامه شهاب الدین احمد بن الملیق وهو عن سیدی تاج الدین بن عطاء الله الاسکندری المالکی المتوفی بالقاهرة سنة تسع وسبعمائة وعن سیدی یاقوت بن عبد الله الحبشی العرشی المتوفی سنة ثنتین وثلاثین وسبعمایة وهما عن الشیخ ابی العباس المرسی عن الشیخ ابی الحسن شاذلی قدس سره قال الشیخ محی الدین عبد القادر بن الحسین بن علی الشاذلی المعروف بابن مُغَیزِل قدس سره فمن قال الطریقة الشاذلیة بالخرقة عنی هذا الطریق ومن قال انها لاخرقة فیها وانها مجرد الصحبة عنی هذا الطریق وهو بالسند الاول للطریقة السهروردیة فی نسبة الخرقة الی الشیخ ابی المواهب احمد بن علی الشناوی وهو اخذ هذه الطریقة عن الشیخ محمد بن الشیخ الولی العارف ابی الحسن البکری وهو اخذها عن ابیه الشیخ ابی الحسن وهو عن ابیه الشیخ جلال الدین عن ابیه الشیخ جمال الدین عن ابیه الشیخ عبد الرحمن عن سیدی الامام الحق محمد وفا بن احمد وفا وهو عن سیدی تاج الدین ابی الفضل احمد بن محمد بن عبد الکریم بن عطاء الله المذکور وهو عن الولی الشهیر ابی العباس احمد بن عمر الانصاری المرسی المتوفی سنة ست وثمانین وستمائة وهو عن امام الطریقة الشاذلیة الشیخ ابی الحسن علی بن عبد الله بن عبد الشاذلی الشریف الحسینی قدس سره المتولد سنة احدی وسبعین وخمسمائة والمتوفی سنة ست وخمسین وستمائة بسنده الآتی فافهم ثم طریقة الشیخ ابی الحسن الشاذلی قدس سره تتصل بالسبطین الشریفین الحسن والحسین رضی الله تعالی عنهما وکذلک تتصل بالطریقة المدینیة والقادریة والرفاعیة کما سیاتی بیانه قریبا انشاء الله تعالی اما اتصال الطریقة الشاذلیة بسیدنا الحسن بن علی رضی الله تعالی عنهما فقد ذکره الشیخ عبد القادر بن مغیزل الشاذلی فی کتابه المسمی بالکواکب الزاهرة فی اجتماع الاولیاء بقظة بسید الدنیا والآخرة فاذکره بلفظه قال اخذ الشیخ ابو الحسن الشاذلی قدس سره طریقة فی الصحبة والاقتداء عن القطب سیدی عبد السلام بن بشیش بفتح الموحدة وکسر المعجمة بن منصور بن ابراهیم الشریف الحسینی وهو کذلک عن القطب الشریف ابی زید عبد الرحمن الحسنی المدنی العطار المعروف بالزیات وهو کذلک عن القطب الربانی الشیخ تقی الدین الفقیر الصوفی الذی لقب نفسه بتقی الدین الفقیر بالتصغیر فیهما وذلک بارض العراق وهو کذلک عن القطب الشیخ نور الدین ابی الحسن علی وهو کذلک عن القطب الشیخ تاج الدین وهو کذلک عن القطب شمس الدین بارض الترک وهو کذلک عن القطب الشیخ ابی اسحق ابراهیم البصری وهو کذلک عن القطب ابی القاسم المروانی وهو کذلک عن القطب ابی محمد الفتح السعودی وهو کذلک عن القطب الشیخ سعد الغزوانی وهو کذلک عن القطب الشیخ جابر وهو کذلک عن الاول الاقطاب ابی محمد الحسن الشهید المسموم **ابن** علی بن ابی طالب رضی الله تعالی

Marfat.com

عنہما وہو کذلک عن جدہ لامہ سید الکونین وسند الثقلین سیدنا ومولینا محمد المصطفی صلی اللہ علیہ وسلم بدون واسطۃ ابیہ انتہی واما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بسیدنا حسین بن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما فقد ذکرہ الشیخ ابن حجر المکی فی فہرستہ الصغری بہذا السند انہ زاد بین تقی الدین الفقیر والشیخ ابی الحسن رجلا ہو الشیخ فخر الدین وکذلک بین الشیخ شمس الدین وابی اسحاق رجلا وہو زین الدین القزوینی فلہذا ذکر عبارتہ بلفظ قال ان الشیخ ابا الحسن الشاذلی قدس سرہ تلقی وتلقنہ بالعہد والصحبۃ من السید الشریف عبد السلام بن مشیش ہکذا اکتبہ بالمیم وقد تقدم عن ابن مغیزل ضبطہ بالباء للموحدۃ وہو من الشریف الزیات المدنی وہو من تقی الدین الفقیر بالتصغیر وہو من الشیخ فخر الدین وہو من الشیخ ابی الحسن علی وہو من الشیخ تاج الدین محمد وہو من الشیخ شمس الدین محمد بارض الترک وہو من الشیخ القطب الغوث الفرد زین الدین محمود القزوینی وہو من الشیخ ابی اسحق ابراہیم وہو من الشیخ ابی القاسم المروانی وہو من الشیخ فتح السعودی وہو من الشیخ سعید الغزوانی وہو من الشیخ ابی محمد جابر وہو من سیدنا الحسین المجتبی بن علی بن ابی طالب وہو من ابیہ رضی اللہ تعالیٰ عنہما وہو من سید العرفاء المکرمین محمد النبی الکریم صلے اللہ علیہ وسلم بدوام ملکہ انتہی ومن العلامۃ الشیخ عیسی الثعالبی فی فہرستہ المسماۃ بمقالید الاسانید فی وصل الجوامع والمصنفات والمسانید ان سیدنا الحسین بن علی رضی اللہ تعالیٰ عنہما اخذ عن جدہ الکریم صلی اللہ علیہ وسلم بدون واسطۃ ابیہ ایضا انتہی واما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بالطریقۃ المدینیۃ فلما ذکرہ الشیخ عیسی المذکور فی فہرستہ المذبورۃ ان الشریف ابا زید عبد الرحمن الزیات شیخ شیخ ابی الحسن الشاذلی اخذ عن الشیخ ابی احمد جعفر بن عبد اللہ بن سید بونہ الخزاعی وہو اخذ عن القطب الکبیر ابی مدین شعیب بن الحسن الاندلسی قدس سرہ انتہی وقال شیخ شیخنا محمد بن عبد الرحمن بن عبد القادر الفاسی فی فہرستہ المسماۃ بالمسخ البادیۃ فی الاسانید العالیۃ قبل ان سیدی عبد الرحمن الزیات اخذ عن الشیخ ابی مدین بلا واسطۃ وقبل ذلک کلہ انتہی واما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بالطریقۃ القادریۃ فبالسند الشریف للطریقۃ القادریۃ فی نسبۃ الخرقۃ الی الشیخ نجم الدین عبد اللہ بن محمد الاصفہانی عن الشیخ ابی العباس المرسی عن قطب الاقطاب ابی الحسن علی بن محمد بن عبد الجبار الشاذلی الشریف الحسنی قدس اللہ تعالیٰ سرہ عن الشیخ ابی محمد عبد السلام بن مشیش عن الشریف ابی زید عبد الرحمن الزیات عن ابی احمد جعفر بن عبد اللہ بن سید بونہ الخزاعی عن الشیخ ابی مدین بن شعیب بن الحسن الاندلسی ثم سجائے ثم التلمسانی المدفن عن القطب الکبیر محی الدین عبد القادر الجیلانی قدس اللہ [illegible] افاض علینا من برکاتہم امین واما اتصال الطریقۃ الشاذلیۃ بالطریقۃ الرفاعیۃ فلما ذکرہ صفی [illegible] سمط ان ابا محمد جعفر بن عبد اللہ بن سید بونہ اخذ عن الشیخ ابی العباس احمد بن علی بن [illegible] ایضا انتہی واما الاتصال فی نسبۃ الخرقۃ بالسید الامام الشریف سیدنا حسن بن علی کرم اللہ [illegible] اللہ تعالیٰ عنہما من جملۃ الطریقۃ العلیۃ القادریۃ بسند واحد وہو انی اخذت [illegible] الروحانی محمد مسعود البشاوری قدس سرہ ولہ نسبۃ الی الغوث الاکمل [illegible] قدس سرہ ولہ الی الشیخ العارف باللہ الشیخ سعد اللہ الوزیر آبادی ولہ الی القطب الفرد الاریب [illegible]

Marfat.com

قدس سره وهو عن الغوث الاكمل المجدد للالف الثانی سیدنا الشیخ احمد الكابلی السرهندی قدس سره وهو لبس الخرقة عن يد الكامل الكامل الشیخ اسكندر وهو عن شیخه وجده العارف بالله الشیخ كمال وهو عن شیخه ومرشده قطب الاولیاء شاه فضل وهو عن شیخه ومرشده السید كدا رحمن وهو عن شیخه ومرشده قطب العالم السید شمس الدین العارف وهو عن شیخه قطب العالم السید شمس الدین الصحرائی وهو عن شیخه قطب العالم السید عقیل وهو عن شیخه قطب العالم السید بهاؤ الدین وهو عن شیخه قطب المحققین السید عبد الوهاب وهو عن شیخه قطب العالم السید شرف الدین القتال وهو عن شیخه ومرشده سید السادات قطب العالم السید عبد الرزاق وهو عن شیخه وابیه القطب الربانی والغوث الصمدانی كریم الطریقین الحسنی الحسینی الجنلی الشافعی السید محی الدین ابی محمد عبد القادر الجیلانی قدس الله سره وهو عن ابیه قطب العالم الشاه ابی صالح وهو عن ابیه السید موسی جنگی دوست وهو عن ابیه قطب العالم السید عبد الله وهو عن ابیه قطب العالم السید یحیی زاهد وهو عن ابیه قطب العالم السید العالم السید داؤد وهو عن ابیه قطب العالم السید محمد مورث وهو عن ابیه السید عبد الله المورث وهو عن ابیه السید عبد المحضر وهو عن ابیه سید السادات جامع الكمالات الحسن المثنی وهو عن ابیه امام المتقین قدوة العارفین الامام حسن رضی الله تعالی عنه وهو عن ابیه علی المرتضی بن ابی طالب كرم الله تعالی وجهه ورضی الله تعالی عنهما وعن امه فاطمة الزهراء وهو عن خاتم النبیین سید المرسلین محمد ن المصطفی صلے الله علیه وسلم وعلی آله واصحابه واتباعه اجمعین واما الانتصال فی نسبة الخرقة باویس القرنی من جهة الطریقة الاویسیة مسلسلا بلبس الخرقة فی تمامه فبالسندین السند الاول وهو انی قد وصل الی نسبة الخرقة بالسند الاول المتقدم فی الطریقة السهروردیة للخرقة الی الشیخ ابی عبد الله محمد بن خفیف الشیرازی قال شیخ شیخنا الكورانی فی مسلكه وشیخه الصفی القشاشی فی سمطه مانصه وهو ای ابو عبد الله خفیف لبس الخرقة عن الشیخ ابی محمد رویم بن احمد البغدادی وهو لبسها عن الشیخ سید الطایفة جنید البغدادی قدس سره وهو لبسها عن الشیخ ابی محمد جعفر الحذاء وهو عن ابی عمرو الاصطخری وهو عن ابی تراب عسكر بن الحصین النخشبی وهو عن ابی علی شقیق بن علی بن ابراهیم البلخی وهو من ابی اسحٰق ابراهیم بن ادهم بن منصور العجلی وقیل التمیمی البلخی الخراسانی وهو من موسی بن یزید الراعی وهو من سید التابعین ابی عمر اویس بن عامر القرنی وهو من سیدنا عمر بن الخطاب وعلی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنهما وقدس اسرارهم وهما من حضرت النبی الكریم صلے الله علیه وسلم والسند الثانی للطریقة الاویسیة مسلسلا بلبس الخرقة ایضا هو انی قد وصلت الی نسبة الخرقة بالسند الرابع للخرقة فی الطریقة العلیة القادریة الشیخ محی الدین ابن العربی الحاتمی الاندلسی قال فی رسالة الخرقة له انی لبست الخرقة من ید زكی الدین ابی عبد الله محمد بن قاسم بن عبد الرحمن بن عبد الكریم التمیمی الفاسی العدل ومن ید تقی الدین بن عبد الرحمن بن علی بن میمون بن آب التوزری المصری وهما لبساها من ید ابی الفتح محمود بن احمد بن علی المحمودی وهو من ید ابی الحسن علی بن محمد البصری ومن ید ابی الفتح بن شیخ الشیوخ وهو لبس من ید المرشد ابی اسحٰق ابراهیم بن شهریار الكارزونی وهو لبس من ید حسین الاكار وهو لبس من ید ابی عبد الله محمد بن خفیف الشیرازی وهو صحب جعفر الحذاء وهو صحب اباعمرو الاصطخری وهو صحب اباتراب النخشبی وهو صحب الشقیق البلخی وهو صحب ابراهیم بن ادهم وهو صحب موسی بن یزید الراعی وهو صحب اویس القرنی وهو صحب عمر بن الخطاب وعلی بن ابی طالب رضی الله عنهما وهما صحبا

Marfat.com

محمدا رسول الله صلى الله عليه وسلم واخذا عنه وتاذبا بادابه انتهى وفى هذا المقام اشكالان الاول انه قد تقدم عن الكورانى والقشاشى ان ابن خفيف لبس الخرقة عن رويم وهو عن الجنيد وهو عن الخذاء وقال شيخ شيوخنا الشيخ عيسى الثعالبى فى فهرسته المسماة بمقاليد الاسانيد ان ابن خفيف اخذ الطريقة عن رويم وهو عن الجنيد والخذاء كليهما انتهى ونص الشيخ ابن العربى رحمه الله تعالى على ان ابن خفيف صحب الخذاء كما قدمناه عنه فبين كلام هؤلاء مدافعة بحسب الظاهر الا ان يمكن الجمع بان يقال اخذ ابن خفيف عن الثلاثة فيصح نسبة الصحبة واخذ الطريقة على الوجوه الثلاثة بالعلو والنزول والتوسط اما لبس الخرقة فمخصوص بالوجه النازل والله تعالى اعلم وحكمه الثانى ان الشيخ ابن العربى قدس سره لم يصرح من ابن خفيف الى منتهى السند باللبس بل اقتصر على ذكر الصحبة فهو مناقض لما تقدم ان السند مسلسل بلبس الخرقة واجاب الصفى القشاشى عن هذا بانه لم يصرح باللبس بناء على عدم ثبوت الاتصال عنده وقد اثبته جماعة ممن جمع بين الفقه والحديث والتصوف وممن اثبته من طريق اويس القرنى قدس سره الحافظ الصوفى الشيخ نور الدين ابو الفتوح احمد بن عبد الله بن ابى الفتوح الطاوسى نور الله مرقده فى رسالة المسماة بجمع الفرق لرفع الخرق وكذلك الشيخ جمال الدين ابو المحاسن يوسف بن عبد الله الكورانى العجمى فى رسالة المسماة بريحان القلوب صرح باللباس من الخفيف الى اويس القرنى الى عمر وعلى رضى الله تعالى عنهما ومن المقرر فى الاصول ان المثبت مقدم على النافى انتهى ما ذكره الصفى القشاشى مختصرا واما نسبة الخرقة فى الطريقة الخضرية فقد وصلته الى بالسند الثالث والرابع للطريقة القادرية فى الخرقة الى الشيخ محى الدين ابن العربى رحمة الله تعالى عليه قال فى الباب الخامس والعشرين من الفتوحات المكية وهو الذى لبست الخرقة من الشيخ على بن عبد الله بن جامع الموصلى وهو لبسها عن الخضر عليه السلام وكان الخضر البسها اياه بحضور الشيخ قضيب البان الموصلى فى بستان له خارج الموصل وكان لبس فيه قال اى ابن العربى والبسنيها الشيخ على الموضع الذى البسه فيه الخضر من بستانه ثم قال وقد كنت لبست خرقة الخضر بطريق البعد من هذا من يد صاحب تقى الدين عبد الرحمن بن على بن ميمون بن آب التوزرى وهو لبسها من يد صدر الدين شيخ الشيوخ بالديار المصرية محمد بن حمويه وكان جده لبسها من يد الخضر عليه السلام ومن ذلك قلت بلباس الخرقة والبستها الناس لما رايت الخضر اعتبرها وكنت قبل ذلك لا اقول بالخرقة المعروفة الى الآن فان الخرقة عندنا انما هى عبارة الصحبة والادب والتخلق وهو المعبر عنه بلباس التقوى الى آخر ما قال قدس سره واما نسبة الخرقة فى الطريقة المحمدية فقد وصلت الى بالسند الاول المتقدم الى الشيخ عبد الوهاب ابن احمد الشعرانى وهو صحب الشيخ سيدى عليا الخواص وهو اخذ عن الشيخ ابراهيم المتولى وهو اخذ عن رسول الله صلى الله عليه وسلم منا ما ثم يقظة كما ذكره الشعرانى رحمه الله تعالى وقدس الله تعالى اسرارهم اجمعين وفى هذه السلاسل يجتمع اكثر سلاسل اهل طريق الله تعالى واما سلسلة [illegible] الى باسانيد كثيرة على اختلاف منها هنا على ستة اسانيد الاربعة الاول منها [illegible] والثنتين الآخيرتين منها عن الشيخ عبد القادر مفتى مكة المعظمة وهذه الاسانيد الاربعة الاول [illegible] كالسمط المجيد وغيره وفى رسائلنا ايضا منها بالسند الاول المتقدم للطريقة القادرية [illegible] محمد مسعود البشاورى قدس سره وسمعتها بالسند الطريقة النقشبندية المتقدم فى نسبة الخرقة من طريق قطب الاقطاب [illegible]

Marfat.com

قدس سره ومنها بالسند الاول المتقدم فی الصحبة للطریقة النقشبندیة ومنها بسند الطریقة الشطاریة فقد اخذ الفقیر الی الله خادم الفقراء فقیر الله بن عبد الرحمن الحنفی الطریقة الشطاریة مع تلقین الذکر عن قدوة المحققین وعمدة العارفین الشیخ العلامة القطب الفرد محمد مسعود پشاوری وهو عن الغوث الاکمل قبلتنا الروحانی الحاج محمد سعید اللاهوری وهو عن الشیخ محمد اشرف الشطاری اللاهوری وهو عن الشیخ فرید الثانی وهو عن الشیخ بایزید الثانی وهو عن الشیخ وجیه الدین وهو عن الشیخ محمد غوث الشطاری وهو عن الشیخ ظهور الله الحاج حمید حصور وهو عن الشیخ ابی الفتح هدایة الله سرمست وهو عن الشیخ فاضن الشطاری وهو عن الشیخ عبد الله الشطاری وهو عن الشیخ محمد عارف وهو عن الشیخ محمد عاشق وهو عن الشیخ خدا قلی وهو عن الشیخ ابی الحسن العشقی وهو عن الشیخ ابی الظفر محمد مولینا ترک الطوسی وهو عن الخواجه علی یزید العشقی وهو عن الخواجه محمد المغولی وهو عن الشیخ بایزید البسطامی وهو عن الامام جعفر الصادق وهو عن الامام محمد الباقر وهو عن الامام زین العابدین وهو عن الامام حسین رضی الله تعالی عنه وهو عن الامام الهمام والاسد الضرغام علی بن ابی طالب رضی الله تعالی عنه وهو عن سید المرسلین وخاتم النبیین وشفیع المذنبین محمد المصطفی صلوات الله وسلامه علیه و علی آله واصحابه کلما ذکره الذاکرون وکلما غفل عن ذکره الغافلون لعدد معلومات اللهم فشفعه فینا امین رب العالمین ومنها بسند الطریقة النقشبندیة مسلسلاً باجازة الذکر الخفی بالجلالة وذلک بانه قد وصل الی هذه السلسلة بالاجازة العامة عن شیخنا عبد القادر المذکور مفتی مکة المعظمة عن شیخه العارف بالله تعالی حسن بن علی العجمی المکی الصوفی عن العارف بالله صفی الدین احمد بن محمد المدنی القشاشی عن الشیخ ابی المواهب احمد بن علی العباسی الشناوی ثم المدنی عن الشیخ محمد بن محمد بن عبد الرحمن بن علی البهنی قال تلقنت طریقة السادة النقشبندیة واجزت الارشاد بها من سیدی سندی العارف بالله تعالی محمد امین ابی اخت ملا جامی عن مولینا غیاث الدین احمد عن مولینا علاء الدین محمد عن نور الدین مولانا عبد الرحمن بن احمد الجامی قدس سره عن مولانا سعد الدین الکاشغری قدس سره عن مولانا نظام الدین خاموش عن الخواجه علاء الدین محمد العطار عن شیخ الطایفة خواجه بهاء الدین نقشبند قدس سره بسند المعروفة من جبتی الصدیق والمرتضی رضی الله تعالی عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم اقول واخذ الشیخ محمد امین ابن اخت الملا جامی عن خاله الشیخ عبد الرحمن الجامی ایضا فهذا الوجه لعلی بدرجتین من السابق ومنها بسند الطریقة المدینیة ذلک بانه قد وصل الی بالاجازة العامة عن الشیخ عبد القادر مفتی مکة الشریفة قدس سره عن الشیخ حسن بن علی العجمی عن الشیخ ابی مهدی عیسی بن محمد الجعفری الثعالبی المغربی عن الشیخ ابی عثمان الجزایری عن الشیخ ابی عثمان المقری عن ابی العباس احمد بن حجی الوهرانی ولقنه ابو سالم ابراهیم التازی شیخ الطریقة ولقنه سیدی صالح بن محمد بن موسی الزواوی ولقنه الشیخ المعمر محمد بن مخلص ولقنه الشیخ مغلطائی بن قلیج ولقنه الشیخ ابو عبد الله العمرانی ولقنه والده الشیخ جماعة الطویل الناصری ولقنه ابو محمد الناجوری ولقنه القطب ابو محمد صالح ولقنه الغوث الفرد الجامع بین شعیب بن الحسن قدس سرهم باسانیده المتقدمة فی الطریقة المدینیة الی النبی صلی الله علیه وسلم اما المصافحة فوصلت الینا مسلسلة بطرق متعددة من الاکابر من القطب الفرد الشیخ محمد مسعود البشاوری قدس سره بالطریقة القادریة والنقشبندیة ومن الشیخ محمد حیات السندی المحدث المدنی ومن السید عمر المحدث المکی ومن الشیخ محمد هاشم التتوی الی غیر ذلک واقتصرت منها علی طرق ثلثة الاولی مصافحة

Marfat.com

انس رضی اللہ تعالی عنہ حصلت لی ہذہ النعمۃ العظمی والدولۃ الاسنی من السید عمر المحدث المکی ومن الشیخ محمد ہاشم التتوی وہما اخذاہا عن الشیخ عبد القادر المذکور قال قد صافحنی الشیخ عبد اللہ بن سالم البصری قال صافحنی الشیخ محمد بن علاء الدین البابلی قال صافحنی ابراہیم بن ابراہیم اللقانی قال صافحنی ابراہیم بن عبد الرحمن العلقمی قال صافحنی ابو الفضل جلال الدین السیوطی قال صافحنی التقی احمد بن محمد الشمنی قال صافحنی ابو الطاہر بن الکویک قال صافحنی ابو اسحق ابراہیم بن اوہم بن علی قال صافحنی ابو عبد اللہ الخوفی قال صافحنی ابو المجد محمد بن الحسین القزوینی قال صافحنی ابو بکر بن ابراہیم الشحاوی قال صافحنی ابو منصور عبد الرحمن بن عبد اللہ البزاری قال صافحنی عبد الملک بن بُجَیْدٍ قال صافحنی ابو القاسم عبدان بن حمید المیہنی قال صافحنی عمر بن سعید بن سنان المیہنی قال صافحنی احمد بن دہقان قال صافحنی خلف بن تمیم قال دخلنا علی ابی ہرمز نعودہ فقال دخلنا علی انس بن مالک رضی اللہ تعالی عنہ نعودہ فقال صافحنی بکفی ہذہ کف رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فما مسست خزا ولا حریرا الین من کف صلے اللہ علیہ وسلم فقال ابو ہرمز فقلنا لانس بن مالک صافحنا بالکف التی صافحت بہا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فصافحنا وقال السلام علیکم قال خلف بن تمیم فقلنا لابی ہرمز صافحنا بالکف التی صافحت بہا انسا فصافحنا وقال السلام علیکم وقال وہکذا قال کل واحد من الرواۃ الی آخر السند الثانیۃ المصافحۃ المعمریۃ فقد حصلت لی ہذہ النعمۃ العظمی عن الشیخ سید عمر المذکور وعن الشیخ محمد ہاشم المذکور وہما اخذاہا عن الشیخ عبد القادر المذکور قال صافحنی الشیخ محمد بن سلیمان المغربی قال صافحنی شیخنا ابو عثمان سعید بن ابراہیم الجزائری وشد علی یدی وقال لی المراد بہذا الشد الاشتداد فی تاکید الصحبۃ ومن صافحنی او صافح من صافحنی الی یوم القیمۃ دخل الجنۃ وہکذا روی کل شیخ ہذا الفعل عن شیخہ مع ذلک القول منہ الی النبی صلے اللہ علیہ وسلم فالجزائری رواہ عن شیخہ ابی عثمان المقری عن ابی العباس احمد بن حجی الوہرانی عن سیدی ابی سالم ابراہیم التازی عن سیدی صالح بن محمد بن موسی الزواوی عن الشریف ابی البرکات محمد بن ابی زید عبد الرحمن الفارسی الکناسی نزیل الاسکندریۃ من والدہ الشریف عبد الرحمن وقد عاش من العمر مائۃ واربعین سنۃ عن احمد بن عبد الغفار بن نوح القوصی عن ابی العباس احمد اللمثم وکان من المعمرین یقال انہ عاش ثلثمائۃ سنۃ قال صافحنی المعمر وہو صافح رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقال لہ من صافحنی او صافح من صافحنی الی یوم القیمۃ دخل الجنۃ والآخر قد حصلت لی عن المکی والتتوی المذکورین عن الشیخ عبد القادر المذکور قال صافحنی الشیخ ملا ابراہیم بن حسن الکورانی قال صافحت العارف باللہ محمد بن محمد الدمشقی قال صافح الشیخ شمس الدین بن یونس الدمشقی المعروف بالمیدانی وہو صافح کمال الدین محمد بن محمد وہو صافح عبد الرحمن بن محمد التونسی وہو صافح محمد بن عبد الرحمن بن یوسف الحسنی الکناسی قال صافحت الشیخین احدہما الشیخ الوالد [illegible] بن عبد الغفار القوصی صافحتہ بمدینۃ قوص او آخر سنۃ ثلث وعشرین وسبعمائۃ وہو یروی [illegible] السابق ذکرہ وثانیہما الشیخ ابو الحسن علی الخطاب صافحتہ بمدینۃ تونس اوایل سنۃ عشر [illegible] الحافظ ابن حجر یقال انہ عاش مائۃ وثلاثین سنۃ قال صافحت اباعبد اللہ محمد الصقلی وقد عاش ثلثمائۃ سنۃ وفی روایۃ الحافظ ابن حجر انہ عاش مائۃ وثلاثین سنۃ قال صافحت الشیخ المعمر وقد عاش ثلثمائۃ سنۃ وفی روایۃ ابن حجہ وکان عمرہ اربعمائۃ سنۃ قال

Marfat.com

صافحت النبی صلی اللہ علیہ وسلم وقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم صافحنی فان من صافحنی او صافح من صافحنی الی یوم القیمۃ دخل
الجنۃ قال الشیخ شیوخنا الملا ابراہیم الکورانی فی کتابہ المسمی بمسالک الابرار بعد نقل ہذا الطریق وقد رایت النجم بن البدر بن
الرضی بدمشق وحضرت مدرستہ سنت ثمان وخمسین او تسع وخمسین بعد الالف بالجامع الاموی تحت قبۃ النصر وہو یروی
عن والدہ البدر بن الرضی بسندہ فعلی ہذا یکون عیسی عاش عین رات رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم وانا الآن فی سنۃ
الف وست وثمانین فالحمد للہ علی ذلک کثیرا انتہی ثم ہذا المذکور من المصافحۃ المعمریۃ مبنی علی ثبوت صحبۃ المعمر ورویۃ
للنبی صلے اللہ علیہ وسلم وقد انکر بعض الحفاظ منہم الحافظ ابن حجر واستدلوا علی ذلک بحدیث صحیح البخاری عن ابن
عمر قال صلے صلی اللہ علیہ وسلم العشاء فی آخر حیاتہ فلما سلم قام فقال ارایتم لیلتکم ہذہ فان راس مائۃ سنۃ منہا لا یبقی ممن
ہو الیوم علی ظہر الارض قال الحافظ ابن حجر فی الاصابۃ بعد ما اطال الکلام فیہ ان العلو الواقع فی سند المعمر لا یفرح بہ من
لہ عقل انتہی قال شیخ شیوخنا الملا ابراہیم الکورانی فی مسالک الابرار بعد ما بسط الکلام فی ہذا المقام ان طریق المصافحۃ المعمریۃ
وان لم یجزم بصحتہا اہل الحدیث لکن لا وجہ للجزم بعدم الصحۃ بناء علی حدیث الخزام القرن علی راس مائۃ سنۃ لما ذکرہ الحافظ
ابن حجر نفسہ فی فتح الباری ناقلا عن النووی وغیرہ انہ قد حج البخاری ومن قال بقولہ بہذا الحدیث علی موت الخضر والجمہور
علی خلافہ واجابوا بان الخضر کان حینئذ من ساکن البحر فلم یدخل فی الحدیث قالوا ومعنی الحدیث لا یبقی ممن ترونہ او تعرفونہ فہو
عام اریدبہ الخصوص فخص منہ الخضر کما خص منہ ابلیس بالاتفاق الی ہنا کلام الحافظ فعلی تقدیر الجمہور لا یشمل الحدیث المعمر
کما لا یشمل الخضر فلا باس بذکر شئ من طرق المصافحۃ المعمریۃ بناء علی تحسین الظن بہ انتہی ما افادہ شیخ شیوخنا الملا ابراہیم
رحمہ اللہ تعالی الثالثۃ المصافحۃ الخضریۃ فحصلت لی ہذہ المصافحۃ الخضریۃ عن الشیخ سید عمر المکی والشیخ محمد ہاشم وہما اخذاہا عن
الشیخ عبد القادر المذکور عن شیخہ محمد بن سلیمان المغربی بسندہ المذکور فی المصافحۃ المعمریۃ الی سیدی صالح بن محمد الزواوی
وہو صافح شیخہ ابا محمد عبد اللہ بن محمد بن موسی العبدوسی عن ابی عبد اللہ محمد بن جابر الغسانی عن ابی عبد اللہ محمد بن علی المراکشی
یعرف بابن علیوات عن ابی عبد اللہ الصوفی عن ابی العباس احمد بن البناء عن ولی اللہ ابی عبد اللہ الہرمیری عن ابی العباس
الخضر عن رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ومماینبغی ان یعلم ان ما ذکر من المصافحۃ الخضریۃ مبنی علی ثبوت امرین الاول بقاء الخضر
حیا وہذہ مسئلۃ مشہورۃ اختلف فیہا والجمہور علی اثباتہ وشیخ شیوخنا الملا ابراہیم الکورانی رحمہ اللہ تعالی اطال الکلام علی موافقۃ
الجمہور فی مسالکہ بما محصلہ انہ ذکر ابن الصلاح فی فتاواہ ان الخضر حی عند جماہیر العلماء والصالحین والعامۃ منہم وانما شذ
بانکارہ بعض المحدثین وبعض الصوفیۃ وقال الثعلبی ہو مبنی علی جمیع الاقوال معمر محجوب عن الابصار قال الملا ابراہیم وقد یستدل
علیہ بما ذکرہ ابن حبان فی صحیحہ واللفظ لہ وابو داؤد والترمذی عن ابی عبیدۃ بن الجراح رضی اللہ تعالی عنہ قال سمعت
النبی صلے اللہ علیہ وسلم یقول انہ لم یکن نبی الا قد انذر قومہ الدجال وانی انذرکموہ قال فوصفہ لنا وقال لعلہ ان یدرکہ بعض
من رانی او سمع کلامی الحدیث وروی الدارقطنی فی الافراد بسند ضعیف عن ابن عباس رضی اللہ تعالی عنہما قال
نسی للخضر فی اجلہ حتی یکذب الدجال ولہ شاہد قوی وہو ما وقع فی صحیح مسلم عقیب حدیث عبید اللہ بن عتبۃ عن ابی
سعید الخدری انہ قال ابو اسحق ہو ابراہیم بن محمد بن سفیان الزاہد راوی صحیح مسلم عنہ یقال ان ہذا الرجل الذی یقتلہ

Marfat.com

الدجال هو الخضر ثم قال وقال معمر بن راشد فی جامعه بعد ذکر هذا الحدیث بلغنی ان الذی یقتله الدجال هو الخضر واصل
الحدیث رواه الشیخان والنسائی عن ابی سعید قال حدثنا رسول الله صلے الله علیه وسلم انه یاتی الدجال وهو محرم علیه ان
یدخل نقاب المدینة فینتهی الی بعض السباخ فیخرج الیه رجل وهو یومئذ خیر الناس او من خیر الناس فیقول اشهد
انک الدجال الذی حدثنا عنک رسول الله صلے الله علیه وسلم حدیثه فیقول الدجال ارایتم ان قتلت هذا ثم احییته هل
تشکون فی الامر فیقولون لا فیقتله ثم [illegible] نظر اشد بصیرة منی الیوم فیقول ما قتله ولا یسلط
علیه قال الشیخ الملا ابراهیم المذکور رحمه [illegible] لمتقدم عن ابن حبان وغیره ان بعض الصحابة
یدرک الدجال ودل روایة الدارقطنی [illegible] هو الخضر فثبت بالمجموع ان الخضر صحابی لقی
النبی صلے الله علیه وسلم ودخل فی الصحابة وانه مؤخر لتکذیب الدجال انتهی علی الاختصار والامر الثانی لقاء الخضر لنبینا
محمد صلے الله علیه وسلم قال شیخ شیوخنا الملا ابراهیم المذکور فی مسالکه ما حصله انه یستدل علیه بما قدمناه فی الامر الاول وبما
نقله الحافظ ابن حجر فی الاصابة من روایة عدی فی الکامل من حدیث کثیر بن عبد الله بن عمرو بن عوف المزنی
وهو ضعیف ان النبی صلے الله علیه وسلم کان فی المسجد فسمع کلاما من ورائه یدعو فقال لانس بن مالک اذهب الیه
یا انس فقل له یقول لک رسول تستغفر لی وساق الحدیث الی ان قال فذهب ینظر فی لفظ قد هبوا ینظرون فاذا
هو الخضر قال الحافظ ابن حجر وقد جاء هذا من غیر روایة کثیر بن عبد الله ثم ساقه من روایة ابن عساکر والطبرانی بسندهما
الی عاصم بن سلیمان الاحول عن انس وفیه وصالح بن عیاد الکوفی ضعفه ابو الحسین ابن المناوی ومن روایة ابن
عساکر بسنده الی ابی داود عن انس ولم یذکر احدا من رجاله بجرح ومن روایة ابن شاهین بسنده الی معاذ بن عبد الله
عن انس وفیه محمد بن عبد الله بن سلمة الانصاری ضعیف وفی آخره قال اقراء منی السلام وقل له انا اخوک الخضر و
انا کنت اخوان امتک الحدیث وقال الملا ابراهیم فظهر بهذا ان حدیث کثیر بن عبد الله یتقوی بکثرة طرقه فیکون حسنا لغیره تنبیه
للاحتجاج به علی ان کثیر بن عبد الله ضعیف عند الاکثر لکن البخاری ومن تبعه کالترمذی وابن خزیمة یقوون امره انتهی فسند ابن
عدی بمفرده یکون قابلا للاحتجاج عند البخاری واتباعه ولهذا قال الترمذی بعد ما روی عن کثیر بن عبد الله حدیث الصلح جائز
بین المسلمین ان هذا الحدیث حسن صحیح انتهی مختصرا فلیتدبر والله تعالی اعلم وعلمه احکم واما سلسلة الصحبة فلا یذهب علیک انه قد
حصل لی بفضل الله سبحانه وتعالی تلک السلسلة متصلة الی جناب النبی الکریم صلے الله علیه وسلم بواسطة جمیع ما قدمناه فی سلاسل
الطریقة من المشایخ الکرام قدس الله تعالی اسرارهم وقد صحبت بفضل الله عدة کثیرا من خیار عباد الله تعالی کالشیخ العارف
بالله قطب الاقطاب محمد معصوم الثانی السرهندی وکالشیخ العارف بالله تعالی الحاج محمد یوسف الشاشی [illegible]
بالفارسیة وکالشیخ محمد حیات السندی المحدث المدنی الی غیر ذلک ومع ذلک [illegible] تبعا لافراد بعض المشایخ لها فی فهارسهم مقتصرا من اسانیدها الکثیرة علی الاجازة [illegible] الی سید الانبیاء الاعظم علیه
الصلوة والسلام بالطریقة النقشبندیة فالعبد الضعیف المفتقر الی الله خادم الفقراء [illegible] عفی عنه وعن الفقراء الحاضرین ومحب
الشیخ الاجل قطب الاقطاب مرشد الشیخ والشاب الفاضل العلامة مسیح سعود پشاوری قدس سره ونعلم منه آداب الطریقة والسلوک

Marfat.com

منصلة الى النبى الكريم عليه افضل الصلوات واكمل التحيات بالسند الصحيح المستفيض المتصل ومن هذا الطريق حصل لنا نسبة تلقين اسم الذات والنفى والاثبات وهو صحب الغوث الاكمل الحاج محمد سعيد اللاهورى قدس سره صحب الشيخ سعد الله الوزيرآبادى صحب السيد آدم البنورى صحب الشيخ الاجل قبلتنا الروحانى المجدد للالف الثانى خواجه احمد الفاروقى السرهندى الكابلى صحب خواجه محمد باقى ناشر الطريقة النقشبندية فى الهند صحب خواجه امكنكى صحب اباه مولانا درويش محمد صحب خاله مولانا زاهد صحب خواجه عبد الحق صحب الخواجة عبيد الله الاحرار والامير ابو العلى صحب الامير عبد الله صحب الامير يحيى صحب خواجه عبد الحق صحب الخواجة عبيد الله الاحرار المذكور والخواجة احرار المذكور صحب شيوخا كثيرا منهم مولانا يعقوب الچرخى وخواجه علاء الدين الغجدوانى صحب خواجه نقشبند بلا واسطة وصحب اولا خواجه علاء الدين العطار ثانيا خواجه محمد پارسا من كبار اصحاب خواجه نقشبند والخواجه نقشبند صحب شيوخا كثيرة اجلهم خواجه محمد السماسى وخليفة الامير كلال والخواجه محمد صحب خواجه على الرامتنى صحب خواجه محمود انجبه الفغنوى صحب خواجه عارف ريوكرى صحب خواجه عبد الخالق الغجدوانى صحب يوسف بن ايوب الهمدانى صحب اباعلى الفارمدى صحب الطوسى وللامام الغزالى نسبة اليه بالروحانية صحب شيوخا كثيرة اجلهم اثنان احدهما الامام ابو القاسم القشيرى صحب اباعلى الدقاق صحب ابا القاسم النصرآبادى والحصرى صحب الشبلى صحب سيد الطائفة الجنيد البغدادى والثانى خواجه ابو القاسم الكرمانى صحب اباعثمان المغربى صحب اباعلى الكاتب صحب اباعلى الرودبارى صحب جنيد البغدادى والجنيد البغدادى صحب خاله السرى السقطى صحب المعروف الكرخى صحب شيوخا كثيرة اجلهم اثنان احدهما الامام على بن موسى الرضى صحب اباه الامام موسى الكاظم صحب الامام جعفر الصادق صحب اباه الامام محمد الباقر صحب اباه الامام زين العابدين صحب اباه الامام حسين صحب اباه امير المومنين على بن ابى طالب كرم الله تعالى وجهه ورضوان الله تعالى عليهم اجمعين وثانيهما داؤد الطائى صحب فضيلا وحبيبا العجمى وذا النون صحبوا شيوخا كثيرة من التابعين وتبعهم اجلهم الحسن البصرى صحب هؤلاء اصحاب النبى صلى الله عليه وسلم منهم انس خادم رسول الله صلى الله عليه وسلم وحافظ سنته فهذه السلسلة فى الصحبة لاشك فى صحتها وايصالها ولكل امام جعفر الصادق ايضا انتساب الى جده ابى امه القاسم بن محمد بن ابى بكر الصديق رضى الله تعالى عنهم عن سلمان الفارسى عن ابى بكر الصديق عن رسول الله صلى الله عليه وسلم السند الثانى للصحبة بالطريقة القادرية مع انه قد حصل لنا نسبة الصحبة فى الطريقة القادرية بالسند الاول المتقدم فى نسبة الخرقة وغير قد صحبت السيد السند سيد عمر المحدث المكى والشيخ محمد هاشم التتوى وهما صحبا شيخهما عبد القادر بن الشيخ ابى بكر الصديقى مفتى الحنيفة بمكة المعظمة وهو صحب كثيرا من المشائخ الكرام العظام والعلماء الفخام منهم الشيخ احمد بن محمد النخلى المكى الشيخ حسن بن على العجمى المكى والشيخ عفيف الدين عبد الله بن سالم البصرى ثم المكى وهم صحبوا الشيخ ابا مهدى عيسى بن محمد الثعالبى الجعفرى المغربى والشيخ محمد بن سليمان المغربى وهما صحبا شيخهما العارف بالله تعالى ابا عثمان الحبرى وهو صحب ولى الله ابا العباس احمد زروق وهو صحب الشيخ ابا العباس احمد بن عقبة الحضرمى المصرى وهو صحب الشيخ ابا زكريا وهو صحب سيدى على الوفائى وهو صحب والده السيد محمد وفا وهو صحب الشيخ داؤد الباحرزى وهو صحب ابا الفضل احمد بن عبد الكريم بن عطاء الله وهو صحب ابا العباس المرسى وهو صحب القطب الكبير الشيخ ابا الحسن الشاذلى وهو صحب القطب عبد السلام بن بشيش وهو صحب الشريف عبد الرحمن الزيات

Marfat.com

وہو صحب ابا احمد جعفر بن عبد اللہ بن سید بونہ وہو صحب الشیخ الکبیر ابا مدین شعیب بن الحسن المغربی قدس سرہ وہو صحب القطب الکبیر محی الدین عبد القادر الجیلانی قدس اللہ تعالیٰ سرہ وافاض علینا من برکاتہ بمنہ السابق فی الطریقۃ القادریۃ الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم الثالث للصحیحۃ وہو بہذا السند الی سیدی ابی العباس احمد زروق وہو صحب ابا یزید عبد الرحمن الثعالبی وہو صحب ولی الدین العراقی وہو صحب الصلاح بن ابی عمرو وہو صحب الفخر بن البخاری وہو صحب حنبل بن عبد اللہ الرصافی وہو صحب ابا القاسم ہبۃ اللہ بن محمد الشیبانی وہو صحب الحسن بن محمد التمیمی المعروف بابن المذہب وہو صحب ابا بکر احمد بن جعفر القطیعی وہو صحب عبید اللہ بن الامام احمد حنبل وہو صحب والدہ الامام احمد وہو صحب سفیان بن عیینۃ وہو صحب عمرو بن دینار وہو صحب سیدنا عبد اللہ بن عباس وہو صحب رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم حتی قبضہ اللہ تعالیٰ ثم صحب خلیفتہ ابا بکر الصدیق ثم بعدہ صحب عمر ثم صحب عثمان ثم صحب علیا رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین السند الرابع للصحیحۃ وہو بہذا السند الی الامام احمد وہو صحب الشافعی وہو صحب مالکا ومحمد بن الحسن الشیبانی وہو صحب الامام ابا حنیفۃ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین ومالک ایضا صحب الامام جعفر الصادق وہو صحب والدہ محمد الباقر وہو صحب والدہ زین العابدین وہو صحب والدہ الحسین بن علی وہو صحب والدہ والنبی الکریم سیدنا وسید الکل فی الکل علیہ الصلوٰۃ والسلام ورضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین قال شیخ شیوخنا محمد بن سلیمان المغربی فہنان السلسلتان مع علوہما فیہما من اللطائف الاتصال بالخلفاء الاربعۃ وایمۃ المذاہب الاربعۃ واہل البیت رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین وصل الاسناد من الدین ومن جملۃ الطرق الموصلۃ الی سید الاولین والآخرین وقد بذل السلف الصالح فی ذلک الاجتہاد وہاجروا الاجلہ من البلاد الی البلاد حتی بلغوا ما بلغوا من مراتب الکمال والرشاد ومنازل الفیض والسداد وکیف لا والسند اصل جلیل وشان نبیل واجر جزیل حتی قال فیہ بعض العلماء انہ کالسیف للمقاتل وقال بعضہم انہ کالسلم یصعد علیہ وقال الامام الشافعی رحمہ اللہ تعالیٰ الذی یطلب الحدیث بلا سند کحاطب لیل یحمل حطبا وفیہ افعی وہو لا یدری وقال سفیان الثوری رحمہ اللہ تعالیٰ الاسناد من الحدیث فمن اعتنی بہ فہو السعید وقال اوزاعی رحمہ اللہ تعالیٰ اذا ذہب الاسناد ذہب العلم ووقع فی اول صحیح مسلم عن عبد اللہ بن المبارک رحمہ اللہ تعالیٰ الاسناد من الدین ولولا الاسناد لقال من شاء ما شاء وقال الامام الطوسی قرب الاسناد قرب الی اللہ تعالیٰ واتصال السند من اسنی المطالب واجل المواہب العالیۃ اذا عرفت ہذا فاعلم ان لنسبۃ الخرقۃ الی سید التابعین ابی عمرو اویس بن عامر القرنی بالنسبۃ الی عمر بن الخطاب وعلی بن ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہما بالنسبۃ الی النبی الکریم صلی اللہ علیہ وسلم کما عرفت لتقدم المثبت علی النافی واما ذکر فی سند الخرقۃ المنیفۃ الواصلۃ الی [illegible]

ان ہذہ الخرقۃ تلک الخرقۃ التی کانت عند سیدنا اویس ولبسہا انتقالہ من الی ہذہ الخرقۃ الی المکۃ المشرفۃ ووضعہا فی تابوت ثم بعد سنین اخرجہا [illegible] صلی اللہ علیہ وسلم واذنہ وذہب بہا الی بغداد ثم بعد [illegible] تمامہ الانطباع والمدد علی

Marfat.com

اتصال السند فانقلت امره صلی اللہ علیہ وسلم واذنہ باخراجہا من الغار بمنزلۃ الحدیث الصحیح وایضا حکم الکشف للالہا
انہ واجب علی الکاشف والملہم الامتثال بما کوشف علیہ والہم قال الشیخ عبد الحق الدہلوی قدس سرہ فی شرح
فتوح الغیب لا یخفی علی ذوی العرفان ان رویاء الانبیاء والاولیاء فی حکم الیقظۃ حتی اذا امروا بشیٔ فی المنام وجب
علیہم امتثالہ واذا نہوا عن شیٔ لزمہم اجتنابہ کما بین فی سیرہم انتہی فکان معولا علیہ یقال کونہ معولا علیہ فیما
یؤیدہ الشرع ولا ینافی ظاہر الشرع ذکر الزرقانی فی شرح موطا الامام مالک رحمہ اللہ تعالیٰ ان رجلا رأی النبی
صلے اللہ علیہ وسلم فی النوم فقال اذہب الی موضع کذا فاحضرہ فان فیہ رکازا فخذہ لک ولا خمس علیک فلما اصبح
ذہب الی ذلک الموضع فحضرہ فوجد الرکاز فاستفتی علماء عصرہ فافتوہ بانہ لا خمس علیہ لصحۃ الرویا وافتی الغزبن عبد
السلام بان علیہ الخمس وقال اکثر ما ینزل من حدیث منامیتہ منزلۃ حدیث روی باسناد صحیح وقد عارضہ ما ہو
الاصح منہ وہو حدیث فی الرکاز الخمس انتہی ولا یؤیدہ الظاہر لانہ ما عہد ان الخرقۃ المذکورۃ وضعت فی غار حراء بعد
انتقالہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فان قلت ان لم یوجد الاخبار والآثار والاسانید فی الاشیاء والمشاہد المنسوبۃ الی النبی صلی اللہ
علیہ وسلم فما طریق الاحتیاط والاستحباب للناس فی زیارتہا اقول یستحب لہم ان یزوروہا قال الشیخ رحمۃ اللہ السندی
منسکہ والشیخ علی القاری فی شرحہ علیہ رحمہما اللہ تعالیٰ واعلم انہ یستحب زیادۃ المساجد والآبار والآثار اے الشاہد المنسوبۃ
الی النبی صلے اللہ علیہ وسلم سواء علم عینہا اے تعینہا بتبیین الائمۃ او جہتہا اے اشتہر تعینہا عند العامۃ والا فمجرد جہتہا لا
یکفی لاستحباب زیارتہا صرح بہذا الاستحباب علی الاطلاق جماعۃ من اصحابنا الحنیفۃ رحمہم اللہ تعالیٰ وطائفۃ من اشافعیۃ
وبعض المالکیۃ وغیرہم من الحنابلۃ وقد کان عبد اللہ ابن عمر رضی اللہ تعالیٰ عنہما یتحری الصلوٰۃ والنزول والمرور علی
المتابعۃ حیث صلے صلی اللہ علیہ وسلم ونزل قال القاضی عیاض فی الشفاء ای فی شمائل المصطفی علیہ افضل الصلوٰۃ
واکمل التحیات ومن اعظامہ واکرامہ اعظام جمیع اشیائہ واجزائہ ولو منفصلۃ من اعضائہ واکرام جمیع مشاہدہ
او معاہدہ حضرہا او سکن بہا او نزل بہا ولازمہا لا سیما اذا صلے بہا ولمسہ صلی اللہ علیہ وسلم بیدہ وکذا برجلہ او جنبہ علی
صحۃ نقلہ او عرف برائے ولو کان علی وجہ اشتہارہ من غیر ثبوت اخبار فی آثارہ انتہی واشعارہ صلے اللہ علیہ وسلم
اظفارہ صلی اللہ علیہ وسلم باقیۃ بین الامۃ وباعث تذکرۃ من اجزائہ الشریف علیہ الصلوٰۃ والسلام صرح بذلک ائمتنا
وقد ذکرنا منہا فی رسالتنا المسماۃ بالازہار فی ثبوت الآثار فارجع الیہا ان اردت مزید اطلاع وباللہ التوفیق وہو
الرفیق ذیل الاسانید فانہ جلیلۃ ومما ینبغی ان یعلم ان اللایق للابس خرقۃ القوم ان یتادب بآدابہم لیصیر
اللباس ظاہرا وباطنا ومذہبا وان یاخذ من صورۃ ستر الخرقۃ ستر السوءات ستر سوءۃ الکذب بلباس الصدق ومن
الخیانۃ بثبوت الامانۃ والغدر بخرقۃ الوفاء والریاء بخرقۃ الاخلاص وسفساف الاخلاق بخرقۃ مکارم الاخلاق ومن
بخرقۃ المحامد وکل خلق ودنی بخرقۃ کل خلق سنی وترک الاسباب بتوحید التجرید والتوکل علی الاکوان بالتوکل علی
کفر النعمۃ بشکر النعمۃ ثم یتزین بزینۃ ملابس الاخلاق المحمودۃ کالصمت عما لا یعنی وغض البصر عما لا یحل الیہ النظر وتفقد
بالورع وترک سوء الظن بالناس وتصفح ما مضت بہ الایام والقناعۃ بیسیر الرزق وتفقد اخلاق النفس وتعاہدہا

Marfat.com

وقرأة القران والوقوف مع الآداب النبوية وتعرف اخلاق الصالحين والمناقشة فى الدين وصلة الرحم وتعاهد الجيران بالرفق وسخاء النفس وهوان يبذلها فى قضاء حوائج الخلق واصطناع المعروف الى الصديق والودّ والتواضع ولين الجانب واحتمال الاذى والتغافل عن زلل الاخوان وترك مجالسة الغافلين الاان يذكرهم او يذكر الله تعالى فيهم الى آخر ما يذكرونه فى ذلك فائدة ومن آداب الصحبة ان لايعترض على شيخه فان وقع فى نفسه فليمسك عن السوال فلعله يبين له بعد ذلك ما اشكل عليه فان دعته حاجة الى معرفة ما سمع فليورد كلامه على وجه السوال لا على وجه الاعتراض فمن صحب شيخا من الشيوخ ثم اعترض عليه ولو بقلبه فقد نقض عقد الصحبة لانه بذلك ترك تقليده من لزمه تقليده وجب عليه التوبة من ذلك والرجوع الى تقليد شيخه على ان الشيوخ قالوا عقوق الاستاذين لاتوبة عنه وذلك لابمعنى انه معصية لايتوب الله على فاعلها فانه يقبل التوبة عن عباده فى الكفر فما دونه بل بمعنى ان لاينبغى للشيخ ان يعفو عنه بل يودبه لان العفو يجرئه ويزيل عنه حرمة الشيخ من قلبه بالكلية قال الامام القشيرى رحمه الله تعالى فى الرسالة سمعت الاستاذ ابا على الدقاق يقول بدّ وكل فرقة بينك وبين غيرك المخالفة ويعنى به ان من شيخه لم يبق على طريقته وانقطعت العلاقة بينهما وان جمعتهما البقعة لتغير قلب الشيخ عليه ونفرته عنه ولانه لايراه اهلا للانقطاع به وبالجملة فالصحبة مع الشيخ باتباع امره ونهيه وهى من حيث الحقيقة خدمة لاصحبة قيل لابى منصور المغربى كم صحبت اباعثمان قال خدمته لا صحبته فالصحبة مع الاخوان والاقران ومع المشايخ خدمة فالقيام بخدمة واجب والصبر تحت حكمة وترك مخالفة ظاهرا وباطنا وقبول قوله والرجوع اليه فى جميع مايعرض له وتعظيم حرمة ومجانبة الانكار عليه سرا وجهرا لازم فانهم قالوا الاعتراض على الشيوخ سم قاتل قال فى الخلاصة المرضية فى معرفة مسالك طريق الصوفية وكل مريد راى فى شيخه نقصا وقعد عنده فهو منافق مطالب عند الله انتهى وما ينكره المريد لقلة علمه بحقيقة مايوجد من الشيخ فللشيخ فى كل شئ عذر بلسان العلم والحكمة سال بعض اصحاب الجنيد مسئلة من الجنيد فعارضه فى ذلك فقال الجنيد فان لم تومنوا لى فاعتزلون ويكون فى صحبته كالصحابة مع النبى صلى الله عليه وسلم فى تاديبهم بادب القرآن وقال بعض المشايخ اذا قال المريد لشيخه لم لم يقدم قط فى طريق القوم قال الغزالى فى الاحياء سمعت الشيخ ابا على الفارمدى رحمه الله تعالى يصف لى وجوه حسن آداب المريد بشيخه وان لايكون فى قلبه انكار لكل مايقوله ولا فى لسانه مجادلة عليه فقال حكيت لشيخى ابى القاسم الكركانى منامالى وقلت رايت كانك قلت لى كذا فقلت لم ذلك فهجرنى شهرا ولم يكلمنى وقال لولا انه كان فى باطنك تجويز المطالبة والانكار ما اقول لك لما جرى قولك على لسانك فى المنام وهو كما قال اذ قلما يرى الانسان فى منام خلاف مايغلب فى اليقظة قبله والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته +

مكتوب هفتاد و پنجم

از مكتوبات قدسى سمات قبله طالبان خدا حضرت ايشان ماكه بنام فضيلت پناه ملا فيض الله صدر يافته

در تحقیق معانی معرفت و اقسام آن و فرضیت آن و بیان انکه تصوف از علوم دینیه است و بیان آنکه طریق صوفیه ثابت است بر کتاب و سنت و بیان اوصاف اهل معرفت و بیان آنکه علماء ثقات از اصحاب مذاهب وغیره اخذ طریق صوفیه نموده اند و انکه ذکر سبب موصل است و بیان ذکر لسانی و قلبی و بیان انکه اجتماع برائے ذکر مستحب است و ذکر جهر جایز است و بیان آنکه اجتماع برائے ذکر بازنان و امردان چنانچه متعارف بعضے اهل فقر در این زمانه است جایز نیست مع التحقیقات اللائقة و ما یناسب ذلک

بسم الله الرحمن الرحیم ط الحمد لله الذی اطلع فلک الازل شمس انوار النبوة المحمدیة و اشرق من افق اسرار الرسالة مظاهر تجلیات الاحمدیة نحمده علی ان وضع اساس نبوته علی سوابق ازلیته و رفع دعائم رسالته علی لواحق ابدیته و نشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له الفرد المتفرد فی فردانیته بالعظمة و الجلال المنزه فی تنزیهه عن سمات النقص و الزوال و نشهد ان محمدا جمیع الانوار و عین عیون الاسرار و روح مراتب الشهود و قلب جمیع الموجود و خلاصة حروف الاعیان و مرکز دائرة الامکان و مظهر التجلیات الاسمائیة و معدن الفیوضات الالهیة سیدنا و شفیعنا و مولانا و ملجانا محمدا عبده و رسوله الذی ارسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله صلی الله علیه و سلم عدد خلقه و رضاء نفسه و زنة عرشه و مداد کلماته فی کل وقت و حین اما بعد ایها الشیخ الصالح الصادق الفقیه فیض الله سلک الله عما لا یلیق بشانک قد اظهرت ان بعض العلماء منع عن تحصیل المعرفة من طریق الفقر و الفناء و اخذ الطریقة من المشایخ الکرام و الجهر بالذکر الی غیر ذلک فما المعرفة و هل هی فرض ام لا و هل یحصل من هذا الطریق ام لا و التصوف اهو من العلوم الدینیة و طریق الصوفیة هل هو دائر علی الکتاب و السنة ام لا و هل اهل هذا الطریق اولیاء ام لا و لعلک تسال عن اوصافهم و احوالاتهم و عظمة شانهم و هل قال به العلماء الثقات و اخذوه ام لا و الذکر و المراقبة هل هو سبب لحصول المعرفة ام لا و هل یکون الذکر لسانیا فقط او یکون قلبیا ایضا و الجهر بالذکر جائز ام لا اقول بعون الله تعالی و لطفه کل ذلک صحیح و علیه المحققون من العلماء العظام و المشایخ الکرام من لدن رسول الله صلی الله علیه و سلم و نبین لک هذه المسایل فی المطالب العدیدة انشاء الله تعالی و بالله التوفیق و بیده ازمة التحقیق **المطلب الاول** فی ان المعرفة ما هی عند العلماء هی العلم بالله و صفاته فکل علم معرفة و کل عالم بالله و صفاته عارف و کل عارف عالم و عند مشایخ الصوفیة هی صفة من عرف الحق باسمائه و صفاته ثم صدق الله سبحانه فی جمیع معاملاته ثم تبقی عن اخلاقه الردیة و آفاته ثم طال بالباب وقوفه و دام بالقلب اعتکافه فحظی من الله تعالی بجمیل اقباله و الصدق فی جمیع افعاله و احواله و انقطع الیه بکلیته حتی ینسی سواه و انمحی عن قلبه الا هو و لم تبق هواجس لغفله و لا خواطر تدعوه الی غیره و دام فی السر مع الله مناجاته و حق فی کل لحظة الیه رجوعه و توجهاته و صار محدثا منه بتعریف اسراره فیما یجری من تصاریف اقداره و تجلیات انواره فصار به عارفا عن غیره اجنبیا و تسمی حالته معرفة فبمقدار اجنبیته تحصل المعرفة فعلی هذا عند العلماء لا معبود الا الله و عند الصوفیة لا موجود الا الله لانهم لا یرون وجودا سواه به و بابقائه حتی انهم لو قطعوا النظر عنه کان لا یبقی عندهم فی الوجود موجود البتة ثم لهم فی استغراقهم فی معرفته مدارج فلهذا صارت کلماتهم فی المعرفة مختلفة و ذلک اختلاف مقادیر حالاتهم مع الله سبحانه فکل نطق بما وقع

Marfat.com

له واشار الی ما وجد فی وقته قال القشیری قدس سره سمعت ابا علی الدقاق رحمه الله تعالیٰ یقول من امارات المعرفة بالله تعالیٰ حصول الهیبة من الله تعالیٰ فمن ازدادت معرفته ازدادت هیبته وسمعته رحمه الله تعالیٰ یقول المعرفة توجب السکینة فی القلب کما ان العلم یوجب الیقین فمن ازدادت معرفته ازدادت سکینته ثم قال وقال یعقوب النهرجوری قلت لابی یعقوب السوسی هل یتاسف العارف علی شئ غیر الله عزوجل فقال وهل غیره فیتاسف علیه قلت بای عین ینظر الی الاشیا فقال بعین الفناء والزوال وقال ابویزید العارف طیار والزاهد سیار وقیل العارف تبکی عینه ویضحک قلبه وقال الجنید لایکون العارف عارفا حتی یکون کالارض یطاء ها البر والفاجر وکالسحاب یظل کل شئ وکالمطر یسقی مایحب ومالایحب وقال یحیی بن معاذ یخرج العارف من الدنیا ولایقضی فطره منها من ثلثین بکاؤه علی نفسه وثنایه علی ربه وعنه صلے الله علیه وسلم لوخفتم الله حق خیفته لعلمتم العلم الذی لاجهل معه ولوعرفتم الله حق معرفته لزالت لدعایکم الجبال رواه الحکیم عن معاذ وقال سیدی محی الدین قدس سره فی العبادلة المعرفة معرفتان معرفة تحصل بالاحوال وعن هذه المعرفة تظهر الآیات فی خرق العوایدلاربابها فیخیل لبعض الناس ان ذلک الاثر عن الاحوال وانما الاثر عن المعرفة التی تکون عن الحال ولهذا قد یکون الحال ولا اثر لکون الحال لم یکسب المعرفة بالله فیقول من قال الاحوال الکرامات اذا کانت عنها المعرفة وهو قول صاحب محاسن المحاسن وقد نبهت النبوة علی هذا الفصل من المعرفة فی خبر روی عن رسول الله صلے الله علیه وسلم لوعرفتم الله لمشیتم علی البحور ولزالت بدعایکم الجبال انتهی وقال ابوحفص رحمه الله تعالیٰ ما عرفت الله ما دخل قلبی حق ولا باطل وانما ذلک استیلاء الذکر علیه واستغراق قلبه بمعرفته فلم یدخل قلبه غیر الله سواء کان ذلک الغیر حقا او باطلا وسئل ابویزید عن المعرفة فقراء ان الملوک اذا دخلوا قریة افسدوها وجعلوا اعزة اهلها اذلة الآیة یعنی ان معرفة الله لایدع فی القلب ذکر غیره وقال الشبلی رحمه الله تعالیٰ ما احد عرف الله فقیل له کیف قال لوعرفوه ما اشتغلوا السؤلة وقیل العارف کاین بائن یعنی کاین به بائن عن غیره وقیل علامة العارف ان یکون فارغا عن الدنیا والآخرة وقیل المعرفة حیوة القلب مع الله تعالیٰ لقوله تعالیٰ اومن کان میتا فاحییناه وسئل عن الشبلی ای شئ اعجب قال قلب عرف الله ثم عصاه وقال ابو العباس احمد بن موسی الصنهاجی رحمه الله تعالیٰ فی محاسن المحاسن المعرفة محجتی والعلم حجتی فالعالم یستدل بی والعارف یستدل الی فالعلماء والعارفون بی علق الدنیا والاعمال والمریدون بالاحوال والعارفون بالهم والحق وراء ذلک کله الاعمال للجزاء والاحوال للکرامات والهم للوصول وانما یتعین الحق عند اضمحلال الرسوم انتهی ملخصا اقول ما ثمة عند التحقیق الاعلم فانه الظاهر بصورة الایمان والاسلام والاعمال والمقام والفناء والبقاء الی غیر ذلک وذلک لان العلم اذا تمکن فی القلب یسمی ایمانا واذا [illegible] الظاهر وانقاد له یسمی اسلاما واذا سری الی الجوارح اثار وتسمی تلک الآثار اعمالا واذا جاز [illegible] انواره وحاله یسمی حالا وواردا ومایشبهه واذا فقد وجوده فی الشهود یسمی فناء واذا [illegible] فقدان وجوده وصار کالمبهوت یسمی فناء الفناء والفناء الاتم وان وجد وجوده بعد فقده اثنی لبقاء ورجوعا الی غیر ذلک وقد عرفت ان آثار الشئ لیس الا وجوهه وما الوجوه الاظلال الاسماء وما الاسماء والاظلال المسمی وآثاره وعند البعض عین المسمی

Marfat.com

فالعلم ہدی الی الایمان والایمان الی الاسلام والاسلام الی الاعمال والاعمال الی الحال والحال الی الفناء والفناء الی البقاء والبقاء الی القرب والاستقامۃ علی العبودیۃ الخالصۃ ولیس ہناک الاذہاب منہ والیہ غیر انہ ظہور وتجلی بتطور المراتب وتعدد المرایا وتباینہا فتعددت الاسماء وتمایزت النسب ودخلت من والی ولو امعنت النظر فیما قرع سمعک فی الحکمت الرسمیت من ان التغایر بین العلم والمعلوم بالاعتبار ووقت حقیقۃ ووصلت الی روح معناہ ما وجدت فی البین الا معلوما ظہر بصورۃ العلم والایمان والاسلام والاعمال والحال والفناء والبقاء والرجوع والقرب فما بقی الا عالم ومعلوم ولا یدرک العالم المعلوم الا بصورۃ نفسہ فانہا المرآت لہ وغایۃ حظہ من المعلوم تعالی فما علم الا نفسہ ولعل قرع سمعک ما قالہ اہل الحکمت الرسمیۃ من ان علم الشخص بنفسہ حضوری یتحد فیہ العالم والمعلوم والعلم فلیس ثمۃ الا معلوم تسمی بحقایق السمیات وہذہ المعرفۃ ہی نہایۃ الایمان والاسلام وکمالاتہما فلفظۃ عالم ابلغ من عارف والقرآن یشہد لہ الا انہ تفاوت بین عالم وعالم بالنظر الی طرفی العلم و وسطہ وعدولہم منہ الیہ فی التسمیۃ للحکمۃ وقد اعترض الشیخ الاندلسی فی مواقع النجوم علی من عدل تسمیۃ العلماء بالله بالعارفین مع ان وصف العلم اشرف من وصف المعرفۃ واتم اذا وصف بہ الحق نفسہ ومدح بہ اہلہ ومن علی خاصتہ بہ ثم اعتذر عن اہل الطریق بانہم عاروا حمارا وانہ شاع فی العلم ان یسمی عالما من کان عندہ علم ما من العلوم وان اکب علی الشہوات وتورط فی الشبہات فادرکتہم الغیرۃ ان یشارکہم البطال فی اسم فلا تمیز المقامات فلا یقدرون علی ازالۃ لما شاعت فی الناس فلا تمکن لہم ذلک فاداہم الامر المذکور الی تسمیۃ المقام معرفۃ و صاحبہ عارفا فاذا العلم والمعرفۃ فی الحد والحقیقۃ سواء فمن قواء بین المقامین بہذا القدر فاجتمعوا فی المعنی واختلفا فی اللفظ اذ ہذا الطریق لا یتصور فیہ الخلاف اصلا فاذا وجدنا ما ہو راجع الی الالفاظ خاصۃ ولکنہ فی حقہم بالاضافۃ الی اثر تسمیۃ الله علی اصطلاحہم وقت غفلۃ جرت علیہم لغلبۃ الغیرۃ علیہم فیرجی بہم بقصدہم توبۃ المقام وغیرتہم ان یحصل لہم ما حصل لاہل الحضور منا والحمد لله المنعم المفضل وہذا الفرق للتقسیم والتعریف والاکمل من الشریعۃ والطریقۃ والحقیقۃ عین الآخر لدی التوفیق کظاہر الید وباطنہ وقد عرفت لطافت ہذہ المعرفۃ المجیرۃ ودقت حلاوتہا وعرفت منہا ان العلم لما یسمی عند الاستیلاء بالایمان والاسلام والعمل والحال الی غیر ذلک یلزم للسالک تعلم علم العقاید والفقہ والتصوف لتصحیح الایمان والاعمال والاحوال وما یشبہہ ویوئید ہذہ المعرفۃ حدیث جبرئیل علیہ السلام حیث سال عن النبی صلی الله علیہ وسلم تعلیما للامۃ عن الایمان والسلام والاحسان فافہم وبالله التوفیق والمعرفۃ علی ثلث درجات معرفۃ العامۃ ومعرفۃ الخاصۃ ومعرفۃ خاص الخواص اما معرفۃ العامۃ ہی معرفۃ الوجود المطلق والصفات والنعوت ونسبت ہذہ المعرفۃ الی معرفۃ الصفات والنعوت وسمیت معرفۃ العامۃ لان معرفۃ الوجود المطلق فطرۃ الله التی فطر الناس علیہا وہی کالضرورۃ للخلق وانما یطلب بالاستدلال العقلی معرفۃ الصفات والنعوت النبی ورد بہا الکتاب والسنۃ من العلم والقدرۃ والارادۃ والسمع والبصر والکلام وسمیت معرفۃ لان التکلیف ورد بہا علی العموم واما معرفۃ الخاصۃ ہی معرفت الذات الموصوف بالصفات

Marfat.com

وسمیت ہذہ المعرفۃ بمعرفۃ الخاصۃ لانہ اذا عرف الوجود المطلق بالفطرۃ وعرف الصفات بالنظر فی نفائس الصنع یخصص عن العامۃ باطلاعہ علی الذات الموصوف تلک الصفات من غیر تفریق بینہما وقد کان فی البدایۃ یتخایل فی وہمہ التفریق بین الوجود والصفات وفی ہذہ الدرجۃ یتحقق ان لامغایرۃ بین الذات والصفات انہ لاہی ہی بعینہا ولاہی غیرہا وانما مثالہا مثال التسعۃ من العشرۃ لاہی ہی بعین العشرۃ ولاہی غیر العشرۃ اذ لا یکمل العشرۃ الابہا بل لایعقل تلک الصفات الامع الذات ولا الذات الامع الصفات وہذا معرفۃ خاص الخواص وہی اعلی المراتب فی المعرفۃ وانما ینالہا من ترقی ہاتین الدرجتین وہی عطیۃ محضۃ لاینال بالکتب وانما ہی نور یقذفہ اللہ تعالیٰ فی القلب کما قال تعالیٰ فمن یرد اللہ ان یہدیہ یشرح صدرہ للاسلام سئل النبی صلے اللہ علیہ وسلم عن معنی ذلک الشرح فقال نور یقذف فی القلب فیشرح الصدر بہ قیل لہ فما علامۃ ذلک فقال التجافی عن دار الغرور والانابۃ الی دار الخلود واستعداد الموت قبل النزول وانما یتحقق حصول ہذہ الاشیاء الثلثۃ لمن عاین حقارۃ الدنیا وخساسہا واطلع علی جلائل الآخرۃ ونفاستہا وشاہد الحق بعین الیقین وہی عین قبلۃ المکتحل بذلک النور فیشتاق الیہا اشتیاقا مزعجا الی الرحیل الیہ وینقطع حینئذ عنہ کل وصلۃ کانت بینہ وبین الدنیا وعلامۃ القطع تسویۃ مجیئہا وروحہا نفعہا وضرہا فاستوحش منہا واستعد للموت قبل نزولہ وہذہ العزیمۃ الصادقۃ لاتصح لاحد الا لمن سلک مسلک معرفۃ خاص الخواص وہی محض التعریف من اللہ تعالیٰ لایوصل الیہا باستدلال والشواہد ولاینال بوسایل والاسباب لانہا موہبۃ صرفۃ وانکانت مقدماتہا کسبیۃ وارکانہا ثلثۃ وہی مشاہدۃ القرب بتلک العین المکحولۃ بنور الرب تعالی وصعودہ عن العلم المستفاد بالنظر العقلی الذی کان فی الدرجتین الاولین ومطالعۃ الجمع وہی اطلاعہ علی الحقیقۃ اذ عاین فی ہذہ الدرجۃ کل موجود فی قبضۃ ورای ملکوت کل شئ بیدہ فتعین ان لاوجود لشئ معہ حقیقۃ بل کل شئ منہ والیہ فلا یری الا واحدا وفی ہذا المقام قال الشبلی ہل فی الدار سوی اللہ وصدرت عن جماعۃ کلمات نسبۃ الی الحلول واللہ یہدی من یشاء ویضل من یشاء ونرجع الی ذکر معرفۃ العلماء ونقول بحول اللہ وقوتہ ان العلم علی نوعین علم قدیم وعلم محدث فالعلم القدیم صفۃ اللہ تعالیٰ والعلم المحدث علم المخلوقین وہو علی ضربین ضروری واستدلالی والضروری ما یحصل بالحواس وہو انہ اذا تری شیئا او شخصا تعلم تیقنا بان ذلک الشئ ما ہو وکیف ہو وکم ہو حی او میت ذکر او انثی طویل او عریض والاستدلالی تحصل بالتفکر والنظر وقال بعض المتکلمین لا فرق بین العلم الضروری والاستدلالی اذا ثبت بدلیل مزیل للشبہۃ وہذا ہو الاصح لان ما تحصل من العلم بالاستدلال علی طریق الیقین یوجب القبول والعمل ضرورۃ بیانہ ان معرفۃ الصانع یحصل بالنظر والاستدلال فی الآیات [illegible] الصانع واثبات الرسالۃ والوحی یحصل بالتفکر والنظر فی المعجزات الباہرۃ والآیات [illegible] الرسول واجماع الامۃ وہذہ المعانی بعد التفکر والنظر توجب العلم قطعا ویقینا ویصیر علما [illegible] والقبول بہ من غیر شک وشبہۃ ومن شک علی ہذا یصیر کافرا اذا عرفت ہذا فاعلم ان الغرض من معرفۃ الصانع تعالی امور ثلثۃ الامر الاول اثبات وجودہ والامر الثانی اثبات الذاتیۃ والامر الثالث معرفۃ ذاتہ تعالی وتقدس اما الامر الاول وہو اثبات وجودہ

Marfat.com

فمن ثلثة اوجه الاستشعار بالفطرة السليمة والاستيقان بشهادة النفس والاستدلال بنظر العقل الوجه الاول وهو الاستشعا
بالفطرة السليمة ان الانسان اذا وقاه امر وضاق به المسالك وجدول عليه المذاهب فلا بدان يعترف بآله ينا له اليه تفض
نحوه ويلجاء الى ذراه فى كشف بلواه فيستغيث من شره الى خالقه وبارئه طبعا وجبلة لا تكلفا وحيلة ومثل هذا قد يوجد فى
الوحوش والبهايم فانها رافعة رؤسها الى السماء عند فقدان الكلاء والماء فى جدب الديار وكذا شواهد الاطفال عند السكرات
ونحوها يرفعون مسبحتهم نحو السماء وهذا كله مركوز فى جبلة الحيوانات فضلا عن الانسان العالم وهى الفطرة المذكورة فى القرآ
والاحاديث ولكن اكثر الناس قد ذهلوا عنه فى حالة السراء وانما يرجعون فى الضراء قال الله تعالى واذا مسكم الضر فى
البحر ضل من تدعون الا اياه كان بعض الزنادقة انك الصانع عند جعفر بن محمد رضى الله تعالى عنهما فقال لجعفر اركب
البحر قال نعم قال هل رايت اهواله قال بلى هاجت يوما رياح هائلة فكسرت السفن وغرقت الملاحين وتعلقت انا بعض
الواحها ثم ذهب عنى ذلك اللوح فاذا انا مدفوع فى تلاطم الامواج حتى دفعت الى الساحل فقال جعفر قد كان اعتماد ك
من قبل على سفينة والملاح ثم على اللوح تحتك فلما ذهبت هذه الاشياء هل سلمت نفسك الهلاك ام كنت ترجو السلامة
بعد قال بل رجوت السلامة قال فممن ترجوها فسكت الرجل قال جعفر رضى الله تعالى عنه ان الصانع هو الذى كنت
ترجوه فى ذلك الوقت وهو الذى انجاك من الغرق فاسلم الرجل على يده وقال عز من قايل واذا ركبوا فى الفلك دعوا الله
مخلصين له الدين الآية وقول النبى صلى الله عليه وسلم عليكم بدين العجايز ليس هو منعا من الاستدلال العقلى ولكنه تنبيه على
الاستصحاب الوجه الثانى هو الاستيقان بشهادة النفس وذلك ان عامة الناس فى انظار العالم قد وعت انفسهم الى
الاعتراف بان لهم خالقا من غير معلم ولا اثبات حجة عندهم ولا اصطلاح وقع بين كافتهم من الاتراك والاكراد والا
البوادى واقاصى الهند والصين واهل الجزاير الذين لم تبلغهم الدعوة الى الاسلام ولا الى الشرك فانهم استيقنوا بشهادة
انفسهم على الاعم الاغلب بالخالق لكثرة ما وجدوا من استجابة دعايهم وتضرعهم وورك مفاجاة الفرج فى حوادث
عظام وهشتهم بعد القنوط عن السلامة وتخليصهم من ايدى الاعداء فى موضع لا ناصر لهم من الخلق وبحدوث نوادر وعجا
شاهدوها فى الآفاق وفى انفسهم من الصحة والمرض وغير ذلك من الكمالات الحاصلة والزايلة فكانت نفوسهم شهد
بالآله الحق جل جلاله وذلك قوله جل مجده قالت رسلهم افى الله شك حكى راعى اعرابى ثعلبا بال على صنم كان
يعبده فقال شعر ارب يبول الثعلبان برأسه + لقد ذل من بالت عليه الثعالب + برئت من الاصنام والشرك
واليقنت ان الله لا شك الغالب + وهذا قريب من الضروريات ومنه قال ضرار ان المعرفة ضرورية الوجه
الثالث وهو الاستدلال بنظر العقل وذلك هو الطريق المشهور عند الجمهور وبه ورد التكليف قال الله تعالى قل انظروا
ماذا فى السموات والارض وقال تعالى اولم ينظروا الى السماء فوقهم كيف بنيناها الآية وقال فانظروا الى آثار رحمة الله
كيف يحيى الارض بعد موتها الآية وقال افلا ينظرون الى الابل كيف خلقت الى غير ذلك من الآيات الباعثة على
النظر والاستدلال فطريقة ان يستدل بالصنع على الصانع كما يستدل بالبناء على البانى وبالخط على الكاتب وبالنسج على
النساج والدخان على النار والمخيط على الخياط والمطر على السحاب حتى ان الاعمى اذا اصابه المطر فانه يعلم يقينا ان المط

Marfat.com

ینزل من السحاب وان لم یر السحاب حسا فوجب العلم بالسحاب ضرورۃ ویقینا وکذا المیاہ والاشجار والسماء والارض والشمس والقمر والکواکب وغیر ذلک ویدل علی ان لہا صانعا قادرا او تحقیقہ ان یقال حدوث العالم ظاہر والحادث ما جاز وجودہ وجاز عدمہ فاذا تخصص بالوجود بد لا من العدم الجایز کان لا بدلہ من مخصص وذلک المخصص اما علۃ او طبیعۃ او فاعل حی عالم قادر مختار بطل ان یکون علۃ وطبیعۃ لانہما لو کانتا قدیمتین لاقتضتا قدم المعلول والمطبوع ولو کانتا حادثتین فالکلام فیہما کالکلام فی المعلول والمطبوع وہو انہما حادثۃ متر ددۃ بین جواز الوجود وجواز العدم واذا بطل القسمان تعین الثالث فکان ذلک المخصص ہو الفاعل القدیم العالم القادر المختار وطریق آخر فی الاستدلال ہو ان یقال الوجود اعم الاشیاء فلو لم یکن فی الوجود قدیم لما کان فی الوجود موجود البتۃ اذ لو کانت کلہا حوادث تسلسلت الی ما لا اول لہ وذلک محال فلا بد لہا تستند تلک الحوادث الی قدیم یسبقہا بالوجود وہو الخالق تعالی الذی احدث الحوادث بنفسہا کلہا اذ حدوث الحوادث بنفسہا محال وتحقیقہ ان یقال ان کان فی الوجود موجود لزم بالضرورۃ ان یکون فی الوجود قدیم والوجود معلوم قطعا فظہر من الاصلین وجود قدیم علی الضرورۃ فعلی ہذا کل لبیب لا یرتاب فی وجود قدیم تستند الحوادث الیہ وہو صانع العالم ومدبرہ ومقدرہ ومغیرہ وہذا التدبیر والتقدیر لیس بالایجاب فی کل شئ من اجزاء العالم فلا بد لہا من مدبر مقدر مغیر والناس کلہم یشیرون الی صانع وان اختلفت طوائفہم وملہم والانبیاء والرسل علیہم الصلوۃ والسلام ما جاؤا لیثبتوا وجود الصانع وانما جاؤا لیدعوا الخلق الی التوحید کما قال اللہ تعالی فاعلم انہ لا الہ الا اللہ والخلق انما اشرکوا بعد الاعتراف بالوجود لما اعتقدوہ من الشرکاء للہ تعالی والنفی واجب من صفاتہ اولا ثبات مستحیل منہا اولانکارہم النبوات وخالفت الدہریۃ فی القدیم قالوا بان الصانع قدیم لامین حیث انہ لم یزل کان ولکن لعدم بالظہور والوجود علی الاشیاء خلق الاشیاء ثم عاد الی اصلہ وہو العدم وہذا کفر لان المعدوم لا یتصور وجودہ وتکونہ من غیر موجد یکون لانہ لا یتصور الفعل من المعدوم وانما یحصل بقوۃ او علۃ وبموجب بطل ان یکون علۃ او طبیعۃ لما مر ولو کان ہو بمثل ہذا فیحتاج الی صانع آخر فیؤدی الی ما لا نہایۃ لہ فلا یصح لانہ لا بد ان تستند الحوادث الی قدیم یسبقہا بالوجود وہو الخالق الذی احدث الحوادث کلہا وحدوثہا بنفسہا محال فثبت ان صانع العالم قدیم والقدم صفۃ فان قیل ان الصانع قدیم لاستحالۃ حدوث الاشیاء بنفسہا لانہا تحتاج الی المحدث وتقدیم القدیم علی المحدث یکتفی بساعۃ واحدۃ فما وراء ذلک فای دلیل علی اثباتہ وقدمہ قلنا اذا ثبت انہ تقدم علی المحدثات بالقدم والوجود ثبت ان قدمہ لم یزل لانہ لا یجوز علیہ التحویل والحدوث فیکون قدیما بلا ابتداء وبلا انتہاء ولانا لو قلنا انہ تعالی تقدم علی المحدثات بمدۃ فقط فان اول مدۃ یدل علی حدوثہ فلا یکون قدیما بل یکون ہو اول المحدثات فیحتاج الی محدث وہذا غیر صحیح ولان الفرق بین القدیم والمحدث خمسۃ اوجہ اولہا لا نقول بان اللہ تعالی [illegible] بل نقول ہو اول بلا ابتداء وآخر بلا انتہاء والمخلوق لہ اول وآخر والثانی انہ لا یقال ان [illegible] والثالث انہ تعالی لا یتغیر علیہ الحال وعلی المخلوقین تغیر والرابع والخامس لا یقال [illegible] مکان وزمان فصح انہ قدیم بلا ابتداء وآما الامر الثانی فہو اثبات الصفات وقد سلمت والفرق الدلیل [illegible] الوحدانیۃ قال الاشاعرۃ الصفات الالہیۃ الواجب علینا اعتقادہا تنقسم الی نفسیۃ وسلبیۃ ومعان فالنفسیۃ ہی الحال الواجب لذات

Marfat.com

ما دامت الذات غیر معللة بعلة کالتحیز والسلبیة هی کل صفة مدلولها عدم امر لایلیق به سبحانه وتعالی وصفة المعنی وهی کل صفة موجودة فی نفسها سواء کانت حادثة کبیاض الجرم او قدیمة کعلمه تعالی والمعنویة فرع عنها ولذا لم نعدها اذ لولا المعانی ما وجدت المعنویة فهی عکس ما او ملزومة لها ولهذا نسبت الی تلک الصفات فقیل فیها صفات ولذا کانت سبعا کالاولی وتنقسم ایضا الی ذاتیة وفعلیة فالذاتیة ما لایوصف الحق سبحانه باضدادها کالوجود والبقاء والافعالیة ما یصح وصف الحق سبحانه باضدادها کالعطاء والمنع والضر والنفع ثم تنقسم الی جمالیة وجلالیة وکمالیة والکلام علیها یطلب البسط ویسمی الاشاعرة الوحدانیة صفة النفس قال الله تعالی فلا تجعلوا لله انداد او قال والهکم اله واحد لااله الا هو وقال تعالی شهد الله انه لااله الا هو وقال تعالی قل لو کان معه الهة کما یقولون اذا لابتغوا الی ذی العرش سبیلا سبحانه وتعالی عما یقولون علوا کبیرا وقال قل هو الله احد الی آخر السورة وقال النبی صلی الله علیه وسلم لوفد عبد القیس لما اتوه اتدرون ما الایمان بالله وحده قالوا الله ورسوله اعلم قال شهادة ان لااله الا الله وان محمدا رسول الله والعلم بوحدته متحقق لمن ینظر فی الادلة علیه من الافاق والانفس واختلاف اللیل والنهار من غیر عناد ولا مکابرة سئل الحسن بن هانی عن التوحید فقال شعر

تامل فی نبات الارض وانظر ٭ الی آثار ما صنع الملیک
٭ عیون من لجین شاخصات ٭ بان الله لیس له شریک ٭

وقال آخر ففی کل شئ آیة تدل علی انه واحد حیث نبه کل واحد منها علی التوحید بالنظر فی الافاق والانفس ولانا اثبتنا الصانع بضرورة وجود الصنع وحدوث العالم وتلک الضرورة ارتفعت باثبات صانع واحد فلا یحتاج الی الثانی والثالث ولا دلیل علی اثبات الثانی والثالث والحاصل ان صانع العالم واحد اذ لایمکن ان یصدق مفهوم واجب الوجود الاعلی ذات واحدة متصفة بنعوت متعددة کما یستفاد من قوله تعالی لو کان فیهما الهة الا الله لفسدتا وهذا الدلیل المذکور من القرآن الاثبات الوحدانیة سمیت عند المتکلمین ببرهان التمانع وتقریره انه لو کان للعالم صانعان لثبت جواز التمانع والتخالف بینهما وذا یستلزم الحدوث والدلیل علی ان التمانع مستلزم للحدوث المذکور هو ان احدهما اراد ان یخلق فی شخص حیوة والآخر موتا لان کل واحد منهما فی نفسه امر ممکن وکذا تعلق الارادة بکل منهما ممکن فی نفسه ایضا اذ لاتضاد بین الارادتین بل بین المرادین فحینئذ اما ان یحصل ارادتهما معا وهو محال لاستلزامه اجتماع المتنافیین او تعطل ارادتهما وهو تعجیزهما او نفاذ ارادة احدهما دون الآخر وفیه تعجیز من لم ینفذ ارادته والعاجز منحط عن درجة الالوهیة لان العجز امارة الحدوث والامکان لما فیه من شائبة الاحتیاج فالتعدد مستلزم لامکان التمانع المستلزم للمحال فیکون محالا وهذا تفصیل ما یقال ان احدهما ان لم یقدر علی مخالفة الآخر لزم عجزه وان قدر لزم عجز الآخر وبما ذکرنا من ان التعدد مستلزم لامکان التمانع اندفع ما یقال انه یجوز ان ینتظما من غیر تمانع وقلنا فی الجواب ایضا اذا کان قادرین عالمین صانعین حکیمین کاملین فاحدهما بهذه الصفة یکتفی فلا فایدة فی الثانی واذا لم یظهر الفایدة فالخلق عنه یکون مستغنیا ولم یکن للناس الیه حاجة وظهر الاستغناء عنه فلا یکون الها لان الاله الصانع الخالق الرازق للاشیاء کلها یکون محتاجا الیه واذا حصلت الکفایة من الواحد فقد ظهر الاستغناء عن الثانی فیوجب اعدامه هذا اذا اشترکا فی الصنع واما اذا افترقا بان کان کل واحد منهما خلق خلقا علیحدة او صنع علیحدة والاستحالة ههنا اکثر واقبح لان العبد لایعرف صانعه ومصوره ولا یعرف من الذی خلقه ورزقه وامره ونهاه فلا یصح الایمان له

Marfat.com

لوقوع الشک فی المعرفۃ بین خالقہ ورازقہ وبین صاحبہ وہذا محال قال اللہ تعالی لوکان فیہما الہۃ الا اللہ لفسدتا و قال تعالیٰ اذا لذہب کل الہ بما خلق وقال تعالی وجل ذکرہ ولعلی بعضہم علی بعض واما قول العلامۃ التفتازانی الآیۃ حجۃ اقناعیۃ ای نظین فی الاول الامر انہا حجۃ ویزول ذلک عند تحقق المعرفۃ والملازمۃ عادیۃ علی ما ہو اللائق بالخطابیات فان العادۃ جاریۃ بوجود التمانع والتغالب عند تعدد الحاکم علی ما اشیر الیہ بقولہ تعالیٰ ولعلی بعضہم علی بعض فالمحققون کالغزالی وابن الہمام والبیضاوی ما قنعوا بالاقناعیۃ وجعلوہا من الحقائق القطعیۃ بل قیل یکفر بنائہا علی المسایل مستوفاۃ فی الکتب الکلامیۃ فقولہ حجۃ اقناعیۃ مع قطع النظر عن کونہا آیۃ قرانیۃ او خبر الرسول والا فکلام اللہ تعالی وخبر الرسول المتواتر لایکون حجۃ اقناعیۃ فثبت ان صانع العالم واحد اول قدیم بلا ابتداء و آخر کریم بلا انتہاء لان ما ثبت قدمہ استحال عدمہ منہا ای من الصفات الحیوۃ والعلم والقدرۃ والارادۃ والسمع والبصر والکلام وہی صفات ذاتیۃ ویسمیہا الاشاعرۃ بصفات معنویۃ زائدۃ علی الذات وذکر فی شرح الصحائف والمتکلمون یطلقون الصفۃ علی الوجودی ویسمون العدمیات نعوتا فیجعلون العلم صفۃ والغنی نعتا وفی متن الصحائف وتسمی الوجودیات صفات الاکرام والعدمیات نعوت الجلال وبہذا فسر قولہ تعالی ذو الجلال والاکرام انتہی وہو تعالی موصوف بالصفات ویجوز اطلاقہا علیہ وکیف لا وقد نطق بہ القران قال اللہ تعالی الم یعلموا ان اللہ یعلم سرہم ونجویہم وقال جل ذکرہ وہو السمیع البصیر وقال عز من قایل اللہ لا الہ الا ہو الحی القیوم وقال تعالیٰ یفعل ما یشاء ویحکم ما یرید وقال جل مجدہ وہو علی کل شئ قدیر وقال اللہ تعالی وکلم اللہ موسی تکلیما ولان الافعال المحکمۃ کما دلت علی الصانع دلت ایضا علی ان الفاعل الذی صدر عنہ ہذہ الافعال موصوف بالصفات وہذہ الصفات ثابتۃ لہ لان من توقع نسج وبناء قصر عال ممن لیس لہ حیوۃ وعلم وقدرۃ وارادۃ لتسامع العقلاء الی تسفیہہ وعباہ ولما کانت الافعال والحکمۃ دالۃ علی ہذہ الصفات کما کانت دالۃ علی وجود الصانع ثبتت ہی کذلک وہی قدیمۃ ازلیۃ اذ لو کانت حادثۃ لکان الذات محلا للحوادث فکان مثل العالم فی حکم الحدوث فیتسلسل محدثا فیتسلسل وذا باطل فثبت انہ قدیم بصفاتہ وہذہ الصفات لیست عین الذات بل ہی زائدۃ علی الذات والنکتۃ فیہا ان المفہوم من قولنا موجود عالم غیر المفہوم من قولنا موجود موجود فلو کان عالما لذاتہ او ذاتہ من غیر معنی زائد علی الذات لکان المفہومان واحدا وکان مشابۃ قولنا موجود موجود ولا خفاء فی الفرق بینہما فلابد اذا من شئین یرجع الیہما الفرق لان الشئ الواحد لایخالف نفسہ حتی یکون بینہ وبین نفسہ فرق وذلک محال مما ینبغی ان یعلم ان زیادت وعینیتہا بالذات لایتعلق بہا عقیدۃ صرح بذلک جلال الدین الدوانی فی شرح العقاید وکذا الصفات الفعلیۃ کالتخلیق والترزیق والاحیاء والاماتۃ ونحوہا قدیمۃ وہو مذہب [illegible] رحمہ اللہ تعالیٰ وقال ابو الحسن الاشعری ان الصفات الذات وہی الثمانیۃ [illegible] والارادۃ والسمع والبصر والکلام والقدم قدیمۃ وما وراء ذلک من الصفات من متعلقات القدرۃ والعلم وتدخل تحت القدرۃ فہو من صفات الفعل کلہا محدثۃ والنزاع لفظی عند ارباب التدقیق کما بین عند التحقیق بیانہ ان واجب الوجود

Marfat.com

لذاته واجب الوجود باسمائه وصفاته والمعنى انه ليست له صفة منتظرة ولا حالة متاخرة اذ ليست ذاته محلا للحوادث والاعراض فان ذاته كافية فى جميع ماله من الصفات التى بها تتم الاغراض ولانه لو لم تكن كافية فى حصول ذلك لكانت محتاجة الى ظهور الغير هنالك وكل محتاج الى الغير ممكن الوجود وقد ثبت انه واجب الوجود قال الله تعالى يا ايها الناس انتم الفقراء الى الله والله هو الغنى الحميد اى غنى بذاته وصفاته عن ظهور ممنوحاته وهو حميد بنعوته واسمائه سواء حمده احد او لم يحمده احد من سوائه فهو منزه عن التغير والانتقال بل لا يزال فى نعوته الفعلية منزها عن الزوال فى صفاته الذاتية مستغنى عن الاستكمال ولا يلزم من حدوث متعلقات هذه الصفات كالمخلوق والمرزوق حدوث الصفاة اما الامر الثالث فهو معرفة ذاته تعالى اطلق البعض لفظ الحقيقة على الذات وقال ان ذات الحق حقيقة وقال البعض لذات الحق حقيقة وقال السبكى فى جامع الجوامع حقيقة مخالفة لسائر الحقايق وليس له ان يقال ذلك لان ذاته ليس مركبا من الماهية والتعين فيقال ان لها حقيقة ومنع المحققون كالزمكانى اطلاقها على الله تعالى وقال ابن جماعة لانه لم يرد ورد اطلاق الذات عليه تعالى ففى البخارى فى قصة خبيب من قوله وذلك فى ذات الاله ورد لم يكذب ابراهيم عليه السلام قط الا ثلث كذبات ثنتين فى ذات الله تعالى قوله انى سقيم وقوله بل فعله كبيرهم رواه فى الصحيحين وكذا ورد اطلاق النفس عليه تعالى قال الله تعالى ويحذركم الله نفسه ورد فى الحديث الا قدسى من ذكرنى فى نفسه ذكرته فى نفسى وقد تاهت العقول فى معرفة الذات من حيث انكنه قالوا ادراك الذات من محالات العقول وانما يعلم بالدليل وجوده وما يجوز عليه وما يجب له ويستحيل عليه ومدار هذا الامر على حرف وهو انا مكلفون بمعرفة الله تعالى حقا ولا سبيل لنا الى معرفته فى عالم التكليف الا بالاستدلال بنظر العقل من جهة الصنع ولم يدل الصنع فى مباحثات العقول الا على الذات الموصوف بهذه الصفات المشهورة التى ورد بها الكتاب السنة فمن عرف الله بها فقد كملت معرفته لانه قد اتى بما كلف به ثم لم يقم لنا من الصنع دليل على اثبات صفة سواها ولا على تعينها فامسكنا عن القول فيما دون ذلك حذرا عن تسويل الشيطان قال الله تعالى وان تقولوا على الله ما لا تعلمون اقول ذلك انه ذاته تعالى من حيث انكنه لا ينكشف لاحد فلا يدركه العقل ولا الوهم ولا الحواس لان كلهن محدثات والمحدث لا يدرك بانكنه الا المحدث تعالى ذاته وصفاته عن الحدوث علوا كبيرا ومن اراد معرفة من هذا الوجه وسعى فيه فقد ضيع وقت وورد فى الحديث تفكروا فى الآية ولا تفكروا فى ذاته وايضا ورد كلكم فى ذات الله تعالى حمقى اذا عرفت طريق العلماء فى حصول المعرفة فاعلم ان ذلك الطريق وهو طريق الاستدلال الترقى من الاثر الى المؤثر ومن الفعل الى الصفة ومنها الى الذات تقدست ليس بمخصوص بالعلماء انما هو مشترك بينهم وبين السالكين الى الله سبحانه لان سلوكهم من القلب والنفس الى الاخفى من النفس الى الاصل واصل الاصل الى ان ينتهى دائرة الظلال وذلك لان النفس ماخوذة من لطائف العناصر فى عالم الناسوت والقلب ماخوذ من لطائف ارواح العناصر فى عالم الملكوت وكل منهما من حيث كونه مركبا ينا سب عالم الخلق ومن حيث كونه لطيفا ينا سب عالم الامر ولهذا وقع نزع خافين على الامر والخلق وعد من عالم المثال وهو مركب لطيف وهذا معنى قول الصوفية وهو ان القلب لطيفة سجامعة بين عالمى الامر

Marfat.com

والخلق والروح ماخوذ من روح العنصر الريحي فی عالم الامر والسر ماخوذ من روح العنصر المایائی فی عالم الامر والخفی ماخوذ من روح العنصر النارى فی ذلک العالم والاخفی ماخوذ من روح العنصر الترابی فی عالم الامر واصول هذه اللطایف العالم الامری فی مرتبة الجبروت وهو الوجوب المفصل والمجمل اصل اصل القلب ظلال الاسماء والصفات فی دائرة الولایة الصغری واصل اصل الروح الصفات فی الدائرة الاولی من دائرة الولایة الکبری واصل اصل السر الشیونات الذاتیة فی الدایرة الثانیة منها واصل اصل الخفی الاعتبارات الذاتیة فی الدائرة الثالثة منها واصل اصل الاخفی قوس الذات فاذا ارتقی السالکون من اصل الی اصل ثم وثم وانتهی سلوکهم الی اصل الاصول الذی لم یوجد ورایۂ اصل ینفردون بالمعرفة الخاصة والاسلام الحقیقی والایمان الشهودی وهذا الایمان هو حقیقة الایمان بالغیب فی حق هذه الطائفة العلیة ویصیر بعد قطع دائرة الظلال الی آخر النقطة فی الانتهاء من المحبوبین بخلاف المجذوب السالک فانه قصد الحق سبحانه ابتداء بالمحبوبیة ودوائرها واسعة تسع جماعة المحبوبین کلها غیر انهم متفاوتون فی الوصول والدرجة فهنا ینفرد شان العارفین بالله من شان اهل النظر والاستدلال فطریق الاستدلال مع اتیان العبادات وسلوک مسلک الریاضات والمجاهدات سبب لحصول المعرفة الحقیقة الکشفیة والشهودیة واما طریق المعرفة الکشفیة والشهودیة من غیر تجرید النفس عن العلایق بالریاضات والمجاهدات فهو مخصوص بالمجذوب السالک وفی الطریق الاول وهو طریق الترقی یشاهد العبد آثار الافعال کالحیوة والموت والصحة والمرض والفقر والغنا والرفع والخفض والنفع والضر والعطاء والمنع الی غیر ذلک فیستدل بها علی اتصاف من صدر عنه بالصفات التی لایمکن ابراز هذه الاثار بدونها ثم یستدل بالصفات المذکورة علی ذات موجودة متصفة بها اذ یستحیل قیام الصفة بنفسها ومثاله مثال شخص ببلدة فیها ملک لم یکن له ملاقات به ولا رای شیأ من اوصافه الا انه قد شاهد آثار افعاله فاستدل بها علی اثبات الصفات التی لایمکن صدور تلک الاثار بدونها ثم بعد ذلک دعی للدخول علیه والوقوف بین یدیه فرای ذاته وحیاه وکلمه شفاها وهذه المعرفة للعوام لا للخواص وفی الطریق الثانی وهو طریق التدلی الذی یحصل فیه المعرفة الکشفیة والشهودیة بکشف الله سبحانه له ذاته اولا فیشهدها منزها عن الکیف والاین والشک والرین ثم یتدلی الی معرفة الصفات ثم الی معرفة الافعال التی هی آثار هذه الصفات ومثاله مثال شخص اوقف بین یدی الملک لم یکن شهده من قبل ولا رای شیأ من افعاله فهو یحجر وقوفه بین یدیه یتقن ذاته اولا بشاهد صفاته ثم افعاله من الانعام والایلام وهذه المعرفة هی المعرفة العظمی والرتبة القصوی عکس معرفة العوام وبین المعرفتین بون بعید وهذا العارف الذی یعرف الله سبحانه بطریق التدلی هو المجذوب السالک ومعرفته معرفة حقیقیة فمن هذا عرف ان المخصوصین بالقرب الخاص الوصل قسمان سالکون ومجذوبون فشان السالکین الاستدلال بالاشیاء علیه ولا شک ان [illegible] المدلول فاول ما ظهر للسالکین الآثار فاستدلوا بها علی الترتیب المذکور علی [illegible] ثم الترقی من الاسفل الی الاعلی واما المجذوبون فاول ما ظهر لهم کمال الذات المقدسة [illegible] ثم الی شهادت الصفات ثم الی التعلق بالاسماء ثم الی شهود الاثار فکان حالهم التدلی والتنزل من الاعلی الی الاسفل فما بداء به السالکون

Marfat.com

من شهود الاثار اليه انتهى السالكون لكن لابمعنى واحد فان مراد السالكين شهود الاشياء لله ومراد المجذوبين شهود الاشياء بالله تعالىٰ وهذا المقام هو المقام الصديقى وفى هذا المقام صدر عن راس الصديقين رضى الله تعالىٰ عنه ما رايت شيئا الا ورايت الله قبله ورويت انفعال الاكوان عن الحق وعدم رويت الاثر لها مشهد الصديقية فقط فالسالكون عاملون على تحقيق الفناء والمحو والمجذوبون مسلوك بهم طريق البقاء والصحو ولما كان شانهما النزول فى تلك المنازل المذكورة لزم التقائهما فى طريق سفرهما السالك متترق والمجذوب متنزل والسالك المجذوب له زيادة فى المعرفة على المجذوب السالك والمحبة على عكس ذلك لان المجذوب السالك رباه الله تعالىٰ من اول الامر الى آخره بالمحبة الخاصة وجذبه الى جناب قدسه لعناية الكاملة ونعنى بالمعرفة المتعلقة بالتجليات الافعالية من معرفة الاشياء الكونية والصفات الاضافية الالهية اما المعرفة المتعلقة بالذات تعالت وتقدست وهى عبارة عن الجهل والمتعلقة بالصفات السلبية التنزيهة وهى مشتملة على الحيرة والمعرفة المتعلقة بالصفات الذاتية للموجودة والمتعلقة بالشيون الذاتية الاعتبارية فالمجذوب السالك احق بها واولى بتفاصيلها واما المعارف المتعلقة بالمقامات العشرة من الزهد والتوكل والصبر والرضا وغير ذلك فالسالك المجذوب اولى واحوى بها وبتفاصيلها لانه قطع تلك المقامات مفصلا وعبر عليها مرتبا والمجذوب السالك حصلت له زبدة كل مقام وخلاصته ما لم يحصل للسالك المجذوب فالسالك المجذوب اتم فى المقامات باعتبار الظاهر والصورة والمجذوب السالك اكمل فيها باعتبار الزبدة والخلاصة ولهذا ظن الناظرون الى الصور ان الاول اتم من الثانى فى مقام الزهد والتوكل والرضا وغيرها ولا يعلمون ان الوجود والرغبة فى الثانى لاينافى تمامية الزهد وكذا التعلق بالاسباب لاينافى كمال التوكل ووجود الكراهة فيه لاينافى الرضا لان رغبته بالله تعالىٰ وتعلقه بالاسباب هذا ومن هذا عرفت الفرق بين العلم والعلم والمعرفة والمعرفة فان شان معرفة الصوفى اعلى واسنى وحصول معرفة صفات الافعال والاسماء والصفات والشيونات والاعتبارات والذات تقدست له اكمل ايمان الصوفى العارف بالغيب بعيد بمراحل من ايمان العالم بالغيب واسلامه بعيد من اسلامه كذلك فانه حصل له المعرفة الخاصة فى مرتبة حق اليقين بعد ما عبر من العلم الى العين وفرق بين علم اليقين وحق اليقين فرقا بعيدا فان العلم عين القلب والاستكشاف بعلم القلب عبر عنه بعلم اليقين والله يختص برحمته من يشاء والله ذو الفضل العظيم **المطلب الثانى** فى ان المعرفة هل هى فرض ام لا وتحصل هى من طريق الصوفية ام لا وهل هذا الطريق موصل الى الحق ام لا اقول هى فرض وتحصل من طريق الصوفية باحسن الوجوه وهذا الطريق موصل الى الحق سبحانه فاعلم ان المعرفة فرض اجماعا وما يحصل به المعرفة فهو فرض ايضا لان ما لا يمكن ولا يتم الفرض الا به فهو فرض وكذا حال الواجب والسنة والطريق الموصل اليها على وجهين احدهما طريق النظر والاستدلال وهو طريق العلماء كما عرفت وثانيهما طريق تجريد النفس عن العلايق الجسدية والعوايق البشرية والصفات الذميمة والاخلاق الرديئة بالرياضات والمجاهدات والتوجه الى الله تعالىٰ بالكلية بقاعدة الاسلام وموافقة الكتاب والسنة واجماع الامة من غير تحمل تاويل لها بلا ضرورة داعية والمعرفة الحاصلة من هذا الطريق هى معرفة كشفية شهودية مخصوصة

Marfat.com

بالانبیاء والاولیاء بلاتحصل لغیر المجذوب السالک الا بالطاعات والعبادات باللطیفۃ القالبیۃ والقلبیۃ والروحیۃ والسریۃ والخفی والاخفی قال عزمن قایل وماخلقت الجن والانس الا لیعبدون ای لیعرفون ذکر السبب واراد المسبب لتیقن ان الغرض من ایجاد العالم المعرفۃ الشہودیۃ التی تحصل باطاعات والعبادات لاالاستدلالیۃ واختلاف بعض الصوفیۃ مع المتکلمین فی الطریق الموصل الیہا مبنی علی تفسیر لفظ المعرفۃ الصوفیۃ یریدون بہا الادراک البسیط الوجدانی والوجدان الوسیع الباطنی الذی یغایر الصورۃ التصدیقیۃ الایمانیۃ والمتکلمون یریدون بہا الصورۃ التصدیقیۃ الایمانیۃ ولاشک فی ان طریق تحصیلہا بالمعنی الاول وہو طریق الریاضۃ وتصفیہ الباطن وطریق تحصیل الصورۃ التصدیقیۃ الایمانیۃ ہو طریق النظر والاستدلال فالنزاع بینہما لفظی وما قال اہل النظر الاول یجب علی المکلف معرفۃ اللہ تعالی ہی المعرفۃ بالمعنی الثانی لا بالمعنی الاول فان حصولہا بالمعنی الاول فی مرتبۃ حق الیقین التی ہی نہایۃ مراتب کمال اہل اللہ وایضا الفرق بین المعرفتین ان معرفۃ الصوفیۃ عبارۃ عن العلم الحضوری باللہ تعالی یحصل بعد الفناء والبقاء ویعبر عنہ بالمعرفۃ والوجدان ومعرفۃ المتکلمین عبارۃ عن العلم الحصولی باللہ سبحانہ وہو نتیجۃ النظر والاستدلال وبیانہما ان کل علم حصل عن الخارج عبارۃ عن حصول صورۃ معلومۃ او حاصلۃ فی مدرکۃ العالم ویقال لہ علم حصولی والذی لم یحصل عن الخارج بل یکون متعلقا بذات العالم یقال لہ علم حضوری والعارف لما فنی عن نفسہ وبقی باللہ تعالی وانقطع قولہ انا عن وجودہ الکونی واطلق علی الحقیقۃ فلا جرم انتقل عن العلم الحصولی الی العلم الحضوری وذہب من العلم الی الوجدان فان الوجدان لایکون خارجا عن ذات الواجد فلا یکون معہ من حجب العلم شئ لان العلم بالشئ تمثل صورتہ فی المدرک وصورۃ الشئ حجاب عن حقیقتہ ومعاذ اللہ من ان یعلم السفیہ البطال من ہذا الحلول والاتحاد ویظہر فی الاکابر سوء الظن ویقع فی ورطۃ الہلاک فان طور الولایۃ وراء طور العقل طریق کشف صحیح لیس للنظر والاستدلال فیہ مجال واما انکار طریق تجرید النفس عن العلائق بالتزکیۃ وعدم اعتبار التحلیۃ والتجلیۃ والتصفیۃ کما ذہب الیہ بعض المتصوفۃ لیس بشئ والانصاف والصواب الاعتراف بحصول المعرفۃ فی کل من الطریقین قال اللہ تعالی یا ایہا الذین آمنوا ان تتقوا اللہ یجعل لکم فرقانا قالوا الفرقان نور یفرق بین الحق والباطل وہو المشار الیہ بقولہ تعالی افمن شرح اللہ صدرہ للاسلام فہو علی نور من ربہ وقال عزمن قایل ان فی ذلک آیۃ للمتوسمین وقال تعالی قد بینا الآیات لقوم یوقنون وقال اللہ تعالی وما خلق اللہ فی السموات والارض لایات لقوم یتقون وقال اللہ تعالی ان فی خلق السموات والارض واختلاف الیل والنہار لایات لاولی الالباب وقال تعالی والذین جاہدوا فینا لنہدینہم سبلنا وقال صلے اللہ علیہ وسلم من عمل بما علم ورثہ اللہ تعالی علم ما لم یعلم وقال صلے اللہ علیہ وسلم ان من امتی محدثین متکلمین وان عمر منہم

علیہ وسلم اتقوا فراسۃ المؤمن فانہ ینظر بنور اللہ الی غیر ذلک من الآیات والاحادیث الی [illegible] فقہاء قد یقع فی کل من الطریقین وامکان وقوعہ فی طریق النظر اکثر ولکنہ اہل والتکلیف [illegible] بالطریق التصفیۃ لما فیہ من الحرج العظیم لایصل الا واحد بعد واحد فی مر الدہور والاعصار ومعنی قولہم ان المعرفۃ لاتتم الا بالنظر وما لا یتم الواجب الا بہ یجب علینا انہ لا مقدور لنا من طریق سواہ او نخصہ بمن لا طریق لہ الا ایاہ واراد وا من منع معرفۃ الذات معرفۃ

Marfat.com

كنه الذات لا المعرفة بوجه فان معرفة الذات بوجه حاصلة للكل كما يعرف الذات بوصف الخالقية والرازقية كذا قالوا ولا يخفى عليك انه فرق فيما بين معرفة الشئ بوجه وفيما بين معرفة وجه الشئ وفيما نحن فيه معرفة وجه الذات لا معرفة الذات بوجه فافهم وبالله التوفيق **المطلب الثالث** فى ان التصوفة اهو من العلوم الدينية اقول نعم هو من اشرف العلوم الدينية لان شرف العلم معتبر بشرف المعلوم وهو داخل فى الفقه المطلق وجزؤ منه لان تعريف الفقه المنقول عن امامنا الاعظم رضى الله تعالى عنه يشمله قال فى التنقيح الفقه معرفة النفس مالها وما عليها ويزاد عملا يخرج الاعتقاديات والوجدانيات فيخرج الكلام والتصوف ومن لم يزد ارادة الشمول انتهى قال فى التوضيح هذا التعريف منقول عن ابى حنيفة رحمه الله تعالى ثم قال مالها وما عليها يتناول الاعتقاديات كوجوب الايمان ونحوه والوجدانيات اى الاخلاق الباطنة والملكات النفسية والعمليات كالصلوة والصوم والبيع ونحوها فمعرفة مالها وما عليها من الاعتقاديات علم الكلام ومعرفة مالها وما عليها من الوجدانيات هى علم الاخلاق والتصوف كالزهد والعفة والصبر والرضا وحضور القلب فى الصلوة ونحوها ومعرفة مالها وما عليها من العمليات هى الفقه المصطلح فان اردت بالفقه هو المصطلح زدت عملا على قوله مالها وما عليها وان اردت ما يشمل الاقسام الثلثة لم تزد وابو حنيفة رحمه الله تعالى انما لم يزد لانه ارادة الشمول اى اطلق الفقه على العلم بمالها وما عليها سواء كان من الاعتقاديات او الوجدانيات او العمليات ومن ثم سمى الكلام فقها اكبر انتهى وتبعه ابن الملك فى شرح القدورى ويرمز الى المذكور الى ان كمال الانسان فى ان يجتمع فيه هذا الاعتقاديات والعمليات والوجدانيات وهو التصوف فيتشرف بنتائجها ويؤيده حديث جبرئيل عليه السلام وهو الحديث المشهور الصحيح رواه عمر بن الخطاب رضى الله تعالى عنه قال بينا نحن جلوس عند رسول الله صلى الله عليه وسلم ذات يوم اذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب وشديد سواد الشعر لا يرى عليه اثر السفر ولا يعرفه منا احد حتى جلس الى النبى صلى الله عليه وسلم فاسند ركبتيه الى ركبتيه ووضع كفيه على فخذيه فقال يا محمد اخبرنى عن الاسلام قال صلى الله عليه وسلم ان تشهد ان لا اله الا الله وان محمد رسول الله وتقيم الصلوة وتؤتى الزكوة وتصوم رمضان وتحج البيت ان استطعت اليه سبيلا قال صدقت فعجبنا يسأله ويصدقه قال اخبرنى عن الايمان قال تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله واليوم الآخر وتؤمن بالقدر خيره وشره قال صدقت قال فاخبرنى عن الاحسان قال ان تعبد الله كانك تراه فان لم تكن تراه فانه يراك الحديث ومن هذا قال الامام مالك رحمه الله تعالى من تصوف ولم يتفقه فقد تزندق ومن تفقه ولم يتصوف فقد تفسق ومن جمع بينهما فقد تحقق قال الشيخ الزندق فى قواعد الطريقة تزندق الاول لانه قايل بالجبر الموجب لنفى الحكمة والاحكام وتفسق الثانى لخلوه علمه عن المتوجه الحاجز عن معصية الله تعالى وعن الاخلاص المشترط فى العمل لله فانه فرض وتحقق الثالث لقيامه بالحقيقة فى عين التمسك بالحق فاعرف فلك انتهى واراد من اشتغل بالطاعات ولم يعرف حكم الله فى الامور يخاف عليه ان يقع فى الزندقة بل هو اكثر ممن عرفه ثم لم يعمل به فهو فاسق والجامع بينهما هو المحقق فالكمال يحصل بالجمع بين الفقه والعقايد والتصوف وان شئت قلت بين الاسلام والايمان والاحسان وان شئت بين العمل والايمان والحال فان كمال كل واحد منهما لا يكون

Marfat.com

الا بالآخر فعلی ہذا عندی الصوفی من صفی ایمانہ واسلامہ واحسانہ فیجب علی السالک الراجی معرفۃ اللہ تعالے متابعۃ النبی صلے اللہ علیہ وسلم اعتقادا وعملا وخلقا حتی یحصل لہ المعرفۃ من طریق الفناء فی الرسول صفاتہ فی صفاتہ وذاتہ فی ذاتہ فیرتقی منہ الی الفناء فی اللہ وذلک لارتباط الظاہر بالباطن فیصیر مورد الاحوال والواردات السنیۃ فیجتہد فی ان لا یفوت عنہ شیئ من السنن الرواتب والزوائد وکمال العبودیۃ یقتضی کمال العبادۃ ومن غیر التزام ظواہر الاحکام الشرعیۃ حتی العمل بالمندوبات والمستحبات حصول المعرفۃ ممتنع وہو الحق وبذلک نومن ربنا آمنا بما انزلت واتبعنا الرسول فاکتبنا مع الشاہدین وقد قال عز من قایل قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ وردفی الصحیح من اطاع محمدا فقد اطاع اللہ ومن عصی محمدا فقد عصی اللہ ومحمد فرق بین الناس ومن ہذا عرف ان اساس الخیرات وینبوع السعادات بعد الایمان باللہ سبحانہ وبما جاء من عند اللہ وجاء من عند رسول اللہ علم الحلال والحرام والمکروہات والشبہات والفرایض والواجبات والسنن والمستحبات والمندوبات ولابد للصوفی منہ فان قدم الصوفی الذی مہدت لہ العرفان یقع اولا فی سلوک طریق الحق فی ہذہ الجادۃ الشریفۃ وذلک من اثار توفیق الوصول الی منزل المقصد والتوفیق شیئ عزیز لا یعطی الا لعزیز وما احسن ما قیل انہ ساغ للفقیہ الانکار علی الصوفی ویجب علی الصوفی الاقرار للفقیہ لکون نظر الفقیہ اعم ونظر الصوفی اخص فان الفقہ علی التعریف المشہور عبارۃ عن معرفۃ الحلال والحرام والتصوف عبارۃ عن العمل بالعزایم والاجتناب عن الرخص وتہذیب الاخلاق الحمیدۃ والفوز بحقایق العلوم ودقایق المعارف والعمل والاجتناب لا یتصور من غیر علم الفقہ فمن اراد السلوک الی ملک الملوک فلیتعلم العلوم الشرعیۃ عن اہلہا ویسلک فی ظاہرہ وباطنہ علی مقتضاہا والسعید من یوفق للمحبوبات والشقی من یبتلی بالمغضوبات والولی ہو المتقی قال اللہ تعالی ان اولیاءہ الا المتقون وقال تعالی الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون الذین آمنوا وکانوا یتقون وقال صلے اللہ علیہ وسلم ان اولیائی الا المتقون اینما کانوا وحیثما کانوا والتقوی اتیان المحبوبات الشرعیۃ خالصا لرب الموجودات واجتناب المبغوضات خوفا من عالم السر والخفیات فہم التائبون العابدون الحامدون الراکعون الساجدون الامرون بالمعروف والناہون عن المنکر والحافظون لحدود اللہ فی صلوتہم خاشعون وعن اللغو معرضون ولفروجہم حافظون عن الحرام ولامانات ہم وعہدہم راعون ومن عذاب اللہ مشفقون وفی الخیرات یسارعون وہم عباد الرحمن یمشون علی الارض ہونا واذا خاطبہم الجاہلون قالوا سلاما ویبیتون لربہم سجدا وقیاما والذین لا یسرفون ولا یزنون وبالزور لا یشہدون وباللغو کراما یمرون واذا ذکروا بایات اللہ لم یخروا علیہا صما وعمیانا فالسعید حقا ہو الذی احب مولاہ واحب ما یحبہ وکرہ ما یکرہہ ولم یرضہ واتبع ما امرہ بہ وترک ما نہاہ عنہ فمن لم یکن کذلک فہو مغتر بنفسہ والولی من کان عند اللہ ولیا ولیس کل من یظنہ الناس ولیا والطایفۃ المفتونۃ من المتصوفۃ الذین یعتقدون ان [illegible] محالا کل المحال ولا یعرفون الحرام من الحلال ولا الجایز من الفاسد ویزعمون ان ہذہ الاحکام [illegible] شرعت لعوام الناس وان لب الشرع ہو الذی ہم علیہ ولا یعملون ولا یصومون [illegible] یرفعون رؤسہم الیہا ویتہافتون بالامور المامورۃ الشرعیۃ والمنہیات [illegible] من اولیاء اللہ تعالی [illegible] ان یکون کفرا وقد قال اللہ تعالی فلیحذر الذین یخالفون عن امرہ ان تصیبہم فتنۃ او یصیبہم عذاب الیم فی [illegible]

Marfat.com

ظاہرۃ اعلامہا والاعمال باہرۃ احکامہا فمن شاء فلیؤمن ومن شاء فلیکفر انت وایاہم فانہم اولیاء الشیطان الان اولیاء الشیطان ہم الاخسرون المطلب الرابع فی ان طریق الصوفیۃ ہل ہو وائیۃ علی الکتاب والسنۃ ام لا واہلہ من الاولیاء الکاملین المکملین ام لا اقول نعم ہو وائر علیہما ولہم اہتمام کل الاہتمام بالعمل بہما والاداب بہ واسرارہ کلہا ماخوذۃ من اعمال الشریعۃ واقوالہا قرانا وسنۃ ولم یسلک اہل الفقر والفناء الا فی سلک صاحب الشرع ولم یذہب اہلہ فی طریق المحو والاضمحلال او بالاحری اعلمہم واعمی الشرع بعمل من اعمالہا ولم یتکلم واحد منہم بسر من حقائق الوصول الا وقد اشار الیہ السفیر الاعظم علیہ الصلوۃ والسلام بقول او فعل ولہذا قال سیدنا الجنید رحمہ تعالیٰ علمنا ہذا موسس بالکتاب والسنۃ فما قالوا الا ما علموا او علموا بلسان اعمال الشریعۃ الظاہرۃ والباطنۃ وادناہم محل سلوکہم فی الحق وجذبتہم الی اللہ سبحانہ مبنی علی الارکان الخمسۃ التی بنی الاسلام علیہا ولہم اسوۃ حسنۃ فی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم ولیس التصوف الا متابعۃ صلے اللہ علیہ وسلم ظاہرا وباطنا وسرا اما متابعۃ ظاہرا ہو ان یکون جمیع الحرکات والسکنات والعادات والعبادات علی منوال ما ہو منہ صلے اللہ علیہ وسلم واما متابعۃ صلے اللہ علیہ وسلم باطنا فہا لتحقق بمقامات الطریقۃ من التوبۃ والتقوی والورع والزہد والتوکل والصبر والشکر والخوف والرجا والتسلیم والرضا والتخلق بالاخلاق الحمیدۃ من التواضع والحلم والصفح والمواساۃ والکرم والسخاء وغیرہا من اخلاق الاولیاء الموسوم لہم من التحقق باخلاق الانبیاء علیہم الصلوۃ والسلام واما متابعۃ صلے اللہ علیہ وسلم سرا فبدوام المیل الی اللہ سبحانہ والانقطاع باطنا عما سواہ والاعراض عن الاغراض والدواعی التی تدعو الی الاشتغال بغیرہ فی الدارین وبالافتقار الدائم والاستعانۃ بہ علیہ مع تنزیہ سر تصفو فی ضمن المراقبۃ وتحصل ہذہ المراتب الثلاثۃ من المتابعۃ اجمالا بترک الدنیا بملازمۃ التقوی ظاہرا وباطنا والتوجہ الدائم الی اللہ سبحانہ بالذکر لمراقبۃ وتنزیہ السر دائما عما سوی اللہ تعالیٰ وہذا وقد عرفت ان متابعۃ صلے اللہ علیہ وسلم فی افعالہ صلے اللہ علیہ وسلم واقوالہ واحوالہ واسرارہ لیس الا عملا بالکتاب والسنۃ ولیس طریق الصوفیۃ الا متابعۃ النبی صلے اللہ علیہ وسلم فہا فلنمسک بہذا الطریق المنیف والمسلک الشریف فی شرح ہدایۃ الاذکیا کل المشایخ العارفین کانوا علی طریق اہل السنۃ والجماعۃ موفقین للعلماء المجتہدین وہل رایت او سمعت ان مبتدعا وصل الی مقام من مقامات الرجال ارباب الکمال والمتقدمون کانوا یسمون العلماء والفقہاء والمحدثون والصوفیۃ واجمعوا علی ان طریق الصوفیۃ اصوف الطرق الی اللہ وائر علی الکتاب والسنۃ نزل عن البدع والضلال والطوائف الثلثۃ یوقرون الصوفیۃ ویعظمونہم اشد التعظیم قال الامام الغزالی انی علمت یقینا ان الصوفیۃ ہم السالکون بطریق اللہ تعالیٰ خاصۃ وان سیرتہم احسن السیر وطریقتہم اصوب الطرق واخلاقہم ازکی الاخلاق فان حرکاتہم وسکناتہم فی ظاہرہم وباطنہم مقتبسۃ من مشکوۃ النبوۃ ولیس وراء النبوۃ علی وجہ الارض نور یستضاء بہ فما ذا یقول القائلون فی طریقۃ اول شریطتہم تطہیر القلب بالکلیۃ عما سوی اللہ ومفتاحہا الجاری فیہا مجری التحریمۃ من الصلوۃ استغراق القلب بذکر اللہ تعالیٰ وآخرہا الفناء بالکلیۃ فی اللہ عز وجل وہذا آخرہا بالاضافۃ الی ما یکون ان یدخل تحت الاختیار والکسب من اوائلہا وہی علی التحقیق اول الطریقۃ وما قیل فوقہ کالدلیل للسالک الیہ انتہی قال الشیخ عبد اللہ بن ابی بکر بن العیدروس رحمہ اللہ تعالیٰ ما عندنا طریق الی اللہ الا الشریعۃ وہی الاصل والفرع وقول ابو الحسن النوری رحمہ اللہ تعالیٰ من رایتہ یدعی مع اللہ حالۃ تخرجہ عن حد العلم الشرعی فلا تقربن منہ وفیہ ایضا واخیرا

Marfat.com

بلاشریعۃ ضایعۃ بل قاطعۃ لطریق المرء قال القشیری قدس سرہ کل حقیقۃ غیر مقیدۃ بالشریعۃ فغیر محصولۃ انتہی وفی الرسالۃ القشیریۃ ومن شرط الولی ان یکون محفوظا کما ان من شرط النبی ان یکون معصوما فکل من کان للشرع علیہ اعتراض فہو مخادع قصد ابو یزید البسطامی قدس سرہ بعض من وصف بالولایۃ فلما وافی مسجدہ قعد ینتظر خروجہ فخرج الرجل ورمی بزاقہ تجاہ القبلۃ فانصرف ابو یزید ولم یسلم علیہ وقال ہذا رجل غیر مامون علی ادب من اداب الشریعۃ فکیف یکون امینا علی اسرار الحق انتہی ودخل رجل علی الشیخ ابی السعید ابی الخیر ووضع رجلہ الیسری فی المسجد قال لہ الشیخ ارجع فان من لم یعلم ادب الاتیان فی بیت الحبیب لا ینبغی لنا ان نصحبہ والی ہذا اشار حافظ آداب المعرفۃ **بیت** حافظا علم و ادب وزکہ در مجلس شاہ ✽ ہر کرا نیست ادب لائق صحبت نبود ✽ قال الامام السیوطی رحمہ اللہ تعالیٰ فی اتمام الدرایۃ شرح النقایۃ ونعتقد ان امامنا الشافعی ومالکا وابا حنیفۃ واحمد وسائر الائمۃ علی الہدی من ربہم فی العقاید وغیرہا ونعتقد ان الامام ابا الحسن الاشعری امام فی السنۃ ای الطریقۃ المعتقدۃ مقدم فیہا علی غیرہ ونعتقد ان طریقۃ ابی القاسم الجنید سید الطائفۃ الصوفیۃ علما وعملا وصحبۃ طریق مقدم فہو خال عن البدعۃ دائر علی التفویض والتسلیم والتبری عن النفس مبنی علی الکتاب والسنۃ انتہی وقال الشیخ ابو النجیب السہروردی رحمہ اللہ تعالیٰ فی آداب المریدین العلماء المجاہدون فی متابعۃ الرسول صلی اللہ علیہ وسلم المقتدون بالصحابۃ ثلثۃ اصناف اہل الحدیث والفقہاء والصوفیۃ فاما اصحاب الحدیث فانہم تعلقوا بظاہر الحدیث واشتغلوا بسماعہ ونقلہ وتمییز صحیحہ من سقیمہ وہم حراس الدین ورعاتہ واما الفقہاء فانہم فضلوا علی اصحاب الدین بعد قبول عملہم بما حضوا بہ من الفہم والاستنباط فی فقہ الحدیث والتعمق بدقیق النظر واما الصوفیۃ فانہم تفقوا مع الطائفتین فی معتقداتہم واصول عملہم ولم یخالفوہم فی معانیہم ورسومہم ثم انہم خصوا بعد ذلک بعلوم واحوال سنیۃ کالتوبۃ والزہد والورع والصبر والرضاء والتوکل والمحبۃ والمشاہدۃ والیقین والقناعۃ والصدق والاخلاص والشکر والذکر والفکر والمراقبۃ والاعتبار والوجد والجمع والتفرقۃ والفناء والبقاء ومعرفۃ النفس ومجاہداتہا ورياضاتہا وذوق الرضیۃ والشہوۃ الخفیۃ والشرک الخفی وکیفیۃ الخلاص منہا انتہی وفی الرسالۃ القشیریۃ قد جعل اللہ تعالیٰ ہذہ الطائفۃ صفوۃ اولیاءہ وفضلہم علی الکافۃ من عبادہ بعد رسلہ وانبیاءہ وجعل قلوبہم معادن اسرارہ واختصہم بین الامۃ لطوالع انوارہ فہم الغیاث والدائرون فی عموم احوالہم مع الحق بالحق صفاہم من الکدورات البشریۃ ورقاہم الی محال المشاہدات بما تجلی لہم من حقایق الاحدیۃ ووفقہم بالقیام بآداب العبودیۃ واشہدہم مجاری احکام الربوبیۃ فقاموا بادائہا علیہم من واجبات التکلیف وتحققوا بما منہ سبحانہ لہم من التقلیب والتصریف انتہی وقال بعض العلماء من مشائخ الشریعۃ قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم کبراء الدین ومقتداء اہل الیقین جامعون بین [illegible]

ہم ارباب الاحوال واصحاب الکمال عقایدہم الصافیۃ مبنیۃ علی اصول صحیحۃ [illegible]

الامۃ مؤیدۃ بدلایل نقلیۃ وشواہد عقلیۃ ومع ذلک ہم اہل الذوق والوجد [illegible]

مذاہب السنۃ والجماعۃ وعقایدہم بعیدون عن البدعات والضلالات ہم نجوم ہدایۃ وہم رشیاطین [illegible]

انتہی قال فی فصل الخطاب ومن جملۃ العلماء المجتہدین ابو العباس احمد بن الشریح وکان یجتہد اولا فی العلوم الشرعیۃ

Marfat.com

وبه انتشر مذهب الشافعی رحمه الله تعالیٰ فی الآفاق کان لعظیم المشائخ وارباب الاحوال وبحیرهم یقول عن کمال ورعه وعلمه هذه رموز قوم لانعرفها للقائم وکلامهم صولة ماهی صولة مبطل انتهی هذا کلام المقبولین من الفقهاء والمحدثین والمتکلمین فی الصوفیة وطریقهم واما الفقهاء المحدثون الذین وقعوا فی الصوفیة وطعنوا فیهم انما وقیعتهم وطعنهم فی ارباب توحید الوجود لا اصحاب توحید الشهود علی ما فصلوا فی کتبهم وارباب توحید الوجود طائفتان طائفة الموحدین وطائفة الملحدین کالمتکلمین فانهم ایضا طائفتان طائفة اهل الهدایة والسنة کالاشعریة والماتریدیة وطائفة اهل البدعة کالمعتزلة ویقال لهما المتکلم سنیا کان او معتزلیا فهذه ثلث طوائف الاولی منها وهی الشهودیة مقبولة عند الکل والثالثة منها مردودة عند الکل واما الثانیة فهی معذورة عند المحققین من المشائخ الصوفیة والشهودیة ومطعونة عند بعض العلماء وقد بینا الوجودیة الموحدین والملحدین فی مقدمة الفتوحات الغیبیة شرح العقائد الصوفیة علی وجه یشفی الصدور ویفید السرور ان اردت زیادة الاطلاع فارجع الیها فقد ظهر لک مما مر ان طریق الصوفیة دائر علی الکتاب والسنة واجماع اهل الکمال ولم ینکر علی طریقهم وعلیهم الا جاهل او متعصب عنید لم یسلک مسلک الدیانة علی التحقیق وحاشا ان یقع العلماء الثقات المحققون الذین هم علماء الآخرة فی الاولیاء الکرام لان لهم علم من الکتاب والسنة فی شرفهم وکمالهم وعلو رتبتهم عند الله سبحانه نعم وقد جرت عادة الجهلة بل عادة علماء الدنیا الذین ورد فیهم اتامرون الناس بالبر وتنسون انفسکم وورد ایضا لم تقولون مالا تفعلون کبر مقتا عند الله ان تقولوا مالا تفعلون علی الانکار من احوال الاولیاء ومقاماتهم والطعن فیهم وطریقهم ومع هذا یؤذون الاولیاء الکرام ولا یعلمون ان هذه الطائفة قد خصهم الله تعالیٰ لقربه من الامة بعد الصحابة فبالاشتغال باذاهم یحصلون لانفسهم الویل کل الویل وقد ورد عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله تعالیٰ قال من عادی لی ولیا فقد آذنته بالحرب الحدیث رواه البخاری ای من عادی ولیا واحدا من اولیائی فقد اعلنته بمحاربتی ایاه لاجل ولیی او بمحاربته ایای یعنی فکانه محارب لی قال الائمة لیس فی المعاصی ما توعد الله ارتکابها بانه محاربة الا هذا واکل الربوا وهذا یدل علی ما فیهما من الخصلتین من عظیم الخطر اذ محاربة الله للعبد تدل علی سوء الخاتمة لان من حارب الله تعالیٰ لا یفلح ابدا فعلیک بتمکین القلب فی محبة هذه الطائفة فانهم من خواص امة محمد صلی الله علیه وسلم **المطلب الخامس** فی انه لعلک تسأل عن اوصافهم واحوالهم وعظمة شانهم فاقول قد عرفت ان هذه الطائفة من خواص امة محمد صلی الله علیه وسلم لهم اوصاف خاصة واحوالات منیفة وعظمة شریفة لیسا هم لغیرهم تفردوا باعمال صالحة دائرة علی الکتاب والسنة واقوال مطابقة لاقوال صاحب النبوة وصدق فی العزیمة وقوة فی الدین وزهد فی الدنیا واغتنموا الخلوة والوحدة واتخذوا لنفوسهم زوایا واختاروا الجلوس بهم مجتمعون فیها تارة وینفردون اخری اسوة حسنة باهل الصفة فصفت بواطنهم عما دون الحق وانقطعت قلوبهم عما شغلهم عن الحق ونقت ظواهرهم عن الریاء وعجب النفس فیما یعملون وفی عوض ما عملوا لا یطمعون لانهم یرون انفسهم مقصرین وبسجالک ما عبدناک حق عبادتک قائلون والمقصر یخاف الملامة ولا یطمع وان اکثر الخدمة فاثمرت لهم صنایع الاعمال سنی الاحوال وتهیا لهم صفا الفهوم لقبول العلوم فجاوزوا بالعلم الدراسة الی علم الوراثة وفازوا من نقاء الاسرار الی صدق الفراسة فکلت افهامهم وانارت اعلامهم فهموا عن الله وساروا الیه واعرضوا عما سواه وفنوا فیه حرقت

Marfat.com

الحجب انوارہم وحالت حول عرش حقیقۃ الحقائق اسرارہم عمیت عما دونہا ابصارہم فجالت عند ذوی عرش حقیقۃ الحقائق
اقطارہم ہم ارضی الصورۃ سماوی السریرۃ التحقوا بملاء الاعلی وسجدوا باسم ربہم الاعلی خاطبوا من یحسن البشریۃ وارتقوا الی
علیین الروحانیۃ فصار لہم بعد اللسان لسان وبعد البیان بیان وبعد العرفان عرفان وبعد الاحسان احسان وبعد
الایمان ایمان ہم من بین الخلایق ربانیون ومن الاشباح روحانیون وفی الارض سماویون حاضرون غایبون
جالسون سایحون نحسبہا حامدۃ وہی تمر السحاب ولہم بمقتضی ذلک اشارۃ یتعاہدونہا واصطلاحات تشیر الی المعانی
یعرفونہا وغرض من الاحوال یجدونہا وکان ذلک ویزالہم لاءمعۃ فاسم الصوفیۃ سمتہم معرفۃ اللہ سبحانہ صفتہم والعبادۃ
حلیتہم والتقوی شعارہم وحقایق الحقیقۃ بل حقیقۃ الحقایق اسرارہم اخذ ذلک الخاص عن السلف فلم یزل یدعو الاول
الثانی والسابق التالی بلسان الافعال لا بلسان الاقوال حتی ذلک رسما مستمرا وخبرا مستقرا فی کل عصر وزمان وآن بعد آن
فلما قلت الرغبۃ فی الفعل وفتر طلب الحقیقۃ وقنعوا بالمجاز والرسم صار الحال قالوا الحقیقۃ عبارۃ والمعنی صورۃ حتی قالوا المحبۃ
کذا والحال کذا والمقام کذا والتلوین کذا والتمکین کذا وتجلی الافعال کذا وتجلی الصفات کذا وتجلی الشیونات کذا والاعتبارات
کذا وتجلی الذات والفناء والبقاء کذا والرجوع کذا اخلاف اہل الحقیقۃ فان شدۃ عنایتہم کانت فی الحقیقۃ دون الرسم و
فی المعنی دون الاسم فذہب المعنی وبقی الاسم وغابت الحقیقۃ وحصل الرسم وکمن اللباس الظاہر مکان التحقق والدینۃ
مقام التصدیق فادعی ہذا المذہب من لم یتصف بہ علما وعملا وقام فی مقعدۃ من لم یعرفہ اصلا وادخل فیہ مالیس منہ من
الرقص والطرب ونسب الیہ مالیس فیہ من اللہو واللعب وسمی الرقص سماعا حقیقۃ والزندقۃ وصدیقیۃ وزعم ان علمہ
ماعلمہ لا ماعلم عالم فطب الناس من طالبی الحق الحق عمن ادعاہ وصحبہ کل من یطلب الحقیقۃ لان یجد عندہ ما یتمناہ
فلم یجد وافیہ الا الہوس ولم یرد منہ الا القول بالمحال من الوسواس فمن ہذا ظنوا ان ہذا المذہب باطلا فسموا اہلہ جہالا
وقال بعضہم ان ہذا المذہب صلاح ظاہرہ مجرد عن المعنی وخیالیا عما یعنی وقال البعض انہ حیاۃ میتۃ من غیر حقیقۃ
صلبیۃ حتی انکر منہ بعض العلماء وتبعہ العوام فی الانکار وترکوا طلب تصفیۃ الباطن من طریق الاولیاء ولم یعلموا ان الصدق
الصدیق ان ارادوا صوفیا علی التحقیق فانفرد المتحقق بہذا المذہب علما وعملا عن الخلق وسکنت العارف بہ الیہا یطلع
علیہ المدعی البطال غیر اہل الدلق وما منع العلم عن اہلہ انما ممنوعہ من غیر اہلہ وقد ورد النہی عن ایتاء الحکمۃ غیر اہلہا من
اہل القصور خرج ابن ماجۃ عن انس قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم طلب العلم فریضۃ علی کل مسلم ووضع
العلم عند غیر اہلہ کمقلد الخنازیر الجواہر واللؤلؤ والذہب انتہی وانما ظہر النقصان فی صورۃ الکاملین والمدعین فی زمن
المقربین لان النبوۃ قد ختمت والاولیاء الکرام قد اختفوا قال الشیخ الامام [illegible]
القشیری حیث ادرک من تحلی بحلیۃ القوم فی ظاہرہ ویصری عندہ فی باطنہ [illegible]
نساء الحی غیر نسائہا ثم قال ہذا قد اشترک [illegible]
عنہم طرح الرقاع بعضہا علی بعض وذلک شعارہم رضی اللہ [illegible]
اردیہا فاقتفی فی الثیاب المطرحۃ الاعلام المشہورۃ [illegible]

Marfat.com

مرقعۃ فرحم اللہ سید ہذہ الطائفۃ اباالقاسم جنید حیث انشد لما رای من فساد الحال شعر اہل التصوف قد مضوا صار التصوف محرقہ + صار التصوف رکوۃً سجادۃً ومرقعہ + صار التصوف صیحۃ وتواجدا ومبطقہ + کذبتک نفسک لیس ذی سنن الطریق الملحقہ + انتہی وقال الشیخ عمر بن فارض المصری رحمہ اللہ تعالیٰ فی قصیدتہ الخمریۃ شعر ولم یبق منہا الدہر غیر خشاشۃ + کان خفاہا فی صدور النہی کتم + ومن احشاء الزنان تصاعدت + ولم یبق منہا فی الحقیقۃ الاسم + فلم یبق منہا فی الحقیقۃ الاسم + فلم یبق فی زماننا ہذا من مدامۃ المعرفۃ الالہیۃ وانوارہا وشراب المحبۃ الحقیقیۃ واثارہا التی ظہرت من بواطن القلوب الکاملۃ النفوس الواصلۃ الموصلۃ للنفوس الناقصۃ الی کمالاتہا وہی نفوس الانبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام والاولیاء الداعین الی الحق نفوسہم بایصالہم الی مقعد الصدق بین ایدی الناس الاشیاء قلیلا وہی البقیۃ التی بہا بقاء جبوۃ العارفین المستورین عن اعین الاغیار وباقیہا انکتم عن البصائر والابصار حتی کان اختفاء ہا ایضا مختفیا ای صارت بحیث لا یشعر بہا وباختفائہا ایضا وذلک لظہور الناقصین فی صورۃ الکاملین والمبعدین فی زی المقربین لان النبوۃ قد انختمت والاولیاء قد اختفوا فعلی ہذا یجب علی الطالب ان یحتاط فی اخذ طریق الفقر والفناء من مشائخ الزمان وقد ورد فی الحدیث الصحیح العلم دین فانظروا عمن تاخذون دینکم انتہی فان جہال الصوفیۃ قد ترکوا متابعۃ سید المرسلین صلے اللہ علیہ وسلم وفضوا الطریق المستقیم طریق الذین انعم علیہم وسلکوا طریق الضالین الذین غضب علیہم فضلوا واضلوا انت وایاہم لنعم ان وجدت شیخا مستقیما تلک العکوف علی بابہ بصدق النیۃ وخلوص الطویۃ وسنذکر لک شیأ من شرائط المشیخۃ واوابہا فکن علی بصیرۃ وباللہ التوفیق المطلب السادس فی ان العلماء الثقات بل قالوا بالطریق الصوفیۃ واخذوہ ام لا اقول نعم قال بذلک العلماء الکرام من الفقہاء والمحدثین والمتکلمین من الثقات مثل الشریح المذکور وعبید اللہ صاحب التوضیح وابن الملک شارح القدوری والوقایۃ من العلماء المجتہدین والمرجحین ومثل القسطلانی والشیخ ابن حجر والنووی والشیخ جلال الدین السیوطی والسخاوی والدمیاطی والذہبی والعلائی وغیر ذلک من المحدثین ومثل الامام الغزالی وغیرہ من المتکلمین واجمعوا علی ان طریق الصوفیۃ اصوب الطرق الی اللہ واکثرہم اخذوا ہذا الطریق قد بینا ذلک فی مکتوب رفع الخرقۃ فارجع الیہ ویغنیک من ذلک کلہ قبول ائمۃ المذاہب الاربعۃ ایاہ واخذہم ہذا الطریق وقد حصل لنا الاتصال بہم بفضل اللہ تعالیٰ وعونہ من طریق سلسلۃ الصحبۃ وہی مقبولۃ عند اصحاب الجرح والتعدیل وتکلمتہا الافاقۃ اہل الفاقۃ اعلم انہ حصل لنا بحمد اللہ سبحانہ ہذہ السلسلۃ متصلۃ الی خیر البریۃ صلے اللہ علیہ وسلم فی جمیع طرق المشائخ قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم ومع ذلک افردہا تبعا لافراد بعض المشائخ الکرام لہا فی فہارسہم مقتصرا علی سندین فقد صحبت بفضل اللہ تعالیٰ ولطفہ الجزیل کثیرا من اخیار عباد اللہ تعالیٰ منہم قطب الاقطاب مرشدی الشیخ والشاب محمد مسعود البشاوری قدس سرہ وہو صحب جامع البحرین ممکن الثغرین محمد سعید اللاہوری قدس سرہ وہو صحب العالم الربانی السید محمود بن السید علی الشیخانی الشافعی وہو صحب الشیخ عبد الرزاق والد السید الشیخ شرف الدین وہو صحب السید الشیخ جلال الدین وہو صحب الشیخ شہاب الدین احمد وہو صحب اخاہ وشقیقہ الشیخ جمال الدین عبد اللہ وہو صحب الشیخ صفی الدین ابا الوفاء وہو صحب اخاہ وشقیقہ الشیخ شہاب الدین احمد وہو صحب والدہ الشیخ شہاب الدین ابا العباس

Marfat.com

احمد وهو صحب الشيخ شرف الدين يحيى وهو صحب والده السيد السند سند قضات المسلمين عمام الدين ابا الصالح نصر وهو صحب والده وقدوته وبركته ووسيلته الى الله السيد السند الشيخ عبد الرزاق وهو صحب والده وشيخه وقدوته الى الله تعالى سيدنا وقبلتنا والهامنا حجة الحق على الخلائق ابا محمد محى السنة الشيخ عبد القادر بن صالح الجيلانى ثم البغدادى رضى الله تعالى عنه وهو صحب ابا الخطاب محفوظ الكوذانى وهو صحب ابا يعلى وهو صحب مولانا الحسن بن حامد وهو صحب مولانا ابا بكر عبد العزيز وهو صحب احمد بن محمد الخلال وهو صحب ابا بكر المروزى وهو صحب الامام عبد الله احمد بن محمد بن حنبل وهو صحب سفيان بن عيينة وهو صحب عمرو بن دينار وهو صحب سيدنا عبد الله بن عباس رضى الله تعالى عنهما وهو صحب سيدنا قبلتنا وركن ايماننا وذخرنا وشفيعنا وقدوتنا الى الله تعالى النبى الامى العربى صلى الله عليه وسلم عدد خليفه ورضاء نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته حتى قبضه الله تعالى ثم صحب خليفته ابا بكر الصديق ثم بعده عمر الفاروق ثم بعده صحب عثمان ذى النورين ثم صحب عليا رضى الله تعالى عنهم والسند الآخر وبهذا السند الى الامام احمد وهو صحب الشافعى رضى الله تعالى عنه وهو صحب مالكا ومحمد بن الحسن الشيبانى وهو صحب الامام ابا حنيفة ومالكا وايضا صحب الامام جعفر الصادق وهو صحب والده محمد الباقر وهو صحب والده زين العابدين وهو صحب والده الامام حسين بن على وهو صحب والده النبى الكريم عليه صلوات الله وسلامه ورضى الله تعالى عنهم اجمعين وهاتان السلسلتان مع علو سنديهما من اللطائف الاتصال بالخلفاء الاربعة وائمة المذاهب واهل البيت فافهم ورأيت فى بعض الرسائل ان لسيدنا ابى حنيفة رحمه الله تعالى صحبة بفضيل بن عياض وحكى انه قال بعد ما حصل له هذه النعمة العظمى والغنيمة الاسنى لولا السنتان لهلك النعمان انتهى فاذا صح لك الحال فما حملك على الوقيعة فى طريق اهل الكمال عصمنا الله تعالى عن الانكار فيهم وعن زيغ الابصار فانه يذهب الانوار ويخرب الديار ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب المطلب السابع فى ان الذكر هل هو سبب لحصول المعرفة ام لا اقول اولا نعم الذكر هو السبب الاكمل المفيد الذى به وصل المقربون الى الحق سبحانه والعمل المخصوص الذى به يتوجه اليه سبحانه والطريق الاقرب للموصول اليه جل مجده وحصول المعرفة انكان ماخوذا من الشيخ الكامل المكمل لان الذاكر اذا ذكر المحبوب الحقيقى بلسانه وذكر محبس انسه فى مقام قدسه وشرب شراب المعرفة حين وصله فى مسبدة تذكر التقوس الناطقة والطبائع الاصلية واقرائها الملكية واخوانها الحقيقية ولذاتها الازلية كما اشار اليه عمر بن الفارض المصرى فى قصيدته شعر شعرنا على ذكر الحبيب مدامة + سكرنا بها قبل ان يخلق الكرم + وقال فيها ايضا شعر وينبيه مرشد المخلص حلو خطابه + ويذكره بشرى بوعد قديمة + فبحكم حب الوطن من الايمان ياخذه الوجد العام والسكر التام الذى لا اختيار عليه ولا ايمان فيه يكمل المحبة ويفيد العشق ويعطى اليمان ويورث الدهشة والمراتب البهية والمقامات [illegible] والتخلص من الدركات السفلية وغيره ذلك من الكمالات فى اعيان الكاملين [illegible] ان الذكر اللسانى ادنى المراتب واليه اشار الجنيد رحمه الله تعالى شعر [illegible] واما ذكره بالذكر القلبى الذى هو النطق بالحقيقة كما قيل شعر ان الكلام لفى الفواد وانما + جعل اللسان على الفؤاد دليلا +

Marfat.com

وهو استحضاره للمذكور للتوجه تام اليه اوبالذكر القلبي اوالروحي اوبالسري الذي هو المسامرة الروحية ومناغات السر مع المحبوب الحقيقي فيكون اللذة اتم والفيض اكمل والوجد اقوى والسكر اغلب لوجود التجليات الالهية والفيوضات الرحمانية و يحصل له المعرفة والاسلام الحقيقي والايمان الشهودي الى غير ذلك من المناصب العالية وللذكر مراتب فانه لساني و قلبي وروحي وسري وخفي واخفى وجميع هذه الاذكار نتيجة الذكر الاصلي عن عين عبده الذي لولاه لما كان وجود ولا ظهور ولا روح ولا سرور وهو عبارة عن العلم الذاتي الازلي يتعلق بعين العبد حالة ثبوته في العلم ولما كان عين العبد في العلم والروح قابلة للتجليات الالهية الموصلة الى الكمالات المنيفة لعين العبد في الحق سبحانه شاربة شراب الود من ايدي سواقي الاسماء والصفات في مجلس الحقائق الغيبية والارواح العينية قبل ان يوجد في هذه الصورة العنصرية والهيكل الهيولانية فيه الذكر له المعاملة التي جرت معه في وطنه القديم وفيه قبل مثنوي اين وطن مصر وعراق و شام نيست ها اين وطن شهريست كاز انجا نام نيست ها وهذه المعاملة كانت لاعيان الاقطاب والكمل وارواحهم قبل ظهورهم في هذه الصورة البشرية وكلهم كانوا محبين في جلال الله تعالى ازلا فنسوا ذلك عند تطرق الحجب فاذا ذكروا الله تعالى تذكروا ما نسوا قال جلال الدين الرومي في المثنوي بيت بشنو از نے چون حكايت ميكند ها از جدائيها شكايت ميكند ها وهنا سر لطيف وامر غريب لا ينبغي ان يذهب عليك وهو ان قلق الشوق واضطراب الاشتياق والصيحة من الفراق الذي هو نتيجة عدم الوجدان ومشعر على الفقدان يوجد في سلوك طريق الحق جل ذكره في مقامين الاول يوجد القلق والاضطراب في بداية الحال اذا حصل له ازالة الحجب الظلمانية ووقع نظره على عالم المعين والروحانية فيعلم ان معاملته كانت بالوجود والموهوم وجنته كانت بالحضور بلا معنى والجسوم وكان محجورا من الموجود الحقيقي وهذا ايضا على طريقين الاول انه يجد نفسه محبوسا ومقيدا من العالم الحقيقي فقط والثاني مع علم الحجران يعلم بعلم اليقين ان هذا البعد والمفارقة وجد بعد حصول القربة والمواصلة فالاول محجور والثاني محجور فاقد شوق الثاني واضطرابه ازيد من الاول بل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون ولا شك انهما خارجان من دائرة البداية لكن للاول علم واحد مستلزم لحال واحد وللثاني علمان فله حالان والثاني يظهر قلق الشوق واضطراب الاشتياق وصيحة الفراق في نهاية النهاية التي هو مقام اهل الانتهاء لان معاملة الواصلين الى هذا المقام العالي اعلى من المكاشفات والمحاضرات وراء الوجد والوجدان والشهود والعرفان فانهم لا يلتفتون الى كل ما يسمع في الوجدان وجد من الوجوه وشان من الشئون لان معاملتهم متعلقة بمرتبة غيب الغيب والبطن البطون التي لا يتعلق بها الكشف والشهود اصلا ولا يتطلعون ولا يرضون بما حصل لهم من دقائق السر في الافعال والصفات وخفايا اسرار الشئون والاعتبارات لان اعينهم مكحلة بكحل ما زاغ البصر وما طغى واليه يشير قول الشيخ ابي بكر الشبلي رحمه الله الذي قال حين سمع قول سائل شعرا سائل عن سلمى فهل من مخبر تكون له علم بها اين تنزل + فصاح اشد صيحة فقال والله ما في الدارين غيره المطلب الثامن في ان الذكر هل يكون لسانيا فقط او يكون قلبيا ايضا اقول يكون لسانيا وقلبيا قال الفقهاء الذكر اما يكون باللسان واد عاه ان يسمع نفسه على القول ولا يعتبر بدون ذلك كما في القراءة والطلاق والعتاق والنكاح والذي بالقلب هو فعل القلب من قسم العلم والتصور وليس يذكر كما هو ليس بقراءة وانما

Marfat.com

Marfat.com

والیقین ویتاثرونها علی سائر الاذکار فیها خواص لیس الطریق الی معرفتها الا الوجدان والذوق انتہی اقول وکیف لا لان فی النفی ینفی فی بصر بصیرتہ وجود ماسوی اللہ وفی الاثبات یبقی فی بصر بصیرتہ اللہ جل مجدہ فی الفقرۃ الاولی ینتہی السیر الی اللہ وفی الفقرۃ الثانیۃ یتحقق السیر فی اللہ فیشرق النور فیذہب الدیجور فیحصل لہ البقاء باللہ ویصدق علیہ اسم الولایۃ الخاصۃ ولما المشائخ للمریدین بان یلصقوا السنتہم الی حنکہم ویقولون بالسنۃ قلوبہم لا الہ الا اللہ ویشیرون فی لا الہ الی نفی ماسوی اللہ و فی الا اللہ الی اثبات ذاتہ وصفاتہ ویریدون بکلمۃ لا الہ لا معبود ولا مطلوب ولا مقصود ولا محبوب ولا موجود ولا مشہود بحسب مراتبہم وما ہل الذکر الجلی یشیرون بالنفی الی الجانب الایمن وفی الاثبات الی الجانب الایسر فہذہ کلہا اصطلاحات للمشائخ الکبار واستحسانہم اختاروا فی مقام الاظہار والاسرار لتکمیل الایمان والاسلام فجازوا علیہ المحققون من الفقہاء والمحدثین واختار بعض المشائخ من المتاخرین رحمہم اللہ تعالی اللہ اللہ ونقل من الفتوحات المکیۃ دخلت علی بعض شیوخنا وکان مستہزا بالذکر وکان ذکرہ اللہ لا یزید علیہ شیأ فقلت یا سیدی لم لا تقول لا الہ الا اللہ فقال یا ولدی الانفاس بید اللہ فاخاف ان یقبض روحی عند ما اقول لا ولا الہ فاقبض فی دہشۃ النفی وسئلت شیخا آخر بمن ذلک فقال لی ما رات عینی ولا سمعت اذنی من یقول اللہ غیر اللہ فلم ابعد من النفی فاقول کما سمعت یقول اللہ اللہ فاقول ویدل علی اختیارہم ہذا الاسم المبارک قولہ تعالی الا بذکر اللہ تطمئن القلوب اذا القلوب تطمئن بذکرہ فالارواح تسکن الی معرفتہ وہو المقصود من النفی والاثبات فان جوہرۃ ہذہ الصدفۃ وکعبۃ حرمہا وحجر کعبتہا وحضرت روضتہا وزہرۃ شجرتہا وثمرۃ زہرتہا ومعنی قصدتہا ومعنی صورتہا التی تشیر سویداء القلوب الیہ وتنعکف السرائر بصفاتہا علیہ ہو ہذا الاسم لانہ الاسم الاعظم للجناب المعظم فہو المقصود من کلمۃ الاخلاص وانما جاءت لفظۃ لا الہ دالۃ علیہ مشیرۃ الیہ کالحاجب بین یدیہ الا تری انہ الی ہذا الاسم آخر الکلمۃ مشیرا ان لا شئ بعدہ ولفظۃ لا الہ تنادی ان لا شئ قبلہ فلہ الامر من قبل ومن بعد والجمہور علی ان الاسم الاعظم ہو اللہ وقد قال القطب الربانی الغوث الصمدانی سیدنا الشیخ عبد القادر الجیلانی قدس سرہ الاقدس وافاض علینا من برکاتہ الاسم الاعظم ہو اللہ لکن بشرط ان تقول اللہ ولیس فی قلبک سوی اللہ قیل ہذا الاسم للعوام اجراءہ علی اللسان والذکر بہ علی الحنکیۃ والتعظیم وللخواص ان یتاملوا ویعلموا انہ لا یلیق الا علی موجود فائض الوجود جامع الصفات الالوہیۃ منعوت بنعوت الربوبیۃ ولخواص الخواص ان تستغرق قلوبہم باللہ فلا یلتفت الی ما سواہ ولا یرجو ولا یخاف محایاتی وبذرا الا ایاہ لانہ ہو الحق الثابت وما سواہ باطل ومن ثم قال صلی اللہ علیہ وسلم کما رواہ البخاری اصدق کلمۃ قالہ الشاعر کلمۃ لبید الا کل شئ ما خلا اللہ باطل وکل نعیم لا محالۃ زائل نعم المفید للتوحید فی مقام التفرید قول لا الہ الا اللہ ولہذا امر بہ الانبیاء والرسل علیہم الصلوۃ والسلام فلکل من الفریقین لاختیارہم وجہ وحال وذوق وجدان ویحکی ان بعض مشائخ الطریق من اہل المعرفۃ والتحقیق کان اذا جاء مرید الیہ لیجلسہ بین یدیہ وتلا الاسماء الحسنی علیہ وینظر الی وجہہ فای اسم راہ اشرقی وجہہ انفعالا لقنہ ولو تعددت الاسماء لموافقتہا لفتورہ اعتدالا وتمکنا کما لا المطلب التاسع فی الاجتماع الذکر ہل ندب الاجتماع الذکر والتسبیح والتحمید والتکبیر ویستحب الحلقۃ لہا ام لا اقول نعم ندب الاجتماع لہا ویستحب الحلقۃ ویکرہ المفارقۃ عنہا من غیر عذر قال اللہ تعالی واصبر نفسک مع الذین یدعون ربہم بالغداۃ والعشی

Marfat.com

یریدون وجہہ ولا تعد عیناک عنہم واخرج الترمذی من حدیث انس قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا قالوا وما رياض الجنة قال حلق الذكر انتہی حلق بکسر الحاء والفتح قال الطیبی بکسر الحاء وفتح اللام جمع الحلق مثل قصعة وقصع وہی الجماعة من الناس یستدیرون کحلقة الباب وغیرہ وقال الجوہری جمع الحلقة حلق بفتح الحاء علی غیر قیاس وحکی ان حلقة بالتحریک والجمع حلقة انتہی وکانہ اراد بالجمع الجنس قیل ہذا الحدیث مطلق فی المکان والذکر یحمل علی المقید المذکور فی المساجد والذکر فی الحدیث الذی اخرجہ الترمذی عن ابی ہریرة مرفوعا اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا قلت ومارياض الجنة قال المساجد قلت وما الرتع یارسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم قال سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر انتہی وقیل ہی مجالس الحلال والحرام والاظہر حملہ علی العموم وذکر المفرد الاکمل بالخصوص لاینافی تعمیم النص حاصل المعنی فامرتم جماعة یذکرون اللہ فاذکروہ انتم موافقة لہم فانہم فی ریاض الجنة وقد ثبت بالاحادیث المذکورة فی الباب وبغیرہا من الاحادیث فضل الاجتماع للذکر والتسبیح والتحمید والتکبیر والظاہر انہ علی ذکر واحد فانہ ان کان کل واحد علی ذکر علیحدة فان کان سر المجدوی الاجتماع غیر ظاہرة وان کان جہرا وکل علی ذکرہ ففیہ اساءة الادب بالتخلیط وغیر مما لا یسوغ فی حدیث الناس فضلا عن ذکر اللہ سبحانہ وتاویل الذکر بالعلم مرة وبذکر الآلاء اخری بعید خلاف الظاہر وتاویل التسبیح والتکبیر والتحمید بالتفکر فی التوحید وصفاتہ ابعد والنصوص محمولة علی ظواہرہا مالم یصرف عنہا الدلیل ولعلک تسئل عن شرائط الذکر فاقول منہا الاخلاص للہ تعالی والقلب الحاضر لوجہہ سبحانہ فانہ لا یقبل ذکرا من قلب غافل لاہ وان لم یحضر القلب لم یترک الذکر لان من لم یدرک الکل ولیشکر علی انہ شغل عضو منہ بذکرہ تعالی ویسال منہ ان یحضر قلبہ والتنظف والتطہر بالوضوء والسواک فی فمہ تغییر ازالہ بالسواک واستقبال القبلة ان لم یکن فی الحالة والجلوس علی الرکب وقد جلس النبی صلی اللہ علیہ وسلم متربعا بعد صلوة الصبح الی الاشراق وبعد العصر الی الغروب وتنظف الموضع الذی یذکر اللہ فیہ وخلوہ عن الاغیار ومتاع الدنیا قالوا الدنیا ما شغلک عن اللہ تعالی والتذلل والتخشع والسکینة والوقار والتجنب عن التغنی بالالحان والافراط فی رفع الصوت وخفضہ افضل وعدم استعجال التاثر وغیر ذلک مما یسیء للسالکین الی اللہ المخلصین للہ فی اثناء الاذکار فان لکل شان وقت وقد قرر من استعجل الشیء قبل اوانہ عوقب بحرمانہ وعدم الحرص علی تحصیل کثرة الذکر بالعجلة فلذلک یستحسن المشایخ والعلماء ان الذاکر یکمل عدوتہ بقولہ لا الہ الا اللہ لقدر الف ولا یزید علی قدر خمس الفات لانہ اکثر ما ثبت عنہ صلے اللہ علیہ وسلم عند القرائ مع تجویز القصر فی الاداء واما مدالہ فلحن لا یجوز زیادتہ علی قدر الف تسمی مدا طبیعیا وذاتیا وذلک لفظ الجلالة اذا وصل وجوزہ ایضا للتعظیم واما وقفا فیجوز طولہ وقصرہ وتوسطہ والاول اولی لکنہ قد ثلث الفات علی المختار واحضارہ فی الذکر بالقلب مع کل مرة وہو ان یقول بلسانہ لا الہ الا اللہ وبقلبہ لا معبود الا اللہ لیخلو الوسواس ویصفو القلب وتحصیل [illegible]
یقول عند ہذہ الحالة بقلبہ لا مطلوب الا اللہ ولبقاء الخواطر کلہا یقول لا موجود الا اللہ لشہادة [illegible]
النقشبندیة ان المبتدی یتصور فی لا الہ لا معبود والمتوسط یلاحظ لا مقصود والمنتہی [illegible]
السیر الی اللہ ولم یوضع القدم فی السیر فی اللہ بملاحظة لا موجود الا اللہ کفر قبل [illegible] تصرف فی الالباب والمقامات [illegible]
وفیہا اقوال فما وجد من الشیخ المرشد یداوم علیہ حتی یظہر اثرہ فی القلب فاذا کان غایة الذکر فیہ یسری الی جمیع الاعضاء فتنور

Marfat.com

بنور الذکر ثم بنور المسمی ثم یترتب علیہ الواردات والحالات والمقامات الی غیر ذلک وانما یلزم الذاکر الشرائط والآداب اذا کان
واعیا لعقلہ ومختارا للذکرہ واما اذا سلب للذکر اختیار الذاکر وغاب عن عقلہ فلا حرج علیہ حینئذ یستعمل کیف مایجری علی لسانہ علی
انواع مختلفۃ لکنہا محمودۃ وصاحبہا مشکور علیہا فربما یجری علی لسانہ اللہ اللہ او ہو ہو وغیر ذلک فان قلب اللسان فی
ہذہ الحالۃ فالعبرۃ بالمقاصد لا بالالفاظ لان المعتبر سلامۃ القلب والذوق والحضور لا تقلب اللسان بالسہو والنسیان
ولغلبۃ الاحسان وقد ورد فی الحدیث الذی اخرجہ مسلم عن انس قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اللہ اشد فرحا
بتوبۃ عبدہ حین یتوب الیہ من احدکم کانت راحلتہ بارض فلاۃ فانفلتت منہ وعلیہا طعامہ وشرابہ فآئس منہا فاتی
شجرۃ فاضطجع فی ظلہا قد آئس من راحلتہ فبینما ہو کذلک اذ ہو بہا قائمۃ عندہ فاخذ بخطامہا ثم قال من شدۃ الفرح اللہم
انت عبدی وانا ربک اخطا من شدۃ الفرح المطلب الحادی عشر فی ان الجہر بالذکر ہل یجوز ام لا اقول اختلف فیہ قال البعض بجوازہ بل استحبابہ وذہب البعض
الی انہ حرام او مکروہ او بدعۃ والحق انہ جائز فانا اذکر دلایل الطرفین ثم تمسکہا فی الباب مع ما سنح لی فی ترجیح الجواز بہ
بعون اللہ وتوفیقہ وہو ولی الارشاد فاما متمسک المثبت فما ورد فی القرآن المجید قولہ تعالی حیث امر بذکر اسمائہ الحسنی
قل ادعوا اللہ او ادعوا الرحمن ایا ما تدعوا فلہ الاسماء الحسنی وقولہ اذکروا اللہ ذکرا کثیرا وقولہ قل ہو اللہ احد ومقتضی الامر الوجوب
علی الصحیح وہو مطلق غیر مقید بالاخفاء والبطال الاطلاق نسخ فیجب ان یطلق وما فی فتاوی الصوفیۃ مع تفسیر النبی صلے اللہ
علیہ وسلم فاذا قضیتم الصلوۃ فاذکروا اللہ قیاما وقعودا وعلی جنوبکم اے اذکروا اللہ بعد الفراغ من الصلوۃ بالتعظیم والتقدیس
فی الاعلان والاسرار بالاہبال والنہار ہکذا فی خزانۃ الروایات فی آخر فصل الشروع فی الصلوۃ وما فی شرح الشمائل للبیہقی وکان
یعلمہم الصحابۃ رضی اللہ عنہم ثم یقول الکلمۃ الطیبۃ مع اصحابہ بعد اداء الصلوۃ متصلا وفی روایۃ یجہر مع الصحابۃ وما فی شرح الکرخی سئل
عن ابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالی عن الذین یمنعون الکلمۃ الطیبۃ بعد الصلوۃ متصلا یقال ہم الرافضون لان فی الترک خلاف
قول النبی صلے اللہ علیہ وسلم واصحابہ لانہ صلے اللہ علیہ وسلم کان یجہر مع الصحابۃ الکلمۃ الطیبۃ بعد اداء الصلوۃ متصلا
کذا فی صلوۃ الظلمۃ البررۃ وخالصۃ الحقائق والمصفی وما فی المشکوۃ عن عبد اللہ بن الزبیر قال کان رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم اذا سلم من صلوتہ یقول بصوتہ الاعلی لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک والحمد وہو علی کل شئ قدیر
ولا حول ولا قوۃ الا باللہ ولا نعبد الا ایاہ لہ النعمۃ ولہ الفضل ولہ الثناء الحسن لا الہ الا اللہ مخلصین لہ الدین ولو کرہ الکافرون
رواہ مسلم وفیہما ایضا عن ابی ہریرۃ فان ذکرنی فی نفسہ ذکرتہ فی نفسی وان ذکرنی فی ملاء ذکرتہ فی ملاء خیر منہم متفق علیہ
وما فی المحیط وبقول النبی صلے اللہ علیہ وسلم بعد اداء المکتوبۃ بصوت رفیع لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ ونحوہ من الاذکار
وشبہ ما الناس فی الجہر بالذکر وہم یقولون برفع الصوت اقول وقد وجدت اہل الحرمین علی رفع الصوت بالاذکار بعد
المکتوبات وفعلہم مسلسل وما فی بستان النووی فی باب الاذکار ان النبی صلے اللہ علیہ وسلم کان یجہر مع الصحابۃ رضی اللہ
تعالی عنہم بالاذکار والتہلیل والتسبیح بعد الصلوۃ وما فی کنز العباد وذکر فی مجموع النوازل والفتاوی الخانیۃ والحمامیۃ
والسراجیۃ والتجنیس والمزید ان قراءۃ القرآن بصوت رفیع فی الحمام یکرہ وبصوت خفی لا یکرہ ولا یکرہ
الرفع قلیلا وان رفع صوتہ انتہی اقول ان الحمام لا یکون خالیا من الاناس والقاذورات وما شاکلہما غالبا وقد کان

Marfat.com

بعض الناس بکشوف العورة واذا کان التسبیح والتہلیل فی الحمام بصوت یرفع معہ ہذہ الاشیاء جائزا فیجوز فی المساجد والبیوت والزوایا والخلوات مع طہارتہا بالطریق الاولی ویؤید قولنا ماذکرہ الفقیہ الزاہد ابو اللیث رحمہ اللہ تعالی فی کتابہ التنبیہ ان حرمۃ المسجد خمسۃ عشر وذکر من جملتہا ان لا یرفع فیہ الصوت غیر ذکر اللہ وما فی البستان وقیل ان الافضل الجہر بالذکر لان ذلک متعدی الاظہر المستمع شریک القایل وما فی صحیح البخاری ومسلم عن ابن عباس قال کنت اعرف انقضاء صلوۃ رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم بالتکبیر انتہی والعجب کل العجب من الرواۃ انہم لا یروون اذکارا کثیرۃ عن سر اللہ الاعظم صلے اللہ علیہ وسلم اتی بذکر اللہ سبحانہ بعد الصلوات المکتوبات وفی سائر الاوقات لا علی سبیل التعظیم اذ لو امر النبی صلے اللہ علیہ وسلم کیف یحفظونہا وکیف یقولون انہ دعا بہذا الدعاء فی الغدو والآصال ودعا بہذا فی الیمین ودعا بہذا بعد الصلوۃ وعند النوم والطعین الی غیر ذلک وما فی التاتارخانیۃ وذکر فی تفسیر المدارک فی قولہ تعالی فسبح بحمد ربک اے ترفع الصوت بذکر ربک وقد مدح اللہ تعالی نبیہ ابراہیم علیہ السلام فی سورۃ التوبۃ ان ابراہیم لاواہ حلیم الاواہ ہو الذی یرفع صوتہ بالذکر والدعاء والقرآن وکثرۃ التلاوۃ وفی الباب ادلۃ کثیرۃ جدا اما متمسک المانع قولہ تعالی واذکر ربک فی نفسک تضرعا وخیفۃ ودون الجہر من القول وقولہ تعالی ادعوا ربکم تضرعا وخفیۃ وقولہ تعالی انہ لا یحب المعتدین اے المجاہرین وحدیث ابی موسی الاشعری اربعوا علی انفسکم انکم لا تدعون اصما ولا غائبا الحدیث وحدیث ابن مسعود قال لقوم مجتمعین یہللون برفع الصوت ما اریکم الا مبتدعین حتی اخرجہم وذلک من الآیات والاحادیث وقال اعلم ان الاصل المسنون کما فی الکشف والمنہج القویم والہدایۃ والکافی والفتاوی الناصریۃ او الواجب کما فی السیر الکبیر لابی یوسف رحمہ اللہ تعالی والجامع الکبیر لمحمد رحمہ اللہ تعالی وشرح الہدایۃ لمولانا عبد الغفور وشرح الخلاصۃ الکبدانیۃ الفاضل القہستانی وغیرہ فی الاوعیۃ والاذکار کلہا الاخفاء الا فی المواضع المستثناۃ عند المجتہدین علیہم حسب اقوالہم والجہر بہا بدعۃ فہی اما مکروہۃ تحریما کما فی فتح القدیر والمنہج القویم وکشف الحقائق شرح کنز الدقائق والقہستانیۃ شرح مجمع البحرین. فتاوی قاضیخان والظہیریۃ والشرح المنظومۃ لابن شحنۃ واصول الامام السرخسی وشرح اصول الامام الکرخی وشرح الجامع الصغیر للامام المحبوبی وغیرہا او حرام کما فی المنبع شرح المجمع وشرح النسفیۃ للعینی وشرح الہدایۃ لمولانا عبد الغفور والغرائب والزیلعی والبحر الرائق شرح کنز الدقائق وغیرہا فلا یترک ہذا الاصل الا بما وقع علیہ الاتفاق کما فی الجامع الکبیر الی فصل ان الجہر بالذکر بدعۃ غیر مشروعۃ فی کل وقت الا اذا عین الشرع جہرہ کما فی الدرشرح القاروی والغایۃ القہستانی وشرح التنویر وغیرہا وبما ذکر من التحقیق ظہر ان الامر بالذکر والدعاء المقتضی للاخفاء انما للایجاب کما ہو حقیقۃ فیہ عند الجمہور او الندب الشامل لسنۃ الہدی المرادۃ ہہنا علی ما قیل وقد ذہب الی کل طائفۃ وان المراد بالاستحباب الواقع فی عبارات بعض المسایلین السنۃ المؤکدۃ بقرینۃ السیاق لتطبیق بین الروایات ودفع التناقض [illegible] استقصی فی البیان اذا عرفت ما قال فاقول ان الآیات کلہا محتملۃ وذکر فی تفسیر [illegible] تضرعا وخفیۃ ویقال علانیۃ وسرا واکثر المفسرین فسروا التضرع بالعلانیۃ فی قولہ تعالی [illegible] من ظلمات البر والبحر تدعونہ تضرعا وخفیۃ قال فی التفسیر تدعونہ تضرعا علانیۃ وخفیۃ سرا وقال الکاشفی تدعونہ تضرعا وخفیۃ علانیۃ وسرا وقال فی الکامل

Marfat.com

تفسیر الفقیہ ابی اللیث تدعونہ تضرعا وخفیہ قال الکلبی یعنے سرا وعلانیۃ وکذا فی عیون التفاسیر ایضا وفی المدارک تضرعا معلنین وفی ابو خبیر تدعونہ تضرعا وخفیہ علانیۃ وسرا وفی کثیر من التفاسیر فسر التضرع بالتذلل والخفیۃ بالاخفاء وبعضہم الاعتداء بالجہر قال فی التیسیر ومنہم من فسر الدعاء ہہنا بالعبادۃ قال ابن عباس رضی اللہ عنہما ادعوا ربکم تضرعا وخفیہ اطیعوہ سرا وعلانیۃ قال الکلبی تضرعا علانیۃ وخفیۃ سرا انہ لا یحب المعتدین قال ابن عطاء المعتدین المشرکین قال ابو مجلز الاعتداء ان یسال منازل الانبیاء قال العطیۃ العوفی انہ لا یحب المعتدین ہم الذین یدعونہ فیما لا یحل علی المؤمنین فیقولون اللہم العنہم وہذا ہو العدوان انتہی فاعلم ان لفظۃ خفیۃ من الاضداد علی ما فی الصراح خفیت الشئی خفیا پنہان کردم وآشکارا کردم وہو من الاضداد وفی القاموس خفی الشئی خفیا وخفیا اظہرہ واستخرجہ وفی منتخب نہایۃ الجزری یقال خفیت الظبی اذا اظہرتہ واخفیتہ اذا استرتہ ویقال اخفیت الشئ اے استخرجتہ فلو کان تضرعا بمعنے تذللا کما فی اکثر التفاسیر فلم لا یجوز ان یکون خفیۃ بمعنے علانیۃ فیکون ذکر العلانیۃ ایضا مورابہ فکیف یکون حراما ومکروہا او بدعۃ فعلیک ان تقوم علی نجد الاضداد والتدبیر فیما قلت ودلیل علی جواز الذکر بالعلانیۃ والجہر بل علی ان الذکر بالعلانیۃ مندوب لان اولی الامر فی مثل ہذا المواضع الاباحۃ او الندب وان حدیث ابی موسی الاشعری قال البغوی فی معالم التنزیل روی الکلبی عن ابی صالح عن ابن عباس قال قال یہود اہل المدینۃ یا محمد کیف یسمع ربنا دعاءنا وانت تزعم ان بیننا وبین السماء مسیرۃ خمسمائۃ عام وغلظ کل سماء مثل ذلک فنزلت ہذہ الآیۃ فاذا سالک عبادی عنی فانی قریب قال الضحاک سالوا النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقالوا اقریب ربنا فنناجیہ ام بعید فنناديہ فانزل اللہ سبحانہ واذا سالک یا محمد عبادی عنی فانی قریب وفیہ اضمار اے قل لہم انی قریب منہم بالعلم کما قال اللہ تعالی نحن اقرب الیہ من حبل الورید وعن ابی موسی لما غزا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم خیبر او قال لما توجہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الی خیبر شرف الناس علی ادفعوا اصواتکم بالتکبیر فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اربعوا علی انفسکم انکم لا تدعون اصما ولا غیبا انکم تدعون سمیعا قریبا وہو معکم انتہی فتفکر کیف اورد البغوی ہذا الحدیث فی ہذہ الآیۃ فہو صریح فی ان تکلمہ صلی اللہ علیہ وسلم بہذا الحدیث لدفع وہم المتردد فی القرب والبعد کما وہم بعض الصحابۃ ولیس غرضہ منع الجہر بالذکر مطلقا وقال الشیخ عبد الحق الدہلوی رحمہ اللہ تعالی فی شرح المشکوۃ ومضمون اربعوا علی انفسکم یدل علی ان المنع للشفقۃ لا لعدم جواز ذکر الجہر انتہی وان حدیث ابن مسعود فلعل انکارہ صلی اللہ علیہ وسلم لم یتوجہ الی رفع الصوت بالذکر علی ہیئۃ الاجتماع بل الی غیر ذلک من الاحوال والاوضاع الواقعۃ منہم وکون الاصل فی الادعیۃ الاخفا لا یستلزم ان یکون اصلا فی الذکر علی ان الدعاء یقابل الاذکار یقال الدعاء والاذکار بالعطف والعطف یقتضی المغایرۃ وایضا یدل علی ذلک عنوان الابواب فی افراد ذکرہما فیجوز ان یکون الاخفاء لازما فی الادعیۃ لا فی الاذکار والمتنازع فیہ اعلان الذکر فتدبر ویؤید قولنا ما نقل عن الذخیرۃ انہ اذا رفع الصوت عند الذکر انکان المراد من الذکر الدعاء فانما کرہ ذلک لان الاصل فی الادعیۃ الخفیۃ انتہی وتقول بدعۃ یصادم الحدیث الصحیح وہو ما رواہ الترمذی عن النس الذکر الخفی خیر من الذکر الجلی لان الخیر تفضیل وہو یدل علی اشتراک الخیریۃ بین الجہر والاخفاء وکل ما ہو خیر فہو مامور بہ لقولہ تعالی وافعلوا الخیر والمامور لا یکون بدعۃ وحاشا من ان نقول ان الجہر بالذکر بدعۃ لانہ صلی اللہ علیہ وسلم فعل ذلک واصحابہ عضوا علیہ واہل الحرمین الی یومنا

Marfat.com

ہذا علی ذلک وذکر فی التحفۃ المحمدیۃ عن عمدۃ العلماء محمد یوسف الکالیانی رحمہ اللہ تعالی ان جمیع امۃ محمد من الکبار والصغار والرجال واللہ اومن الحرب والعجم فی الدور والفلوات اتبلی بالجہر بعضہم یجہرون بتلاوۃ القرآن وبعضہم بالتسبیح والتہلیل وبعضہم باسم الذات وبعضہم بالادعیۃ وبعضہم بالصلوۃ علی النبی صلے اللہ علیہ وسلم وہذہ اذکار اوشتملۃ علی الاذکار ولعموم البلوی تاثیر فی تجویز امور ممنوعۃ وعلماء البخاری حکموا علی طہارۃ طین البخاری لعموم البلوی مع ان العرف راجح علی ظاہر المذہب کما ذکر فی کتاب الطلاق من الفتاوی الحامدیۃ انتہی فان قلت قال الفقہاء اذا اجتمع الحلال والحرام غلب الحرام علی الحلال فعلی ہذا الجہر بالذکر یجب ان یکون حراما او مکروہا قلت ہذہ القاعدۃ لیست علی اطلاقہا فان المجتہد اذا عرض لہ دلیلان دلیل الحل ودلیل الحرمۃ واشتکل علیہ الامر لعدم العلم بالترجیح فعلیہ ان یرجح دلیل الحرمۃ واما اذا اتبع المقلد والمفتی من ائمۃ زماننا روایتین وقولین فی المذہب روایۃ الحرمۃ وروایۃ الحل فلیس علی المقلد والمفتی ان یرجح الحرمۃ علی الحل علی سبیل الحتم بل الترجیح انما یحصل بالفتوی علی الحل تارۃ کما فی المزارعۃ وتارۃ یفتون بالحرمۃ ولو کان الامر کما اشتہر لتعین الفتوی بقول من قال بالحرمۃ فی کل واقعۃ علی ما لا یخفی علی العلماء المحققین اقول ان الادلۃ کما تقتضی جوازہ تقتضی حرمتہ او کراہتہ او بدعتہ قال الامام الزاہدی فی شرح القدوری وابو حنیفۃ رحمہ اللہ تعالی یقول الجہر بالتکبیر بدعۃ لقولہ تعالی واذکر ربک فی نفسک تضرعا وخیفۃ ودون الجہر من القول فکان الاخذ بالاقل اولی انتہی کلامہ ونوضیحہ ان ابا حنیفۃ قال یکبر فی ایام التشریق الی ثمان صلوۃ اولہا فجر عرفۃ وقالا آخرہا عصر ایام التشریق وہی ثلثۃ وعشرون صلوۃ لہما ان الاخذ بالاکثر اولی احتیاطا لان الاتیان بشئ لیس علیہ واجب اولی من ان یترک واجبا علیہ ولابی حنیفۃ رحمہ اللہ تعالی ان الجہر بالتکبیر سائر الائمۃ بدعۃ فالاخذ بالاقل المتفق علیہ اولی لان الوجوب موہوم وکون الجہر بدعۃ متیقن ذکرہ فی البدائع والکفایۃ ذکر فی المصفی و بہذا یستدل علی ان رفع الصوت بالذکر بدعۃ کذا فی المستخلص وغیر ذلک من کتب الفقہ وقول المثبت ان قولہ تعالی قل ادعوا اللہ الخ مطلق غیر مقید بالاخفاء والبطال الاطلاق نسخ مخالف للاصول لان اصحابنا واصحاب الشافعی اتفقوا علی وجوب حمل المطلق علی المقید فی حکم واحد مثبت فی حادثۃ واحدۃ کما قیل اعتق رقبۃ ثم قیل رقبۃ مسلمۃ لانہ ورد فی قراءۃ ابن مسعود رضی اللہ تعالی عنہ فصیام ثلثۃ ایام متتابعات وفی المشہور مطلق فحملنا المشہور علی قرأتہ واوجبنا التتابع فی الکفارۃ وقولہ خفیۃ من الاخفاء الخ نعم قال فی تحقیق الحسنی لفظ الاخفاء للاظہار والستر مشترک وہو اما وضع لمعنیین مختلفین او لمعان مختلفۃ الحقائق لا علی سبیل الانتظام ای لا علی سبیل الشمول بل علی سبیل البدل وجہ لا یکون المراد باللفظ الاحدہما او حکمہ ان لا یحکم فیہ بتعیین المراد منہ الا بعد التامل حتی یقوم دلیل یرجح بعض وجوہہ فتعین المراد منہ ولا یلزم الترجیح بلا مرجح فوجہ الستر فی لفظ الاخفاء۔ رجح بالاخبار منہما ما رواہ الترمذی عن النس الذکر الخفی خیر من الذکر الجلی بل بالقیاس لقولہ تعالی [illegible] قال واذکر ربک فی نفسک وذکر الجہر لا یکون فی النفس فثبت ان المراد بہ الذکر الخفی فوجب [illegible] بہذا ان الجہر بالذکر بدعۃ فالحق عندی ان یجمع بین الادلۃ والروایات وقد ذکرنا فی فتح [illegible] فی فصل یوم الشک والجمع بین الادلۃ واجب ما امکن انتہی والجمع ہہنا ممکن بان الاخفاء افضل لیث فاف الریاء او نادی المصلون او السامعون والجہر حیث لا یخاف لانہ یوقظ قلب الذاکر ویجمع ہمتہ علی الفکر وسمعہ الیہ ویطرد النوم ویزید فی النشاط قالہ الہندی

Marfat.com

رحمہ اللہ تعالیٰ ورفع الصوت بالذکر ان کان یحتمل الریاء لکن مبنی الامر علی النیۃ ویؤید قولنا ما اخرجہ الزین عن بریدۃ قال دخلت مع رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم المسجد عشاء فاذا رجل یقراء ویرفع صوتہ فقلت یا رسول اللہ اتقول ہذا مراءی قال لا مؤمن منیب قال وابو موسی الاشعری یقراء ویرفع صوتہ الحدیث قولہ مؤمن منیب ای راجع عن الغفلۃ الی الذکر لان الانابۃ توبۃ الخواص فہو اخص من توبۃ العوام التی ہی رجوع من المعصیۃ الی الطاعۃ فلیفت یکون الجہر بالذکر بدعۃ وجمع بعض المحققین بان الجہر الممنوع ہو بالمبالغۃ والاستقصاء فانہ خارج عن حد الادب لکن العارفین بحکام یعرفون فوائدہ ولہذا جوز بہ اکثر المشائخ من القادریۃ والچشتیۃ والسہروردیۃ والنقشبندیۃ وغیرہم وان فرض منعہ وحرمتہ لا یعدان یجوز بحکم من عارضہ امراض تغلب المریدین او لحفظ صحتہا ورفع اعتقادہم معلوم ان اصلاح الجسد بدون اصلاح القلب لا ینفع لان ضرر الذنوب فی القلوب کضرر السموم فی الابدان وہل فی الدنیا والآخرۃ شر وداء الا وسببہ الذنوب والمعاصی الموثرۃ فی القلوب وقال صلے اللہ علیہ وسلم اذا اصلح صلح الجسد کلہ واذا فسد الجسد کلہ الا وہی القلب فاذا فسد القلب لا یفلح اللہ سبحانہ وتعالیٰ قال فی الذنوب الدنیۃ فان العلو لیفرعون فی الارض وقال فی القلب ینطفی ذلک النور انتہی وہو القلب القاسی لان البعد القلوب من اللہ القلب القاسی وکیف لا وعند ابی یوسف رحمہ اللہ تعالیٰ یجوز شرب الخمر مع انہ حرام قطعا ویؤید قولنا ما قالہ شارح الکشاف ان ہذا بحسب المقام والشیخ قد یامر المرید برفع الصوت لینقلع عن قبلہ الخواطر الراسخۃ فیہ کذا فی المفاتیح شرح شرعۃ الاسلام نقلا عن شرح المقام وقال فی المظہر الذکر برفع الصوت جایز بل مستحب اذا لم یکن عن ریاء لیغلبہ الناس باظہار الدین ووصول برکۃ الذکر الی السامعین فی الدور والبیوت والحیوانات وغیرذلک من المحال فات والبواقی القلیل من یسمع صوتہ ویشہد لہ یوم القیمۃ کل رطب ویابس سمع صوتہ واختار بعض المشائخ اخفایہ لانہ ابعد من الریاء فتفضل عن الفضیل وہو من الطبقۃ الاولی ترک العمل لاجل الناس ریاء والعمل لاجل الناس شرک والاخلاص ان یمنعک اللہ عنہما لکن لو فتح الانسان علی نفسہ باب ملاحظۃ الناس والاحتراز عن مطرق نظرہم الباطلۃ لانسد علیہ اکثر ابواب الخیر انتہی فالحاصل ان التقطب فی الباب النیۃ قال صلے اللہ علیہ وسلم انما الاعمال بالنیات وانما لکل امرء ما نوی فمن کانت ہجرتہ الی اللہ ورسولہ فہجرتہ الی اللہ ورسولہ ومن کانت ہجرتہ الی الدنیا او امراۃ یتزوجہا فہجرتہ الی ما ہاجر الیہ انتہی فمن کانت نیتہ عبادۃ فرفع صوتہ بقراءۃ القرآن والذکر اولی لما ذکر ومن خاف من نفسہ الریاء فالاولی لہ اخفاء الذکر لئلا یقع فی الریاء فان قلت ان الجہر بالذکر علی المسایل الفقہیۃ بدعۃ وجاء فی الحدیث الصحیح ایاکم ومحدثات الامور فان کل محدثۃ بدعۃ وکل بدعۃ ضلالۃ فکیف یستدل بہ السالک الی ربہ ویرتقی بہ الی منازل الکمل من الاولیاء قلت لا نسلم ان کل بدعۃ ضلالۃ لان الراد بالمحدثات الامور بما احدث علی خلاف اصل من اصول الدین فما ما کان مردودا الی اصل من اصول الدین فلیس بضلالۃ قالہ فی المفاتیح شرح المصابیح وذکر فی شرح السنۃ منہا واجب کتصنیف الکتب وقال عضد الملۃ والدین فی المواقف ہا بجملۃ فمن البدعۃ ما ہی حسنۃ قال الفاضل اللاہوری عبد الحکیم فی حاشیتہ قالوا ان تضمن البدعۃ رفع امر ثابت فی الشرع فہو مردود الا فہی منقسمۃ الی الواجب والمندوب والمباح علی حسب المصالح التی تضمنہا کتدوین العلم الشرعیۃ وبناء المدارس والمرابط والتنعم فی المآکل والمشارب والملابس انتہی فان قلت ان الجہر بالذکر مکروہ تحریما او تنزیہا الظاہر ان الاتی بہ لا یثاب بل یاثم قلت لا نسلم انہ مکروہ تحریما علی ما ذکر فی العنایۃ شرح الہدایۃ فی باب التلبیۃ والمستحب فی الادعیۃ

Marfat.com

فی الاذکار والدعاء الاخفاء الا اذا تعلق باعلانہ مقصود کالاذان والخطبۃ انتہی ولاشک ان ترک المستحب کراہۃ تنزیہیۃ صرح بہ ابن الہمام فی شرح الہدایۃ ان کراہۃ التنزیہ عبارۃ عن ترک الاولی وفی شرح الملتقی للقہستانی وقد ذکر الامام الزاہدی فی اللوامع ان الجہر بالذکر افضل وقد استدل علی ذلک بعشرین دلیلا واما فی الفقہیات من کراہۃ فالمراد کراہۃ التنزیہ علی الاصح فافہم قالوا باستحباب الاخفاء فی الادعیۃ والاذکار علی ما فی المبسوط وشرح الہدایۃ فی تلبیۃ الحج وذکر فی البحر الرائق فی القنیۃ امام یعلمنا کل غداۃ مع جماعۃ قرأۃ آیۃ الکرسی وآخر البقرۃ وشہد اللہ ونحوہ جہر الا باس بہ والافضل الاخفاء وفی القنیۃ قاضی عندہ جمع عظیم یرفعون اصواتہم بالتسبیح والتہلیل جملۃ لا باس والاخفاء افضل فترک الاخفاء علی ما قالہ ابن الہمام لا یکون فی الفقہیات الا کراہۃ تنزیہیۃ وما فی غیرہا فلا یدل دلیل علی الکراہیۃ انما یدل علی فضیلۃ لان قولہ صلی اللہ علیہ وسلم الذکر الخفی خیر من الذکر الجلی یقتضی خیریۃ الجہر لان الخیر تفضل وہو یدل علی اشتراک الخیریۃ واللہ تعالی اعلم وعلمہ احکم۔

المطلب الہادی عشر فی ان اجتماع الذکور والاناث والامرد الحسان جائز لا اقول لا یجوز ذلک والامام مالک رحمہ اللہ تعالی ذہب الی الکراہۃ فیہ لسد ذریعۃ الابتداع بالزیادۃ علی ذلک من اجتماع الذکور والاناث والامرد والخروج الی غیر الحق والتجاوز عن الحد وقد وقع ما اتقاہ رضی اللہ عنہ وقد عمت ہذہ الفتنۃ فی ہذا الزمان فان من الفسقۃ والملاحدۃ والسلکۃ القاصرۃ النافصۃ قد یسترخون عیونہم الی النساء الاجنبیات ویطیلون النظر الی الامرد واذا ئیلوا عن ذلک یظہرون انہم انما ینظرون الیہم او الیہن لیروا عجائب قدرۃ اللہ تعالی وحسن خلقہ فیہما وانہم من العارفین المطالعین لجمالہ تعالی واثار صفاتہ الذاتیۃ والافعالیۃ فی مرایا الصور الجمیلۃ فہذا القول یکذبہم فانہم لو کانوا صادقین فیما قالوا لکانوا مطالعین تجلیات جمالہ وجلالہ فی المرایا القبیحۃ ایضا ولکان الحجر والمدر والشوک والشجر فی نظرہم سواء ولنعم ما قالہ الشیخ السعدی رحمہ اللہ تعالی بیت محقق ہمان بیند اندر ابل ✤ کہ در خوبرویان چین وچگل ✤ ویقولون انہم لا یجدون فی ذلک لذۃ الشہوۃ فالقاصرون منہم لما غلبتہم الجہالۃ والحماقۃ لم یفہموا ان میل الخاطر الی الامرد والنسوان والنظر بعد ما وقع بغتۃ بلا قصد ہو عین الشہوۃ المبنیۃ بالدلایل القطعیۃ اللا یبنیۃ وقد وقع الاجماع علی ان اعادۃ النظر المذکور ہی الداعیۃ لاستحصال وانہ سبب کل فتنۃ وآفۃ طامۃ مخطور شرعا وقبیح عرفا وان الاحتراز عنہ سبب لترقی السالک وقربہ من مولاہ والکلام والخلوۃ مع النساء الاجنبیات جوازا ومنعا کالنظر بل وکذا مع الامرد احتیاطا لا سیما عند خوف الفتنۃ وعلی الاحتیاط حمل ما روی فی عدۃ کتب من مذہب الحنفیۃ ان الامام الاعظم والہمام الافخم ابا حنیفۃ رضی اللہ تعالی عنہ امر محمدا رحمہ اللہ تعالی بان یجلس فی مجلس اقرائہ واملائہ من جانب خلفہ الی ان بلغ وذلک کلہ لان اللہ سبحانہ وتعالی قال للمومنین لیغضوا من ابصارہم ویحفظوا فروجہم ذلک ازکی لہم ان اللہ خبیر بما یصنعون وقال لہم خائنۃ الاعین وما تخفی الصدور وقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم لا تتبع ابن آدم حظ من الزنا فزنا العین النظر وزنا اللسان النطق والاذنان زناہما الاستماع والید الی [illegible] یزنیان فزناہما المشی والفم یزنی فزناہ القبلۃ وقال علیہ الصلوۃ والسلام الا ینظر الی [illegible] الاول او والا اخرجہما ابو داؤد عن ابی ہریرۃ وعن عیسی علیہ السلام قال ایاکم والنظرۃ فانہا تزرع فی القلب شہوۃ وکفی بہا لصاحبہا فتنۃ ثم ان علاج ہذہ الامراض المذکورۃ اشیاء خفض الابصار اولہا یدل الیاس فی نفس الا یعلم انہ نافع وعنی قولہ فذلک ازکی لہم ان سبب [illegible]

Marfat.com

باطنهم وقد قيل ان من غض بصره ولم يجد النور في باطنه فلعدم صدقه في غضه والعلاج الثاني الفرار من المواضع التي لا يتيسر فيها الغض عن المحارم والثالث استماع الوعيدات الواردة في النظر والخلوة اللهم وفقنا الى الخير ولا تكلنا الى الغير فانك حسبنا ونعم الوكيل نعم المولى ونعم النصير الحمد لله اولا وآخرا باطنا وظاهرا والصلوة والسلام على رسوله محمد كذلك الى يوم الدين تم

مکتوب شانزدہم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي اعلى معالم الاسلام والصلوة والسلام على حبيبه محمد وآله واصحابه الكرام اما بعد فضايل پناه حقايق دستگاه [illegible] صلى الله تعالى وابقاه باعلاء اعلام شريعت نبوي عليه من الصلوة اتمها ومن التحيات اكملها وانهدام انبيه ضلالت [illegible] بمدارج عالية نشأتين فايز بوده ہمه اغوش جمعيت كونين باشند ارادت نامه آن محب صادق رسيد بركوائف صدق رجعه اطلاعي حاصل گرديد فقير اين معني نموده بود ندلهذا فقير چون در واليت شوب كه از جماعه كه بها است وارد گرديد جماعه گمراهان يافت كه نخهاي آنها مخالف شريعت غراء ملت بيضا اند واعتقاديات باطله دارند وبدان سبب در وطه الحاد وزندقه افتاده اند وانگاه شده بودند كه اعتقاديات متذكره وقوع بلاء مستثنيه زنا وقمه ويار كاكري خصوصا شوب كه خروج نموده اند وعلماء را سب ميكنند وميگويند كه سخنان علماء كوشش نكنند كه از اول تا آخر بمايان دشمن اند وعلماء را از روي نمرود بچشم حقارت مي بينند علم ظاهر حجاب ميدانند وعلم باطن فرض ميدانند وشريعت وطريقت را از هم جدا ميدانند وطلب پير فرض ميدانند وميگويند هركرا پير قبول كرد مقبول است وهركرا قبول نكرد مقبول نيست مردود است وسرود ونغمهاي دلاويز در رقص حلال ميدانند ودر وقت رقص زنان ومردان باهم مختلط ميشوند ودر هم پيچيده ميشوند وعلماء را بحقارت مي بينند ونسبت كفر ميكنند وميگويند چون ديدار الله تعالى نه بيني در دنيا در آخرت نمي بيني وميگويند تا كافر نشوي مسلمان نشوي ودر تصور صفات الله تعالى را حاضر در زمان ومكان ميدانند وبصورت شئ تصور ميكنند بعضي ميگويند كه الله تعالى در گياه است وبعضي ميگويند در گاو است وميگويند كه چون عارف اليقين حاصل شد عبادات از وي ساقط گردد وميگويند بنده را اختيار نيست بلكه مجبور است وميگويند كه نماز الصلوة وصيام چه كار است كه ما دائم در صلوة ايم وميگويند كه ذكر مايان دران وقت جاري ميشود كه بزنار محسنه اجنبيه عاشق شويم ويا او در يكجا بخسبيم دران وقت كه با او دخول ميكنيم پير ما دران وقت توجه ميكند پس ذكر جاري ميگردد وبعضي ميگويند كه زنار در گردن مي اندازيم كافر ميشويم خدا يتعالى مايان را مي بخشد وحقيقت جواب وسوال خود بنامه در سلك تحرير آورده بودند فضيلت پناه ملا نواب وملا ابراهيم وملا داد ك وملا تاج محمد وباقي علماء سنجر خيل ايضا در باب گمراهي طايفه مذكوره نوشته بودند واستدعاء وضع رساله در رد اين طايفه مذكوره نموده بودند واضح گرديد چون حراس دين محمدي وپاسبانان كيش احمدي على صاحبه اطايب الصلوات والتسليمات علماء حقيقي اند حراست آن

Marfat.com

برعلماء وبیدار وفضلاء عالیمقدار لازم ولابد وواجب ومتحتم است جزاکم اللہ سبحانہ خیر الجزاء کہ در اطفاء نائرہ ضلالت واخماد شعلہ
زندقت سعی نمود اند ودر ترویج شریعت محمدی علی صاحبہا الصلوۃ والسلام مساعی جمیلہ در کار داشتہ اند در سنن ترمذی
از ابی ہریرہ روایت کردہ کہ گفتہ است ابو ہریرہ کہ گفتہ است رسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم ہر کہ تمسک کند بعمل نماید بسنت
من نزد فساد امت من بتغیر حال استقامت مر او را باشد اجر ہزار شہید دیگر در سنن ترمذی آوردہ گفت بلال بن
حارث مزنی کہ گفت رسول خدائے صلی اللہ علیہ وسلم ہر کہ زندہ گرداند وتزین دہد سنتے از سنتہائے مرا کہ بتحقیق میرانیدہ شدہ
باشد بعد از من پس بدرستی مر انکس را است ثوابہائے کسانیکہ عمل کنند بران سنت بے انکہ کم کردہ شود از اجر عاملان آن
چیزے یعنے ہم عاملان را اجر کامل دادہ خواہد شد وہم احیا کنندگان در رواج دہندگان سنت را وہر کہ بدعتے پیدا کند وضلالت
برپا سازد خدائے تعالیٰ ورسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم بآن راضی نباشد بخلاف بدعت حسنہ مثل تصنیف کتب وبناء
مدارس کہ دران مصلحت دین وترویج آن بودہ باشد بر انکس وبال ویزہ کاری مقدار انکس کہ بان باعث عمل کنندگان نمیگردد
آن وبال ویزہ از وبالہائے ویزہائے ایشان چیزے را واین حدیث ابن ماجہ ایضا روایت کردہ است اما از کثیرہ بن
عبداللہ بن عمرو کثیر از پدر خود عبداللہ وعبداللہ از پدر خود عمرو معلوم ایشان نبودہ باشد آنکہ بسبب ضعفے کہ لاحق روزگار دیرینہ
گردیدہ است وضعف بصر عارض شدہ در تحریر بسیار وقت مے یابد اما بحکم ضرورت دریں باب اقدام نمودہ میشود وبتقدیر
قلیل کہ شفاء این علیل از مرض مبطن جہل صدرت گیرد ہمت تحریر برخواہد یافت وبناء آن بر دو مقصد اول در ثبات بر طریقہ محمدیہ وتحریض بر متابعت حضرت رسول اکرم علیہ الصلوۃ والسلام وبیان فوق اسرائیلیہ وامتیازیہ
ومقصد ثانی در رد آنچہ آن جماعہ متصوفہ قائل اند وبیان مراد آنچہ از بعض مشائخ کرام منقول گشتہ وقبل ازیں در مقدمہ
آن نزسیدہ براہ باطل وزندقہ بردہ اند وباللہ التوفیق وبیدہ ازمۃ التحقیق ہو المنان وعلیہ الاتکلان وہو حسبی ونعم الوکیل ولا
حول ولا قوت الا باللہ العلی العظیم المقصد الاول فی الثبات علی الطریقۃ المحمدیۃ علی صاحبہا الصلوۃ والتحیۃ والازواج
صلے اللہ علیہ وسلم وفی بیان بعض شروط المشیخۃ قال اللہ تعالے ما اٰتیکم الرسول فخذوہ وما نہیکم عنہ فانتہوا حضرت
جل جلالہ در قرآن مجید وفرقان حمید فرمودہ است آنچہ بشما آوردہ است رسول گفتہ است در سنت او صلے اللہ
علیہ وسلم از امور دین شما ہا پس آن را محکم گیرید ودر عمل آرید وآنچہ نہی کردہ است شما را از ان پس باز ایستید از ان
منع شوید وہم حضرت حق جل مجدہ فرمودہ است قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ بادے صلے اللہ علیہ وسلم
اگر ہستید شما کہ دوست مے دارید اللہ تعالیٰ را پس متابعت کنید مرا و پیروی من انتہا کنید چہ اتباع
وچون پیروی من اختیار گردید وطریق استقامت ورزیدید وموافقت صوری صورت گرفت
می آرد وتجلیات صفاتی وذاتی حضرت اقدس ومقدس من در کار میکردند وشما را
میگردانم وخلعت محبوبی در مے پوشانم از اینجا دانستہ باشی کہ میل این
مربوط بمتابعت حضرت سر اللہ الاعظم است علیہ افضل الصلوۃ
نبوی لازم ولابد وواجب ومتحتم است ۱۰ از طرق زائغہ جہال

Marfat.com

پرخطر بوده باشد تا سرمایه ایمان از دست نرود و تهی دست در وادی خسران و بیداء حرمان سرگردان نگردد و در مسند امام احمد و سنن نسائی و دارمی روایت است از عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالی عنہ گفت ابن مسعود رضی اللہ تعالی عنہ کشید آن حضرت صلے اللہ علیہ وسلم برائے تفہیم ما خطے راست برابر تا راہ راست را مثال نماید پس گفت آن حضرت این خط کہ راست کشیدہ ام راہ خدا است پستر کشید خطہا سے دیگر از جانب راست آن خط و از جانب چپ آن و گفت آن راہہا است کہ بر سر ہر سہ از ین راہہائے شیطان است کہ میخواند مردم را بآن راہ دیگر می برد از راہ راست و خواند آن حضرت این آیۃ را وان ہذا صراطی مستقیما فاتبعوہ ولا تتبعوا السبیل فتفرق بکم عن سبیلہ پیروی نکنید راہہا را کہ چپ و راست میروند تا پریشان نگردانند آن راہہا شما را و دور نیندازند از راہ راست و راہ خدا یتعالی کہ درین حدیث آوردہ است آن راہے قویم و صراط مستقیم است کہ ان اعتقاد حق و عمل صالح است ارجاء آن متعذر نیستند و جماعت آن مختلف نی لیکن مر آن را درجات و منازل است کہ سالک راہ حق آنہا را بعلم و عمل خود قطع مینماید و ہر کہ قدم او لغزیدہ از جادۂ قویم و طریقہ مستقیمہ شرعیہ منحرف گشت و ازین منازل و مدارج بطرفی افتاد و راہ راست گم کردہ در بیداء ضلالت سرگردان گردید در ہیوط ضلالت مدام سرگردان خواہد ماند مگر انکہ حضرت حق تعالے بفضل بے نہایت و عنایت بے نہایت خود تدارک حال او نماید و در سویداء قلب او اندازد و او را الہام کند بانکہ بر راہ راست نیستی و از طریق مستقیم و راہ قویم برطرفے افتادہ اگر برین حال خواہی بود در ورطہ ضلالت ہلاکت لاحق روزگارت خواہد گردید و چون عنایت حضرت حق تعالی دستگیری نماید و از انجا برگردد آن را تو بہ گویند و بر قدم کہ رفتہ بود مراجعت نمودہ بجائے برسد کہ قدم او از انجا لغزیدہ بود و منحرف گشتہ بود و بر آنمقام استادہ شود آن را انابت گویند و چون در سلک طریق مستقیم شروع نماید آنرا سداد گویند و ایں راہہا زائغہ منحرفہ کہ بر طرفے از شاہ راہ شریعت افتادہ اند ہمہ اعتقادیات باطلہ و محارم و منہیات و اعمال غیر صالحہ اند کہ شارع آنہا را بیان کردہ است متکفل تلویح آنہا کتب عقاید دانستہ است و ہر کہ درین ورطہ فرو رفت غیر از انکہ لطف الٰہی تدارک او نماید خلاصی او ازان صورت ندارد در روایت است از ابن مسعود رضی اللہ تعالی عنہ براستی کہ پیغمبر خدائے صلی اللہ علیہ وسلم گفت کہ گردانیدہ خدائے تعالی حال دین را بآنچہ در و است از محارم و حدود و احکام قرآن حال راہ راست یعنے تمثیل آن براہ راست نمودہ است و از ہر دو جانب آن راہ راست دو بارہ شہر است کہ دران دو بارہ شہر درہا است کشادہ و بر درہا پردہا است فرو ہشتہ و بر سر دران دو بارہ شہر شخصے است کہ خوانندہ است مردم را میگوید برابر بروید و راست سلوک نمائید منحرف نروید و بالاء آن خوانندہ دیگر است میخواند مردم را و ندا میکند ہر گاہ کہ قصد کند بندۂ از بندگان کہ بگشاید دری را ازان درہا و پردہ ازان بردارد میگوید آن ندا کنندہ وائے بر تو مگشائے پس بدرستی اگر میگشائی آن در را در مے آئی دران و آنطرف سلک دوزخ است پس بیان کرد آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام این مثل را کہ مراد ازان چیست پس خبر داد و گفت کہ مراد بصراط مستقیم طریق اسلام است کہ بسبب سلوک دران بہ بہشت باودان و موطن حور و غلمان و نعم فراوان کہ منتظم آن لقاء حضرت رحمن است میرسند و آن درہا کشادہ کہ پردہا بران فرو ہشتہ است اقوال و افعال است

Marfat.com

که حرام گردانیده است حق تعالی آنہا را بر بندگان و آن پردہائے فروہشتہ حدہائے خدائے تعالی است کہ میان بندگان و محارم بستہ است و معین نمودہ است کہ از انہا نگذرد بلکہ بآن پردہا ایضا وست نبرد چہ آن پردہا ہمہ مشتبہات و مکروہات اند و ماوراء آن محرمات اند آنچہ مباحات اند دران ایضا انہماک ننماید مگر بقدر ضرورت چہ کف از مباحات ایضا از کمال دین است چہ ملاک دین ورع است و در حدیث آمدہ است الحلال بین والحرام بین وما بینہما مشتبہات فاجتنبوا حلال ظاہر است و خفاء ندارد و حرام ایضا ظاہر است کذلک وما بین آن مشتبہات است واز ارتکاب ان اجتناب نمائید و پُرحذر باشید انتہی و خبر داد رسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم مراد بداعی کہ بر سر راہ است قرآن است کہ میخواند مردم را براہ راست وانگہ خواننده است بالاء قرآن آن بشنود و ہنده از جانب خدائے تعالی در دل ہر مومن و آن ملہم خیر است تا این نباشد قرآن سود نمیدہد کار قرآن آنست کہ راہ مینماید و نشانہائے راہ راست بیان میکند اما قبول افتادن و پند پذیر شدن بدان و سلوک طریق مستقیم نمودن در سیدن بمعان مقصود بتوفیق الہی است و ہدایت او است کہ بندہ را بدان الہام کند و در دل او ذوق آن پیدا آرد رزقنا اللہ بلطفہ وکرمہ وہدانا الصراط المستقیم صراط الذین انعم علیہم من الانبیاء والاولیاء والصالحین صلواۃ اللہ وسلامہ علی نبینا و علیہم اجمعین روایت کرد این حدیث زرین از ابن مسعود و روایت کرد آن را احمد در مسند خود و بیہقی در شعب الایمان از نواس بن صمعان کہ صحابی است و ساکن شام بود و ہمچنین روایت کردہ است ترمذی از نواس ولیکن ترمذی ذکر کرد حدیث را مختصر تر از انچہ روایت کردند احمد و بیہقی از حدیث مذکور دانستہ باشی کہ تا حق تعالی تدارک حال بندہ نکند و او را بخیر الہام نکند براہ راست رفتن و بمقصد رسیدن صورت ندارد ہر چند عالم باشد متبحر و شیخی باشد صاحب ارشاد و این علم دارشاد کہ بدان سلوک راہ مستقیم نمودہ نشود حجت حق است بر بندگانِ او و این علم دارشاد و تصوف ہمہ لسانی است بر باطن او تاثیر ندارد و علماء آخرت و مشایخ حقیقی ہمان اند کہ بعلم و طریقت راہ بحق بردہ اند داز شریعت محمدی و طریقہ احمدی طسوجی منحرف نشدہ اند و بسبب عدم تدارک حق تعالی علماء سوء و مشائخ بدسیرت انشعاب امت و تفرق آن بہفتاد و سہ فرقہ صورت گرفتہ است روایت است از عبد اللہ ابن عمر و گفت کہ گفت رسولِ خدائے صلے اللہ علیہ وسلم ہر آئینہ بیاید بر امت من مانند آنچہ آمدہ و گذشتہ است بر بنی اسرائیل موافق و مطابق بایک دیگر مثل موافقت نعل بنعل کہ کفش دوزان برابر کنند تا انکہ اگر بود از بنی اسرائیل کسے کہ آمدہ باشد مادر خود را جماع کردہ باشد باو سے آشکارا ہر آئینہ باشد در امت من کسے کہ بکند آن فعل شنیع و بدرستی کہ بنی اسرائیل متفرق شدند و جدا گشتند بہفتاد و دو مذہب و متفرق شوند امت من کہ ایمان بمن آوردہ اند و رو سے بقبلہ دارند در نفس [illegible] در اصول عقاید ہمہ ایشان مستحق در آمدن دوزخ باشند بجہت سوئے اعتقاد والا بجہت [illegible] ایضا در دوزخ در آیند چنانچہ آیۃ کریمہ بر آن مشعر است ان اللہ لا یغفر ان یشرک بہ [illegible] لمن یشاء وانکہ گویند کہ ذنوب فرقہ ناجیہ مطلق مغفور است قویست بلا دلیل مگر یک اہل ملت در دوزخ در نخواہد آمد صحابہ استفسار کردند کہ آن یک اہل اے رسولِ خدائے صلے اللہ علیہ وسلم فرمود اہل سنت کہ من بر انم و اصحاب من بر انند روایت کرد ابن

Marfat.com

حدیث را ترمذی و در روایت امام احمد و ابی داؤد از معاویه اینچنین آمده است که اهل هفتاد و دو ملت در دوزخ اند و آن اهل یک ملت در بهشت و آن اهل یک ملت مسمی بسنت و جماعت است از جهته اجتماع ایشان بر کلمه حق و بر انچه اجتماع کرده اند بران سلف صالحین از ائیمه و مجتهدین که بر راه راست و طریق مستقیم بوده اند و درین روایت این نیز آمده است و بدرستی که شان این است که بیرون خواهند آمد در امت من گروهها که روان میشود با ایشان یعنی سرایت میکند در رگ و پے ایشان هوا ئے که نفس و شهوت خوانده اند ایشان را بآن مذاهب زائغه و جاده ائے باطله و متفرق شده اند بآن چنانکه سرایت میکند علتے از گزیدن سگ در صاحب خود و شبیه بمالیخولیا میگردد و نمیتواند که بجانب آب نگاه کند و اگر بکند بے طاقتی آرد و بسا است که از تشنگی هلاک شود و نتواند که آب بخورد و این علت بحدے سرایت میکند که باقی نمیماند از صاحبش رکے و بندی الا که در مے آید این علت در آن و این علت بدیگری ایضا نقل میکند اگر دیگرے را معضوض بگزد و تشبیه اهل هوا بصاحب این علت آنست که چنانکه علت کلب در صاحبش سرایت میکند در رکے و مفصلے از وے باقی نمیماند و مشرف هلاک میگردد صاحب بدعت و هوا که در و سرایت کرده است و در هر رگ و پے و مفصلے او دخل نموده است و در باو یه ضلالت بشرف هلاکت رسیده است و از علم دین و طریق مستقیم شریعت میگریزند کسانیکه با او می نشینند در آنها ایضا آن مرض هوا و ضلالت سرایت میکند و در تمام بدن آنها دخل مینماید و از راه راست و طریقه مستقیم شرعیه میگریزند و نفرت مینمائند و کلمه حق را اصغا نمیکنند و در بیداء ضلالت از آب زلال ایمان و اسلام محروم گردیده تشنه لب مے میرند عصمنا الله سبحانه و من انتمی الینا بلطفه و بحرمة حبیبه ابوجیه الشفیع الامین و رحم الله عبدا یقول امینا و انشعاب فرق هفتاد و سه فرقه که گفته آمدیم از صوفیه غیر مستقیم صورت گرفته است و قد صرح بعض الثقات من العلماء و المشائخ الکبار ان رئیس کل فرقة ماضل الا من التصوف او فتح شئے من نیر نجات عالم للعانی علیه و نحن لا نشک فی ذلک و نشاهد ذلک فی الادوار فی الاقطار هذا و افتراق امت بهفتاد و سه فرقه در حدیث صحیح وارد شده است و در بیان افتراق در تفسیر مدارک در تفسیر این آیه کریمه ان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه و لا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله روایت کرده است که کشید آنحضرت صلے الله علیه وسلم خطے مستوی و برابر و راست و فرمود این سبیل رشد است و راه خدا تعالی است پیروی کنید و سلوک آن راه نمائید پس تر کشید در هر جانب او خطوط و فرمود این راهها است بر سر هر راه شیطان است که میخواند بسوئے آن پس اجتناب کنید از ان راهها و خواند این آیه را و گفت صاحب مدارک ابوالبرکات رحمة الله تعالی علیه پس تر میگردد هر یک از شش راه دوازده راه پس میکرد و هفتاد و دو راه انتهی و در بعض کتب آورده که کبار فرق اسلامیه غیر از اهل سنت و جماعة شش اند و هر یک از شش فرقه دوازده فرقه شده اند این جمله هفتاد و دو فرقه شده اند و در مواقف گفته است که کبار فرق اسلامیه هشت اند معتزله و شیعه و خوارج و مرجیه و نجاریه و جبریه و مشبهه و ناجیه بعد ازان معتزله را بیست فرقه ساخته و شیعه را بیست و دو فرقه و خوارج بیست و مرجیه پنج و نجاریه را سه و جبریه و مشبهه را تفریق نکرده و فرقه ناجیه اهل سنت و جماعة است تعداد فرق اسلامیه بطریق اجمال همین است و در اینجا زیادت بیان مطلوب است لسان قلم متکفل بیان

Marfat.com

او میگردد و بطفیل آن طوائف دیگر را ایضا شرح میدہد تا فرق اسلامیہ کہ در حدیث وارد است دانستہ شوند و علم بر مذاہب باطلہ حاصل گردد و احتیاط و اجتناب از معتقدات آنہا کردہ آید و سن مقدر الکون النصرۃ والعون باید دانست کہ اہل عالم دو قسم اند یا تابع اہواء و بدع و متخیلات خود کردہ پیغمبرے و کتابے استناد ندارند ایشان را اہل نحل گویند و یا متابعت پیغمبرے و کتابے و دینے و ملتے در روشے و آئینی اختیار نمودہ اند و در زمرہ ایشان ملیند ایشان را اصحاب ملل خوانند ہر چہ اہل ہواء و بدعت اند و خارج از دایرہ دین و ملت از حیز اعتبار و شمار ساقط اند و اما اصول ایشان کہ در کتب معتبرہ در حیطہ ذکر در آمدہ اند پنج فرقہ اند فرقہ اول فلاسفہ و ایشان جمعی اند قائل بحکم عقلیہ و مجتنب از طرق نقلیہ انتہاج برمناہج منطقی دارند و ارتیاض بعلوم ریاضی نمایند و سخن ایشان در موجودات طبعی و مابعد الطبیعہ است و قدماء ایشان سہ گروہ بزرگ مشہور اند و ہمہ ہرمس الہرامسہ را راس و رئیس خوانند اولا اساطین سبعہ از ملطیہ و اساس دائبتیہ و سامیا کہ بلاد ایشان بود در ولایت یونان و اسماء ایشان تالس ملطی و انکساغورس و انکسیمالیس و انیاذ قلس و فثاغورس و سقراط و افلاطن است و مقدم ایشان تالس ملطی است و اول کسے کہ در فلسفہ سخن گفتہ است او بود و آخر ایشان افلاطن الہی دیگر اصول ایشان از نساک حکما بودہ اند مبداء ایشان فلوطیرخیس است کہ طرق حکمت بدو اشتہار یافت تا ذیمقراطیس بعد ازان حکما اقادیما کہ ایشان اہل تصنیف اند چون سولون شاعر کہ بعد ہرمس و بقراط از و بزرگتر نبودہ و بقراط واضع طب و اقلیدس واضع ہندسہ تا بطلیموس صاحب مجستی و متاخران اہل حکمت یک طائفہ اند از ارسطاطالیس کہ واضع منطق است تا اسکندر را فردوسی کہ شارح کتب ارسطو است و فلاسفہ اسلامی از حنین بن اسحٰق تا ابو نصر فارابی و بوعلی سینا تابع قول ارسطو اند الا آنکہ شیخ الرئیس در بعضے سخنان با او مخالف نمودہ است و در مراۃ الاد وار آوردہ کہ شیخ حنفی المذہب بود فرقہ دویم صابیان و جماعتے بر اند کہ ایشان را کتابے بود و آن سخن بصحت نرسیدہ بلکہ اصح آنست کہ ایشان قائل اند بہیاکل فلکیہ و ارباب سماویہ و اصنام ارضیہ و آنہا را وسایل و وسائط می دانند بقرب رب الارباب و رسالت را در صورت بشری ممکن اند و کبار ایشان در چہار فرقہ انحصار دارند اول اصحاب روحانیات و تعریف ایشان مر روحانیات را چنانست کہ تعریف اہل شرع ملائکہ را و غالب آنست کہ ایشان ملائکہ را می پرستند تقربا الی اللہ سبحانہ تا بوساطت آنہا قرب بحق تعالی حاصل کنند دویم ارباب ہیاکل و ایشان عبادت ادل و عقل و نفس و سیارات را ہیاکل اثبات کنند بعضے مدور و بعضے مثلث و برخی مربع و چیزے مثمن و علی ہذا القیاس و بحقیقت این جماعت ستارہ پرستان اند سیوم اہل اشخاص و مدار کار ایشان بر طلسمات است کہ بساعات مختارہ بطوالع لائقہ بر صورت کواکب عمل کنند جہتہ ہر مہمے و در ملل و نحل ایشان را عبدہ اصنام میگویند چہارم حرنانیہ و در بعض نسخ تصحیح کردہ اند حق تعالی را واحد کثیر دانند و ماخذ تناسخ کلمات ایشان است فرقہ سیوم [illegible] و ما چین و اکثر ولایات خطا و چین مملو است از ین طائفہ و اساس تناسخ بر [illegible] و معلم ایشان شاکمونی و حشر و جزاء اعمال ہمہ در دنیا اثبات نمایند جمیع ہنود و ہند بر ہمین اند میگویند کہ چون شخصے بمیرد و نیک باشد روح او باز در آدمی اندازند و او را مال و جاہ و اصناف نعم جزاء کردار او دہند و اگر بد باشد و عمل نیک

Marfat.com

ازوجود نیامده باشد روح او در جانورے اندازند حسب عمل زشت حتی کہ اگر بسیار عمل زشت کردہ باشد در مثل جبل و مانندان اندازند و اینحالت او را عذاب است و چون از گناہان پاک شود باز در نوع انسانی روح او اندازند من بعد اگر عمل نیک کردہ جزاء او نیک خواہد یافت و اگر بد بود جزاؤ بد خواہد یافت و تناسخ را این جماعت ہنود جون گوئیند و آنچہ یکے از دیگرے بگیرد و خواہ از راہ معاملہ و خواہ از راہ ظلم معتقد ایشان دران آنست کہ این ہمان حقی است کہ پیش ازین بر ذمہ او داشت الحال از و گرفت فرقہ چہارم براہمہ بعضے گویند کہ منسوب بشخصے کہ او را برہام نام بود و صاحب ملل و نحل آوردہ کہ صفت بُوجبی کہ ایشان میکنند اگر راست میگویند بر حضرت خضر علیہ السلام راست و صادق مے آید و بعضے گویند کہ معتقد اند ملکی را کہ اسم او برہما است واو را وسیطہ و واسطہ دانند میان مبدع و مبتدعات در افاضہ و افادہ و وجہ تسمیہ ایشان ببرہمن ہمان انتساب است ببرہما و آنچہ عوام میگویند کہ ایشان منسوب بابراہیم اند علیہ السلام از غلطہائے ایشان است چہ براہمہ باسرہم نبوت را منکر اند و انبیا را غیر معتقد مگر اندک فرقہ از ایشان و بحث ما اینجا از منکران نبوتست و خارجان ملت و براہمہ چند فرقہ اند یکے اصحاب بُدَوہ جمع بُدَک گویند ہمیشہ در عالم بدے باشد یعنے کسیکہ توجہ بدو باید کرد و از وجود او چارہ نباشد و ہمہ خلق را فیض از و باید گرفت طلب قرب او باید نمود در صحاح آوردہ است کہ بد معرب بت است و در اینجا از براہمنان تحقیق نمودہ شد کہ بُد یک بتی است در جائے نزدیک سومنات و در عرف ہنود معروف است بجکنات و جوف او مملو است از سنگ فارس چنانچہ جوف سومنات مملو جواہر بود و الحال او را تمامی در زر گرفتہ اند انتہی و معتقد ایشان آنست کہ اول بدی کہ ظہور کرد در عالم نام او سامکونی بود یعنے سید شریف و از زمان ظہور او تا ہجرت پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وسلم پنج ہزار سال بود و این گروہ از براہمنان پیوستہ در طلب مرتبہ بداند و گویند بعمل بدان پایہ توان رسید و آن عمل ہراست و عطا دادن بر عموم و خالی شدن از فکر دنیا و برطرف رفتن از آرزوہا و لذتہاء او و عفت و زبان در خلق بخشودن و از کبائر اجتناب نمودن و بخیرات و حسنات میل فرمودن و کبائر بر مذہب ایشان دہ انہ کشتن جانوران و استحلال اموال مردمان و زنا کردن و دروغ گفتن و سخن چینی کردن و فحش بر زبان راندن و دشنام دادن و ہمت بر طلب معالی داشتن و در سخن با ہمہ ملائمت کردن و حسن معاشرت با صاحبان برآنوجہ کہ اختیار ایشان بر اختیار خود گزیدن و اعراض نمودن از خلق بکلی و اقبال بر حق سبحانہ و تعالی و بذل روح از شوق وصول بجناب حق و ہر کہ بدین خصلتہا بواجبی قیام نماید برتبہ بدوہ رسد و در کتاب جوک بشت کہ در سلوک جوگیان ہنود وضع نمودہ اند آوردہ است کہ براہمنان ہند را در وحدت ذات حق تعالیٰ و صفات کمال و مراتب تنزلات او و منشاء ہمہ کثرت و مبداء عالم و عالمیان متابعت حکماء متقدمین است تفاوتے اگر یافتہ شود از روئے اصطلاح و اختلاف زبان خواہد بود و ہم دران کتاب آوردہ کہ ذات براہم نور مطلق است و عقل خالص و در جائے دیگر ازان گفتہ کہ آنکہ در حقیقت یکی است و در شمار بسیار است آن ذات براہم است کہ در حقیقت ہمان یک ذات است کہ چنین موجودات و چندین اشخاص مے نماید و این شمار از نادانیست چنانچہ طفل نادان سایہ خود

Marfat.com

دیو واند از قصور عقل و دانش خود و آن چیز لطیف که در و عالم است آن هم ذات برهم است و در کمال لطافت و نزاهت است تمام موجودات عالم و این برهمان در و است چنانچه در تخم درخت با تنه و شاخ و برگ و میوه مندرج باشد و هم درین کتاب آورده که بشست رامچند گفت مرد سے که چیزهائے فانی را فانی داند و بقا و ثبات را بخود نسبت نکند و بر چیزی دل نه بندد و جائے قرار نگیرد و از دل چیزے را نخواهد او از غفلت و نادانی و کوته اندیشی وارسته باشد و هر که از آرزوها و مرادها و هواهائے نفسانی بیک کناره گشته وحدت حق تعالی در نظر او جلوه نماید و این تعینات موجودات رنگارنگ اصلا بنظر او در نیاید و همان یک نور کامل را مشاهده کند و جمال غیب ذات برهم در دل او بنوعی جلوه دهد که هیچ چیز از احاطه او بیرون نیاید و مرد سے که از روے ورزش نسبت جوک عقل او خالص گردد و از شعور رسمے برخیزد و او را در هیچ چیزها نماند و دل او در ذات برهم بسته گردد و از صفات خود فانی نشده باقی ببقاء حق گردد مانند قطره که در دریا افتد و او در نشستن و خواب و بیداری و راه رفتن و ایستادن در جمیع احوال و اوقات ازین شعور رسمے گذشته و دریافت خود را بجمال غیب کار فرماید و هکی حق شود تسے رامچند با تو یک سخن میگویم که آن سودمند تست و آن آنست که تو از جمیع صور تنها از تعینات و موجودات عالم که بنظر در آید بگذر و اصلا بخاطر خود راه مده و دل خود را در ذات برهم و هستی مطلق که بے حد و نهایت است و بیچون و بیچگون است و بے رنگ و بے صورت است و بے نام و بے نشان است ببند و اگر کسے گوید که موجود روشندل برائے چه این رنگها و صور تهائے گوناگون را از نظر خود بیندازد چه جمال غیب را که رنگها و صور تها جلوه اوست در مجالے موجودات و مرایاے تعینات مشاهده و ناظر نباشد و جمال و حسن وحدت حق را درین صور تنهاء آینهائے کثرت نبیند جواب آنست که هر چند موحد را ازین کثرت و ازین تعینات و تقیدات همان یک نور در نظر باشد لیکن چون کرد از فرق و شمار کثرت دوگانگی و دوئی باشد در حاصل کردن این نظر و این حالت او را آن مرتبه که کس ازین تعدد و شمار گذشته آن نور یگانه را قبلهٔ دل خود سازد میسر نگردد چون او را شمار و عدد که نقصان دارد درمیان باشد ناچار او از مرتبه ناقص آن مرتبه جمع و یک رنگی و یگانگی نرسد تسے رامچند چون آن ذات پاک را که باقی و پاینده است و بے زوال و بے تغیر است باقی و پائنده دانی و محو مشاهده او کردی و آنچه غیر او باشد آن را فانی و بے ثبات یقین کنی ناچار ذات هم از صفات خود خاسته و فانی گردیده ببقاء حق باقی گردد و آن مرتبه جمع که ذات برهم را باشد ترا میسر گردد و در همه چیز و همه کس و همه جا جلوه خود بینی و غرق دریاء سرور و شادی باشی بدانکه آن نور پاک و آن مایهٔ غیب که بقا و ثبات صفت ذات او است و از زوال و فنا منزه است همه چیز و همه کس از و پیدا میشود و او از کسے پیدا نے گردد و بیک کرشمه و یک جلوه که او بکند اینهمه غوغا از و موجود میگردد و این عالم پیدا سے آید [illegible] با وجود غیر او را بود و وجودی نبود و آن ذات پاک که عالم باین بزرگی و عظمت و ترتیب و نسق پیدا [illegible] بزرگواری او ازین عالم چیزے در حساب نباشد و او همان مرتبه بزرگی خود بود و از و اینهمه [illegible] و سبب پیدائے این عالم باشد و پیدائے وجود او را هیچ چیز و هیچ کس علت و سبب نتواند شد و او حقیقت او خلاصه هر چه باشد هست این صور تنها و رنگها از و نمود دارد و او برتر و بالاتر و بزرگتر است همه بزرگیها و کلانیها در پیش بزرگی او بیمقدار و نیست باشد و جمیع علتهائے پیدائے و تمام

Marfat.com

اسباب آفرینش عالم راذات پاک آئینہ است کہ عکس انہا درونمایان میگردد وچون بذات برہم مشغول کردی ومحو بقا
اوشوی ترانیز مرتبہ برہم میسر گردد وحیات ابدی یابی وتا فنا نفس حاصل نگردد وبقا حق حاصل نگردد ودرہمین کتاب درباب مراقبہ وتفکر آوردہ
است کہ مراقبہ وتصور بے الایش باید وگفتہ کہ بامراقبہ ہیچ عبادتے نمیرسد ہمین بہترین عبادتہا است باید کہ مراقبہ ذات
حق راہمدمی کشد وبجائے رساند کہ ہمگی خود را آنان وبدل راز وبرنداردودرہر حال چہ دربیداری وچہ درخواب وچہ درآمدن
ورفتن وچہ درنشستن وبرخاستن ازو غافل نشود ودرداوستد ومعاملہ ومشغولی کاروبار ناظر باو باشد وگفتہ کہ عبادت ظاہری
نمی است وعبادت باطنی بہترین عبادتہا ومن آنرا شرح دہم وبیان نمایم این عبادت باطنی دوئی نمیخواہد وطریق او
اینست بنوعی مراقبہ کند کہ درجمیع احوال مراقبۂ او برجا باشد وفتورے وخللے درمشغولی او راہ نیابد وبغیر از ہستی پاک و
نورمنزہ چیزے بنظر نیاید ومراقبہ دیگر اینست درمراقبہ آن نور پاک وہستی مطلق راکہ ذات حق است منظور دیدہ
دل خود دارد وہمگی ہمت خود را متوجہ ہستی مطلق ونور پاک کہ درنہایت قدرت وقوت ودرغایت صفا ونورانیہ
است ظاہر درکمال وبزرگی او از راہ دل وصفا از راہ روزنہ چشم وکمال وجمال قدرت وتصرف او از راہ شنوای گوش
ولذت شناسی زبان وسایر قوای ظاہری وباطنی ظاہر است محو آن ہستی ومستغرق آن نور پاک گردیدہ خاطر خود را ہیچ
جائے پریشان شدن ندہد چنان تصور کند واند کہ ہمان ذات تکیہ گاہ اینہمہ حواس است وآن حواس مظہر قدرت
کمال او است درتصور مشاہدہ او باید بود واین حواس ہمہ دریچہاء آن ہستی مطلق وذات پاک اند کہ ازان دریچہا ہمہ
چیزہا را درمے یابد ومراقبہ دیگر آنست بعد از مراقبہ آن ذات وتصور کمال وبزرگی او بداند کہ ہمہ جا ظہور او ست و
ہیچ جائے نیست کہ آنجا ظہور او نباشد ودرہمہ چیز وہمہ کس ظہور او یکسان است وپرتو عکس نور او برہمہ یکسان
تافتہ واندرا کمی وزیادتی نبود یکسے دوستی ودشمنی ندارد واعتقاد کند وبداند کہ آن ذات کامل منعم ومراقبہ دیگر آنست مردے
کہ مراقبہ او نمودہ است ومشغولی یاد او کردہ است دل خود را ہیچ چیز ندہد واورا قبلہ ہمت سازد ونیز داند کہ ہر قدرتے
وکمالے وہر بزرگے وجمالے کہ ہست ہم باو راجع است واز واست وہر کارے کہ میکنم وہر جا کہ میروم وہر چہ مشغولم ہمہ
برائے او میکنم وباو مشغولم وچون سخنے مطبوع ودل خواہ وخوش آیندہ از زبان برآید داند کہ ستایش او میکنم ومدح او
میگویم ومراقبہ دیگر این است باید ہر چہ بیند واند بدل یقین کند کہ حقیقت واصل آن ہمان ذات پاک حق وہستی
مطلق برہم است درین یقین کردن اصلا شک وشبہ را بخاطر راہ ندہد ودریقین خود صادق باشد وہمہ چند ہا را بحق نسبت
کند وبیدلیلے این ہر دو از برہم داند وغیر را دخل ندہد ومراقبہ دیگر این است فقیر وغنی را نظر بر ظہور ہستی مطلق یکسان
بیند فقیر را نظر بر فقر او کہین وحقیر نبیند وغنی را نظر برغنا او بزرگ ندارد وبرہمہ کس نظر برابر دارد ودوست ودشمن را بیک نظر بیند
بہمہ کس نظر شفقت دارد وہر کرا این حالتہا حاصل شد او مرشد کامل باشد وہنمائی واصل انتہی ملخصا اگرچہ تعرض مقالات
بہیچ طائفہ نمیرود اما این مسئلہ از طریق براہمہ مذکور شد تا غافلان اہل اسلام را تنبیہی باشد برانکہ جماعتے خارج از
ملل ورا اتصاف بصفات حمیدہ واجتناب از اخلاق ذمیمہ نکوہیدہ چگونہ مبالغات دارند ودرمراقبات توحید ومقامات
وحدت وکثرت برچہ نوع تاکید دارند وبراہ تجرید وتوحید می روند با آنکہ ایشان را درآخرت فائدہ نخواہد داد پس اولیٰ

Marfat.com

آنست کہ سالکان طریق اسلام این حالات را ملاحظہ داشتہ سلوک نمودہ باشند تا بے التزام احکام شرعیہ در تجرید توحید نیفتند بکنند آنچہ باید و ترک نمایند آنچہ نشاید و بسیاری از مشایخ جہلہ طریقہ براہمہ در پیش دارند و بامر شرعی سر فرود نمے آرند و خود را صاحب کمال انگاشتہ عوام را از راہ شریعت گردانیدہ براہ ضلالت و کفر سروادہ اند ضلوا فاضلوا **شعر**
گیر کہ تیرش بنشانہ خطا است ✤ ہست بکیش کج خود تیر راست ✤ پستی آن کج رو بے دین است ✤ کو بکژے ماند بکیش درست ✤ ہر کہ درین کیش از و خم نرفت ✤ راست نشد تا بجہنم نرفت ✤ تیر کہ در کیش کمانش بود ✤ عاقبتش تاب ز آتش بود ✤ و طائفہ دیگر از براہمہ اصحاب فکر ند و ایشان مدار کار علم و عمل خود بر وہم نہادہ اند و بدان تصرفات میکنند و دران باب رسایل بسیار اند یکے از شعبہائے وہم جادوست و نیرنجات و در جانب ہندوستان این معنے غالب است بر بعض مردمان و در میان براہمہ طائفہ اند تناسخیان کہ رسوخ ایشان دران طریق از دیگران پیشتر است و جمعی از ایشان اہل روحانیانند و سخن ایشان بکلام صابیہ نزدیک است و ایشان ایضا فرق اند چون باسویہ و باہوریہ و امثال آن و از ینجا دانستہ باشی کہ بعض کسان کہ بدعوات روحانیات مشغول میگردند و نیز نجات و مانند آن مشغول میشوند متابعت باین طوائف دارند پس بر یاران طریقت لازم است کہ ازین گونہ ادعیہ احتراز کلی نمودہ آنچہ دعوات از شارع علیہ الصلوۃ والسلام و از سلف صالحین مروی باشد آنرا لازم گیرند پنجم و ثنیہ اند یعنے بت پرستان و این طائفہ ابیار اند بعضے آفتاب پرست اند و جمعی ماہ و برخی ستارگان و طائفہ احجار و معدنیات و فرقہ اشجار و نباتات و کسانے دریا و صنفی حیوانات بت پرستان چندین گروہ اند اعراض از تفاصیل اقوام و اقوال ایشان اولی است و ازین پنج اصل کہ مذکور شد طوائف دیگر منشعب شدند چون دہریہ و طبیعیہ و معطلہ عرب و غیر ایشان کہ مر ہیچ پیغمبر فرو نیاورده اند و ہیچ دینے مقید نگردیدہ اند ہمہ ایشان خارج از ملل اند اما اہل ملل یا کتاب دارند یا شبہ کتاب اہل ملل کتاب سہ فرقہ اند یہود و نصاریٰ و مسلمین و شبہ اہل کتاب مجوس اند و ایشان صاحب ملل و نحل نقل میکنند کہ سید عالم صلے اللہ علیہ وسلم فرمودہ است کہ مجوس ہفتاد و دو فرقہ متفرق شدہ اند و یہود ہفتاد و یک و نصاریٰ ہفتاد و دو و مسلمانان ہفتاد و سہ فرقہ متفرق خواہند شد و ہمیشہ ازین فرقہا در ہر ملتے یک فرقہ رستگار است قال اللہ تعالیٰ و ممن خلقنا امۃ یہدون بالحق و بہ یعدلون و اینجا باصول فرق ایشان ایما میرود اما مجوس دعوی کنند کہ بر دین ابراہیم خلیل الرحمن اند صلوات اللہ و سلامہ علی نبینا و علیہ و آتش پرستند نہ جہۃ ربوبیۃ بلکہ او را قبلہ دانند و وسیلۂ تقرب بافرید کار شناسند و قواعد و اصول مذہب ایشان بسیار است و ہشت فرقہ میان ایشان بزرگ اند و منشاء فرقہائے دیگر آول کیومرث ثابت کنند کہ پسر آدم بود و نزد بعضے ایشان آدم خود او ست دوم زردانیہ اصحاب زروان کبیرند و او را نیز اصلی مے شناسند مانند کیومرث سیوم زردشتیہ کہ تابع زردشت حکیم اند و او را [illegible]
بعد از حضرت ابراہیم صلوات اللہ علی نبینا و علیہ چہارم ثنویہ کہ بقدم نور و ظلمت قائلند پنجم مانویہ [illegible]
میان کبریٰ و نرسائی دینی احداث کردہ و در اصل کبریہ است ششم مزدکیہ تابع [illegible] قباد پدر نوشیروان
ظہور کرد آن نوشیروان بسعی جمیل او را با کثرت متابعانش بقتل آورد و قصہ [illegible]
سخن گویند و بزروان و اہرمن قائل اند ہشتم مرقونیہ و ایشان یزدان را فاعل خیر و انند باختیار و اہرمن را فاعل [illegible]

Marfat.com

باضطرار ازین هشت فرقه شش گروه منقسم اند بده وه ودی دیگر انقسام یافته اند بر پنج پنج این مجموعی هفتاد باشند اما یهود قوم موسی اند علیه السلام وکتاب ایشان توریة است ایشان اول بر شریعت موسی علیه السلام ثابت بودند و در آخر تغییر و تبدیل داده بعضے احکام را تحریف دادند و اختلافات درمیان پدید آمد و هفتاد و یک گروه منشعب شدند و معظم ایشان پنج طایفه اند اول عنانیه که اصحاب عنان بن داؤد اند که او را راس الجالوت گفتندی و اینها بیست فرقه اند دوم عیسویه متابعان ابی اسحاق اصفهانی که ملقب ایشان عوفید الوهیم گفتندی یعنے پرستندهٔ خدائے و ایشان نوزده گروه اند سیوم یوذعانیه اتباع یوذعان همدانی و ایشان را مغاربی نیز گویند چه ظهور ایشان در جانب مغرب بود بیست و یک فرقه اند چهارم موشکائیه اشیاع موشکاء عجلی شش فرقه اند پنجم سامره و ایشان را غیر لغت یهود لغتیست و در عبادت روے بکعبه آرند و فی الواقع مذهبی دارند مرکب از یهودیة و غیر آن و در اصل یهود صرف بوده اند و پنج فرقه انشعاب یافته مجموع هفتاد و یک باشند اما نصاری امت عیسی اند علیه السلام و کتاب ایشان انجیل است و روش ایشان بر احکام انجیل بود باندک زمانے بعد از رفع عیسے علیه السلام از طریق توحید انحراف ورزیدند و هفتاد و دو گروه متعدد شدند و معظم ایشان سه فرقه اند اول ملکائیه اصحاب ملکاء رومی اند و قایل بحلول چیزے از لاهوت در ناسوت تدرع اللاهوت بالناسوت قول ایشانست و اینها بیست و هشت گروه اند دوم نسطوریه اتباع نسطور حکیم اند و مذهب ایشان آنست که نور الانشراق کرد بر هویة عیسی علیه السلام و اینها نیز دو فرقه اند سیوم یعقوبیه و ما یعقوبیه نیز گویند بالهیة عیسے علیه السلام قائلند و ایشان دوازده فرقه اند مجموع هفتاد و دو باشند اما اهل اسلام که امت حضرت رسالت منزلت که نبی آخر الزمان است علیه افضل الصلوٰة واکمل التحیات و کتاب این امت قرآن مجید و فرقان حمید است و ایشان نیز تفریق یافته اند بهفتاد و سه فرقه یکے از ایشان ناجی باشد و باقی بسبب سوء اعتقاد هالک و ناجی فرقه ایست که سلوک طریق که حضرت رسول کریم صلی الله علیه وسلم و یاران او بآن رفته اند اختیار نموده اند و در حقیقت طریق مستقیم خالی از اعوجاج همان است چنانکه سبق ذکر یافت آن فرقه ناجیه اهل سنت و جماعت است و اگر گویند چگونه معلوم شود که فرقه ناجیه اهل سنت و جماعت است و این طریق مستقیم است و خالی از اعوجاج و دیگر راهها همه غیر مستقیم و حال آنکه هر فرقه دعوی میکنند که بر طریق مستقیم است و مذهب درست حق است جوابش آنکه این چیزے نیست که بمجرد دعوے تمام شود و برهان باید و برهان اهل سنت و جماعت آنست که این دین اسلام منقول آمده است و بحر و عقل بآن وافی نیست و بتواتر اخبار معلوم شده و بتتبع و تفحص احادیث و آثار متیقن گشته که سلف صالح از صحابه و تابعین و اتباع تابعین و من بعد هم همه برین طریقه و اعتقاد بوده اند و این بدع و اهواء در مذاهب اقوال بعد از صدر اول حادث شده و صحابه و سلف و متقدمین هیچکس بران نبوده و ایشان متبری بوده اند و از ان بعد از حدوث آن رابطه محبت که بآن قوم داشتند قطع نموده و رو نمودند و محدثین اصحاب کتب ستة و غیرها از کتب مشهوره معتمده که بنائے و مدار احکام اسلام بر آنها افتاده و ائمه فقها ارباب مذاهب و غیرهم از انها که در طبقه ایشان اند همه برین مذهب بوده اند و اشاعره و ماتریدیه که ائمه اصول کلام اند تائید مذهب سلف نموده اند و بدائل عقلیه آنرا اثبات کرده اند و آنچه سنت حضرت سید الله الاعظم علیه افضل الصلوات واکمل التحیات و اجماع سلف بران

Marfat.com

رفتہ بودہ مؤکد ساختہ اند ولہذا امام ایشاں اہل سنت وجماعت افتادہ اگرچہ ایں نام حادث است مذہب واعتقاد ایشان
قدیم است وطریقہ ایشان اتباع احادیث نبوی واقتدا بآثار سلف وحمل نصوص بظاہر مکر عند الضرورت وعدم اعتماد بر
عقول وآرائے واہواء خود بخلاف دیگران مثل معتزلہ وشیعہ کہ در اعتقادات بر طریقہ ایشان تشبث بفلسفہ واستدلال بآراء
اوہام ایشان ست ومشائخ صوفیہ از متقدمین ومحققین ایشان کہ استادان طریقت وزہاد وعباد ومرتاض ومتورع ومتقی و
متوجہ ومتبری از حول وقوت نفس بودہ اند ہمہ برین مذہب بودہ اند چنانکہ از کتب معتمدہ ایشان معلوم میگردد ودر تعرف
کہ معتمد ترین کتب این قوم است وشیخ الشیوخ شہاب الدین سہروردی در شان او گفتہ است لولا التعرف لما
عرفنا التصوف عقاید صوفیہ کہ اجماع دارند بر ان آوردہ کہ ہمہ عقاید اہل سنت وجماعتست بے زیادتی ونقصان ومصداق
این سخن کہ گفتیم آنست کہ کتابہائے تفسیر وکلام وسیر وتواریخ وتصوف وفقہ معتبر کہ در دیار مشرق ومغرب مشہور ومذکور
اند جمع کنند وتفحص نمایند ومخالفان نیز کتابہائے خود را حاضر آرند تا ظاہر شود کہ حقیقت حال چیست وحق بکدام جانب
است بالجملہ سواد اعظم در دین اسلام مذہب اہل سنت وجماعۃ است واین جماعہ اہل سنت وجماعۃ کہ بر طریق سنت و
متابعت آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم ثابت اند قول ایشان درین مادہ بصدق مقرون است وصفت ایشان اولئک
ہم الصادقون ؎ عاشقان کز قدان سرو سخن میگویند ✦ راستانند از انہا سخن راست شنو ✦ عرف ذلک من التصف
بالانصاف ویجتنب عن التعصف والاعتساف وباللہ التوفیق بر تو مخفی نرود در تعداد فرق اسلامیہ رسایل بسیار نوشتہ
نوشتہ اند واقوال واصول وفروع ہر یک را بتفصیل متعرض گشتہ اند ودر شرح مواقف ایضا بتفصیل آوردہ است
وتعداد فرق اسلامیہ نمودہ است چنانچہ گذشت وآن معلوم علماء کرام اند وچون مجموع آنہا را حدائق الانوار امام فخر الدین
رازی وملل ونحل تاج شہرستانی طاب اللہ تعالیٰ ثراہ جامع است وآن ہر دو کتاب نزد علما ایضا موثوق بہ ومعتمد علیہ
اند اینجا آنچہ مذکور میشود از انجا نقل کردہ میشود تا در عدتے یسیر بر اصول مقررہ مجموعی دیگر ایضا علم حاصل شود باید دانست کہ اسلامیان
دو قسم اند اہل اصول واہل فروع وکبار فرق اسلامیہ از ارباب اصول شش اند معتزلہ وصفاتیہ وشیعہ وجبریہ ومرجیہ
وخوارج وجہمی وعیدیہ را نیز اصلی گفتہ اند اما درین دو کتاب کہ مذکور شد ایشان را داخل خوارج مے دارند جہتہ آنکہ
سخنان خوارج با کلمات ایشان در باب وعید مطابق است چنانچہ بیاید واین شش فرقہ بزرگ باز شعب ایشان
آوردہ میشوند فرقہ اولی معتزلہ قائلند بعدل وآن جہتہ قول ایشان است کہ بوجوب اصلح قائلند یعنے میگویند کہ بر خدائے
تعالیٰ واجب است آنچہ اصلح است برائے بندگان او تعالیٰ وواجب است بر او تعالیٰ ثواب مطیع وتائب و
عذاب صاحب کبیرہ واین را عدل گویند وتوحید بنفی صفات از جہتہ آنرا از قدماء متعددہ واین را [illegible]
وبعدم رویتہ در آخرت وحسن وقبح عقلی گویند ومذہب ایشان آنست کہ افعال بندہ [illegible]
فرقہ منقسم شدہ اند اول واصلیہ اصحاب ابی حذیفہ واصل بن عطاء بصری انند [illegible]
نفی صفات باری تعالیٰ وقول بقدر است اسناد افعال العباد الی قدرتہم [illegible] اضافۃ الشر الی اللہ ومنزلۃ بین
المنزلتین وعدم تعیین محق از فریقین جمل وصفین وقدماء ایشان اتباع ابی الہذیل بن حمدان العلاف اند کہ شیخ معتزلہ

Marfat.com

بودو در بعض مسایل با اہل اعتزاض مخالفت کردہ سیوم نظامیہ اتباع ابراہیم بن سیار النظام کہ رئیس معتزلہ است و
از شیاطین قدریہ کتب فلاسفہ را مطالعہ کردہ و اول کسے کہ سخنان فلاسفہ را با کلام معتزلہ خلط کردہ او بود میگویند کہ حق
تعالیٰ قادر نیست بر انکہ بکند در دنیا برائے بندگان خود آنچہ دران صلاح ایشان نباشد دران و نہ قادر است
بر انکہ زیادہ کند در آخرت یا نقصان کند از ثواب و عقاب برائے اہل جنت و دوزخ و گمان بردہ اند کہ نہایت تنزیہ
او تعالیٰ از شرور و قبایح حاصل نمیگردد مگر بسلب قدرت او تعالیٰ بران پس ایشان درین امر مثل کسانے اند کہ از
باران بگریزند و زیر ناودان استادہ شوند چہارم حابطیہ اتباع احمد بن حابط اند نسبت اتباع او بہ پدر او شدہ و او
از اصحاب نظام است در کلام این جملہ بعض از معتقدات نصاری و کلمات تناسخیان یافتہ میشود میگویند
مر عالم را دو آلہ اند یکے قدیم و آن اللہ تعالےٰ است و دویم محدث و آن مسیح است و مسیح آنست کہ محاسبہ کند
خلق را در آخرت و ہمین مراد است بقول خدائے تعالیٰ وجاء ربک والملک صفا صفا و آن آنست کہ بیاید در
ظلل از غمام و ہمین معنے مراد دارند از قول رسول صلے اللہ علیہ وسلم ان اللہ خلق آدم علے صورتہ و از قول او یضع
الجبار قدمہ فی النار و انما سمی المسیح لانہ ذرع الاجسام واحد شہا و آمدی گفتہ کہ این طایفہ کفار مشرک اند پنجم بشریہ تابعان
بشر بن المعتمر مرسی اند او از افاضل علماء معتزلہ بود قائلند بر انکہ خدائے تعالےٰ قادر است بر تعذیب طفل و اگر عذاب
کند او را ہر آئینہ ظالم باشد لکن این مستحسن نیست کہ در حق او تعالیٰ گفتہ شود بلکہ واجب است کہ گفتہ شود اگر عذاب
کند طفل را ہر آئینہ طفل بالغ باشد عاقل عاصی مستحق عذاب و درین تناقض است چہ حاصل او این است کہ اللہ
تعالیٰ ظلم میکند و اگر ظلم کند عادل است ششم معمریہ تابعان معمر بن عباد سلمی و این معمر سلمی را در نفی صفات رب و اثبات
قدرت عبد مبالغہ بسیار است گفتہ اند خدائے تعالیٰ نیافریدہ است غیر اجسام و ہر چہ اعراض اند پس مخترع آنہا اجسام
اند طبعا چنانچہ آتش برائے سوختن آفتاب برائے حرارت دیبا از جہت اختیار مثل حیوان برائے الوان گفتہ
شدہ است از عجائب است حدوث اجسام و فناء آنہا نزد معمر از قبیل اعراض است پس چگونہ میگوید کہ اعراض
از فعل اجسام اند و میگویند کہ خدائے تعالےٰ بقدم صفت کردہ نشود زیرا کہ دلالت دارد بر تقدم زمانی و خدائے تعالیٰ زمانی
نیست و میگویند کہ خدائے تعالیٰ بر نفس خود علم ندارد و نفس خود را نمیداند و الا متحد میشود عالم و معلوم و آن ممتنع است و
میگویند انسان را فعل غیر از ارادت مباشرۃ کانت او تولیدیہ نیست بناء علے ما ذہبوا الیہ من مذہب الفلاسفۃ
فی حقیقۃ الانسان ہفتم مزداریہ اصحاب ابی موسیٰ عیسیٰ بن صبیح المزدار او تلمیذ بشیر است از و علم گرفتہ و زہد اختیار
کردہ تا کہ مسمی شد بر اہب معتزلہ گفتہ کہ خدائے تعالیٰ بر کذب گفتن و ظلم کردن قادر است اگر بکند الہ کاذب و ظالم باشد
تعالی اللہ عما قالہ علوا کبیرا و گفتہ کہ مردم قادر اند بر مثل قرآن و احسن ازان از روے نظم و بلاغت و مبالغہ کردہ است
در حدوث قرآن و قائل قدم قرآن را کافر گفتہ ہشتم ثمامیہ اصحاب ثمامہ بن اشرس نمیری این ثمامہ ندیم مامون خلیفہ
بود و نزد او مکانتے تمام داشت و جامع بود مابین سخافت دین و خلاعت نفس میگویند کہ افعال متولدہ را فاعل نیست
چہ ممکن نیست اسناد کردن افعال بسوئے فاعل بسبب جہت استلزام آن اسناد فعل را بسوئے میت در صورتے

Marfat.com

کہ رمی کردہ شود بسوئے شخصے وبمیرد او قبل از رسیدن تیر بآن وہ نسبوئے حق تعالیٰ چہ مستلزم صدور قبح است از وتعالیٰ
ومیگویند یہود ونصاریٰ ومجوس وزنادقہ ہم در آخرت خاک میشوند نہ در جنت داخل میشوند ونہ در دوزخ وہمچنین بہائم
واطفال خاک میشوند ہشامیہ تابع ہشام بن عمرو الفوطی اوئیں ایشانست او خیر وشر ہر دو از بندہ می داند وازسایر
معتزلہ در قدر مبالغہ دارد ومیگویند اسم الوکیل بر خدائے تعالیٰ اطلاق نباید کرد باوجود آنکہ در قرآن وارد است چونکہ
مستدعی موکل است ونہ میدانند کہ این اسم مبارک از جملہ اسماء حسینی است بمعنے حفیظ چنانچہ در قول خدائے تعالیٰ
ہست وما انت علیہم بوکیل ومیگویند کہ گفتہ نشود کہ خدائے تعالیٰ میان دلہا الفت نہید ہد باوجود آنکہ مخالف قول
خدائے تعالیٰ است ما الفت بین قلوبہم ولکن اللہ الف بینہم وہم جاحظیہ اتباع عمرو بن بحر الجاحظ اند مصنف کتب
اعتزال بود از فضلا وبلغاء معتزلہ است در ایام معتصم ومتوکل بود بسیاری از کلمات ومقالات معتزلہ را بعبارات بلیغہ
لطیفہ خود رواج داده میگویند العدام جواہر ممتنع است اعراض تبدّل مے یابند وجواہر برحال خود باقی اند چنانکہ
در ہیولی گفتہ میشود وخیر وشر فعل بندہ مے دانند ومیگویند قرآن جسد لیست گاہی مرد میگردد وگاہی زن یازدہم
خیاطیہ تابع ابوالحسن بن عمرو الخیاط از معتزلہ بغداد اند قایل بقدرت بعنے اسناد افعال سوئے بندہ میکنند ومعدوم را
شئے میگویند یعنے ثابت متقرر در حالت عدم دوازدہم جبائیہ وہاشمیہ اتباع ابوعلی محمد بن عبد الوہاب وپسرش ابو ہاشم علی
جبائی اند ومذہب ہر دو یکی است واز معتزلہ بصرہ اند میگویند کہ خدائے تعالیٰ دیدہ نمے شود در آخرت وبندہ خالق
فعل خود است ومرتکب کبیرہ نہ مؤمن است ونہ کافر وچون بے توبہ مرد مخلد باش در دوزخ واولیا را کرامت نیست
وبر خدائے تعالیٰ واجب دانند اکمال عقل مکلف ونہی واسباب تکلیف برائے او وچہ رعایت اصلح واجب است
خود ایشان وخدائیتعالیٰ را متکلم گویند بکلام مرکب از حروف واصوات گویند پیدا میکند اللہ تعالیٰ آن کلام را در جسم و
متکلم بآن کلام کسے است کہ کلام را آفریدہ است نہ آنکہ قایم است بآن حلول کردہ است ودران سیزدہم جعفریہ تابع جعفر
بن حرب اند میگویند کہ خدائے بر ظلم عقلا قادر نیست بخلاف صبیان ومجانین دگویند اجماع امت بر حد شرب خطا
است چہ معتبر در حد نص است وسارق یک حبہ فاسق است منخلع از ایمان چہاردہم قضویہ اتباع قاضی عبد الجبار
اسدابادی اند وفرقہ ثانیہ صفاتیہ اند اثبات صفات ازلیہ کنند مر باری تعالیٰ را از حیات وعلم وقدرت وارادہ و
سمع وبصر وکلام ومانند آن وایشان چہار گروہ اند اول اشاعرہ تابعان امام ابی الحسن علی بن اسمٰعیل الاشعری واو اثبات
صفات الٰہی میکند وخیر وشر را بتقدیر حق تعالیٰ میداند دویم حنابلہ اصحاب امام احمد حنبل وایشان با سلفیان اند کہ تابع
داود اصفہانی واجراء صفاتی کہ در کتاب وسنت وارد است بر حق تعالیٰ بے تاویل سیوم کرامیہ اتباع [illegible]
بن محمد کرام واو اثبات صفات میکند اما نہایت کلام او تجسم میکشد چہارم مشبہہ ومجسمہ [illegible] ادب
منحرف است فرقہ ثالثہ از کبار فرق اسلامیہ شیعہ اند بامامت وخلافت حضرت [illegible] دون اصحاب
کرام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین وامامت را در اولاد مرتضیٰ ملے ثابت میدانند وامام را از صغایر وکبایر معصوم
اعتقاد میکنند ودر اصل سہ فرقہ بزرگ اند امامیہ وزیدیہ وغلاۃ ومجموع ایشان بیست وچہار فرقہ میشوند بعض ایشان جعفر

Marfat.com

بعض کنند امامیہ یازدہ کردہ اند اول کیسانیان وایشان محمد حنیفہ را امام دانند بعد از پدر و برادران اعنی حضرت علی و امام حسن و امام حسین رضی اللہ تعالےٰ عنہم دویم مختاریہ اصحاب مختار بن ابی عبیدہ ثقفی اند واو محمد حنیفہ را مہدی موعود داند و امام منتظر شناسد وگوید در غار رضوی در یمن غایب شدہ و زندہ است سیوم ہاشمیہ تابع ہاشم بن محمد حنیفہ اند و امامت را بعد از پدر بدو منتقل شناسند چہارم نباتیہ از اتباع بنان بن سمعان الہندی یمنی و این نیز قائلند بامامت ہاشم امامانِ ایشان بجانب تشبیہ و حلول مایلست گفتہ کہ اللہ تعالیٰ بر صورت انسان است ہلاک میشود ہمہ مگر روئے او روح اللہ در علی حلول کردہ بعد ازان در ابن او محمد بن الحنیفۃ بعد ازان در ابن او ہاشم بعد ازان در بنان پنجم رزامیہ اتباع رزام داعی اند و امامت را از ہاشم بعلی بن عبد اللہ عباس منتقل شناسند و در شرح آوردہ کہ قائلند بر اینکہ امامت بعد از علی بمحمد بن حنیفہ منتقل گشتہ بعد ازان بپسر او ہاشم بعد ازان بعلی بن عبد اللہ بن عباس بعد ازان با ولاد او تا منصور بعد ازان حلول کرد در ابی مسلم و او مقتول نگشتہ و ایشان حلال میدارند محارم را و ترک میکنند فرائض را و بعضے از ایشان دعوے الہیت میکنند در مقنع ششم جعفریہ ایشان را و قائلند نیز گویند امامت را بر امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ ختم کنند و از ایشان اند باؤوسیہ کہ امام جعفر صادق را مہدی موعود دانند ہفتم شمطیہ یحییٰ بن شمط گوید کہ امامت بر امام جعفر صادق ختم شد ہشتم افطحیہ امامت را از امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ پسرش عبد اللہ افتح منتقل مے شناسند نہم اسماعیلیہ گویند امامت از امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ بہ پسرش اسمٰعیل رسید و در نسل او قرار یافت و ایشان در ہر زمانے امام دارند در شرح مواقف گفتہ کہ این فرقہ بہفت لقب ملقب است یکے از ان القاب باطنیہ است از جہت قایل شدن ایشان بباطن کتاب خدا سے نہ بظاہر آن ایشان قایل اند کہ مر قرآن را ظاہر و باطن است و مراد از ان باطن است نہ ظاہر او کہ معلوم بلغت است و نسبت باطن بظاہر مثل نسبت مغز است بپوست و متمسک بہ ظاہر مغز بست بمشقت در اکتساب و تمسک گرفتہ اند دران بقول خدائے تعالیٰ فضرب بینہم بسور لہ باب باطنہ فیہ الرحمۃ وظاہرہ من قبلہ العذاب و این قول از منصوریہ و جناحیہ گرفتہ اند و دیم از ان القاب قرامطہ و سیوم حرمیہ از جہت مباح دانستن محرمات و محارم را و چہارم سبعیہ بسبب گمان فاسد ایشان انکہ نطقا بشرایع ہفت اند آدم و نوح و ابراہیم و موسیٰ و عیسیٰ و محمد و ہفتم محمد مہدی و مابین دو نطقا ہفت ائمہ اند کہ متمم شریعت او اند و در ہر عصر لابد است از ہفت نفر کہ اقتدا بایشان کردہ آید و راہ بایشان یافتہ شود و ایشان در رتبہا متقارب باشند و پنجم باطنیہ است و ششم اسماعیلیہ است و لہم فی المذہب خرافات ان اردت الاطلاع علیہا فارجع الی شرح المواقف والنظر فی آخرہا و ہم سوسویہ ایشانرا مفضلہ نیز گویند امام موسیٰ کاظم را رضی اللہ تعالےٰ عنہ امام قایم دانند و اختتام امامت بدو نمایند و حدیث موضوع سابعہم قائمہم را سند سازند یازدہم اثنا عشریہ پدوازدہ امام معصوم قائلند و محمد بن حسن را مہدی موعود دانند و گویند زندہ است و دوم بدم ظہور خواہد کرد و عرصہ جہان را بداد و عدل زیب و زینت خواہد داد امازیدیہ ایشان شرط کنند کہ امام فاطمی باید و عالم و زاہد و شجاع و سخی و بصایت امامت ثابت نشود بدون این صفات و ایشان سہ فرقہ اند اول جارودیہ امام باقر رضی اللہ تعالیٰ عنہ ابو الجارود را کہ رئیس این فرقہ است

Marfat.com

نامے نہادہ بود کہ مضمون آں بہ شیطان اعمی است و این طائفہ تکفیر کنند آنہا را کہ بعد از حضرت رسالت پناہے صلی اللہ علیہ وسلم بحضرت علی بیعت نکردند دویم سلیمانیہ اتباع سلیمان بن جریر کہ متبوع این جماعت است امامت شوری است نزد او فیما بین خلق و منعقد میشود نزد او بدو از خیار مسلمانان باوجود افضل امامت مفضول جائز مے دارد و شیخین را امام مے داند و اگرچہ خطا شدہ است از مردم در بیعت شیخین باوجود علی کرم اللہ وجہہ لکن این خطائیست کہ منتہی بفسق نہ شدہ است و در حضرت عثمان و بعضے اولاد حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ طعن کنند و در شرح مواقف گفتہ کہ تکفیر کنند حضرت عثمان و طلحہ و زبیر و عایشہ صدیقہ را رضی اللہ تعالیٰ عنہم و سیوم صالحیہ اتباع حسن صالح مرجی اما غلاۃ جمعی اند کہ در محبت حضرت علی کرم اللہ وجہہ و اکرم مشواہ و اولاد او از منہج اعتدال انحراف مے ورزند و ایشان در مقابل خوارج افتادہ اند و قول حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہلک فی اثنان محب غال و مبغض قال ایما بہر دو طائفہ میکند و غالیان دو فرقہ اند اول بعضے از ایشان بسیار غلو دارند و ولی را در رسالت نبی شریک میدانند و از ایشان اسحاقیہ اطلاق اسم اللہ بر ائمہ میکنند دوم خطابیہ تابعان ابو الخطاب اخدع او حضرت علی را بر نبی تفضیل مے کند و بمذہب ایشان گواہی بر دروغ برائے موافق روش خویش بر مخالف طریق خود جائز است و لہذا گواہی ہمہ اہل ہوا در شریعت میشنوند الا گواہی خطابیہ چنانچہ در ہدایہ بران تصریح کردہ و تقبل شہادت اہل الہوا الا الخطابیۃ و در کفایہ و غیرہا از شروح ہدایہ غیرہا آوردہ کہ خطابیہ حضرت علی را رضی اللہ تعالیٰ عنہ الہ اکبر دانند و امام جعفر صادق را رضی اللہ تعالیٰ عنہ الہ اصغر و در شرح مواقف آوردہ کہ ابو الخطاب عزو نفس خود بامام ابی عبد اللہ جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ عنہ مینمود چون امام برخلاف او در حق خود واقف گردید و عالم شد کہ در حق من غلو دارد و بیزار گردید و چون ابو الخطاب از امام گوشہ گرفت دعوی امر غلو برائے نفس خود کرد و این گروہ قائلند بر آنکہ ائمہ انبیا اند و ابو الخطاب نبی است و انبیا طاعت او بر خلق گردانیدہ اند و میگویند کہ ائمہ آلہ اند و حسنین ہر دو ابناء اللہ اند و امام جعفر صادق الہ است لکن ابو الخطاب افضل است از و و از علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و میگویند جنت نعیم دنیا است و دوزخ سختیہاء دنیا است و دنیا فانی نمیشود و مباح میدانند محرمات را و ترک فرائض را و میگویند کہ بر ہر مومن وحی میشود و تمسک باین آیۃ کریمہ دارند قال اللہ عز من قائل و ما کان لنفس ان تموت الا باذن اللہ اے بوحی من عند اللہ الیہ سیوم سبائیہ اصحاب عبد اللہ بن سبا او مشافہہ حضرت علی کرم اللہ وجہہ و اکرم مثواہ را گفت و حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بقتل او حکم کرد او فرار نمود و بمدائن رفت بعد از شہادت آنحضرت اظہار این طریقہ کرد و در شرح مواقف آوردہ کہ او بعد وحی بود پس اسلام آورد و در حال یہودیہ میگفت در حق یوشع بن نون کہ وصی موسی بود مثل آنچہ در حق حضرت علی کرم اللہ [illegible]
اہل کسے است کہ ظاہر کردہ است قول بوجوب امامت علی و از [illegible] تشعب یافتہ [illegible]
گفت کہ علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فوت نشدہ است و نہ بقتل رسیدہ است [illegible] شیطانی الہ صورت بصورت علی کرم اللہ وجہہ گردانیدہ شدہ بود علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در سحابست [illegible] است و برق تازیانہ اوست و او بعد ازین نزول خواہد کرد بزمین و بعدل پر خواہد کرد این طائفہ نزد شنیدن رعد میگویند علیک السلام یا

Marfat.com

امیر المومنین چہارم علیائیہ اتباع علیاء اسدی اند کہ مرتضی علی رارضی اللہ تعالیٰ عنہ برہمہ انبیا تفضیل کنند پنجم کاملیہ اصحاب ابی
کامل کہ ترکانِ بیعت علی راکرم اللہ تعالےٰ وجہہ تکفیر کنند ششم کیالیہ اتباعان محمد کیال اند وسخنان ایشان بمیزان عقل سنجیدہ نیست
ہفتم مغیریہ اتباع مغیرۂ عجلی ومنصوریہ اشیاع منصور عجلی واین ہر دو گروہ در قول بہم نزدیک اند لاجرم ایشان رایک فرقہ
میشمارند در شرح مواقف گفتہ کہ مغیرہ بن سعید عجلی گفتہ است کہ اللہ تعالیٰ جسم است بصورۃ انسان بل مرد لیست از نور بر
سر تاج از نور ودل او منبع حکمت است ودیگر خرافات معتقدہ ایشان ایضاً ذکر کردہ است ودر شرح مواقف
آوردہ کہ ابو منصور عجلی عزو نفس خود بابی جعفر محمد باقر نمودہ بود وچون امام ازو تبرا نمود از پیش خود او را براند دعوی امامت
برائے خود نمود ومنصوریہ گفتہ اند کہ امامت گردید بمحمد بن علی بن الحسین بعد ازان نقل نمودہ بمنصور ومیگویند کہ رسل
منقطع نمے شوند الی الابد وجنت مرد لیست کہ امر کردہ شدیم بموالات او وان امام است ودوزخ مرد لیست کہ امر کردہ شدہ
ایم ما ببغض او کہ آن ضد امام است ودشمن او است مثل ابی بکر وعمر وہمچنین فرائض ومحرمات چہ فرائض اسماء آن مردان
است کہ ما مور ایم بموالات ایشان ومحرمات اسماء آن مردان است کہ ما مور ایم بمعادات ایشان مقصود ایشان
باین قول آنست کہ ہر کہ ظفر یابد بمردمی از ایشان پس بتحقیق مرتفع شد از و تکلیف وخطاب جہت وصول او بجنت
انتہی ہشتم نعمانیہ اتباع محمد نعمان کہ رئیس ایشان بود ملقب بشیطان طاق او گفتہ کہ اللہ تعالیٰ نور است غیر جسمانی
ومع ذلک او بر صورۃ انسان ہست ومیداند اشیا را بعد از پیدا شدن آنہا نہم یونسیہ اتباع یونس بن عبد الرحمن قمی
اند در آواز مشبہہ شیعہ است در شرح مواقف آوردہ کہ او میگوید کہ اللہ تعالیٰ بر عرش است ملائکہ او را برداشتہ اند واو
قوی تر است از ملائکہ مع کونہ محمولا لہم مثل کلنگ کہ برمیدارد او را ہر دو پائہا او باوجود انگہ او قوی تر است از ہر دو پائے خود دہم ہشامیہ منسوب اند
بہشام اند ہشام بن سالم الجوالیقی وہشام بن الحکم وسخنان ایشان بمقالات مشبہہ نزدیک است در شرح مواقف آوردہ اینطائفہ میگویند
کہ مر خدائرا تعالیٰ جسد است ہمہ بران اتفاق دارند بعد ازان اختلاف نمودہ اند پس گفت ابن الحکم او طویل عریض عمیق متساویہ
طول عرض وعمق او متساویست واو مثل سبیکہ بیضاء صافیہ است می درخشد از ہر جانب مر او را رنگ ومزہ وبوئے است ومیگویند کہ
نشیند وبر خیزد وتحرک میکند ومیگویند کہ ایمہ معصومند نہ انبیا چہ بر نبی وحی میشود پس تقرب میگیرد بآن سوئے خدا تعالیٰ
بخلاف امام زیرا کہ بروی نمیشود پس واجب است انگہ امام معصوم باشد واین سالم گفتہ کہ خدا تعالیٰ بر صورت انسان
است مر او را دست وپائی وحواس خمسہ وبینی وگوش وچشم ودہن است فرقہ رابعہ از کبار فرق اسلامیہ جبریہ اند وجبر
اسناد فعل بندہ است بالله تعالیٰ والیشان قائلند بانکہ بندہ را ہیچ قدرت واستطاعت نیست واینہا جبریہ خالصہ اند
بعضے اثبات قدرت برائے بندہ میکنند اما تاثیر بران مرتب نمیدانند ومیگویند خدا تعالیٰ نمیداند شئ را پیش از وقوع
او علم خدا تعالیٰ حادث است نہ در محل وصفت کردہ نمیشود خدا تعالیٰ بآنچہ صفت کردہ میشود بندہ چہ ازان تشبیہ لازم
آید مثل قدرت وحیات وجنت ودوزخ فانی شود بعد ازان کہ داخل شود دران اہل آنہا تا کہ موجود سواء حق تعالیٰ نماند
وموافق معتزلہ از ورقی رویۃ وخلق کلام وایجاب معرفت بعقل قبل از ورود شرع والیشان سہ فرقہ اند اول جہمیہ اصحاب
جہم بن صفوان ترمذی واو جبری خالص است دویم نجاریہ اتباع حسن نجار واو در بعض مسایل تابع امام ابو الحسن اشعری

Marfat.com

دانہ جبریہ متوسط است بین الجبر والتفویض سیوم ضراریہ پی روان ضرار بن عمرو وکلمات ایشان بتعطیل مے انجامد فرقہ خامسہ
از کبار فرق اسلامیہ مرجیہ اند ملقب کردہ شدہ اند بآن برائے آنکہ مؤخر میدارند عمل را در رتبہ از نیت و از اعتقاد من
ارجاہ اے اخرہ و منہ ارجہ واخاہ اے اہملہ و آخرہ یا از برائے انکہ ایشان میگویند ضرر نمے رساند با ایمان معصیت
چنانچہ نفع نمے رساند با کفر طاعت و بر صاحب کبیرہ در دینی حکم بہشت و دوزخ نکنند و مرجیہ قدریہ ہستند و مرجیہ جبریہ
و مرجیہ خوارج و مرجیہ خالص و در ینجا بحث در مرجیہ خالص است و ایشان شش گروہ اند اول ثومینہ منسوب اند
بابی معاذ ثومنی میگویند ایمان معرفت و تصدیق و محبت و اخلاص و اقرار است بما جاء بہ الرسول ترک کل آن و بعض
آن کفر است و میگویند ہرک ترک کند نماز را مستحلا کافر گردد و ہر کہ ترک کند نماز را نبیت قضا کافر نگردد و ہر کہ قتل کردہ باشد
نبی را یا او را پنجہ زدہ باشد کافر است نہ از جہت قتل و لطمہ بلک از جہت انکہ این دلیل تکذیب و بغض آن پیغمبر است و
باین قایل است راوندی و بشر مریسی و این ہر دو گفتہ اند سجدہ کردن بصنم کفر نیست بلک علامت کفر است دوم
ثوبانیہ منتسب اند بابی ثوبان مرجی میگویند کہ ایمان معرفۃ است و اقرار بخدا یتعالے و برسل او و بجمیع آنچہ جایز نیست در
عقل آنکہ آنچیز کردہ شود و اما آنچہ جایز است فعل آن و کردن آنچیز پس اعتقاد کردن بآن از ایمان نیست و ہمہ ایشان
متفق اند بر اینکہ اگر عفو کند خدا یتعالیٰ در قیامت از عاصی و گناہگار ہر آئینہ عفو خواہد کرد از ہر آنکس کہ مثل او بوده
باشد و ہمچنین اگر برآرد یکے از دوزخ ہر آئینہ میکند ہمہ انکسان را کہ مثل او باشند و جزم ندارند بخروج مومنان از
دوزخ و مختص است این غیلان یا غیلان از مابین ایشان بقدرچہ جمع نموده اشد میان ارجاء و قایل شدن بقدر
یعنے اسناد افعال عباد بعباد سیوم صالحیہ اتباع صالح بن عمرو اند و او میان قدر و ارجاء جمع کردہ چہارم غسانیہ تابعان
غسان کوفی اند میگویند ایمان معرفت اللہ تعالیٰ است و رسول او و آنچہ آمدہ است از نزد خدا یتعالیٰ و رسول او صلے اللہ
علیہ وسلم اجمالا نہ تفصیلا و ایمان زیادہ میشود و کم نمیشود و آن اجمال مثل این است کہ بگوید تحقیق خدائے تعالیٰ فرض کردہ است
حج را و نمیدانیم کجا است کعبہ شاید آن غیر مکہ باشد و بعث کردہ و فرستادہ محمد را و نمیدانیم ایا او آنست کہ در مدینہ است
یا غیر او است و حرام کردہ است خدا یتعالیٰ خنزیر را و نمیدانیم کہ آن ہمین گوسفند است یا غیر آنست و قایل باین مقالات
مومن است و مقصود ایشان با آنچہ ذکر کردہ اند از این است کہ این امور داخل حقیقۃ ایمان نیستند دلالتے بر این نیست در
اینکہ ہیچ عاقلے را دران شکے نیست و غسان حکایت میکرد این قول خود را کہ بان سرفتہ است از امام ابی حنیفہ رحمہ اللہ
تعالیٰ و میشمرد امام را از مرجیہ و این افترا است بر حضرت امام الہمام رضی اللہ تعالیٰ عنہ و قصد داشت غسان باین افترا
ترویج مذہب خود را بموافقت مروی بزرگے مشہور گفت آمدی باوجود آن اصحاب معاملات شمرده اند امام را [illegible]
اصحاب او را مرجیہ اہل سنت و شاید کہ آن ازان باشد کہ معتزلہ در صدر اول بودند کہ ملقب [illegible] خالف
ایشان در قدرے بود مرجیہ اولا نہ لما قال الایمان ہو التصدیق ولا یزید ولا ینقص [illegible] عن الایمان
ولیس کذلک اذ عرف منہ المبالغۃ فی العمل والاجتہاد فیہ پنجم عبیدیہ اشیاع عبید مکذب اند ایشان بر طایفہ یونسیہ زیادہ اند
میگویند علم خدا یتعالیٰ ہمیشہ غیر ذات خدا یتعالیٰ است ہمچنین باقی صفات او [illegible] او تعالیٰ بصورت انسان [illegible]

Marfat.com

از برائے آنکہ وارد شدہ است در حدیث خلق آدم علے صورت الرحمن آفریدہ شدہ است آدم بر صورت خدائے تعالیٰ ششم یونسیہ
اصحاب یونس نمیری اند میگویند سبب دخول بہشت اخلاص و محبت است نہ طاعت و عبادت و میگویند کہ ایمان معرفت
خدائے تعالیٰ است و خضوع مر او را و محبت او بدل و ہر کہ جمع شد ند در وے این صفات او مومن است و ضرر نمیرساند
باین صفات ترک طاعت و ارتکاب معاصی و نہ عذاب کردہ میشود بر آنہا و ابلیس عارف باللہ بود و کافر شد از جہت
استکبار و ترک خضوع مر حق تعالیٰ را چنانچہ دلالت دارد بر آن قول خدائے تعالیٰ ابی واستکبر و کان من الکافرین
فرقہ سادسہ خوارج اند خارجی از آنرا گویند کہ بر امام بحق بیرون آید و علماء و عبدیہ را کہ تکفیر صاحب کبیرہ کنند و تخلید ایشان در
دوزخ قائلند ہم داخل خوارج مے دارند جہت اتفاق در بین مسایل و اعتقاد خوارج بہ ردو دا ما و پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم
یعنے ذی الثدیین و علی مرتضی رضی اللہ عنہما نیست و تکفیر ایشان و بسیار صحابہ و اکابر دین میکنند و سخنان ایشان لائق
آن نیست کہ قلم را بتسطیر آن گماشتہ شود و ایشان سہ بیست و دو فرقہ اند اولی محکمیہ ایشان آن جماعہ اند کہ بر امیر المومنین
علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیرون آمدند و بحروراز نہروان جمع شدند چون عبد اللہ را سبی و اشیاع او و دیم از ارقیہ اتباع
ابی راشد ازرق اند و دہم اصحاب ابی نافع گفتہ ایشان عائشہ صدیقہ را رضی اللہ تعالیٰ عنہا با عثمان و علی و طلحہ و عبد اللہ
و زبیر و عباس رضی اللہ تعالیٰ عنہم تکفیر کنند با سائر مسلمانان کہ با ایشان بودند و حسم بر زانی محض واجب ندانند چونکہ
در قرآن مذکور نیست و حد قذف بر زنان ندانند چہ در قرآن مذکور صیغہ الذین است و آن برائے مردان است
نہ زنان و مرتکب کبیرہ را کافر دانند سیوم اخنسیہ منسوب اند باخنس بن قیس ایشان تزویج مسلمات بمشرکان قوم خود
جائز دانند چہارم اباضیہ اصحاب عبد اللہ بن اباض میگویند مخالفان ما از اہل قبلہ کفار اند غیر مشرکین جائز است مناکحت
ایشان و غنیمت اموال ایشان از سلاح و کراع حلال است نزد حرب نہ غیر حرب و دار ایشان دار اسلام است مگر معسکر
سلطان ایشان و مرتکب کبیرہ موحد است نہ مومن بنا بر انکہ اعمال داخل در ایمان اند و مرتکب کبیرہ کافر نعمت است نہ کافر
توقف دارند در تکفیر اولاد کفار و تعذیب ایشان و ہم توقف دارند در اناث ایا آن شرک است یا نہ و در جواز بعثت
رسول بلا دلیل معجزہ و تکلیف اتباع او در آنچہ وحی کردہ شد است بسوئے او یعنے تردد دارند در اینکہ آن جائز است یا نہ
و تکفیر حضرت علی کرم اللہ وجہہ و اکثر صحابہ کنند پنجم بیہسیہ اصحاب بیہس بن ہیصم بن جابر میگویند ایمان اقرار است و علم است
باللہ تعالیٰ و بآنچہ آمدہ است بآن پیغمبر خدائے تعالیٰ شانہ پس ہر کہ واقع شد در آنچہ نمیدانند کہ حلال است یا حرام است
پس آن کفر است از برائے وجوب تفحص کردن بروئے حتی کہ باناحق را قبیل کافر نمیشود تا کہ رفع نشود امر او با مام فیجدہ
کل ما لیس فیہ حد فہو مغفور و قیل لا حرام الا ما نص قولہ تعالیٰ قل لا اجد فیما اوحی الی محرما الایۃ و قالوا الاطفال کابائہم ایمانا و کفرا و
اتفقوا القدریۃ فی اسنادا فعال العباد الیہم ششم اطرافیہ ایشان بر مذہب حمزہ اند و رئیس ایشان مردے بود از سجستان
اورا غالب نام گفتہ میشد و ایشان اہل اطراف را معذور دارند در ترک آنچہ نمیدانند از شریعت و موافق اہل سنت
اند در اصول ایشان و در نفی قدر یعنے در نفی افعال بقدرت بندہ و فی بعض النسخ و فی نفی القدرۃ المؤثرۃ عن العباد ہفتم
نجدات عاذریہ اصحاب نجدہ بن عامر الحنفی اند ایشان عذر نہند مردم را بجہالات در فروع و جمیع نجدات قائلند بانکہ

Marfat.com

مردم را با امام حاجت نیست بلک واجب است بر ایشان رعایت نصفت فیما بین ایشان و واجب است نصب امام وقتی که آن رعایت تمام نشود مگر با امام که باعث گردد بر رعایت نصفت هشتم حازمیه منتسب اند بحازم بن عاصم حکایت میکنند که ایشان متوقف اند در امر حضرت علی مرتضی رضی الله تعالے عنه و مصرح نیستند در براة از و چنانچه مصرح اند در براة از غیر او نهم خلفیه اصحاب خلف بن عمر خارجی اند ایشان از خوارج کرمان اند و بکران اضافت قدر خیر و شر با الله تعالی کنند چنانچه در شرح مواقف و ملل و نحل و غیر هما آورده و درین ایام این طائفه خلفیه مشهور بداعی مذهب اند و مرتد محض اند اهل قبله نیستند قتل رجال و سبی نساء و اطفال ایشان مثل سایر مرتدین جائز است چنانچه در کتب فقه در احکام مرتدین مذکور است و حق تعالی حامی عالیجاه محمد نصیر خان غازی ولد مرحوم عبد الله خان قنبرانی قلاتی امیر بلوچستان باد که در ایام سلطنت فیض منزلت بادشاه کیوان اشتباه تیمور شاه بن احمد شاه خلد آشیان علیه الرحمة والغفران خلد الله ملکه بعث سرایا طرف کیچ و مکران نموده قتل رجال و سبی نساء و اطفال آنها کرده ولایت کیچ و مکران گرفته این طائفه را از پائے در انداخته و در سنه یکهزار و یکصد و هشتاد و هشت هجری تربت خلف بن عمر را خراب کرده و دین متین محمدی در ایشان جاری ساخته حفظه الله تعالی سبحانه و وفقه الله تعالی لاکتساب السعادة و کان له و به و معه و من انتمی الیه لطفا بعد لطف و زمانا بعد زمان و نهم حفصیه تابعان حفص بن مقدام میگویند معرفت الله تعالی خصلت متوسط است ما بین ایمان و کفر هر که معرفت خدا یتعالی داشته باشد و بما سوائے آن از رسول و جنت و دوزخ کافر باشد پس او کافر است نه مشرک یازدهم حمزیه اصحاب حمزه بن ادرک اند که از قهستان لشکر کشیده و در بعض بلاد خراسان قتل و غارت کرد و ایشان قائلند بانکه اطفال کفار در دوزخ باشند دوازدهم ثعالبیه اصحاب ثعلب بن عامر اند قائلند بولایت اطفال صغار باشند یا کبار تا که ظاهر شود انکار حق بعد از بلوغ و اخذ زکوة از عبید که وسعت داشته باشند و دادن زکوة بآنها چون مفتقر شوند جائز دارند و مکمیه که تابعان مکرم عجلی اند با ایشان متفق اند در افعال و اقوال سیزدهم شیبانیه اصحاب شیبان بن سلمه که رئیس ایشان است با فضه سیار که والی خراسان بود و در زمان مروانیه باغی شد ایشان قائلند بجبر و نفی قدرت حادثه چهاردهم صلیتیه اصحاب عثمان بن ابی الصلت اند و قیل الصلت بن الصامت پانزدهم صفریه اصحاب زیاد بن الاصفر شانزدهم عجارده اصحاب عبد الکریم عجرد هفدهم میمونیه اصحاب و اتباع میمون بن خالد اند و در شرح مواقف میمون بن عمران گفته ایشان قائلند بقدرة بکون استطاعت قبل الفعل و برانکه خدا یتعالی اراده خیر میکند نه اراده شر و نه اراده معاصی میکند چنانکه مذهب معتزله است و گویند اطفال کفار در جنت باشند و روایت کرده شده است از ایشان تجویز نکاح نبات برائے بنین و جواز و انکاح نبات البنین [illegible] النبات و نبات الاولاد والاخوة والاخوات و انکار دارند از سورة یوسف گویند که قرآن [illegible] قصه ایست از قصص و جائز نیست که قصه فسق قرآن باشد هژدهم شیبانیه [illegible] اند نوزدهم رشیدیه اصحاب رشید طوسی اند رشید طوسی در آنچه از کاریز آب خورد عشر متقدر و نماید بیست یک عشر تعین کرده بود و ندانند سبب این قوم را عشریه نیز خوانند بیستم یزیدیه تابعان یزید بن انیسه اند و با شیء زیادت دارند میگویند زواست

Marfat.com

کہ بعث کردہ شود نبی از عجم بکتابی کہ نوشتہ میشود در آسمان نازل کردہ میشود آن کتاب بروے یکبارگی و ترک خواہد کرد شریعت
محمد را صلے اللہ علیہ وسلم و میگویند اصحاب حدود مشرک اند و ہر گناہ شرک است کبیرہ باشد یا صغیرہ بیست و یکم سعیدیہ
تابعان سعید کہ رئیس ایشان بود بیست و دویم مغلومیہ و مجہولیہ مثل حازم اند در اصول و سخنان واہی و بی اصل دارند
عمدہ مؤمن نزد ایشان انسان است کہ خدا یتعالی را بشناسد بجمیع اسما و صفات او و ہر کہ خدا یتعالی را باین طریق نشناسد
پس او جاہل است نہ مؤمن و مجموع اینہا کہ مذکور شد نہ ہفتاد و دو فرقہ اند از اہل اصول و ارباب فروع و دو قومند حجازیان
و ایشان اصحاب امام مالک بن انس و محمد بن ادریس الشافعی رحمہما اللہ تعالے و بناء احکام ایشان بر ظاہر احادیث
است و عراقیان کہ اصحاب امام الہمام الاعظم ابی حنیفہ نعمان بن ثابت رحمہ اللہ تعالیٰ اند مثل محمد بن حسن و ابو یوسف
قاضی و حسن بن زیاد و زفر و ہذیل کہ باوجود عمل بر ظاہر احادیث و نصوص بر وجہ قیاس و استنباط از احکام ایضا
عمل دارند و باید دانست غیر از ہفتاد و دو فرقہ مذکورہ یک فرقہ دیگر است کہ آن را اہل سنت و جماعت گویند در اصول
متابعت اشاعرہ و ماتریدیہ دارند و در فروع یکے از مذاہب اربعہ حنفی و شافعی و مالکی و حنبلی عمل میکنند و بحکم حدیث کہ
فرقہ ناجیہ بر راہ من و یاران من اند وش اینطائفہ بفوز و فلاح اقربست و ایشانرا بنجات نسبت دادن اولی
و انسب چہ مدار کار اینجماعۃ کہ منسوبند بشرف سنت بر متابعت حضرت خیر البشر علیہ افضل الصلوات و اکمل التحیات
و بر اتباع سنن اہل بزرگوار و صحابہ اخیار و ابرارش کہ آنہا بنص مثل اہل بیتی کمثل سفینۃ نوح کشتی نجات و سنجاح
اند و اینہا بدرجات اصحابی کالنجوم بایہم اقتدیتم اہتدیتم جہتہ ہدایۃ اہل دین و دیانت کواکب رشاد و فلاح پس
این گروہ بر صراط مستقیم اند و بمحبت خدا یتعالیٰ و رسول او صلے اللہ علیہ وسلم و خلفا و ائمہ بر وجہی کہ موافق شریعت
غرا باشد منتسب لوح عقیدہ را از لوث تعصب شست و شوی نمودہ اند و از تنگ نائی تقلید محض بتماشا گاہ تحقیق خالص
سیر فرمودہ اند شعر ز تقلید و تعصب بر طرف باش + ز لوح دل خیال ہر دو بتراش + تعصب از ہواء نفس خیزد +
ز تقلید آب روئے مرد ریزد + تعصب سالکان را بند راہست + بہ تقلید ہم راہ تباہ است + تعصب از نہاد ما برون
کن + خدایا نفس سرکش را زبون کن + رہ تحقیق بنما سوئے توحید + رہائی بخش از زندان تقلید + قبل ازین
ببیان واضح گذشت کہ فرقہ ناجیہ ہمین فرقہ اہل سنت و جماعت اند فالحق ایہ ربنا اتمم لنا نورنا و اغفرلنا و تب علینا
انک علی کل شئے قدیر و بالاجابت جدیر و فرقہ ناجیہ مستثنات کہ حضرت سراللہ الاعظم علیہ افضل الصلوۃ و اکمل التحیات
در حق آنہا فرمودہ است ہم الذین ما انا علیہ و اصحابی کہ اشاعرہ و ماتریدیہ اند و سلف محدثین اہل سنت و جماعت اند
مذہب ایشان خالی است از بدع و اہواء این طوائف مذکورہ و بتحقیق اجماع دارند و متفق اند بثبوت حقائق اشیا
خلاف است مر سوفسطائیہ را کہ گویند ہمہ چیزہا وہم خیال اند یعنے تمام وہم اند در نفس الامر ثبوتی ندارند و آنکہ بعض
صوفیہ گفتہ اند کہ ہمہ اشیا کہ در کون و ہستی اند وہم و خیال اند بآن معنی نیگویند کہ خلقت ہمہ اشیا در مرتبہ وہم است نہ
آنکہ اشیا تابع وہم اند لہذا بر رفع وہم مرتفع نمی شوند آنچہ بر رفع وہم مرتفع نگردد نفس الامری باشد پس بعض مشایخ کہ اشیارا
وہم و خیال گویند بمذہب سوفسطائیہ کہ باطل است نرفتہ اند و قائم و اجماع دارند بر حدوث عالم خلاف است مر بعض غلات

Marfat.com

قائلین بہ القدم عالم در وجود باریتعالی خلاف است باطنیہ را ایشان میگویند نہ موجود است نہ معدوم و برانیک نیست خالق غیر او تعالیٰ خلاف است مر قدریہ را و برانیکہ او تعالیٰ قدیم است خلافست مر معتزلیہ را قائلند باینکہ خدایتعالیٰ صفت کردہ نشود بقدم و برانیکہ خدایتعالیٰ متصف است بعلم و قدرت و سائر صفات جلال خلافست مر نفات صفات را و برانیکہ نیست شبہ مر خدایتعالے را خلاف است مشبہیہ را و برانیکہ او تعالیٰ ضد و ندنیست خلافست مر حابطیہ را چہ ایشان دوالہ ثابت کنند و برانیکہ او تعالیٰ در ہیچ چیز حلول نمے کند خلاف است مر بعض غلات را و برانیکہ قیام ندارد بذات حق تعالیٰ حادث خلاف است مر بعض کرامیہ را و انکہ صوفیہ گفتہ اند کہ ممکن بجمیع اجزاء خود اعراض است ذاتی ندارد کہ بآن قائم باشد قیام او بذات واجب است چہ نزد ایشان قائم بنفسہ نیست غیر از ذات واجب تعالیٰ و تقدس و قیام اعراض بذات واجب تعالیٰ بمعنے تقرر و ثبوت است نہ بمعنے حلول کہ مستلزم حدوث است و این ممکن است نہ محال و چون حقائق ممکنات کہ اعراض مجتمعہ اند مر ایا اسماء و صفات حضرت حق تعالیٰ اند و مر آنہا را جز قیام بذات واجب بمعنے مذکور اتحاد و عینیت نیست پس بذات واجب و ممکن یکے نباشد پس قلب حقایق لازم نیاید و لو کان لکان و لیس فلیس علماء کرام کثرہم اللہ تعالیٰ و شکر سعیہم برائے قیام اعراض جواہر ثابت نمودہ اند و فقیر در اینجا محاکمہ نمودہ ہر دو را ثابت نمودہ است باین معنے کہ ذات ممکن اثر ذات واجب است صفات ممکن اثر صفات واجب تعالے ای ذات ممکن جوہر است و صفات او اعراض چنانچہ صفات واجب تعالے بذات واجب تعالیٰ قیام دارند صفات ممکن بذات ممکن کہ جوہر است قیام دارد و چون نظر بار یک دان می بینند کہ ذات ممکن چون اثر ذات واجب است غیر از ذات واجب تقرری و ثبوتے ندارد پس آن نیز در رنگ صفات ممکنات عرض است پس قول علماء کرام درست باشد و ہم قول صوفیہ علیہ فافہم و ما این مسئلہ را در مکتوبے کہ بنام فضایل پناہ محمد فاضل صدر یافتہ بتفصیل ذکر کردہ ایم انجا باید طلبید و اجماع دارند اہل سنت و جماعت برانیکہ خدائے تعالے در مکان و جہت نیست و بروئے تعالیٰ انتقال و حرکت و جہل و کذب و شئے از صفات نقص صحیح نیست خلافت مر کسانرا کہ جائز دارند چنانچہ در مطاوی بیان گذشتہ است و برانیکہ مومنان را خدایتعالیٰ در آخرت بے انطباع و بے شعاع دیدار خود نشان خواہد داد و برانیکہ ہر چہ خواستہ است میشود و ہر چہ نخواستہ است نمیشود و برانیکہ غنی ارست محتاج نیست در ہیچ شئے بکسے و واجب نیست بر وئے ہیچ چیز اگر توبہ کسے قبول کند بفضل اوست و اگر کسے را عقاب کند بعدل اوست ہیچ فعل او لغرض نیست و حاکم سوائے او نیست و وصف کردہ نمیشود در آنچہ فعل آن میکند یا حکم آن میکند بجور و ظلم و او تعالے متبغض نیست و نہ او را حد است و نہ نہایت و او تعالیٰ زیادہ و نقصان در مخلوقات خود میکند معاد جسمانی حق است و ہمچنیں حق است مجازات و محاسبہ و صراط و میزان و خلق جنت و دوزخ و خلود اہل جنت در جنت و خلود اہل دوزخ در دوزخ جائز است عفو از مومنان و شفاعت در قیامت حق است و ز ستادن [illegible] علیہ وسلم حق است و عشرہ مبشرہ و اہل بیعت الرضوان کہ در تحت شجرہ [illegible] و دیگر اصحاب از اہل جنت اند و غیر ایشان دیگر ایضا مشہود بالجنۃ اند مثل فاطمہ الزہرا و حسنین رضوان اللہ تعالے علیہم اجمعین و نصب امام بر مکلفان واجب است و امام حق بعد از رسول کریم علیہ الصلوٰۃ والسلام خلیفہ است ابو بکر صدیق است بعد از ان حضرت

Marfat.com

عمر بعد ازان حضرت عثمان بعد ازان حضرت علی مرتضے رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین و افضلیت شان بدین ترتیب است و تکفیر کردہ نشود احدے را از اہل قبلہ مگر سبب آنچہ دران نفی صانع قادر علیم بودہ باشد یا سبب شرک یا انکار نبوت یا انکار آنچہ معلوم شدہ باشد آمدن آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم بآن ضرورۃ یا انکار آنچہ جمع علیہ باشد مثل حلال دانستن محرمات کہ اجماع کردہ باشند بر حرمت آن پس اگر باشد آنجمع علیہ ازان قبیل کہ دانستہ شدہ باشد ضرورۃ از دین پس آن ظاہر است داخل است فیما تقدم ذکرہ والا پس اگر باشد اجماع ظنی پس بمخالفت آن کفر لازم نمی آید و اگر اجماع قطعی باشد پس دران خلاف است کہ وآنچہ ماعداء آن باشد قائل بآن مبتدع است نہ کافر و فقہا را در معاملہ آنہا خلاف است کہ آن خارج است ازین فن متکلمین فافہم و باللہ التوفیق و فقیر جمیع فرق بنی اسرائیلہ و فرق اسلامیہ را بمع بعض معتقدات ایشان ذکر نمود تا لبیب فطن دران نظر انداختہ معلوم نماید کہ در طوائف صوفیہ جملہ بکدام ازین فرق در معتقدات شان موافق است تا دانستہ او را تنبیہ نماید و ازان راہ او را بازگردانیدہ براہ صواب باز آرد و ہو المستعان و علیہ التکلان المقصد الثانی فی ردما قال بہ المتصوفۃ الجہلۃ و بیان مراد ما نقل عن المشایخ الکرام و طالب طریق را باید کہ ازین چنین کسے کہ بر قدم محمدی نباشد و عقائد او موافق عقاید سلف صالحین کہ بمیزان اقوال و افعال و احوال صاحب شریعت سنجیدہ نباشد پرہیز نماید در صحیح مسلم آوردہ است عن ابی ہریرۃ قال قال رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم فی آخر الزمان دجالون کذابون یاتونکم من الاحادیث بمالم تسمعوا انتم ولا آباءکم فایاکم وایاہم لایضلونکم ولا یفتنونکم رواہ مسلم ابو ہریرہ گفت کہ گفت رسول خدا صلے اللہ علیہ وسلم در آخر الزمان دجالان بسیار دروغ گوئی باشند می آیند بشما سخنان کہ نہ شما شنیدہ باشید و نہ پدران شما پس شما از ایشان پرہیزید و ایشان را از خود دور دارید تا شما را گمراہ نکنند و در فتنہ نیندازند مراد درینجا تحفظ و احتراز است از صحبت اہل بدعت خصوصا از کسے کہ دعوی مشیخت کند و بر مسند شیخی نشیند و مردم را مرید گیرد و حال آنکہ بر قدم محمدی نباشد بر راہ تلبیس سلوک دارد قال فی المثنوی ؎ چون بسے ابلیس آدم روئے ہست پس بہر دستی نباید داد دست ✤ حرف درویشان بدز دو مردمان ✤ تا بنخواند بر سلیمی آن فسون ✤ زانکہ صیاد آورد بانگ صفیر ✤ تا فریبد مرغ را آن دام گیر ✤ کار مردان روشنی و گرمی است ✤ کار دونان حیلہ و بے شرمی است و ایضا در صحیح مسلم آوردہ است عن ابن سیرین قال ان ہذا العلم دین فانظروا عمن تاخذون دینکم این علم دین است پس نظر کنید از کہ میگیرید دین خود یعنی آن شخص کہ ازان تحصیل علم دین از عقائد و فقہ و تصوف میکنید بر قدم محمدی ہست یا نی اقتدا بکسے باید نمود و تابع کسے باید شد و مرشد کسے را باید گرفت کہ قول و فعل و حال او جملہ شرع پیمودہ باشد دانا نہ مثل او گمراہ خواہد شد و آنچہ در حدیث ابی ہریرہ آمدہ کہ گفت قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الکلمۃ الحکمۃ ضالۃ الحکیم فحیث وجدہا فہو احق بہا رواہ الترمذی و ابن ماجۃ و قال الترمذی ہذا حدیث غریب و ابراہیم بن الفضل الراوی یضعف فی الحدیث کلمۃ حکمہ کم شدہ حکیم است پس ہر کجا کہ یافت پس او سزاوار و لائق است یعنے گاہی بکلمۂ حکمت نااہلی تکلم خواہد کرد، ہرگاہ آن از نااہلی بشنود و آنرا بگیرد و عمل نماید و بر

Marfat.com

قایل آن نظر نکند از اینجا گفته اند فانظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال و ازینجا متابعت قایل نمی آید بلکه همان کلمه حکمت که
آن قایل را ازان خبر نفوذ بهره دیگر نیست ازان اخذ نموده بران عمل میکند و بسیاری از مشایخ ناقصین از مشایخ
کاملین و یا از کتب ثقات کلمات را اخذ نموده بآن تکلم مینمایند و از حقیقت آن کلمه و مورد آن هیچ اطلاعے ندارند
و باین سبب هم خود گمراه شده اند هم دیگران را گمراه ساخته اند عصمنا الله تعالیٰ و من توسل بنا و من انتسب الینا
بلطفه وکرمه بر رائے فیض پرائے علماء دیندار و مشایخ عالی مقدار روشن بوده باشد انکه بعض متصوفه جهله اهل
ژوب که راه تجرید توحید اختیار نموده اند و با حکام شرعیه مقید نیستند علم و علماء را تحقیر مینمایند بلکه علم را حجاب میدانند و
مقبول پیر را مقبول حق میدانند و مردود پیر را مردود حق و رقص و سماع حلال میدانند و ایضا نا حلال میدانند
بلکه میگویند که در حالت زنا کردن حال ما زیاده میشود و زنار بر میان بستن جایز میدانند و دیدن حق تعالے در
دنیا جایز دارند این طایفه از شریعت حقه منحرف اند و بتسویلات نفس و شیطان گرفتار اند لایق درجه مشیخت نیستند بر علماء
دیندار که نگاهبانان دین محمدی اند و مشایخ کرام که زنده کنندگان شریعت و طریقت و حقیقت اند این چنین
مبتدعان را از طریق ضلالت منع نمایند و بدانانند که اهانت و تحقیر علم و علماء همچنین و شمے علماء من حیث کونهم علماء و
سببهم من هذه الحیثیة نزد ثقات علماء و مشایخ کفر است و زن او به حرام میگردد و صرح بذلک ابو المکارم فی شرح
مختصر الوقایة و کذلک صاحب الاجناس فی مختلفات زفر و یعقوب و کذا فی البزازیة و کذا فی الحموی شرح الاشباه
و النظایر و سخن علما قبول نا کردن و علم ظاهر شریعت را حجاب دانستن و طریقت و حقیقت از شریعت جدا انگاشتن
گمراهی است همه از هم جدا نیستند مثلا لا اله الا الله محمد رسول الله گفتن شریعت است و تکلف فی الله باطله نمودن
و از ساحت سینه غیر حق دور کردن و باور به وحدت حق تعالے و به رسالت محمد رسول الله صلے الله علیه وسلم
داشتن طریقت است و بے تکلف چون این معنے حاصل گردد جمعیت حاصل شود حقیقت است و ایضا عمل به
فتوی نمودن شریعت است و عمل بر افضل نمودن و تقوی از شبهات اختیار نمودن حقیقت است و چون
بے تکلف این عمل کردن حاصل گردد حقیقت است فرق شریعت و طریقت بظاهر و باطن است مثل ظاهر دست
و باطن دست مجموع یک دست است فرق ظاهر و باطن است غیر از اختیار نمودن شریعت طریقت را اعتباری نیست
کل طریقة ردتها الشریعة فهی زندقة و آنچه از بعضے منقول است که گفته است العلم حجاب اکبر و علم را حجاب اکبر گفته است
مراد او از علم علم سالک است بر وجود خودش چه فناء فناء کما فی فناء اتم گویند وقتے حاصل گردد که سالک را بر فناء خودش
شعورے نماند چه شعور از جمله صفات است و بقاء شعور مشعر است بر بقاء ذات سالک و بقاء ذات سالک منافی است
بر عدم فناء اتم و اکمل و این متصوفه جهله علم سالک را که در وقت فناء خود دارد بر فناء خودش [illegible]
کرده اند و از علم شرعی نفرت مینمایند قبحهم الله تعالیٰ ما اجهلهم و انی یوفکون امام مالک [illegible] من تصوف
و لم یتفقه فقد تزندق و من تفقه و لم یتصوف فقد تفسق و من جمع بینهما فقد تحقق و این سه علوم [illegible] و دین اسلام چیزے است
علم کلام که علم عقاید است و فقه و تصوف بی یکے ازین سه علوم [illegible] و بر رد و قبول آن چیزے [illegible] موقوف نیست

Marfat.com

اگر شریعت کسے را قبول کرد او قبول است واگر رد کرد او مردود است بلے اگر رد و قبول بے پیر شرعا بوده باشد رد و قبول بر عین رد و قبول شرع است چه مرشد حقیقی آنست که باعتقادیات وعملیات وحالات ووجدانیات شرعیه دعوت کند والا فلا عبرة لدعوته فانه ضال ومضل وسرود کردن ورقص نمودن حرام است ذکره فی التاتارخانیة ونفی کردن از بلد وکسان را که بلهو ورقص دعوت کنند ابلغ است در صیانت ومثل است در دیانت تا قطع فتنه از عامهٔ مومنان صورت گیرد در ذخیره آورده است که رقص کردن گناه کبیره است واز بعض مشایخ که رقص سرزده است حرکت او در حالت سماع مثل حرکت مرتعش بوده صاحب عوارف المعارف قدس سره که از اجله مشایخ کرام است فرموده است که بر رقص وسماع مشایخ که اقتداء کرده میشود نمے زیبد چه آن مشابهت بلهو دارد وسوال کرده شد که ایا جایز است سماع مر مشائخ را یانی گفتند اگر سماع سماع قرآن وموعظه باشد جایز است ومستحب واگر سماع غنا باشد حرام است چه غنا وسماع غنا حرام است اجماع کرده اند بران علماء اعلام ومبالغه نموده اند دران وکسان که از مشایخ صوفیه مباح داشته اند کسان اند که از هواهائے نفسانی خلاص شده اند وبزیور تقوی محلی گردیده اند آنها محتاج اند مثل احتیاج مریض بدواء برائے اباحت سماع شرایط اند یکے ازان آنست که دران جمع امارد وبچهائے بے ریش نباشند دویم انکه همه جماعه صوفیه باشند حتی القوال ودر ایشان فاسقے نباشد ونه اهل دنیا ونه زنی سیوم انکه قوال صاحب طمع نباشد واجرت بران نطلبد وعارف باشد چهارم برائے طعامے وفتوحی جمع نشده باشند پنجم برنخیزند از مجلس مگر مغلوبین در حال ششم بر ایشان وجد صادق باشد حاصل آنست چون درین زمانه این شرائط پیدا نمیشوند رخصت سماع نیست چه حضرت جنید قدس سره توبه کرده بود در زمانه خود کذا فی الحمادی واین عجب است که ایشان را بر سماع قرآن مجید لذت وحضور ووجد حاصل نمیشود وبر قول بندگان خصوصا بر قول فسقه این امور مر ایشان را حاصل میشوند وآنکه میگویند که چون دیدار الله تعالیٰ در دنیا نه نبی در آخرت نه نبی خلاف عقاید جمیع سلف صالحین است در عقائد آورده است هو مرئی للمؤمنین یوم القیامة در جواز رویت وی تعالیٰ بصر در بیداری دو قول است واستاذ ابو القاسم قشیری صاحب رساله قشیریه قدس سره فرموده است که قول صحیح عدم جواز است واین سخن در جواز وامکان او است ولیکن عدم وقوع ومتحقق آن مر غیر آنحضرت صلے الله علیه وسلم در شب معراج متفق علیه است واجماع محدثین وفقها ومتکلمین ومشائخ طریقت بر آنست که اولیا را حاصل نیست ودر تعرف که از کتب ثقه مشایخ است ودر حق آن گفته اند لولا التعرف لما عرف التصوف میگوید که هیچکس از مشائخ را نمیدانم که ادعاء آن کرده باشد واز هیچ یکے حکایت آن بصحت نرسیده مگر طائفه مجاهیل که ایشان را کسے نشناسد ومشائخ اتفاق دارند بر تضلیل مدعی آن وتکذیب وے وگفته اند که ادعاء آن علامت عدم معرفت حق است هر که این دعوی کند بحقیقت خدائے تعالیٰ را نشناخته باشد وشیخ علاء الدین قونوی در شرح تعرف میگوید اگر کسے معتبرے نقل آن بصحت رساند تاویلش باید کرد ودر تفسیر کواشی آورده که معتقد رویت الٰہی بچشم سر مر غیر آنحضرت را صلے الله علیه وسلم غیر مسلم است واردبیلی در کتاب انوار در فقه شافعی میگوید که هر که گوید که من خدائے تعالیٰ را عیانا در دنیائے بینم ومشافهة باوے کلام میگویم کافر گردد ودر عقیده منظومه آورده است **شعر** ومن قال فی الدنیا یراه بعینه

Marfat.com

فذلک زندیق طغی وتمرد + وخالف کتب اللہ والرسل کلہا + وزاغ عن شرع الشریف وابعدا + وذلک ممن قال فیہ الہنا + یری وجہہ یوم القیمۃ اسودا + وبر عدم وقوع رویۃ اولیا حق تعالے را در دار دنیا دلالت دارد حدیث طبرانی کہ از ابی امامہ روایت کردہ است گفت ابو امامہ کہ گفت رسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم لن ترو ا ربکم حتی تموتوا وقولہ صلے اللہ علیہ وسلم وانکم لن ترو ا ربکم حتی تموتوا فیما اخرجہ احمد فی مسندہ وابو داود فی سننہ عن عبادۃ بن الصامت عنہ صلے اللہ علیہ وسلم فیما قالہ صلے اللہ علیہ وسلم فی خروج الدجال وقولہ صلے اللہ علیہ وسلم ولا ترون ربکم حتی تموتوا فیما اخرج ابن ماجۃ فی سننہ والحاکم فی مسندہ والضیاء المقدسی عن ابی امامۃ عنہ صلے اللہ علیہ وسلم فی حدیث فی خروج الدجال ونزول عیسیٰ بن مریم علیہ السلام وبعض مشاہدہ قلبی جائز داشتہ اند ومشاہدہ قلبی گاہے میرسد کہ مشاہدا و را رویت بصری میداند ودر مواہب لدنیہ در مقصد خامس آوردہ است کہ خدا یتعالیٰ مے آفریند در قلب مثل رویت بچشم واین بعید نیست نظر بر قدرت کاملہ او تعالے ومحققین صوفیہ گفتہ اند چنانچہ رویت بصری مر غیر آن حضرت را صلے اللہ علیہ وسلم جائز نیست رویت قلبی ایضا جائز نیست وصاحب تعرف بہمین رفتہ است وابن العربی قدس سرہ بہمین قائلیست وحضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ ہمین را اختیار نمودہ است وہو الذی نتدین بہ ومشاہدہ صوفیہ در اثار ذات وصفات است ورویت او تعالے در خواب مختلف فیہ است امام غزالی رحمہم اللہ تعالیٰ جائز داشتہ است باین معنے کہ گوید رائے کہ دیدم خدائیتعالیٰ را در خواب نہ باین معنے کہ دیدم صورت ذات خدا یتعالیٰ را چنانکہ میگویند دیدم رسول خدائے را صلے اللہ علیہ وسلم نہ باین معنے کہ دیدم من ذات او را یا روح او را یا شخص او را یا جسد او را بلکہ بمعنے انکہ دیدم مثال او را فہم دانکہ میگویند کہ تا کافر نشوی مسلمان نشوی وبعضے میگویند کہ زنار در گردن مے اندازیم وکافر میشویم خدائے تعالیٰ ما یا ترا مے بخشد این سخنہا ومثل آن ہمہ خرافات وشطحیات صوفیہ است آن را در عرف شرع اعتبارے نیست ودر شرع باین کلمات ماخوذ است والرضاء بالکفر کفر در فقہ مسئلہ مقرر است در حموی شرح اشباہ آوردہ است لو تزنر بزنار الیہود والنصاری اسے بقصد الاستخفاف بالاسلام یکفر وآنکہ از بعض مشائخ منقول است کہ گفتہ شعر کفرت بدین اللہ والکفر واجب + لدی وعند المسلمین قبیح + مراد ازان کفر کفر طریقت داشتہ است کہ عبارت است از پوشیدن وجود ماسوئے اللہ بتجلی وجود حق تعالے بحدے کہ در نظر شہود او جز او تعالیٰ نماند وشک نیست کہ چون غیر حق تعالیٰ بتجلی حق تعالے در نظر سالک پوشیدہ شد در نظر او غیر حق تعالیٰ نمے ماند ومتوجہ الیہ او غیر از حق تعالے نمی باشد درین حالت او را باسلام حقیقی مشرف مے سازند پس کفر باین معنے موصل بحقیقت اسلام باشد بخلاف کفر شرعی کہ پوشیدن [illegible] اقبح قبایح است وتکلم باین کفر طریقت حالت سکر میخواہد تا صوفیہ او را بیان مراد معنی [illegible] ماخوذ است چہ احکام شرعیہ دائر بر ظاہر اند ولہذا گفتہ اند کہ قاتلان حلاج [illegible] علماء نظر بر ظاہر شرع بودہ وشہید بودن حلاج نظر بر غلبہ حال او کہ [illegible] قضاۃ ہمدانی در تمہیدات خود آوردہ است کہ کفر سر عظیم است ودر زنار مغز نماز دقیقہ است ہر کہ بشناسد حقایق آنرا او بداند دقایق آنرا

Marfat.com

وبداند وقایق آزاآن مؤمن است حقیقی در گلشن راز زنار را بعقد خدمت بیان فرموده ودر نفحات آورده است
که عبدالرحمان خراسانی گوید شخصے برسم در سرائے شبلی آمد ودر بزد شبلی فراد رآمد سر برہنہ وپا برہنہ گفت کرا میخواہی
گفت ترا نشنیدۂ مات کافرا فلا رحمہ اللہ شیخ الاسلام گفت کہ نفس خود را گفت انتہی یعنے ارادہ دارد بکافر نفس خود را بعضے
مشایخ گفتہ اند کہ نزد ما این کلام را وجہ است اول آنکہ دید شبلی آنگہ سوال کردہ میشود وپرسیدہ مے شود و
زیارت کردہ میشود وگمان خیر در وے کردہ میشود پس غالب شد بروئے ذل عبودیت در رویت شر ذاتی وعدم
اصلی وظلمت محضہ کہ دران شوب نورنیست وحقیقت کفر ہمان عدم وظلمت است پس گفت آنچہ گفت بغلبہ لسان
حال واین دایں از قبیل آنست کہ نقل کردہ است امام در احیاء العلوم کہ آمد زائری بداؤد طائی پس داؤد طائی گفت
چہ مے خواہی گفت زیارت تو گفت نعم ما فعلت انت اما ہر چہ من ام پس میگویم نفس خود را زیارت میکنند ترا
مردم پس تو زاہدی واللہ کہ زاہد نیستی یا عابدی واللہ کہ عابد نیستی یا صالحی واللہ کہ صالح نیستی مگر در ایام شباب فاسقے
بودی پس چون کان سال شدی گشتی شیخے ریاکار واللہ کہ ریا اقبح است از فسق پس حال شبلی وداؤد طائی درین دو
واقعہ واحد است کہ بظہور عشق بر ایشان بصفت جلال وغیرت سر زدہ مگر انکہ داؤد تکلم بادب علم کردہ وشبلی مغلوب بقہر
معرفت بود پس تکلم کرد بلسان حال عشق وحافظ اداب معرفت از ینجا میگوید ؎ یک قصہ پیش نیست غم عشق
وین عجب + کز ہر زبان کہ میشنوی نامکرر است + ودیگر فرمودہ است ؎ ما را بہ نیاز آرد داور بسر ناز + ہر موج
بر نگ دگر است آب عنب را + وجہ دویم آنکہ ہر گاہ کہ دید کہ اورا زیارت میکنند عشق بروے غیرت خورد کہ او
طلب کردہ میشود بدون حق تعالے پس درین حالت دید نفس خود را صنمی کہ پرستیدہ میشود بدون حق وفرعونی
کہ دعوی الوہیت میکند پس تکلم کرد شبلی بصفت جلال عشق وغیرت او وسمی کرد نفس خود را از جہت صفت این
وارد شریف کافر وملعون دہر ہزار تاویل نسبت موت کرد بنفس خود برائے اشارتے بودن او محجوب بحجاب وجود موہوم
دیدن آن رنجے از رنگہاے وارد مذکور انتہی ونزد این فقیر این کلام را وجہی است دیگر وآن آنست کہ چون
شبلی ادا امانت باہل امانت نمودہ وعین واثر او فانی شدہ بموت حقیقی متحقق گردیدہ بود ووجود او تجلاء وجود
حق تعالیٰ پوشیدہ شدہ بود وکفر طریقت کہ عبارت از پوشیدن ماسوئے اللہ است بظہور تجلاء وجود حق تعالے
صورت گرفتہ بود گفت اما سمعت انہ مات کافرا یعنے نشنیدۂ کہ او مردہ است کافر وچون خواہش عود نداشت ۔ و
باستغراق در توحید وقتش خوش بود گفت فلا رحمہ اللہ تعالے یعنے رحمت نکند او را خدا بتعالیٰ باعطاء وجود موہوب
وہمچنان برحالت فقدان باشد نادر نظر شہود او وجود وتوابع او مضمحل باشند وقول او قدس سرہ انہ مات کافرا
مؤید ہمین معنے است ودرین تنبیہ است مر زائر را کہ شخصے کہ عین واثر او فانی ومضمحل باشد چون زیارت کند
نسبت خیر باو چگونہ نمائیند کہ چون ذات او فانی گردیدہ باشد صفات بر چہ قیام دارند واللہ تعالے اعلم بحقیقۃ
الحال ومنقول است کہ بعض مشایخ در حالت سکر زنار بستہ اند نہ انگہ در حالت صحو این امر قبیح شرعی اختیار
نمودہ حاشا للہ سبحانہ وبعضے بمعنی دیگر بستہ اند می آرند کہ ابو یزید بسطامی قدس سرہ چون محتضر شد زنار بر میان

Marfat.com

بست پس گفت اگر گفتم روزے سبحانی ما اعظم شانی پس من امروز کافر مجوسی ام قطع میکنم زنار خود را و میگویم اشهدان لا الہ الا اللہ
و اشهدان محمدا رسول اللہ و این قضیہ را حمل کردہ اند بعض محققان اکابر بر دیدن قصور نفس و اراده کردہ است
توافق ظاہر و باطن خود از جہت اظہار شرک خفی و اقرار بآن از کمال مقام صدق انتہی و این حالت را ایضا دو وجہ
تو ان گفت وجہ اول انکہ او رضی اللہ تعالے عنہ دید وجود موہوم ممزوج را بصبغ رسوم در ین حالت شریف کفر و
حجاب اکبر کہ ما فوق آن حجاب دیگر نباشد و نیک گفتہ است قائلی کہ گفتہ است ؎ اذا قلت ما ذنبت قالت مجیبۃ
وجودک ذنب لا یقاس بہ ذنب + و چون وقت آوان زوال این رسوم وجود یہ است کہ آن نزد عارف کفر و
حجابست و زنار صورت کفر و جود موہوم است بست آن زنار را پس قطع کرد آنرا در وقت قطع عرق آن وجود
موہوم کہ آن وقت انتباہ است کہ در حدیث نبی کریم علیہ الصلوۃ والسلام یا در قول حضرت علی کرم اللہ وجہہ
و اکرم مشواہ بآن اشارت رفتہ است الناس نیام فاذا ماتوا انتبہوا در دل او اختیار کردن غیر حق تعالی نبود
پس از روے صدق قیام برین فعل نمود و اظہار این حال کرد چنانچہ گمان داشت وجہ دویم انکہ طغیانی کرد
عشق از وے درین وقت پس سختی کرد و غلیان نمود پس طلب کرد از حق تعالے قطع زنار چہ این طور وجدان
اوست و مظنۂ قرب او و این اول مقام است از مقاماتِ سلوک شرعی در حق محجوب بحجاب کفر پس ارادہ کرد
شیخ اینکہ داخل شود بر حق تعالے از ین باب پس گفت الٰہی ان قلت یوما لیک یعنے ان طلبتک فی مقامات القرب
و التوحید فان الیوم اطلبک فی توبۃ الکافرین فانک لا تعرف این توجدای پروردگار من اگر روزی طلب
کردم ترا در مقامات قرب و توحید پس تحقیق امروز طلب میکنم ترا در توبہ کافران بدرستی کہ تو معلوم کردہ نمیشوی کہ کجا
یافتہ میشوی و بستن زنار از شیخ شبلی قدس سرہ ایضا نقل شدہ چنانچہ حضرت شیخ عطار در منطق طیر آوردہ
؎ وقت مردن بود شبلی بے قرار + چشم پوشیدہ ولے پر انتظار + در میان زنار حیرت بستہ بود + بر سر خاکستر ے
نشستہ بود + گہ بر اندی اشک بر خاکستر او + گاہ خاکستر فشاندی بر سر او + سائلے گفتش چنین وقتے کہ ہست + دیدہ
کس را کہ او زنار بست + گفت میسوزم چہ سازم چون کنم + چون ز غیرت می گدازم چون کنم + جان من از ہر دو عالم چشم و دوخت +
این زمان از غیرت ابلیس سوخت + چون خطاب لعنتی او را است بس + زین اضافت آمد افسوسم بلبس + و این از
جہت شدت غیرت بود شیخ بایزید بسطامی قدس سرہ طلب حق تعالے نمود بقطع زنار و شبلی بشد زنار و ظاہر کلام
شیخ عطار در انست کہ آن زلت شرعی است و این زلت اگرچہ شرعی است اما منشاء آن محبت حقیقی بودہ ست انتہی
و این ہمہ نیز نجات محبت و عشق اند کہ بسیاری کسان را در راہ ضلالت انداختہ است و از ینجا گفتہ اند کہ [illegible]
فرق بہفتاد و دو فرقہ ہمہ از فنون و جنون عشق است بلکہ تصریح نمودہ اند بانکہ [illegible]
مگر از تصوف بعد از فتح شدن بروے نیز نجات عالم معانی پس از ین سخن [illegible] ین در ین دوران
احتراز باید نمود تا در ورطہ ہلاکت نیفتد و ضال و مضل نگردد و آنچہ از مشائخ [illegible] شدہ است چنانکہ گذشت فافہم و تا کہ
بر اصطلاحات و حالات این طائفہ بطول صحبت واقف نشدہ باشد در کلمات ایشان تصرف ننماید تا در ورطہ ہلاکت

Marfat.com

نیفتد خوش گفته اند ؎ چون ندیدی دمے سلیمان را + توچہ دانی زبان مرغان را آنکہ در تصور صفات ذات را
حاضر در زمان و مکان میدانند و بصورت شئے تصور میکنند کفر است تصور و فکر کردن در ذات جائز نیست و همچنین
در صفات در حدیث وارد است تفکروا فی آلاء اللہ ولا تفکروا فی ذات اللہ امر بتفکر در آلاکہ آثار ذات و صفات
اند کہ آن مصنوعات اند از برائے حصول معرفت وجود حق تعالےٰ و صفات کاملہ او است و از جہت اطلاع قوی
بر استحقاق عبودیت تا محکم شود بندہ در مقام عبودیت و بندہ خاص حق تعالےٰ گردد و این تفکر از باب سعادت
دینیہ و دنیویہ است و نہی از تفکر در ذات از برائے آنست کہ این تفکر ضایع است چہ راہ وصول بذات پاک
نیست مالتراب و رب الارباب نعم ما قال حافظ ادب المعرفۃ ؎ عنقا شکار کس نشود دام باز چین + کانجا ہمیشہ
باد بدست است دام را + و ایضا فرمودہ ؎ برو این دام بر مرغ دگر نہ + کہ عنقا را بلند است آشیانہ + و قال
الحسین البجستری فی گلشن راز ؎ در آلا فکر کردن شرط راہست + ولی در ذات حق محض گناہ است + و چنانکہ
در ذات حق تعالےٰ تفکر نباید کرد در صفات او تعالےٰ ایضا تصور و تفکر را راہ نباید داد کہ صفات او ایضا ورائے
ادراک اند و حق تعالیٰ قبل از وجود زمان و مکان موجود بود کان اللہ ولم یکن معہ شئے و الآن کما کان خدائے تعالےٰ
موجود بود و نبود با او ہیچ شئے موجود الحال چون زمان و مکان موجود است ایضا با وجود زمان و مکان موجود
است زمان نزد حکماء عبارتست از مقدار حرکت فلک اطلس و نزد متکلمین عبارت است از متجدد و معلوم کہ
مقدر کردہ شود بآن متجدد آخر موہوم چنانکہ گویدی آیم پیش تو نزد طلوع شمس طلوع الشمس معلوم متجدد است و آمدن
او موہوم پس چون مقارن شد آن موہوم بآن معلوم زایل شد ابہام و مکان نیز در رنگ زمان موجود است و ہر دو
حادث اند در ازل الازال کہ حق تعالےٰ موجود بود زمان و مکان موجود نبودہ است بعد ان لم یکن موجود آمدہ اند پس
حق تعالےٰ چنانکہ قبل از وجود آنہا موجود بود با وجود موجود شدن آنہا ایضا موجود است پس با زمان و مکان موجود
است نہ آنکہ در زمان مکان است و ہر چہ در زمان و مکان باشد او حادث است و عاجز مثل جمیع اشیاء زمانیہ
و مکانیہ و او تعالےٰ صورت ندارد تا مثل شئے از اشیاء باشد و تجلیات ذات و صفات او تعالےٰ در مرایائے
اکوان ظاہر شدہ اند ہر کجا کہ ہستی است پرتو ہستی او است و ہر جا کہ صفات کاملہ ظاہر اند بر تو صفات کاملہ او است
او را تعالےٰ حد و شکل نسبت و تجلیات ذات و صفات او در مرایائے اکوان بحسب قابلیت آئینہ بصورت حد و شکل
ظاہر شدہ اند جاہلے باشد کہ آثار ذات و صفات را کہ در مرایا ظاہر شدہ اند و بحد و شکل مرات نمودار شدہ اند دلیل
برائے ذات صورت ثابت کند و بظہور ذات و صفات در مکان قایل شود محققین صوفیہ با علماء در عقاید
متفق اند و میگویند ہو تعالےٰ لا یتمکن فی مکان ولا یجری علیہ زمان ولا یشبہہ شئے ولیس فی جہۃ ولا صفۃ لذاتہ
ولا ظہیر لہ ولا معین ولا یتحد بغیرہ ولا یحل فیہ و با وجود آن این معانی را بکشف صحیح دریافتہ اند و مقصود از سلوک طریقہ
تحصیل ازدیاد یقین در معتقدات شرعیہ تا از تنگ ناء استدلال برآمدہ بفضاء واسع کشف و شہود آیند و از اجمال
بتفصیل گرایند مثلاً وجود واجب الوجود تعالےٰ و وحدت او سبحانہ و تعالےٰ اول بطریق استدلال یا بتقلید معلوم

Marfat.com

گردیده بود و باندازه آن یقین بمرسیده بود چون سلوک طریقه صوفیه علیه دست دهد آن استدلال و تقلید بکشف و شهود مبدل میگردد و یقین اکمل حاصل میشود و علی هذا القیاس سائر الاعتقادیات و ایضا مقصود تحصیل بسیر است در احکام شرعیه و ازاله عسر که از امارکی نفس میخیزد و یقین این خادم الفقراء آنست که طریقه صوفیه فی الحقیقة خادم علوم شرعیه است نه امر سے مبائن از شریعت و آنکه میگویند که عارف را چون یقین حاصل شد عبادة از وے ساقط گردد و ما را بصلوة و صیام چه کار است مادایم در صلوتیم این قول ایشان موجب ضلالت و گمراهی و کفر است تصریح کرده است در شرح عقاید نسفی و غیره من کتب الفقه بتحقیق معلوم گردیده است که حضرات انبیا علیهم الصلوة والسلام افضل خلائق اند از روی درجه و مقام هیچ احدے را از امم درجه ایشان حاصل نیست انتهاء درجه کاملین از امم ابتداء درجه انبیاء کرام است سر افضل اولیاء امت زیر قدم انبیا است باوجود علو درجه ایشان عبادات و اوامر و نواهی از ایشان ساقط نشده اند و همچنین از اولیاء کرام واحدے بمقامے نرسیده که ساقط شده باشد ازوے امر و نهی پس بنده مادام که عاقل و بالغ باشد نمے رسد بمقامے که ساقط شود ازوے امر و نهی و بعض اهل اباحت باین رفته اند که بنده چون برسد بغایت محبت دول او از صداء غفلت صفایا بد و اختیار نماید ایمان را بر کفر ساقط میشود ازوے امر و نهی و داخل نمیگردد اند الله تعالے اورا در دوزخ باز نکاب کبائر و بعض از ایشان باین رفته اند که ساقط میشود از ایشان عبادات ظاهره و میگردد عبادت او تفکر و تحسین اخلاق باطنه و این کفر و زندقه و ضلالت و جهالت است امام حجة الاسلام گفته که قتل او بهتر است از قتل صد کافر و در قرآن کریم وارد شده است واعبد ربک حتی یاتیک الیقین عبادت کن پروردگار خود را تا که بیاید ترا موت یعنے مدام تا قید تا قید حیات در بندگی باش و اجماع دارند مفسران بر انکه مراد از یقین موت است و شیخ عبد الرزاق کاشئے که از مشایخ ثقه است و تاویلات او اکمل اولیاء کرام قبول داشته اند و تاویلات او را مختار نموده اند او نیز مراد از یقین موت داشته است در تاویلات آورده است واعبد ربک بالتسبیح والتحمید والسجود المذکور ای سجود الفناء فی ذاته حتی یاتیک الیقین فتنتهی عبادتک بانتفاء وجودک فیکون هو العابد والمعبود جمیعا لا غیر انتهی یعنے یاتیک الموت التی هی تسیان ماسوئے والفناء فی الله ولا یبقی فی نظر شهودک ظاهرا و باطنا الا الله سبحانه فتنتهی عبادتک بانتفاء وجودک وانیتک لان الفانی لا ینسب الیه شئ من الافعال فیکون هو العابد والمعبود فی شهودک والعبادات تصدر عن السالک فی هذه الحالة علے حسب العادة ویکون مقیدا کذلک بالاحکام الشرعیة وعدم فواتها فی حالة السکر والمحویة علامة صحة الحال وعلیه المحققون من المشائخ

واما انکه از بعض صوفیه منقول است که چون سالک بمقام معرفت برسد ساقط میشود از او عبادت نوبیه آن نزد محققین صوفیه آنست که تکلیف ما خوذ از کلفت است بمعنے مشقت و ما دامت [illegible] پروردگار خود را بلا کلفت و مشقت بلکه لذت میگیرد بعبادات و شرح صدر او بطمانات حاصل میشود و زیادة میشود شوق و نشاط او بزیادت عبادت و طاعت و طول قیام و قراءت و نحو ذلک از جهت علمی برانکه اینهمه ابواب سعادت اند

Marfat.com

واز ینجا بعض مشائخ فرموده اند دنیا افضل است از آخرت زیرا نکه دنیا دار خدمتست و آخرت دار نعمت و مقام خدمت بهتر است از منزلت نعمت واز حضرت علی کرم الله وجهه واکرم مشواه مے آرند که فرموده است اگر من مخیر گردانیده شوم در اختیار نمودن مسجد و جنت هر آئینه اختیار نمایم مسجد را زیرا نکه مسجد حق خدایتعالی است و جنت حق نفس است واز ینجا بعض اولیا طول بقا در دنیا بر دنیا اختیار نموده اند با وجود که بقا در آخرت است فافهم و انکار از نماز ورونده کفر است و همچنین ترک عبادت استخفافا کفر است صرح بذلک فی کتب الفقه نماز ورونده را که موجب قرب حضرت حق تعالے اند چون سالک ترک نماید و فرایض را ضایع کند پس وصول او بحق تعالیٰ از کدام راه خواهد شد در حدیث قدسی وارد شده است وما تقرب الیٰ عبدی بشئ احب الی مما افترضت علیه ولا یزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه وبصره الحدیث وحضرت رسول اکرم صلے الله علیه وسلم در حق نماز میفرمودند قرة عینی فی الصلوة یعنے روشنائی چشم من در حالہ نماز است وانکه حضرت سر الله الاعظم علیه الصلوة والسلام فرموده اند لی مع الله وقت لا یسعنی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل یعنے مرا با خدایتعالیٰ در کمال حضور وقتیست که گنجائے ندارد با ما دران وقت ملک مقرب و مراد ازان جبرئیل است و نه نبیّ مرسل و مراد ازان نفس مبارک او است صلے الله علیه وسلم بعض کمل اولیاء بر وقت نماز حمل نموده اند وقت نماز اراده داشته اند و شک نیست که در نماز بسے حضور حاصل میشود که شعور بر نفس خود نمیماند و عبادت بطریق عادت بوجود جاری میشود آیات قرآنیه که در شان قیام نماز وارد اند و نص اند دران باب محمول بر ظاهر اند النصوص تحمل علے ظواهرها و مع ذلک دران اشارات لطیفه اند که مشایخ کرام با وجود عمل بر ظاهر آن باشارات نیز عمل مینمایند چنانچه در نماز ظاهری توجهی و التفاتی بغیر نمیماند ظاهر او در نماز قلب که عبارت از فناء اوست در حق تعالے بحیثیتے باید که استعمال جوارح دل را ازان حالت مشغول نکند و باز نگرداند و چون باین صفت فناء قلبی حاصل گردد بحقیقت صلوة قلبی رسیده باشد و در صوم حق تعالے فرموده است یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم و پیغمبر خدائے تعالیٰ صلے الله علیه وسلم از جبرئیل و جبرئیل از حضرت حق تعالے خبر داد الصوم لی و انا اجزی به و گفته اند که دخول بهشت خلائق را برحمت بود و درجات بعبادت و خلود بجزاے روزه از انکه حق تعالیٰ فرمود انا اجزی به و حضرت جنید رحمة الله تعالےٰ علیه گفته که الصوم نصف الطریقة - فقیر گوید حقیقت روزه امساک است و کل طریقت درین مضمر است در روزه داشتن و امساک نمودن شارع بمقامات عالیه اشارت فرموده و دلالت نموده است تا از صورت بمعنے راه برند و از راه قیام بصورت بر معنے قیام نمایند صوم اهل شرع عبارتست از نگهداشتن شکم و فرج از قضاء شهوت تقربا الی الله بامتثال امر او تعالے بآن صوم در ایام رمضان و اوقات نذر و مانند آن از روزه واجب و غیر آن و صوم اهل طریقت مع ذلک نگهداشتن شکم و فرج است بلکه جمیع جوارح از سمع و بصر و زبان و دست و پائے از تصرف در گناهے از گناهان و صوم اهل حقیقت مع ذلک نگهداشتن دل است از هم دنیه و افکار دنیویه و صوم اهل حق که خلاصه خاصة الخاصه

Marfat.com

امساک سراست از جمیع ماسوی اللہ واز نیجا دانستہ باشی کہ جاہلے باشد کہ ظاہر فرایض را کہ بانیان آن مامور است و موجب ترقی درجات اند ترک دہد و میل باشارات آن کند و بر آن اخذ نماید نمیداند کہ طریقت جز امتثال شریعت حاصل نمیگردد و بے تقید باحکام شرعیہ اگر حالتے حاصل گردد آن از جملہ استدراج است و طریقہ برہمنان است کہ طایفہ بنی اسرائیلیہ اند خوش گفتہ شعر شریعت را مقدم دار اکنون ٭ طریقت از شریعت نیست بیرون ٭ کسے کو در شریعت راسخ آید ٭ طریقت راہ بروے خود کشاید ٭ و ما در فتوحات غیبیہ شرح عقاید صوفیہ اسرار نماز در وزہ بوجہ احسن بیان نمودہ ایم اگر بدست آید مطالعہ آن غنیمت است و آنکہ میگویند کہ ذکر ما وقتے جاری مے شود کہ بر زنکہ اجنبیہ محزنہ عاشق شویم و با او در یکجا مے خواب بخسبیم و در آن وقت کہ با او دخول میکنیم پیر ما در آن وقت بر ما توجہ میکند پس ذکر ما جاری میشود در شرح عقاید نسفی آوردہ کہ استحلال المعصیۃ کفر والاستہانۃ بہا کفر حلال دانستن معصیت کفر است و سبک دانستن معصیت کفر است و ہمچنین آوردہ است در کتب فقہ ہر گاہ بحلال دانستن زنا کافر گردد اگر آن فعل شنیع از کسے بوجود آید آن را موجب ترقی باطنی خود داند آنجا ہل ازان کافر در بدترین درجہ کفر باشد عصمنا اللہ سبحانہ و من توسل بنا و من انتسب الینا بحرمت حبیبہ محمد علیہ افضل الصلوۃ و اکمل التحیات و آنکہ بعض جہال قول بعض مشائخ را کہ گفتہ است المجاز قنطرۃ الحقیقۃ بر محبت زنان اجنبیات و امارد فرود آوردہ و آنرا در طریق فسق و فجور خود تمسک گرفتہ اند از راہ راست بر طرف افتادہ اند معنے المجاز قنطرۃ الحقیقۃ آنست کہ از اثر وصول بمؤثر است و از ظل باصل تا دائرہ ظلال تمام و کمال پیمودہ بدایرہ اصل واصل گردد یعنے از آثار اسماء صفات باسماء و صفات برسد و از اسما و صفات بذات نہ انکہ بر زنان اجنبیہ عاشق شود و ازان محبت الٰہی حاصل میشود نعوذ باللہ من ذلک ہر چند گوید کہ در وے مشاہدہ حسن و جمال الٰہی میکنم چہ اگر این کس در قول خود صادق بودے در ہستگی و درستگی در ہر چیزے تجلاء حق تعالے دیدہ راہ بحق تعالے بر وے چہ در ہمہ چیز تجلاء او در نظر مے آید و فی انفسکم افلا تبصرون و اینکہ از دیدن چیزہائے دیگر راہ بحق تعالے نمے برد و بدیدن زنان محزنہ اجنبیہ و بچہ ہائے خوب صورت و بعاشق شدن بر آنہا راہ بحق تعالے مے برد کذب اوست چہ او را اگر راہ وصول از اثر بمؤثر از راہ صدق در پیش بودی از دیدن ہر چیز راہ بحق تعالی بروے دلت علے وحدانیتہ آیاتہ و شہدت بربوبیتہ مصنوعاتہ بیت حسن تے ریزد زہر خار و خس این بوستان ٭ نعرہا ے بلبلان بر کل زنا دانستگی است ٭ اگر گفتہ شود کہ امام ابو القاسم القشیری در رسالہ قشیریہ خود آوردہ است کہ ایا ولی معصوم است گفتہ شود کہ وجوبا چنانچہ انبیا معصوم اند او معصوم بنسبت ما او محفوظ است حتی کہ مصر بر گناہان نیست و اگر از وے افات و زلات بوجود آمدند آن امتناع نے آرد و [illegible] ولایت او حضرت جنید بغدادی را قدس سرہ گفتہ شد کہ ایا ولی زنا میکند پس [illegible] پس بر داشت سر مبارک خود و گفت وکان امر اللہ قدرا مقدورا انتہی و بہین [illegible] ے قاری در شرح مشکوۃ و شیخ در شرح فقہ اکبر آوردہ است و ہمچنین گفتہ است شیخ عبد الحق دہلوی در شرح مشکوۃ و غیرہ از کتب خود و فرض بیان ذکر کردہ است پس چون صدور زنا از وے در ولایت او نقصان نے آرد در حق سالک چرا نقصان داشتہ

Marfat.com

باشد جواب امام تیشری وحضرت شیخ قدس سرہ کہ فرمودہ اند نظر بر عدم عصمت اولیاء نظر بر قلم تقدیر اگر رفتہ باشد فرمودہ اند کہ نظر بدان جائز است کہ واقع گردد در حدیث صحیح وارد گشتہ جف القلم بما انت لاق وہم در حدیث آمدہ است ما من شئے یعیبک یخطئک وما اخطاک لم یکن یعیبک سخن در جواز وقوع است نہ ایقاع قصدا چہ اولیاء کرام از ہمہ محرمات جائز ندارند تا بمحرمات چہ رسد تا تقوی اختیار نکنند و تورع صفت لازمہ ایشان نگردد راہ بسر منزل مقصود نمے برند بقولہ تعالے ان اولیاءہ الا المتقون استقامت و عدالت صفت لازمہ ایشان است اگر از مستقیمی دعاوے کہ بحلیہ تقوی محلے باشد کبیرہ سرزند طبیعت او بعد الوقوع برہان تقوی او ثابت باشد کہ پیش از ان بود او را از صفت ولایت خارج نمے کند او را حق تعالے توفیق توبہ داده باشد و سجود و حمد ازان توبہ کردہ باشد حاصل آنکہ ہر کہ از امت مرحومہ تخصیص او بولایت ثابت شدہ باشد عصمت او واجب نیست بلی او را حق تعالے در حفظ حمایت خود مے دارد و اگر شخصے کہ آثار کرامت و ولایت او ظاہر شدہ باشند از وے مخالفت شریعت پیغمبر خدائے جل شانہ سرزند در قول و فعل او کہ مخالف شریعتہا محمد علے صاحبہا الصلوۃ والتسلیمات بودہ باشند اقتدا کردہ نشود و ہر کہ مصر باشد بر مخالف صریح ظاہر شرعی اعتقاد او عملا لائق مشیخت نیست خصوصا چون آن اعتقاد و عمل مخالف خود را در دین رتبہ داند اگر این شخص مخالف احادیث مشہورہ راہی اختیار نمودہ است او را مبتدع گفتہ شود و اگر مخالف احادیث متواترہ مے رود حکم کفر بران کردہ شود و اگر انکار خبر واحد مے کند فاسق گفتہ شود و اگر نعوذ باللہ منہا از روے اہانت و استخفاف انکار مے کند بہر وجہ کہ باشد کافر گردد اگر گفتہ شود در حدیث آمدہ است کہ رسول خدائے صلے اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند اذا احب اللہ عبدا لم یضرہ ذنب پس ولی را اگرچہ قصد امر مرتکب گردد نقصان نداشتہ باشد جواب گوئیم معنے حدیث آنست کہ حق تعالے او را از گناہ محفوظ دارد پس ضرر گناہ باو نرسد یا بعد از ارتکاب گناہ او را توفیق توبہ دہد و تائب از گناہ کہ بصدق دل باشد مثل بے گناہ است و مفہوم مخالف ازان حدیث آنست کہ اذا بغض اللہ تعالے عبدا فلا تنفعہ طاعۃ حیث لا یصدر عنہ عبادۃ صالحۃ دینیۃ صادقۃ ولذا قیل من لم یکن للوصل اہلا فحسبہ طاعاتہ ذنوب باید دانست بعض مشایخ کرام گفتہ اند ہر کہ خدائے تعالے را بشناسد ضرر بہ رسانند او را گناہ مراد ازان آن گناہ است کہ قبل المعرفۃ مرتکب آن شدہ است لان الاسلام یجب ما کان قبلہ و حقیقت اسلام معرفت حق تعالے است بطریق صوفیہ کہ حاصل مے شود بعد از فنا و بقا و فنا نیست میگرداند حصول این معرفت گناہان را کہ قبل ازان حاصل کردہ بود و مراد ازین ذنب غیر مظالم باشد چون حقیقت شئے را مزیت است کہ نیست آن مر مطلق او را و اگر مراد از ذنب مظالم کہ حقوق عباد اند و غیر مظالم کہ حقوق تعالے اند گرفتہ شوند ہم از کرم او تعالے بعید نیست چہ او تعالے مالک علی الاطلاق است و دلہا بندگان در دست او اند بہر نحو آنصاحب حق را رضا مند سازد و گناہ آن بندہ را عفو کند و بس

Marfat.com

ذلک علی اللہ بغیر زد ممکن است کہ مراد داشتہ شود بگناہان آن گناہان کہ حاصل کردہ شوند بعد المعرفۃ پس مراد داشتہ شود باین گناہان صغایر نہ کبایر زیرا کہ اولیاء محفوظ اند ازان و عدم ضرر آن بعدم اصرار است بدان گناہان و تدارک آن بلا فصل بتوبہ و استغفار و جایز است کہ معنا او آن باشد کہ گناہ از وے صادر نمے گردد چہ عدم صدور گناہ ملزوم است برائے عدم ضرر او پس در ینجا ذکر کرد لازم را و ارادہ کرد ملزوم را و آنکہ توہم میکنند آنرا علاحدہ ازین عبارت کہ مساغ دارد کہ عارف مرتکب آن گردد از جہت عدم ضرر آن پس آن باطل است قطعا و زندقہ است صریح و اینطایفہ کہ این اعتقاد دارند گروہ شیاطین اند فاولئک حزب الشیطان الا ان حزب الشیطان ہم الخاسرون و ایضا باید دانست آنکہ شیخ محی الدین ابن العربی رحمہ اللہ تعالے در فتوحات خود آوردہ است کہ عاصیانِ خواص مثل عاصیان عوام نیستند تا واقع شوند در معاصی بحکم شہوت طبیعت و این است جز این نیست معاصی خواص بسبب خطا در تاویل صورت میگیرند و ایضاح آن آنست چون حضرت حق تعالی ارادہ واقع کردن مخالف شرع از عارف باللہ تعالے داشتہ باشد مزین مے سازد بروے وقوع در ان عمل بتاویل چہ معرفت عارف منع مے سازد او را از واقع شدن در مخالف شرع بغیر تاویل کہ ظاہر شود او را در ان وجہ حق زیرا کہ عارف واقع نمے شود در انتہاک حرمت ابدا و چون واقع شود عارف در ان مقدر ازلی تبرزین و تاویل پس ظاہر میگرداند حق تعالے مر او را فساد تاویل کہ او را در ان فعل انداختہ چنانکہ واقع شد مر حضرت آدم را علے نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام زیرا کہ حضرت آدم علیہ السلام بتاویل عصیان ورزید پس چون حق تعالیٰ بروے فساد تاویل او ظاہر سازد حکم کند عارف بر نفس خود بعصیان چنانکہ حکم کرد بروے بآن عصیان چنانکہ حکم کرد بروے بآن عصیان لسان شریعت و بودن آن عارف قبل از وقوع غیر عاصی از جہت شبہہ تاویل مثل مجتہد است در زمان فتوائے خود کہ امر میکند از جہت اعتقاد کہ این حکم کردہ ام و فتوا دادہ ام عین حکم مشروع است در مسئلہ او موصوف بخطا نیست پس در ثانی الحال چون ظاہر شود او را بدلیل کہ من در اجتہاد خطا شدہ ام و بصواب نرسیدہ ام حکم میکند بروئے لسان ظاہر شرع باینکہ او خطا شدہ در زمان ظہور دلیل نہ قبل ازان پس معلوم کردید اینکہ ممکن نیست مر بندہ را کہ عصیان پروردگار خود کند بنا بر کشف غیر از تاویل یا تزیین یا غفلت یا نسیان تا ابد گفت رحمہ اللہ تعالے اما قول ابی یزید قدس سرہ ہرگاہ سوال کردہ شد از وے رحمہ اللہ تعالیٰ ایا عصیان میکند عارف کہ صاحب کشف باشد پس گفت نعم و کان امر اللہ قدرا مقدورا پس این منافی آنچہ گفتہ آمدیم نیست زیرا کہ از ادب عارفان با پروردگار تعالیٰ آنست کہ حکم نکنند بر خود و تقدیر کردہ گو یا گفت اگر حق تعالے مقدر کردہ باشد بر ایشان در سابق علم قدیم خود بشے پس ناچار است از وقوع مر عارف را از حجاب کہ او ناء او تاویلست یا تزیین انتہی اللہم ارنا حقایق الاشیاء کما ہی و ارزقنا الاشتغال بما ہی اللہم فوضنا امورنا الیک و اتخذناک وکیلا و صلے اللہ علی خیر خلقہ محمد و علی آلہ و اصحابہ اجمعین ۵ فقط

تمت بالخیر

Marfat.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

مکتوب قدوۃ المحققین مالک راہ یقین سلطان علماء الشرق والصین ہادی المسترشدین ممکن النورین مجمع البحرین للصلح بین الفئتین صاحب الولایۃ الاصلیۃ خزینۃ الرحمۃ ودفینۃ الحکمۃ ہادیا ومہدیا حضرت محمد مسعود دام الشہود پشاوری قدس سرہ بجانب قطب زمان قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما ادام اللہ ظلال ہدایتہ علی افق المستفیدین آمین

بخدمت شریف محب صادق میان فقیر اللہ جیو سلمہ اللہ بعد از دعوات آنکہ سیر من اللہ آنست کہ سالک رسیدم بجانب حق جل جلالہ میرود اما سالک از وجود خود زاہل نباشد وسیر الی اللہ آنست کہ سالک بجانب حق جلشانہ میرود وہمچنان نظرے از خود بریدہ باشد کہ اگر شمشیر تیز در راہ افتادہ باشد وبران عبور کند خبردار نباشد وسیر فی اللہ آنست کہ سالک را وجود خود منتفی شود وسیر مع اللہ آنست کہ سالک از فناء خود خبردار نباشد واین را فناء الفناء خوانند واین سیر را نہایت نیست تجلیات وواردات چندان وارد میکردند کہ از تلاطم امواج آن از شعور خود محو گردد وبصفت الوہیت متصف شود چنانچہ حلاج فرمودہ لافرق بینی وبین ربی الا بصفتین وجود نامنہ وقیامنا بہ ودیگر آنکہ مدرک محسوسات نفس است ومدرک معقولات روح اوست قلب لطیفہ ایست کہ مدرک اشیاست کہ از محسوس ومعقول مرکب باشند پس باید کہ لطیفہ دیگر باشد کہ غیر معقول وغیر محسوس را کہ آن ذات وصفات باری تعالے است مدرک باشد وآنرا سر خوانندہ واعلم ان العبد اذا غاب عن جمیع الاشیاء ظاہرا وباطنا حتی عن النفس صفاتہا فی المذکور وہو القرب ثم یغیب عن الذکر ایضاً فی شہود المذکور فہو الفناء فی اللہ والسلام والدعاء ✤

این کلمات نور لمعات از زبان دُرفشان غوث الخلائق فی الاکوان حضرت محمد مسعود دام الشہود پشاوری صدور یافتہ اند وقطب وقت قبلہ طالبانِ خدا حضرت ایشان ما را مشرف ساختہ اند

اسماء بر سہ قسم اند اگر اتصاف ذات بآنہا بہیچ شرط مشروط نباشد بر تعقل غیر موقوف نبود چون حی وعظیم اسماء ذات نامند واگر موقوف بود بر تعقل غیر چون علیم ومرید اسماء صفات اند واگر اتصاف او موقوف بود بر وجود غیر مثل خالق ورازق اسماء افعال خوانند ✤

مکتوب حضرت قدوۃ المحققین سلطان علماء الشرق والصین حضرت محمد مسعود دام الشہود پشاوری ایضاً بجانب قطب وقت ودلیل المتقدمین وفضل المتاخرین قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما ادام اللہ تعالی ظل ہدایتہ علی المستفیدین آمین

بخدمت جامع الکمالات میان فقیر اللہ جیو دعوات وافرہ وتحیات متکاثرہ واصل متواصل باد خط عرفان نمط دیدہ

Marfat.com

عوارف جیده ومعارف سنجیده مندرج بودند۔ الٰہی ترقی دہاد قبل الملاقات بمکاتبات تحاسل نورزند فقیر از حمت
چناں استیلا کردہ کہ بضرورت نماز ادامے شود چیزے اُستادہ چیزے نشستہ روز بروز نقصان است اللہ تعالےٰ
مستغرق لجہ قرب ومستہلک امواج احدیہ نماید والسلام علیکم وعلی من لدیکم +

ایضاً مکتوب حضرت قدوۃ المحققین سُلطان علماء الشرق والصین وتاج العارفین ہادیٔ دینا و
مہدیٔنا حضرت محمد مسعود دائم الشہود پشاوری قطب وقت قبلہ طالبان خدا حضرت ایشان ما
ادام اللہ تعالیٰ حیوتہ وافاض علینا برکاتہ

بخدمت معتبر محب اہل جامع الکمالات میاں فقیر اللہ جیو سلمہ ربہ دعوات وافرہ وتحیات متکاثرہ واصل متواصل
بادر قیمہ عنبر شمیمہ متضمن کمال اخلاصمندی محتوی بر خیریت رسید مبتہج ساخت الٰہی تعالیٰ بفضل بے کران ترقیات
گوناگون فوق الادراک نصیب کناد بمنہ وبمنہ آنچہ مہربانی کردہ انار فرستادہ بودند رسیدہ واقعہ عوض انار انوار
دہند وعوض اخلاص کونک من الخواص باد نود ونہ انار رسید بدست محبت پرست نخل محمد عوضکم اللہ بخواص
تسعۃ وتسعین اسماء والسلام والدعاء قصیدہ بردہ کہ گفتہ شدہ بود اگر برسد خوابست

مکتوب حضرت قدوۃ المحققین تاج العارفین سلطان علماء الشرق والصین حضرت محمد مسعود دائم الشہود
پشاوری بفضائل پناہ اخوند عبد الرشید پشاوری وتاکید حصول شرف صحبت کیمیا خاصیت
حضرت قطب وقت قبلہ طالبانِ خدا حضرت ایشان

قدوۃ الاحباب آخوند جیو سلمہ ربہ بمطالب ارجمند محلے باشند صلاح وتقویٰ آثار میان فقیر اللہ جیو کہ عمدہ محبان و
مخلصان داعی است قصد حرمین دارد در گذرادن دریا در خدمت وے شرف اندوز باشند کہ خدمت وے
خیلے سعادت است محمد گل را سلام ملا محمد اکرم را پیام برسد والسلام +

ایضاً مکتوب حضرت قدوۃ المحققین سلطان علماء الشرق والغرب تاج [illegible] ہادیٔ دینا و مہدیٔنا
حضرت محمد مسعود دائم الشہود پشاوری صاحب قطب وقت طالبانِ خدا حضرت ایشان ما

Marfat.com

ادام اللہ تعالیٰ حیوتہ وافاض علینا برکاتہ

بخدمت جامع الکمالات غنی الفیوضات میان فقیر اللہ جیو سلمہ ربہ بعد از تحیات متکاثرہ آنکہ رقیمہ اخلاص سمت
فرستہ بتخصید فرق آنست کہ اعتبار مرتبہ واحدیہ بعض ازان قبیل است کہ اتصاف ذات بران مرتبہ باعتبار مشروط
آن مرتبہ تحقق و بعض از خلایق کونیہ است چنانچہ خالق و رازق و باعث و محی و ممیت و بعض ازان قبیل
است کہ اتصاف ذات بران مرتبہ مشروط بران نیست۔ چنانچہ عالم و حی و مرید اول اسماء کلیہ کونیہ اند و ثانی آنہا
کلیہ الہیہ اند اگر سالک شروع از اول کرد آن مبداء ثانی معاد آمد و اگر از ثانی کرد عکس آمد چنانچہ در شغل مبداء و معاد
ابتداء و انتہاء ہر یکے را بعض اولیاء مبداء و معاد گفتہ اند باعتبار شروع در سیر واللہ الموفق

وَالسَّلام ط

فقط

Marfat.com